שלחן ערוך

הלכות שבת

חלק שמיני

דיני עירובי חצרות ותחומין

סימנים שסו-תח

מכבוד קדושת אדונינו מורינו ורבינו הגדול הגאון האלהי החסיד המפורסם
אור עולם מופת הדור נזר ישראל ותפארתו קדוש ה׳
מרנא ורבנא
מו״ה **שניאור זלמן** נבג״מ

*

עם באור

דברי שלום

נערך על ידי
הרה״ת ר׳ שלום דובער לוין

יוצא לאור על ידי מערכת
״אוצר החסידים״
770 איסטערן פארקוויי ברוקלין, נ.י.
שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושלש לבריאה

ב"ה

פתח דבר

בשבח ותודה להשי"ת יוצא בזה לאור שלחן ערוך הלכות שבת, אשר לכ"ק אדמו"ר הזקן, חלק שמיני, הכולל סימנים שסו-תח, עם באור "דברי שלום".

עיקרו של חלק זה דן בדיני עירובי חצרות ותחומין.

הבאור "דברי שלום" נכתב באופן שיקל על המעיין להבין את ההלכות ומקורותיהן.

בפנים נוסח השלחן ערוך נוסף פיסוק, חלוקת קטעים וכותרות משנה לסעיפים.

בהלכות הסבוכות יותר, נוסף בהערות סיכום תוכן פרטי ההלכות הכלולות בו.

במקורות, בא גם ציטוט קצר ממקורות ההלכות, בתלמוד ופוסקים, ראשונים ואחרונים, אשר מהם בירר רבינו הלכות אלו.

במקומות שלפום ריהטא נראית סתירה בדברי רבינו ממקום למקום, מוסברת ההלכה בהערות בדרך אפשר. ואם דנו בנושא זה באיזהו מקומן, צויין לדבריהם.

רבינו בשלחן ערוך שלו מרבה לחדש ולהכריע; אלא שחידושיו והכרעותיו שולבו בקיצור בלשונו הזהב, בתוך העתקת דברי הפוסקים שקדמוהו, עד אשר לפעמים המעיין אינו מבחין בפרטיהם. כדי להקל על הבנתם, הורחב ביאור הדברים בהערות.

כיון שמטרת הבאורים האלו היא להקל הבנת ההלכה, שגם מי שאינו מתמצא כל כך בנושא יוכל להבין את כללות תוכן ההלכה, מסקנותיה ושיטת רבינו הזקן בזה, לכן מוסברים הדברים בסגנון קל ומובן, מבלי להכנס יותר מדאי לפלפולים; מלבד במקום שהדבר נחוץ להבנת הנושא.

בכל מקום שמצויין בכרך זה לתלמוד בבלי וירושלמי ונו"כ – בסתם, הכוונה היא למסכת עירובין. בכל מקום שמצויין לרמב"ם ונו"כ בסתם – בהלכות עירובי חצרות, הכוונה להלכות עירובין, ובהלכות עירובי תחומין, הכוונה להלכות שבת. ובכל מקום שמצויין לסימן בטור ושלחן ערוך, או לשאר ספרי ההלכה ושו"ת – בסתם, הכוונה היא לחלק אורח חיים.

בעריכת הבאור נעזרנו בספרים שקדמונו, ובעיקר בספר מראי מקומות וציונים להרב אשכנזי.

בסוף הספר באים פסקי הסדור:

עירובי חצרות.

עירובי תחומין.

מפתחות:

מפתח ענינים.

מפתח פסוקים.

מפתח מאמרי רז"ל.

מפתח ספרים.

מפתח אנשים.

ויהי רצון שנזכה לעסוק כל ימינו בתורת רבותינו הקדושים, לירד לעומק דבריהם, וישמיעונו נפלאות מתורתם, בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו.

שלום דובער לוין

כ"ד טבת ה'תשפ"ג

ברוקלין, נ.י.

תוכן ענינים

פתח דבר ..... ב
הלכות שבת – ח"ח (סי' שסו-תח) ..... ז
הלכות עירובי חצרות ..... ז
שסו דין עירוב לחצר שהרבה בני אדם דרים בתוכו ..... ז
תקנת העירוב בפת ..... ז
מקומות החייבים בעירוב ..... ח
מקומות שמניחים בהם העירוב ..... ט
הפת שמערבין בה ..... יד
זיכוי הפת לבני החצר ..... יח
ברכת העירוב ..... כד
שסז דין אם אשה יכולה לערב ..... כז
שסח אם אחר שעירבו נתקלקל העירוב ..... ל
כשמערב מחדש מתי צריך להודיעם ..... ל
שיעור העירוב ושיורי עירוב ..... לב
שסט באיזה אופן מקנין העירוב ..... לד
שע דיני שיתוף בעירוב ..... לו
מקום שאינו ראוי לדירה אינו אוסר ..... לו
יש בו תפיסת יד אינו אוסר ..... לז
חלוק במחיצות עראי אינו אוסר ..... מ
מקום לינה אינה אוסרת ..... מד
המקבלים פרס אינם אוסרים עליו ..... מו
עשרה בתים זה לפנים מזה ..... מז
אורח אינו אוסר ..... מז
שעא כשאחד מבני חצר נפרד משם או מת ..... נא
שעב דין שיתופי הדירות לעירוב ..... נו
הטלטול מחצר לחצר ומקרפף לקרפף ..... נו
עירוב בין ב' חצרות ..... נט
כותל שבין ב' החצרות ..... סב

חריץ ונסר וגדיש בין החצרות ..... עא
שעג דיני שתי גזוזטראות בשתי עליות ..... עו
שעד נסתם בשבת פתח או חלון במקום שעירב בו ..... עח
כיון שהותרה הותרה ..... עח
חצר קטנה שנפרצה לחצר גדולה ..... עט
גג קטן שנפרץ לגג גדול ..... פ
שעה מה הם הדברים השרויים בחצר שאינם אוסרים ..... פא
שעו בור ובאר שבין שתי חצירות ..... פה
שעז דין ב' עליות זו כנגד זו הפתוחות לחצר ..... צ
שעח דין החצרות הפתוחות זו לזו ..... צב
שעט דין חצירות ובתים ביניהם ..... צז
שפ דיני ביטול רשות ..... צח
שפא דיני המבטל רשותו ועבר והוציא ..... קה
המבטל רשותו והוציא ..... קה
ביטול מחצר לחצר ומבית לבית ..... קז
כשלא היו יכולים לבטל מבעוד יום ..... קיב
מבטלין וחוזרין ומבטלין ..... קיב
שפב אם דירת גוי מעכבת בעירובו ..... קיג
שכירת רשות מהנכרי ..... קיג
חזרת הנכרי מהשכירות ..... קיח
אחד שוכר בשביל כולם ..... קכ
שכירות מאשתו ושכירו ולקיטו ..... קכ
ב' חצרות זו לפנים מזו ..... קכו
פתח או חלון בין בתי הישראל ..... קכז
בספינה ..... קכח
שפג כשאין הנכרי בבית אינו מעכב ..... קכט
שפד נכרי אכסנאי אם מעכב ..... קלב
שפה דין צדוקי ומומר בעירוב ..... קלג
שפו דיני שיתוף בעירוב ..... קלו
שיתוף במבוי ועירוב בחצר ..... קלו
משתתפים בכל מיני מאכל ומשקה ..... קלט
חצר הפתוחה לשני מבואות ..... קמג

שפז שותפין במבוי צריכים לערב בחצירות ..... קמו
שפח דין אם לא עירבו החצירות יחד וגם לא נשתתפו במבוי ..... קמח
שפט נכרי שיש לו חלון פתוח למבוי ..... קנ
שצ מבוי שצדו אחד נכרי וצדו אחד ישראל ..... קנא
שצא דין ביטול רשות לאותן ששכחו לערב ..... קנב
שצב דין עירובין לעיר ..... קנה
שיור בעיר של רבים ..... קנה
עירוב עיר או מבוי לחצאין ..... קנח
שצג דין עירוב [ב]יו"ט שחל בערב שבת ודין בין השמשות לעירוב ... קסו
שצד ספק עירוב מה דינו ..... קע
שצה דיני ברכת עירוב ..... קעב
הלכות עירובי תחומין ..... קעג
שצו דין ארבע אמות שיש לכל אדם בשבת ..... קעג
שצז דין שביתת היחיד וכליו ומהלך אלפים אמה ..... קעט
שצח דין היאך מודדין אלפים אמה ..... קפו
איך מרבעים את העיר ..... קפו
עיר העשויה כג"ם או קשת ..... קפז
ע' אמה ושיריים ..... קצא
איזה בית מצטרף לעיר ..... קצג
ג' כפרים כג' רגלי הקנקן ..... קצז
עיר שיושבת על שפת הנחל ..... קצט
מתי אהלים וחומה נחשבים עיר ..... ר
שצט במה מודדין התחומין ומקום המדידה ומי הוא המודד ..... רא
המדידה בחבל ..... רא
מדידת הר או גיא ..... רב
מדידת המומחה ..... רה
ת מי שישב לו בדרך לנוח ולא ידע אם הוא בתחום אם לאו ..... רח
תא מי שישן בדרך וחשכה לו קונה אלפים אמה לכל רוח ..... רט
תב דין חריץ מים שבין ב' תחומין ..... ריב
תג דין בקעה שהקיפוה נכרים ..... ריד
תד דין אם יש תחומין למעלה מעשרה טפחים ..... רטו
תה דין היוצא חוץ לתחום ..... ריט

תו מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת.....רלא
תז מי הם שיכולים לילך חוץ לתחום ..... רלב
תח דין הנחת עירוב וקנין שביתה..... 235
פסקי הסדור..... 238
עירובי חצרות 238
עירובי תחומין 239

הלכות שבת – חלק ח (סימנים שסו-תח)

הלכות עירובי חצרות

שסו דין עירוב לחצר שהרבה בני אדם דרים בתוכו

ובו י"ח סעיפים

תקנת העירוב בפת

א חצר[1] שהרבה בתים פתוחים לתוכה, מן התורה מותרים לטלטל בכל החצר ומבתיהם לחצר, שהרי רשות היחיד גמורה היא[2]. אבל חכמים אסרו לטלטל מבתיהם לחצר עד שיערבו, מפני שהבתים הם רשויות מיוחדות לכל אחד שלו, והחצר היא רשות משותפת לכולם, ודומה קצת לרשות הרבים, ואם היו מוציאים מהבתים לחצר יאמרו שמותר להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים. אבל התירו על ידי עירוב[3], שגובין פת מכל בית ובית ונותנים אותם באחד מבתי החצר, שעתה אנו רואים כאילו כולם דרים באותו בית, לפי שדעתו של אדם ודירתו במקום מזונותיו היא, וכאילו כל החצר מיוחדת לאותו בית[4] ואינה דומה לרשות הרבים[5].

ואפילו מבית לבית שלא בדרך החצר, אסור לטלטל בלי עירוב[6], שעשו סייג לתורה להרחיק שלא

---

[1] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) תקנת העירוב בפת (ס"א).
(ב) מקומות החייבים בעירוב (ס"ב-ג).
(ג) מקומות שמניחים בהם העירוב (ס"ד-ט).
(ד) הפת שמערבין בה (ס"י-יא).
(ה) זיכוי הפת לבני החצר (סי"ב-יז).
(ו) ברכת העירוב (סי"ח).

[2] **רמב"ם** פ"א ה"א (חצר שיש בה שכנים הרבה כל אחד מהם בבית לעצמו, דין תורה הוא שיהיו כולן מותרין לטלטל בכל החצר ומבתים לחצר ומהחצר לבתים, מפני שכל החצר רשות היחיד אחת, ומותר לטלטל בכולה). **טור** ולבוש ס"א (כבר ידעת שחצר רשות היחיד גמורה היא, ואפילו הרבה בני אדם דרין בו והרבה בתים פתוחים לתוכה, מותרין מן התורה לטלטל בכולה ומן הבתים לחצר ומחצר לבתים).

[3] **בדייתא** (**סו**) שבת ו, א (חצרות של רבים ומבואות שאינן מפולשין, עירבו (כל הבתים של חצר יחד בפת, רש"י) מותרין (להכניס ולהוציא מן הבתים לחצר, רש"י), לא עירבו אסורים (מפני שהבית מיוחדת לבעליה והחצר רשות לכולן, ונמצא מוציא מרשות לרשות, אע"פ ששתיהן רשות היחיד, לעשות סייג לתורה להרחיק שלא יוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, רש"י)). טור ושו"ע ס"א (חצר שהרבה בתים פתוחים לתוכו, אסרו חכמים לטלטל מבתיהם לחצר עד שיערבו).

וכן הוא במבוי, כדלקמן סי' שפו ס"א (שחכמים אסרו להוציא ולהכניס ממנו לחצרות, מפני שהחצרות הן מיוחדות כל אחת לבעליה, והמבוי משותף לכולם ודומה קצת לרשות הרבים, ואם יוציאו מחצרות למבוי יאמרו שמותר להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים).

[4] רש"י כו, ב ד"ה חוץ מן המים (וטעמא דעירוב, משום דדעתו ודירתו במקום מזונותיו הוא, וכיון שנתנו כל בני החצר כדי מזונן בבית אחד, נעשה כאילו כולן דרים בתוכו ונמצאו כולן רשות אחת). מט, א ד"ה משום דירה (שדעתו של אדם על פיתו, והוו להו כאילו דיירי בההוא ביתא, ואין בחצר זו אלא דירה אחת, והרי כל רשות החצר מיוחדת לבית זה).

וכן הוא בשיתוף מבואות, כדלקמן סי' שפו ס"א (אבל התירו על ידי שיתוף, שגובין פת או דבר אחר ממיני מאכל או משקה מכל חצר וחצר ונותנים אותו באחת מהחצרות, ואנו רואים כאלו פתוח כל המבוי לאותה חצר בלבדה, שכל החצרות שבמבוי נעשו כאחת על ידי שיתוף זה).

[5] טור (וכאילו כל [ה]חצר מיוחד לאותו בית, ואינו דומה לרשות הרבים).

[6] בה"ג פרק הדר (הנך בתי דבעי לטלטוליה בהו מביתיה דמר לביתיה דמר ... כולהון צריכין לערב בהדי הדדי). סמ"ג עשין דרבנן א קרוב לתחלתו (וכן מבית לבית ... אסור לטלטולי ... אלא אם כן עירבו). עבודת הקודש שער ג ס"ט (אסור לטלטל מביתו של זה לביתו של זה עד שיערבו). רבינו ירוחם נתיב יב ריש חט"ו (וכן אסור להשתמש כל אחד מביתו לבית חבירו בלא עירוב). **מ"א** ס"ק א (והוא הדין מבית לבית).

להוציא מרשות של זה לרשות של זה אע"פ ששתיהן רשות היחיד, כדי שלא יבואו להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים[7]. אבל כשהניחו עירוב באחד הבתים ונעשו כאילו כולם דרים באותו בית בשותפות, הרי אין כאן אלא דירה אחת, ושאר הבתים הם כחדרי דירה זו, והכל רשות אחת.

והוא הדין והוא הטעם בטלטול מחצר לחצר שאצלה[8], לענין כלים ששבתו בבית, כמו שיתבאר בסי' שע"ב[9]:

מקומות החייבים בעירוב

ב יושבי אהלים או סוכות, וכן מחנה שהקיפוהו מחיצה, אין מטלטלין מאהל לאהל עד שיערבו כולם[10]. אלא אם כן הולכים למלחמה[11], שאז פטרום חכמים מעירובי חצרות ומנטילת ידים[12] (ואפילו היא מלחמת הרשות[13]).

במה דברים אמורים במחנה הקבוע ועומד שם ימים, אבל שיירא ההולכת לדרכה ונחו שם מפני השבת, פטורים מלערב, מפני שאין אותם אהלים קבועים להם שם וכמעורבים הם[14]:

ג בתים שבספינה צריכים עירוב, אף על פי שיש לספינה מחיצות ורשות היחיד היא[15]. אבל אותם שאין

דברי שלום

והיינו אפילו שלא בדרך החצר, או שאין שם חצר, כפי שהוכיחו בתוספות יום טוב פ"ז מ"א (דשני בתים בלא חצר נמי אינן יכולין לטלטל מזה לזה בלא ערוב), ובשו"ת דבר שמואל סי' קפב (שני בתים של שני אנשים הדבוקות זו לזו בכותל אחד המבדיל ביניהם, מבלי חצר או הפסק אחר).

וכן הוא לעיל סי' שסה ס"י (וכשהוא בענין שהן אסורות, אסור לטלטל בהן אפילו בבית אחד מחדר לחדר, אם בכל חדר דר אדם אחד בפני עצמו, כמו שיתבאר בסי' ש"ע), והוא לקמן שם ס"ה (ואוסרים בחצר זה על זה, וכן לטלטל מזה לזה).

וכן הוא בנוסח עירובי חצרות, כדלקמן סי"ח (בדין עירובא יהא שרא לנא לאפוקי ולעיולי מן הבתים לחצר ומן החצר לבתים ומבית לבית), ובנוסח שבפסקי הסדור (ולטלטולי מבית לבית).

[7] רש"י כא, ב ד"ה שלמה תיקן עירובי חצירות (וגזר שלא להוציא מרשות היחיד לרשות היחיד חבירו, לעשות סייג והרחקה לאיסור תורה שלא יבוא להתיר מרשות הרבים לרשות היחיד). רבינו ירוחם שם (וגזרו זה חכמים שלא יבא להתיר מרשות היחיד לרשות הרבים).

[8] שאסרו לטלטל מחצר לחצר, אפילו שלא בדרך מבוי, והוא כדי שלא יבואו להוציא מחצר לרשות הרבים; אמנם בזה לא אסרו אלא כלים ששבתו בבית.

[9] ס"א (כלים ששבתו בבית והוציאן לאחת מרשויות אלו, אפילו בהיתר, כגון לחצר מעורבת של בית זה, ואפילו הוציאם בדרך מלבוש, אסור לטלטלם לחצר אחרת).

[10] ירושלמי פ"א סוף ה"י (אהלים שבמחנה, צריכין עירוב). רמב"ם פ"א ה"ג. שו"ע ס"ב (יושבי אוהלים או סוכות, או מחנה שהקיפוהו מחיצה, אין מטלטלין מאהל לאהל עד שיערבו כולם).

ואם שובתים בטרקלין שחלקוהו במחיצות עראי של יריעות, ראה לקמן סי' שע ס"ה-ו.

[11] כן משמע במשנה יז, א (ארבעה דברים פטרו במחנה (היוצאת למלחמה, רש"י) ... מרחיצת ידים ... ומלערב). רמב"ם הל' מלכים פ"ו הי"ג (פטורין מלערב עירובי חצירות במחנה, אלא מטלטלין מאהל לאהל ומסוכה לסוכה). לבוש ס"ב (ומחנה היוצאת להלחם, אף על פי שקבועים וחונים במקום אחד, חכמים הקילו להם ופטרום מלערב, מפני שטרודים בעסקי מלחמותם).

[12] וכן הוא לעיל סי' קנח סי"ד (כשהיו יוצאים במחנה למלחמה, היו פטורים מנטילת ידים).

[13] ברייתא שם (מחנה היוצאת למלחמת הרשות מותרין בגזל עצים יבשים). פירוש המשניות להרמב"ם שם (מחנה זה האמור כאן, ואפילו למלחמת הרשות, וכל שכן למלחמת מצוה, לפי שהקילו להם, מפני שהם עסוקים בכיבוש ארץ האויב).

[14] רמב"ם שם (אבל שיירא שהקיפה מחיצה, אין צריכין לערב, אלא מוציאין מאהל לאהל בלא עירוב, לפי שהן כולן מעורבין ואין אותן אהלים קבועין להן), מ"מ שם (אבל אהלים שבשיירא, שהשיירא הולכת לדרכה ונחו שם מפני השבת ועשו אהלים, פטורים הם מלערב, לפי שאינן קבועין), מירושלמי שם (אהלים שבשיירה אינן צריכין עירוב). שו"ע שם (אבל שיירא שהקיפוה מחיצה, אין צריכים לערב, לפי שכולם מעורבים ואין אותם אוהלים קבועים להם). לבוש שם (אבל שיירא ההולכת לדרכה, ונחו שם מפני השבת והקיפוה במחיצה, אין צריכין לערב).

וכן הדין כששבתו באולם קבוע, אלא שהמחיצות שביניהם הן עראי לפי שעה, כדלקמן סי' שע ס"ה.

[15] תוספתא שבת פי"א ה"י (בתים שבספינה חייבין בעירוב). הובא בשבלי הלקט סי' קיא מא, ב. רמ"א ס"ב (בתים שבספינה צריכים עירוב, אף על פי שיש לספינה מחיצות).

להם בתים, הרי הם כשרויים בחצר אחת ואינם צריכים עירוב[16] (וכן אינם אוסרים על הדר בבית שבספינה, ואין צריך לערב אלא אם כן הם שנים בשני בתים, שאז הם אוסרים זה על זה בלי עירוב[17]).

ואימתי הספינה היא רשות היחיד, ודין הטלטול ממנה לים, נתבאר בסי' שנ"ה[18]:

מקומות שמניחים בהם העירוב

ד הבית שמניח בו העירוב אין צריך ליתן פת[19], שהרי העירוב אינו אלא שנחשבים כאלו כולם דרים שם, והרי בעל הבית זה דר שם[20].

ואין צריך שיהיה בעירוב שוה פרוטה כדי שעל ידו יהיה נקנה להם בית זה לדור בו, אלא די במה שנחשבים שהם דרים בו אף על פי שאינו קנוי להם לדור בו[21].

ולפיכך מניחין עירוב אפילו בבית של קטן אף על פי שהקטן אין לו דעת להקנות להם ביתו[22]. וכן קטן יכול לגבות העירוב ולקבצו ולהניחו בבית, ואף על פי שאין במעשה הקטן כלום, מכל מקום העירוב נעשה מאליו כשהונח בבית[23]. ואפילו הונח שלא לשם עירוב כמו שיתבאר[24].

ומכל מקום על ידי נכרי אסור לקבצו לכתחלה[25] (שהנכרי אינו נאמן עליו):

ה הואיל והעירוב הוא משום דירה, אין מניחין אותו אלא בבית הראוי לדירה[26], אבל לא באכסדרה

דברי שלום

וכן הוא לקמן סי' שפב סכ"ג (ספינה שיש בה ישראלים רבים ויש להם בתים מיוחדים לכל אחד בספינה, צריכים לערב יחד).

[16] תוספתא ושבלי הלקט שם ([ושאר ספינות] שאין להם בתים, הרי הן כשרויין בחצר). מ"א ס"ק ג (דאותם שאין להם בתים בספינה, הרי הם כשרוים בחצר אחת).

[17] שבלי הלקט שם (וכתב אחי ר' בנימין נר"ו, מאחר דקי"ל דבתים שבספינה חייבים בעירוב, דינן כדין חצר, שאם יש שם שני ישראלים חלוקים בשני בתים צריכין לערב, ואם אינם חלוקים בשני בתים אינם צריכין לערב). מ"א סוף ס"ק ה (ואם יש לה מחיצות י', אין צריך עירוב, כיון דאין שם אלא בית אחד).

[18] סעיפים ב-ט.

[19] שמואל מט, א (בית שמניחין בו עירוב, אינו צריך ליתן את הפת). טור ושו"ע ס"ג (הבית שמניחים בו העירוב, אינו צריך ליתן פת).

וכן הוא לקמן סי' שע ס"ג (ובית שהעירוב מונח בו, אין צריך ליתן את הפת), וס"ו (הבית שמניחים בו העירוב, שאין צריך ליתן הפת), וס"ז (כבית אחד שמניחים בו העירוב, שאין צריך ליתן את הפת).

[20] גמרא שם (דכיון דמנח (לבעל הבית ריפתא, רש"י) בסלא (דידיה, שהוא אוכל ממנו, רש"י), כמאן דמנח (בכלי עם העירוב דמי, רש"י)). ט"ז ס"ק א (שהרי אין העירוב אלא שנחשוב כאלו כולן דרין שם, והרי הוא דר שם).

[21] רבה שם (אמר שמואל עירוב משום קנין ... רבה אמר עירוב משום דירה. מאי בינייהו, איכא בינייהו כלי ופחות משוה פרוטה וקטן), ופרש"י (למאן דאמר משום דירה לא מהני קנין סודר, ומערבין באוכל שאין בו שוה פרוטה, וקטן גובה את העירוב), וכרבה. טור ושו"ע שם (ואין צריך שיהיה בעירוב שוה פרוטה).

[22] גמרא שם (איכא בינייהו ... וקטן), לפירוש הרא"ש שם פ"ד סי"ג (למאן דאמר משום קנין, אין מניחין את העירוב בביתו של קטן, דלאו בר אקנויי רשותא הוא. ומאן דאמר משום דירה, מניחין את העירוב בביתו של קטן. והלכה כרבה דאמר עירוב משום דירה).

[23] רב הונא לא, ב (קטן גובה את העירוב (מבני חצר ומערב עליהם, רש"י) ... בעירובי חצירות (דערובי רשותייהו בעלמא הוא, הלכך ממילא מיערב, ואע"ג דאין מעשה הקטן כלום לא איכפת לן, רש"י)). וכן הוא שם מט, סע"א (רבה אמר עירוב משום דירה. מאי בינייהו, איכא בינייהו ... וקטן), ופרש"י (למאן דאמר משום דירה ... קטן גובה את העירוב, דפת משויא להו חדא דירה, וקטן לאו מידי עביד). טור ושו"ע שם (ואפילו קטן יכול לגבות העירוב ולקבצו).

[24] לקמן סעיף טז (ואף על פי שלא הונח הפת על השלחן לשם עירוב, אין בכך כלום).

[25] מ"א ס"ק ט (אבל עכו"ם אסור לקבצו, כן נראה לי).

[26] רש"י פה, ב ד"ה עירוב משום דירה (הלכך אי לא חזי לדירה לא מצי שרי). סוכה ג, ב ד"ה דלא חזי לדירה (בית דראוי לדירה בעינן).

ומרפסת, ולא בבית שער[27], שאע"פ שהוא בית גמור, אינו ראוי לדירה מפני העוברים דרך עליו[28].

ולא בבית שאין בו ד' אמות על ד' אמות, שאין דירתו חשובה דירה[29] (ואפילו הוא ארוך הרבה, אם אין ברחבו ד' אמות אינו חשוב דירה[30], כמ"ש ביו"ד סי' רפ"ו[31]), ולכן אינו אוסר בחצר ובמבוי אעפ"י שלא עירב עמהם[32]:

---

[27] משנה פה, ב (הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת, אינו עירוב). שו"ע ס"ג (ואין מניחים אותו בחצר, אלא בבית שראוי לדירה, לאפוקי בית שער, אכסדרה ומרפסת).

וכן הדר בבית שער, אכסדרה ומפרסת, אינו מצריך עירוב בחצר, כדלקמן סי' שע ס"א (הדר בבית שער, אף על פי שיש לו ד' מחיצות, כיון שרבים עוברים דרך שם לבתיהם, אין עליו תורת בית אלא תורת חצר, ואין צריך לערב עם שאר הבתים, וכן הדר באכסדרא ומרפסת שבחצר, אינו אוסר על בני החצר, שאינן חשובות דירה). סי' שפו ס"א (שעירובי חצרות הוא משום דירה, לערב דירתם לעשותן כאחת ... וחצר לאו בית דירה היא ... בבית שער אכסדרה ומרפסת).

[28] רבינו יהונתן כח, א במשנה שם (בית שער, אף על פי שיש להן ארבע מחיצות, כיון שרבים עוברין לבתיהם דרך שם, אין עליהם תורת בית אלא תורת חצר). מ"א סי' שע ס"ק א (אף על פי שיש לו ד' מחיצות, כיון שעוברים דרך שם, לא הוי דירה). והיינו שאף שהפרוזדור הוא בתוך הבית (לא כמו האכסדרה והמרפסת שהם בחצר), מכל מקום אינו נחשב בית דירה, כיון שעוברים שם.

והיינו דוקא ברבים עוברים עליו דרך שם, משא"כ אם רק אחד עובר עליו דרך שם, כדלקמן סי' שע ס"א (כיון שרבים עוברים דרך שם לבתיהם אין עליו תורת בית), ושם נסמן (הערה 234).

[29] ברייתא סוכה ג, א (בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות ... ואין מניחין בו עירוב), וגמרא שם ג, ב (ואין מניחין בו עירוב מאי טעמא, דלא חזי לדירה). טור ושו"ע ס"ג (וצריך שיהא בו ד' אמות על ד' אמות).

וכן הוא לקמן סי' שצח ס"ו (שהוא ראוי לדירה, שיש בו ד' אמות על ד' אמות), ושם נסמן (הערה 1390).

[30] כנסת הגדולה בהגה"ט (אמר המאסף, ולדברי הרא"ש ז"ל שחולק על הרמב"ם במזוזה, וסובר דבעינן שיש בו ארבע אמות על ארבע אמות, הוא הדין הכא). והוא בראי"ש הל' מזוזה סט"ז (גרסינן בסוכה (ג, א) תנו רבנן בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות פטור מן המזוזה ומן המעקה וכו'. אף על פי שבכל הספרים אין כתיב כן, אלא בית שאין בו ארבע אמות, רב אלפס גרס שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, דמסתבר דלא חזי לדירה בענין אחר. ודלא כמו שכתב הרמב"ם ז"ל, שאם היה ארכו יותר על רחבו, הואיל ויש בו לרבע ארבע אמות על ארבע אמות חייב במזוזה, דארבע אמות על ד' אמות בעינן לכל הנהו דקחשיב בברייתא בפ"ק דסוכה). והוא ברמב"ם הל' מזוזה פ"ו ה"ב (בית שאין לו ארבע אמות על ארבע אמות פטור מן המזוזה. ואם יש בו כדי לרבע ארבע אמות על ארבע אמות בשוה, אע"פ שהוא עגול או בעל חמש זויות, ואין צריך לומר שאם היה ארכו יתר על רחבו, הואיל ויש בו לרבע ארבע אמות על ארבע אמות חייב במזוזה).

מ"א סי' שצח ס"ק ו (ואם אין בה רוחב ד' אמות, אף על פי שארוכה כמה, לא מקרי בית).

(עי' ש"ך סי' רפו ס"ק כג שהעיקר כהרא"ש (ודעת הרא"ש שאינו חייב במזוזה אלא אם כן הוא מרובע ד' על ד' אמות ... גם דעת רבינו ירוחם בסוף ספר אדם כהרא"ש, וכתב שכן תפסו עיקר, על כן נראה דיש לקבעה בלא ברכה, או שיברך מתחלה גם על אחרת ויהא דעתו גם על זו). והוא ברבינו רבינו ירוחם נתיב כא ח"ז (בית שאין בו ד' אמות, פטור מן המזוזה. כך פשוט בסוכה בבריתא. ורי"ף גורס שאין בו ד' אמות על ד' אמות, דנראה דאין ראוי לדירה אלא אם כן יש לו ד' אמות, אפילו יש בו כדי לרבען בו. והרמב"ם כתב שאם היה ארכו יתר על רחבו, הואיל ויש בו כדי לרבע ד' אמות על ד' אמות חייב במזוזה. ודברי רי"ף תפשו עיקר).

ועי' ט"ז סי' תרלד ס"ק ב דגם הרמב"ם סבירא ליה הכי (והדבר ברור שגם הרמב"ם סבירא ליה דבעינן דוקא בריבוע ממש ד' על ד' לענין מזוזה ... נמצא שלדברי הרמב"ם הוה הדין גם כן כמו דסבירא ליה להרא"ש, דבעינן רבוע ממש ד' על ד'),

דלא כב"י יו"ד סי' רפו (ולענין הלכה נקיטינן כהרמב"ם, דהא לא פליג עליה אלא הרא"ש), ודלב"ח סי' קי (אני מדדתי הבית, ובודאי שאין בו ד' על ד', אבל יש בו כדי לרבע ארבע על ארבע, וכפי הנ"ל מהרמב"ם ז"ל הדין שוה, והרי הוא נקרא בית לכל הדברים והדינים שנאמרו בבית שצריך שיהיה בו ד' על ד' ... ואף על פי שאין בו ארבע על ארבע, אלא שיש בו כדי לרבע ד' על ארבע, נקרא בית לענין מזוזה), שהביא מ"א כאן ס"ק ו (ואם יש בו לרבע ד' אמות על ד' אמות, סגי (רלב"ח ק"ו)). עיי"ש בדלב"ח).

[31] כמועתק לעיל (הערה הקודמת) מש"ך שם.

וכן הוא לקמן סי' שצח ס"י (בית שאין ברחבו ד' אמות, אף על פי שארוך מאד, אינו נקרא בית).

[32] ברייתא סוכה שם (בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות ... ואין מערבין בו), ופרש"י (דבית שאין בו ד' על ד' אין צריך ליתן את הפת). כנסת הגדולה שם (ויראה דכן הדין בבית דאין בו ד' אמות, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, אינו צריך ליתן פת).

וכן לענין מעקה נתבאר לקמן הל' שמירת גו"נ ס"א (וכל בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות [פטור], מפני שאינו ראוי לדירה ואין שם בית עליו).

ו והמנהג בזמן הזה להניח העירוב בבית הכנסת[33]. אף על פי שבית הכנסת אינו ראוי לדירה מפני קדושתו[34], אף שהוא בית גמור, שהרי הדירה הוא מקום האכילה[35], ואסור לאכול בבית הכנסת[36], אם לא הלומדים שם, כמו שנתבאר בסי' קנ"א[37].

ויש שנתנו טעם למנהג[38], לפי שעירובין שלנו יש להם דין שיתוף מבואות, דהיינו שכל החצרות והבתים

---

[33] אגור סי' תרסא (שיש מנהג בקצת קהלות מאשכנז, שעושין ערובי חצירות בפת, ותולין הפת עשוי כמין מצה בבית הכנסת).

וכן הוא לקמן סי' שפז ס"א (נוהגין לתלותו בבית הכנסת). לעיל סי' שסה ס"י (עירובי חצרות ... בבית הכנסת).

[34] המנהג לתלותו בבית הכנסת התחיל באשכנז כבר בתקופת הראשונים, ונמשך עד דורותיהם של רבי יונה ורבי שלום מנוישטט (רבו של מהרי"ל), שערערו על מנהג זה, כמסופר בשו"ת מהרי"ל החדשות סי' לח סוף אות א (על מה אנו סומכים להניח העירוב [בבית הכנסת], ואין ראוי לפיתא או ללינה משום איסור בית הכנסת, ולמה יהא עדיף מבית שער ... ובנואיישט"ט היה תלוי העירוב בחדר מורי. וזימנין טובא אישתעי לן מ"ו מה נשתנה מבשאר קהילות דתלי בבית הכנסת, ואמר שמקדם היה גם כן תלוי שם בבית הכנסת, עד שבא לשם הר"ר זלמן כהן ... וגמגם על זה באומרו דלא הוה מקום פיתא ולא מקום לינה, וקיבל מה"ר יונה וסילקו ותלאו בחדרו, וכן נוהג מ"ו אחריו. ואומר מ"ו שהיתה זאת מאד [קשה] בעיניו, דמשתכח תורת עירוב כשאין רואים אותו תמיד בבית הכנסת). הובא בב"י.

והיינו שאחר ערעור רבי זלמן כהן התחיל רבי יונה לתלותו בחדרו, וכן נהג אחריו רבי שלום מנוישטט, כמסופר בהלכות ומנהגי מהר"ש מנוישטט סי' שסג (ועל העירוב של הקהל השיב למהר"א כהן, שכבר ד[נ]ו עליו היכן להניחו, מאחר דבית הכנסת לא הוי מקום לינה ולא מקום פיתה ... ואומר שהוא נוהג להניחו בחדרו ... משום דלא הוי מקום פיתא ולא מקום לינה).

[35] כדלעיל ס"ה (הואיל והעירוב הוא משום דירה, אין מניחין אותו אלא בבית הראוי לדירה), וכדלקמן סי' שע ס"ו (עיקר דירת האדם היא מקום אכילת פת ולא מקום השינה ולינה), ושם נסמן (הערה 285).

[36] **עי' מ"א רס"י רסט** ס"ק ב (דאכלי ושתי, היינו בבית הסמוך לבית הכנסת ... דבבית הכנסת אסור לאכול, כמ"ש סי' קנ"א (תוס')). והוא בתוס' פסחים קא, א ד"ה דאכלו ושתו וגנו בבי כנישתא (ואם תאמר והא אמרינן בפרק בני העיר (מגילה כח, א) בתי כנסיות אין אוכלין בהן ואין שותין בהן ... ויש לומר דלאו דוקא בבי כנישתא, אלא חדרים שהיו סמוכין לבית הכנסת קרי בי כנישתא).

וכן הוא לעיל סי' רסט ס"א (השובתים בחדרים הסמוכים לבית הכנסת ואוכלים שם), ושם נסמן (הערה ד).

[37] בשו"ע שם ס"א (בתי כנסיות ובתי מדרשות, אין ... אוכלים ושותים בהם), וס"ג (אין ישנים בבית הכנסת, אפילו שינת עראי).

ומה שאנו מקילים בזה, היינו כי בתי כנסיות שלנו יש להם דין בית המדרש, שיש מתירים בהם, כמבואר בשו"ע (ותלמידי חכמים ותלמידיהם מותרים לאכול ולשתות בהם, מדוחק), וברמ"א שם (ויש אומרים דבבית המדרש אפילו שלא מדוחק שרי). מ"א שם ס"ק ב (משום דלומדים בבית הכנסת ... וכל שכן בבית המדרש, ולכן מותרין לאכול ולשתות שם, דאם יצטרכו לילך בכל פעם לאכול ולשתות בביתם, יתבטלו מלימודם. אבל אם אין לומדין בבית הכנסת, אסורים לאכול ולשתות שם).

[38] השואל מהר"א כ"ץ, בשו"ת מהרי"ל שם (על מה אנו סומכים להניח העירוב [בבית הכנסת], ואין ראוי לפיתא או ללינה משום איסור בית הכנסת, ולמה יהא עדיף מבית שער ... מטעם ד[מי]גו, אף על פי שלעירוב אין מועיל יין, הכי נמי אף על פי דלעירוב בעי חשיבות טפי [מ]בי[ת] שער, מכל מקום מיגו דמועיל לשתוף מועיל נמי לעירוב). ובתשובת מהרי"ל שם (אבל מצאתי תשובת מהר"י, וגם הוא לא הגיד סברותיו שיישב קושיא דלעיל). אגור שם (ובסוף מצא בתשובת מהר"ם שיישב המנהג, אבל לא נודע להרב הנזכר). ד"מ ס"ק א (ולי נראה דעירובין שלנו יש להם דין שיתופי מבואות, וכמו שיתבאר לקמן סימן שפ"ז, ועל כן אין צריך להניחה בבית דירה, וכמו שיתבאר לקמן סימן שפ"ו, וזהו הטעם, כן נראה לי). רמ"א שם (והמנהג בזמן הזה להניח העירוב בבית הכנסת. וכן נהגו הקדמונים. ונראה לי הטעם, דעירובין שלנו יש להם דין שיתוף, ואין צריך להניח בבית דירה). לבוש סי' שפז (ומכאן יצא לי גם כן טעם נכון וברור לדעתי, מה שהוקשה לרבים למה מניחין אותו בבית הכנסת, הואיל ואינו בית דירה כדכתבנו לעיל סימן שס"ו. אבל נראה לי שאינו קושיא כלל, כי הטעם הוא לפרסם הדבר לכל שעשינו בו שיתוף מבואות, וישמעו גם התינוקות ולא ישתכח מהם תורת עירוב. כן נלע"ד לטעם יפה ברור ונכון). פרמ"ג משב"ז סי' שפז ס"ק ב (ואף על גב דעירובי חצירות בעי דוקא בבית דירה. הואיל ומהני האי לשיתוף, דלא בעי בית דירה, מהני במקום עירוב נמי).

ויובן יותר על פי המבואר לקמן סי' שפז ס"א (המשתתפים במבוי צריכים לערב בחצירות ... אין סומכין על שיתוף זה בחצר שלא עירבו בה, כדי שלא ישכחו התינוקות שבחצר זו תורת עירוב, שהרי אין התינוקות מכירים מה נעשה במבוי ויאמרו אבותינו לא עירבו ... ואם נשתתפו במבוי בפת סומכים עליו בחצרות ... לפי שהתינוקות מכירים בפת שנשתתפו בה במבוי, שמתוך שהפת היא חיי האדם עיניהם תלויות בה ... נוהגין לתלותו בבית הכנסת כדי שיהא מפורסם לתינוקות).

והיינו שמעיקר הדין סמכינן בעירוב החצרות על השיתוף במבוי, גם אם הוא על שאר מאכלים ומשקים, ד"מיגו דמועיל לשיתוף מועיל נמי לעירוב". ומה ש"אין סומכין על שיתוף זה בחצר שלא עירבו בה", הוא "כדי שלא ישכחו התינוקות

שבמבוי משתתפין יחד בעירוב זה, ושיתופי מבואות אין צריך להניחו כלל בבית דירה, רק שיהא במקום המשתמר בלבד, כמו שיתבאר בסי' שפ"ו[39].

ומקומות שאין להם לחי או קורה למבואותיהם, או שבית הכנסת אינו במבוי המתוקן בלחי או קורה, שאין מניחים שם עירוב בבית הכנסת[40] כמו שנתבאר בסי' שס"ה[41], אעפ"כ מותרים לטלטל בבית הכנסת[42] (וממנו לחצר בית הכנסת, ואפילו אם יש שם דירה אחת בחצר בית הכנסת. אלא אם כן יש בה שתי דירות, שאז הן אוסרות זו על זו עד שיערבו ביניהן, ואם לא ערבו אסור לכל אדם לטלטל בחצר בית הכנסת[43], אבל אם אין בה אלא דירה אחת ניתנית כולה לדירה זו), ואין אנשי בית הכנסת אוסרים עליה, הואיל ובית הכנסת אינה בית דירה (וכמ"ש בסי' שע"ו[44] גבי חורבה שאצל בית דירה), וכל בני העיר נעשו כאורחים לגבי דירה זו[45]. ומותרים גם כן לטלטל מחצר לבית הכנסת ולדירה זו, כמו שמותרים

דברי שלום

שבחצר זו תורת עירוב". משא"כ כשעושים השיתוף בפת, ותולין את הפת בבית הכנסת, מתפרסם הדבר אף לתינוקות, כדלקמן שם (נוהגין לתלותו בבית הכנסת כדי שיהא מפורסם לתינוקות).

*

ומכל מקום התקבל יותר המנהג להניחו באחד הבתים, אף שכשאין רואים אותו תמיד בבית הכנסת לא יתפרסם הדבר. ובפרט בזמנינו שאין השמש הולך מבית לבית לקבץ הפת לעירוב ושיתוף, כי אם אחד מזכה כמה מַצות לכל בני החצרות והמבוי, ומניחו בביתו, ואם כן קיים החשש ש"ישכחו התינוקות שבחצר זו תורת עירוב".

ועל זה מסיים בשו"ת מהרי"ל שם: "ואומר מ"ו שהיתה זאת מאד [קשה] בעיניו, דמשתכח תורת עירוב כשאין רואים אותו תמיד בבית הכנסת".

[39] סעיף א (ואין שיתוף זה דומה לעירוב שאינו אלא בפת בלבד, לפי שעירובי חצרות הוא משום דירה, לערב דירתם לעשותן כאחת, ודירתו של אדם אינה נמשכת אלא אחר מקום פתו, אבל שיתוף שבמבוי אינו אלא לשתף החצרות ולא הבתים, וחצר לאו בית דירה היא, לפיכך אין צריך להניח השיתוף בבית הראוי לדירה כמו עירובי חצרות, אלא יכולים להניחו אפילו בבית שאין בו ד' אמות על ד' אמות, או בבית שער אכסדרה ומרפסת, או אפילו באויר החצר במקום המשתמר, כיון שאינו אלא לשתוף החצרות).

[40] ט"ז ס"ק ג (נראה לי דאם הבית הכנסת, או שאר בית שמונח בו העירוב, הוא בענין שאסור לטלטל שם, כגון שאין שם עירובי מבואות, או שהוא חוץ לעירוב, אין כלום באותו עירוב).

והיינו שחצר בית הכנסת עצמה מתוקנת במחיצות ומותר לטלטל בה, אלא שהמבוי שבית הכנסת עומד בו אינו מתוקן, ואם כן אסור לטלטל מבית הכנסת לשאר החצרות שבמבוי זה, הרי שאז אין העירוב מועיל כלום לא לבית הכנסת ולא לשאר החצרות.

[41] סעיף י (צריך להזהירם ... במקומות שיש שם לחי או קורה או צורת פתח, ונשבר התיקון באותו מבוי של בית הכנסת, אם נשבר בחול כל המבואות אסורים, אפילו יש להם תיקון בפני עצמו, אלא אם כן הוא בענין שיכולין להביא אצלם העירוב מבית הכנסת).

[42] מ"א ס"ק י (ומהאי טעמא נראה לי דמותר לטלטל בבית הכנסת בלא עירוב, כיון שאין שם דירה).

[43] מהרי"ל הל' עירובי חצרות אות ב (מן בית הכנסת לחוץ אל חצרה אסור לטלטל, אף על פי שהחצר שייך אליה, מכל מקום הדיורין שסביב החצר אשר פתחיהן נכנסין לחצר בית הכנסת, הן אוסרין עליו מלהתיר, מטעם שבתו בתוכו), הובא במ"א שם.

והיינו שאף שבית הכנסת אינו מקום דירה לחייבו בעירוב, ואף שמותר לטלטל בחצר כלים ששבתו בתוכה. מכל מקום דין בית הכנסת כדין בית, לענין הכלים ששבתו בתוכו, שיאסר לטלטלם אל החצר האסורה (מחמת שני הבתים שבה).

וראה זכרון יוסף סכ"א.

[44] סעיף ג (וחורבות אלו, אף על פי שיש להם בעלים, מותרים בני חצרות הסמוכות להן להשתמש בהן, ואין הבעלים אוסרים עליהן, הואיל ואינן דרים בהם, ודירה בלא בעלים אינה אוסרת).

וכן הוא באחד מבני החצר שהלך, כדלקמן סי' שעא ס"א (דירה בלא בעלים אינה דירה, ואינה אוסרת בחצר, וגם מותר לטלטל ממנה לחצר שיש בה דיורים אחרים שעירבו ביניהם, ואינו כמוציא מרשות לרשות. לפיכך אחד מבני חצר שהניח ביתו והלך עם כל בני ביתו ושבת בחצר אחרת, אפילו היתה סמוכה לחצרו, אם הסיח לבו ואין דעתו לחזור לביתו בשבת, הרי זה אינו אוסר על בני החצר שביתו שמה, אם עירבו ביניהם, אף על פי שהוא לא עירב עמהם, ומותרים לטלטל גם מביתו לחצר).

וכל זה כשעירבו ביניהם. משא"כ אם לא עירבו ביניהם, אסור להוציא לחצר כלים ששבתו בבית זה (כדלעיל הערה הקודמת).

[45] היינו שהיתר בני העיר הבאים להתפלל בבית הכנסת, הוא מטעם שהם אורחים לגבי דירה זו ואין אוסרין עליה.

בשאר חצרות שאין בהם אלא בית אחד:

ז אם רגילין ליתן תמיד את העירוב בבית ידוע, אין להם לשנותו וליתנו בבית אחר, מפני דרכי שלום[46]. ואפילו יש קצת טעם לשנותו אין משנין[47]. אבל אם יש טעם גדול משנין[48]. ואם בתחלת הנחתו שם התנו לשנות, מותרים לשנות[49].

ואם מת בעל הבית זה, או שמכר ביתו לאחר, אף על פי כן אין משנין כשלא התנו[50], מפני שענין הדרכי שלום בכאן הוא משום חשד[51], שלא יסברו שחושדין בעל הבית זה שגונב פת מן העירוב ולכך מוציאין אותו ממנו לבית אחר[52], ושמא מתוך כך יבוא לידי מחלוקת עמהם, ולזה יש לחוש גם בלוקח ויורש[53].

וכל זה בעירוב שמניחין אותו בבית בחנם, וכן כל כיוצא בזה. אבל דבר שצריכין ליתן מעות לזה, יכולין לשנות ליתן לאחר. ובכולן אם עברו ונתנו בבית אחר, אין מוציאין ממנו[54]:

ח צריך שלא יקפיד שום אחד מהם על עירובו אם יאכלנו חבירו, ואם מקפיד אינו עירוב, כי מה שמו,

דברי שלום

וכמו בבית שדר בו ואינו אוכל בו, כדלקמן סי' שע סוף ס"ו (ומי שיש לו שתי בתים בשתי חצרות, באחת הוא אוכל ובשניה הוא דר כל היום וכל הלילה, הרי זה אוסר באותה שאוכל אם אוכל שם בשבת, וצריך לערב עמהם, אבל בשניה אינו אוסר, ואין צריך לערב, ומותר להשתמש שם בשבת, לפי שנעשה שם כאורח אצלם).

וראה אבן יקרה סי' יג. מלמד להועיל ח"א סי' סט. ברכת שלום (שטרנברג) ע' נד.

סיכום דיני אורח – ראה לקמן סי' שע ס"ט (הערה 305).

46 **משנה גיטין נט**, א (אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום ... מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום), ופרש"י (בני חצר שרגילין ליתן עירוב החצר בבית אחד, אין משנין את מקומן ליתנו בבית אחר, מפני דרכי שלום). טור ושו"ע ס"ג (ואם רגילים ליתנו תמיד בבית ידוע, אין להם לשנותו וליתנו בבית אחר, מפני דרכי שלום).

47 שו"ת **מהרי"ק** שרש קיג (ומשמע בגמרא דאפילו היכי שיש קצת טעם לשנות מקום העירוב, אפילו הכי אין משנין מפני דרכי שלום). הובא בכנסת הגדולה בהגה"ט. מ"א ס"ק ז (אפילו יש קצת טעם לשנותו (מהרי"ק סקי"ג)).

48 שו"ת **רשד"ם** או"ח סוס"י כ (ואפילו לפי דברי מהרר"ק ... דהתם לא היה להם טענה לשנות, ובנידון דידן איכא טעמא רבה). הובא בכנסת הגדולה שם (אמר המאסף, ומשמע מדבריו, דדוקא בשיש קצת טעם אין לשנות, אבל אי איכא טעמא רבה, משנינן. וכן כתב רשד"ם חלק או"ח סי' כ'. ועיין בהר"י הלוי ז"ל סי' מ"ד ומ"ו, ובהר"ש הלוי ז"ל חלק או"ח סי' ס). מ"א שם (אבל אי איכא טעמא רבה משנין (רשד"ם סי' ס' ור"י הלוי מ"ד מ"ו ור"ש הלוי סי' מ')).

49 **כנסת הגדולה** שם (אמר המאסף, נראה לי גם כן, דלא נאמר דין זה דמערבין בבית ישן מפני דרכי שלום, אלא דוקא בסתם, כלומר שנתנו העירוב בבית זה בסתם בלי תנאי, וכן כל כיוצא בזה. אבל אם בתחלת הנתינה התנה הנותן שאם ירצה לסלקו מבית זה וליתנו בבית אחר שירצה, הרשות בידו, הא ודאי פשיטא שיכול לשנותו אפילו בלא טעם, כיון דמעיקרא התנה על זה, דלא שייך כאן טעמא דחשדא). מ"א ס"ק ח (ואם בתחילת הנתינה התנו לשנות, מותר לשנות ... (כנסת הגדולה)).

50 **מ"א** ס"ק ז (בגמרא איתא בהדיא משום חשדא ... אם כן אף במוכר ביתו מניחין בו ... ובכנסת הגדולה מחלק בין מת למכר, ודוחק).

51 **גמרא גיטין ס**, ב (מאי טעמא ... משום חשדא).

52 תוס' שם ד"ה אלא משום חשדא (פירש ר"ת שלא יאמרו מפני החשד שחושדים אותו לגנוב פת של עירוב אין מניחים אותו שם). **ופירוש רש"י** שם ד"ה משום חשדא (הואיל והורגל העירוב בתוך אותו הבית, אם באת לשנות את מקומו, הנכנסין לאותו הבית ולא יראו שם את העירוב יחשדו את בני החצר שמטלטלין בלא עירוב) **דחוק קצת. עי' שם בתוספות יום טוב** פ"ה מ"ח (מערבין כו' מפני דרכי שלום, פירש הר"ב בני אדם כו' יאמרו שמטלטלים בלא עירוב ואיכא חשדא, גמרא ופירש"י. וצריך לומר שאם יחשדו יבואו על ידי כך לידי מחלוקת. ובתוס' פירש ר"ת משום חשדא, שלא יאמרו מפני החשד שחושדים אותם לגנוב פת של עירוב אין מניחין אותו שם).

53 **משמעות התוס' שם**.

54 **כנסת הגדולה** שם (עוד נראה לי, דלא נאמר דין זה אלא כשאין שם דרא דממונא, כלומר שהזוכה בנתינת העירוב בביתו אין לו הנאה אלא המצוה, אבל אם יש לו הנאת ממון, יכול הנותן לומר, עד עכשו ראיתי להטיל מלאי לתוך כיסך, מכאן ואילך אני רוצה להטיל המלאי הזה בכיס של אחרים ... עוד נראה לי, דכיון דאין זה אלא מפני דרכי שלום, אם עבר ונתנוהו בבית אחר, אין בית דין כופין אותם על כך לחזור וליתנו באותו בית ... ולענין מעשה איני צלול בזה, והדבר צריך גמרא). מ"א ס"ק ח (ואם הוא דבר שצריכים ליתן מעות לזה, יכולין לשנות ליתן לאחר. ובכולן אם ערבו ונתנו בבית אחר, אין מוציאין ממנו. מכל מקום צ"ע למעשה (כנסת הגדולה)). אליה רבה ס"ק ח (ובכולן אם ערבו ונתנו לבית אחר, אין כופין אותו לחזור וליתנו באותו הבית).

עירוב שמו, שיהיו כולם מעורבים ומרוצים בו שלא ימחה אחד בחבירו, אלא שותפות נוחה ועריבה[55].

ולכן צריך ליזהר שלא לערב בדבר שתיקן לצורך השבת, שהרי אם יבקשנו חבירו ממנו לא יתננו לו[56]:

ט צריך ליתן כל העירוב בכלי אחד, ואם חלקו ונתנו בשני כלים אינו עירוב, שהרי עירוב שמו שיהיו מעורבים[57]. והוא שחלקו מדעת מאיזה טעם שיהיה, אבל אם נתמלא כלי האחד, יכול ליתן המותר בכלי שני[58]. והוא שיהיו שני כלים בבית אחד[59]:

הפת שמערבין בה

י אין מערבין בפרוסה, אפילו היא גדולה הרבה[60], שמא יבואו לידי מחלוקת, שאחד יתן שלימה ויאמר אני נותן שלימה ואתה פרוסה[61], והעירוב צריך להיות שותפות נוחה ועריבה[62]. ואפילו אם כולם ירצו ליתן פרוסות אסור, שמא יחזור הדבר לקלקולו, שאחד יתן שלימה ויבואו לידי מחלוקת[63].

---

[55] שמואל מט, א (המקפיד על עירובו (אם יאכל אחד מבני חבורה את הפת שנתן הוא, רש"י), אין עירובו עירוב, מה שמו עירוב שמו (שיהו כולן מעורבין ומרוצין בו, שלא ימחה זה בחבירו, אלא שותפות נוחה ועריבה, רש"י)). אביי סח, א (כיון דאי בעו לה מינאי ולא אפשר ליתבה נהלייהו (אם אחד מהן היה צריך לאכול מן השיתוף, והיה שואלו ממני, אין יכולת בידי לוותר משלי בכל שבת, לכך נמצא שאין בלבי להיות בו חלק גמור, רש"י), בטיל שיתוף). טור ושו"ע ס"ה (צריך שלא יקפיד שום אחד מהם על עירובו אם יאכלנו חבירו, ואם מקפיד אינו עירוב).

וכן הוא לקמן ריש ס"י (והעירוב צריך להיות שותפות נוחה ועריבה).

[56] פסקי עירובין למהר"ם מרוטנבורג סי' קט (לפיכך צריך ליזהר העושה עירוב, שלא יערב בדבר שהוא מקפיד עליו, כגון אותם דברים שתיקן לכבוד שבת, כגון שיש לו גלוסקא נאה או פשטידא וכיוצא בהן, דכיון דאי בעי מיניה ולא יהיב להו בטיל העירוב והשיתוף). רא"ש שם פ"ד סי"ב (לכך צריך ליזהר העושה עירוב שלא יערב בדבר המקפיד עליו, כגון אם תקן לכבוד שבת פנדא או גלוסקא נאה, דכיון דאי בעו מיניה לא יהיב להו בטל שיתוף). מרדכי רמז תקב (הלכך צריך ליזהר שלא לערב בדבר חשוב ביותר, כגון פשטידא וכיוצא בה, דאנן סהדי שהוא מקפיד עליו). טור ושו"ע שם (לכך צריך ליזהר שלא לערב בדבר שתיקן לצורך השבת).

[57] שמואל מט, א (החולק את עירובו (בשני כלים, רש"י) אינו עירוב (משום האי טעמא גופיה, דמה שמו עירוב שמו, רש"י)). טור ושו"ע ס"ד (צריך ליתן כל העירוב בכלי אחד, ואם חלקו ונתנו בשני כלים אינו עירוב). ט"ז ס"ק ד (דהא שמו עירוב).

ולכאורה נראית כוונת הדברים, שהאמור בסעיף הקודם הוא, ש"עירוב" הוא מלשון "עריבות", והאמור כאן הוא, ש"עירוב" הוא מלשון "מעורב". וכן הוא לקמן ס"י (והעירוב צריך להיות שותפות נוחה ועריבה).

וראה גם לקמן סי' שפו ס"ג (ככל משפטי עירובי חצרות ... כך דיני שיתוף ... והוא שיהיו השמן והיין בכלי אחד, כמו שעירובי חצרות צריך להיו בכלי אחד).

[58] גמרא שם (עד כאן לא קאמרי בית הלל התם אלא דמליין למנא ואייתר, אבל היכא דפלגיה מיפלג, לא). טור ושו"ע שם (אלא אם נתמלא הא', ואז מותר). ב"י ד"ה וצריך ליתנו (שכל שכלי אחד מכיל אותו וחילקו בשני כלים, מאיזה טעם שיהיה, אינו עירוב, דלא פלוג רבנן במילתייהו).

[59] גמרא מח, ב (עד כאן לא קאמרי בית הלל התם אלא בשני כלים בבית אחד, אבל בשני בתים, לא). שו"ע שם (והוא שיהיו שני הכלים בבית אחד).

והיינו שאף אם נתמלא כלי האחד ונתן המותר בכלי שני, לא התירו אלא בבית אחד, כמבואר בעבודת הקדש שער ד סי' ה (אין חולקין את העירוב בשני בתים, ואם עשו כן אינו עירוב ... בשנתנו בכלי אחד ונתמלא והותיר). מ"מ פ"א הי"ח (בכאן דברי רבינו מבוארין, ופירוש אפילו בשנתמלא הכלי והותירו, לא התירו אלא כששני הכלים בבית אחד. וכן נראה שם למעלה מזה. ואף לשון רבינו נראה כן. וכ"כ הרשב"א ז"ל).

[60] משנה פ, ב (ככר (שלם, רש"י) הוא עירוב, אפילו מאפה סאה והוא פרוסה (שאפה סאה בככר אחד, ונטל ממנו מעט ושוייה פרוסה, רש"י) אין מערבין בה). טור ושו"ע ס"ו (אין מערבין בפרוסה, אפילו היא גדולה הרבה).

[61] דבנ"ז פא, א (משום איבה), ופרש"י (שבאין לידי מחלוקת, שאומר אני נותן שלימה ואתה פרוסה). ט"ז ס"ק ה (משום איבה, שיבואו לידי מחלוקת, שיאמר אני נותן שלימה ואתה פרוסה). מ"א ס"ק יא (משום איבה, דזה יתן פרוסה וזה יתן שלימה).

[62] כדלעיל ס"ח (כי מה שמו, עירוב שמו, שיהיו כולם מעורבים ומרוצים בו שלא ימחה אחד בחבירו, אלא שותפות נוחה ועריבה).

[63] רב אשי שם (אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי, עירבו כולן בפרוסות מהו, אמר ליה שמא יחזור דבר לקלקולו), ופרש"י (זה פרוס וזה שלם). ט"ז שם (ואפילו כולם בפרוסה, שמא יבוא זה ליתן פרוסה וזה שלם). מ"א שם (ואפילו ירצו כולם ליתן פרוסה, חיישינן שיחזור הדבר לקלקולו).

אבל בשלימה מערבין אפילו היא קטנה מאד[64]. ובלבד שיהיו שם ככרות הרבה שיהא בהן כשיעור[65] שיתבאר בסי' שס"ח[66].

ואם לא ניטל ממנה אלא כדי חלת נחתום, שהוא חלק א' ממ"ח, מערבין בה[67], אפילו לא היתה טבולה לחלה כשניטל ממנה חלק זה, לפי שהשכנים אינם יודעים שלא היתה טבולה לחלה, ויסברו שחלתה היא שניטלה ממנה, ולא יבואו לידי מחלוקת[68].

ואם נפרסה וחיברה בקיסם שהכניס קצה אחד בפת וקצה השני בפרוסה, אם אינה ניכרת שנפרסה מערבין בה[69] (ואע"פ שאינה כשלימה גמורה[70], כמו שנתבאר בסי' קס"ח[71], מכל מקום כיון שאינה ניכרת

---

[64] במשנה שם פ, ב (ככר כאיסר (קטן כמדת איסר, רש"י) והוא שלם, מערבין בו). טור ושו"ע שם (אבל בשלימה, אפילו קטנה מאד, מערבין).

[65] רש"י שם ד"ה והוא שלם (ובלבד שיהיו שם ככרות הרבה, כגרוגרת לכל אחד ואחד, רש"י). ראב"ד פ"א הט"ז (ומסתברא דבעינן כגרוגרת לכל אחד ואחד באותה חלה). מ"נמ שם (מ"ש הר"א ז"ל ומסתברא דבעינן כגרוגרת וכו', הוא מפני שדעתו ודעת האחרונים שאף לערובי חצרות בעינן שיעור אפילו בככר שלם, ושיעורו כשיעור השיתוף, למועטים כגרוגרת לכל אחד למרובין מי"ח מזון שתי סעודות, ודחקו עצמן בלשון המשנה שאמרה ככר כאיסר והוא שלם מערבין בו, ואמרו ובלבד שיהו שם ככרות הרבה כגרוגרת לכל אחד. ורבינו הזכיר המשנה כפשטה שדי לכל אחד בככר כאיסר, ואפילו הן מועטין שאין בו כגרוגרת. ואף בדברי הגאונים לא מצאתי שיהא שיעור עירובי חצרות, אלא בככרות שלמים או כשגובין קמח לעשות ממנו חלה שלימה. וכן נראה). עי' ב"י סוס"י שסנח (ודעת רבינו כדעת הראב"ד בפרק א' מהלכות עירובין (הט"ז), שאף לעירובי חצירות בעינן שיעור, כמו בשיתוף. וכתב שם הרב המגיד שכן הוא דעת האחרונים, ושדחקו עצמן בלשון המשנה שאמרה ככר כאיסר והוא שלם מערבין בה, דהיינו בשיש שם ככרות הרבה כגרוגרת לכל אחד. אבל מדברי הרמב"ם שם משמע שדי לכל אחד בככר כאיסר, ואפילו אין בו כגרוגרת. וכתב הרב המגיד דהכי משמע מדברי הגאונים, ושכן נראה). טור ושו"ע שם (ובלבד שיהא בהם כל כך שיהא בהם כשיעור).

*

נתבארו כאן ג' דעות בשיעור הפתח בשיתופי מבואות ועירובי חצרות:

א) דעת הרמב"ם וסיעתו, שבעירובי חצרות סגי בפחות מכגרוגרת, כפשטות לשון המשנה (ככר כאיסר והוא שלם מערבין בו). והא דתנן התם (כמה הוא שיעורן, בזמן שהן מרובין – מזון שתי סעודות לכולם, בזמן שהן מועטין – כגרוגרת לכל אחד ואחד), מיירי בשיתופי מבואות, שבה התחילה המשנה שם עט, ב (כיצד משתתפים במבוי).

ב) שיטת רש"י וסיעתו, שגם עירוב חצרות שיעורו מזון כגרוגרת לכל אחד. ומה שנאמר "ככר כאיסר", היינו שיהיו שם ככרות הרבה, שכל אחד מהם כאיסר, וביחד הם כשיעור כגרוגרת לכל אחד (כשיטה הראשונה שהובאה כאן).

ג) שיטת הראב"ד וסיעתו, שצריך ככר אחד גדול, שהוא כשיעור כגרוגרת לכל אחד (כשיטה השנית דלקמן בסמוך). ולפי זה דחקו עצמן בלשון המשנה "ככר כאיסר".

[66] ס"ג (כמה הוא שיעור העירוב בתחלתו, בזמן שהם י"ח או פחות, שיעורן כגרוגרת פת לכל אחד. ואם הם יותר מי"ח ... כששה ביצים).

[67] גמרא פא, א (ניטלה הימנה כדי חלתה ... מערבין לו בה. והתניא ... כדי חלתה אין מערבין לו בה. לא קשיא הא בחלת נחתום הא בחלת בעל הבית, דתנן שיעור חלה אחד מעשרים וארבעה ... נחתום שהוא עושה למכור בשוק, וכן האשה שעשתה למכור בשוק, אחד מארבעים ושמונה). טור ושו"ע שם (ומיהו אם נוטל ממנו כדי חלת נחתום, שהוא אחד ממ"ח, מערבין בה).

[68] רא"ש פ"ז סי"ב (ולפי הסברא נראה לי, דכיון דטעמא משום איבה, דאין חילוק בין דניטל לשם חלה ובין לא ניטל לשם חלה, דמה יודעין [שכניו] אם ניטל לשם חלה או שלא לשם חלה, אלא בכדי שיעור חלה, והם תולין דלשם חלה ניטל וליכא איבה). טור ושו"ע שם (אפילו לא היתה טבולה לחלה). מ"א ס"ק יב (פירוש אפילו אינו שלם שרי, שהשכנים סוברים שנטל חלה מן הפת).

[69] רב חסדא שם (תפרה בקיסם (ככר שנפרסה ותפר הפרוסות בקיסם ונראית שלימה, רש"י) מערבין לו בה. והא תניא אין מערבין לו בה. לא קשיא הא דידיע תיפרה (ניכר מקום תפירתה והויא כפרוס, רש"י) הא דלא ידיע תיפרה). טור ושו"ע שם (ואם נפרסה וחיברה בקיסם, שהכניס הקצה האחד בתוך הפת והקצה השני בתוך הפרוסה, אם אינו ניכר שנפרסה, מערבין בה).

[70] סוף ספר אליה זוטא מנהגים תשובה ג (לכן נראה לי דעכ"פ בדין מוציא אינו כשלם בניטל חלה, וכן בתפרן בקיסם לא מהני אלא כשאי אפשר בשלם). הובא באליה רבה סי' קסח ס"ק ה (יחברם יחד וכו', היינו דמיירי כשאי אפשר לו בלחם שלם ... ומזה נמי ראיה לתשובתי שכתבתי בסוף הספר עיי"ש ודוק).

[71] סעיף ג (אם יש לאדם ב' חצאי לחם ואין לו לחם שלם ללחם משנה בשבת, יחברם יחד בעץ ... ולא יהא חיבורם נראה, ודינו כשלם לענין לחם משנה, כמו שדינו כשלם לענין עירובי חצירות כמו שיתבאר בסי' שס"ו. אבל אם יש לו לחם שלם, אין לסמוך על זה, כי יש לומר שאינו נחשב כשלם אלא לענין עירובי חצירות בלבד, שלא הצריכו בו שלם אלא משום איבה בלבד שלא יבא אחד לומר אני נותן שלם ואתה נותן פרוסה, וכשאין חיבורו נראה אין לחוש לכך, אבל

לשכנים לא יבואו לידי מחלוקת).

ואם אחד מזכה לכולם משלו, יכול לערב אפילו בפרוסה, שכאן אין לחוש למחלוקת[72].

ויש שפירשו מה שאמרו אין מערבין אלא בשלימה, שזהו כל העירוב ביחד שיהיה פת שלימה (אע"פ שכל אחד לא נתן שלימה). ולכן נהגו לקבץ מכל בית ובית מעט קמח ועושין חלה אחת שלימה ומערבין בה[73]. וצריך להזהיר להשמש שיהא בחלה כשיעור שיתבאר בסי' שס"ח[74].

ואע"פ שנשתייר מן הקמח ולא נעשה מכולו חלה, אין בכך כלום, לפי שעל דעת כן נתנו קמחם מתחלה שלא תיעשה החלה מכל הקמח, והרי זה כאלו נתנו כל אחד קמחו לחבירו במתנה, שאם תיעשה החלה מקמחו יזכה בה כל הקהל, שהרי אי אפשר שיהיה עירוב בענין אחר[75]. ואע"פ שהנותן עירוב בעד חבירו צריך לזכות לו על ידי אחר כמו שיתבאר, מכל מקום כאן כשנותן כל אחד קמחו להשמש לערב בו, אנו חושבין כאלו נותנים לו שיזכה בו בשביל כולם, ואין השמש צריך לזכות להם על ידי אחר[76] (או על ידי עצמו בפירוש[77]).

ויש מי שאומר[78] שאם לא זיכה השמש להם על ידי אחר (או על ידי עצמו בפירוש), אינו עירוב. וטוב

דברי שלום

לענין לחם משנה אינו נחשב כשלם על ידי חיבור זה, כמו שאינו נחשב ככר אחד לענין טומאה וטהרה על ידי חיבור זה).

[72] פסקי עירובין למהר"ם מרוטנבורג סוס"י קצט (נראה לי דווקא כי האי גוונא, אבל אם אחד זיכה את כולן פרוסה משלו, שפיר דמי). **רא"ש** שם (ור"מ ז"ל כתב שיכול לזכות לכל בני החצר בפרוסה, דבהא לא שייך שמא יחזור לקלקולו). **מרדכי** שם רמז תקכד (ונראה לרבינו מאיר דוקא כה"ג, אבל אם אחד זיכה לכולן פרוסה משלו, שפיר דמי). טור ושו"ע ס"ז (אם אחד מזכה לכולם יכול לערב בפרוסה).

[73] ראב"ד שם (במקומות הללו נהגו בעירובי חצרות שגובין מעט מעט קמח מכל בית ועושין אותו חלה אחת מצה, ומשמרין אותה כל השנה, קסברי ככר שלם לכולהו קאמר). רמ"א ס"ו (ויש שפירשו הא דאין מערבין רק בפת שלם, היינו שכל העירוב ביחד יהיה פת שלם, ולכן נהגו לקבץ מכל בית ובית מעט קמח, ועושין חלה אחת שלימה ומערבין בה. וכן המנהג פשוט בכל מדינות אלו).

וכן הוא בפסקי הסדור, עירובי חצרות (נהגו לקבץ קמח מכל בית ובית בערב פסח ועושין מצה אחת שלימה, ומערבין בה לכל שבתות השנה).

[74] ראב"ד שם (ומסתברא דבעינן כגרוגרת לכל אחד ואחד באותה חלה). מ"מ שם (מפני שדעתו ודעת האחרונים שאף לערובי חצרות בעינן שיעור אפילו בככר שלם). רמ"א שם (וצריך ליזהר שיהא בחלה השיעור המפורש לקמן סי' שס"ח סעיף ג').

וכל זה הוא בימים ההם שהיו אופים מצות רכות ועבות, והי' אפשר שתהי' המצה גדולה כששה ביצים, שמספיק לעירוב עבור כל המבוי, כדלקמן סי' שסח ס"ד (כמה הוא שיעור העירוב ... שהם כששה ביצים).

משא"כ בזמנינו שהמצות קשות ודקות (כדלקמן סי' תנד ס"ה והערה כז), וקטנות יותר, על כרחינו מערבים על כמה מצות ביחד, וסומכים על דעה הראשונה הנ"ל (ובלבד שיהיו שם ככרות הרבה שיהא בהן כשיעור).

וראה גם לקמן סי' שסח ס"ד (הערה 220).

[75] **רמ"א** שם (ואף על פי שנשתייר מן הקמח ולא נעשה מכולו חלה, אפילו הכי הוי עירוב, דלא גרע מאילו אחד מזכה לכולם, ואדעתא דהכי נתנו קמחם מתחלה, כן נראה לי). מ"א ס"ק יג (משמע דאין השמש צריך לזכות לכולם).

[76] לבוש ס"ו (חשבינן אותו הקמח הנכנס בו, שאותו הנותן מזכה אותו לכולם על ידי הגובה ... ודאדעתא דהכי נתנו קמחם מתחלה, כיון שכן נהגו הכל נותנין על דעת שיאפנו הגובה). **ט"ז סי' שצה** ס"ק ב (שכל אחד שנותן תחלה קמח נותן על מנת כן שיזכה בו כל הקהל, אף מי שלא יתן קמח, והמותר יחזיק לעצמו, ואם כן השמש שעושה מצה של עירוב עושה בשביל כולם, דהקמח הוא של כולם).

[77] היינו שבשעה שגובה הקמח אינו צריך לפרש שהוא קונה אותו בשביל כולם. ואף בשעה שמברך אינו צריך לומר בפירוש שמזכה אותו לכולם.

[78] **לבוש שם** סי' שצה (שדרך לקבץ קמח מכל הבתים שבעיר, ואחר כך כשאופין ממנו המצה אין לוקחין כל הקמח שקבצו מהם, אלא קצת ממנו, והנותר מניחין לשמש הגובה, וכיון שאין לוקחין כל הקמח, הרי לא נשתתפו כולם, דשמא קמח של כמה בתי לא נילוש בתוכו, ולכך נוטלין המצה הנאפית בידים וגובהין אותה ומזכין אותה לכל בני העיר אף למי שאין קמחו בתוכה). הובא ט"ז שם (בלבוש כתוב, לכן מנהגינו לגבות קמח מכל בית, ואופין מקצתו מצה אחת לעירוב, והשאר נותנין להשמש, וסיים על זה, ונראה לי לפי מנהגינו לא הוי עירוב אם שכחו לברך, דהא לא זיכוהו

לחוש לדבריו לכתחלה, ובפרט אם השמש עשהו מקמח שלו[79] (ונטל קמח הקהל לעצמו). וכן נוהגין שהשמש נותן העירוב להרב שיזכה בו בשביל כל הקהל[80].

ונוהגין לעשות העירוב במצה בערב פסח לכל השנה[81], מטעם שיתבאר בסי' שס"ח[82].

ואם חשכה ליל יום טוב ולא זיכה להם, אסור לזכותו ביום טוב, אלא על תנאי, כמו שיתבאר בסי' שצ"ג[83]. ואם יום טוב אינו סמוך לשבת, אין לזכותו ביום טוב על תנאי, אלא ימתין עד ערב שבת.

אם שכח לזכותו עד שבת, מותרים לטלטל בעיר, שבדיעבד יש לסמוך על סברא הראשונה[84] (ומכל מקום אחר השבת יזכנו להם בלא ברכה[85]):

יא אין מערבין עירובי חצרות אלא בפת[86]. ומערבין אפילו בפת של אורז[87] או עדשים[88], אבל לא בפת דוחן[89]:

דברי שלום

להם, ואין קמח של כולם נילוש בתוכו, ואינו עירוב עד שיזכוהו להם). מ"א כאן ס"ק יג (ובסי' שצ"ה כתב, דאם לא זיכה לא הוי עירוב).

[79] **מ"א** שם (וטוב להחמיר לכתחלה לזכות, בפרט אם עשהו מקמח שלו).

[80] מ"א ס"ק כ (והעיקר כמו שכתבתי לעיל, דהשמש יתן העירוב להרב ויזכהו לכל הקהל על ידו. וכ"כ במנהגים).

וכן הוא בפסקי הסדור, עירובי חצרות (ונוהגין שהשמש נותן המצה ביד אחד שיזכה בשביל כל הקהל).

[81] שבלי הלקט סי' צט (וצריך לאפות לחם העירוב מצה, כדי שלא יתעפש). **כל בו** סי' לג בתחלתו (ונהגו העם לערב ולשתף בפסח לכל השנה במצה, מפני שאינה מתעפשת כחמץ). דרכי משה ס"ק א (ואני שמעתי טעם אחר שמערבין במצה, משום דמשהינן העירוב כך כל השנה, ואילו היה חמץ היו צריכין לבערו בפסח ולערב פעם אחרת, ואולי ישכחו ויבואו לידי תקלה). רמ"א סי' שסח ס"ה (ולכן נהגו לעשות העירוב חלת מצה, שאינה ממהרת להתעפש, ועוד דיכולים לשמרה בימי הפסח).

[82] סעיף ד (אם נתעפש פת העירוב ונפסל מלאכול, הרי הוא כמו שכלה לגמרי, וצריך לערב מחדש. ולכן נהגו במדינות אלו לעשות העירוב בערב פסח מחלת מצה, שאינה ממהרת להתעפש, ועוד שיכולין לשומרה בימי הפסח). וכן הוא בפסקי הסדור, עירובי חצרות (ועושין מצה אחת שלימה ומערבין בה).

[83] סעיף א (ואם חלו ב' ימים טובים ביום ה' וביום ו', ושכח ולא עירב מערב יום טוב, יערב ביום טוב על תנאי, שיאמר ביום טוב א', אם היום חול יהא זה עירוב ואם היום קדש אין בדברי כלום, ולמחר יאמר אם היום קדש הרי עירבתי אתמול ואם היום חול יהא זה עירוב).

[84] **מ"א** שם (ולפי זה אם חשכה ליל יום טוב ראשון ולא זיכה, אסור לזכות ביום טוב ... אלא על תנאי. ואם יום טוב אינו סמוך לשבת, אין לערב עד שבת. ומיהו אם שכחו לזכות עד שבת, מותר לטלטל).

והיינו שסומכים על סברה הראשונה דלעיל (ואע"פ שהנותן עירוב בעד חבירו צריך לזכות לו על ידי אחר כמו שיתבאר, מכל מקום כאן כשנותן כל אחד קמחו להשמש לערב בו, אנו חושבין כאלו נותנים לו שיזכה בו בשביל כולם, ואין השמש צריך לזכות להם על ידי אחר).

[85] שהברכה אינה מעכבת, כדלקמן סי"ח (ואם גבו העירוב ולא ברכו עליו ... אין הברכה והאמירה מעכבת, ומותרים לטלטל מבתים לחצר).

זמן אמירת הברכה כשמזכה קודם השבת, נתבאר לקמן סי"ח (ואימתי מברך בשעה שמקבץ אותו מבני החצר או בשעה שמזכה להם), ושם נסמן (הערה 155).

[86] **משנה פ**, ב (בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח דברי רבי אליעזר, רבי יהושע אומר ככר הוא עירוב), **כרבי יהושע**. ברייתא שם עא, ב (מערבין בחצירות בפת, ואם רצו לערב ביין אין מערבין), ופרש"י (דעירוב משום דירה הוא, לערב דירתן לעשותן אחת, ודירתו של אדם אינו נמשך אחר היין אלא אחר פיתו). **תוס' רפ"ג** כו, ב ד"ה בכל (דבעירובי חצירות בעינן פת לכולי עלמא בפרק הדר (לקמן עא, ב)).

וכן הוא לקמן סי' שפו ס"א (שעירובי חצרות הוא משום דירה, לערב דירתם לעשותן כאחת, ודירתו של אדם אינה נמשכת אלא אחר מקום פתו).

[87] **שמואל פא**, א (מערבין בפת אורז). טור ושו"ע ס"ח (מערבין בפת אורז).

[88] **רב שם** (מערבין בפת עדשים) טור ושו"ע שם (מערבין בפת ... עדשים).

וכדלעיל סי' רב סי"ז (מיני קטניות שדרך בני אדם לעשות מהם פת).

[89] **שמואל שם** (אמר מר עוקבא לדידי מיפרשא לי מיניה דמר שמואל, בפת אורז מערבין ובפת דוחן אין מערבין). טור ושו"ע שם (אבל לא בפת דוחן).

זיכוי הפת לבני החצר

יב אחד מבני החצר יכול ליתן פת בשביל כולם[90], אפילו שלא בפניהם[91]. ובלבד שיזכנו להם על ידי אחר, דהיינו שהאחר יגביהנו בשביל שיזכו בו כולם בהגבהה זו כאלו הגביהוהו בעצמן[92], ששלוחו של אדם כמותו[93]. ואף שהם לא עשאוהו שליח, מכל מקום זכין לאדם שלא בפניו[94]. אבל על ידי עצמו אינו יכול לזכותו להם, שכל זמן שהוא בידו לא יצא מרשותו[95].

וכמה יגביהנו טפח[96]. ואפילו אם הניחו לו על ידו המוגבהת ותלויה באויר, צריך שיגביה ידו טפח[97].

וכשהוא מזכה, אם בקי בהלכה הוא, צריך לזכותו לכל בני החצר או המבוי ולכל מי שיתוסף עליהם מיום זה ואילך[98], שאם לא כן פעמים שיתוספו דיורין ויאסרו עליהם. ויש אומרים[99] שעכשיו שמערבין

דברי שלום

ונתבאר בסדר ברכת הנהנין פ"א הי"א (מנהג העולם שמפרשים אורז ריי"ז, דוחן היר"ז. אבל יש מפרשים אורז היר"ז, דוחן ריי"ז).

[90] **משנה עט**, ב (כיצד משתתפין במבוי, מניח את החבית (משלו אם ירצה, רש"י) ואומר הרי זו לכל בני מבוי). טור ושו"ע ס"ט (אם אחד מבני החצר רוצה ליתן פת בשביל כולם, שפיר דמי).

[91] משנה פא, ב (מערבין ... שלא בפניו).

[92] גמרא עט, ב (חבית של שיתופי מבואות צריך להגביה), ופרש"י (כשהוא מזכה אותה להן, דכל כמה דמנחא ברשותיה לא הויא זכייה, והכי תני לה בתוספתא (פ"ו ה"א) אם ... משלו, השליח מגביה מן הקרקע ואומר זכיתי לכם). טור ושו"ע שם (ובלבד שיזכנו להם על ידי אחר, וכשזוכה בו צריך להגביהו ... וצריך לזכות לכל בני החצר או המבוי).

וכן לענין עירובי תבשילין נתבאר לקמן סי' תקכז סי"ז (צריך לזכות להם את העירוב, דהיינו שיגביה אדם אחר את העירוב ... ויאמר לו זכה בעירוב זה בשביל כל אנשי העיר, כלומר שהוא יהיה שלוחם, וכאלו הן בעצמם הגביהו העירוב וקנו אותו בהגבהה, והרי יש להם חלק וזכות בו).

[93] ב"ח ד"ה ומ"ש וכשזוכין (צריכין לעשות שליח שיהא [מגביה] בשביל כולם ... דבכל התורה כולה שלוחו של אדם כמותו).

[94] משנה פא, ב (בעירובי חצירות מערבין לדעתו ושלא לדעתו, לפי שזכין לאדם שלא בפניו). רש"י פ, א ד"ה צריך להודיעו (משלו אין צריך להודיעו, דזכין לו לאדם שלא בפניו).

וכן הוא לקמן סט"ו (המזכה לאחרים משלו, אינו צריך להודיע להם קודם השבת שעירב עליהם ... שקניית עירוב זה זכות הוא להם וזכין לאדם שלא מדעתו). סי' שצב ס"ט (המזכה בשיתוף לכל בני העיר ... אינו צריך להודיע להם, שזכות הוא להם).

[95] רש"י שם (דכל כמה דמנחא ברשותיה לא הויא זכייה).

וכן הוא לקמן סי' תקכז סי"ז (לפיכך אין המערב יכול לזכות להם העירוב על ידי הגבהת עצמו, שהרי העירוב הוא שלו, וכשהוא מגביהו בידו לזכות בו הרי עדיין העירוב הוא שלו כמו שהיה, ואין אחרים יכולים לזכות בהגבהה זו).

[96] **רב יהודה שם** (צריך להגביה מן הקרקע טפח). טור ושו"ע שם (צריך להגביהו מן הקרקע טפח).

וכן הוא לקמן סי' תקכז סי"ז (דהיינו שיגביה אדם אחר את העירוב גובה טפח מן המקום שהיה מונח עליו (שבהגבהה פחותה מטפח אינו קונה כלום)).

ואף שלענין קנין הגבהה הובאו ב' דעות בחו"מ סי' קצח ס"ב (הגבהה, יש אומרים שצריך להגביה ג' טפחים, ויש אומרים דסגי בהגבהת טפח).

הכא לענין עירובין אמרינן בגמרא דסגי בטפח, וכמבואר בעבודת הקודש שער ד ס"ד (מי שזוכה בשיתוף צריך להגביהו כדי שיקנה בהגבהה, והגבהה זו הקלו בה, שאפילו לא הגביה שלושה טפחים כדין ההגבהה, אם הגביהו טפח דיו, פחות מטפח אינה הגבהה ולא קנו).

[97] **ט"ז** ס"ק ו (ואם הניחו על ידו התלוי' באויר, צריך שיגביה ידו טפח).

[98] **רשב"א** בעבודת הקדש שער ד ס"ד (וכשהוא מזכה, אם בקי בהלכה הוא צריך לזכות לבני המבוי ולכל מי שנתוסף מיום זה ואילך במבוי, שאם לא כן, פעמים שנתוספו דיורין ויאסרו עליהם עד שיוסיפו עליהם, ואם עשה כן, אפילו נתוספו אין צריך להוסיף), ובשו"ת ח"ג סי' רסה (ואומר, שזכותי לכם ולכל שנתוספ[ו] עליכם. וכן הנהגתי אני מכמה שנים בעירנו, לזכות בפירוש בשעת העירוב לכל הנוספים, מפני חשש הבאים לגור בארץ שלא יאסרו עלינו השכונה באין מבין. וכן ראוי לעשות). מ"מ פ"א ה"כ (וכתב הרשב"א ז"ל וכשהוא מזכה, אם בקי בהלכה הוא, צריך לזכות לכל בני החצר והמבוי ולכל מי שנתוסף מיום זה ואילך במבוי, שאם לא כן פעמים שנתוספו דיורים ויאסרו עליהן). דעה הא' בשו"ע שם (וצריך לזכות לכל בני החצר או המבוי ולכל מי שיתוסף מיום זה ואילך).

וכן הוא בפסקי הסדור, עירובי חצרות (וכשהוא מזכה צריך לזכות לכל בני החצר או המבוי ולכל מי שיתוסף עליהם).

בתחלת שנה לכל שבתות השנה, אע"פ שניתוספו דיורים אין צריך להוסיף בעירוב בשבילם, שבתחלה מתכוונים לזכותו לכל הבא, ואע"פ שאין מזכין להם בפירוש, לב בית דין מתנה עליהם (ויש לסמוך על דבריהם בדיעבד להקל בדברי סופרים[100]).

ואם ניתוספו דיורין אחר שנתמעט העירוב משיעורו, אע"פ שכל שנשתייר ממנו כל שהוא כשר הוא, ששיורי עירוב כל שהוא, ואין צריך שיעור אלא בתחלתו, כמו שיתבאר בסי' שס"ח, מכל מקום צריך להוסיף עליו מחמת הדיורין שניתוספו עתה, שלהם הוא תחלת עירוב[101]. ואפילו זיכוהו להם בפירוש בתחלתו[102], מכל מקום כל זמן שלא היו דרים כאן לא היה להם עירוב כלל, שעירוב הוא משום דירה[103]:

יג כשמזכה להם על ידי אחר לא יזכה על ידי בנו ובתו הקטנים, אפילו אינם סמוכים על שלחנו[104]. ולא

דברי שלום

ומה שנתבאר לקמן סי' שעא ס"ב (ואע"פ שעירב עמהם, אינו מועיל לזה שירש בשבת אחר קניית העירוב). אפשר דהתם מיירי שלא אמרו כן. או כיון שירשו משחשכה, אינו מועיל.

[99] רשב"א פא, א ד"ה ופרוסה (ועכשיו שמערבין בתחלת השנה לכל שבתות השנה, אף על פי שנתוספו דיורין בעיר אין צריך להוסיף בשבילם, שמתחלה מתכוונין לזכות לכל הבא, ואף על פי שאין מזכין להם בפירוש, דעת הציבור על דעת המנהג וכבר נהגו לזכות בעירובין לכל, והלכך כל שיש בו מזון שתי סעודות אין צריך להוסיף עכשיו בשביל אותן שנתוספו בעיר). הובאו דבריו בריטב"א שם עט, ב ד"ה ניתוספו (כתב רבינו, כי עכשיו שמערבין בתחלת השנה לכל שבתות השנה, (ו)אף על פי שניתוספו דיורין בעיר אין צריך להוסיף בשבילם, שמתחלה מתכוונין לזכות לכל הבא, ואף על פי שאין מזכין להן בפירוש, דכל הצבור מתנה עליהם שיהנו בו אפילו העתידים לבא), בשם פוסקים. דעה הב' בשו"ע שם (ויש אומרים שאע"פ שלא יזכה בפירוש למתוספים עליהם, לב בית דין מתנה עליהם).

וכן הוא לקמן סי' שע ס"י (במקום שהקהל מערבים עירובי חצרות בתחלת שנה לכל השנה, אין האורחים המתוספים שם אוסרים עליהם, ולא זה על זה, מפני שלב בית דין מתנה עליהם שיהא להם חלק בעירוב, כמו שנתבאר בסי' שס"ו).

[100] ט"ז סוס"י שע ס"ק י (במקום שיש קהל ועשו עירובי חצירות בערב פסח כדרכינו, אז פטור גם בזה, כיון שלב בית דין מתנה על כל שיתוספו דיורים, כמ"ש סי' שס"ו ס"ט).

[101] כן כתב רשב"א בתשובות המיוחסות להרמב"ן סי' ריב (ומיהא נראה לי, שאמר בתוספת דיורין, לאחר שנתמעט האוכל, צריכים להוסיף. דכיון דנתוספו, הרי זה להם כתחלת עירוב. ולפיכך ראוי להוסיף, דשמא יתוספו עליהם דיורין), הובא בב"י סי' שסח. עבודת הקדש שם (ויראה לי שאם נתמעט האוכל עד שלא נתוספו הדיורין, צריך הוא להוסיף, שלא אמרו סוף עירוב כל שהו אלא באותן שזכו בתחילת העירוב, אבל אלו שלא היו בתחילת העירוב, לא, וצריך להתיישב בדבר), חידושיו שם (ומיהו אם נתמעט העירוב קודם שנתוספו בזה, אפשר שצריך להוסיף מחמת אותן דיורין שנתוספו, דלא אמרו סוף עירוב בכל שהוא אלא לאותן שהיה להם בתחלת עירובן כשיעור, אבל אלו שלא הי' בתחלת העירוב, אפשר שצריכין שיעור, וצ"ע), הובאו בריטב"א שם. טור ושו"ע שם (ואם נתוספו דיורין לאחר שנתמעט העירוב מן השיעור, צריך להוסיף מחמתן). מ"א ס"ק יד (דלדידהו הוי תחילת עירוב).

[102] כן משמע ג"כ בתשובות המיוחסות להרמב"ן, שבב"י סי' שס"ח, שהרי לא החכר שם כלל לב בית דין, ומכל מקום הצריך שלא יתמעט העירוב קודם שניתוספו הדיורין. ומפורש יותר בעבודת הקדש שם, שהצריך לומר בתחלה ולכל מי שניתוסף, ומכל מקום אסר כשנתמעט קודם שניתוספו.

ומ"ש שם הט"ז סי' שסח סוף ס"ק ד (ונראה לי דיש ליזהר שלא לסמוך על עירוב שנתמעט, דשמא יתמעט משיעורו ויתוספו אחר כך דיורין באותו עיר, ואז צריך להוסיף בשבילם, כמ"ש סי' שס"ו ס"ט. או ראוי שיאמר כל אדם בשעת ברכה ולכל מי שיתוסף בעיר הזאת, כדעה ראשונה שם, ואם כן אין חשש באם יתוספו אחר כך, כן נראה לי), צע"ג. וכן הקשו כמה מהפוסקים על דברי הט"ז, וחלקו עליו, או רצו לגרוס ולפרש בדבריו באופן אחר.

וכן משמע בהדיא בב"י שם, שאף בתקנת הרשב"א צריך ליזהר בזה, ע"ש בשם ריטב"א ודו"ק (בסימן שס"ו כתבתי תקנה שאפילו יתוספו דיורין לא יאסרו עליהם, וכתבתי שם בשם הריטב"א שצריך שבשעת הוספת הדיורין יהיה קיים כשיעור, דלדידהו הוי תחלת עירוב).

[103] כדלעיל ס"ד-ה, ושם נסמן.

[104] במשנה שם עט, ב (ומזכה להן על ידי בנו ובתו הגדולים ... אבל אינו מזכה לא על ידי בנו ובתו הקטנים). רמב"ם פ"א ה"כ (ויש לו לזכות על ידי בנו ובתו הגדולים ... אבל לא על ידי בנו ובתו הקטנים), כפירוש המ"מ שם (ופירשו המשנה כפשטה, וזה נראה דעת רבינו, ועיקר) והטור (הרמב"ם ז"ל פסק כשמואל דאמר גדול ממש וקטן קטן ממש, שאינו יכול לזכות על ידי קטן אפילו אינו סמוך על שלחנו). דעה הב' בעבודת הקדש שער ד ס"ד (ויש מי שהורה דבנו ובתו הגדולים, אף על פי שסמוכין על שולחנו מזכה על ידיהם, וקטנים ממש אין מזכה על ידיהם, ואפילו אין סמוכין על שולחנו). דעה הא' בשו"ע ס"י (כשמזכה להם על ידי אחר, לא יזכה על ידי בנו ובתו הקטנים, אפילו אם אינם סמוכים על שלחנו ... אבל מזכה הוא על ידי בנו ובתו הגדולים, אפילו סמוכים על שלחנו).

על ידי עבדו ושפחתו הכנענים, מפני שידן כידו[105] ולא יצא העירוב מרשותו[106].

אבל מזכה הוא על ידי בנו ובתו הגדולים, אפילו הם סמוכים על שלחנו[107]. ואע"פ שידן כידו לענין מציאה שמציאתן לאביהם[108], זה אינו אלא משום איבה[109], שלא ימנע מהם מזונות אם תהא מציאתן לעצמן[110], אבל במה שהאב רוצה לזכות לאחרים על ידי בנו זוכים הם לאחרים כשאר כל אדם[111].

ועל ידי עבדו ושפחתו העברים[112], אפילו הם קטנים[113], שהקטן זוכה אפילו לאחרים בדבר שאינו אלא מדברי סופרים[114].

ועל ידי אשתו[115], אע"פ שמעלה לה מזונות[116], שמציאתה ומעשה ידיה שלו[117] וידה כידו[118], מכל מקום

דברי שלום

ואע"פ שהקטן יש להם יד לענין מציאה שמציאתן לעצמן, כדלקמן הל' הפקר ס"ט (אם אין בנו סמוך על שולחנו, אף על פי שהוא קטן, מציאתו לעצמו), ושם נסמן.

מכל מקום לא תקנו להם יד שאביהן יזכה לאחרים על ידם.

ואע"פ שהאדון יכול לזכות לאחרים על ידי עבדו העברי הקטן, כדלקמן בסמוך (ועל ידי עבדו ושפחתו העברים, אפילו הם קטנים).

מכל מקום לא תקנו יד לבן, שאביו יזכה לאחרים על ידו.

ונתבאר בלבוש ס"י (שאלו כל מה שעושים, על דעת אביהם הם עושים, והרי לא יצא העירוב מרשותו, ואיך יזכו בו אחרים ... מזכה על ידי עבדו ושפחתו העבריים, אפילו הקטנים).

[105] משנה שם (ולא על ידי עבדו ושפחתו הכנענים, מפני שידן כידו). טור ושו"ע שם (ולא על ידי עבדו ושפחתו הכנענים). וכדלקמן סי' תמח ס"ז (שכל מה שקנה עבד קנה רבו), ושם נסמן (הערה לה).

[106] רבינו יהונתן כה, א במשנה (ונמצא שלא הוציא החבית מתחת ידו, וכמי שלא זכה לאחר דמי).

[107] דעה הב' בעבודת הקדש שם (ויש מי שהורה דבנו ובתו הגדולים, אף על פי שסמוכין על שולחנו מזכה על ידיהם). דעה הא' בשו"ע שם (אבל מזכה הוא על ידי בנו ובתו הגדולים, אפילו סמוכים על שלחנו).

[108] כדלקמן חו"מ דיני הפקר ס"ט (מציאת בנו ובתו הסמוכים על שלחנו, אף על פי שהם גדולים הרי היא שלו, חכמים תקנו לו מפני דרך שלום, הואיל וזנן משלו), ושם נסמן.

[109] שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סי' ריג (ויש מחלקין בין מציאה לזכוי, דמציאה אין האב זוכה אלא כדי שלא תהא לו איבה, כיון שהבן סומך על שלחנו ואוכל משל אב). וכדאמר רבי יוחנן ב"מ יב, ב (גדול וסמוך על שלחן אביו זהו קטן), ופרש"י (דאמר אף גדול שיש לו זכייה, אם סמוך הוא על שולחן אביו מציאתו לאביו, משום איבה).

[110] תוס' עט, ב ד"ה ומזכה (ואם לא יהיה מציאתו לאביו, יש לחוש שלא יתן לו מזונות), וב"מ יב, ב ד"ה רבי יוחנן (איבה ... בבנו, שדרכו לזונו תמיד, ואם לא יפרנסו אביו לא יפרנסנו אחר).

[111] ב"י (אבל במה שהאב רוצה לזכות לאחרים על ידי בניו, זוכים הם לאחרים כאינש דעלמא). מ"א ס"ק טו (דאע"ג דמציאתם לאביהם, משום איבה, מכל מקום במה שהאב רוצה לזכות לאחרים על ידי בניו זוכין (ב"י רמב"ן)).

[112] משנה שם (ועל ידי עבדו ושפחתו העברים). טור ושו"ע שם (ועל ידי עבדו ושפחתו העברים).

[113] רמב"ם שם (יש לו לזכות להן על ידי שפחתו העברית, אף על פי שהיא קטנה). טור ושו"ע שם (אפילו הם קטנים).

[114] גיטין סד, ב (ומזכה להם על ידי ... עבדו ושפחתו העברים, האי שפחה היכי דמי, אי דאתיא שתי שערות מאי בעיא גביה, אלא לאו דלא אתיא שתי שערות, וקתני זוכה לאחרים. שאני שיתופי מבואות דרבנן). רמב"ם שם (שהקטן זוכה לאחרים בדבר שהוא מדברי סופרים). תוס' שם ד"ה ומזכה (ואע"ג דבעלמא אין קטן זוכה לאחרים, שאני שיתופי מבואות דרבנן, והכי איתא בהדיא בפרק התקבל). שו"ע שם (דבדבר דרבנן קטן זוכה לאחרים).

[115] משנה שם (ועל ידי אשתו). טור ושו"ע שם (ועל ידי אשתו).

[116] רבינו ירוחם נתיב ד ח"ג (דהא דאמרינן בעירובי חצרות דמזכה על ידי אשתו, מוקי לה בסוף נד[רים (פח, ב)] בשיש לה בית באותו חצר, דמגו דזכיא לנפשה זכיא נמי לאחרים, אבל אם אין לה בית באותה חצר לא, דיד אשה כבעלה ... ובתוס' כתבו שיכול לזכות על ידי אשתו). ר"ן ביצה ח, ב (דאע"ג דבפרק בתרא דנדרים אוקימנא דכי קתני על ידי אשתו דוקא בשיש לה חצר באותו מבוי עסקינן, דמגו דזכיא לנפשא זכיא נמי לאחריני ...הני מילי אליבא דרבי מאיר דאמר אין קנין לאשה בלא בעלה ... אבל לרבנן דפליגי עליה דרבי מאיר התם, לא צריכנא בעירובי חצרות שתהא לה חצר באותו מבוי, הלכך מצי מזכה על ידי אשתו), לדעת רי"ף ורמב"ן], כמבואר בב"י (אבל הרי"ף (כה, א) והרמב"ם (פ"א ה"כ) כתבו משנתינו כצורתה, שמזכה על ידי אשתו. וכתב הר"ן ... וכן כתב רבינו ירוחם בנתיב ד' ח"ג בשם התוספות, שיכול לזכות על ידי אשתו, והכי נקטינן). דעה הא' בשו"ע שם (אף על פי שהוא מעלה לה מזונות).

[117] כדלקמן חו"מ הל' הפקר ס"ט (וכן מציאת אשתו ומעשה ידיה), ושם נסמן.

[118] נדרים פח, ב (דאמר רבי מאיר יד אשה כיד בעלה).

כיון שאם נתן לה אדם אחר מתנה על מנת שאין לבעלה רשות בה זכתה בה[119], הוא הדין שבעלה עצמו יכול לזכות על ידה[120].

ויש אומרים[121] שאינו מזכה על ידי בנו ובתו הסמוכים על שלחנו, אפילו הם גדולים, הואיל ומציאתם שלו, וידם כידו.

ולא על ידי בתו, אפילו אינה סמוכה על שלחנו, כל זמן שלא בגרה, שמציאתה גם כן שלו[122], משום איבה, שלא ימסרנה למנוול ומוכה שחין[123].

ולא על ידי אשתו שמעלה לה מזונות, או שאמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך, שמציאתה גם כן שלו. ואפילו יש לה בית בפני עצמה בחצר זו או במבוי זה, אין אומרים מתוך שהיא זוכה בעירוב זה לעצמה בשביל ביתה זוכה היא גם כן לאחרים[124], לפי שהיא אינה זוכה בו כלל לעצמה, מפני שאינה צריכה לו כלל, שכיון שהוא מזכה משלו לאחרים בודאי העירוב יהא מונח בביתו, ואם כן אינה אוסרת על בעלה אף על פי שלא עירבה עמו[125], כמו שיתבאר בסימן ש"ע[126].

---

[119] משנה נדרים פח, א (המדיר הנאה מחתנו, והוא רוצה לתת לבתו מעות, אומר לה הרי המעות האלו נתונין לך במתנה, ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן אלא מה שאת נושאת ונותנת בפיך). ויש מחלוקת בגמרא ובפוסקים באיזה אופן מועיל תנאי זה. והם ב' הדעות שבשו"ע יו"ד סי' רכב, ובש"ך שם ס"ק ג. אמנם לכל הדעות יש אופן שמועלת מתנה על מנת שאין לבעלה רשות בה, ולכן מועיל גם כאן.

[120] רבא נדרים שם (אע"ג דאמר רבי מאיר יד אשה כיד בעלה, מודה רבי מאיר לענין שיתוף, דכיון דלזכות לאחרים הוא מיד בעלה, זכיא), ופרש"י (כלומר כיון דבעל דעתו הוי לזכות לאחרים, על ידי אשתו נמי יצא מיד בעלה, ואין לו רשות בהן כלום, ואהכי מזכי להו על ידה). מ"א ס"ק יז (דכשנותן לה אחר מתנה על מנת שאין לבעלה רשות בה, מהני, הוא הדין דיכול לזכות על ידה).

[121] ר"ת בתוס' ב"מ יב, ב ד"ה רבי יוחנן (ולרבי יוחנן דאמר לא גדול גדול ממש, הוא הדין דגבי עירוב נמי, דקטן ואינו סמוך על שולחן אביו זוכה כאמה העבריה, וגדול סמוך על שולחן אביו אינו זוכה. וצריך ליזהר שלא לזכות העירוב על ידי בנו הגדול הסמוך לשולחנו, דקי"ל כרבי יוחנן). פסקי עירובין למהר"ם מרוטנבורג סי' קצב (ואם כן יש ליזהר שלא לזכות בעירוב על ידי בנו ובתו הגדלים שהיו סמוכין על שלחנו, דדילמא הכא נמי בהא תליא, כיון דמציאתו שלו ידו כידו, דהלכתא כרבי יוחנן לגבי שמואל). רא"ש פ"ז ה"ח (היה אומר רבינו [מאיר] ז"ל דלרבי יוחנן דאמר בפ"ק דבבא מציעא (יב, ב) גבי מציאה לא גדול גדול ממש ולא קטן קטן ממש, אלא קטן ואינו סמוך על שולחן אביו זהו גדול וגדול הסמוך על שולחן אביו זהו קטן, והוא הדין נמי הכא אין לזכות העירוב על ידי בנו הגדול הסמוך על שולחן אביו, דידו כיד אביו). דעה הא' בעבודת הקדש שם (ומזכה להם על ידי בנו ובתו הגדולים. והוא שאינן סמוכין על שולחנו, אבל סמוכין על שולחנו, ידן כידו, וקטנים הם לדבר זה). דעה הב' בשו"ע שם (ויש אומרים שאינו מזכה על ידי בנו ובתו הסמוכים על שלחנו, אפילו הם גדולים).

[122] כדלקמן חו"מ שם (בתו עד שתיבגר, מציאתה לאביה, אף על פי שאינה סמוכה על שולחנו).

[123] משנה כתובות מו, ב (זכאי במציאתה ובמעשה ידיה), ובגמרא שם (משום איבה), ובתוס' שם (ולר"י נראה איבה דמציאתה היינו שלא יקדשנה למנוול ומוכה שחין). ותוס' ב"מ שם (ובתו אפילו נערה ואינה סמוכה על שולחן אביה מציאתה לאביה משום איבה, דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין). טור ודעה הב' בשו"ע שם (ולא על ידי בתו, אפילו אינה סמוכה על שלחנו, כל זמן שלא בגרה).

[124] כדאמר רב אשי נדרים שם (מתניתין בשיש לה חצר באותו מבוי עסקינן, דמגו דזכיא לנפשה זכיא לאחריני).

[125] רא"ש שם (והא דאמר על ידי אשתו מוקי לה בשילהי נדרים (פח, ב) כגון שיש לה בית באותו חצר, דמגו דזכיא לנפשה זכיא נמי לאחריני, אבל אין לה בית בחצר לא. ואם תאמר אי במקבלת פרס, הא אינה צריכה לזכות לעצמה ... מסתמא עירוב בא אצלו, דכיון דמזכה לבני המבוי מניחו בביתו ... ויש לומר דאיירי כשנותן לה הבעל מעות למזונותיה, ובכהאי גוונא לא חשיב מקבל פרס לענין עירוב כשאינה מביאה המאכל והמשתה מתוך ביתו ואוכלת, אי נמי כשאומר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך ומספקת, ולא הוי כמקבלת פרס כיון שניזונית ממעשה ידיה. ומכל מקום ידה כידו לכל דבר ... וצריך לומר דמסקנא דנדרים אתיא כרבי יהודה בן בבא דמתיר בעבדים ואוסר בנשים, ותרוייהו במקבלי פרס, ואשתו צריכה לערב ועבדו אין צריך לערב, ולעיל (פרק הדר סי' יט) פסקינן הלכתא כר' יהודה בן בתירא).

והיינו שאף שלמסקנא דמסכת נדרים (פח, ב) מיירי כאן כשאין הבעל נותן לה אלא מעות למזונותיה, ולכן חייבת בעירוב בביתה, ומגו דזכיא לנפשה זכיא נמי לאחריני. מכל מקום קיי"ל כרבי יהודה בן בתירה במסכת עירובין (עג, א) שגם אשה זו פטורה מעירוב, ולכן אינה יכולה לזכות לאחרים בכל אופן, כמבואר בב"י (ואם כן ההיא אוקימתא דלא כהלכתא, הילכך בנשים לא שנא לן בין יש לה בית לאין לה בית ... דכל שמקבלת פרס ממנו ידה כידו ... לא שנא אם נותן לה מאכל לנותן לה מעות לקנות אוכל או באומר צאי מעשה ידיך למזונותיך).

אבל מזכה הוא על ידי בנו שאינו סמוך על שלחנו, אפילו הוא קטן, כיון שמציאתו שלו. ועל ידי בתו שבגרה[127], ואינה סמוכה על שולחנו[128]. ועל ידי אשתו שאינו מעלה לה מזונות[129], ואפילו אין לה בית בחצר, כיון שמציאתה שלה[130].

ולענין הלכה, במקום שאפשר טוב לחוש לדברי שניהם, להחמיר בבנו קטן שאינו סמוך על שלחנו כסברא הראשונה, ובבנו גדול ובתו בוגרת הסמוכות על שלחנו, ובנערה אפילו אינה סמוכה על שלחנו, ובאשתו שמעלה לה מזונות כסברא האחרונה[131]. וכל זה לכתחלה, אבל בדיעבד סומכין על דברי המיקל בעירוב[132] (ואפילו לכתחלה במקום שאי אפשר בענין אחר יש להקל[133], כסברא הראשונה שהוא עיקר[134]):

יד ולדברי הכל, גדול שיש לו אשה אין ידו כיד אביו, ואף על פי שסמוך על שלחן אביו יכול לזכות לכתחלה על ידו[135]. וכן אחר הסמוך על שלחנו, כגון מי שמגדל יתום בביתו, יכול לזכות על ידו לדברי הכל, מפני שאין ידו כיד בעל הבית ומציאתו שלו[136], מטעם שיתבאר בחו"מ סימן ע"ר[137]:

דברי שלום

טור ודעה הב' בשו"ע שם (ולא על ידי אשתו שמעלה לה מזונות, או שאמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך, ואפילו יש לה בית בחצר).

ונתבאר לעיל (הערה 116), שגם לדעה הא' דלעיל לא קיי"ל כמסקנא במסכת נדרים שם, לחלק בין יש לה בית לאין לה בית באותה חצר. אלא שלדעה הא' דלעיל, בכל אופן יכול לזכות על ידי אשתו, ולדעה האחרונה שלפנינו, בכל אופן אינו יכול לזכות על ידי אשתו שמעלה לה מזונות.

[126] סעיף ז (האחים שיש להם בתים בחצר אביהם ומקבלים פרס מאביהם ואוכלים בבתיהם, בין שהפרס הוא לחם בין שהוא מעות לקנות בו לחם ... הואיל ואוכלים פרס אביהם, נעשו כבני ביתו ... אינן צריכין לערב ... וכן בנשים המקבלות פרס מבעליהן), ושם נסמן (הערה 302).

[127] שאחר שבגרה אינו יכול למסרה למנוול ומוכה שחין.

[128] שאין בה משום איבה, ומציאתה שלה.

[129] שבזה מיירי מתניתין עט, ב (ומזכה להן ... על ידי אשתו), כשאינו מעלה לה מזונות.

[130] מ"א ס"ק יט (דמציאתה לעצמה).

[131] סמ"ק סי' רפב (ולפיכך צריך ליזהר שלא לזכות על ידי בנו קטן ואעפ"י שאינו סמוך על שלחנו, וכן לא יזכה על ידי בנו הגדול אם הוא סמוך על שלחנו). טור ושו"ע שם (ולכתחלה טוב לחוש לדברי שניהם היכא דאפשר).

[132] ב"י ד"ה ומ"ש רבינו וטוב להחמיר (ומיהו היינו לכתחלה, אבל בדיעבד כל אחד מהם חשוב גדול, דכיון דמידי דרבנן הוא סומכין על דברי המיקל). רמ"א ס"י (ובדיעבד סומכין על דברי המיקל בערוב).

וכן מסיק לענין עירובי תבשילין, לקמן סי' תקכז סי"ז (אבל על ידי בנו ובתו הגדולים שאוכלין משלו, ועל ידי בנו ובתו הקטנים שאינן אוכלים משלו, ועל ידי אשתו שהיא אוכלת משלו, יש אומרים שיכול לזכות על ידיהם מטעם שנתבאר בסי' שס"ו, ויש אומרים שאינו יכול לזכות על ידי אחד מכל אלו מטעם שנתבאר שם, לפיכך לכתחלה אין לזכות על ידי אחד מכל אלו, אבל בדיעבד שכבר זיכה על ידי אחד מכל אלו, וכבר נכנס ליל יום טוב שאי אפשר לזכות עוד, יש לסמוך על דברי המקילין).

[133] וכן הוא לקמן שם (וכן אם אין לו אדם אחר לזכות על ידו, יכול לזכות לכתחלה על ידי אחד מכל אלו).

[134] ב"י סד"ה והרמב"ם (וכיון דהרי"ף והרמב"ם והני רבוותא מסכימים לדעת אחת, הכי נקטינן). וכ"מ בשו"ע שהביא דעה הא' בסתם.

[135] רבינו פרץ בסמ"ק סי' רפב (מיהו נראה דלאחר שנשא אשה, לא מהני סמיכה על שלחנו, ויכול לזכות), והגהות אשרי פ"ז ס"ח (מיהו לאחר שנשא, לא מהניא סמיכות על שולחנו, ויכול לזכות). רמ"א ס"י (גדול שיש לו אשה, אף על פי שסמוך על שלחן אביו, מזכין על ידו, ואפילו לכתחלה).

[136] תוס' עט, ב ד"ה ומזכה (ולר"י נראה, דלא מהני טעמא דסמוך על שלחן אלא בבנו שרגיל לפרנסו, ואם לא יהיה מציאתו לאביו יש לחוש שלא יתן לו מזונות, אבל שאר בני אדם הסמוכים על שלחנו של בעל הבית, אין מציאתן שלו), וב"מ יב, ב ד"ה רבי יוחנן (ועבדו ושפחתו העברים, אע"ג דסמוכין על שולחנו מציאתם לעצמם, וכן זוכין בעירוב, ולא הוי ידם כיד האדון, דלא שייך איבה אלא בבנו שדרכו לזונו תמיד ואם לא יפרנסו אביו לא יפרנסו אחר, אבל אדם אחר מעלמא סמוך על שולחן חבירו חנם, כגון יתום וכיוצא בו, אין סברא שתהא מציאתו לחבירו). רא"ש פ"ז ס"ח (דדוקא בבנו הגדול הוא דאמר רבי יוחנן דידו כיד אביו, לפי שרגיל להיות תמיד על שולחן אביו. אבל הנכרי הסמוך על שולחן בעל הבית, אין מציאותו לבעל הבית, ואפילו אוכל בחנם אצלו). טור (אבל אם יש לאדם מלמד או סופר שאוכל בשכרו או יתום אוכל על שולחנו בתורת צדקה, יכול לזכות על ידן אף על פי שסמוכים על שולחנו).

טו המזכה לאחרים משלו, אינו צריך להודיע להם קודם השבת שעירב עליהם, אלא מודיעם בשבת והם מותרים לטלטל. ואע"פ שבשעת קניית העירוב שהוא בין השמשות (כמו שיתבאר בסימן שצ"[ג][138]) לא ידעו ממנו כלל, אין בכך כלום, שקניית עירוב זה זכות הוא להם וזכין לאדם שלא מדעתו[139]:

טז בני החצר שהיו מסובים לאכול בבית אחד מהם, וקידש עליהם היום, הפת שעל השלחן סומכין עליו משום עירוב[140], אפילו הוא פת של בעל הבית לבדו. ואע"פ שהמערב משלו צריך לזכות, בכאן סתמו כפירושו, שכל שזימן לאכול על השלחן הרי זיכה להם את הכל[141], ואף על פי שלא הונח הפת על השלחן לשם עירוב, אין בכך כלום.

והוא שמסובין בבית שהוא מקום הראוי להנחת עירוב[142]. אבל אם מסובין בחצר, אינו עירוב, שהרי העירוב צריך להיות בבית דירה[143].

דברי שלום

[137] ברמ"א ס"ב (יתום הסמוך על שלחן אחרים, מציאתו לעצמו), ובסמ"ע ס"ק ט (היינו טעמא, דאם לא יזונו הוא יזונו אחרים, דמשום מצוה רבה מצויים לזונו, ומשום הכי לא תיקנו בכה"ג שתהא מציאתו להמפרנסו).

וכן הוא לקמן שם הל' הפקר ס"ט (שלא תקנו מפני דרך שלום אלא לאב, ולא לאחר הזן בתורת צדקה, מפני שאם לא יזון הוא יזונו אחרים, שרבים מצויים הזנים ומפרנסים בדרך צדקה).

[138] סעיף ג (שכיון שנקבעה דירתו במקום עירוב בבין השמשות שהוא תחלת כניסת השבת, שוב אינה נפקעת משם כל השבת).

[139] רש"י פ, א ד"ה צריך להודיעו (אבל משלו אין צריך להודיעו, דזכין לו לאדם שלא בפניו). הגהות אשרי פ"ז ס"ח (אבל משלו אין צריך להודיעם, דזכין לאדם שלא מדעתו. מאו"ז). כל בו סי' לג (ואינו צריך להודיע לבני החצר ולבני המבוי שכבר זכה להם, לפי שזכין לאדם שלא בפניו). וכן מוכח ממתניתין ספ"ז פא, ב (בעירובי חצירות מערבין לדעתו ושלא לדעתו, לפי שזכין לאדם שלא בפניו) ורפ"ח. רמ"א ס"י (ואינו צריך להודיע לאותם שזיכה להם, קודם השבת, אלא אם מודיעם בשבת, מותר לטלטל).

וכן הוא לעיל סי"ב (ואף שהם לא עשאוהו שליח, מכל מקום זכין לאדם שלא בפניו), ושם נסמן (הערה 94). ונתבאר לקמן סי' שסח ס"ב דהיינו דוקא כשביתו פתוח לחצר אחת, שאז בודאי זכות הוא לו.

וכן הוא בעירוב עיר, כדלקמן סי' שצב ס"ט (המזכה בשיתוף לכל בני העיר, אם מערב עירוב אחד לכולם אינו צריך להודיע להם, שזכות הוא להם).

[140] שמואל פה, ב (בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום, פת שעל השלחן סומכין עליהן משום עירוב). טור ושו"ע סי"א (בני חבורה שהיו מסובין לאכול וקדש עליהם היום, הפת שעל השלחן סומכין עליה משום עירוב).

ומיירי שכל אחד אוכל בביתו בשבת, ולכן חייבים בעירוב, אלא שבסעודת ליל שבת, כשקדש עליהם היום, היו מסובים לאכול אצל אחד מהם, ולכן סומכים על הפת שעל השלחן משום עירוב, ולכן מועיל העירוב דוקא אם "מסובין בבית שהוא מקום הראוי להנחת עירוב".

משא"כ אם אוכלים כל השבת בחדר אחד, אפילו כל אחד אוכל משלו על שלחן בפני עצמו, "אינם צריכים עירוב, מפני שהם כאנשי בית אחד ואינן אוסרים זה על זה", כדלקמן סי' שע ס"ו (אנשי החצר שהיו כולם אוכלים בבית אחד בשבת, אעפ"י שכל אחד אוכל משלו על שלחן בפני עצמו, ויש לכל אחד חדר בפני עצמו בחצר שדר שם כל היום וכל הלילה, אינם צריכים עירוב, מפני שהם כאנשי בית אחד ואינן אוסרים זה על זה).

[141] רשב"א בעבודת הקדש שער ד ס"ד (שכל שזימנן ויכולין לאכול מה שעל השולחן, הרי זיכה להן את הכל, וזכות יש להן בו במה שעל השולחן). מ"מ פ"א הי"ט (הרשב"א ז"ל מפרשה בבני חבורה שהיו מסובים אצל אחד שזמנן לאכול משלו. ואע"פ שהמערב משלו צריך לזכות כמו שיתבאר בסמוך, בכאן סתמו כפרושו, שכל שזמנן לאכול על השלחן, הרי זה זכה להם את הכל). ב"י ד"ה ואפילו היו. לבוש סי"א (אפילו הוא משל בעל הבית, דכיון שהוא מונח על השולחן שיאכלו כולם ממנו, הרי הוא משותף לכולם, וכאילו הבעל הבית זיכה אותם לכולם בפירוש, כיון שזימנם לאכול עמו).

ואף שנתבאר לעיל סי' קצו ס"ז (שדרך בעל הבית להאכיל אורחים לחם כל צרכם, ואם כן אף אם יאכל זה מפרוסה שחתך זה לצורך עצמו, אינו נהנה אלא משל בעל הבית, כיון שלא יחסר לחמו של זה). הרי שהאורח לא זכה בלחם שחתך לצורך עצמו, עד שעה שאוכלו.

מכל מקום סגי גם בזה לצורך עירובי חצרות.

[142] רבה שם (במסובין בבית). טור ושו"ע שם (והוא שמסובין בבית שהוא מקום הראוי להניח שם עירוב).

[143] כדלעיל ס"ה (הואיל והעירוב הוא משום דירה, אין מניחין אותו אלא בבית הראוי לדירה).

וכן בני החצר שיש להם פת בשותפות לסחורה, אינם צריכים לערב כלל[144], אם הפת מונח בבית דירה, אע"פ שלא הונח שם לשם עירוב כלל:

יז אפוטרופוס של קטן יכול לערב בעד הקטן[145], אפילו משל הקטן שלא מדעתו, מפני שהוא לו כבן בית, שיכול לערב משל בעל הבית שלא מדעתו[146], כמו שיתבאר בסי' שס"ז[147]:

ברכת העירוב

יח מצוה לחז(ו)ר אחר עירובי חצירות כדי שלא יבואו לטלטל באיסור[148].

---

[144] ממשנה עא, א (בעל הבית שהיה שותף לשכניו לזה ביין ולזה ביין, אינן צריכין לערב, לזה ביין ולזה בשמן, צריכין לערב. רבי שמעון אומר אחד זה ואחד זה אינן צריכין לערב), וכרבי שמעון. והיינו בשיתוף מבואות, כדלקמן סי' שפו ס"ג (ואפילו אם היה משותף עם שכניו בסחורה לזה ביין ולזה בשמן, אינם צריכים להשתתף).

ומזה למדים אף לענין עירובי חצרות, כשיש להם פת בשותפות, כמבואר במ"מ פ"ה ה"א (וכתב הרשב"א ז"ל דהוא הדין לבני חצר, אם היו שותפין בפת). דרכי משה ס"ק ה (ללמוד ממנו לענין עירוב בפת, כמו שהוא הדין לענין שיתוף ביין ושמן). רמ"א סי"א (והוא הדין אם יש להם פת בשותפות באחד מן הבתים, סומכין עליו משום עירוב).

[145] מרדכי רמז תקב (מיהו נראה לי דאפשר דאפטרופא של קטן יכול לערב ולהקנות, דלא גרוע משכירו ולקיטו דלקמן דפרק הדר). שו"ע סי"ב (אפוטרופוס של קטן יכול לערב בעדו).

[146] עי' ב"י לשון המרדכי (דלא גרע משכירו ולקיטו, דמהני אפילו בעל כרחו, כדלקמן סי' שפב סי"ד). והיינו כדלקמן סי' שפב סי"ד (מאשתו או בני ביתו, או אפילו משכירו ולקיטו (שבביתו), שוכרים אף על פי שהוא מוחה, שכיון שדירת הנכרי אינה אוסרת אלא כדי שלא ילמוד ממעשיו, הקילו בה להיות אפילו שכירו נחשב כמוהו).

ועי' מ"א (ס)סי' ששז ס"ק ב (גבי ישראל אין יכולין לערב אם הוא אינו רוצה), וסי' שעא ס"ק ו (אין ראי' מהא דאמרינן שכירו ולקיטו נותן עירובו כמ"ש סי' שפ"ב סי"א, דדלמא הני מילי בעכו"ם דאין דירתו חשובה כל כך, אבל בישראל לא).

הרי שמדין שכירו ולקיטו דלקמן סי' שפב אין ללמוד שיועיל כאן אפילו "בעל כרחו". ולכן כתב כאן שלמדים דין זה מדין בני בית שבסי' שסז, שהתירו "שלא מדעתו".

[147] "אשתו של אדם מערבת עליו משלו שלא מדעתו ... ואם אין הבעל והאשה בעיר, יכולים בני הבית לערב משלו שלא בידיעתו, שמן הסתם לא יקפיד עליהם".

[148] גמרא סח, א (אמר ליה רבה בר רב חנן לאביי, מבואה דאית ביה תרי גברי רברבי כרבנן, לא ליהוי ביה לא עירוב ולא שיתוף), בתמיהה. פסקי עירובין למהר"ם מרוטנבורג סי' קנג (מכאן משמע דמצוה לערב, וטעמא רבה איכא, דלא ליתי איסורא לאפוקי ולעיולי מבתים לחצרות ולמבוי). הובא במרדכי רמז תקטו, ובהגהות מיימוניות פ"א אות א. מגן[מ]ראם סח, א. טור סי' שצה (מצוה לחזר בין אחר עירובי חצירות בין אחר שיתופי מבואות). שו"ע כאן סי"ג (מצוה לחז(ו)ר אחר עירובי חצרות).

וכן הוא לקמן סי' שצה ס"א (מצוה לחז(ו)ר אחר שיתופי מבואות, כמו אחר עירובי חצרות).

ומכל מקום אין בזה אלא קצת מצוה, כדלעיל סי' רסא ס"א-ב (בבין השמשות ... לדבר מצוה מותר לעשות ... וכן אם הוא טרוד ונחפז ונצרך לדבר ... לפיכך מותר לערב עירובי חצרות בבין השמשות, אם לא עירב מבעוד יום, לפי שהוא נחפז ונצרך לעירוב כדי שיוכל לטלטל בחצר, וגם הוא דבר מצוה, כמו שיתבאר בסי' שס"ו), ולא הסתפק במה שהעירוב הוא דבר מצוה. ונתבאר בכסף משנה הל' שבת פכ"ד ה"י (ספק חשיכה מערבין עירובי חצירות, ואין בהנחתן מצוה, אלא שנטרד ונחפז). הובא במ"א סי' רסא ס"ק ו (ועירובי חצירות הוי מצוה (מ"מ). ובכ"מ כתב דעירובי חצרות לא הוה מצוה, אלא שהוא טרוד ונחפז עליה).

וכל זה הוא בעירובי חצרות ושיתופי מבואות, ואילו לענין עירובי עיירות, לא נזכר שהיא מצוה, ואדרבא חששו בה שמא תשתכח מצות עירוב, כדלקמן סי' שצב ס"א (אף על פי שהכשירו מבואותיה כהלכותיה, אין מערבין את כולה ... אלא משיירין ממנה מקום אחד, אפילו בית אחד, ומשתתפים השאר ... אם לא היה שיור, היה העירוב משתכח, והיתה משתכחת תורת רשות הרבים על ידי שרואין שמטלטלין בעיר זו הדומה לרשות הרבים).

ואפשר מטעם זה נתבאר באגרות קודש אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ח"ב אגרת רז (ואנחנו באסיפתינו החלטנו לבלי לבקש בדבר העירובין, מפני הגרעון שיש בזה, שעל ידי היתר ההוצאה מוציא גם שירעם ומחסה את עצמו בו וכה"ג, ובדרך כלל משתכח על ידי זה איסור ההוצאה מרשות לרשות בשבת קודש).

והיינו שעל העירוב בחצרות ובמבוי של שכונת ישראל, לא נזקקו לרשיון מיוחד מהמלכות, וחשבו לבקש רשיון על עירובין בעיירות, והוחלט לבלי לבקש רשיון זה, מפני הגירעון שיש בזה, שישתכח איסור ההוצאה.

ובשלחן מנחם ח"ב סי' קצו עמ' קפג (בנוגע לעירובין, ידועים ב' הקצוות: א) מצוה לחזור כו' ומברך עליו, ולאידך – אפילו בדור צדיק כפשוטו – צריך להיות שיור שלא תשתכח כו', ובדורנו זה עאכו"כ. ולכן, לפענ"ד, על רבנים היודעים תנאי המקום – להחליט מה מכריע במקום פלוני – לעשות או לא).

וצריך לברך עליו אקב"ו על מצות עירוב[149], כמו שצריך לברך על כל מצות של דבריהם[150].

ואומר[151] בדין עירובא יהא שרא לנא לאפוקי ולעיולי מן הבתים לחצר ומן החצר לבתים ומבית לבית[152] לכל הבתים שבחצר. ונוסח שלנו יתבאר בסימן שצ"ה[153].

ואימתי מברך בשעה שמקבץ אותו מבני החצר, או בשעה שמזכה להם[154], מפני שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן[155].

דברי שלום

ובפרט בזמנינו, שבני ישראל דרים בעיירות הגדולות, וגם אם ישיירו איזה שיור בסוף העיר הגדולה, אף אחד לא ידע שיש מקום מסוים בעיר שאין בו עירוב ואסור לטלטל בו. וישאר החשש האמור בגמרא ובשו"ע, ובדברי רבותינו הנ"ל "משתכחת תורת רשות הרבים".

ויתירה מזו נתבאר לעיל סי' שסד ס"ה (שהתיקון של מבוי מפולש צריך שיהא נראה לכל בני המבוי, ואם כן התיקון שבראש זה אינו מועיל להדרים בראש זה, וצריך שיעשה צורת פתח בעקמומיתו, כדי שיהא הצורת פתח שהוא תיקון של מבוי מפולש נראית להדרים כאן ולהדרים כאן).

ואף שנתבאר לעיל שם ס"ט הטעם שבזמנינו אין עושים צורת הפתח בכל אחת ואחת מפינות הרחוב שבכל העיר. עדיין לא מצינו שתהי' מצוה לחזר אחר עירובי העיירות. ואפשר שזאת היא הקפדת רבותינו, שמהעירוב בעיירות יכולים לבוא כמה מכשולות.

[149] רמב"ם פ"א הט"ז (מברך ... על מצות עירוב). טור רס"י שצה (מברך על מצות עירוב). שו"ע כאן סי"ד (מברך על מצות עירוב).

[150] כדלעיל סי' קנח סט"ז (אף על פי שהנטילה היא מדברי סופרים, מברכין עליה אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים. והיכן ציונו, שנאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, ולפיכך כשאנו שומעים לדברי חכמים אנו מקיימים מצות ה' שצונו לשמוע אליהם. וזהו טעם כל הברכות שמברכין על מצות של דבריהם), ושם נסמן.

[151] סמ"ג עשין דרבנן א ע' שסד (ואומר בעירוב זה יהא מותר להוציא ולהכניס מן הבתים לחצר ומן החצר לבתים ומבית לבית לכל הדרים בחצר). שבלי הלקט סי' צט (בדין יהא שרא לנא לאפוקי ולעיולי מן הבתים לחצר ומן החצר לבתים ומבית לבית בכל הבתים שבחצר). טור שם (ואומר בדין עירובא יהא שרא לנא לטלטולי מבתים לחצר ומחצר לבתים). שו"ע סט"ו (ואומר, בהדין עירובא יהא שרא לן לאפוקי ולעיולי מן הבתים לחצר, ומן החצר לבתים, ומבית לבית, לכל הבתים שבחצר).

[152] כדלעיל ס"א (ואפילו מבית לבית שלא בדרך החצר, אסור לטלטל בלי עירוב), ושם נסמן (הערה 6).

[153] כאן נתבאר הנוסח לעירובי חצירות, ושם – הנוסח לשיתופי מבואות (שהוא הנוסח שלנו, הרגיל יותר): "ואומר בזה השיתוף יהא מותר לכל בני המבוי להוציא ולהכניס מחצרות למבוי".

ובפסקי הסדור, עירובי חצרות (בדין יהא שרא לנא לאפוקי ולעיולי ולטלטולי מבית לבית ומחצר לחצר ומבית לחצר ומחצר לבית ומרשות לרשות, בין בשבת זו ובין בשאר שבתות השנה לנו ולכל הדרים בשכונה (נ"א בעיר) הזאת), שהוא הנוסח לעירובי חצרות ומבואות יחד.

וראה לקמן סי' תקיח ס"ד (במדינות אלו שנוהגין לעשות שיתוף אחד בערב פסח לכל שבתות השנה, נכון הדבר לכלול בו גם יום טוב, ולומר בדין יהא שרי לנא כו' לכל שבתות וימים טובים של שנה זו).

[154] רמב"ם שם (וכשמקבץ העירוב מברך). טור שם (ומתי מברך, בשעה שמקבץ אותו מבני החצר ומבני המבוי, או בשעה שמזכה להם). שו"ע שם (אימתי מברך, בשעה שמקבץ אותו מבני החצר או בשעה שמזכה להם).

[155] ב"י סי' שצה (ונראה לי הטעם, לפי שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן, וכיון שנתקבץ הרי נעשית המצוה שכבר עירבו, ואף על פי שלא בירכו מותרין לטלטל, דברכות אינן מעכבות, הילכך צריך לברך כשבא לקבצו).

והיינו שמברך מיד כשמתחיל לקבצו, כדי שתהי' הברכה קודם לעשייתן, כדאמרינן פסחים ז, ב (אמר רב יהודה אמר שמואל כל המצות מברך עליהן עובר (קודם, רש"י) לעשייתן). וכן הוא לעיל סי' ו ס"ה (כל המצות צריך לברך עליהן קודם לעשייתן). סי' כה סי"ז. סי' מו ס"ג. סי' ס ס"ב. סי' קנח סט"ז. סי' קסז סי"א. סי' רסג ס"ח. סי' שסו סי"ח. סי' תלב ס"ה. סי' תרלט סט"ז. סי' תרמג ס"ב. סי' תרנא סי"ז.

ומטעם זה נתבארו כאן ארבע אופנים בזמן אמירת הברכה:

(א) לפי המנהג הראשון, האמור לעיל ס"א (שגובין פת מכל בית ובית ונותנים אותם באחד מבתי החצר), מברך מיד כשמתחיל לקבצו מבני החצר.

(ב) לפי המנהג האחרון, האמור בסי"ב (אחד מבני החצר יכול ליתן פת בשביל כולם ... שיזכנו על ידי אחר), מברך כשבא לזכות להם.

(ג) לפי המנהג האמצעי, האמור בסי"י (נהגו לקבץ מכל בית ובית מעט קמח ועושין חלה אחת שלימה ומערבין בה), אינו יכול לברך בשעה שמקבץ, שהרי כל זמן שהוא קמח (ולא פת) עדיין אינו ראוי לעירוב. וגם אינו יכול לברך בשעה שנאפה, שהרי החלה נאפית ממילא. ולכן מברך אחר שנאפית, "ואעפ"כ היא עובר לעשייתן, מפני שכל שלא נכנס שבת עדיין לא קנה עירוב, שקניית עירוב היא בין השמשות".

ולמנהג מדינות אלו שהשמש עושה העירוב בחלה שאופה מהקמח שקיבץ[156], אם אינו מזכה להם[157] הרי הברכה היא אחר שנעשה העירוב ממילא כשנאפה החלה. ואעפ"כ היא עובר לעשייתן, מפני שכל שלא נכנס שבת עדיין לא קנה עירוב, שקניית עירוב היא בין השמשות[158] (ולפי זה אדם אחר שאינו דר בעיר זו אינו יכול לברך ברכה זו[159], שכיון שאינו שייך בעירוב זה, על מה יברך. ואינו דומה לשאר מצות שהעושה מצוה לאחרים יכול לברך על עשייתה[160], מפני שהוא עושה אותה להם, אבל כאן אינו עושה

דברי שלום

(ד) לפי המנהג האמור בהמשך ס"י (נהגו לקבץ מכל בית ובית מעט קמח ועושין חלה ... השמש נותן העירוב להרב שיזכה בו בשביל כל הקהל), "יברך בשעה שמזכה, או הוא או הזוכה להם", היינו לפני שמזכה להם, כדי שיהי' עובר לעשייתן.

וכל זה בעירובי חצרות, משא"כ בעירובי תבשילין אין שייך כל הטעמים האלו, שהרי: (א) אין צריך לקבץ הפת מכל בני החצר. (ב) מעיקר המנהג אין צריך לזכותו לאחרים, רק גדול העיר, כדלקמן סי' תקכז סי"ד (כל גדול העיר יש לו לערב על כל בני העיר). (ג) לא שייך הטעם האמור כאן "שכל שלא נכנס שבת עדיין לא קנה עירוב", שהרי אדרבא עיקר תקנת עירוב תבשילין – שתהי' מנה יפה לשבת בערב יום טוב שלפניו.

לכן נתבאר לקמן שם ס"ד (ואחר שנטל העירוב בידו חייב לברך), וסי"ט (נוהגין שהמערב גם לאחרים, מזכה להם את העירוב בתחלה, ואחר כך מברך על מצות עירוב, ואומר בדין יהא שרי כו'), ונתפרש יותר בפסקי הסדור, עירובי תבשילין (ומי שזוכה נוטל בידו ומגביה טפח, וחוזר ונוטל מיד הזוכה, והמזכה מברך), היינו אחר סיום עשיית המצוה. והטעם שנחשב עובר לעשייתן, נתבאר שם בקונטרס אחרון ס"ק ב (ואף על פי שצריך לברך עובר לעשייתה ... יש לומר, כיון שבדעתו היה לומר עליו בדין יהא שרי כו', לא נגמרה המצוה עד שיאמר ... אי נמי יש לומר כיון דמצוה מן המובחר לומר בדין כו', נקרא עובר לעשייתו).

אמנם לענין עירובי חצרות, לא נתפרש בפסקי הסדור מתי יברך, שנאמר שם (ונוהגין שהשמש נותן המצה ביד אחד שיזכה בשביל כל הקהל ... ברוך כו' על מצות עירוב).

ואפשר הכוונה כאמור לפני זה שם בעירובי תבשילין "וחוזר ונוטל מיד הזוכה, והמזכה מברך". וכן נקט בקצות השלחן סי' קה ס"ז (ואחר שזיכה העירוב על ידי אחר ... מברך המזכה את הברכה, ואומר בהדין וכו'), ושם הערה יז ביאר שסמך רבינו על מ"ש לפני זה בעירובי תבשילין.

ולפי זה נצטרך לפרש כאמור כאן (היא עובר לעשייתן, מפני שכל שלא נכנס שבת עדיין לא קנה עירוב), או כדלקמן סי' תקכז בקונטרס אחרון ס"ק ב (כיון שבדעתו היה לומר עליו בדין יהא שרי כו', לא נגמרה המצוה עד שיאמר ... אי נמי יש לומר כיון דמצוה מן המובחר לומר בדין כו', נקרא עובר לעשייתו).

אמנם לפי זה לא נתפרש הטעם מדוע לא יברך עובר לעשייתן – לפני שמזכה לאחרים, וכנפסק כאן "ויברך בשעה שמזכה". ובפרט בימינו שאין אנו נוהגים לקבץ קמח מאנשי החצר והמבוי, כי אם לוקחים מצות אפויות ומזכים אותם לכל בני החצר והמבוי, שזיכוי המצה לכולם הוא ודאי עיקר מצוות עירוב חצרות לכל הדעות, מדוע אם כן לא יברך עובר לעשייתן – קודם עשיית עיקר המצוה.

ולכאורה נראה יותר שהכוונה כאמור כאן בפנים "ויברך בשעה שמזכה", היינו לפני שמזכה – עובר לעשייתן. וכן מסיק בקובץ הערות וביאורים א'נב ע' 186.

[156] כדלעיל ס"י (נהגו לקבץ מכל בית ובית מעט קמח, ועושין חלה אחת שלימה, ומערבין בה). ואם כן אינו יכול לברך בשעה שמקבץ הקמח, שהרי הקמח אינו ראוי לאכילה ולעירוב עד שנאפה. ובשעה שנגמרת האפיה אינו עושה שום פעולה כדי שיוכל לברך עליה.

[157] כדלעיל שם (כשנותן כל אחד קמחו להשמש לערב בו, אנו חושבין כאלו נותנים לו שיזכה בו בשביל כולם, ואין השמש צריך לזכות להם על ידי אחר). ואם כן אינו עושה אז שום פעולה כדי שיוכל לברך עליה.

[158] כדלקמן סי' שעא ס"ב (אף שהעירוב נעשה קודם ... מכל מקום הרי קניית העירוב הוא בכניסת השבת). סי' שצג ס"ג (שכיון שנקבעה דירתו במקום עירוב בבין השמשות, שהוא תחלת כניסת השבת, שוב אינה נפקעת משם כל השבת, אף על פי שנוטל משם עירובו).

ואף שאם כן יהי' הפסק גדול בין אמירת הברכה לבין חלות המצוה בכניסת השבת, והרי נתבאר לקמן סי' תלב ס"ו (אסור להפסיק בשום דיבור בין הברכה לתחלת הבדיקה, כדרך שאסור להפסיק בשאר כל המצות בין הברכה לתחלת עשיית המצות), ושם נסמן (הערה לד).

אפשר שאינו מעכב אלא ההפסק בין הברכה לבין תחלת עשיית המצוה, משא"כ כשמברכים אחר עשיית המצוה, ונחשב עובר לעשייתן כיון שהוא לפני חלות המצוה, לא איכפת לן כל כך ההפסק בין הברכה לבין חלות המצוה. וראה שיעורי הלכה למעשה ח"א ע' קלט.

[159] אף אם מינו אותו על קיבוץ הקמח ואפיית החלה לעירוב הזה.

[160] כדלקמן סי' תלב ס"ח (אם בעל הבית רוצה לעשות בני ביתו שלוחים לדבר מצוה שיבדקו הם, הרשות בידו, ויברכו הם ברכת על ביעור חמץ).

כלום, שהעירוב נעשה כבר ממילא[161]). אבל העיקר כמו שנתבאר למעלה[162] שהשמש יזכה להם העירוב, ויברך בשעה שמזכה, או הוא או הזוכה להם[163] (ואפילו אינו דר בעיר זו)[164].

ואם גבו העירוב ולא ברכו עליו[165] ולא אמרו עליו כלום[166], אין הברכה והאמירה מעכבת, ומותרים לטלטל מבתים לחצר[167]:

---

[161] כשנסתיימה אפייתו.

[162] סעיף י (נוהגין שהשמש נותן העירוב להרב שיזכה בו בשביל כל הקהל).

[163] כי גם הזוכה להם עושה מעשה, ויכול לברך.

[164] מ"א ס"ק כ (ואם תאמר איך מברך אחד מבני העיר, הא כיון שנגבה העירוב כבר קנה עירוב ... ואם כן שוב אין לברך ... ויש לומר דמכל מקום כיון שעדיין לא נכנס שבת עדיין לא קנה עירוב ... ולכן בכניסת השבת חלה המצוה, ורשאי לברך. אבל אחר שאינו שייך לאותה מצוה כלל, על מה יברך. והעיקר כמ"ש לעיל דהשמש יתן העירוב להרב, ויזכהו לכל הקהל על ידו).

[165] שבלי הלקט סי' צט (ובני חצר שגבו קמח לעירובן ונילש ונאפה העירוב מבעוד יום, ולא הספיקו לברך עליו עד שחשיכה, או ששכחו מלערב עליו, אין הברכה מעכבת, ומותרין לטלטל על ידי אותו העירוב. וכן מצאתי בתשובות הגאונים ז"ל שמותרין לטלטל, הואיל וגבו ואפו אותו לשם עירוב, ואף על פי שלא ברכו עליו ולא אמרו עליו בדין יהא שרא לנא, מותרין הן לטלטל בחצר). הובא ב"י שם סי' שצה. שו"ע שם (ואם גבו העירוב ולא ברכו עליו, אין הברכה מעכבת, ומותרים לטלטל).

[166] שבלי הלקט שם (ולא אמרו עליו בדין יהא שרא לנא). מ"א ס"ק כא (שלא אמרו שום דבר עליו, אפילו הכי שרי).

[167] וכן הוא בשיתופי מבואות, כדלקמן סי' שצה (ואם לא בירך ולא אמר עליו כלום, אינו מעכב).

אבל לענין עירובי תבשילין הובאו ב' דעות לקמן סי' תקכז ס"ז (ואם עבר או שכח ולא פרט אחת מארבע מלאכות אלו, שהן האפייה והבישול וההטמנה והדלקת הנר, יש אומרים שאותה המלאכה שלא הזכירה בפירוש אסור לו לעשותה מיום טוב לשבת ... אבל יש חולקין על זה ואומרים שלא הצריכו לפרט ולומר בדין יהא שרי כו' אלא למצוה מן המובחר, אבל בדיעבד אפילו לא אמר כלום, אלא שעשה תבשיל מיוחד לשם עירוב תבשילין, או שנטל תבשיל שנתבשל כבר והפרישו לעשות בו עירוב תבשילין ולברך עליו, ואחר כך שכח או הזיד ולא בירך עליו ולא אמר עליו כלום, הרי עליו שם עירוב תבשילין, ומותר לסמוך עליו לעשות כל המלאכות מיום טוב לשבת. ולענין הלכה יש להחמיר בכל זה כסברא הראשונה ... אבל בשעת הדחק ... יש לסמוך בכל זה על סברא האחרונה).

ולענין עירובי תחומין בפת, ראה לקמן סי' שצג ס"א בשוה"ג (הערה 1211), שאם לא קרא עליו שם, אינו עירוב.

שסז דין אם אשה יכולה לערב

ובו סעיף אחד

א אשתו[168] של אדם מערבת עליו משלו שלא מדעתו[169], אפילו אם מיחה בה שלא לערב[170], ואפילו אינו רגיל לערב עמהם[171].

---

[168] תוכנו הכללי של הסימן שלפנינו ותחלת סי' שסח:

אדם שביתו אוסר על חצר בלי שיערב עמהם, או אם הוא רגיל לערב עם חצר זו, אזי אפשר לערב עליו בלי רשותו, בכמה אופנים:

(א) אשתו יכולה לערב עליו משלו בעל כרחו. אבל אינה יכולה לזכות משלו לאחרים.

(ב) כשאינו בעיר, יכולים בני הבית לערב משלו, שלא בידיעתו.

(ג) כשעירב וחזר בו, והעירוב קיים, אין חזרתו כלום.

(ד) אחד מבני החצר יכול לזכות לו ולערב עליו שלא בידיעתו, כדלקמן סי' שסח ס"א-ב.

(ה) אפילו במקום שאינו אוסר ואינו רגיל, יכולה אשתו לערב שלא מדעתו, דמסתמא ניחא ליה.

[169] שמואל פ, א (אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו). טור ושו"ע (אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו).

[170] תוס' שם ד"ה רגיל (ונוטלים שיתופו בעל כרחו דקאמר, היינו של בעל הבית, אבל דעת אשתו צריך). רא"ש שם פ"ז ס"ט (אף על פי שמיחה בעלה). טור ושו"ע (אפילו אם מיחה בה שלא לערב). ב"י שם סד"ה אשתו של אדם (אפילו מיחה בה נמי מערבת).

[171] רא"ש שם (הא דאמר שמואל, אפילו אינו רגיל, מערבין בעל כרחו). טור ושו"ע (ואפילו אין רגיל לערב עמהם).

במה דברים אמורים כשאוסר עליהם החצר אם לא יערב עמהם[172], כגון שאין ביתו פתוח אלא לחצר זו בלבד, ואין לו דרך אחרת לצאת מביתו לרשות הרבים אלא דרך חצר זו[173]. אבל אם הוא פתוח לשתי חצירות, באחת הוא רגיל לצאת ולבא תדיר, שאוסר עליהם, ובאחת אינו רגיל לצאת ולבא תדיר, שאינו אוסר עליהם כלל[174], אלא שאסור לטלטל ממנה לביתו[175], באותה שרגיל בה מערבת עליו אשתו בעל כרחו, ואפילו איננו רגיל לערב עמהם, אבל באותה שאינו רגיל בה, אינה מערבת עליו בעל כרחו[176], אלא אם כן הוא עצמו היה רגיל לערב עמהם[177]. אבל אם לא הורגל עדיין לערב עמהם, אינם יכולים ליטול עירובו שלא מרצונו, ברצון אשתו, כיון שאינו אוסר עליהם[178].

והוא שגילה דעתו בפירוש שאינו רוצה, אבל כל זמן שלא אמר כן בפירוש, יכולה אשתו ליתן להם עירובו אע"פ שאינו אוסר עליהם ואינו רגיל לערב עמהם, לפי שמן הסתם נוח לו בעירוב אשתו[179].

אבל אינה יכולה לזכות משלו לאחרים שלא בידיעתו[180], אפילו לבני חצר שאוסר עליהם ורגיל לערב עמהם, אבל יכולה היא לזכות להם ממזונותיה שהוא שלה[181].

ואם אין הבעל והאשה בעיר, יכולים בני הבית לערב משלו שלא בידיעתו, שמן הסתם לא יקפיד עליהם[182]. והוא שאין הבית פתוח אלא לחצר אחת, שעירוב זה בודאי זכות הוא לו ואין לו בו צד חובה, וזכין לאדם שלא מדעתו. אבל אם הוא פתוח לשתי חצירות, אין כל אחת מהן יכולה לערב עליו משלו, ממה שנותנים לה בני ביתו שלא בידיעתו, כי עירוב זה איננו זכות לו ודאי, כי שמא לא יחפוץ לערב עם

---

[172] כדלקמן סי' שפ ס"א (אחד מבני החצר ששכח ולא עירב עמהם, אוסר עליהם), ושם נסמן (הערה 680).

[173] גמרא שם (לא קשיא, הא דאסר (על בני המבוי, לא בעינן דעתיה, רש"י), הא דלא אסר). ראב"ד פ"ה ה"ה (כשהוא אוסר, שאין להם פתח אחר, לא לו ולא להם אלא למבוי זה או לחצר זה, מערבת אשתו עליו שלא מדעתו). טור ושו"ע (והני מילי כשאוסר עליהם, כגון שאין הבית פתוח אלא לאותו חצר).

[174] כדלקמן סי' שפו ס"ט (ואם רגילה באחת ובשני אינה רגילה, זה שרגילה בו אוסרת, וזה שאינה רגילה בו אינה אוסרת).

[175] כדלקמן סי' שעב ס"א (כלים ששבתו באחת מרשויות אלו, אסור להכניסם לבית אחר, שלא עירב עם רשות זו ששבת הכלי בתוכו).

[176] שמואל שם (רגיל אין, שאין רגיל לא). תוס' שם (דרגיל אסר כמו פתח הרגיל, אבל שאינו רגיל אינו אוסר). טור ושו"ע (אבל אם הוא פתוח לשתי חצרות, באחת רגיל לצאת ולבא תדיר שאוסר עליהם, ובאחת אינו רגיל לצאת ולבא, ברגיל, שאוסר, מערבת שלא לדעתו, אפילו אינו רגיל לערב).

[177] רא"ש שם (כגון בחצר שבין ב' מבואות, ורגיל במבוי אחד ואין רגיל באחר, ואפילו הכי כיון שהורגל להשתתף עמהן, אם נטלו עירובו בעל כרחו ומדעת אשתו, מותר לטלטל במבוי). טור ושו"ע (וכשאינו רגיל לצאת ולבא נמי, אף על פי שאין אוסר, אם רגיל לערב עמהם, מערבת שלא לדעתו).

והיינו שיש שני אופנים שמערבת בעל כרחו:

(א) כשרגיל לצאת בחצר זו, ואוסר עליהם אם לא יערב עמהם.

(ב) כשאינו רגיל לצאת בחצר זו ואינו אוסר עליהם אם לא יערב עמהם, אלא שרגיל לערב עמהם.

[178] ברייתא שם (נשים שעירבו ונשתתפו שלא מדעת בעליהן, אין עירובן עירוב ואין שיתופן שיתוף), לאוקימתא דגמרא שם (לא קשיא הא דאסר, הא דלא אסר), ופרש"י (כגון חצר שבין שני מבואות ורגילה עם זה ולא עם זה). טור ושו"ע (אבל אם אינו אוסר וגם אינו רגיל לערב עמהם, אינה מערבת שלא לדעתו).

[179] תוס' שם (נראה דשרי אפילו לא אסרי אהדדי, כל זמן שלא מיחה הבעל, דמסתמא לא קפיד). רא"ש שם (היינו דוקא היכא דמיחה הבעל, דבהכי אייריי כולה שמעתין ... אבל כל זמן שלא מיחה הבעל, עירובה עירוב, דמסתמא לא קפיד). טור ושו"ע (וכל זמן שלא מיחה בה בפירוש, אפילו אם אינו רגיל לערב עמהם ואינו אוסר, מערבת שלא בידיעתו, דמסתמא ניחא ליה).

[180] תוס' שם (אין ללמוד מכאן שתוכל לזכות לבני המבוי ולבני חצר לתת פת עבורם, נהי דבשביל עצמה יכולה ליתן שלא מדעת בעלה, אין לה כח לזכות לשכיניה שלא מדעת). רא"ש שם (ואף על גב דפסקינן דאשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו, היינו דוקא ליתן פת לצורך העירוב אף על פי שמיחה בעלה, אבל לזכות [לאחרים] משלו בלא דעת בעלה, אין לה כח). טור ושו"ע (אבל אינה יכולה לזכות משלו לאחרים שלא בידיעתו).

[181] מ"א ס"ק א (ונראה לי דממזונותיה רשאה לזכות).

[182] משא"כ אם הבעל בעיר, אין בני הבית יכולים לערב אלא משלהם, כדלקמן סי' שע ס"ו (ואפילו בני ביתו של בעל הבית יכולין ליתן הפת משלהם), ושם נסמן (הערה 291).

חצר זו אלא עם זו[183]. ומכל מקום אם הוא רגיל לערב באחת מהן, יכולה היא[184] לערב עליו שלא מדעתו ממה שנותנים בני ביתו, כי מן הסתם חפץ הוא בעירובה גם היום כמו עד עתה[185].

אבל מי שעירב כבר עם בני החצר, ועירובו קיים, ואחר כך חזר בו מעירובו, אין חזרתו כלום, ועירובו עירוב בעל כרחו, אם אוסר עליהם, או שרגיל לערב עמהם[186]. אבל אם אינו אוסר עליהם, ואינו רגיל לערב עמהם, ועירב עמהם באקראי, ואחר כך חזר בו, הרי נתבטל עירובו, ואם רוצה לחזור ולערב צריך

---

[183] תוס׳ שם (ואם אין הבעל והאשה בעיר, אלא בני ביתו, צריך לדקדק אם יכולין לערב בני ביתו בלא רשות משל בעל הבית). פסקי עירובין למהר״ם מרוטנבורג סי׳ קצז (ונראה לי מה ש[נסתפקו] היינו חצר שבין [שני] מבואות, דלא ידעינן בהי ניחא ליה ... אבל בחצר הפתוח למבוי אחד ... אין צריך להודיע). רא״ש שם (צריך עיון אם אין אשה והבעל בעיר, אם יכולין בני ביתו לערב בלא דעת בעל הבית ... וכתב ר״מ ז״ל דמה שנסתפק היינו בחצר שבין שני מבואות, דלא ידעינן בהי ניחא ליה ... אבל חצר הפתוחה למבוי אחד ... אין צריך להודיע). טור ושו״ע (ואם אין הבעל והאשה בעיר, יכולים בני הבית לערב שלא בידיעתו, אם אין הבית פתוח אלא לחצר אחת). מ״א ס״ק ג (לחצר אחת, דזכות הוא לו).

ולמדים זאת מגמרא פא, סע״א (תנן נתוספו עליהן מוסיף ומזכה, וצריך להודיע. התם בחצר שבין שני מבואות), הרי שאפילו מזכה להם משלו, אם הוא ״חצר שבין שני מבואות״, ״איננו זכות לו ודאי״, וצריך להודיע. וכן נפסק לקמן סי׳ שסח ס״ב (אין מערבין שלא לדעת לכל מי שביתו פתוח לשתי חצרות, אפילו אם מזכה לו משלו, כי שמא אינו חפץ כלל לערב בחצר זו אלא באחרת).

וכמו כן כאן אין בני הבית יכולים לערב עבורו, אלא כשביתו פתוח לחצר אחת בלבד.

והטעם שאם הבית פתוח לב׳ חצרות ״עירוב זה איננו זכות לו ודאי״, יתבאר לקמן שם (הערה 204).

[184] החצר.

[185] ב״י ד״ה ואפילו בני הבית (ונראה לי דחצר שבין ב׳ מבואות נמי, היכא דרגיל לערב באחד מהן, ידעינן בהי ניחא ליה, ובני הבית מערבין עליו). שו״ע (ואפילו אם היה פתוח לשתי חצרות, אם הוא רגיל לערב באחת מהם, מערבין עליו, אבל אם אינו רגיל, לא). לבוש (דמסתמא ניחא ליה במה שרגיל, אבל אם אינו רגיל לא, דשמא לא יתרצה לזה).

ועוד יתבאר לקמן סי׳ רסח ס״א, שאם כבר עירב, ונתקלקל העירוב לפני השבת, אזי יש ג׳ אופנים שיכולים לערב עליו מחדש, אף אם ביתו פתוח לשתי החצרות:

(א) שלא נתקלקל לגמרי, אלא נתמעט משיעורו.

(ב) שכלה לגמרי, אלא שבא לערב ממין הראשון.

(ג) שאחד מבני החצר מזכה לו פת כדי לערב עליו.

[186] רא״ש פ״ו ס״א (שאם אמר חוזרני בי מן העירוב ואיני רוצה לערב עם בני החצר ובני המבוי, צריך לחזור ולזכות פעם אחרת ולערב. ואף על גב דאמר לקמן בפרק חלון (פ, א) אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף, באין בני מבוי ונכנסים לתוך ביתו ונוטלין עירובו בעל כרחו, הני מילי ברגיל להשתתף, אבל שאינו רגיל, לא). רמ״א (מי שאינו רגיל לערב, ועירב עם בני החצר וחזר מעירובו, צריך לחזור ולזכות. אבל אם רגיל לערב הוי עירוב בעל כרחו).

ופירש במ״א ס״ק ה (נראה לי דזהו דוקא לדעת היש אומרים שבני החצר נוטלין בעל כרחו, אבל לסברא הראשונה לעולם אין יכולין לערב בלא דעת אשתו). והוא דאמר שמואל פ, סע״א (אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף, בני המבוי נכנסין לתוך ביתו ונוטלין שיתופן ממנו בעל כרחו). והיא דעה הב׳ בשו״ע (ויש אומרים ... ואם הוא רגיל לערב עמהם ועכשיו אינו רוצה, בני חצר נכנסים לתוך ביתו ונוטלים ממנו בעל כרחו).

אמנם בתוס׳ שם ד״ה רגיל (נוטלים שיתופו בעל כרחו דקאמר, היינו של בעל הבית, אבל דעת אשתו צריך). וכן פסק הרא״ש פ״ז ס״ט (דפשיטא ליה דאין שום עירוב מועיל בעל כרחו). טור (אבל בני החצר אין יכולין ליקח פתו מביתו לערב שלא מדעת שום אחד מבני הבית, ואפילו רגיל עמהם ואוסר עליהם). דעה הראשונה בסתם בשו״ע (אבל בני החצר אין יכולים ליקח פתו מביתו לערב, שלא מדעת אחד מבני הבית, אפילו רגיל עמהם ואוסר עליהם). וכן סתם הט״ז בסי׳ ש[נ]ח ס״ק ב (כבר כתבתי סוף סימן שס״ז דלקיחת הפת אין להם ליקח מבית בעל הבית, אלא בידיעת אחד מבני הבית), כסברא הראשונה שבשו״ע.

ולפי זה הקשה במ״א שם (ובראי״ש פרק הדר כתב כמ״ש רמ״א כאן, שבני חצר נוטלין בעל כרחו, ואם כן סתרי אהדדי).

ולכן פירש רבינו כאן, שמה שפסקו הרא״ש והרמ״א שאינו יכול לחזור בו מעירובו, מיירי כש״עירובו קיים, ואחר כך חזר בו מעירובו, אין חזרתו כלום״. אבל בלאו הכי אין שום עירוב מועיל בעל כרחו שלא לדעת אשתו.

אמנם לקמן סי׳ שפב סי״ג (שישראל הרגיל לערב, נוטלין ממנו עירובו בעל כרחו, לפי שהישראל אנו יכולים לכופו לקיים דבר מצוה שהורגל בה), והיינו כסברה האחרונה בשו״ע וכהבנת המ״א בדברי הרא״ש והרמ״א. וראה קרבן נתנאל פ״ז אות נ. קובץ דברי תורה ח״ד ע׳ קלו.

ונפקא מינה מהלכה זו, במי שאינו מסכים להשתתף בעירוב, מאיזה טעם שיהי׳, וגם אשתו אינה רוצה; אשר לפי האמור כאן, אי אפשר לזכות לו את העירוב בעל כרחו, ואסור לבני החצר לטלטל בו.

לחזור ולזכות בעירובו:

שסח אם אחר שעירבו נתקלקל העירוב

ובו ד' סעיפים

כשמערב מחדש מתי צריך להודיעם

א עירבו[187] ואחר כך נתקלקל העירוב, ונתמעט משיעורו קודם שנכנס השבת, ובא אחד מבני החצר לתקנו להוסיף עליו עד כשיעור[188], אם בא לערב ממין הראשון, אין צריך להודיע להם[189], אפילו מערב עליהם משלהם. ובלבד שלא יטול פתם מבתיהם שלא מדעתם, אלא בני הבית יתנו לו[190]. ואפילו אם כלה הראשון לגמרי ובא לערב מחדש משלהם, אין צריך להודיעם[191]. ואפילו מי שצריך להודיע לו בתחלת העירוב, ואין מערבין בתחלה שלא מדעתו, כגון שביתו פתוח לשתי חצירות, שאין העירוב הזה זכות לו בודאי, וכמו שנתבאר בסי' שס"ז[192], אין צריך להודיע לו כשנתקלקל וחוזר ומתקנים אותו, שכיון שכבר נתרצה בו בתחלה, מן הסתם גם עכשיו יתרצה בו.

אבל אם בא לערב ממין אחר (כגון שמתחלה היה פת חטים ועכשיו בא לעשותו מפת אורז[193]), אם כלה

---

[187] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) כשמערב מחדש מתי צריך להודיעם (ס"א-ב).
(ב) שיעור העירוב ושיורי עירוב (ס"ג-ד).

[188] **משנה שם** פ, ב (נתמעט האוכל (משיעורו, רש"י), מוסיף ומזכה, ואין צריך להודיע (שהרי כולן נתרצו בתחלה, רש"י)). רבינו יהונתן במשנה שם, לגירסת הגהות הב"ח שם (נתמעט האוכל מערב שבת ה[ראשון] משיעורו). טור ושו"ע ס"א (עירבו, ואחר כך נתקלקל העירוב, ובא אחד מבני החצר לחזור ולתקנו). לבוש ס"א (דאוקמינן להו אחזקתייהו, דודאי יתרצו כולם ממין זה כמו שנתרצו כבר). ט"ז ס"ק א (זה מיירי בשבת ראשון דנתקלקל קודם שנכנס שבת ראשון, דאלו בשבת שני אין צריך תיקון, דהא סוף עירוב הוא וכשר בנשתייר אפילו בכל שהוא, כמ"ש אחר כך).
וכדלקמן ס"ג (וכל זה בתחלת העירוב, אבל שיורי עירוב, דהיינו עירוב שהיה בו כשיעור ונתמעט אחר שנכנס שבת ראשונה, ונשתייר בו אפילו כל שהוא, כשר אף לשאר שבתות).

*

האמור לפנינו בא בהמשך למה שנפסק בסימן הקודם "ואם אין הבעל והאשה בעיר, יכולים בני הבית לערב משלו שלא בידיעתו, שמן הסתם לא יקפיד עליהם. והוא שאין הבית פתוח אלא לחצר אחת, שעירוב זה בודאי זכות הוא לו ואין לו בו צד חובה, וזכין לאדם שלא מדעתו".

ועל זה מבאר כאן, שאם אינו עירוב חדש אלא בא להשלים את העירוב שנתקלקל, יש ג' אופנים שמועיל אף אם הבית פתוח לב' חצרות:

(א) אם כבר עירב ונתמעט, יכול להשלים שיעורו, אף אם משלים ממין אחר, מבלי להודיעו.

(ב) אף אם כלה לגמרי העירוב הראשון, יכול להשלימו מהמין הראשון, מבלי להודיע.

(ג) אף אם כלה לגמרי העירוב הראשון, ואין אצלו להשלים מהמין הראשון, יכול המערב לזכות לו מפת שלו, מבלי להודיעו.

[189] **ברייתא שם** (כלה האוכל, ממין אחד אין צריך להודיע, מב' מינים צריך להודיע). טור ושו"ע שם (אם בא לערב ממין הראשון, אפילו כלה, אין צריך להודיע).

[190] רבינו יהונתן שם (אם רוצה הוא לזכות להם משלו, על ידי בנו ובתו הגדולים, מוסיף עד שיהיה בו שיעור, ואינו צריך להודיע להם, ואפילו יערב עליהם משלהם). טור ושו"ע שם (ואפילו מערב עליהם משלהם). ט"ז ס"ק ב (כבר כתבתי סוף סימן שס"ז, דלקיחת הפת אין להם ליקח מבית בעל הבית אלא בידיעת אחד מבני הבית), וכדלעיל סי' שסז (יכולים בני הבית לערב משלו שלא בידיעתו, שמן הסתם לא יקפיד עליהם), אבל לא אחרים.

[191] כמובא לעיל מהברייתא (כלה האוכל, ממין אחד, אין צריך להודיע).

[192] "אבל אם הוא פתוח לשתי חצירות, אין כל אחת מהן יכולה לערב עליו משלו, ממה שנותנים לה בני ביתו שלא בידיעתו, כי עירוב זה איננו זכות לו ודאי, כי שמא לא יחפוץ לערב עם חצר זו אלא עם זו".

[193] שהרי העירוב הוא בפת חטים או בפת אורז, כדלעיל סי' שסו סי"א (אין מערבין עירובי חצרות אלא בפת. ומערבין אפילו בפת של אורז).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

מין הראשון לגמרי, צריך להודיע[194] לכל מי שצריך להודיע לו בתחלת עירוב[195], שגם עכשיו הוא כתחלת עירוב[196], כיון שכלה מין הראשון לגמרי, ושמא לא יתרצו במין זה[197].

והוא שמערב משלהם, אבל אם מזכה להם משלו, אין צריך להודיעם, אפילו כלה מין הראשון[198], לפי שבודאי יתרצו שיערב עליהם בכל המינים שירצה, כיון שהם אין נותנים כלום[199].

ואם לא כלה מין הראשון לגמרי, אלא נתמעט משיעורו קודם שנכנס השבת, ובא להוסיף עליו, יכול להוסיף אפילו ממין אחר, ואין צריך להודיעם[200] אף על פי שמערב משלהם:

ב וכל זה אם בא להוסיף מחמת שנתקלקל, אבל אם בא להוסיף מחמת שניתוספו דיורין בחצר[201], אפילו אם מזכה להם משלו[202], צריך להודיע לכל מי מהם שצריך להודיע לו בתחלת עירוב, דהיינו כל מי שביתו פתוח לשתי חצרות. לפי שהוספה זו היא תחלת עירוב להם[203], ובתחלת עירוב אין מערבין שלא לדעת לכל מי שביתו פתוח לשתי חצרות אפילו אם מזכה לו משלו, כי שמא אינו חפץ כלל לערב בחצר זו אלא באחרת[204]:

---

[194] משנה שם (נתמעט האוכל, מוסיף ומזכה ואין צריך להודיע), לפי מה שפירשו בגמרא שם (במאי עסקינן ... בשני מינין (שעירב בשניה ממין אחר, רש"י) ... תניא כלה האוכל ... מב' מינים צריך להודיע ... כלה שאני (אבל נתמעט אפילו מב' מינין אין צריך להודיע, רש"י)). טור ושו"ע שם (ואם בא לערב ממין אחר, אם כלה הראשון צריך להודיע להם ... ואם לא כלה הראשון, אלא נתמעט ... אין צריך להודיעם).

[195] כשם שבתחלת עירוב צריך להודיעו רק בפתוח לב' חצרות (כדלעיל סי' שסז), כן גם בכלה עירובו ורוצה לערב במין אחר, צריך להודיעו רק בפתוח לב' חצרות. רי"ף רא"ש שם פ"ז ס"י (ואם כלה צריך להודיע. ואוקימנא לקמן בחצר שבין שני מבואות, שמתוך שאתה מתירו במבוי זה אתה אוסרו במבוי אחר), מגמרא שם פא, סע"ב (התם בחצר שבין שני מבואות).

וכ"מ בטור (כלה כולו צריך להודיעם אם מתקנו משלהם. וכן אם נתוספו עליהם דיורים צריך להודיעם דשמא אינן חפצים בעירוב. והני מילי בבית שפתוח לב' חצרות, דאיכא למימר שמא לא ניחא להו לערב עם אלו). משמע שמה שכתב "והני מילי בבית שפתוח לב' חצרות" קאי גם על כלה כולו שבתחלה.

וכ"מ בהדיא בט"ז סי' שסז, דעל זה קאי כו' עי' שם ודו"ק (בסי' שס"ח כתב הטור דבאינו פתוח אלא לזה החצר מערבין שלא לדעת ... דעל זה קאי התם). והיינו שבפתוח לחצר אחת אין צריך להודיעם בכל אופן, ובפתוח לשני חצרות, תלוי אם הוא ממין אחד או שנים, ואם כלה או רק נתמעט.

[196] רבינו יהונתן שם (כיון שנשאר קצת מן הראשון אינו נראה כמו שמערב בתחילה), ורע"ב במשנה שם. משא"כ כשכלה מין הראשון לגמרי נראה כתחלת עירוב.

[197] לבוש ס"א (דשמא לא יתרצו לערב ממין אחר, ויקפידו ויתבטל העירוב).

[198] רבינו יהונתן שם (אבל אם יערב עליהם משלו אינו צריך להודיעם). טור ושו"ע שם (ואם משלו, אין צריך להודיעם כלל).

והיינו שאם עירב מתחלה וכלה מין הראשון, יכול לערב עליו משלו אף כשפתוח לב' חצרות; משא"כ בתחלת עירוב יתבאר לקמן סוף ס"ב (ובתחלת עירוב אין מערבין שלא לדעת לכל מי שביתו פתוח לשתי חצרות, אפילו אם מזכה לו משלו).

[199] לבוש שם (דודאי יתרצו שיזכה להם זה, דמאי איכפת להו אם ממין זה אם ממין אחר יזכה להם).

[200] כנסמן לעיל (הערה 194).

[201] במשנה שם (נתוספו עליהן, מוסיף ומזכה, וצריך להודיע). טור ושו"ע ס"ב (ניתוספו דיורין בחצר, אם הבית פתוח לשתי חצרות צריך להודיעם, מפני שאולי לא ירצו לערב עם אלו רק עם החצר האחרת, אבל אם אינו פתוח אלא לזה החצר אין צריך להודיעם, דמסתמא יתרצו לערב).

[202] רמב"ם פ"ה ה"ד (חצר שיש לה שני פתחים לשני מבואות ... אם זיכה אחד בשיתוף לכל בני המבוי ושיתף עליהן, צריך להודיע לאנשי החצר זו, שאינן משתתפין אלא מדעתן, שאינה זכות להן שמא במבוי השני רוצים להשתתף ולא בזה), וה"ו (נתוספו שכנים בחצר זה, מזכה להם, וצריך להודיעם). מ"א ס"ק א (צריך להודיעם, אפילו רוצה לערב משלו, דשמא לא ניחא להם).

[203] כדלעיל סי' שסו סוף סי"ב (ואם ניתוספו דיורין אחר שנתמעט העירוב משיעורו, אע"פ שכל שנשתייר ממנו כל שהוא כשר הוא, ששיורי עירוב כל שהוא, ואין צריך שיעור אלא בתחלתו, כמו שיתבאר בסי' שס"ח, מכל מקום צריך להוסיף עליו מחמת הדיורין שניתוספו עתה, שלהם הוא תחלת עירוב).

[204] גמרא פא, סע"ב (תנן נתוספו עליהן מוסיף ומזכה, וצריך להודיע. התם בחצר שבין שני מבואות), הרי שאפילו מזכה להם משלו, אם הוא חצר שבין שני מבואות צריך להודיע.

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

שיעור העירוב ושיורי עירוב

ג כמה הוא שיעור העירוב[205], בתחלתו בזמן שהם י"ח או פחות, שיעורן כגרוגרת פת לכל אחד, ואם הם יותר מי"ח, אפילו הם אלף או יותר, שיעורו מזון ב' סעודות, שהם י"ח גרוגרות[206], שהם כששה ביצים בינונית[207] פת[208]. ויש אומרים[209] שב' סעודות הן כשמונה ביצים.

דברי שלום

ומ"ש המ"א (ודברי הר"ר יהונתן צ"ע, שכתב דאם מערב משלו אין צריך להודיע), **צע"ג.**

והם דברי רבי יהונתן כה, ב (ניתוספו עליהן דיורין, מוסיף ומזכה משלו ככרות לחשבון הנוספים, ומשים אותם בסל אחד עם הראשונים, ואינו צריך להודיע לדיורין הנוספין). שעל זה קשה למ"א, הרי כבר הובא (בהערה הקודמת) מהגמרא, שבחצר שבין שתי המבואות צריך להודיע אפילו אם מזכה להם משלו.

ותירץ בתוספות שבת ס"ק ד (ומה שהקשה המ"א על הרר"י שכתב דאם מערב משלו אין צריך להודיע, דטעמא מאי אין צריך להודיע. ולא ידענא מאי קשיא, דאפשר דהר"י סבירא ליה כהראב"ד, דסבירא ליה דגם בב' חצרות זכות הוא לו, ודלא כסברת הרמב"ם).

והוא המובא לעיל מהרמב"ם פ"ה ה"ד (חצר שיש לה שני פתחים לשני מבואות ... אם זיכה אחד בשיתוף לכל בני המבוי ושיתף עליהן, צריך להודיע לאנשי החצר זו, שאינן משתתפין אלא מדעתן, שאינה זכות להן, שמא במבוי השני רוצים להשתתף ולא בזה). וחלק עליו הראב"ד שם (מאחר דקי"ל כרבי שמעון בשלש חצירות שעירבו שתים החיצוניות עם האמצעית, היא מותרת עמהן והן מותרין עמה, איזו חובה יהיה לה אם תשתתף עם זו ותשתתף עם האחרת שלא מדעתו, והלא מותרת עם שתיהן). וכדלקמן סי' שפו ס"ט (חצר הפתוחה לב' מבואות ושיתפה עם שניהם, מותרת בשניהם לטלטל מבתיה לכל אחת מהם).

ואם כן אפשר שגם רבי יהונתן סובר כהראב"ד, שגם בבית שבין שתי חצרות הוי זכות. אבל אנן קיי"ל שמכל מקום לא הוי זכות, וכמבואר במ"מ שם (ואני אומר שדעתו הוא שכל שיש לחצר זו דרך אחרת, אין אומרים זכות הוא לה כשיהיה לה שני דרכים, דשמא אינה חפצה בשיתוף שני מבואות, דאוושי לה אינשי, שבני המבואות יהיה להם מקום מיוחד יוכלו שניהם לשום בו כליהם ולהתחבר שם ביחד, ולפיכך אין זה זכות גמור לעשותו שלא מדעתו, וזהו שכתב שאינה זכות להם). וראה מראי מקומות וציונים.

עי' סי' שסז, שנתבאר לעיל שם (כי עירוב זה איננו זכות לו ודאי, כי שמא לא יחפוץ לערב עם חצר זו אלא עם זו).

[205] **במשנה שם** פ, ב (כמה הוא שיעורן, בזמן שהן מרובין מזון שתי סעודות לכולם, בזמן שהן מועטין, כגרוגרת לכל אחד ואחד).

[206] **רב יהודה שם** (כמה הוא מרובין, אמר רב יהודה אמר שמואל שמונה עשרה בני אדם. שמונה עשרה ותו לא, אימא משמונה עשרה ואילך, ומאי שמונה עשרה דנקט, אמר רב יצחק בריה דרב יהודה לדידי מיפרשא לי מניה דאבא, כל שאילו מחלקו למזון שתי סעודות ביניהן ואין מגעת גרוגרת לכל אחד ואחד הן הן מרובין, וסגי במזון שתי סעודות, ואי לא (הן הן) מועטין נינהו. ואגב אורחיה קא משמע לן דשתי סעודות הויין שמונה עשרה גרוגרות). טור ושו"ע ס"ג (כמה הוא שיעור העירוב בתחלתו, בזמן שהם שמונה עשרה או פחות, שיעורו כגרוגרות לכל אחד. ואם הם יותר משמונה עשרה, אפילו הם אלף או יותר, שיעורו מזון שתי סעודות, שהם שמונה עשרה גרוגרות).

[207] **רמב"ם** פ"א ה"ט (שתי סעודות שהן כשמונה עשרה גרוגרות, שהן כשש ביצים בינוניות). דעה האי' בשו"ע שם (שהם כששה ביצים).

והיינו ששיעור ככר לחם, שהוא מזון שתי סעודות, הוא כששה ביצים. ושיעור אכילת פרס, שהוא חצי ככר לחם הוא כשלושה ביצים, כדעה הב' דלקמן סי' תריב ס"ג-ד (אכילת פרס (פירוש חצי ככר לחם) ... שיעור אכילת פרס ... יש אומרים שהוא כמו ג' ביצים). וסי' תמב ס"א (אכילת פרס (פירוש ג' ביצים, שהוא חצי ככר)).

ועל זה נאמר כאן, ששיעור שתי סעודות אלו, שהם כששה ביצים, הם שיעור י"ח גרוגרות, שכן כל ביצה שיעורה כג' גרוגרות.

[208] עיקר המשנה מיירי בשיתופי מבואות (שאין צריך פת), שבה התחילה המשנה שם עט, ב (כיצד משתתפים במבוי, מניח את החבית ואומר כו'). ולכן פסק הרמב"ם שבעירובי חצרות סגי בפחות מזה, כדתנן בהמשך המשנה פ, ב (ככר כאיסר והוא שלם מערבין בו), וכמובא לעיל סי' שסו ס"י (הערה 65).

אמנם קיי"ל ששיעור זה הוא גם בעירובי חצרות (שצריך פת). והא דתנן "ככר כאיסר", נתבאר לעיל שם (בשלימה מערבין אפילו היא קטנה מאד, ובלבד שיהיו שם ככרות הרבה שיהא בהן כשיעור).

טוד, הביא הלכה זו בסימן שלפנינו לענין עירובי חצרות, וביאר בב"י בסוף הסימן (ודעת רבינו כדעת הראב"ד בפרק א' מהלכות עירובין (הט"ז), שאף לעירובי חצירות בעינן שיעור, כמו בשיתוף, וכתב שם הרב המגיד שכן הוא דעת האחרונים).

[209] רש"י ד, א ד"ה פרס (פרס, ד' ביצים הן מזון סעודה בינונית, פרס לשון פרוסה, ששיערוהו בחצי ככר האמור בעירוב, דבעינן מזון ב' סעודות). דעה הב' בשו"ע שם (ויש אומרים שהם כשמנה ביצים), ודעה האי' דלקמן סי' תריב ס"ג-ד (אכילת פרס (פירוש חצי ככר לחם) ... שיעור אכילת פרס ... יש אומרים שהוא כמו ד' ביצים).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

וכל זה בתחלת העירוב, אבל שיורי עירוב, דהיינו עירוב שהיה בו כשיעור ונתמעט אחר שנכנס שבת ראשונה, ונשתייר בו אפילו כל שהוא, כשר אף לשאר שבתות[210]. ואפילו אם המשוייר אינו ככר שלם אלא פרוסה[211]. ולא אמרו שאין מערבין בפרוסה אלא בתחלת העירוב, ואפילו אם נפרס קודם כניסת השבת כשר אם שיעורו קיים עד כניסת השבת, שהרי לא הצריכו שלם אלא בשביל שלא יבואו לידי מחלוקת[212], ואם כן דיו כשהוא שלם בשעת הנחתו[213]. אבל אם נתמעט משיעורו קודם כניסת השבת, אף אם המשוייר הוא ככר קטן שלם, פסול[214], שתחלת העירוב הוא תחלת כניסת השבת[215]:

ד אם נתעפש פת העירוב ונפסל מלאכול, הרי הוא כמו שכלה לגמרי וצריך לערב מחדש[216]. ולכן נהגו במדינות אלו לעשות העירוב בערב פסח מחלת מצה שאינה ממהרת להתעפש[217]. ועוד שיכולין לשומרה בימי הפסח, ויכולין לשמור העירוב כל השנה[218]. וזה טוב יותר מלערב כל ערב שבת, כי שמא ישכחו מלערב פעם אחת[219]. זהו טעם המנהג, אבל באמת יותר טוב לערב כל ערב שבת, כי רוב פעמים מצה של

דברי שלום

והיינו ששיעור ככר שהוא מזון ב׳ סעודות הן כשמונה ביצים, והם כי״ח גרוגרות, כי כל ביצה כשיעור שתים ורבע גרוגרות.

וראה **שו״ע סי׳ תפ** ס״ז (שיעורו שתי סעודות בינוניות, שהם כששה ביצים). **וט״ז שם** ס״ק ח (בטור כתוב ח׳ בצים, והאריך ב״י שזה דלא כמאן ... ועל כן הגיה וצריך לומר שהם ה׳ ביצים ועוד ... ולענ״ד נראה, כיון שבאנו להגיה, יש להגיה כדברי הטור שכתב ברמזים שהם כששה בצים).

דעה שלישית נתבארה לקמן סי׳ תפו ס״א (כזית ... יש אומרים שהוא כחצי ביצה, ויש אומרים שהוא פחות מעט משליש, לפי מה שנתבאר בסימן שס״ח שמזון שתי סעודות של עירוב שהוא י״ח גרוגרות יש בהן כששה ביצים, אם כן הגרוגרת הוא שליש ביצה, והזית הוא קטן מהגרוגרת. ולפי סברא הראשונה, הי״ח גרוגרות של שני סעודות של עירוב הוא יותר מי״ח חצאי ביצה. וכבר נתבאר בסימן שס״ח ות״ט, שהעיקר כהאומרים שאין צריך יותר מכששה ביצים לעירוב, לפי שהעירוב הוא מדברי סופרים והולכין בו להקל ... כל דבר שהוא מן התורה, יש להחמיר כסברא הראשונה). ויתבאר לקמן שם (הערה ו).

והעיקר כסברא הראשונה (ששיעור ב׳ סעודות הן כששה ביצים).

[210] **במשנה שם** פ, ב (אמר ר׳ יוסי, במה דברים אמורים בתחילת עירוב, אבל בשירי עירוב (שנתמעט משעורו, רש״י) כל שהוא). גמרא מו, ב (הלכה כרבי יוסי). **הרב רבינו יהונתן** במשנה שם כו, א ד״ה אמר רבי יוסי (בשיורי עירוב שנתמעט משיעורו משנכנס שבת ראשון כל שהוא, אין צריך להוסיף עליו אפילו לשבת הבאה, כיון שמתחלה היה בו שיעור. ואם נתמעט קודם שנכנס שבת ראשון, תחלת עירוב קרינא ביה). טור ושו״ע ס״ד (נתמעט משיעורו אחר שנכנס שבת ראשונה ונשתייר בו אפילו כל שהוא, כשר אף לשאר שבתות).

[211] **ט״ז** ס״ק ג (ומ״ש בסי׳ שס״ו שאין מערבין בפרוסה, היינו בשבת ראשון).

[212] כדלעיל סי׳ שסו ס״י (אין מערבין בפרוסה, אפילו היא גדולה הרבה, שמא יבואו לידי מחלוקת).

[213] **מהרי״ל** מנהגים הל׳ עירובי חצרות אות ו (שאלו קודם מהר״י סג״ל, המערב על לחם שלם כדין, והכלב אכל ממנו בערב שבת טרם שקנה בין השמשות, מאי דינו. והשיב, מאחר דבשעת עשיית העירוב הי׳ שלם, אין לחוש אם נעשה פרוסה אחר כך). **מ״א** ס״ק ג (ואם נשבר העירוב, אפילו קודם שנכנס שבת ראשונה, שרי, כיון דבשעת הנחה הי׳ שלם (מהרי״ל) ... לכן נראה לי כמהרי״ל, דכיון שבשעת הנחה היה שלם תו לא גזרינן שמא יחזור הדבר לקלקולו).

[214] מ״א שם (ומכל מקום נראה לי דאם לא נשאר בו כשיעור, פסול).

[215] כדלקמן סי׳ שצג ס״ג (שכיון שנקבעה דירתו במקום עירוב בבין השמשות, שהוא תחלת כניסת השבת, שוב אינה נפקעת משם כל השבת, אף על פי שנוטל משם עירובו).

[216] **הרשב״א** בשו״ת המיוחסות לרמב״ן סי׳ ריב (אם נפסל מלאכול, הרי הוא כמי שכלה כולו לגמרי, וצריכים לערב מחדש). שו״ע ס״ה (אם נתעפש פת העירוב ונפסל מלאכול, הרי הוא כמו שכלה לגמרי וצריך לערב מחדש).

[217] שבלי הלקט סי׳ צט (וצריך לאפות לחם העירוב מצה, כדי שלא יתעפש). כל בו סי׳ לג בתחלתו (ונהגו העם לערב ולשתף בפסח לכל השנה במצה, מפני שאינה מתעפשת כחמץ). רמ״א ס״ה (ולכן נהגו לעשות העירוב חלת מצה, שאינה ממהרת להתעפש).

וכן הוא לעיל סי׳ שסו ס״י (ונוהגין לעשות העירוב במצה בערב פסח לכל השנה, מטעם שיתבאר בסי׳ שס״ח). פסקי הסדור, עירובי חצרות (ועושין מצה אחת שלימה ומערבין בה).

[218] דרכי משה סי׳ שסו ס״ק א (ואני שמעתי טעם אחר שמערבין במצה, משום דמשהינן העירוב כך כל השנה, ואילו היה חמץ, היו צריכין לבערו בפסח ולערב פעם אחרת, ואולי ישכחו ויבואו לידי תקלה). **רמ״א** שם (ועוד דיכולים לשמרה בימי הפסח).

[219] רמ״א שם (וזה טוב יותר מלערב כל שבת ושבת, שלא ישכחו מלערב).

עירוב מתקלקלת ומתעפשת מאורך הזמן ואינה ראויה לאכילה, והרי היא כמו שכלתה לגמרי[220].

וכל המערב בכל ערב שבת יש לו לאכול העירוב למחר כמו שיתבאר בסי׳ שצ״ד[221].

והרוצה לעשות על צד היותר טוב, יערב משלו בכל ערב שבת ויזכהו לכל הקהל על ידי אחר, ובזה אין חשש אם יתקלקל העירוב שבבית הכנסת. ולא יברך על שלו כיון שיש עירוב בבית הכנסת, ושמא הוא כשר, והברכות אינן מעכבות[222]:

---

[220] מהרי״ל הלכות עירובי חצרות אות ב (היה רגיל להניח בכל ערב שבת וערב שבת, דלא היה סומך לכתחילה על השתוף שנעשה אל הצבור בערב פסח, אולי נתקלקל ואתא לידי תקלה ... שלח לשמש העיר לראות אם מצת השיתוף שעשו בערב פסח על השנה עדיין קיימת לסמוך עליה, ונמצאת מעופשת וכלה, דלא היתה ראויה לסמוך עליה, ואמר הרב מזה יגורתי ויראתי כל השנה בערב שבת). ט״ז ס״ק ד (ולענ״ד נראה, דיותר טוב לערב כל ערב שבת, דרוב פעמים שהמצה של העירוב מתקלקלת ומתעפשת מאורך הזמן ואינו ראוי לאכילה כלל, והוה כלה לגמרי)

וכל זה בימים ההם שהיו אופים מצות רכות ועבות, והי׳ רגיל שהמצה תתעפש אחר משך זמן. משא״כ בזמנינו שהמצות קשות ודקות (כדלקמן סי׳ תנד ס״ה והערה כז), ונשמרות במשך השנה ואינן ממהרות להתעפש.

וראה גם לעיל סי׳ שסו ס״י (הערה 74).

[221] ברמ״א שם ס״ב (ויש לבצוע עליו בשחרית בשבת). ולקמן סי׳ שצג סעיף ג (ויש לבצוע עליו בשבת שחרית (או בסעודת הלילה, אם סועד משחשכה ודאי), דהואיל ונעשית בו מצוה אחת יש לעשות בו גם כן מצוה אחרת).

[222] ט״ז שם (והרוצה לעשות על צד היותר טוב, יערב משלו בכל ערב שבת ויזכהו על ידי אחר, ובזה לא חיישינן לקלקול העירוב של בית הכנסת. ולא יברך, כיון שיש בבית הכנסת מצת העירוב, והברכות אינם מעכבות, כן נראה לי). וכדלעיל סי׳ שסו סוף סי״ח (ואם גבו העירוב ולא ברכו עליו ולא אמרו עליו כלום, אין הברכה והאמירה מעכבת, ומותרים לטלטל מבתים לחצר).

שסט באיזה אופן מקנין העירוב

ובו סעיף אחד

א הנותן מעות לנחתום ואמר לו אם יבואו בני החצר לקנות ממך ככר לעירוב זכה לי בעירוב, שיהא לי חלק עמהם בשביל מעה זו, אינו עירוב לזה[223], שמעות אינן קונות עד שימשוך[224]. ואפילו אם זיכה הנחתום הככר לכל בני החצר כולם בכלל על ידי אחר במתנת חנם, והרי גם זה הוא מכלל בני החצר ונתכוין הנחתום שגם זה יזכה ויהיה לו חלק בככר זה. מכל מקום לא נתכוין הנחתום שיזכה בו זה על ידי הזוכה שיהא נעשה שלוחו, כמו שנעשה שליח לכל שאר בני החצר שמזכה להם הנחתום במתנת חנם, אלא דעת הנחתום הוא שזה יש לו כבר זכות בככר זה בשביל המעה שנתן לו, ולשאר בני החצר שנותן להם מתנת חנם להם בלבדם הוא שעושה את הזוכה שליח שיזכה בשבילם, אבל לזה אינו עושהו שליח כלל, ונמצא שאין לו חלק בעירוב[225] (אבל אם יש בדעתו שיהיה הזוכה שליח לזה כמו לשאר בני החצר,

---

[223] משנה פא, א (נותן אדם מעה לחנוני ולנחתום כדי שיזכה לו עירוב דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים לא זכו לו מעותיו), וכחכמים. טור ושו״ע (הנותן מעות לנחתום ואמר לו אם יבואו בני החצר לקנות ממך ככר לעירוב זכה לי בעירוב, שיהא לי חלק עמהם בשביל מעה זו, אינו עירוב, אפילו עירב החנוני (לכל האחרים) וזכה גם לזה עמהם).

[224] כנפסק בחו״מ סי׳ קצח ס״א (דבר תורה מעות קונות, אבל חכמים תקנו שלא יקנו המטלטלים אלא בהגבהה או במשיכה).

[225] רש״י במשנה שם (שאין מעות קונות עד שימשוך. ואפילו עירב החנוני הזה לכל האחרים וזיכה גם לזה, אינו עירוב, שהרי לא נתכוון לזכות לו במתנת חנם כשאר מזכין בעירוב, אלא לקנות המעה, והרי אינה קנויה לו). טור (אפילו אם זיכה החנוני לכולם וזיכה גם לזה עמהם, אינו עירוב לזה, שלא כיון לזכות לו במתנת חנם אלא בשביל מעה שנתן לו, ומעות אינן קונות, נמצא שאין לו חלק בעירוב). עיין תוס׳ יו״ט במשנה שם ד״ה לא זכו (בדברי רש״י כתוב וזיכה ביו״ד, וכן משמע דרוצה לומר שזיכה לו על ידי אחר, ממה שכתב שהרי לא נתכוין לזכות לו במתנת חנם כשאר המזכים, ואי איתא דלא זיכהו על ידי אחר, מאי קאמר שלא נתכוין ... הלכך מסתבר דזיכה על ידי אחר קאמר, ואפילו הכי לא מהני ליה, לפי שזה שזיכה לו על ידי אחר, לא כיון שזכותו במתנת חנם כדרך המזכין, אלא כונתו היתה שיקנה במעות אינן קונות, ומה שזיכה על ידי אחר היה זה בשביל אחרים, שאליהם נתכוין בחנם כדרך המזכין), וב״ח (הכי פירושו, דכיון דבשעה שנתן לו המעה לחנוני ראה הנותן שלא נתכוין לזכות לו במתנת חנם, דאם לא כן לא הוה ליה לקבל

קנה עירוב[226]).

ואם אמר לו ערב לי, קנה עירוב בכל ענין[227], אם זיכה לכל בני החצר כולם בכלל, שהרי עשאו שליח לערב לו בענין שיועיל, וכיון שאי אפשר להיות לו עירוב אלא אם כן יזכה לו על ידי אחר כמו לאחרים שלא נתנו מעות, הרי זה כאלו אמר לו שיזכה לו על ידי אחר כמו לאחרים, ולא יזכה במעה בלבדה[228], וחזקה שליח עושה שליחותו[229].

ואפילו אם אמר זכה לי, אם נתן לו כלי שיקנה לו בתורת קנין סודר, קנה עירוב[230].

ואם נתן מעה לבעל הבית ואמר לו זכה לי בעירוב, קנה עירוב, לפי שאין דרך בעל הבית למכור פת משלו, ולדעת שיקנה לו במעותיו פת מן השוק אמר לו כן, וכאלו אמר ערב לי, שעשאו שליח לערב,

דברי שלום

ממנו המעה, אם כן גם הנותן לא נתכוין אלא לקנות, ונמצא שכל הזכיות שעושה החנוני שלא מדעת הנותן קעביד, דלא [סמכה] דעתיה דנותן לאקנויי בלא מעה, כיון דהחנוני לקח המעה מידו).

(ולפי דברי ט"ז ס"ק א (פירוש, הוא עצמו מזכה להם ולו, אבל לא על ידי אחר), וב"י ד"ה ומ"ש אפילו אם זיכה (ולשון רש"י הכי איתיה ואפילו אם עירב החנוני הזה לכל האחרים וזיכה גם לזה אינו עירוב, והיו"ד של וזיכה גם שם טעות סופר היא, וצריך להגיה וזכה), ומג"א ס"ק א (לפי שלא נתכוין ליתן לו מתנת חנם אלא בשביל מעות שנתן לו, וקי"ל דמעות אינן קונים), צע"ג בעירב לו (דאמור שמואל "לא שנו אלא דאמר לו זכה לי, אבל אמר ערב לי, שליח שויה וקני"), מאי מהני בלי זיכוי על ידי אחר (ומדבריהם מובן שמפרשים שהנחתום לא התכוין לזכות לו העירוב בשעה שזיכה את העירוב לכל בני החצר. ואם כן צע"ג מדוע "אבל אמר ערב לי, שליח שויה וקני", הרי הנחתום לא התכוין לזכות לו יחד עם כל בני החצר).

עיין מגיד משנה פ"ו ה"כ (אבל בפת של עצמו, לא, שאין שליח קונה ומקנה). הרי גם אם התכוין לזכות לו בפת של עצמו, אינו זוכה, אלא אם כן זיכה לו על ידי אחר יחד עם כל בני החצר. ועוד קשה למה לי האי טעמא שבטור, הא אפילו נתכוין לא מהני.

אבל לפי מה שכתבתי, אתי שפיר גם כן קושית הט"ז) ס"ק ב (וקשה לי ממ"ש הרא"ש פ"ק דקידושין הבאתיו לעיל סימן י"ד וז"ל, וכן המשאיל טבעת לאוהבו לקדש בו אשה, אנן סהדי שדעתו ליתנו בכל יפוי לשון שמועיל, דאדעתא דהכי מסרו לו, ואם לא יועיל לשון שאלה יתפוס בו לשון אחר שיועיל לשם קדושין, דכו"ע לאו דינא גמירי, והיו סבורין שיועיל לשון שאלה, ואמדינן דעתיה שאם לא יועיל לשון שאלה שיתנהו בלשון אחר המועיל, ולכל הפחות במתנה על מנת להחזיר עכ"ל. הרי לפנינו שזה אומר לשון שאלה, ואפילו הכי אנו מפרשים מכח אומד הדעת, דהוא לא ידע הדין וסובר שיהיה זה במקום לשון דמהני על פי הדין, דהיינו מתנה, הכא נמי נימא, אם אמר זכה לי, הוא סבר בעד מעות, מכל מקום כיון דמן הדין לא מהני במעות, נימא דנתכוין בלשון דמהני, כגון ערב לי, דאמאי לא אמדינן דעתיה כאן כמו בקידושין, מאי שנא התם דחפץ בקידושין, הכא נמי חפץ בעירוב דהוא מצוה). כי שם אפשר לומר שכשאמר לשון שאלה התכוין ללשון מתנה על מנת להחזיר. אבל כאן לא התכוין לזכות לו במתנה, כי אם במכירה, שהרי לקח ממנו המעה. ולכן אינו מועיל.

וראה שו"ת צמח צדק תאה"ע סי' ערה אות ט. שם סי' שעו. חידושי צמח צדק צ, ב. פס"ד רפט, א.

[226] רא"ש שם פ"ז סי' יג (והתוס' כתבו דאפילו זיכה לו על ידי אחר, או קנה לו לחם מן השוק באותה מעה, אינו עירוב, כיון שהנותן נתכוין לקנות מן החנוני מיד, כי היה סבור שמעותיו קונות לו בלא משיכה, וכל הזכיות שעושה לו החנוני שלא מדעת בעל הבית קעביד, ואין מערבין אלא מדעתו. ודברים הללו תמוהים בעיני ... זה שגילה בדעתו שחפץ בעירוב, שהרי נתן מעה לחנוני, ומאחר שאין קונה לו המעה וזיכה לו החנוני, אמאי לא זכה). טור (אם זיכה לו הנחתום על יד אחר, או שקנה במעה שנתן לו לחם מן השוק, קנה עירוב).

[227] שמואל שם (לא שנו אלא דאמר לו זכה לי, אבל אמר ערב לי, שליח שויה וקני). טור ושו"ע (אבל אם אמר ליה ערב לי, קנה עירוב).

[228] טור (אבל אם אמר לו ערב לי, קנה עירוב, שהרי עשאו שליח לערב לו בענין שיועיל, וכיון שאי אפשר להיות לו עירוב אלא אם כן יזכה לו כמו לאחרים, הוי כאילו אמר שיזכה לו כמו לאחרים). ט"ז ס"ק ב (הטעם בטור, שהרי עשאו שליח לערב לו בענין שיועיל, וכיון שאי אפשר להיות לו עירוב אלא אם כן יזכה לו כמו לאחרים, הוי כאלו אמר שיזכה לו כמו לאחרים). מ"א ס"ק ב (הרי עשאו שליח לערב לו באופן שיועיל, והוי כאלו אמר שיזכה לו כמו לאחרים (טור)).

עי' מ"א וב"י ותוס' יום טוב וב"ח (דלעיל הערה 225).

[229] רש"י שם ד"ה אלא דאמר (דקיימא לן חזקה שליח עושה שליחותו בפרק בכל מערבין), והוא בגמרא לב, א (כולי עלמא חזקה שליח עושה שליחותו). טור (וחזקה שליח עושה שליחותו), וט"ז ס"ק ה.

[230] שמואל שם (לא שנו אלא מעה, אבל כלי (קנין סודר, רש"י) קונה). טור ושו"ע (ואפילו אם אמר זכה לי, אם נתן לו כלי בתורת קנין שיקנה לו בו, קנה עירוב). ט"ז ס"ק ג (דדוקא מעות אינן קונות עד שימשוך החפץ, אבל אם מקנה לו כלי הוה חליפין, וכיון שזכה זה בכלי זכה זה בפת ששייך להעירוב).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

וחזקה שליח עושה שליחותו, ומן הסתם קנה לו וזכה בשבילו, או זיכה לו על ידי אחר משלו[231]:

---

[231] משנה שם פא, רע״ב (ומודים בשאר כל האדם שזכו לו מעותיו). רב שם (מאן שאר כל אדם, אמר רב בעל הבית). רש״י במשנה שם (מפרש בגמרא בעל הבית שאמר לו חברו הילך מעה זו וזכה לי בעירוב, והלך וזיכה לו, שקנה עירוב, דהואיל ואין בעל הבית רגיל למכור ככרות, לא נתכוון זה אלא לעשותו שליח, ונעשה כאומר לו ערב לי). טור (לפי שאין דרך בעל הבית למכור משלו, ולדעת שיקנה לו במעותיו אמר לו, וכאילו אמר לו ערב לי, שעשאו שליח לערב, וחזקה שליח עושה שליחותו). הובא בט״ז ס״ק ה. מ״א ס״ק ג (דאין דרך בעל הבית למכור משלו, וכאלו אמר ערב לי דמי).

שע דיני שיתוף בעירוב

ובו י׳ סעיפים

מקום שאינו ראוי לדירה אינו אוסר

א הדר[232] בבית שער[233], אע״פ שיש לו ד׳ מחיצות, כיון שרבים עוברים דרך שם לבתיהם, אין עליו תורת בית, אלא תורת חצר[234], ואין צריך לערב עם שאר הבתים. וכן הדר באכסדרא ומרפסת שבחצר, אינו

---

[232] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה הן המקומות והאנשים שאינם אוסרים על בני החצר:

(א) מקום שאינו ראוי לדירה (ס״א).

(ב) בעל הבית שיש לו תפיסת יד בבית שהשכיר או השאיל (ס״ב-ד).

(ג) חלוק במחיצות עראי (ס״ה).

(ד) מקום לינה (ס״ו).

(ה) המקבלים פרס (ס״ז).

(ו) דיני עשרה בתים זה לפנים מזה (ס״ח).

(ז) אורח (ס״ט-י).

[233] משנה פה, ב (הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת, אינו עירוב. והדר שם אינו אוסר עליו), ופרש״י (אינו אוסר על בעל חצר, ואין צריך ליתן את הפת, דלאו דירה היא). טור ושו״ע ס״א (הדר בבית שער, אכסדרה ומרפסת שבחצר, אינו אוסר על בני החצר, שאינם חשובים דירה).

והיינו שכיון ששלושה אלו אינם חשובים דירה, לכן:

(א) אין מניחים שם העירוב, כדלעיל סי׳ שסו ס״ה (הואיל והעירוב הוא משום דירה, אין מניחין אותו אלא בבית הראוי לדירה, אבל לא באכסדרה ומרפסת ולא בבית שער).

(ב) אינם אוסרים על שאר בני החצר, כמבואר כאן.

וכדאמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת בגמרא שם (כל מקום שאמרו הדר שם אינו אוסר, הנותן את עירובו אינו עירוב, חוץ מבית שער דיחיד).

[234] רבינו יהונתן כח, א (אבל בית שער, אף על פי שיש להן ארבע מחיצות, כיון שרבים עוברין לבתיהם דרך שם, אין עליהם תורת בית, אלא תורת חצר). מ״א ס״ק א (אף על פי שיש לו ד׳ מחיצות, כיון שעוברים דרך שם, לא הוי דירה).

והיינו דוקא כשרבים עוברים עליו, אבל בית שער דיחיד הוי דירה, כדאמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת בגמרא שם (חוץ מבית שער דיחיד). עי׳ בשו״ע ס״ג (אם עוברים כולם זה על זה, שאין פתח פתוח לחצר אלא החיצון וכולם עוברין דרך עליו, אין צריכים ליתן בעירוב אלא שנים הפנימיים, וכל האחרים חשובים כבית שער להם), וס״ז (עשרה בתים זה לפנים מזה, וכולם עוברים מזה לזה ויוצאים דרך החיצון לחצר, שנים הפנימיים לבד צריכים ליתן בעירוב, והשאר פטורים, שחשובים כולם כבית שער). וכן הוא לקמן ס״ה (אם אין פתוח לחצר אלא החיצון בלבד וכולם עוברים דרך עליו, אפילו הם חדרים ממש אין צריך ליתן עירוב, אלא שנים הפנימיים שהם בלבדם חשובים דירות), ובס״ח (עשרה בתים זה לפנים מזה, ואין פתוח מהם לחצר אלא החיצון בלבד, וכולם עוברים מזה לזה ויוצאין דרך החיצון לחצר, שנים הפנימים לבדם צריכים ליתן עירוב, שהם לבדם תורת בית עליהם ואוסרים בחצר ... בית השני אינו בית שער אלא לבית אחד הפנימי ממנו, ובית שער של בית אחד אינו מתבטל מתורת בית). הרי קיי״ל שבית שער של יחיד חשוב דירה.

ומ״ש הב״י (דבית שער דמתניתין בכל בית שער היא, בין דרבים בין דיחיד, וקתני דהנותן את עירובו שם אינו עירוב והדר שם אינו אוסר, ואם כן שפיר כתב הרמב״ם בפרק א׳ [הט״ז] שהנותן את עירובו בבית שער, אפילו אם הוא בית שער של יחיד אינו עירוב ... וכן נראה שהוא דעת הרי״ף (כח, א) שהשמיט מימרא דרב יהודה בר שמואל בר שילת, ולא כתב אלא המשנה כצורתה, הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו עירוב והדר שם אינו אוסר עליו, ולא חילק בין בית שער דרבים לבית שער דיחיד. כך נראה לי לדעת הרמב״ם והרי״ף ... והכי נקטינן), צע״ג (איך יתאים זה

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

אוסר על בני החצר, שאינן חשובות דירה. וכן סוכת החג בחג, אינה חשובה דירה לאסור[235].

אבל הדר בבית התבן בבית הבקר בבית האוצר בבית העצים, אוסר עד שיערב[236], לפי שראוים לדור בהם, וחשובים דירה אע"פ שעשויים מקנים וכיוצא בהם[237]:

יש בו תפיסת יד אינו אוסר

ב בעל הבית שיש לו הרבה בתים בחצרו והשכירן לאחרים או שהשאילם[238] (לזמן, בענין שאינו יכול לסלקם תוך הזמן בעל כרחם[239]), הרי הם אוסרים עליו בחצר כאלו היו בתים שלהם, עד שיערבו. וכן אסור לטלטל מביתו לבתיהם עד שיערבו[240].

דברי שלום

עם מה שפסק בס"ג ובס"ז שבית שער של יחיד חשוב דירה, וכן הוא ברמב"ם פ"א ה"ט (אבל התשיעי אין דורסין בו רבים, אלא יחיד, לפיכך אוסר עד שיתן עירובו), ודנו בזה נו"כ).

[235] יומא י, א (סוכת החג בחג, ר' יהודה מחייב וחכמים פוטרין. ותני עלה ר' יהודה מחייב בעירוב), ופרש"י (אם פתוחה לחצר שיש בה שאר דירות, אוסרת על (בני) כולם אם לא עירבה עמהן). וקיי"ל כחכמים. מ"א שם (שאינם חשובים דירה, והוא הדין סוכת החג בחג (יומא דף י)).

ואף שבחג הסוכות חשובה דירת קבע שאוכלים וישנים שם, מכל מקום כיון שבכל השנה אינה דירת קבע, אינה חשובה דירה לאסור.

וראה קובץ דברי תורה ח"ד ע' קלח (אם אפשר להניח העירוב בסוכה), ולקמן ס"ו (הערה 289).

[236] **במשנה שם** (בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות הרי זה עירוב, והדר שם אוסר). טור ושו"ע שם (אבל הדר בבית התבן, בבית העצים, בבית הבקר ובבית האוצרות, אוסר).

[237] **הרב רבינו יהונתן** כח, א (והדר שם, בבית העשוי לתבן, והוא עשוי מענפי אילנות ומקנים, כלומר שאינה בית של קבע, אפילו הכי בית מיקרי לכל דבר). ב"י ריש הסימן.

[238] **במשנה** שם (והדר שם אוסר), ופרש"י (אם השאיל בעל הבית בית התבן שלו לאחר לדור שם, אוסר עליו בחצר, הואיל ופתוח לחצר). **וגמרא שם** (כגון חצירו של בונייס בן בונייס), ופרש"י (עשיר הוה ומשאיל בתים שבחצר לאחרים). טור ושו"ע ס"ב (בעל הבית שיש לו הרבה בתים בחצר והשאילן, או השכירן, לאחרים).

*

לפנינו יתבארו שלש אופנים שאורח שוכר או שואל אינם אוסרים על בעל הבית:
(א) כשבעל הבית יכול לסלקו כשירצה (שע, ב והערה 239).
(ב) כשיש לבעל הבית תפיסה בחדרים האלה (שע, ב).
(ג) כשמתארח שם שלושים יום או פחות (שע, ט).
יש עוד כמה אופנים שהותרו מטעם "אורח", אף שאינו שוכר או שואל (כדלקמן הערה 305)

[239] אליה רבה סוף ס"ק ח (יש להתיר כיון דמצי לסלוקינהו, ולעיל סעיף ב' צריך לומר דמיירי באי אפשר לסלוקינהו).

ע"י בשו"ע ס"ג (מי שיש לו מלמד או סופר בביתו, וכן תלמידים הלומדים בפני הרב ודרים בביתו כל אחד בחדרו, אפילו יש לכל אחד פתח פתוח לחצר ואוכל וישן בחדרו, אינם אוסרים). **ובתוס' עב, א ד"ה ומודין** (אם יש לאדם סופר או מלמד בביתו, או כעין אותן [הבחורים] הבאין ללמוד תורה ושרויין כל אחד בחדר או בעלייה בפני עצמו, אע"פ שחלוקין מבעל הבית בפתו, אין אוסרין עליו, ולא בעו עירוב ... דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו, ולא זה על זה, ומצי לסלוקינהו), **ורא"ש שם** פ"ו סי"ז (שאין משאיל להם רשותו לאסור עליו, ולא לאסור זה על זה, ומצי לסלוקינהו). **ובמה שכתבתי שם** לקמן ס"ה (בעל הבית שיש לו מלמד או סופר בביתו, וכן תלמידים הלומדים בפני הרב ודרים בביתו, אע"פ שיש לכל אחד חדר מיוחד פתוח לחצר וגם לרשות הרבים, ואוכל וישן בחדרו, אין צריך לערב בחצר כלל ... לפי שאינו משאיל להם רשותו לאסור עליו ולא לאסור זה על זה, והרי יכול לסלקם בכל עת), ושם נסמן (הערות 280-282), וסי' שפב סי"ח (נכרי שיש לו ה' ישראלים שכירים ולקיטים דרים בחצרו, כל אחד בחדר או בית בפני עצמו, אינן אוסרים זה על זה, כיון שאין דירתם שלהם אלא של הנכרי, והוא יכול לסלקם), ושם נסמן (הערה 874).

וכן מצאתי בהדיא בב"י סי' שפ"ב גבי יחד לו בית, בפירושו בדברי התוס' (הוכחה זו נתבארה יותר לקמן ס"ה, הערה 282 (ב"י סי' שפ"ב (עיין תוס'. וגם ראייתם מיירי בכהאי גוונא. עיין תוס' דף ס"ו סוף ד"ה מערב)), ושם נסמן.

אלא שחלוק עליו ב"ח מטעם אחר (ולפי עניות דעתי נראה דכל היכא שהגוי יכול להשתמש בו, דין שכירו ולקיטו יש לו, אף על פי דאין הישראל יכול להשתמש בשאר הבית). הרי שלא חלק עליו הב"ח אלא לענין דין שכירו ולקיטו. אבל לענין אוסרים עליו בחצר, בזה מודה להב"י שתלוי אם יכול לסלקו.

[240] כדלעיל סי' שסו ס"א (ואפילו מבית לבית שלא בדרך החצר, אסור לטלטל בלי עירוב).

והיינו דוקא בהשכיר או השאיל לישראל, אבל בהשכיר או השאיל לנכרי, יתבאר לקמן סי' שפב ס"ב (ישראל שהשכיר או השאיל בית לנכרי בחצר, אינו אוסר עליו, אע"פ שיש עוד ישראל דר עמו בחצר, לפי שלא השכיר או השאיל לו

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ואם יש לו בכל אחד מהם דברים שאינם ניטלים בשבת[241] מחמת איסור, שאסור לטלטלם אפילו לצורך גופם או מקומם[242], כיון שלא סילק עצמו מבתים אלו מכל וכל[243] אלא יש לו בהם תפיסת יד, נעשה כאלו דר בהם, ואין הדרים אוסרים עליו[244], לפי שנעשו כולם כאורחים אצלו[245]. ולפיכך גם הם מותרים

דברי שלום

ביתו על דעת שיאסור עליו (ואע"פ שבמשכיר או משאיל לישראל אין אומרים כן, כמו שנתבאר בסימן ש"ע, גבי נכרי הקילו)).

[241] ברייתא פו, א (דבר הניטל בשבת (אינו תפיסת יד, רש"י) אוסר, דבר שאינו ניטל בשבת אינו אוסר. תניא נמי הכי, יש לו טבל, יש לו עששית, וכל דבר שאינו ניטל בשבת, אינו אוסר). טור ושו"ע שם (בעל הבית שיש לו הרבה בתים בחצר והשאילן או השכירן לאחרים, ויש לו בכל אחד מהם דברים שאינם ניטלים בשבת ... אין הדרים בהם אוסרים עליו).

וכן הוא בהשכיר בתים לנכרים (באופן שאוסרים עליו), כדלקמן סי' שפד (אם יש לבעלי בתים באותם חדרים שנכנסו בהם הנכרים כלים שאינם ניטלים בשבת, אינם אוסרים עליהם בכל ענין, ואם לאו אוסרים).

ומכל זה יש ללמוד טעם להיתר הטלטול במלון, כמבואר באגרות קודש חי"ח אגרת ז'כו (אכפול ת"ח על תשורתו ספרו חמדת משה שו"ת על ד' חלקי שו"ע ... לחביבותא דמילתא ציינתי עכ"פ במקומות מועטים בהערה בעלמא ... שו"ת סי' א: כו"כ משומרי תומ"צ מקילין בהאטעלס [כ"ק מו"ח אדמו"ר לא הי' מטלטל בש"ק בפרוזדרי האטעלס] ולכאורה יש להם על מה שיסמוכו סמיכה חזקה: א) עפמשנ"ת טעם ההיתר ביש לבעה"ב כלים בבתים כיון שזה מראה שלא סילק עצמו מבתים אלו מכל וכל כו' נעשה כאילו דר בהם כו' נעשו כולם כאורחים אצלו (שו"ע רבנו הזקן סש"ע ס"ב) – והרי כמה הגבלות ישנם בשכירות חדר בהאטעל לגבי שכירות דירה באופן הרגיל).

טעם זה להיתר הובא גם בשו"ת חמדת משה שם, וביאר שם הטעם שלא רצה לסמוך על היתר זה (רצו לומר כיון דיש לבעל הבית שלחנות וכסאות והעיקר תנור וכיריים שאי אפשר לטלטלן בשבת, אם כן יש לו תפיסת יד בכל החדרים ואין זקוק לעשות עירובי חצרות. והראיתי להם לדעת, שטעות גדול הוא לומר שאלו החפצים שמונחים שם והם מושכרים לבעל השוכר להשתמש בהם יהא נקראים שיש לבעל הבית תפיסת יד, דעל כרחך משמע להדיא דהא שאמרו דתפיסת יד של בעל הבית מועיל דאינו אוסר עליו, מיירי דוקא שיש לבעל הבית מקום מיוחד בכל חדר להניח חפציו של בעל הבית להשתמש בו הבעל הבית בלבד, זהו נקרא תפיסת יד).

וכן הוא בשו"ת מהרש"ם ח"ה סל"ד (דיש שם להבעל הבית תנורין של קאכליס ... ואין צורך בהם להאורחין כלל, ואינם מושכרין להם כלל). ופירש דבריו בשו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' נה (מטה שלחן, ותיבה שמניחין בתוכו חפציו וכיוצא בזה ... לא נקרא עי"ז תפיסת יד להבעה"ב. וע"כ דייק שם, בענין התנורין ואין צורך להאורחין כלל, ואינם מושכרין להם כלל).

ועל פי דבריהם מסיק בפשיטות בשמירת שבת כהלכתה פי"ז סי"ז (אם בעל הבית הכניס לחדרים הפרטיים של ה"דיירים" ... ואין כלים אלה עומדים לשימוש ה"דיירים" (ולפי זה דירה מרוהטת, שכל מה שנמצא בה היא לשימוש השוכר, אין זה נקרא תפיסת יד דבעל הבית).

ומטעם זה הובא באגרות קודש שם (כ"ק מו"ח אדמו"ר לא הי' מטלטל בש"ק בפרוזדרי האטעלס).

אלא שמכל מקום מסיק באגרות קודש שם אשר "כמה וכמה משומרי תומ"צ מקילין בהאטעלס ... ולכאורה יש להם על מה שיסמוכו סמיכה חזקה ... ובשו"ת מהרש"ג ח"ב (בארדיאב תרצ"ט) סקכ"[ב] התיר בהרוחה).

וכמבואר בשו"ת מהרש"ג שם (לדעתי אין לך תפיסת יד לבעה"ב יותר מזה, שהאורח מוכרח להניח להיות שם הרבה כלים של בעל הבית, מטה שלחן כסאות תיבות גדולות וקטנות ושאר כלים).

ועוד מוסיף באגרות קודש שם (והרי כמה הגבלות ישנם בשכירות חדר בהאטעל לגבי שכירות דירה באופן הרגיל). וכמבואר בשו"ת מהרש"ג שם (הנקוי של החדר מוטל על השוכר ... הבעל הבית אינו מוסר לו רק את החדר ולא יותר זה נקרא שוכר, אבל במרחץ [=מלון שבמקום המרחץ], הכל מוטל על בעל הבית, נראה בעליל שאין זה שוכר אלא אורח).

טעם נוסף להיתר במלון יובא לקמן (הערה 306).

וראה קובץ הערות וביאורים א'ריח. א'ריט ע' 140.

[242] מ"נ"מ פ"ד הי"ד (ונראה לי, שכל דבר שראוי לטלטלו לצורך מקומו, בכלל דבר שניטל הוא. ולזה בארו טבל ועששיות שאין עליהם תורת כלי). שו"ע שם (שהם דברים שאסור לטלטלם אפילו לצורך מקומן). עולת שבת ס"ק ב (כלומר דאם הוא דבר שניטל לצורך מקומו, לא חשיב תפיסה, דהא אם יהא צריך למקומו שדי לבראי. ונראה דהוא הדין שלא יהא דבר שמותר לטלטל לצורך גופו, דמשום הכי נקט בגמרא טבל, שאינו ניטל לא לצורך גופו ולא לצורך מקומו).

[243] מרדכי רמז תקכז (לא סילק עצמו מהם).

[244] משנה פה, ב (רבי יהודה אומר, אם יש שם תפיסת יד של בעל הבית, אינו אוסר), ופרש"י (שיש לבעל הבית מקום בדירתו של זה שנותן שם כליו להצניע, אינו אוסר עליו, דכל רשותא דחצר דידיה הוא, כאילו דר עמו בבית).

[245] רמב"ם פ"ד הי"ד (הואיל ויש לו תפיסת יד בכל בית מהן, נעשו הכל כאורחין אצלו). שו"ע שם (לפי שנעשו כולם כאורחים אצלו).

סיכום דיני אורח – ראה לקמן (הערה 305).

להוציא מבתיהם לחצר אע״פ שלא נתנו עירוב, כמו שמותרים אורחים שמתארחים בביתו להוציא מביתו לחצר בלי שיערבו עמו[246]. אבל אם אין לו בהם אלא דברים שמותר לטלטל לצורך גופם או מקומם, אין זו חשובה תפיסת יד, כיון שיכול להוציאם משם כשיצטרך להם[247] (או למקומם[248]). ויש אומרים[249] שאם אינן ניטלין מחמת כובדן, חשובין תפיסת יד, אע״פ שמותרים בטלטול (ויש להחמיר בזה[250]).

ואין תפיסת יד מועלת אלא בבתים שהם שלו[251], בין שהם קנוים לו, בין שהם שכורים או שאולים אצלו וחזר והשכירם או השאילם לאחרים[252]. אבל מי שיש לו תפיסת יד בבית שאינו לא קנוי ולא שכור ולא שאול, אין זה מועיל כלום, ואוסר עליו בחצר. וכן לטלטל מביתו לביתם[253]:

ג יש אומרים[254] שאין תפיסת יד מועלת אלא כשאין עמהם דיורין אחרים בחצר, ואז אין צריך לערב כלל ביניהם, או אפילו יש דיורים בחצר אלא שאותן דיורים מביאים עירובן ומניחין אותו בביתו של בעל הבית זה שיש לו תפיסת יד, או באחד מבתים אלו שיש לו בהם תפיסת יד, ואז אין כל בתים אלו צריכים ליתן כלל לעירוב פת, לפי שכל בתים אלו הם כבית אחד, ובית שהעירוב מונח בו אין צריך ליתן את

---

[246] מרדכי רמז תקכו (לפירוש רש״י, גם הדר בבית התבן מותר להכניס ולהוציא בבית בעל הבית, דהוי כאורח לגביה. והדברים נראה להר״ר יעקב מקילון). הובא בב״י.

[247] ברייתא שם (דבר הניטל בשבת אוסר), ופירש רש״י (אינו תפיסת יד, ואוסר, דאי בעי שקיל ושדי ליה לבראי). טור ולבוש ס״ב (ואם ניטלין בשבת, אוסרין, כיון שיכול להוציאם משם).

[248] צע״ג ודו״ק. במראי מקומות וציונים, ובנתיבות שבת פכ״ז הערה ס, פירשו את הצע״ג, שכיון שהוא בבית השוכר, מדוע יוציאם המשכיר לצורך מקומו.

[249] טור ושו״ע שם (דברים שאינם ניטלים בשבת מחמת כבדן). מהרי״ק סי׳ מ״ז (או שלא יהיה ניטל מתוך כובדו). הגהת סמ״ק רס״י רפב (או אפילו דבר הניטל, רק שיהא כבידו קובעו). אליה זוטא סימן שפ״ד ס״ק ד (אפילו דבר הניטל רק שכיבדו קובעו (הג״ה סמ״ק)).

וקושית המג״א ס״ק ג (צ״ע דמה גבול יש לכובד זה, דמשוי שקשה לאחד נוח לשני) צע״ג. עיין סי׳ שע״ב ס״ח (אלא אם כן זרועותיו ושליבותיו כבדות, שאז כובדו קובעו), וכן הוא לקמן שם סי״א (אלא אם כן זרועותיו ושליבותיו גסות וכבידות). ובגמרא שם עז, ב (התם כובדו קובעו), ופרש״י (ומתוך שהוא כבד אין נוטלין אותו משם).

וכן ביאר באליה רבה ס״ק ב (ואני אומר דבכה״ג אמרינן בש״ס עירובין דף ע״ז ע״ח כובדו קובעו, וכן משמע בסימן שע״ב סעיף ח׳. ועיין מה שכתבתי בס״ק ח׳ שם דמה שאין דרך לטלטלן מחמת כובדן הוא הגבול), ובתוספות שבת ס״ק ג (אין זו קושיא, דדוגמה לזה מצאנו בש״ס גבי סולם, דכובדו קובעו, כמ״ש בסי׳ שע״ב).

[250] מ״א שם (ויש להחמיר).

[251] מהרי״ק שם (לא נאמרו הדברים אלא כגון שהבתים כולם לאדם אחד והשכיר או השאיל מקצתם לאחרים ונשאר לו שם בבתים, דכיון דלא סליק רשותו מכל וכל מאותו הבית, נעשה כאלו דר עמהם ואין אוסרים זה על זה). ב״י ד״ה ומ״ש רבינו אם אינם ניטלים, בשם מרדכי רמז תקכז (ומיהו נראה דלא חשיב תפיסת יד אלא בעל הבית [שמשכיר] את ביתו ומעכב לעצמו אחת מפינות הבית להניח שם את כליו, דאז הוי כאילו דר שם עם השוכר, לכך אינו אוסר עליו בחצר או בבית). שו״ע שם (ואם אין הבתים שלו, לא קנויות ולא שכורות, אף על פי שיש לו בהם דברים שאסור לטלטלם, אוסרים זה על זה).

[252] כדלקמן ס״ד, ושם נסמן (הערה 258).

[253] כדלעיל סי׳ שסו ס״א (ואפילו מבית לבית שלא בדרך החצר, אסור לטלטל בלי עירוב).

[254] הרב רבינו יהונתן כח, א (ויש מן הרבנים שאומרים, כי מה שאמרנו שאינו אוסר, הני מילי כגון חצר שהיא כולה שלו ומשכיר הבתים שבה לאחרים, והוא שוכן באחד מהן, ויש לו תפיסת יד בכולן, שאינן אוסרין עליו. משום דדמו לאחין השותפין (עב, ב) שאוכלין על שלחן אביהם וישנים בבתיהם, שאין צריכין עירוב כל אחד ואחד, והני מילי בזמן שאין עמהן דיורין אחרים בחצר, אבל אם יש שם דיורין בחצר ומוליכין עירובן אצל אחרים, צריכין עירוב בכל אחד ואחד, מגו דאסרי הני, הני נמי אסרי. והכא נמי כך אנו דנין בו). רמ״א ס״ב (ויש אומרים דכל זה כשאין דיורים בחצר אלא הם, אבל כשיש דיורים אחרים ומוליכים עירובין אצלן, צריכין כל אחד לערב). מ״א ס״ק ה (ומוליכין עירובן אצלם, פירוש שהם מוליכין עירובן אצל אחרים).

והיינו שדינו כהא דלקמן ס״ז (האחים שיש להם בתים בחצר אביהם ומקבלים פרס מאביהם ואוכלים בבתיהם ... אם יש עוד דיורים בחצר ומניחים עירוב כל החצר באחד מדיורין ההם, צריכים האחים עם אביהם ליתן כל אחד עירובו, שמתוך שבתים אלו של האב ובניו הוזקקו לעירוב צריכים ליתן כל אחד ואחד. אבל אם אין עמהם דיורין בחצר, אין צריך עירוב כלל), וכהא דלקמן ס״ה (חמש חבורות ששבתו בטרקלין, וחלקוהו במחיצות לחמשה חדרים ... מחיצות עראי, כגון של יריעות, וצריכות כל אחד ואחד מהחבורות ליתן עירובן. במה דברים אמורים כשיש עוד דיורין בחצר, ועירוב כל החצר מניחין אותו באחד מדיורין ההם).

הפת[255]. אבל אם העירוב מונח באחד מבתי הדיורין, הרי כל הבתים אלו צריכים כל אחד ליתן פת לעירוב, שמתוך שבתים אלו הוזקקו לעירוב עכ״פ בשביל בית שדר בו בעל הבית, צריכים גם הם ליתן בשביל בתיהם[256], אע״פ שיש לבעל הבית בהם תפיסת יד, והרי דינו עמהם כדין אחים המקבלים פרס מאביהם שיתבאר[257]:

ד אחד ששכר בירה מן הנכרי ודר בה עם חבירו זה בחדר זה וזה בחדר זה, ויש להשוכר תפיסת יד בחדר חבירו, אם מתחלת השכירות ששכרה מן הנכרי הסכימו לדור יחד, ולדעת כן שכרה מן הנכרי, אע״פ שהוא לבדו שכרה מן הנכרי, הרי חבירו שותף עמו בה, ואינו יכול לסלקו כל זמן משך השכירות מן הנכרי, שכיון שלדעת כן שכרה מן הנכרי כדי שידורו ביחד, הרי נעשה הוא שליח לחבירו לשכור בעדו מן הנכרי, ולפיכך אין תפיסת יד מועלת לו בשל חבירו, כיון שאינו שלו. אבל אם מתחלת השכירות שכרה לעצמו, ואחר כך נמלך והשכיר לחבירו, מועיל לו תפיסת יד בשל חבירו[258]:

חלוק במחיצות עראי אינו אוסר

ה חמש חבורות ששבתו בטרקלין, וחלקוהו במחיצות לחמשה חדרים[259], וכל אחד מהם פתוח לחצר[260]. אם המחיצות מגיעות לתקרה[261], או בתוך ג׳ טפחים סמוך לתקרה[262], הרי כל אחד ואחד חדר בפני עצמו, אפילו הן מחיצות עראי, כגון של יריעות[263], וצריכות כל אחד ואחד מהחבורות ליתן עירובן.

---

[255] כדלעיל סי׳ שסו ס״ד (הבית שמניח בו העירוב אין צריך ליתן פת, שהרי העירוב אינו אלא שנחשבים כאלו כולם דרים שם, והרי בעל הבית זה דר שם), ושם נסמן (הערה 19).

[256] רבינו יהונתן שם (מגו דאסרי הני, הני נמי אסרי). ט״ז ס״ק א (דמגו דאסרי הני אחרים, אסרי נמי הנך שדרים שם בבית שיש לו לבעל הבית בו תפיסת יד).

[257] ס״ז (אם יש עוד דיורים בחצר, ומניחים עירוב כל החצר באחד מדיורין ההם, צריכים האחים עם אביהם ליתן כל אחד עירובו, שמתוך שבתים אלו של האב ובניו הוזקקו לעירוב, צריכים ליתן כל אחד ואחד).

[258] מהרי״ק סי׳ מח (נראה לענ״ד, שאם מתחילת השכירות הסכימו לדור יחד בבית אחד, אף על גב שהאחד מושכר מן הנכרי ולא האחר, דמכל מקום לא יוכל השוכר מן הנכרי לסלק את חבירו מן הבית, כיון שמתחילה נתרצו לדור יחדיו, אישתכח דהאי שוכר מן הנכרי שליחותא דחבריה קא עביד, ואם כן משום הא לא איר[י]א שלא יאסור האחד על חבירו). רמ״א ס״ב (אחד ששכר בית מן העכו״ם והשכיר אחד מן הבירה לחבירו, אם מתחלה לא שכרה אדעתא דהכי, הוה ליה כאילו כל הבירה שלו והשכיר אחד מן הבתים לחבירו. אבל אם שכרה מתחלה אדעתא דהכי, הוה ליה שני בתים, ולא מהני אף על פי שיש לאחד תפיסת יד בבית חבירו). מ״א ס״ק ו (שכרה מתחלה, אם כן לא יוכל לסלק חבירו מן הבית, והוי ליה כב׳ בעלי בתים).

[259] משנה עב, א (חמשה חבורות ששבתו בטרקלין אחד), ופרש״י (וחלקוהו לחמשה). טור ושו״ע ס״ג (חמש חבורות ששבתו בטרקלין וחלקוהו במחיצות).

[260] רש״י שם (וכולן יש להן פתח מן הטרקלין לחצר), ויתבאר לקמן (והערה 273).

[261] ברייתא שם עב, ע״ב (אמר רבי יהודה הסבר, לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על מחיצות המגיעות לתקרה, שצריכין עירוב לכל חבורה וחבורה). טור ושו״ע שם (אם המחיצות מגיעות לתקרה).

[262] רשב״א בעבודת הקדש שער ד ס״ב (היו המחיצות מגיעות לתקרה, או אפילו תוך שלושה לתקרה, הרי זו מחיצה). מ״מ פ״ד ה״ז (וכתב הרשב״א מגיעות שהן תוך שלשה לתקרה, שכל תוך שלשה כלבוד דמי). שו״ע שם (אם המחיצות מגיעות לתקרה בתוך שלושה טפחים).

וכן הדין בגדיש של תבן שבבית המחלקו לשנים, ומבדילו בין רשות אחת לרשות האחרת, כדתנן עט, א (נתמעט התבן מעשרה טפחים שניהן אסורין), וגמרא שם (הא עשרה שרי, ואע״ג דמידליא תקרה טובא, שמע מינה מחיצות שאין מגיעות לתקרה שמן מחיצות. אמר אביי הכא בבית שלשה עשר חסר משהו עסקינן, ותבן עשרה).

אלא שבזה מסתפק רבינו אם קיי״ל כן, כדלקמן סי׳ שעב ס״כ (שמא יהיו נוטלין והולכין עד (למטה מי׳), (שיפחות מג׳ טפחים)), ושם נסמן (הערה 530).

[263] תוס׳ שם ד״ה במחיצות (דהכא איירי במחיצות עראי, כגון יריעות שמפסיקין עד התקרה). רא״ש פ״ו סי׳ יז (ואפילו הן מחיצות גרועות כגון של יריעות). טור ושו״ע שם (אפילו הן של יריעות).

ואם אינן פרוסות שם בקביעות, ראה לקמן ס״ו.

ואם יושבים באהלים נפרדים, ראה לעיל סי׳ שסו ס״ב.

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

במה דברים אמורים כשיש עוד דיורין בחצר, ועירוב כל החצר מניחין אותו באחד מדיורין ההם[264], או בחצר אחרת שעירבה עם זו[265], שמתוך שטרקלין זה הוזקק לעירוב מחמת הדיורין, צריכה כל חבורה ליתן עירוב[266]. אבל אם דיורין ההם נתנו עירובן בזה הטרקלין, אינם צריכים ליתן עירוב כלל, שכולם דרים בבית זה, ובית שמניחין בו העירוב אינו צריך ליתן פת להעירוב[267]. ואף שטרקלין זה מוחלק במחיצות לה׳ חדרים והעירוב הוא באחד מהם, אין בכך כלום, הואיל ואינן אלא מחיצות עראי[268]. וכן אם אין דיורין אחרים כלל בחצר, אין צריך עירוב כלל, שאינן אוסרים כלל זה על זה, הואיל וכולם בבית אחד שאינו מוחלק אלא במחיצות עראי[269].

חלקוהו במחיצות שאינן מגיעות לתקרה, אפילו אם יש דיורין בחצר, ועירוב כל החצר מניחים באחד מדיורין ההם, אין צריכים כל החבורות אלא ליתן עירוב אחד, כאלו אין ביניהן מחיצות כלל[270]. ואם מקצתן עשו מחיצות המגיעות לתקרה ומקצתן לא עשו, אותן שעשו הם מחולקים, ואותן שלא עשו הן כמשותפין[271].

---

[264] תוס׳ שם ע״ב ד״ה אבל (דדווקא במוליכין עירובן קאמר דמודו שצריכין עירוב לכל חבורה וחבורה, אבל בעירוב בא אצלן, עירוב אחד לכולן). רא״ש שם (דוקא במוליכין עירובן למקום אחר הוא דמודו שצריכין עירוב לכל חבורה וחבורה, אבל בעירוב בא אצלן, עירוב אחד לכולן). מברייתא שם (במה דברים אמורים כשמוליכין את עירובן למקום אחר, אבל אם היה עירובן בא אצלן, דברי הכל עירוב אחד לכולן). טור ושו״ע שם (אם בני החצר נותנים העירוב באחד משאר בתי החצר, צריך כל אחת ואחת מחבורות שבטרקלין ליתן עירוב. אבל אם נתנו העירוב בזה הטרקלין, אין צריכין ליתן עירוב כלל, שכולם דרים בבית זה, ובית שמניחים בו העירוב אין צריך ליתן עירוב. וכן אם אין דיורין אחרים בחצר אינם צריכים עירוב).

ודינו כהא דלקמן ס״ז (האחים שיש להם בתים בחצר אביהם ומקבלים פרס מאביהם ואוכלים בבתיהם ... אם יש עוד דיורים בחצר ומניחים עירוב כל החצר באחד מדיורין ההם, צריכים האחים עם אביהם ליתן כל אחד עירובו, שמתוך שבתים אלו של האב ובניו הוזקקו לעירוב צריכים ליתן כל אחד ואחד. אבל אם אין עמהם דיורין בחצר, אין צריך עירוב כלל). וכהא דלעיל ס״ג (יש אומרים שאין תפיסת יד מועלת אלא כשאין עמהם דיורין אחרים בחצר ... אבל אם העירוב מונח באחד מבתי הדיורין, הרי כל הבתים אלו צריכים כל אחד ליתן פת לעירוב, שמתוך שבתים אלו הוזקקו לעירוב עכ״פ בשביל בית שדר בו בעל הבית, צריכים גם הם ליתן בשביל בתיהם).

[265] רבינו יהונתן כב, א (צריכין כל אחד ואחד ליתן חלק בעירוב שרוצין לערב עם חצר הסמוכה להן, ופתח אחד ביניהם ומניחין שם בחצר כאחת עירובן, ולא בטרקלין. אי נמי יש דיורין אחרים בחצר שלפני הטרקלין, וצריכין על כרחן לערב עמהם, ואין מניחין העירוב בטרקלין אלא בשאר בתי החצר, וכיון שנותנין עירובן בבתי האחרים הדרים עמהם בחצר, צריכין כל אחד ואחד להתחלק בעירוב).

דין שתי חצרות שרוצות לערב ביחד, יתבאר לקמן סי׳ שעב ס״ג ואילך.

[266] ט״ז ס״ק ד (דכיון דאסרי הנך דיורי שבחצר, אסרי נמי הנך שבטרקלין. והנך שבטרקלין גופייהו מחולקים הם כיון שהמחיצות מגיעות).

[267] כדלעיל סי׳ שסו ס״ד (הבית שמניח בו העירוב אין צריך ליתן פת, שהרי העירוב אינו אלא שנחשבים כאלו כולם דרים שם, והרי בעל הבית זה דר שם), ושם נסמן (הערה 19).

[268] תוס׳ ד״ה במחיצות (דהכא איירי במחיצות עראי, כגון יריעות שמפסיקין עד התקרה), ושם ע״ב ד״ה אבל (ומיהו בחדרים ועליות ממש, אין נראה לחלק בין מוליכין עירובן לעירוב בא אצלן). אגודה פ״ו ס״ד (ולא דמי למחיצות המגיעות לתקרה, דהנך במחיצות עראי כגון יריעות). הובא באליה רבה ס״ק ז.

[269] טור ושו״ע שם (וכן אם אין דיורין אחרים בחצר אינם צריכים עירוב). וכמו במקבלי פרס דלקמן ס״ז (אם אין עמהם דיורין בחצר, אין צריך עירוב כלל, שאינן אוסרים זה על זה).

[270] במשנה שם (בית שמאי אומרים עירוב לכל חבורה וחבורה, ובית הלל אומרים עירוב אחד לכולן), וברייתא שם רע״ב (על מה נחלקו על מחיצות שאין מגיעות לתקרה, שבית שמאי אומרים עירוב לכל חבורה וחבורה, ובית הלל אומרים עירוב אחד לכולן), ופרש״י במשנה (אין מחיצה זו חילוק רשות, דמחיצה שפלה היא כדמפרש בגמרא, הלכך עירוב אחד לכולן, ובתוך הטרקלין נמי מוציאין מזו לזו בלא עירוב, שהטרקלין מחברן). טור ושו״ע שם (חלקוהו במחיצות שאין נוגעות לתקרה, (אפילו) אם בני החצר נותנים עירובן באחד משאר בתי החצר, די בעירוב אחד לכל החמש חבורות).

[271] משנה שם (ומודים בזמן שמקצתן שרויין בחדרים או בעליות, שהן צריכין עירוב לכל חבורה וחבורה). רשב״א שם ד״ה ומודים (דצריכין עירוב דקתני, לאו כולן קאמר, אלא אותן מקצת בלבד ששרויין בחדרים ... כיון שאלו נחלקו במחיצות עד התקרה הרי הן כחדרים מוחלקין לגמרי וצריכין עירוב לעצמן, כן נראה לי) ובעבודת הקדש שם (עשו מקצת החבורות מחיצות מגיעות לתקרה ומקצתן לא עשו, אותן שעשו הרי הן כמוחלקין לגמרי ... וצריכין עירוב לכל אחד ואחד). מ״מ שם (ודקדק מלשון המשנה, שאם עשו מקצתן מחיצות מגיעות ומקצתן לא עשו, אותן שעשו הן

וכל זה כשעשו מחיצות עראי לפי שעה. אבל אם שבתו בחדרים ועליות ממש, והם פתוחים לחצר, אוסרים זה על זה, אפילו אין דיורין אחרים בחצר, וצריכות כל חבורה וחבורה ליתן עירוב, אפילו מניחין העירוב בזה הטרקלין[272].

וכל זה כשכולם פתוחים לחצר. אבל אם אין פתוח לחצר אלא החיצון בלבד וכולם עוברים דרך עליו, אפילו הם חדרים ממש, אין צריך ליתן עירוב אלא שנים הפנימיים, שהם בלבדם חשובים דירות ואוסרים בחצר זה על זה[273], וכן לטלטל מזה לזה[274], אבל כל האחרים חשובים כבית שער להם, כמו שיתבאר[275].

וכל[276] זה כשכולם שוין בטרקלין זה. אבל בעל הבית שיש לו מלמד או סופר בביתו, וכן תלמידים

דברי שלום

כמחולקים ושלא עשו כמשותפים). רמ"א ס"ג (אם מקצתן עשו מחיצות ומקצתן לא עשו, אותן שעשו הם מחולקים, ואותן שלא עשו, הם כמשותפין).

האמור כאן הוא אף לענין חלקוהו במחיצות עראי של יריעות, לענין יש עוד דיורין בחצר, ומניחין העירוב באחד מדיורין ההם (כאמור בסמוך "וכל זה כשעשו מחיצות עראי לפי שעה").

ולמדים זאת מהמשנה והרשב"א דמיירו כשמקצתן שרויין בחדרים או עליות ממש.

[272] משנה שם (ומודים בזמן שמקצתן שרויין בחדרים או בעליות שהן צריכין עירוב לכל חבורה וחבורה), ופרש"י (דהוו להו כה' בתים). תוס' ע"ב ד"ה אבל (ומיהו בחדרים ועליות ממש אין נראה לחלק בין מוליכין עירובן לעירוב בא אצלן). רא"ש שם. טור ושו"ע שם (ואם היו דיורין בעליות ממש, אפילו נתנו בני החצר העירוב בטרקלין, צריכה כל חבורה וחבורה לתת עירוב).

[273] רש"י במשנה שם ד"ה בטרקלין (וכולן יש להן פתח מן הטרקלין לחצר, וצריך לערב עם שאר בני חצר). תוס' שם ד"ה ומודין (הני חדרים ועליות איירי כגון שכל אחד פתוח לחצר, כדפירש בקונטרס, דהנך ה' חבורות ששבתו בטרקלין כולהו יש להן פתח מן הטרקלין לחצר, דאם לא היה לכל אחד פתח לחצר, הוה אמרינן פנימי נותן עירובו ודיו, או שני הפנימיים). וקי"ל ששני הפנימיים נותנים עירובן, כלדקמן ס"ח (שנים הפנימים לבדם צריכים ליתן עירוב), וכנסמן לעיל (הערה 234). רא"ש שם (ומיירי שכל חדר ועלייה פתוח לחצר כמו שפירש רש"י, דהנך חבורות ששבתו בטרקלין לכולן יש להן פתח מן הטרקלין לחצר, דאם לא היה לכל אחד פתח, הוה אמרינן פנימי נותן עירובו לחוד, או שני הפנימיים). טור ושו"ע שם (אם עוברים כולם זה על זה, שאין פתח פתוח לחצר אלא החיצון וכולם עוברין דרך עליו, אין צריכים ליתן בעירוב אלא שנים הפנימיים, וכל האחרים חשובים כבית שער להם. ואם היה לכל אחד פתח פתוח לחצר ... צריך כל אחת ואחת מחבורות שבטרקלין ליתן עירוב). ב"ח ד"ה ומ"ש היה לכל אחד (אפילו היה כל אחד ואחד בית גמור בפני עצמו, אין צריך לערב אלא ב' הפנימיים, וכל האחרים פטורין, ואין צריך לומר בטרקלין שחילקוה במחיצות).

ומ"ש הט"ז ס"ק ב (ואם יש לאלו ב' פנימיים מחיצות מגיעות, אפילו הכי אין נותנים אלא עירוב אחד, כיון שאין להם אלא פתח אחד), וס"ק ט (שנים הפנימיים כו', פירוש שניהם נותנין עירוב אחד כיון שאין להם אלא פתח אחד), צע"ג. עיין תוס' רא"ש שם (או שני הפנימיים), ובהג"ה הא' שבסעיף זה (או שאין עוברים זה על זה, רק כל אחד יש לו פתח פתוח לבית שער שלפניהם, והבית שער פתוח לחצר) ודו"ק. ומב"י (ובסמ"ק (סי' רפב עמ' שח) כתב ... וצ"ע אי מצריך אפילו בפתח אחד לרשות הרבים), אין ראיה, דבמסקנא לא קאי הכי בסמ"ק (דהא משמע דלא מהני פתח אחד כי אם לאחשובי החיצונה בית שער. וכן נהגו בבירה גדולה שמשכירים בני אדם הרבה כל אחד ואחד בחדר לבדו, ואין להם כי אם פתח אחד לרשות הרבים, אפילו הכי נהגו לערב עד כאן לשונו. ונראה לי דכשאין הבתים פתוחים זה לזה מיירי, כגון שכל הבתים פתוחים לבית אחד ואותו בית שער פתוח לחצר, ומשום הכי קאמר דלא מהני פתח אחד אלא להיכא שהבתים פתוחים זה לזה, שתחשב החיצונה כבית שער, אבל כהאי גוונא שאינם פתוחים זה לזה, אף על פי שאין להם אלא פתח אחד צריכין לערב זה עם זה), אלא כדמשמע מתוס' ורא"ש, ששני הפנימים נותנים פת, אף בפתח אחד.

אלא שאם עירבו ביניהם, סגי בפת אחת שנותן אחד מהם, כדלקמן ס"ו (ואינן אוסרים זה על זה, וכן אם הוצרכו לעשות עירוב עם חצר אחר, עירוב אחד לכולם, ופת אחד בלבד מוליכין לאותו מקום שהם מערבין עמו).

[274] מ"א ס"ק ז (ומהאי טעמא בבתים שלנו אם נתקלקל העירוב, אסור לטלטל מחדר לחדר, אם אין לבעל הבית תפיסת יד, וגם מחדר לבית אסור אם דרים שם שנים). וכדלעיל סי' שסו ס"א (ואפילו מבית לבית שלא בדרך החצר, אסור לטלטל בלי עירוב).

[275] סעיף ח (עשרה בתים זה לפנים מזה, ואין פתוח מהם לחצר אלא החיצון בלבד, וכולם עוברים מזה לזה ויוצאין דרך החיצון לחצר, שנים הפנימים לבדם צריכים ליתן עירוב, שהם לבדם תורת בית עליהם).

[276] בקטע שלפנינו מבאר פרטי היתר בעל הבית שיש לו מלמד או סופר או תלמידים בביתו, אשר בתוס' ורא"ש הובאו בזה ג' פרטים:

(א) משתמשים באפייה ובישול בבית גדול של בעל הבית.

(ב) אינו משאיל להם רשותו לאסור עליו.

(ג) יכול לסלקם.

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

הלומדים בפני הרב ודרים בביתו, אע"פ שיש לכל אחד חדר מיוחד[277] פתוח לחצר[278], וגם לרשות הרבים[279], ואוכל וישן בחדרו, אין צריך לערב בחצר כלל, מפני שאין אוסרים כלל לא בחצר ולא לטלטל מחדריהם לבית או מחדר לחדר, אפילו אין לו בהם תפיסת יד, לפי שאינו משאיל להם רשותו לאסור עליו ולא לאסור זה על זה, והרי יכול לסלקם בכל עת[280]. אבל אם החדרים קנויים להם או שכורים[281] (או שאולים בענין שאינו יכול לסלקם תוך זמן שאילתם[282], אין לומר שאינו משאיל להם רשותו לאסור עליו,

דברי שלום

ועל זה מבאר:

(א) דסגי בטעם היתר השלישי "שיכול לסלקם" (הערה 280).

(ב) אף בשאולים לא סגי בלא טעם שיכול לסלקם (הערה 282).

(ג) לא סגי בטעם שמשתמשים באפייה ובישול בבית גדול (הערה 283).

[277] תוס' עב, א ד"ה ומודין (ומיהו אם יש לאדם סופר או מלמד בביתו, או כעין אותן [הבחורים] הבאין ללמוד תורה, ושרויין כל אחד בחדר או בעלייה בפני עצמו, אע"פ שחלוקין מבעל הבית בפתו, אין אוסרין עליו ולא בעו עירוב) רא"ש פ"ו סי"ז (אם יש לאדם סופר או מלמד בתוך ביתו, או בחורים הבאים ללמוד, ושרוי כל אחד בחדר או בעלייה בפני עצמו ... אין אוסרין עליו, ולא זה על זה). טור ושו"ע שם (אבל מי שיש לו מלמד או סופר בביתו, וכן תלמידים הלומדים בפני הרב ודרים בביתו כל א' בחדרו ... אינם אוסרים).

[278] רא"ש שם (ויש לכל אחד פתח פתוח לחצר). טור ושו"ע שם (אפילו יש לכל אחד פתח פתוח לחצר ואוכל וישן בחדרו).

[279] תוס' שם (בין יש להם פתח לרשות הרבים בין אין להם פתח לרשות הרבים). וראה ב"י ד"ה ומ"ש רבינו אבל מי (ונראה לי דלהרא"ש נמי אפילו יש לכל אחד פתח פתוח לרשות הרבים שרי, ולא הזכיר פתוח לחצר, אלא משום דאם אינם פתוחים לחצר בעל הבית, לא הוו שייכי אהדדי, כי היכי דלימא בהו שאינם אוסרים עליו).

[280] עי' תוס' שם בטעם הב' (דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו, ולא זה על זה, ומצי לסלוקינהו). רא"ש שם בטעם הב' (שאין משאיל להם רשותו לאסור עליו, ולא לאסור זה על זה, ומצי לסלוקינהו). וסי' שפב סנ"ו (אם יש לעכו"ם ה' שכירים או לקיטים ישראלים דרים בביתו, אין דירתם חשובה דירה שיאסרו זה על זה), דאין צריך שיהיו משתמשים באכילה כו', כטעם הא' שבתוס' וראה"ש שם (אין אוסרין זה על זה, כיון שכולם משתמשין בתוך הבית בכל עיסקי תשמישתיה באפייה ובישול ובכל דבר, חשיבי כולהו כאילו אוכלים וישנים במקום אחד), שטעם זה אמרינן רק כאן בישראל שיש לו מלמד כו', משא"כ בסי' שפב דמיירי בנכרי שיש לו ישראלים דרים בביתו. עי' שם במ"א ס"ק יב ס"ק יב (משום דלא השאיל להם רשותו שיאסרו, ומצי לסלקינהו, וכמ"ש סי' ש"ע ס"ג (תוס' דף ע"ב והרא"ש)). הרי סגי בטעם זה דמצי לסלוקינהו.

וכן הוא לקמן שם סי"ח (נכרי שיש לו ה' ישראלים שכירים ולקיטים דרים בחצרו, כל אחד בחדר או בית בפני עצמו, אינן אוסרים זה על זה, כיון שאין דירתם שלהם אלא של הנכרי, והוא יכול לסלקם), ושם נסמן (הערה 874). לעיל ריש ס"ב (בעל הבית שיש לו הרבה בתים בחצרו והשכירן לאחרים או שהשאילם (לזמן, בענין שאינו יכול לסלקם תוך הזמן בעל כרחם), הרי הם אוסרים עליו בחצר כאלו היו בתים שלהם, עד שיערבו), ושם נסמן (הערה 239).

וראה משנה ברורה באור הלכה סוף ס"ג, שיש מצריכים שניהם (שיהיו משתמשים באכילה כו' וגם שיכול לסלקם), ושדעת רבינו היא, דסגי במה שיכול לסלקם.

[281] ב"י שם (ואם שנים או שלשה אנשים דרים כל אחד בביתו המושכר או הקנוי לו, אף על פי שכל הבתים פתוחים לטרקלין ומקום אפייתם ובישולם ותשמישם ביחד, נראה דלכולי עלמא אוסרים זה על זה).

[282] ב"י סי' שפ"ב ד"ה ומ"ש רבינו ודוקא (דאם ייחד הגוי לישראל, שהוא שכירו ולקיטו, חדר אחד, שלא יוכל הגוי להשתמש בו, דהוי השתא הגוי מסולק מישראל ואין יכול לסלק הישראל, בכהאי גוונא לא אמרינן נותן עירובו ודיו), הרי שבמשאיל לו חדר, תלוי הדבר אם יכול לסלקו או לאו.

(עיין תוס' שם (דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו ולא זה על זה, ומצי לסלוקינהו). ועל זה מוכיח כאן, שעיקר טעם ההיתר הוא כיון "דמצי לסלוקינהו", ולא סגי בתחלת דברי התוס' "דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו".

וגם ראייתם (והוה ליה כה' שכירים וה' לקיטים, דלא אמרינן להחמיר, כדאמרינן לעיל (סד, א. סו, א) דאחד נותן עירובו ודיו), מיירי בכהאי גוונא שיכול לסלקם. עיין תוס' דף ס"ו סוף ד"ה מערב (דאם ייחד הנכרי לישראל שהוא שכירו ולקיטו חדר אחד שלא יוכל הנכרי להשתמש בו, דהוי השתא הנכרי מסולק מישראל, ואין יכול לסלק הישראל, בכהאי גוונא לא אמרינן נותן עירובו ודיו). ובמג"א סי' שפ"ב ס"ק (ט) [יב] (אין דירתן חשובה, משום דלא השאיל להם רשותו שיאסרו, ומצי לסלקינהו וכמ"ש סי' ש"ע ס"ג (תוס' דף ע"ב והרא"ש)).

וכן הוכיח לעיל ס"א, הערה 239 (וכן מצאתי בהדיא בב"י סי' שפ"ב גבי יחד לו בית, בפירושו בדברי התוס').

ומהרי"ק סי' מ"ו (במה נסתפקת בעניין האורח והבעל בית, שהרי דבר פשוט הוא דכל היכא שיש לכל אחד מקום פיתא לעצמן חשוב כל אחד כבעל בית, ואוסרים זה על זה) דלא סבירא ליה הכי (שאינו מחלק אם בעל הבית יכול לסלק את האורח אם לאו). לשיטתיה אזיל, דסבירא ליה עיקר ההיתר משום שמשתמשים באפייה כו' (שהוא טעם הראשון שבתוס' וראה"ש שם), כמבואר שם (ודווקא במשאיל מקום לחבירו אפייה ובשילה ביחד), ובסוף סי' מ"ז (ומכל מקום הוצרכו לתלות הטעם באפייה ובישול יחד, כדי להתיר גם בלא תפיסת יד). ומ"ש בסוף סי' מ"ח (היכא שיש לכל אחד דרך יציאה לחצר מבלתי

כיון שכבר השאיל להם ואין בידו לסלקם ובעל כרחו הם) אוסרים עליו, אלא אם כן יש לו בהם תפיסת יד. ואפילו הם משתמשים באפייה ובישול בבית גדול של בעל הבית, אין זה מועיל כלום, כיון שאוכלים בחדריהם[283]. אלא אם כן תלמידים המקבלים פרס מרבן כמו שיתבאר[284]:

מקום לינה אינו אוסר

ו עיקר דירת האדם היא מקום אכילת פת, ולא מקום השינה ולינה[285]. לפיכך אנשי החצר שהיו כולם אוכלים בבית אחד[286] בשבת[287], אעפ"י שכל אחד אוכל משלו על שלחן בפני עצמו[288], ויש לכל אחד חדר בפני עצמו בחצר שדר שם כל היום וכל הלילה, אינם צריכים עירוב, מפני שהם כאנשי בית אחד, ואינן אוסרים זה על זה[289].

דברי שלום

יצטרך עבור דרך הטרקלין, פשיטא שהיו אוסרים על הבעל הבית, אם לא מטעם שאפיותם ובשולם ביחד, או משום שלא השאיל להם רשותו וכו'). כוונתו משום תפיסת יד (שמה שכתב טעם השני "שלא השאיל להם רשותו" אין כוונתו לטעם השני שבתוס' ורא"ש, אלא כוונתו, שלא השאיל להם רשותו כיון שהניח בה תפיסת יד). וכן משמע בב"י גבי תלמידים ד"ה ומ"ש רבינו אבל מי (ודבר פשוט הוא דלא איצטרכינן להני טעמי אלא כדי להתיר כשאין לבעל הבית תפיסת יד במקום שהשאיל להם, שאם היה לו שם תפיסת יד, בלאו הני טעמי הוה שרי, כמו שנתבאר בסמוך), כמה שכתבתי אחר כך (אלא אם כן יש לו בהם תפיסת יד)).

וראה משנה ברורה באור הלכה סוף ס"ג, שיש הסוברים דסגי במה "שאינו משאיל להם רשותו לאסור עליו", אף אם אינו יכול לסלקם. ודעת רבינו היא שלא הותר בשאולים אלא כשיכול לסלקם.

[283] דלא סגי בטעם הראשון שבתוס' ורא"ש שם (אין אוסרין זה על זה, כיון שכולם משתמשין בתוך הבית בכל עיסקי תשמישתיה באפייה ובבישול ובכל דבר, חשיבי כולהו כאילו אוכלים וישנים במקום אחד). ב"י שם (ואם שנים או שלשה אנשים דרים כל אחד בביתו המושכר או הקנוי לו, אף על פי שכל הבתים פתוחים לטרקלין, ומקום אפייתם ובישולם ותשמישם ביחד, נראה דלכולי עלמא אוסרים זה על זה. ולא דמו לסופרים ומלמדים הדרים בבית בעל הבית שאינם אוסרים, דאיכא למימר שאני התם דאיכא נמי טעמא דלא השאיל להם רשותו לאסור עליו). ט"ז ס"ק ו (הטעם כיון שכולם משתמשים בשל בעל הבית באפייה ובישול ובכל דבר, חשיבי כולהו כאלו אוכלים וישנים במקום אחד ... ועוד דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו, כ"כ התוספות. וכתב ב"י שעיקר ההיתר בצירוף טעם השני דוקא, ואין לסמוך להתיר משום טעם הראשון במקום שאין שם שייכות טעם השני).

[284] לקמן סעיף ז.

[285] רב עג, רע"א (מאי מקום דירה, רב אמר מקום פיתא, ושמואל אמר מקום לינה). רי"ף כב, ב (והלכתא כרב). טור ושו"ע ס"ה (מי שאוכל במקום אחד וישן במקום אחר, מקום אכילתו הוא העיקר, ושם הוא אוסר).

[286] רמב"ם פ"ד ה"א (אנשי חצר שהיו כולם אוכלין על שולחן אחד, אף על פי שכל אחד ואחד יש לו בית בפני עצמו, אין צריכין עירוב, מפני שהן כאנשי בית אחד). תוס' עב, א ד"ה ומודין (אם כולם אוכלין במקום אחד, אף על פי שכל אחד ישן בחדרו, קי"ל כמאן דאמר לקמן מקום פיתא גורם). רבינו ירוחם נתיב יב חט"ו (כמה אנשים שדרין בבית אחד, אפילו הבית שלהם, אינם אוסרים זה על זה. כך כתבו בתוס'). שו"ע ס"ד (אנשי חצר שהיו כולם אוכלים על שלחן אחד, אף על פי שכל אחד יש לו בית בפני עצמו, אינם צריכים עירוב, מפני שהם כאנשי בית אחד).

והיינו לא רק אם אוכלים בבית אחד, אלא אף אם אוכלים בחצר, כדלעיל סי' שסו ס"ג (אותם שאין להם בתים, הרי הם כשרויים בחצר אחת ואינם צריכים עירוב).

[287] בב"י ד"ה כתב הרמב"ם: "שאוכלין על שולחן אחד תמיד". ובכ"מ שם: "שאוכלין על שולחן אחד". וכאן בפנים: "אוכלים בבית אחד בשבת". וכן הוא בסוף הסעיף: "אם אוכל שם בשבת". וראה נתיבות השבת פכ"ח הערה ב.

וכל זה כשאוכלים את כל סעודות השבת ביחד, אבל אם אוכלים רק סעודה אחת ביחד, ושאר הסעודות אוכל כל אחד בביתו, אזי חייבים בעירוב, כדלעיל סי' שסו סט"ז (בני החצר שהיו מסובים לאכול בבית אחד מהם, וקידש עליהם היום, הפת שעל השלחן סומכין עליו משום עירוב ... והוא שמסובין בבית שהוא מקום הראוי להנחת עירוב, אבל אם מסובין בחצר, אינו עירוב, שהרי העירוב צריך להיות בבית דירה). הרי מיירי שחייבים בעירוב (כיון שכל אחד אוכל שאר הסעודות בביתו), והפת שעל השלחן בסעודה שבכניסת השבת סומכין עליו משום עירוב.

[288] סמ"ק. ב"י שם (ונראה לי שאפילו אם הם חלוקין בעיסתן קאמר שאינם אוסרין זה על זה, כיון שאוכלין על שולחן אחד תמיד, וטעמא משום דקיימא לן כרב דאמר מקום פיתא גרים, וכיון דמקום פיתא דכולהו הוי במקום אחד חשיבי כאנשי בית אחד). בדק הבית שם (ונראה עוד דשולחן אחד לאו דוקא, דאפילו אוכל כל אחד על שולחנו, כיון דמקום פיתא דכולם הוי בבית אחד, חשיבי כולהו כאנשי בית אחד). וכן הוא בכסף משנה שם. רמ"א ס"ד (וכן אם הרבה בעלי בתים אוכלים בחדר אחד, כל אחד על שלחנו, אף על פי שכל אחד ישן בחדר בפני עצמו, עירוב אחד לכולם).

[289] זה שמאכלם הוא באותו חדר, אינו נחשב כעירוב, כדלעיל סי' שסו ס"ח (צריך שלא יקפיד שום אחד מהם על עירובו אם יאכלנו חבירו, ואם מקפיד, אינו עירוב ... ולכן צריך ליזהר שלא לערב בדבר שתיקון לצורך השבת, שהרי אם

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

וכן אם הוצרכו לעשות עירוב עם חצר אחר, עירוב אחד לכולם, ופת אחד בלבד מוליכין לאותו מקום שהם מערבין עמו. ואיזה מהם שירצה יתן הפת[290]. ואפילו בני ביתו של בעל הבית יכולין ליתן הפת משלהם[291]. ואם היה העירוב בא אצלם אין צריך ליתן פת כלל, כמו הבית שמניחים בו העירוב שאין צריך ליתן הפת, שכל אלו הבתים כבית אחד הם חשובים[292], כיון שאכילת בעליהם היא בבית אחד בלי

דברי שלום

יבקשנו חבירו ממנו לא יתננו לו), וס"ט (צריך ליתן כל העירוב בכלי אחד, ואם חלקו ונתנו בשני כלים אינו עירוב), והרי כאן "כל אחד אוכל משלו, על שלחן בפני עצמו".

ומכל מקום "אינם צריכים עירוב", כי "כולם אוכלים בבית אחד בשבת ... הם כאנשי בית אחד, ואינן אוסרים זה על זה".

ואפילו אם יש ביניהם מחיצות עראי אינם צריכים עירוב, כדלעיל ס"ה (חמש חבורות ששבתו בטקלין וחלקוהו במחיצות ... עראי כגון של יריעות ... אם אין דיורין אחרים כלל בחצר, אין צרים עירוב כלל, שאין אוסרים כלל זה על זה, הואיל וכולם בבית אחד שאינו מוחלק אלא במחיצות עראי).

*

וראה המסופר בלקוטי שיחות ח"ט ע' 91 (בשעת דער טאטע (בעל ההילולא) איז געווען ביי הרה"ג וכו' ר' חיים בריסקער צו נעמען ביי אים "סמיכה" אויף רבנות ... האט ער אים אויך מציע געווען ענטפערן אויף אייניגע שאלות וועלכע זיינען דאן פארגעבראכט געווארן פאר ר' חיים'ען. צווישן אנדערע איז אויך געווען א שאלה. א איד האט געהאט א סוכה אין הויף צוזאמען מיט די אנדערע אידישע שכנים, או מען האט פארגעסן מאכן אן עירוב-חצירות. איז ער געקומען פרעגן, ואס זאל מען טאן שבת? ר' חיים האט זיך געווענדעט צום טאטן אז ער זאל פסק'נען די שאלה, און דער טאטע האט באלד געענטפערט אז די סוכה אליין איז מערב), ובשוה"ג שם (ראה שו"ע אדה"ז או"ח סש"ע ס"ו. "אנשי החצר שהיו אוכלים בבית אחד בשבת ... אינם צריכים עירוב, מפני שהם כאנשי בית אחד". יתרה מזה בסוכה שהיא קבע וביתו עראי (סוכה כח, ב)).

וכנראה אין הכוונה שמועיל מטעם עירוב, שהרי:

(א) נתבאר לעיל סי' שסו ס"ה (הואיל והעירוב הוא משום דירה, אין מניחין אותו אלא בבית הראוי לדירה, אבל לא באכסדרה ומרפסת, ולא בבית שער), וגם סוכת החג יש לה דין אכסדרה, כלעיל ס"א (הדר באכסדרא ומרפסת שבחצר, אינו אוסר על בני החצר, שאינן חשובות דירה. וכן סוכת החג בחג, אינה חשובה דירה לאסור).

(ב) נתבאר לעיל סי' שסו ס"ח (צריך שלא יקפיד שום אחד מהם על עירובו אם יאכלנו חבירו ... ולכן צריך ליזהר שלא לערב בדבר שתיקן לצורך השבת, שהרי אם יבקשנו חבירו ממנו לא יתננו לו), וכאן מיירי בפשטות שכל אחד אוכל ממאכלי החג שהכין לעצמו.

(ג) נתבאר לעיל סי' שסו ס"ט (צריך ליתן כל העירוב בכלי אחד, ואם חלקו ונתנו בשני כלים אינו עירוב), וכאן מיירי בפשטות שכל אחד אוכל בפני עצמו ממה שהכין בכליו של עצמו.

ונראית יותר הכוונה, שכיון ש"כולם אוכלים בבית אחד בשבת ... הם כאנשי בית אחד, ואינן אוסרים זה על זה", ולכן אינם צריכים עירוב כלל.

ויתירה מזו, אפילו יש כמה סוכות בחצר, וכל אחד אוכל בסוכה שלו, אין אוסרים זה על זה, כדלעיל ס"א (וכן סוכת החג בחג, אינה חשובה דירה לאסור), ושם (הערה 235).

ואף שכאן אפשר שהנשים ובנות אוכלות בביתן, שהרי אינן חייבות בסוכה. מכל מקום אינן אוסרות על שאר בני החצר, כדלקמן סוף ס"ז "בנשים המקבלות פרס מבעליהן", "ואוכלין בבתיהם", "אינן אוסרים זה על זה".

ולפי זה אפשר, שאם יש בחצר אלמנה שאינה אוכלת בסוכה, וגם אינה מקבלת פרס מבני החצר, שוב לא תועיל אכילת הגברים בסוכה (ראה קובץ דברי תורה ח"ד ע' קלט).

[290] **רמב"ם** שם ה"ב (וכן אם הוצרכו לעשות עירוב עם אנשי חצר אחרת, עירוב אחד לכולן ופת אחת בלבד מוליכין לאותו מקום שמערבין עמו). שו"ע שם.

וכן הוא לקמן סי' שעב ס"ג-ד (שתי חצרות שרוצות לערב יחד ... אם ירצה יוליך שם, אפילו פת משלו, וכולם מותרים, הואיל והוא כבר עירב עם חבריו ... והוא הדין אם הוא עם חבריו הם בענין שאינן צריכין לערב כלל ביניהם ... הרי אחד מהם מוליך פת בשביל כולם, אפילו משלו, לחצר הסמוכה להם לערב עמה), ושם נסמן (הערה 407).

[291] **תוס' דף ע**, רע"ב (דאם נותן פת משלו הוי עירוב, אף על פי שלא זיכה לאביו). **ורא"ש שם** פ"ו סי' טז (אף על פי שלא זיכה לאביו ... אם לקח פת משלו והוליך למקום השיתוף מועיל לכולם).

וכדלקמן סי' שעא ס"ג (אם היה דר בבית זה עם המוריש ונתן לעירוב משלו בשביל בית זה של המוריש, הרי זה מועיל, כמו שנתבאר בסימן ש"ע שבני ביתו של אדם יכולים לערב משלהן בעד ביתו).

והיינו כשבעל הבית בעיר, שאז אין בני הבית יכולים לערב משלו, אלא משלהם. אבל אם אינו בעיר, נתבאר לעיל סי' שסז (ואם אין הבעל והאשה בעיר, יכולים בני הבית לערב משלו שלא בידיעתו, שמן הסתם לא יקפיד עליהם).

[292] רמב"ם שם (ואם היה העירוב בא אצלן, אינן צריכין לערב, כמו הבית שמניחין בו העירוב שאינו צריך ליתן את הפת, שכל אלו הבתים כבית אחד הן חשובין). שו"ע שם.

מחיצה מפסקת ביניהם[293].

ואפילו אם לפעמים פורסין וילון לפניהם לצניעות, אינו חשוב מחיצה לחלוק ביניהם, אפילו אם מגיע לתקרה, הואיל ואינו פרוס שם תמיד כל זמן שהם בבית, אלא כשרוצין לעשות שם דבר צניעות פורסין אותו ואחר כך מסלקין אותו[294]. משא"כ בחבורות ששבתו בטרקלין[295], שהיריעות שפרסו ביניהן הן פרוסות שם כל זמן שביתתן שם.

ומי שיש לו שתי בתים בשתי חצרות, באחת הוא אוכל ובשניה הוא דר כל היום וכל הלילה, הרי זה אוסר באותה שאוכל, אם אוכל שם בשבת, וצריך לערב עמהם. אבל בשניה אינו אוסר, ואין צריך לערב, ומותר להשתמש שם בשבת[296], לפי שנעשה שם כאורח אצלם[297]:

המקבלים פרס אינם אוסרים עליו

ז האחים שיש להם בתים בחצר אביהם ומקבלים פרס מאביהם ואוכלים בבתיהם[298], בין שהפרס הוא לחם בין שהוא מעות לקנות בו לחם[299], אם יש עוד דיורים בחצר ומניחים עירוב כל החצר באחד מדיורין ההם, צריכים האחים עם אביהם ליתן כל אחד עירובו, שמתוך שבתים אלו של האב ובניו

דברי שלום

וכדלעיל סי' שסו ס"ד (הבית שמניח בו העירוב אין צריך ליתן פת, שהרי העירוב אינו אלא שנחשבים כאלו כולם דרים שם, והרי בעל הבית זה דר שם), ושם נסמן (הערה 19).

[293] רמ"א ס"ד (הואיל ואין מחיצה מפסקת בין מקום אכילתן הוי כחמשה ששבתו בטרקלין). ט"ז ס"ק ז (פירוש אף על פי שכל אחד אוכל על שלחן בפני עצמו, מכל מקום כיון שאין מחיצה בין שלחן לשלחן חשוב מקום אחד).

[294] ב"י (ואף על פי שיש וילון תלוי בפני כל אכסדרה, לא חשיב חילוק מחיצות בהכי ... ואפילו אם מגיע לתקרה, נראה דלא חשיב מחיצה, כיון שאינו פרוס תדיר, דבשעה שרוצים לעשות דבר של צניעות מותחין אותו ואחר כך מסלקין אותו לצד אחד). רמ"א שם (ואף על פי שפורסין לפעמים וילון לפניהם לצניעות, לא מיקרי מחיצה, הואיל ולא הוי שם בקביעות). מ"א ס"ק ט (דאין פורסין אלא כשעושין דבר צניעות).

[295] שנתבאר לעיל ס"ה (חמש חבורות ששבתו בטרקלין, וחלקוהו במחיצות לחמשה חדרים ... הרי כל אחד ואחד חדר בפני עצמו, אפילו הן מחיצות עראי, כגון של יריעות, וצריכות כל אחד ואחד מהחבורות ליתן עירובן).

[296] ברייתא עב, ב (מעשה בבן נפחא שהיו לו חמש חצרות באושא, ובא מעשה לפני חכמים ואמרו, אינו אוסר אלא בית דירה בלבד), וגמרא עג, רע"א (מאי מקום דירה, רב אמר מקום פיתא, ושמואל אמר מקום לינה). רי"ף כב, ב (והלכתא כרב). טור ושו"ע ס"ה (מי שאוכל במקום אחד וישן במקום אחר, מקום אכילתו הוא העיקר ושם הוא אוסר).

[297] שבמקום שגר בו ואינו אוכל בו, נעשה כאורח אצלם.

וכמו במתפללי בית הכנסת שאינם אוסרים מטעם זה, כדלעיל סי' שסו ס"ו (ואין אנשי בית הכנסת אוסרים עליה, הואיל ובית הכנסת אינה בית דירה ... וכל בני העיר נעשו כאורחים לגבי דירה זו).

סיכום דיני אורח – ראה לקמן ס"ט (הערה 305).

[298] משנה עב, ב (האחין שהיו אוכלין על שלחן אביהם וישנים בבתיהם (הם ואביהם ואחרים דרין בחצר אחת, רש"י), צריכין עירוב לכל אחד ואחד ... אימתי בזמן שמוליכין עירובן במקום אחר, אבל אם היה עירוב בא אצלן (עירוב כל החצר בא לבית אביהן שלא הוזקקו לעירוב, דאמרינן במי שהוציאוהו (לעיל דף מט, א) בית שמניחין בו עירוב אין צריך ליתן את הפת, והם כולם נמשכין בו, רש"י) או שאין עמהן דיורין בחצר (שאין דיורין מזקיקין אותן לעירוב, רש"י) אינן צריכין לערב), לאוקימתא דרב שם (במקבלי פרס שנו), ופרש"י (שאין אוכלין בבית אביהן ממש), ותוס' (ואע"פ דמקום פיתא ולינה בבתיהם, אהני מה שאוכלים משל אביהם, דאם היה עירוב בא אצלם, או שאין עמהם דיורין, אין צריכין לערב). טור ושו"ע ס"ה (האחין שאוכלים בבית אביהם וישנים בבתיהם, אינם אוסרים. ואם נותן להם פרס ואוכלים בבתיהם, אוסרים. והני מילי כשנותנים בני שאר החצר עירובן במקום אחר, אבל אם היו בני שאר החצר נותנים העירוב באחד מבתים אלו, או שאין עמהם דיורים בחצר, אינם צריכים לערב).

ודינו כהא דלעיל ס"ג (יש אומרים שאין תפיסת יד מועלת אלא כשאין עמהם דיורין אחרים בחצר ... אבל אם העירוב מונח באחד מבתי הדיורין, הרי כל הבתים אלו צריכים כל אחד ליתן פת לעירוב, שמתוך שבתים אלו הוזקקו לעירוב עכ"פ בשביל בית שדר בו בעל הבית, צריכים גם הם ליתן בשביל בתיהם), וס"ה (חמש חבורות ששבתו בטרקלין, וחלקוהו במחיצות לחמשה חדרים ... מחיצות עראי, כגון של יריעות, וצריכות כל אחד ואחד מהחבורות ליתן עירובן. במה דברים אמורים כשיש עוד דיורין בחצר, ועירוב כל החצר מניחין אותו באחד מדיורין ההם).

[299] ב"י ד"ה ומ"ש הלכך (ומשמע דלא שנא לן בין אם מקבלין מאכל ממש, למקבלים מעות ליקח בהם מאכל). מ"א ס"ק י (אפילו מעות לקנות לחם (ב"י)).

הוזקקו לעירוב צריכים ליתן כל אחד ואחד[300]. אבל אם אין עמהם דיורין בחצר, אין צריך עירוב כלל, שאינן אוסרים זה על זה, הואיל ואוכלים פרס אביהם נעשו כבני ביתו. או אפילו יש עמהם דיורין אלא שמניחים העירוב באחד מבתים אלו של האחים או בבית אביהם, אינן צריכין לערב כלל, לפי שכולם כבית אחד שמניחים בו העירוב שאין צריך ליתן את הפת[301].

וכן בנשים המקבלות פרס מבעליהן, ובעבדים המקבלים פרס מאדוניהם[302], ובתלמידים המקבלים פרס מרבן[303]:

עשרה בתים זה לפנים מזה

ח עשרה בתים זה לפנים מזה, ואין פתוח מהם לחצר אלא החיצון בלבד, וכולם עוברים מזה לזה ויוצאין דרך החיצון לחצר, שנים הפנימים לבדם צריכים ליתן עירוב, שהם לבדם תורת בית עליהם ואוסרים בחצר, וכן לטלטל מזה לזה, וכן מהם לבתים שלפניהם ולחצר, אבל שאר הבתים שלפניהם תורת חצר עליהם, לפי שכל אחד מהם הוא בית שער להפנימי ממנו, ואם כן בית השלישי מהפנים הוא בית שער לב׳ הפנימים, ונקרא בית שער של רבים, ואינו חשוב דירה כיון שרבים עוברים עליו, אבל בית השני אינו בית שער אלא לבית אחד הפנימי ממנו, ובית שער של בית אחד אינו מתבטל מתורת בית[304]:

אורח אינו אוסר

ט המתארח בחצר[305], אפילו נתארח בבית בפני עצמו ואוכל וישן שם בביתו, אם לא נתארח דרך קבע

---

[300] גמרא עג, א (כגון דאיכא דיורין בהדייהו, דמגו דהני אסרי (והזקיקוהו לעירוב) הני נמי אסרי (איש על אחיו, רש״י)). ט״ז ס״ק ח (דהואיל והוצרכו לעירוב, אמרינן מיגו דשאר דיורים אוסרים אינהו נמי אסרי).

[301] כדלעיל סי׳ שסו ס״ד (הבית שמניח בו העירוב אין צריך ליתן פת שהרי העירוב אינו אלא שנחשבים כאלו כולם דרים שם והרי בעל הבית זה דר שם), ושם נסמן (הערה 19).

[302] בדייתא שם (מי שיש לו חמש נשים מקבלות פרס מבעליהן, וחמשה עבדים מקבלין פרס מרביהן, רבי יהודה בן בתירה מתיר בנשים ואוסר בעבדים, רבי יהודה בן בבא מתיר בעבדים ואוסר בנשים). רמב״ם פ״ד ה״ו (הנשים או העבדים שאינן סומכין על שולחן בעליהן או רבן תמיד, אבל אוכלין הם על שלחנו ... אם אין עמהן דיורין אחרים בחצר, אינן צריכין לערב. ואם עירבו עם חצר אחרת עירוב אחד לכולן. ואם בא העירוב אצלן אין נותנין פת). רא״ש פ״ו סי׳ יט (והרמב״ם ז״ל פסק כדברי שניהם להקל), אלא שפירש הלכה זו באופן אחר. ב״י (וכתב הרא״ש (סי׳ יט) שר״מ (פסקי עירובין סי׳ קע״א) פסק כדברי שניהם להקל, וכן דעת הרמב״ם בפ״ד מהלכות עירובין). טור ושו״ע ס״ו (מי שיש לו חמש נשים וחמשה עבדים מקבלים ממנו פרס וכל אחד אוכל בביתו ... אינם אוסרים זה על זה אם אין עמהם דיורין בחצר, או אם העירוב בא אצלם).

וכן הוא לעיל סי׳ שסו סי״ג (אשתו שמעלה לה מזונות, או שאמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך ... אפילו יש לה בית בפני עצמה בחצר זו או במבוי זה ... אינה אוסרת על בעלה אף על פי שלא עירבה עמו, כמו שיתבאר בסימן ש״ע), ושם נסמן (הערה 125).

[303] רב ור׳ חייא שם (תלמיד אצל רבו מאי. תא שמע דרב בי רבי חייא אמר אין אנו צריכין לערב, שהרי אנו סומכין על שולחנו של רבי חייא, ורבי חייא בי רבי אמר אין אנו צריכין לערב, שהרי אנו סומכין על שולחנו של רבי). טור ושו״ע שם (וכן תלמיד המקבל פרס מרבו ואוכל בביתו).

[304] ר׳ יוחנן עה, ב (אמר רב יהודה אמר שמואל י׳ בתים זה לפנים מזה (חיצון פתוח לחצר, וכולן דריסת רגלו עליו, ופנימי דורס על כולן, שאין לו יציאה אלא דרך זו, רש״י), פנימי נותן את עירובו ודיו, ורבי יוחנן אמר אפילו חיצון. חיצון בית שער הוא, חיצון של פנימי. במאי קמיפלגי, מר סבר בית שער דיחיד שמיה בית שער, ומר סבר לא שמיה בית שער). רא״ש פ״ו סכ״ב (והלכתא כרבי יוחנן לגבי רב ושמואל). טור ושו״ע ס״ז (עשרה בתים זה לפנים מזה, וכולם עוברים מזה לזה ויוצאים דרך החיצון לחצר, שנים הפנימיים לבד צריכים ליתן בעירוב, והשאר פטורים, שחשובים כולם כבית שער). לבוש ס״ז (ששנים האחרונים שנקראים בתים).

וכדלעיל ס״א (הדר בבית שער, אע״פ שיש לו ד׳ מחיצות, כיון שרבים עוברים דרך שם לבתיהם, אין עליו תורת בית, אלא תורת חצר, ואין צריך לערב עם שאר הבתים), ושם נסמן (הערה 234).

[305] בנוסף להאמור כאן, שהבא לדור בחצר ״לשלשים יום או פחות, אינו אוסר על בני החצר״, כיון שנחשב כאורח וכבן ביתו של בעל הבית. ישנם עוד כמה אופנים, שאינו אוסר על בני החצר, כיון שנחשב כאורח וכבן ביתו של בעל הבית:

(א) המשאיל בית לחבירו למשך זמן ויכול לסלקו כשירצה, נחשב כאורח ואינו אוסר עליו, כדלעיל ס״ב (בענין שאינו יכול לסלקם תוך הזמן בעל כרחם). וס״ה (תלמידים הלומדים בפני הרב ודרים בביתו ... ואוכל וישן בחדרו, אין צריך לערב בחצר כלל ... הרי יכול לסלקם בכל עת (אבל אם החדרים קנויים להם או שכורים (או שאולים, בענין שאינו יכול לסלקם תוך זמן שאלתם...) אוסרים עליו).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

אלא לשלשים יום או פחות, אינו אוסר על בני החצר, והוא והם מותרים לטלטל בחצר בין מביתו בין מבתיהם[306]. ואפילו אם האורחים רבים ובעל הבית אחד, כולם טפלים אצלו ונעשים כאנשי ביתו[307], אפילו אם הבתים שמתארחים בהם אינם שלו, אלא של נכרים[308], או של ישראלים שאינם דרים שם[309].

דברי שלום

וכאן מיירי שאינו יכול לסלקו, כדלקמן בסמוך (אם השאילוהו לו בענין שאינם יכולים לסלקו תוך משך זמן שאלתו), ובריש ס"י (בענין שאינם יכולים לסלקו תוך משך זמן שכירותו או שאלתו). ומכל מקום נחשב כאורח, כיון שאינו מתארח אלא לשלשים יום או פחות.

(ב) המשכיר בית לחבירו ויש לו בו תפיסת יד, נחשב כאורח ואינו אוסר עליו, כדלעיל ס"ב (נעשה כאלו דר בהם, ואין הדרים אוסרים עליו, לפי שנעשו כולם כאורחים אצלו).

וכאן מיירי שאין לו בו תפיסת יד. ומכל מקום נחשב כאורח, כיון שאינו מתארח אלא לשלשים יום או פחות.

(ג) הדר בבית שבחצר ואינו אוכל שם, נחשב כאורח ואינו אוסר על בני החצר, כדלעיל סוף ס"ו (מותר להשתמש שם בשבת, לפי שנעשה שם כאורח אצלם). וכן הדין באנשי בית הכנסת שאין אוכלים בו, כדלעיל סי' שסו ס"ו (הדירה הוא מקום האכילה, ואסור לאכול בבית הכנסת ... נעשו כאורחים לגבי דירה זו).

וכאן מיירי כשהוא "נתארח בבית בפני עצמו ואוכל וישן שם בביתו". ומכל מקום נחשב כאורח, כיון שאינו מתארח אלא לשלשים יום או פחות.

(ד) המקבלים פרס מבעל הבית ואוכלים בבתיהם, נחשבים כבני ביתו ואינם אוסרים, כדלעיל ס"ז (האחים שיש להם בתים בחצר אביהם ומקבלים פרס מאביהם ואוכלים בבתיהם ... הואיל ואוכלים פרס אביהם נעשו כבני ביתו).

וכאן מיירי שהוא אוכל משלו. ומכל מקום "נעשים כאנשי ביתו", כיון שאינו מתארח אלא לשלשים יום או פחות.

(ה) המבטל רשותו לבני החצר, נחשב כאורח ואינו אוסר עליהם, כדלקמן סי' שפ ס"ב (אם ביטל להם רשותו ... נעשה אצלם כאורח בעלמא), וס"ג (לפי שנעשה אורח גמור אצלם).

ומכל מקום יש הפרש בין דיני אורח על ידי שמבטל רשותו להם, לבין דיני אורח שבא לדור שלשים יום או פחות, כדלקמן בהערות הבאות.

וראה גם לקמן סי' שעא ס"ו (אבל אורח אינו אוסר, כמו שנתבאר בסי' שע).

[306] תרומת הדשן סי' עו (דנראה דשפיר מוכח בתלמודא דאין בעל הבית אוסר על האורח כלל, אפילו אם מתארח בבית אחר. דתנן (סט, ב) ביטל להן רשותו שלהן מותר לו ולהן, ומפרש בגמרא משום דהוי כאורח גבייהו. ואף על פי דהתם אינו מתארח בביתם, אלא מפני שבטל רשותו חשיב כאורח, ומותר הוא עצמו בשלהם, ואינהו לא אסרי עליה משום דהוי כאורח לגבייהו. כל שכן אורח ממש, דלא הוי ליה כח דירה מעולם בחצר, שאין בעל הבית אוסר עליו ... אלא דרך קבע יותר מל' יום). והשיעור של שלושים יום למדים מהירושלמי פ"ו ה"ב (הקוסטר אוסר מיד, ואכסניא לאחר שלשים). שו"ע ס"ח (המתארח בחצר, אפילו נתארח בבית בפני עצמו, אם לא נתארח דרך קבע אלא לשלשים יום או פחות, אינו אוסר על בני החצר, והוא והם מותרים, בין בביתו בין בביתם).

*

ומזה יש ללמוד לענין השוכרים חדרים במלון ולא עירבו ביניהם, כמבואר באגרות קודש חי"ח אגרת ו'כו (כו"כ משומרי תומ"צ מקילין בהאטעלס [כ"ק מו"ח אדמו"ר לא הי' מטלטל בש"ק בפרוזדרי האטעלס]. ולכאורה יש להם על מה שיסמוכו סמיכה חזקה ... מתארחים לפחות מל' יום).

ולכאורה פשוט שהכוונה כאן למלון של הימים ההם, שגם הבעלים היו גרים בחצר זו, משא"כ בזמנינו שהבעלים אינם גרים בבית המלון, בזה נתבאר בסעיף הבא (וכל זה כשיש בעל הבית אחד קבוע בחצר, שאז האורחים שבבתים אחרים שבחצר זו בטלים אצלו. אבל אורחים לבדם ביחד, אוסרים זה על זה מיד, אם יש לכל אחד חדר מיוחד לאכילה).

וגם כשהבעלים גרים במלון, היתר זה אינו אלא לדעה הא', ולא לדעה הב' דלקמן בסמוך (ויש אומרים שהאורח שמתארח בבית או חדר בפני עצמו, אינו טפל לבעל הבית להיות כאנשי ביתו ... אינו אוסר על בעל הבית לטלטל מביתו לחצרו, אבל לטלטל מבית האורח לחצר אסור בין לו בין לבעל הבית).

ונראה שעיקר היתר זה בא בתור סניף לטעם העיקרי להיתר הטלטול במלון, שהובא לעיל (הערה 241).

[307] תרומת הדשן שם (דחמשה שבטלו רשותן לאחד, אינם מותרים לא בשלו ולא בשלהם, ומפרש טעמא משום דחמשה לגבי חד לא הוי אורחים. ואילו חמשה שנתארחו ממש אצל האחד, ודאי כולהו שרי לטלטל בביתו ובחצירו ... אם היו באין רק דרך אכסנאי, אף על גב דהוו חמשה או עשרה, פשיטא דהוו אפילו כולהו כאורחים, ואין בזה ספק). רמ"א ס"ח (ואפילו אם האורחים רבים ובעל הבית אחד).

[308] תרומת הדשן שם (ראובן הדר בעיר המוקפת חומה יחידי, ושמעון עובר דרך אותו העיר עם בני ביתו ... ונכנס בשבת לביתו של נכרים).

וכן הוא לקמן סי' שצא ס"ג (ישראלים הדרים בחצר אחת בעיר של נכרים המוקפת חומה, ועברו ישראלים אחרים דרך שם ונתאכסנו בחצר אחרת של נכרי, אינם אוסרים בעיר עד לאחר ל' יום, כמו שנתבאר בסימן ש"ע, באורח שנתארח בחצר).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ויש אומרים[310] שהאורח שמתארח בבית או חדר בפני עצמו, אינו טפל לבעל הבית להיות כאנשי ביתו. אלא שכל שלא נתארח בדרך קבע, אין לו חלק בחצר ואינו אוסר על בעל הבית לטלטל מביתו לחצרו, אבל לטלטל מבית האורח לחצר אסור בין לו בין לבעל הבית[311], שכיון שהשכירו לו בית זה לאיזה זמן, שכירות ליומו ממכר הוא[312], והרי זה בית שלו, וכשמוציא משם לחצר בעל הבית, הרי זה כמוציא מרשות לרשות (והוא הדין אם השאילוהו לו בענין שאינם יכולים לסלקו תוך משך זמן שאלתו[313]. ואינו דומה לאנשי חצר ששכח אחד מהם ולא עירב, שכשמבטל להם רשות ביתו, מותר גם הוא להוציא מביתו לחצר, מפני שנעשה אצלם כאורח כמו שיתבאר בסי׳ ש״פ[314]. לפי שהמבטל סילק עצמו מרשות ביתו ונתנו להם, משא״כ אורח, שלא ביטל ולא סילק עצמו, ובני החצר גם כן אינם יכולים לסלקו, הרי רשות ביתו מיוחדת לו, ורשות חצר מיוחדת להם, ואסור להוציא מרשות זו לזו עד שיערבו[315]):

י אבל לאחר שלשים יום, אוסר על בני החצר[316], אם הוא בענין שאינם יכולים לסלקו תוך משך זמן שכירותו או שאלתו[317].

ומכל מקום אפילו אם קובע ליותר משלשים יום, אינו אוסר עד לאחר שלושים יום, אבל לא תוך שלשים, אפילו אם רגיל לבא לכאן ולקבוע לעולם ליותר משלשים[318]. במה דברים אמורים באורח

דברי שלום

[309] כי אף שבזה לא שייך להתיר מטעם האמור לעיל ס״ה (לפי שאינו משאיל להם רשותו לאסור עליו). מכל מקום אין האורח אוסר על בני החצר.

[310] מרדכי רמז תקז (חצירו של עובד כוכבים, הרי הוא כדיר של בהמה, ופירוש מותר לישראל המתאכסן שם להכניס ולהוציא. ואם יש שם ישראל אחר, אוסר, פירוש אוסר לאורח להוציא מבית העובד כוכבים לחצר. אבל אותו ישראל מותר להוציא מביתו לחצר, דאין ישראל האורח אוסר עליו). הובא בתרומת הדשן שם ובשו״ת רמ״א סי׳ פה. מ״א סי׳ שצא ס״ק ב (המרדכי כתב דעכ״פ אסור האורח להוציא מביתו לחצר או לעיר ... נראה לי שהדין עמו, דהרי החצר מיוחד להבעל הבית, והבית מיוחד להאורח, דשכירות ליומיה ממכר הוא, ואם כן מוציא מרשות לרשות, אבל הבעל הבית, מותר להוציא, דאין לאורח חלק במבוי או בחצר עד ל׳ יום).

וכן הוא לקמן שם ס״ג (אלא שהאורחים יש אומרים שהם אסורים לטלטל מחצירן למבוי, שישראל הדר בעיר אוסר עליהם כל מבואות העיר, מטעם שנתבאר שם).

וכל זה באורח שמתאכסן שם, אבל אם אינו מתאכסן שם, נתבאר לקמן שם (ישראל אחד הדר בחצר שדרים בה נכרים, מותר לישראל אחר שאינו מתאכסן בחצר זו להוציא ולהכניס מבתי הנכרי או מבית הישראל לחצר, ואין ישראל הדר שם אוסר עליו, הואיל והוא אינו שובת כלל בחצר זו, ואורח גמור הוא אצל זה).

[311] פרי מגדים סי׳ שצא א״א ס״ק ב (ומשמע הוא הדין בעל הבית, מבית אורח לחצר לא, כי שכירות ליומא ממכר היא).

[312] ב״מ נו, ב (שכירות ... ביומיה מכירה היא).

ויש מחלוקת וספק מתי אומרים ששכירות ליומיה מכירה היא, כדלעיל סי׳ רמו ס״ח (שיש להסתפק שמא על ידי השכירות ששכרה הישראל ... נקנה לו). קונטרס שם ס״ק ג (דקיי״ל דשכירות לא קניא, ולא אמרינן ליומא ממכר הוא). סי׳ רנב בקונטרס אחרון ס״ק א (משום דשכירות לא קניא). מהדורא בתרא לסי׳ רמג סוף ס״ט (דשכירות לא קניא. ואף דשכירות ליומא ממכר הוא).

[313] כדלעיל ס״ב וס״ה (והערה 305).

[314] ס״ג (אם ביטל להם גם רשות ביתו, מותרים גם בביתו להוציא ממנו לחצר, וכן להכניס, כמו בבתיהם, וגם הוא מותר בביתו כמו בבתיהם, לפי שנעשה אורח גמור אצלם, כיון שלא נשאר לו שום רשות שלא ביטלה להם).

ואם ״לא ביטל אלא רשות שיש לו בחצר״, יתבאר לקמן שם ס״ב.

[315] ראה מראי מקומות וציונים.

[316] תרומת הדשן שם (אינם דרך אכסנאי, אלא דרך קבע יותר מל׳ יום). ב״י בסוף הסימן (המתארח בחצר אפילו נתארח בבית בפני עצמו, אם לא נתארח דרך קבע אלא לל׳ יום או פחות, אינו אוסר על בני החצר, והוא והם מותרין בין בביתו בין בביתם, וכמו שהוכיח בתרומת הדשן סימן ע״ו). שו״ע שם (אם לא נתארח דרך קבע אלא לשלשים יום או פחות). ט״ז ס״ק י (אלא לשלשים יום או פחות, משמע ביותר מל׳ יום אוסר).

[317] כדלעיל ס״ב וס״ה (והערה 305).

[318] מ״א ס״ק יב (עיין תשובות רש״ל סי׳ יח, משמע דסבירא ליה לרמ״א, דבישראל אפילו רגיל אין אוסר), לדעת רמ״א ס״ח.

ומפרש רבינו, שכל ההלכה הזאת מיירי אף שקובע ליותר משלושים, כמשמעות הטור ושו״ע סי׳ שפד (אם הוא רגיל לבא, אוסר מיד, ואם אינו רגיל, אינו אוסר עד לאחר שלשים יום), דאף אם בא ליותר משלשים, ״אינו אוסר עד לאחר

ישראל, אבל אכסנאי נכרי הרגיל לקבוע, אוסר מיד, כמו שיתבאר בסימן שפ"ד[319]. ויש אומרים[320] שגם ישראל הרגיל לקבוע אוסר מיד. ולענין הלכה, בדברי סופרים הלך אחר המיקל.

וכל זה כשיש בעל הבית אחד קבוע בחצר, שאז האורחים שבבתים אחרים שבחצר זו בטלים אצלו[321]. אבל אורחים לבדם ביחד, אוסרים זה על זה מיד[322], אם יש לכל אחד חדר מיוחד לאכילה[323]. ואם יש נכרי דר בחצר, צריכים לשכור ממנו רשותו[324], כמו שיתבאר בסי' שפ"ב[325].

וכל זה במקום שאין שם עירובי חצרות של רבים. אבל במקום שהקהל מערבים עירובי חצרות בתחלת שנה לכל השנה, אין האורחים המתוספים שם אוסרים עליהם, ולא זה על זה, מפני שלב בית דין מתנה עליהם שיהא להם חלק בעירוב[326], כמו שנתבאר בסי' שס"ו[327]:

דברי שלום

שלשים יום". ולמדו כן מהירושלמי פ"ו ה"ב (הקוסטר אוסר מיד, ואכסניא לאחר שלשים), דאף שבאו ליותר משלשים, הקוסטר אוסר מיד, והאכסנאי אינו אוסר עד "לאחר שלשים".

וראה משנה ברורה שעה"צ ס"ק ל וס"ק לג. מראי מקומות וציונים.

[319] "נכרי הנכנס לאחד מבתי החצר לשם אכסנאות ... אם הוא רגיל לבא, אוסר מיד בבואו, ואם אינו רגיל, אינו אוסר עד לאחר שלשים יום, כמו שנתבאר בסימן ש"ע באכסנאי ישראל"; אלא שבאכסנאי ישראל, יש אומרים דהיינו אף ברגיל לבוא, ואילו באכסנאי נכרי, היינו דוקא באינו רגיל.

וכל זה ברגיל לבוא לכאן ליותר משלשים, משא"כ המשכיר ביתו לנכרי לדור בו בקביעות שנה או שנתיים, אינו אוסר בכל ענין, כדלקמן סי' שפב ס"ב (ישראל שהשכיר או השאיל בית לנכרי בחצר, אינו אוסר עליו, אף על פי שיש עוד ישראל דר עמו בחצר, לפי שלא השכיר או השאיל לו ביתו על דעת שיאסור עליו (ואף על פי שבמשכיר או משאיל לישראל אין אומרים כן, כמו שנתבאר בסימן ש"ע, גבי נכרי הקילו)), ויתבאר לקמן סי' שפד (והערה 931).

[320] שו"ת רש"[ל] סי' יח (דרגיל לבא באכנסאי אוסר מיד, בלובלין רגילין לקבוע לבא בכל יריד ויריד ... קבלתי מכל זקנים לאיסור בנדון דידן). עי' מ"א סי' שצא ס"ק ב (ורש"ל סי' י"ח כתב שקבל מזקנים לאסור לטלטל ביריד לובלין, ואולי שמפני שרגילין לקבוע לבוא מכל יריד ויריד, ורגיל אוסר מיד).

[321] רמ"א שם (ודווקא בדאיכא בעל הבית אחד קבוע, דאז האורחים בטלים לגביה).

[322] גמרא ס[ה], ב (ריש לקיש ותלמידי דרבי חנינא איקלעו לההוא פונדק), ופרש"י (יש בו חדרים פתוחין לחצר והאכסנאים נכנסים בהן ואוסרין זה על זה בשבת). דרכי משה סי' שפב ס"ק ב (וצ"ע בגמרא פרק הדר דף ס"ה (ע"ב) במעשה דלנו בפונדק וכו' דמשמע שם דאורחין אוסרים זה על זה. ויש לומר דאינן אוסרין אלא כשאין בעל הבית קבוע, דאין שייך לומר דהוה ליה אורחין גבי אחד אלא כשאחד קבוע שם, אבל כשהבעל הבית קבוע לעולם, אפשר דאורחים בטלים לגביה). שו"ת רמ"א סי' קכ (ועל כרחנו צריכין לחלק, דהא דאין אורח אוסר היינו כשיש שם בעל הבית קבוע, דאז הם בטלים לגביה, אבל כשהם כולם אורחים אוסרים זה על זה). רמ"א שם (אבל אורחים ביחד, אוסרים זה על זה מיד).

נמצא שהבאים ליריד אוסרים זה על זה מיד לכל הדעות, אלא שלדעת הרש"ל היינו כשרגילים לקבוע לבא בכל יריד, ולדעת הרמ"א היינו אף באינם רגילים, אלא שאין שם בעל הבית קבוע לעולם.

[323] מ"א ס"ק יב (ודוקא שיש לכל אחד חדר מיוחד לאכילה). וכדלעיל ס"ו (עיקר דירת האדם היא מקום אכילת פת, ולא מקום השינה ולינה ... אוסר באותה שאוכל).

[324] מ"א שם (ואם הוא במקום עכו"ם צריכים לשכור רשותו).

[325] ס"א (הדר עם הנכרי בחצר אינו אוסר עליו, עד שיהיו ב' ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה וצריכים לערב יחד, אזי גם הנכרי אוסר עליהם, ואין עירובם מועיל עד שהנכרי ישכיר להם רשותו שבחצר).

[326] ט"ז ס"ק י (וזה מיירי ביחיד הדר במקום, אבל במקום שיש קהל ועשו עירובי חצירות בערב פסח כדרכינו, אז פטור גם בזה, כיון שלב בית דין מתנה על כל שיתוספו דיורים, כמ"ש סי' שס"ו).

[327] סעיף יב (ויש אומרים שעכשיו שמערבין בתחלת שנה לכל שבתות השנה, אף על פי שניתוספו דיורים, אין צריך להוסיף בעירוב בשבילם, שבתחלה מתכוונים לזכותו לכל הבא. ואף על פי שאין מזכין להם בפירוש, לב בית דין מתנה עליהם).

שעא כשאחד מבני חצר נפרד משם או מת

ובו ו' סעיפים

א דירה בלא בעלים אינה דירה, ואינה אוסרת בחצר[328]. וגם מותר לטלטל ממנה לחצר שיש בה דיורים אחרים שעירבו ביניהם, ואינו כמוציא מרשות לרשות[329]. לפיכך אחד מבני חצר שהניח ביתו והלך עם כל בני ביתו[330] ושבת בחצר אחרת, אפילו היתה סמוכה לחצרו, אם הסיח לבו ואין דעתו לחזור לביתו בשבת, הרי זה אינו אוסר על בני החצר שביתו שמה[331], אם עירבו ביניהם, אע"פ שהוא לא עירב עמהם[332], ומותרים לטלטל גם מביתו לחצר.

ואפילו אם אחר כך נמלך וחזר לביתו בשבת, אינו אוסר, שכיון שכבר הסיח מלבו בכניסת השבת, הרי שבת זו כיון שהותרה הותרה ושוב לא תאסר[333], כמו שנתבאר בסי' שס"ב[334]. במה דברים אמורים

---

[328] משנה פו, א (המניח ביתו והלך לשבות בעיר אחרת ... אינו אוסר), ופרש"י (דלאו שמה דירה). טור ולבוש ס"א (דירה בלא בעלים לאו שמה דירה, ואינה אוסרת).

[329] תוס' פה, א ד"ה שני בתים ושלש חורבות ביניהם (פירש בקונטרס שאין לחורבות בעלים אלא בני הבתים האלה, משמע דסבר דאם יש להם בעלים, דאוסרין אותן הבעלים על בני הבתים, אע"ג דאינם אוסרין את החצר ואת המבוי שפתוחין להם ... ואין נראה לר"י לעשות דירה בלא בעלים דירה לחצאין, לאסור לטלטל בתוכו ... מיירי שפיר הכא בחורבות שיש להם בעלים, וכיון דלא דיירי בהו לא אסרי). רא"ש פ"ח סי' ג (וקשה לר"י לעשות דירה בלא בעלים דירה לחצאין, לאסור טלטול לתוכה, ולא לאסור על הבתים ועל החצר שהיא פתוחה להם. הלכך נראה דאין אוסרת כלום). טור סי' שעו (ואפילו יש לחורבות בעלים, אינן אוסרים, כיון שאין דרין בהם), וב"י סוס"י שעו (ורבינו סתם דבריו כדעת הרא"ש).

וכן הוא לקמן שם סוף ס"ג (שתי חצרות וביניהן ג' חורבות שאין בעליהן דרין בהן ... אף על פי שיש להם בעלים, מותרים בני חצרות הסמוכות להן להשתמש בהן, ואין הבעלים אוסרים עליהן, הואיל ואינן דרים בהם, ודירה בלא בעלים אינה אוסרת כמו שנתבאר בסי' שע"א).

וכעין זה לעיל סי' שסו סוף ס"ו (ואין אנשי בית הכנסת אוסרים עליה, הואיל ובית הכנסת אינה בית דירה (וכמ"ש בסי' שע"ו גבי חורבה שאצל בית דירה)).

[330] עי' סי' שסח. ואוצ"ל: שסז (ואם אין הבעל והאשה בעיר, יכולים בני הבית לערב משלו שלא בידיעתו, שמן הסתם לא יקפיד עליהם), הרי שגם אם הבעל והאשה הניחו ביתם והלכו, עדיין בני הבית אוסרים, וצריכים לערב. וכאן מיירי ש"הלך עם כל בני ביתו".

וראה גם לקמן רס"י שפג (ואין הנכרי בביתו (ולא שום אחד מבני ביתו)).

[331] משנה פו, א (המניח ביתו והלך לשבות בעיר אחרת ... רבי שמעון אומר אפילו הניח ביתו והלך לשבות אצל בתו באותה העיר, אינו אוסר, שכבר הסיע מלבו). גמרא שם (אמר רב הלכה כרבי שמעון. ודוקא בתו (דעביד איניש דדייר אצל חתנו, רש"י)), אבל בנו, לא (אין אדם מסיח דעתו מביתו לדור אצל כלתו, שמא תתקוטט ויצא, רש"י). רמב"ם פ"ד הי"ג (אחד מבני חצר שהניח ביתו והלך ושבת בחצר אחרת, אפילו היתה סמוכה לחצירו, אם הסיע מלבו ואין דעתו לחזור לביתו בשבת, הרי זה אינו אוסר עליהן). מ"מ שם (ולא חילק בין בנו לבתו, לפי שלא אמרו אלא לדבר בהוה המצוי, שדרך בני אדם לשבות אצל בתן, מאצל בנן, ולעולם אם הסיח לבו, אפילו הלך לשבות אצל נכרי אינו אוסר). שו"ע ס"א.

[332] והיינו אף שלא עירב עמהם והלך משחשכה, כדלקמן בסמוך (אם הלך משחשכה אוסר כשחוזר), אבל כל זמן שלא חזר אינו אוסר, וכמבואר במ"א ס"ק א (אפילו הי' כאן ולא עירב, והלך בשבת, אינו אוסר, כמ"ש גבי מת בשבת ולא עירב). והוא כדלקמן ס"ג (אחד מבני החצר שמת בשבת, ולא הניח בני בית בביתו ... אם המוריש לא עירב, וירשו אחד מן השוק, כל זמן שאינו בא לדור בו, אינו אוסר).

ודינו כמו אחד מבני החצר שלא עירב, ונאסר החצר בטלטול בתחלת השבת, ואחר כך ביטל רשותו, הותר החצר בטלטול, כדלקמן סי' שפ ס"א (אחד מבני החצר ששכח ולא עירב עמהם, אוסר עליהם, מה תקנתם, יבטל להם רשות ... וממילא אין מי שיאסר עליהם).

והטעם שמועיל העירוב בשבת, אף שלא הועיל בתחלת השבת, נתבאר לקמן סי' שפג ס"ג (המבטל רשות לשנים שעירבו שהם מותרים, שעירובם חוזר וניעור, לפי שכשעירב מבעוד יום היה גם זה ראוי לערב עמהם, לפיכך אינו מבטל עירובם כששכח ולא עירב עמהם. משא"כ נכרי שאינו ראוי לערב עמהם, הוא מבטל את עירובם כשלא השכיר להם רשותו שבחצר, וכיון שנתבטל מבעוד יום אינו חוזר וניעור משחשכה, שאין מערבים משתחשך), ושם נסמן (הערה 922).

[333] רא"ש פ"ח ס"ו (אם חזר לביתו בשבת, יש אומרים שאוסר ... ולי נראה, כיון דרבי שמעון לא שרי אלא משום דמסיע מלבו ובודאי לא יחזור, הוה ליה שבת שהותר ושוב לא תיאסר ... וכן מצאתי משם הראב"ד ז"ל). טור ושו"ע ס"ב

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

כשהלך מביתו מבעוד יום[335], אבל אם הלך משחשכה אוסר כשחוזר[336].

ונכרי שהלך מביתו, יתבאר בסי׳ שפ״ג[337]:

ב אחד מן השוק שהיה לו בית בחצר שלא היה דר בה, ולכן לא עירב בה, ומת והניח רשותו לאחד מבני אותה חצר. אם מת מבעוד יום, אין הזוכה אוסר, לפי שהעירוב שעירב על בית שלו מתיר גם בית שירש מבעוד יום[338]. שאף שהעירוב נעשה קודם הירושה, מכל מקום הרי קניית העירוב הוא בכניסת השבת, ואז ירשו כבר[339].

אבל אם מת משחשכה, אוסר הזוכה בו על בני החצר[340], וגם הוא אסור לטלטל בחצר, בין מבית שלו בין מבית זה[341]. ואע״פ שעירב עמהם, אינו מועיל לזה שירש בשבת אחר קניית העירוב. ואפילו אם זה הזוכה לא נכנס עדיין בבית זה לדור בו, אין זו דירה בלא בעלים, שכיון שהוא דר בחצר זו וראוי להשתמש בבית זה שירשו, אנו חושבין אותו כאלו נכנס לדור בו[342].

דברי שלום

(ישראל בן חצר זו שהלך לשבות בחצר אחרת ואין דעתו לחזור בשבת, ואחר כך נמלך בשבת וחזר, אינו אוסר). מ״א ס״ק ג (דכבר הסיח מלבו, והוה ליה שבת שהותרה ושוב לא תאסר).

[334] סעיף ו-ז (אנו אומרים שבת כיון שהותרה הותרה ... כיון שגם מבלעדי המחצלאות שביניהם היתה רשות היחיד גמורה על ידי מחצלאות הראשונות).

ההלכה ש״שבת כיון שהותרה הותרה״, נתבארה בכמה סימנים, כנסמן לעיל שם (הערה לד).

והכלל הוא, שכל מקום שנפלו המחיצות, בענין שהוא פרוץ לרשות הרבים או כרמלית, אין אומרים בו שבת כיון שהותרה הותרה. אבל במקום שאין חסרון במחיצות החצרות, ובתחלת השבת הי׳ גם עירוב חצרות או שיתוף מבואות, ונפסל העירוב במשך השבת, או שנפסל מטעם יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, בזה אמרינן שבת כיון שהותרה הותרה.

[335] טור (מי שיש לו בית בחצר והולך מבעוד יום לשבות אצל בתו, אפילו באותה העיר, אינו אוסר, אפילו חזר בשבת), לפירוש מ״א ס״ק א (שהניח ביתו מבעוד יום (טור). נראה לי דנקט כן לאשמועינן דאפילו חזר אין אוסר).

[336] כדלעיל (הערה 332), שאפילו הלך משחשכה ולא עירב, אינו אוסר על בני החצר, עד שיחזור.

[337] סעיף א (נכרי הדר עם שני ישראלים בחצר אחת ואין הנכרי בביתו ... אינו אוסר ... ואם בא הנכרי בשבת, אוסר, והעירוב בטל, ואין אומרים שבת כיון שהותרה הותרה, הואיל ובשעה שהותרה לא היה הדבר ברור שלא תחזור ותיאסר, כי שמא יבוא הנכרי בשבת).

[338] ברייתא ע, ב (אחד מן השוק (שהיה לו בית דירה בחצר זו, רש״י) שמת והניח רשותו לאחד מבני חצר, מבעוד יום אינו אוסר (שהרי יערב זה עם שכניו, רש״י)). תוס׳ שם שם ד״ה אחד (אורחא דמילתא היא דבן חצר רגיל לערב עם חבריו, שהוא צריך להשתמש בחצר כיון שהוא דר שם, אבל אותו שבשוק אין יכול לערב, לפי שאינו רגיל להשתמש). טור ושו״ע ס״ג (אחד מן השוק שהיה לו בית בחצר ומת, והניח רשותו לאחד מבני החצר, אם מת מבעוד יום אין הזוכה אוסר, שהעירוב שמערב על ביתו מתיר גם מה שירש). ט״ז ס״ק ג (פירוש מסתמא לא עירב). מ״א ס״ק ד (והא דנקט אחד מן השוק, אורחא דמילתט נקט, שאחד שבשוק אינו רגיל לערב עמהם כיון שאינו רגיל להשתמש שם).

[339] עבודת הקודש ש״ד ס״ז (היה היורש דר בפני עצמו באותה חצר, ועירב עמהן קודם שמת המוריש, אינו אוסר, אף על פי שלא עירב עמהן על דירה זו, כיון שעירב עמהן ונכנסה שבת לאחר שמת המוריש, הרי חל עירובו על כל מה שיש לו בחצר). הובא במ״מ פ״ב ה״ז. ב״י ד״ה אחד מן השוק (משמע דאפילו עירב קודם שמת המוריש, אינו אוסר, דכיון שזכה מבעוד יום בבית מורישו, הכל נכנס בכלל עירובו). לבוש ס״ג (שהעירוב שעירב עמהם על ביתו שיש לו כבר, חל הערוב גם על מה שירש קודם שנכנס שבת, דהא אין העירוב קונה אלא משחשיכה כשנכנס שבת, ובאותו העת גם זה הבית היה שלו, וזכה לו העירוב על שניהם).

וכדלעיל סי׳ שסו סי״ח (שכל שלא נכנס שבת עדיין לא קנה עירוב, שקניית עירוב היא בין השמשות), ושם נסמן (הערה 158).

[340] ברייתא שם (משחשיכה, אוסר). טור ושו״ע שם (ואם מת משחשיכה, אוסר).

[341] כדלעיל (הערה 329), ששניהם תלוים זה בזה.

[342] תוס׳ ע, א ד״ה יורש (אם היה היורש דר באותה חצר, שמא היה אוסר להם בית אביו כשירש בשבת, אע״פ שלא בא לדור שם, אפילו עירב עם חביריו בערב שבת ... לא מהני עירובן לגבי אותה חצר שירש בשבת). רא״ש שם (אי הוה דייר היורש בחצר בבית אחר, אוסר עליהן, אף על פי שלא נכנס לדור בבית אביו, כיון שהוא בחצר וראוי להשתמש בו, חשבינן כאילו נכנס לדור בבית ואוסר, כיון שלא עירבו. ואף על פי שהיורש עירב עמהן, אין אותו עירוב מועיל לבית שיורש בשבת). טור ושו״ע שם (אף על פי שעירב הזוכה עמהם, אינו מועיל למה שירש אחר כך בשבת).

וכן הוא לקמן ס״ג (ואם ירשו אחד מבני החצר, אוסר, אף על פי שלא נכנס עדיין לדור בו, מטעם שנתבאר למעלה).

ואע״פ שבכניסת השבת כשהיה מורישו חי ולא היה דר בו היתה דירה בלא בעלים, ולא היתה אוסרת על בני החצר, אין אומרים בזה שבת כיון שהותרה הותרה[343]. לפי שאין אומרים כן אלא כשבשעה שהותרה היה הדבר ברור שלא תחזור ותיאסר, כגון מי שהלך מביתו מבעוד יום והסיח מלבו שלא לחזור עד מוצאי שבת, שבשעה שהסיח מלבו הדבר ידוע בודאי שלא יחזור, והותרה אז לכל השבת, ולכן אינה חוזרת ונאסרת כשנמלך אחר כך וחזר[344]. אבל כאן אין הדבר ידוע בודאי בכניסת השבת שלא יבא בעל הבית זה לביתו בשבת[345], ואין אומרים שכיון שלא בא בכניסת שבת הסיח מלבו ובודאי לא יבא כל השבת[346]:

ג אחד מבני החצר שמת בשבת[347], ולא הניח בני בית בביתו[348], אם עירב, אפילו ירשו אחד מבני השוק ונכנס לדור בו בשבת, אינו אוסר, אף על פי שהוא לא עירב בחצר זו, לפי ששבת כיון שהותרה בעירוב

דברי שלום

דלא כרשב״א בעבודת הקדש שער ד ס״ז (ואחד מן השוק שמת מבעוד יום והניח רשותו לאחד מבני חצר שעירב, אינו אוסר ... ואם משחשכה, ובא היורש לדור שם בשבת אוסר עד שיבטל, ואם אינו דר שם אינו צריך לבטל), ומ״מ פ״ב סוף ה״ז (כתב הרשב״א ז״ל דוקא כשבא היורש לדור בשבת הוא שאוסר, הא לאו הכי לא).

*

ואף שנתבאר לעיל סי׳ שסו סי״ב (וכשהוא מזכה, אם בקי בהלכה הוא צריך לזכותו לכל בני החצר או המבוי ולכל מי שיתוסף עליהם מיום זה ואילך, שאם לא כן פעמים שיתוספו דיורין ויאסרו עליהם. ויש אומרים שעכשיו שמערבין בתחלת שנה לכל שבתות השנה, אף על פי שניתוספו דיורים אין צריך להוסיף בעירוב בשבילם, שבתחלה מתכוונים לזכותו לכל הבא. ואף על פי שאין מזכין להם בפירוש לב בית דין מתנה עליהם).

אפשר דהכא מיירי שלא אמרו שמזכים לכל מי שיתוסף עליהם. או כיון שירשו משחשכה, אינו מועיל.

[343] ב״ח ד״ה אחד מן השוק (אחד מן השוק, דאף על פי שמת משחשכה ולא עירב עמהם, לא נאסר החצר, כיון דלא דר עמהם, אינו אוסר), וסד״ה לא עירב (קשה לעיל באחד מן השוק שהיה לו בית בחצר ומת משחשכה, ואחד מבני החצר יורשו, דאוסר, ואמאי לא נימא כיון דהותר למקצת שבת הותר לכל השבת). הובא בט״ז ס״ק ג, ובמ״א ס״ק ד.

דלא כב״י (ואחד מן השוק מן הסתם אינו מערב עמהם, ומשום הכי קתני אוסר).

וכן הוא בתוס׳ ורש״י (שלהלכה קיי״ל שזה מן השוק אינו אוסר כל זמן שלא בא לדור כאן, וכמועתק לקמן הערה 358), (דלא כמ״א ס״ק ד (ואם תאמר נימא שבת הואיל והותרה הותרה (ב״ח). ולא ראה דברי רש״י ותוס׳ שכתבו דמיירי שהי׳ לו דירה בחצר זו, וצריך לערב). עי׳ שם בסוף ד״ה אחד מבני כו׳ (אותו שבשוק אין יכול לערב לפי שאינו רגיל להשתמש, וקסבר האי תנא כמ״ד לקמן בפירקין (עב, ב) בית התבן ובית הבקר הרי זה אוסר עליו). והיינו דמיירי בברייתא זו שאחד מן השוק לא דר בבית שבחצר, ולדעת הברייתא הוא אוסר מיד, ואילו לדידן אינו אוסר עד שיבא לדור בו. וראה גם מאמר מרדכי ס״ק ב (ולא מצאתי ענין זה לרש״י ותוס׳ ... יש לתמוה על הרב מ״א ז״ל שכתב ליישב קושיית הב״ח מכח דברי רש״י ותוס׳ ז״ל).

וכן משמע בשו״ע ס״ד (אם ירשו אחד מן השוק, כל זמן שאינו בא לדור עמהם, אינו אוסר). וכן הוא לקמן ס״ג (וירשו אחד מן השוק, כל זמן שאינו בא לדור בו, אינו אוסר). ומה שאין אומרים כיון שהותרה הותרה, הוא כאמור כאן (לפי שאין אומרים כן אלא כשבשעה שהותרה היה הדבר ברור שלא תחזור ותיאסר).

[344] רא״ש פ״ח ס״ו (אם חזר לביתו בשבת, יש אומרים שאוסר ... ולי נראה, כיון דרבי שמעון לא שרי אלא משום דמסיע מלבו ובודאי לא יחזור, הוה ליה שבת שהותר ושוב לא תיאסר ... וכן מצאתי משם הראב״ד ז״ל), וכדלעיל ס״א (שכיון שכבר הסיח מלבו בכניסת השבת, הרי שבת זו כיון שהותרה הותרה, ושוב לא תאסר).

[345] קרבן נתנאל פ״ו סט״ז אות י (ואינו דומה לשבת אצל בתו בעיר מערב שבת, דקיי״ל אפילו חזר לביתו מותר דכבר הסיעו מלבו, התם מייירי שאמר בפה מלא שאין דעתו לחזור, ושארית ישראל לא יעשו וגו׳, על כן אמרינן ביה שהסיח מלבו ... משא״כ בנידון זה).

וכן הוא לקמן ס״ד (אין אומרים בה שבת כיון שהותרה הותרה הואיל ... והיתה תלויה ועומדת, ולא היה אז התירה ברור שתהא מותרת כל השבת). סי׳ שפג ס״א (ואין אומרים שבת כיון שהותרה הותרה, הואיל ובשעה שהותרה לא היה הדבר ברור שלא תחזור ותאסר, כי שמא יבוא הנכרי בשבת. אם לא שידוע בבירור מדעת הנכרי בכניסת שבת שלא היה אז בדעתו לחזור לביתו בשבת, ונמלך אחר כך). לעיל סי׳ שסה ס״ט (וכל זה כשהיה התיקון ראוי לעמוד כל השבת. אבל אם מערב שבת היה עומד ליסתר בשבת, כגון במקומות שמצויים נכרים שמקלקלים אותם בליל שבת, וקרוב לודאי הוא שיקלקלוהו, אסור לאחר שנסתר).

[346] מ״א סוף ס״ק ד (ובא לאשמועינן, דלא נימא כיון דלא בא בכניסת השבת הסיח מלבו).

[347] בברייתא שם ע, ב (אחד מבני חצר שמת והניח רשותו לאחד מן השוק ... משחשיכה, אינו אוסר). טור ושו״ע ס״ד (אחד מן החצר שמת בשבת, אם עירב, אפילו ירשו אחד מבני השוק אינו אוסר).

[348] כדלעיל (הערה 330).

המוריש הותרה[349]. ובלבד שלא היה המוריש גוסס מבעוד יום כמו שיתבאר[350].

ואם המוריש לא עירב וירשו אחד מן השוק, כל זמן שאינו בא לדור בו, אינו אוסר[351], בא לדור בו בשבת, אוסר, שלא שייך כאן שבת כיון שהותרה הותרה (כיון שלא הותרה בתחלתה[352], ועוד) מטעם שנתבאר למעלה[353].

ואם ירשו אחד מבני החצר, אוסר, אף על פי שלא נכנס עדיין לדור בו, מטעם שנתבאר למעלה[354]. ואפילו אם עירב עם בני החצר בשביל בית שלו, אין עירוב זה מועיל לבית זה שירשו בשבת אחר קניית העירוב[355].

במה דברים אמורים כשהיורש דר בבית אחר בחצר זו. אבל אם היה דר בבית זה עם המוריש, ונתן לעירוב משלו בשביל בית זה של המוריש, הרי זה מועיל[356], כמו שנתבאר בסימן ש"ע[357] שבני ביתו של אדם יכולים לערב משלהן בעד ביתו.

ואם מבעוד יום מת המוריש, וירשו אחד מן השוק שאינו מערב עם בני החצר, הרי זה אוסר אם נכנס לדור בו בשבת[358], אפילו אם המוריש עירב כבר בחייו, לפי שכיון שמת בטל עירובו[359]:

---

[349] רש"י שם ד"ה משחשיכה (שהרי הותר למקצת שבת). ט"ז ס"ק ד (דאז אמרינן הואיל והותר שבת הותר).

[350] לקמן ס"ה (אחד מבני החצר שהוא גוסס... אם מת בשבת אין אומרים בו שבת כיון שהותרה הותרה, כיון שאין העירוב ראוי להתקיים כל השבת, שרוב גוססין למיתה).

[351] תוס' ע, א ד"ה יורש (ואיירי כגון שבא היורש לדור שם בשבת, דאם לא כן לא בעי ביטול, דהוי כמו בית התבן ובית הבקר דלא אסר). רא"ש שם (ומיירי כשבא היורש לדור בבית אביו בשבת, דאי לא בא לא הוה אוסר). טור ושו"ע שם (אחד מן החצר שמת בשבת ... אם לא עירב, אם ירשו אחד מן השוק, כל זמן שאינו בא לדור עמהם אינו אוסר), ואין אומרים כיון שנאסר למקצת השבת נאסר לכל השבת, כדלעיל (הערה 332).

[352] שהרי מת בשבת.

[353] שאפילו אם מת מבעוד יום והותר בתחלת השבת, הרי נתבאר לעיל ס"ב (אין הדבר ידוע בודאי בכניסת השבת שלא יבא בעל הבית זה לביתו בשבת), וכך גם כאן לא אמרינן שהיורש הסיח דעתו מלבוא בשבת, וכמבואר במ"א ס"ק ה (דבדידיה לא אמרינן שהסיח מלבו, דדוקא כשהי' כאן והלך לו אמרינן כן). קרבן נתנאל שם אות ו (ואם תאמר מה בכך, הלא הסיח מלבו בשעת קניית העירוב. ויש לומר כיון דחזינן מיד שמת מורישו בא לדור שם, אנן סהדי שהיה נותן דעתו תמיד, כשימות יקבע דירתו שם).

[354] לעיל ס"ב (ואפילו אם זה הזוכה לא נכנס עדיין בבית זה לדור בו, אין זו דירה בלא בעלים, שכיון שהוא דר בחצר זו וראוי להשתמש בבית זה שירשו, אנו חושבין אותו כאלו נכנס לדור בו).

[355] כדלעיל שם (ואע"פ שעירב עמהם, אינו מועיל לזה שירש בשבת אחר קניית העירוב).

[356] תוס' שם (דאם נותן פת משלו הוי עירוב, אף על פי שלא זיכה לאביו). רא"ש שם (אף על פי שלא זיכה לאביו ... אם לקח פת משלו והוליך למקום השיתוף מועיל לכולם). טור ושו"ע שם (ואם ירשו אחד מבני החצר, אם עירב היורש והיה דר עם המוריש בבית אחד, אינו אוסר, אף על פי שלא עירב המוריש), ושם נסמן (הערה 342).

[357] סעיף ו (ואפילו בני ביתו של בעל הבית יכולין ליתן הפת משלהם).

[358] ברייתא שם (אחד מבני חצר שמת והניח רשותו לאחד מן השוק, מבעוד יום אוסר), ופרש"י (הרי זה מן השוק אוסר, ואע"פ שאינו דר כאן, כדתניא לקמן בהאי פירקא מי שיש לו בית התבן ובית הבקר בחצר חבירו אוסר עליו), ותוס' (וקסבר האי תנא כמאן דאמר לקמן בפירקין (עב, ב) בית התבן ובית הבקר הרי זה אוסר עליו). רא"ש שם (ומיירי כשבא היורש לדור בבית אביו בשבת, דאי לא בא לא הוה אוסר, דקי"ל כרבי שמעון דאמר (פו, א) אם הניח ביתו והלך לשבות אצל בתו, אינו אוסר). עבודת הקודש ש"ד פ"ז (אחד מבני חצר שעירב ... מת קודם שחשכה משעה שמת נתבטל עירובו, ולפיכך אם בא היורש לדור עמהם בשבת, הרי הוא אוסר עד שיבטל). טור ושו"ע שם (אחד מן החצר ... מבעוד יום מת, וירשו אחד מן השוק, הרי זה אוסר. והוא שבא היורש בבית מורישו בשבת).

והיינו שרש"י ותוס' מפרשים שהברייתא סוברת שאחד מן השוק אוסר מיד, ולא קיי"ל הכי, אלא שאינו אוסר עד שבא לדור בבית זה בשבת. והרא"ש והרשב"א מפרשים, שגם בברייתא הפירוש הוא שאוסר כשבא לדור בשבת בבית זה.

והטעם שאין אומרים כיון שהותרה (עד שבא לדור בחצר זו) הותרה, כדלעיל ס"ב (אין אומרים בזה שבת כיון שהותרה הותרה ... אין הדבר ידוע בודאי בכניסת השבת שלא יבא בעל הבית זה לביתו בשבת).

[359] ב"י ד"ה ומ"ש רבינו גבי אחד מן החצר (דכל שמת מבעוד יום אף על פי שעירב כלא עירב דמי, דהא פסק עירובו קודם השבת).

ד ישראל וגר שהיו דרים בחצר, ועירבו יחד[360], ומת הגר מבעוד יום, והחזיק ישראל אחר בנכסיו, אפילו לא החזיק עד שחשכה, אוסר, עד שיבטל רשותו, כשאר יורש שיוכל לבטל[361], כמו שנתבאר בסי׳ שפ״א[362].

ואע״פ שבכניסת השבת, כל זמן שלא נכנס ישראל זה בביתו של גר היתה דירה בלא בעלים, ולא היתה אוסרת, אין אומרים בה שבת כיון שהותרה הותרה, הואיל והיתה ראוייה להחזיק בה מבעוד יום, והיתה תלויה ועומדת, ולא היה אז התירה ברור שתהא מותרת כל השבת[363].

אבל אם משחשכה מת הגר, אין המחזיק אוסר, שכיון שבכניסת השבת היה מותר מחמת עירובו של גר, אנו אומרים שבת כיון שהותרה הותרה[364]. ובלבד שלא היה גוסס מבעוד יום כמו שיתבאר:

ה אחד מבני החצר שהוא גוסס, אע״פ שאינו יכול לחיות בו ביום, אוסר, עד שיזכו לו בפת ויערבו עליו[365]. ואם מת בשבת, אין אומרים בו שבת כיון שהותרה הותרה, כיון שאין העירוב ראוי להתקיים כל השבת, שרוב גוססין למיתה[366]. ולפיכך אם ירשו אחד מבני החצר שלא עירב עמהם[367], אוסר, אפילו אם לא נכנס עדיין לדור בו, או אם ירשו אחד מן השוק ונכנס לדור בו[368]:

ו וכן קטן אוסר, אף על פי שאינו יכול לאכול כזית[369].

אבל אורח אינו אוסר[370], כמו שנתבאר בסימן ש״ע[371]:

---

[360] באופן הראשון שלפנינו, ש״מת הגר מבעוד יום״, אין הפרש אם עירב עמם או לא. ונכתב כאן ״ועירבו יחד״ בשביל האופן השני דלקמן, ש״משחשכה מת הגר ... שבכניסת השבת היה מותר מחמת עירובו של גר״.

[361] ברייתא ע, ב (ישראל וגר שרויין במגורה אחת (גורן הוא, וחלוק בחדרים, והיה לכל אחד פתחו בחצר, ואוסרין זה על זה, רש״י), ומת גר מבעוד יום, אע״פ שהחזיק ישראל אחר בנכסיו, אוסר), וגמרא עא, א (הכי קאמר אע״פ שלא החזיק מבעוד יום אלא משחשיכה ... אוסר ... עד שיבטל). טור ושו״ע ס״ה (ישראל וגר שהיו דרים בחצר, ומת הגר מבעוד יום, והחזיק ישראל אחר בנכסיו, אפילו לא החזיק עד שחשיכה, אוסר, עד שיבטל רשותו כשאר יורש).

[362] סעיף ו (מי שירש בית בשבת ונכנס לדור בו, שאוסר הוא על בני החצר, כגון שלא עירב עמהם המוריש, יכול לבטל להם רשותו).

[363] גמרא (כיון דהוה ליה להחזיק מבעוד יום, אוסר), ופירש רש״י (אע״פ שלא החזיק מבעוד יום מיד, והמתין עד שחשיכה, ואיכא היתר למקצת שבת, אוסר, כדמפרש לקמן הואיל והיה לו כח להחזיק בה מבעוד יום אם ירצה, נמצאת רשות זו תלויה ועומדת, ולא הוה הותר למקצת שבת). הגהות אשרי פ״ו סוס״י טז (אף על פי שלא החזיק ישראל מבעוד יום, אלא משחשכה, והוי כבר הותרו למקצת שבת, אעפ״כ צריך לבטל רשותו, כיון דהוה ליה להחזיק מבעוד יום, והוי ההוא רשות מיתלא תלי, לא חשיב הותר). מ״א ס״ק ז (כיון דראוי להחזיק מבעוד יום, הוי לה רשות זו תלויה ועומדת, ולא הותר למקצת שבת (הג״א)).

[364] ברייתא (משחשיכה (שכבר קנה עירוב, רש״י), אע״פ שלא החזיק ישראל אחר, אינו אוסר), וגמרא שם (הכי קאמר, אע״פ שהחזיק משחשיכה, כיון דלא הוה ליה להחזיק מבעוד יום, אינו אוסר), ופרש״י (ושלא החזיק דקתני, הכי קאמר, ולא היה לו להחזיק מבעוד יום, שלא היתה רשות זו תלויה בין השמשות, אלא מוחזקת לגר, אם היה זה בא להחזיק לא היה יכול, היתר היה בה למקצת שבת, ואינו אוסר). הגהות אשרי שם (מת משחשכה, דלא הוה ליה להחזיק מבעוד יום, ולא הוי ההוא רשות מיתלא תלי, דלא מת עד אחר חשכה, הרי הותר למקצת שבת. וכגון שעירב עם בני החצר). טור ושו״ע שם (מת משחשיכה, אין המחזיק אוסר, שבהיתר הראשון עומד).

[365] תוספתא פ״ה הט״ז (הגוסס, אע״פ שאינו יכול לחיות, הרי זה אוסר). רמב״ם פ״ד הי״ב (אחד מבני החצר שהיה גוסס, אף על פי שאינו יכול לחיות בו ביום, הרי זה אוסר על בני החצר, עד שיזכו לו בפת ויערבו עליו). טור ושו״ע ס״ו (אחד מבני החצר שהיה גוסס, אף על פי שאינו יכול לחיות בו ביום, אוסר, עד שיזכו לו בפת ויערבו עליו).

[366] מהר״ם מרוטנבורג בהגהת תוס׳ סו, רע״א (היכא שאחד מבני חצר אחת היה גוסס בשעת העירוב, וערבו עמו, שבטל העירוב, הואיל ורוב גוססים למיתה, אינו ראוי להתקיים כל השבת. עד כאן לשון הג״ה בשם רבי מאיר מרוטנבורק ז״ל). מ״א ס״ק ח (ואם מת בשבת אוסר, כיון שאין העירוב ראוי להתקיים כל השבת, דרוב גוססין למיתה, כמ״ש סימן שפ״ג (הגהות תוספות דף ס״ה)).

[367] שאף שודאי עירב בביתו, שלכן אין ביתו אוסר על בני החצר, מכל מקום לא עירב בבית זה, ולכן אוסר בית זה על בני החצר, אחר שירשו.

[368] כדלעיל ס״ג.

[369] תוספתא שם (קטן, אע״פ שאין יכול לאכול כזית, הרי זה אוסר). רמב״ם שם (קטן אף על פי שאינו יכול לאכול כזית, הרי זה אוסר, עד שיערבו עליו). טור ושו״ע שם (וכן קטן אוסר, אף על פי שאינו יכול לאכול כזית).

שעב דין שיתופי הדירות לעירוב

ובו כ"ב סעיפים

הטלטול מחצר לחצר ומקרפף לקרפף

א לא[372] אסרו לטלטל מרשות היחיד של זה לרשות היחיד של זה בלי עירוב, אלא בבתים שתשמישן מיוחד ותדיר[373], אבל הגגות[374] שהן סמוכין זה לזה בלי הפסק רשות הרבים ביניהם[375], וכן החצרות הסמוכות, וכן הקרפיפות, וכן כל כיוצא בהם[376] מהמקומות שאין תשמישן מיוחד ותדיר, כולן רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכם, שמותר לטלטל ממקום זה שאין תשמישו תדיר למקום אחר שאין תשמישו תדיר, אפילו הם של בעלים הרבה ולא עירבו יחד[377].

ובלבד שלא יטלטל מתוכם לבית בלי עירוב, אם הם של בעלים מחולקים, לפי שהבית חלוק מהם ואינו רשות אחת עמהם, וכן מהבית לתוכם[378].

כיצד, מטלטל הוא מחצר זו לחצר אחרת אע"פ שלא עירבו יחד, ואפילו אם גם כל אחת ואחת בפני עצמה גם כן לא עירבה[379], או מחצר זו לגג של בית אחר שאינו בחצר זו ולא עירבו יחד. והוא שיטלטל על הגג ממש מלמעלה, אבל על תקרת הבית תחת גג העליון דינו כשאר חדרים[380]. או מחצר לראש

דברי שלום

[370] תוספתא שם (אכסנאי [לעולם] אין אוסר). רמב"ם שם (אבל האורח אינו אוסר לעולם). טור ושו"ע שם (האורח אינו אוסר, כמו שנתבאר בסי' ש"ע).

[371] סעיף ט. ולפי הגירסה "לעולם", נתבאר לעיל שם ס"י באיזה אופן אינו אוסר לעולם.

[372] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) טלטול מחצר לחצר ומקרפף לקרפף (ס"א-ב).
(ב) עירוב בין שתי חצרות (ס"ג-ז).
(ג) כותל שבין שתי חצרות (ס"ח-יח).
(ד) חריץ ונסר וגדיש שבין שתי חצרות (סי"ט-כב).

[373] **רש"י** פט, א ד"ה רבי שמעון (חצירות וגגות וקרפיפות שאינן יותר מבית סאתים, הואיל וכולם אין תשמישן מיוחד ותדיר, רשות אחת הן, ומטלטלין מזה לזה). ט"ז ס"ק א (דאלו אין תשמישן מיוחד ותדיר, ואין צריך לעירוב חצרות). מ"א ס"ק ב (כיון דמקומות אלו אין תשמישן תדיר, אין צריכין עירוב).

[374] **משנה פט**, א (רבי שמעון אומר אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות רשות אחת הן לכלים ששבתו לתוכן). גמרא צא, א (אמר רב הלכה כרבי שמעון). טור ושו"ע ס"א (גגין וחצרות וקרפיפות, כולן רשות אחת הם).

[375] טור ושו"ע שם (ומגג לגג אחר הסמוך לו).

עי' סי' שנג ס"א **ושנד** ס"א, באיזה אופן מותר לטלטל מזה לזה – אף אם רשות הרבים עוברת ביניהם.

[376] כמה דוגמאות הובאו בברייתא צא, ב (גג וחצר ואכסדרה ומרפסת וקרפף ומבוי, כולן רשות אחת הן). עבודת הקדש שער ד ס"ט (שאין בית הכסא חמור יותר מאכסדרה ומרפסת, וכבר ביארנו שאכסדרה ומרפסת וגג וחצר כולן רשות אחת הן).

[377] רש"י פט, א ד"ה רבי שמעון (רשות אחת הן ומטלטלין מזה לזה, אפילו מחצר של רבים לחצר רבים בלא עירוב). כג, סע"ב ד"ה כדתנן (לטלטל מזה לזה לכלים ששבתו בתוכן, ואפילו הן של בעלים הרבה). שבת קל, ב ד"ה דתנן (אפילו הן של בעלים הרבה מטלטלין מזה לזה, דלא אסרו מרשות לרשות אלא בתים). טור ושו"ע שם (שמותר לטלטלם מזה לזה, אפילו הם של בעלים הרבה ולא עירבו יחד).

[378] משנה שם (רשות אחת הן לכלים ששבתו לתוכן, ולא לכלים ששבתו בתוך הבית), ופרש"י (והביאום לחצירן על ידי שעירבו בני החצר, אסור להוציאן מחצירו לחצר אחרת, אם לא עירבו ב' החצירות יחד). גמרא צב, א (ובלבד שלא יורידו למטה ... לבתים). תוס' שם צא, א ד"ה ושמואל (דכמו שאסור לטלטל כלים ששבתו בבית לחצר ולגג שלא עירבו, אפילו לרבי שמעון, כן אסור מגג וחצר לבית). רמב"ם פ"ג הי"ט (ובלבד שלא יכנס בכלי זה לבית מן הבתים, אלא אם כן עירבו אנשי כל המקומות האלו עירוב אחד). וכן הוא לקמן (הערה 393).

[379] כנסמן לקמן (הערה 388).

[380] **מ"א** שם (דע דגג היינו על הגג).

הכותל שבין שתי חצרות[381], שראש כותל זה דינו כגג[382]. או מחצר של זה לקרפף של אחר, והוא שאינו יותר מבית סאתים[383], או שהוקף לדירה אפילו הוא יותר מבית סאתים[384]. או מחצר למבוי המתוקן בלחי או קורה, אע"פ שלא נשתתפו בו, שדינו גם כן כחצר שאינה מעורבת[385] ולא ככרמלית, כמו שיתבאר בסימן שפ"ח[386]. וכן מטלטל מגג זה לגג של אחר הסמוך לו, אפילו גבוה או נמוך ממנו הרבה[387]. או מגג של זה לחצר של אחר, או למבוי שלא נשתתפו בו, או לקרפף של אחר. וכן מקרפף של זה לקרפף של אחר.

וכל זה בכלים ששבתו באחד מרשויות אלו, אבל כלים ששבתו בבית והוציאן לאחת מרשויות אלו, אפילו בהיתר, כגון לחצר מעורבת של בית זה[388], ואפילו הוציאם בדרך מלבוש, אסור לטלטלם לחצר אחרת[389], או לגג של אחר, או לקרפף המוקף לדירה של אחר[390] (שהכלים ששבתו בבית, בכל מקום

---

[381] גמרא צב, א (כותל שבין שתי חצירות גבוה עשרה ורוחב ארבעה ... היו בראשו פירות, אלו עולין מכאן ואוכלים ואלו עולין מכאן ואוכלים, ובלבד שלא יורידו למטה, מאי למטה, למטה לבתים). טור ושו"ע שם (או לראש כותל שביניהם).

[382] תוס' עו, ב ד"ה ובלבד (וליכא למימר דעל גבי הכותל, כיון דלא ניחא תשמישתא חשיב כקרפף). עי' במ"ש בסי' שנח ס"ד (אבל לטלטל מהבית לקרפף וכיוצא בו או ממנו לבית אין עירוב מועיל, ואפילו הם של אדם אחד אסור מדברי סופרים, מפני שהוא כמוציא מרשות לרשות). ועל זה אומרים שגג אינו דומה לקרפף, אלא לחצר.

[383] רש"י פט, א ד"ה רבי שמעון (חצירות וגגות וקרפיפות, שאינן יותר מבית סאתים ... רשות אחת הן). צא, א ד"ה וקרפיפות (דעל כרחך הנך קרפיפות בשאין יתירים על בית סאתים קאמר, דאי ביתירים בהא לימא רבי שמעון מטלטלין, הא כרמלית היא). רמב"ם פ"ג הי"ח (ועם כל הקרפיפות שהוקפו שלא לשם דירה, שאין בכל אחד מהן יתר על בית סאתים). טור ושו"ע שם (ומהגג לקרפף שאינו יותר מסאתים).

דיני קרפף יותר מבית סאתים שאינו מוקף לדירה, נתבארו לעיל סי' שנח ס"א (והקרפף, והוא היקף גדול להכניס בו עצים לאוצר ... אסרו חכמים לטלטל בתוכן יותר מד' אמות, כמו ברשות הרבים. ואף על פי שהן רשות היחיד גמורה מן התורה והזורק לתוכן מרשות הרבים חייב, שהרי מחיצות גמורות הן, אלא שמחוסרין דיורין, הרי הן ככרמלית מדברי סופרים. שכיון שאינן עשויין לדירה, מתחלפין הן ברשות הרבים, אם הן היקף גדול).

[384] טור ושו"ע שם (או שהוקף לדירה אפילו הוא יותר מסאתים).

[385] ברייתא צא, ב (גג וחצר ואכסדרה ומרפסת וקרפף ומבוי כולן רשות אחת). טור ושו"ע שם (או למבוי שמתוקן בלחי או קורה, אפילו לא עירבו בו).

[386] "ובלבד שיהא המבוי מתוקן בלחי או קורה כהלכתו, שאז אינו כרמלית, אע"פ שלא נשתתפו בו, ורשות אחת הוא עם החצרות לכלים ששבתו בתוכן".

[387] כרבי שמעון במשנה שם (כל גגות העיר רשות אחת, ובלבד שלא יהא גג גבוה י' או נמוך י', דברי רבי מאיר ... רבי שמעון אומר אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות רשות אחת הן). טור ושו"ע שם (ומגג לגג אחר הסמוך לו, אפילו גבוה ממנו הרבה).

והיינו דוקא ב"גגות שהן סמוכין זה לזה בלי הפסק רשות הרבים ביניהם". אבל אם יש רשות הרבים ביניהם, נתבאר לעיל סי' שנג ס"א (שני בתים בשני צדי רשות הרבים והם של אדם אחד ... מותר לזרוק מזה לזה דרך מעלה מעשרה, שזהו מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור. ואם היה גג זה גבוה מגג זה, אסור לזרוק מגג זה לגג זה, בין מהגבוה להנמוך ובין מהנמוך להגבוה, לפי שהזורק מגבוה לנמוך או להיפך צריך לאמן ידיו, ושמא לא יוכל לאמן ידיו ויפול החפץ לרשות הרבים, וישכח ויביאנו לרשות היחיד).

[388] שמואל ור' יוחנן צא, א (אמר רב הלכה כרבי שמעון, והוא שלא עירבו, אבל עירבו לא, דגזרינן דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר. ושמואל אמר, בין עירבו בין שלא עירבו. וכן אמר רבי יוחנן, בין עירבו ובין שלא עירבו). רי"ף ל, א (וקיי"ל כשמואל ורבי יוחנן). רש"י במשנה שם ד"ה אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית (והביאום לחצירן על ידי שעירבו בני החצר, אסור להוציאן מחצירו לחצר אחרת, אם לא עירבו ב' החצירות יחד).

והיינו שגם בעירבה החצר עם הבית, מותר לטלטל מחצר זו לחצר זו כלים ששבתו בחצר, ולא כלים ששבתו בבית והוציאם לחצר.

[389] רב ששת שם (מתיב רב ששת, רבי שמעון אומר אחד גגות אחד חצירות ואחד קרפיפות רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן, ולא לכלים ששבתו בתוך הבית, אי אמרת בשלמא דעירבו, היינו דמשכחת לה מאני דבתים בחצר, אלא אי אמרת בשלא עירבו, היכי משכחת לה מאני דבתים בחצר. הוא מותיב לה והוא מפרק לה, בכומתא וסודרא), ופרש"י (ששבתו בתוך הבית, והוציאן לחצר דרך מלבוש).

ומכל מקום מותר לטלטלם בחצר זו אפילו יותר מד' אמות, כדלקמן סי' שפח (וכלים ששבתו בביתו והוציאם למבוי שאינו משותף, או לחצר שאינה מעורבת, בדרך מלבוש או באיסור, מותר לטלטלם שם ביותר מד' אמות, אבל אסור לטלטלם מחצר למבוי או להיפך), ושם נסמן (הערה 1082).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

שהם דינם כאלו הם בבית, שאסור לטלטלם ממנו למקום אחר שלא עירבו עמו).

אבל לקרפף שלא הוקף לדירה, אפילו הוא פחות מבית סאתים, אין עירוב מועיל, שאפילו הוא שלו, אסור להוציא לתוכו כלים ששבתו[391] כמו שנתבאר בסי׳ שנ״ח[392].

וכן כלים ששבתו באחת מרשויות אלו, אסור להכניסם לבית אחר, שלא עירב עם רשות זו ששבת הכלי בתוכו[393].

ואפילו הכניסם דרך מלבוש לרשות שעירבה עם הבית, כגון לחצר מעורבת של בית זה, אסור לטלטלם משם לבית, כיון ששבתו ברשות שאינה מעורבת עם הבית[394].

(ואפילו שבתו ברשות המעורבת עם הבית, והוציאם ממנה לרשות אחרת שאינה מעורבת עם הבית, אסור להכניסם מאותה רשות לבית[395], או להיפך[396]. אם לא שיניחם תחלה ברשות המעורבת עמו ומשם יכניסם לבית, וכן להיפך[397]. וכן כלים ששבתו בבית והוציאם בדרך מלבוש לרשות שאינה מעורבת עמו, אסור לטלטלם לבית[398], אם לא יניחם תחלה ברשות המעורבת עמו[399]). וכן להיפך[400]:

ב קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, כרמלית הוא, ואסור לטלטל ממנו לקרפף אחר כמוהו

דברי שלום

אבל אסור לטלטלם אפילו לבית שעירבה עמו, כדלקמן בסמוך (ואפילו הכניסם דרך מלבוש לרשות שעירבה עם הבית, כגון לחצר מעורבת של בית זה, אסור לטלטלם משם לבית).

[390] רמב״ם פ״ג ה״כ (וכן אם שבת הכלי בבית והוציאו לחצר, לא יעבירנו לחצר אחרת, או לגג אחר, או לראש הכותל, או לקרפף, אלא אם כן עירבו אנשי כל המקומות שמעבירין בהן כלי זה עירוב אחד).

והקשה במ״א ס״ק א (משמע דעירוב מהני לקרפף, וכל שכן כשהם של אדם אחד. וצ״ע, דהא בגמרא לא משמע כן, וכמ״ש לעיל, ואפשר דהרמב״ם לא קאי אקרפף), והיינו שבקרפף לא מועיל מה שעירבו, או אפילו הוא שלו (כדלקמן בסמוך, ובהערה הבאה).

ועל זה מתרץ כאן, שהרמב״ם מיירי בקרפף שהוקף לדירה, וכדלעיל סי׳ שנח ס״ו (ואפילו קרפף וכיוצא בו, אם הקיפו מחיצותיו לדירה, דינו כחצר לכל דבר, בין להתיר הטלטול בתוכו יותר מד׳ אמות אפילו הוא יותר מבית סאתים ובין מתוכו לבית ומבית לתוכו), ושם נסמן (הערה מד).

ולכן כלי ששבת בבית והוציאו לחצר, מותר לטלטלו משם לקרפף המוקף לדירה שלו, אבל לא לקרפף המוקף לדירה של אחר. ואילו כלי ששבת בחצר, מותר לטלטלו גם לקרפף של אחר.

[391] ששבתו בבית. רש״י כג, סע״ב (וקרפף שתי רשויות הן ואפילו דחד גברא). תוס׳ עו, ב ד״ה ובלבד (דאין עירוב מועיל לקרפף, ואפילו מקרפף שלו). מ״א ס״ק א (וכלים ששבתו בבית, אסור לטלטל מחצר לקרפף שלא הוקף לדירה, אפילו הם של אדם אחד (רש״י סוף דף כ״ג ותוס׳ סוף דף ע״ו)).

[392] סעיף ד (אבל לטלטל מהבית לקרפף וכיוצא בו, או ממנו לבית, אין עירוב מועיל, ואפילו הם של אדם אחד אסור מדברי סופרים, מפני שהוא כמוציא מרשות לרשות).

[393] גמרא צב, א (ובלבד שלא יורידו למטה ... לבתים), וכנסמן לעיל (הערה 378).

[394] ולפי זה, מי שבא לבוש כובע לבית הכנסת, אסור לו להחזיק הכובע בידו ולצאת בו מבית הכנסת לחצר, או ליכנס בו מהחצר לבית הכנסת. וראה נזר ישראל סוף סי׳ נז. זכרון יוסף אות כג. ארץ צבי ח״ב סי׳ כז.

[395] אף ששבתו בחצר המעורבת עם בית זה.

[396] אם הכניסם מהחצר לבית שעירב עמו, אסור להוציאם מהבית לחצר האחרת (אף שהכלים שבתו בחצר, ומותר לטלטלם מחצר זו לחצר האחרת שלא עירבו ביחד).

[397] אם הכניסם מהחצר לבית שעירב עמו, יניחם תחלה בחצר המעורבת עמו, ומשם יוציאם לחצר האחרת.

וכן הוא לעיל סי׳ שנח ס״ד (ואפילו כלים ששבתו בחצר והכניסם לבית ... אסור לטלטלם מזה לזה, אלא אם כן יניחם בחצר בינתיים).

[398] ששבתו בו.

[399] שמותר לטלטלם מחצר שאינה מעורבת עמו לחצר המעורבת עמו.

ואף שנתבאר לעיל ״ואפילו הוציאם בדרך מלבוש, אסור לטלטלם לחצר אחרת״. היינו לחצר אחרת שאינה מעורבת עמו, אבל מותר לטלטלה מחצר שאינה מעורבת עמו לחצר המעורבת עמו.

[400] ששבתו בחצר, והכניסם בדרך מלבוש לבית שאינו מעורב עמה, אסור לטלטלם לאותה חצר, אם לא ינחם תחלה בחצר המעורבת עם הבית, ומשם יכניסם לחצר ששבתו בו.

להכניס ולהוציא מזה לזה, כי אם ב׳ אמות בזה וב׳ אמות בזה[401], כמו בשאר ב׳ כרמלית, כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ו[402]:

עירוב בין ב' חצרות

ג שתי חצרות שרוצות לערב יחד, להתיר לטלטל מזו לזו אף כלים ששבתו בבתים, אין צריכין עירוב אחר, אלא העירוב שעשו כבר כל אחת לעצמה, יוליכנו אחד מבני החצר בשביל כולם ויתננו באחד מבתי שניה[403]. והוא שעירבו בני חצר השניה לעצמן. ובני חצר השניה גם כן אינן צריכין פת אחר כדי לערב עם זו, אלא העירוב שעשו כבר מתירן[404]:

ד ואם ירצה יוליך שם אפילו פת משלו וכולם מותרים, הואיל והוא כבר עירב עם חביריו, קונה לצורך כולם[405]. והוא הדין אם הוא עם חביריו הם בענין שאינן צריכין לערב כלל ביניהם, כגון אב עם בניו המקבלים פרס ממנו השרויים לבדם בחצר אחת, וכן כל כיוצא בהם כמו שנתבאר בסימן ש״ע[406], הרי אחד מהם מוליך פת בשביל כולם, אפילו משלו, לחצר הסמוכה להם לערב עמה[407]:

ה אין ב׳ חצרות יכולים לערב יחד, אלא אם כן יהיה ביניהם פתח[408] רחב ד׳ טפחים[409], או חלון שיש בו

---

[401] **רש״י שבת קל**, ב ד״ה קרפיפות (ואם יותר, ולא הוקף לדירה, קרי ליה רשות אחת לגבי חבירו או לגבי חצר, לטלטל ב׳ אמות בזה וב׳ אמות בזה, להוציא ולהכניס מזה לזה); אלא שרש״י התיר אף מקרפף זה לחצר תוך ד׳ אמות, ואנן קיי״ל להתיר רק מקרפף לקרפף, או לכרמלית, משא״כ מקרפף זה לחצר, נתבאר לעיל סי׳ שנח ס״ג (יותר משיעור זה, אפילו משהו, אסור לטלטל בו אלא בד׳ אמות, וכן להוציא מחצר לתוכו ומתוכו לחצר), וסי״ח (אסור לטלטל מחצר לתוכו, אפילו בתוך ד׳ אמות), ולעיל ס״א (או מחצר של זה לקרפף של אחר, והוא שאינו יותר מבית סאתים). וראה תוספת שבת ס״ק ג. טור ושו״ע ס״ב (קרפף יתר על סאתים שלא הוקף לדירה, הוי כרמלית, ואסור לטלטל ממנו לקרפף אחר, להכניס ולהוציא מזה לזה, כי אם שתי אמות בזה ושתי אמות בזה).

[402] סעיף ה (ומותר לטלטל מכרמלית זו לכרמלית אחרת תוך ד׳ אמות), וס״ו (אפילו מקום שהוא רשות היחיד גמורה מן התורה, אלא שחכמים אסרו לטלטל בו אלא תוך ד׳ אמות כמו שאסרו בכרמלית גמורה, כגון קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ... אעפ״כ מותר לטלטל ממנו לכרמלית גמורה תוך ד׳ אמות, כגון לבקעה העוברת לפניו).

[403] **ברייתא מט**, ב. עב, ב (חמשה שגבו את עירובן (שדרין בחצר ועירבו את חצירן, רש״י), כשהם מוליכין את עירובן למקום אחר, אחד מוליך לכולן (בשביל כולן, רש״י)). רבה עג, א (בעא מיניה אביי מרבה, חמשה שגבו את עירובן, כשמוליכין את עירובן למקום אחר (לחצר אחרת, רש״י), עירוב אחד לכולן או צריכין עירוב לכל אחד ואחד. אמר ליה עירוב אחד לכולן). טור ושו״ע ס״ג (שתי חצרות שרוצות לערב יחד, להתיר אף כלים ששבתו בבתים, אין צריכות עירוב אחר, אלא העירוב שעשו כבר, יוליכנו אחד מבני החצר בשביל כולם ויתננו באחד מבתי חצר שנייה).

[404] **טור** ושו״ע שם (והוא שעירבו בני החצר השנייה לעצמם. ואין בני חצר שניה צריכין פת אחר, אלא העירוב שעשו כבר מתירן).

[405] רש״י מט, ב ד״ה אחד (ואפילו נתן הוא לבדו פת אחת בשבילן, הואיל והוא כבר עירב עם חביריו, קונה לצורך כולן). שו״ת הרא״ש כלל כא ס״ו (וששאלת, כשבאת לדור בחצר ואסרת על בני החצר ועל בני המבוי, אם מועיל לבני המבוי מה שערבת עם בני החצר, והם נשתתפו כבר עם בני המבוי, ולא תצטרך להשתתף עם בני המבוי. נראה, שאינו מועיל לך, אף על גב דאמרינן חמשה שגבו עירובן אחד מוליך על ידי כולן, אפילו מפת שלו, שאני הכא שבאת לדור בחצר אחר שהוליך עירובו, ואינו חל למפרע). טור ושו״ע שם (ואם ירצה יוליך שם אפילו פת משלו, וכולם מותרים). רמ״א שם (והוא שעירבו בני חצירו עמו תחלה).

[406] סעיף ז.

[407] **אביי עג**, א (אחין, דכי גבו דמו). רש״י שם ד״ה דמגו (או שדרין באחת מהן אב ובניו בלא דיורין אחרים, ובאו לערב זו עם זו). ב״י (ומשמע בגמרא דהוא הדין אם בחצר אחת דרים אב ובניו המקבלים פרס ממנו, וכן רב ותלמידיו המקבלים פרס ממנו, דקיימא לן דכל שאין דיורין אחרים בחצר אינם צריכין לערב כמ״ש בסימן ש״ע, אם באים לערב בחצר הסמוכה להם, אחד מוליך לכולן). רמ״א שם (או שאין צריכים לערב, כמו שנתבאר סימן ש״ע).

וכן הוא לעיל סי׳ שע ס״ו (אנשי החצר שהיו כולם אוכלים בבית אחד בשבת ... אם הוצרכו לעשות עירוב עם חצר אחר, עירוב אחד לכולם, ופת אחד בלבד מוליכין לאותו מקום שהם מערבין עמו. ואיזה מהם שירצה יתן הפת).

והיינו שאף שנתבאר לעיל סי׳ שע ס״ז (האחים שיש להם בתים בחצר אביהם ומקבלים פרס מאביהם ואוכלים בבתיהם ... אם יש עוד דיורים בחצר ומניחים עירוב כל החצר באחד מדיורין ההם, צריכים האחים עם אביהם ליתן כל אחד עירובו).

מכל מקום, אם הם שרויים לבדם בחצר אחת, ורוצים לערב עם החצר השנית, סגי באחד מהם שנותן עירובו בחצר האחרת.

[408] טור ושו״ע ס״ד (אין שתי חצרות יכולות לערב יחד, אלא אם כן יהא פתח ביניהם).

ד׳ על ד׳, ויהיה קצתו בתוך י׳ טפחים הנמוכים לארץ. ואז אם רצו מערבים יחד, ומותרים לטלטל[410] אפילו דרך חורים וסדקים[411], ואם רצו מערבין כל אחד לעצמו, ואסורים לטלטל מזו לזו דרך פתחים וחלונות או חורים וסדקים או על גבי הכותל[412] כלים ששבתו בבית.

אבל אם כל החלון הוא למעלה מי׳ טפחים, אינו מועיל כלום, כיון שיש תחתיו מחיצה גמורה החולקת בין החצר, ואי אפשר להן לערב יחד[413].

ואם אין ברחבו ד׳ טפחים, אפילו הוא ארוך הרבה, אינו מועיל כלום[414].

ואם הוא עגול, צריך שיהא בהקיפו י״ז טפחים פחות חומש, כדי שנוכל לרבע בו ד׳ על ד׳, שהאלכסון של מרובע זה, שהוא ה׳ טפחים וג׳ חומשין, הוא רוחב של העיגול, שהוא שליש הקיפו, וג׳ פעמים ה׳ טפחים וג׳ חומשין הם י״ז פחות חומש[415] כזה[416]. וצריך שיהא משהו מן מרובע זה תוך י׳ טפחים לארץ[417]:

דברי שלום

[409] כדלעיל סי׳ שסג ס״ל (צריך שלא יהיה בכל פתח מאלו פחות מרוחב ד׳ טפחים, שאז אין עליו שם פתח כלל).

והיינו שאם הוא עשוי לפתח, ליכנס ולצאת דרכו, צריך להיות ד׳ טפחים רוחב בגובה עשרה טפחים, ואם עשוי לחלון, סגי בד׳ על ד׳, כדלקמן בסמוך, וכמבואר בכף החיים אות כט.

[410] **משנה עו**, א (חלון שבין ב׳ חצירות ד׳ על ד׳ בתוך עשרה, מערבין שנים (שני עירובין, אלו לעצמן ואלו לעצמן, ואסורין זו עם זו, רש״י), ואם רצו מערבין אחד (עירוב אחד, שיתנו אלו עירובן באחרת ויערבו עמהן ויהיו כאחד, רש״י)). ברייתא שם (כולו למעלה מי׳ ומקצתו (אפילו משהו, רש״י) בתוך עשרה, כולו בתוך י׳ ומקצתו למעלה מי׳, מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד). טור ושו״ע ס״ד (או חלון שיש בו ד׳ טפחים על ד׳ טפחים, ויהי׳ קצתו בתוך י׳ טפחים הנמוכה לארץ, ואז, אם רצו מערבין יחד, ואם רצו, מערבין כל אחד לעצמו).

וכן הוא לעיל סי׳ שסה ס״י (אין לה מהן פתח או חלון שהוא בתוך י׳ טפחים, אסורות).

[411] רש״י נט, ב ד״ה בסולם שבין ב׳ חצירות (וישתמשו זו בזו דרך גובה הכותל ודרך נקבים וסדקין). עח, ב ד״ה ואריא רביע (ומשוי להו חד להשתמש דרך חורין ודיו). **שבלי הלקט** סי׳ קב (והר״ר אביגדור כהן צדק זצ״ל השיב למורי יהודה נר״ו ... וכיון דעירוב משוי להו לתרווייהו כחד, פשיטא דמותר לטלטל מזה לזה גם דרך הפתחים הקטנים), הובא בב״י. מ״א ס״ק ד (ואז מותר לטלטל אפילו דרך פתחים קטנים (ב״י שבלי הלקט)).

[412] רש״י במשנה עו, א ד״ה פחות מארבע (ואסורות זו עם זו דרך ראש הכותל ודרך אותו חלון ודרך חורים וסדקים).

[413] משנה שם (למעלה מי׳, מערבין שנים ואין מערבין אחד).

[414] **שבלי הלקט** שם (והר״ר אביגדור כהן צדק זצ״ל השיב למורי יהודה נר״ו, חלון שמערבין על ידו בעינן דניהוי ד׳ על ד׳ מרובעין, ואי הוי בציר מהכי ברוחב, אף על גב דנפיש אורכיה טפי משיעורא, אינו משלים לרוחב, דלא חשיב פיתחא). מ״א ס״ק ה (ואפילו הוא ארוך הרבה, צריך שיהי׳ ברחבו ד׳).

[415] **גמרא שם** (חלון עגול ... כל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונא, בשיבסר נכי חומשא סגיא). מ״א שם (ואם החלון עגול, צריך שיהא בהקיפו שבסר נכי חומשא).

והיינו שצלע המרובע הוא ד׳ טפחים, והאלכסון שלו הוא ה׳ טפחים וג׳ חומשי טפח, והיקף העיגול הוא ג׳ פעמים קוטרו, שהם טז טפחים וד׳ חומשי טפח.

והחשבון המדוייק נתבאר לקמן סי׳ שצט סי״ג (לפי החשבון של חכמי התלמוד שהוא בקירוב ולא בצמצום, בכל אלכסון שהוא עודף על צלעות ריבועו ב׳ חומשין מאורך הצלע ... אבל לפי חשבון חכמי המדות שדקדקו וצמצמו החשבון בכל אלכסון יהיה עודף).

ומה שאמרו שהוא בקירוב ולא בצמצום הוא בשני הפרטים:

(א) האלכסון של המרובע הוא מעט יותר מאחד וב׳ חומשין (שיעורו שורש המרובע של פי שנים משטח המרובע הקטן, דהיינו צלע המרובע הקטן כפול לערך 1.414).

(ב) היקף העיגול הוא מעט יותר מפי שלוש של הקוטר שלו (קוטר כפול 3.14 לערך).

[416] בדפוס ראשון: כזה (ונשאר מקום חלק). וצ״ל:

כזה .

[417] עבודת הקדש שער ד ס״א (וצריך שיהא בענין שאם ירבענו יהא צלע התחתון של המרובע משהו בתוך עשרה. וכיצד הוא עושה, יכוין שיהא מן הנקודה התחתונה של הקף ארבעה טפחים בגובה, כנגד צלע המרובע, בתוך עשרה, כדי שיהא צלע התחתון של המרובע משהו בתוך עשרה). מ״א שם (ויהי׳ ד׳ חומשין ומשהו תוך י׳ כדי שיהא המרובע תוך י׳).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ו חלון שבין ב׳ בתים שרוצים לערב יחד, כגון שלא עירבו החצרות זו עם זו, יכולים לערב אפילו הוא גבוה למעלה מי׳ טפחים[418]. לפי שהבית, כיון שהוא מקורה, הרי הוא כמלא[419], והרי זה כאילו אין החלון גבוה י׳ טפחים[420], כיון שהבית כולו ממולא.

והוא הדין לארובה שבין בית לעליה, שאע״פ שהיא למעלה מעשרה, אם רצו מערבין יחד, ואפילו אין שם סולם לעלות בו[421], ובלבד שיהא בארובה ד׳ על ד׳[422].

ואם עשו סריגה לפני החלון, נתבטל מתורת חלון[423], שאין הנקבים מצטרפים לד׳ טפחים[424]. וכן בארובה[425]:

ז בית שבין שתי חצרות והוא פתוח לשתיהן, ועירב עם שתיהן, אבל החצרות לא עירבו זו עם זו, אין לטלטל כלים ששבתו בבתים מחצר לחצר על ידי בית זה[426]:

דברי שלום

והיינו שצלע הרבוע הוא ד׳ טפחים, והקוטר של העיגול הוא ה׳ טפחים וג׳ חומשי טפח, נוספו אם כן ח׳ חומשי טפח, חציים למטה מהרבוע (ד׳ חומשי טפח), וחציים למעלה מן הרבוע (ד׳ חומשי טפח). וכדי שמשהו מן המרובע הזה יהי׳ תוך י׳ טפחים לארץ, צריך שיהיו ד׳ חומשי טפח ומשהו של העיגול תוך י׳ טפחים לארץ.

[418] רב נחמן שם עו, ב (לא שנו אלא חלון שבין ב׳ חצירות, אבל חלון שבין ב׳ בתים, אפילו למעלה מעשרה נמי אם רצו לערב מערבין אחד, מאי טעמא, ביתא כמאן דמלי דמי). שו״ע ס״ה (חלון שבין שני בתים, אפילו הוא למעלה מעשרה, אם רצו מערבין יחד). מ״א ס״ק ו (ומיירי שלא עירבו בהחצר אשר הבתים פתוחים לו).

[419] שבת ה, א (ברשות היחיד מקורה דאמרינן ביתא כמאן דמליא דמיא). לבוש ס״ה (דביתא שמכוסה למעלה, כמאן דמלי דמי).

[420] ב״י ד״ה ומ״ש וארובה (דביתא כמאן דמלי דמי, כלומר והוי כמאן דלא גבוה י׳). לבוש שם (והוי כמאן דלא גבוה י׳). ט״ז ס״ק ב (דביתא כמאן דמליא דמי, והוי כמאן דלא גבוה י׳ מן הארץ).

[421] רב נחמן שם (בעא מיניה ר׳ אבא מרב נחמן, לול הפתוח מן בית לעלייה, צריך סולם קבוע להתירו או אין צריך סולם קבוע להתירו, כי אמרינן ביתא כמאן דמלי דמי הני מילי מן הצד אבל באמצע לא, או דילמא לא שנא. אמר ליה אינו צריך. סבור מינה סולם קבוע הוא דאינו צריך הא סולם עראי צריך. איתמר אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן אחד סולם קבוע ואחד סולם עראי אינו צריך). טור ושו״ע שם (והוא הדין לארובה שבין בית לעלייה, שאפילו הוא למעלה מי׳, אם רצו מערבין יחד, ואפילו אין שם סולם לעלות בו).

וראה לקמן סוס״י שעג, מתי צריך סולמות.

[422] גמרא שם (אחד לי חלון שבין ב׳ חצירות ואחד לי חלון שבין ב׳ בתים ... תרגומא אד׳ על ד׳). רמ״א ס״ה (ומכל מקום בעינן שיהא רחבו ארבעה על ארבעה).

[423] ירושלמי פ״ז ה״א (הסריגים ממעטין בה לענין שבת). רשב״א בעבודת הקדש שער ד ס״א (חלון ארבעה על ארבעה שעשו לו סריגות, בטלוהו, שסריגות ממעטין בו לענין שבת). מ״מ פ״ג ה״א (וכתב הרשב״א ז״ל תוספתא, חלון שהוא ארבעה, עשו לה סריגות בטלה, וכן בירושלמי כיוצא בזה). רמ״א שם (ואם עשו סריגה לפני החלון, בטל ליה מתורת חלון).

[424] ט״ז ס״ק ג (דאין הנקבים מצטרפין לד׳).

[425] לבוש שם (והוא הדין ארובה שבין בית לעלייה ... ובלבד שיהא רחב ד׳ על ד׳ ושלא יהא בו סריגה).

[426] שבלי הלקט סי׳ קב בשם רבינו אביגדור כהן צדק (ואני שאלתי מלפניו, שתי חצרות ובית אחד ביניהם, והבית פתוח לשתי החצרות, והבית עירב עם שתיהן, אבל החצרות לא עירבו שתיהן זו עם זו, אם מותר לטלטל מחצר לחצר על ידי הבית שביניהם או לא ... והשיב לי, פשיטא שאם לא עירבו החצרות שתיהן ביחד, שהן אסורין לטלטל מחצר לחצר על ידי בית האמצעי שביניהן). שו״ע ס״ו (בית שבין שתי חצרות, והוא פתוח לשניהם, ועירב עם שתיהם, אבל החצרות לא עירבו זה עם זה, אין לטלטל כלים ששבתו בבתים מחצר לחצר על ידי בית זה שביניהם). משא״כ כלים ששבתו באחד מחצרות אלו, מותר לטלטלם לבית שעירבה עמהם וגם לחצר השנית, כדלעיל ס״א (החצרות ... כולן רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכם).

וכן הדין בחצר שבין שתי חצרות שעירבה עם שתיהן, כדלקמן סי׳ שעח ס״א (ג׳ חצרות הפתוחות זו לזו ופתוחות כולן גם כן למבוי או לרשות הרבים, ועירבה כל אחת מהחיצונות עם האמצעית, והחיצונות לא עירבו זו עם זו, הרי החיצונות אסורות זו עם זו להוציא כלים ששבתו בבתים מזו לזו דרך האמצעית, והאמצעית מותרת עם כל אחת מהן והן מותרות עמה), ושם נסמן (הערה 651).

וכן הדין בחצר שבין שני מבואות, כדלקמן סי׳ שפו ס״ט (חצר הפתוחה לב׳ מבואות ושיתפה עם שניהם, מותרת בשניהם לטלטל מבתיה לכל אחת מהם, ובלבד שלא תטלטל כלים ששבתו באחד מבתי מבוי זה למבוי הב׳ דרך חצרה, שהרי המבואות לא שיתפו יחד), ושם נסמן (הערה 1046).

כותל שבין ב' החצרות

ח היה בין ב׳ חצרות כותל גבוה י׳ טפחים על פני כל ארכו[427], או שהיה קרקעה של אחת מהחצרות גבוה מחבירו ה׳ טפחים ועשה עליו מחיצה ה׳ טפחים להשלימו לעשרה[428], והוא הדין כשגבוה מחבירו עשרה בלא מחיצה[429], אין יכולים לערב יחד.

ואם היה הכותל גבוה לשתיהן עשרה, והיה בראשו פירות, הרי בני ב׳ החצרות יכולים להוריד הפירות לחצירות, וכן להעלות עליו מפירות ששבתו בחצר זו ולהורידם ממנו לחצר האחרת, אע״פ שלא עירבו זו עם זו[430], בין שראש הכותל רחב ד׳ טפחים בין שאינו רחב[431], שהרי ראש הכותל דינו כגג, ושתי החצרות כולן רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן, אע״פ שלא עירבו[432].

אבל פירות ששבתו באחת מבתי חצר זו או זו, אסור להעלותם עליו או להורידם ממנו[433], מפני שהוא רשות של שתיהן, והן אוסרות זו על זו לענין כלים ששבתו בבית, עד שיערבו[434]. ואפילו פירות ששבתו עליו או בחצרות, אסור להורידם ממנו להכניסם לבית, שעם הבית אינו רשות אחת, אלא אם כן עירבו.

במה דברים אמורים כשהוא רחב ד׳ טפחים בראשו, אבל אם אינו רחב ד׳ טפחים, מקום פטור הוא ובטל לכאן ולכאן, ואלו מעלין עליו מכאן פירות ששבתו בבית, ואלו מכאן, וכן אלו מורידין מכאן פירות ששבתו עליו ומכניסים לבתיהם, ואלו מורידים מכאן ומכניסים לבתיהם[435].

---

[427] משנה שם עו, ב (כותל שבין ב׳ חצירות גבוה עשרה ורוחב ארבעה, מערבין שנים ואין מערבין אחד). טור ושו״ע ס״ו (היה בין שתי חצרות כותל גבוה י׳ טפחים ... אין יכולים לערב יחד).

[428] גמרא צג, ב (יש בה גידוד חמשה ומחיצה חמשה, מערבין שנים ואין מערבין אחד). טור ושו״ע שם (או שהיה קרקעה של אחד מהחצרות גבוה מחברו ה׳ טפחים ועשו עליו מחיצה חמשה להשלימו לעשרה, אין יכולים לערב יחד).

וכדלעיל סי׳ שסב ס״ד (תל שגבוה ה׳ טפחים ועשה עליו מחיצה ה׳ טפחים, הרי זה על גביו רשות היחיד גמורה לכל דבר, שהרי יש כאן מחיצה י׳ טפחים, היינו ה׳ טפחים מן גובה עצמו ... וה׳ טפחים מן המחיצה).

ונתבאר לקמן סי׳ תה סוף ס״ז (והרי זה דומה לחצר שקרקעיתה גבוה מחצר אחרת ה׳ טפחים, וכותל גבוה ה׳ טפחים מפסיק ביניהם, ואין כותל זה גבוה י׳ טפחים אלא לחצר הנמוכה, אבל להגבוהה אינו גבוה י׳, ואעפ״כ היא מחיצה גמורה לשתיהן, כמו שנתבאר בסי׳ שע״ב, הואיל שאף לחצר הגבוה הוא גבוה י׳ מבחוץ. ועוד שכיון שבקרקעיתה יש כדי לחקוק להשלימה לעשרה, אנו רואים כאלו הוא חקוק, כי יש מי שאומר שבכל מקום אומרים חוקקים להשלים).

[429] ברייתא שם (שתי חצירות זו למעלה מזו, ועליונה גבוהה מן התחתונה עשרה טפחים). מ״א ס״ק ח (והוא הדין כשגבוה מחבירו עשרה בלא מחיצה (גמרא)).

[430] משנה עו, ב (היו בראשו פירות, אלו עולין מכאן ואוכלין ואלו עולין מכאן ואוכלין, ובלבד שלא יורידו למטה), וכדמפרשינן בגמרא צב, א (מאי למטה, למטה לבתים), דהיינו שמותר להוריד הפירות לחצירות. טור ושו״ע שם (ואם היה הכותל גבוה לשניהם עשרה, והיו בראשו פירות, בני שתי החצרות יכולים להורידם לחצרות, וכן להעלות עליו מפירות ששבתו בחצרות, ולהורידם ממנו לחצר אחרת).

[431] תוס׳ עז, א ד״ה ורבי יוחנן אמר אלו מעלין כו׳ (דמן החצר, אפילו ברחב ד׳ שרי). טור ושו״ע שם (בין שהכותל רחב ד׳ או אינו רחב ד׳).

[432] רבינו יהונתן כד, א ד״ה היו בראשו (אבל למטה בקרקע החצר מותר, דהא גגין וחצרות רשות אחת הן). מ״א ס״ק ט (דגג וחצר רשות אחת הוא כמ״ש ס״א). והוא כדלעיל ס״א (הגגות ... וכן החצרות ... כולן רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכם), ושם נסמן (הערה 374).

[433] משנה שם עו, ב (ובלבד שלא יורידו למטה), לפירוש הגמרא שם צב, א (מאי למטה, למטה לבתים). וכן אסור להעלות לשם כלים ששבתו בבית. טור ושו״ע שם (אבל פירות ששבתו בבית, אם הכותל רחב ד׳, אסור להעלות לו ולא להוריד ממנו).

[434] והיינו שאף שמותר לטלטל מבית לחצר שלו, מכל מקום ראש הכותל שבין שתי החצרות ״הוא רשות של שתיהן, והן אוסרות זו על זו״. וכדאמרינן פד, א (רשותא דתרווייהו הוא), ופרש״י (דלשניהן תשמישו בקשה).

וכן הוא לקמן סי׳ שעה ס״ב (הרי זה גם כן תשמישו בקשה, ולכן אוסרים זה על זה, ושניהם אסורים בו בכלים ששבתו בבית, עד שיערבו).

[435] ר׳ יוחנן עז, א (יש בו ארבעה על ארבעה, עולין אין, מעלין לא, אין בו ארבעה על ארבעה, מעלין נמי (דמקום פטור הוא, ובטיל לכאן ולכאן להקל, רש״י). ואזדא רבי יוחנן לטעמיה, דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מקום שאין בו ארבעה על ארבעה, מותר לבני רשות הרבים ולבני רשות היחיד לכתף עליו). מ״מ פ״ג הט״ו (וכבר נזכר פי״ד מהלכות שבת,

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

אבל פירות שהעלו אלו מבתיהם והניחו בראשו, אסורים אלו להוריד לחצרם, לפי שעל ידי שניהם נעשית כאן לפירות אלו ששבתו בבית הוצאה לחצר אחרת שלא עירבה עמו[436], ואע"פ שהונחו במקום פטור בינתיים, אין זה מועיל כלום, כמו שנתבאר בסימן שמ"ו[437] שיש להחמיר בזה כדברי האוסרים:

ט ואם היה הכותל גבוה לאחת מהחצרות י' טפחים ולשניה אינו גבוה עשרה, כגון שקרקעה של אחת מהן גבוה משל חבירתה, מי שאינה גבוה לו עשרה, מותר להשתמש בו אף בכלים ששבתו בבית, אם עירבה חצר זו לעצמה, והשני אסור להשתמש בו אף בכלים ששבתו בחצר, לפי שתשמיש כותל זה למי שגבוה לו עשרה הוא תשמיש בקושי, נותנים אותו לזה שתשמישו בנחת, לפיכך נותנים כותל זה למי שאינו גבוה לו עשרה שישתמש בו, אף בכלים ששבתו בבית, ומונעים אנו את מי שגבוה לו עשרה להשתמש בו, אף בכלים ששבתו בחצר, כדי שלא יאסר על זה שאינו גבוה לו עשרה להשתמש בו בכלים ששבתו בבית[438]. לפי שכותל זה אין דינו כגג אלא כחצר, הואיל ואינו גבוה עשרה מקרקעית חצר של זה, ואם כן אם גם השני יהיה לו רשות להשתמש בו איזה תשמיש, תהא רשות שניהם שולטת בכותל זה, ויהא אסור לזה להוציא כלים ששבתו בבית לחצר שניהם[439].

דברי שלום

שמקום שאינו רחב ארבעה על ארבעה הוא מקום פטור). שו"ע שם (ואם אינו רחב ד', מותר). לבוש ס"ו (שהכותל אינו רחב ד', שהוא מקום פטור ובטל לכאן ולכאן). מ"א ס"ק י (דבפחות מד' מקום פטור הוא (רש"י ומ"מ)).

וכדלעיל סי' שמו ס"א (אבל מקום פטור מותר להוציא ולהכניס ממנו לרשות היחיד ולרשות הרבים, ומהן לתוכו).

[436] גמרא שם (ובלבד שלא יחליפו). דרכי משה ס"ק ב (מיהו להחליף מבית לבית דרך מקום פטור אסור, כמו שנתבאר לעיל סימן שמ"ו). רמ"א ס"ו (ובלבד שלא יחליפו, כדלעיל סי' שמ"ו ס"א).

והיינו אפילו על ידי שנים. עי' ס' התרומה רפ"ק, והוא סוס"י ריד (ובלבד שלא יחליפו, שבני רשות היחיד לא יקחו להם חפץ שבני רשות הרבים נתנו שם, דילמא יביאו החפץ מרשות הרבים לרשות היחיד דרך אותו מקום פטור בלא הנחה שם באמצע, ואם כן יהא חייב).

וכן הוא לעיל סי' שמו ס"ב (אבל אסור לעשות כן מדברי סופרים אפילו על ידי שנים, כגון שאחד עומד ברשות היחיד ונוטל משם חפץ ומניחו במקום פטור, והעומד ברשות הרבים נוטלו, מפני שמזלזל באיסורי שבת לגרום לכתחלה הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, או להפך, וגזרה שמא יבואו להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים או להפך בלא הנחה במקום פטור בינתיים).

[437] כלומר, שאף שכאן אין גזרה זו שייכת, שהרי אף אם יחליף "בלא הנחה שם באמצע" לא יעבור על איסור דאורייתא. מכל מקום יש להחמיר גם בזה, כמו שנתבאר בסי' שמ"ו ס"ג (ויש אוסרים אפילו ברשויות של דבריהם, מטעם שיתבאר בסי' שנ"[ב]. ויש להחמיר כדבריהם), ובסי' שנב ס"ב (דבר שהוא דומה למלאכה גזרו אף בכרמלית, ולכן יש אוסרים להוציא מרשות היחיד לכרמלית דרך מקום פטור, כמו שנתבאר בסי' שמ"ו).

[438] רב נחמן שם עז, א (כותל שבין שתי חצירות, צידו אחד גבוה עשרה טפחים וצידו אחד שוה לארץ (כגון שקרקעיתה של זו גבוה. כל כמה דלא גבוה י' קרי ליה שוה לארץ, רש"י), נותנין אותו לזה ששוה לארץ (להעלות ולהוריד מעליו, וחבירו אסור, רש"י), משום דהוה לזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה, וכל לזה בנחת ולזה בקשה נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת). מ"מ פ"ג הט"ו (ודע שרחב ארבעה על ארבעה, ולא עירבו עירוב אחד, זו שתשמישה בנחת מותרת לו אפילו מן הבתים, כיון שעירבה לעצמה, וזו שתשמישה קשה אסורה בו אף מן החצר). טור ושו"ע ס"ו (ואם היה הכותל גבוה לאחת מהחצרות עשרה ולשנייה אינו גבוה עשרה, כגון שקרקעו של אחד גבוה משל חבירו, מי שאינו גבוה לו עשרה מותר להשתמש בו אף בכלים ששבתו בבית, והשני אסור להשתמש בו אף בכלים ששבתו בחצר). מ"א ס"ק יא (ומיירי כשעירבה לעצמה).

והיינו שהחצר שתשמישה בנחת, מותרת להשתמש בו "אף בכלים ששבתו בבית" כשעירבה לעצמה. אבל החצר שתמשישה בקושי, אסורה להשתמש בו, הן כשעירבה לעצמה והן כשלא עירבה לעצמה, הן בכלים ששבתו בבית והן בכלים ששבתו בחצר.

[439] מ"א ס"ק יב (דכיון שהוא לחבירו נמוך מי' טפחים, לא הוה ליה דין גג, ואם ישתמש הוא בו, הוה ליה כחצירו ויאסור חבירו להעלות עליו כלי הבית, ולכן אסור הוא בו, דנותנין אותו לזה שתשמישו בנחת. (ב"י מ"מ, דלא כעולת שבת)).

והיינו שעל מה שנפסק לעיל (ומונעים אנו את מי שגבוה לו עשרה להשתמש בו, אף בכלים ששבתו בחצר), מקשה בעולת שבת (ובאמת יש לתמוה, דהא קי"ל אפילו מחצר לחצר מותר לטלטל בלתי עירוב, כלים ששבתו בחצר, מכל שכן לכותל שבין ב' חצירות, וכי גרע כח הכותל מחצר עצמו).

ועל זה מוסיף ומקשה המ"א ממה שנתבאר בסעיף הקודם (ואם היה הכותל גבוה לשתיהן עשרה, והיה בראשו פירות, הרי בני ב' החצרות יכולים להוריד הפירות לחצירות, וכן להעלות עליו מפירות ששבתו בחצר זו ולהורידם ממנו לחצר האחרת ... שהרי ראש הכותל דינו כגג, ושתי החצרות כולן רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן, אע"פ שלא עירבו),

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

והוא שיהא הכותל רחב ד׳. אבל אם אינו רחב ד׳, מקום פטור הוא, ומותר לשניהם להשתמש בו אף מן הבתים, אפילו ערבה כל חצר לעצמה, אעפ״י שלא עירבו ביחד[440]:

י נפרץ הכותל שביניהן עד עשר אמות, ועד בכלל[441], הרי הוא כפתח, ואם רצו מערבין כל אחת לעצמה[442]. והוא שאינו פרוץ במילואו (אלא נשתיירו פס משהו מכאן ומשהו מכאן, או פס ד׳ טפחים מצד אחד)[443].

ואם נפרץ יותר מעשר, חשובות שתיהם כחצר אחת, וצריכות לערב יחד[444]. וכל מקום מהכותל שאינו

דברי שלום

וכמבואר במ״א ס״ק ט (דגג וחצר רשות אחת הוא). ואם כן מדוע לא יהי׳ גם כאן דינו כגג שבין החצרות, ויהי׳ מותר לשניהם להעלות ולהוריד ממנו כלים ששבתו בחצר, ומדוע אוסרים כאן יותר מבסעיף הקודם.

ומתרץ המ״א, שדוקא לעיל שם, דמיירי ש״הכותל גבוה לשתיהן עשרה״, דינו כגג שבין שתי החצרות, ״שהוא רשות של שתיהן, והן אוסרות זו על זו לענין כלים ששבתו בבית״. משא״כ כאן ״שהוא לחבירו נמוך מי׳ טפחים, לא הוה ליה דין גג״, אלא נותנים אותו לזה שתשמישו בנחת אף לכלים ששבתו בבית, ולכן אסרוהו על בני החצר השנית ״אף בכלים ששבתו בחצר״.

ומוסיף ומבאר כאן בפנים ״אם גם השני יהיה לו רשות להשתמש בו איזה תשמיש, תהא רשות שניהם שולטת בכותל זה״, וכמבואר לקמן סי׳ שעו ס״ב (אבל אם חצירות פתוחות לשביל, רשות שניהם שולטת בו, והרי הוא כחצר של שניהם, ואסורים בו עד שיערבו).

וראה נו״כ השו״ע, מה שדנו בדברי המ״א כאן.

*

ועדיין יש לעיין בטעם ההפרש בין ההלכה המבוארת כאן, למה שנתבאר לקמן סי׳ שעה ריש ס״ב (אם עירבו בני המרפסת לעצמן ... ויש בחצר תל או עמוד ... אם הוא גבוה עשרה מקרקעית החצר ואינו נמוך עשרה ממרפסת, נותנים אותו לבני המרפסת, שהם מותרים להשתמש בו בשבת בכלים ששבתו בעליות, ולא בני החצר בכלים ששבתו בבית, לפי שלהם הוא תשמישו בנחת, כיון שהוא תוך עשרה להם, ולבני החצר תשמישו בקשה ... וכל שלזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה נותנים אותו לזה שבנחת).

הרי שכאן אסרו על בני החצר השני ״אף בכלים ששבתו בחצר״, ואילו לקמן שם לא אסרו על בני החצר אלא ״בכלים ששבתו בבית״.

[440] רמב״ם פ״ג הט״ו (כותל שבין שתי חצרות, שהוא רחב ארבעה, והיה גבוה עשרה טפחים מחצר זו ושוה לקרקע חצר שניה, נותנין רחבו לבני החצר שהוא שוה להן). מ״מ שם (וכתב רבינו שהוא רחב ארבעה, לפי שאם אין ברחב הכותל ארבעה, מותר הוא לשניהם להשתמש בו, אפילו מן הבתים, אפילו שעירבו כל אחת בפני עצמה, וכן מבואר שם בגמרא. וכבר נזכר פי״ד מהלכות שבת, שמקום שאינו רחב ארבעה על ארבעה הוא מקום פטור). שו״ע שם (והוא שיהא הכותל רחב ד׳, אבל אם אינו רחב ד׳, מותר לשתיהן להשתמש בו אף מן הבתים, אפילו עירבה כל אחת לעצמה). ט״ז ס״ק ד (אבל אם אין רוחב ד׳, הוה מקום פטור). מ״א ס״ק יג (דהוי מקום פטור (מ״מ)).

ומה שכתבו ״אפילו ערבה כל חצר לעצמה״, קאי על מה שכל חצר משתמשת בו בכלים ששבתו בחצר (ראה פרמ״ג אשל אברהם ס״ק יג), ש״אפילו עירבה כל חצר לעצמה״ מותר לטלטל מחצר לראש הכותל, שהרי בכל אופן קיי״ל כשמואל ורבי יוחנן צא, א (אמר רב הלכה כרבי שמעון, והוא שלא עירבו, אבל עירבו לא, דגזרינן דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר. ושמואל אמר, בין עירבו בין שלא עירבו. וכן אמר רבי יוחנן, בין עירבו ובין שלא עירבו), כנסמן לעיל (הערה 388).

[441] כדלעיל סי׳ שסב סי״ח (אבל עד עשר ועד בכלל מותר מפני שהוא כפתח), ושם נסמן (הערה קד).

[442] **משנה עו**, ב (נפרצה הכותל עד עשר אמות מערבין שנים, ואם רצו מערבין אחד, מפני שהוא כפתח). טור ושו״ע ס״ז (נפרץ הכותל עד עשר אמות, הרי הוא כפתח).

[443] רבינו יהונתן כד, א (ונשאר מן הכותל משהו מכאן ומשהו מכאן, או מצד אחד לבדו ונשאר ארבעה טפחים רוחב בגובה עשר). שו״ע שם (והוא שלא יהא נפרץ במילואו). **מ״א** ס״ק יד (כגון שנשאר מכל צד משהו, או פס ד׳ לצד אחד). ט״ז ס״ק ה (פירוש שיהא נשאר קצת מכאן ומכאן).

עי׳ סי׳ שסג ס״ב (אם נשתייר מהשני צדדים טפח מכאן וטפח מכאן). **ובט״ז שם** ס״ק ג (משמע דיש חילוק בין עושה פס, דאז סגי בב׳ משהויין, כמו דזכר ברישא, אבל בנשתייר צריך טפח). וכן הוא לעיל שם ס״ב (או אם נשתייר משני הצדדים טפח מכאן וטפח מכאן, אבל בפחות מטפח אין כל כך היכר בהמשוייר מהכותל כמו בפס גמור שמעמידו לשם כך), ושם נסמן (הערה כב). **וצ״ע מנ״ל לחלק** שכאן סגי אף בנשאר משהו מכאן ומשהו מכאן.

[444] משנה שם (יותר מכאן מערבין אחד, ואין מערבין שנים), ופרש״י (הוי פירצה, והוי להו כולהו כדיורי חצר אחת). טור ושו״ע שם (ואם נפרץ ביותר מעשר, חשוב כחצר אחת וצריכים לערב יחד).

גבוה י׳ טפחים כפרוץ הוא[445]:

יא כותל[446] שבין ב׳ חצרות גבוה עשרה לשתיהן, והעמיד אצל הכותל סולם רחב ד׳ טפחים, וכן כנגדו בחצר השנית, אפילו אין הסולמות מכוונים זה כנגד זה, אלא מרוחקים זה מכנגד זה פחות מג׳ טפחים, הרי הם כמכוונים וחשובים כפתח לכותל, ואם רצו מערבין שתי החצרות יחד. ואפילו אם הם מרוחקים זה מכנגד זה הרבה, אם הכותל רחב ד׳ טפחים, עדיין חשובים הם כפתח, שיכול לעלות בסולם זה ולילך על הכותל עד סולם השני ולירד[447].

באיזה סולם אמרו, בסולם שיש בו ד׳ שליבות, שאינו ניטל בשבת מחמת כובדו[448], אע״פ שעתיד ליטלו אחר השבת[449]. אבל פחות מכאן, הואיל וקטן הוא ונוח ליטלו, כנטול הוא[450], ואינו חשוב פתח אלא אם

---

[445] ברייתא צג, ב (שתי חצרות ... עשרה טפחים ... מערבין שנים ואין מערבין אחד. פחות מכאן, מערבין אחד ואין מערבין שנים). הרב רבינו יהונתן כד, ב ד״ה אבל ברשות (בכותל שבין שני בתים שאינה גבוהה יותר מעשרה טפחים), ודף כה, א ד״ה אלו מאכילין (דילמא מתמעט התבן מי׳ טפחים, דהויא ליה חדא רשותא). הובא בדרכי משה ס״ק ג. רמ״א ס״ז (וכל שכן אם אין ביניהם מחיצה גבוהה י׳, דצריכין לערב יחד). וכן הוא לקמן סכ״ב (צריכות לערב יחד, ואם עירב[ה] כל אחת לעצמה אוסרות זו על זו, כיון שאין ביניהן מחיצה גבוה עשרה, ולא עירבו זו עם זו).

עי׳ סי׳ שנח ס״ב בהג״ה (ואם אין בגובה העפר עשר, אם כן הוי כאילו פרץ שם הכותל). וכן הוא לעיל שם ס״ט (הואיל ואין בגבהו י׳ טפחים, וכל פחות מי׳ טפחים הוא כפרוץ ופתוח לגמרי).

[446] תמצית כללי הסולם, האצטבא והזיז בסעיפים שלפנינו:

(א) דרכו של סולם או מדרגות שעולים ויורדים בהם, שכל מדרגה: (א) אף אם רחבה ד׳, אינה בולטת ד׳. (ב) גבוהה זו מזו פחות מג׳ טפחים. ולכן אם יש כותל גבוה י׳ בין החצרות, וסולם בחצר אחת (כדי להשתמש בראש הכותל שתשמישו בנחת), או סולם בשתי החצרות (כדי לערב יחד), צריך שיהי׳ הסולם: (א) מגיע עד פחות מג׳ טפחים לראש הכותל (סי״א וסי״ג וסי״ד וסט״ו). (ב) שליבה התחתונה פחות מג׳ טפחים מן הארץ (סט״ו). (ג) בין שליבה לשליבה פחות מג׳ טפחים (סט״ו). אבל אין צריך שתהי׳ כל שליבה ד׳ על ד׳ (סי״ב).

(ב) דרכם של אצטבא, או זיז הבולט מהכותל, שעומדים עליהם כדי להשתמש על ראש הכותל, או לעלות מהם לראש הכותל להשתמש עליו, שהם: (א) ד׳ על ד׳, ונוח לעמוד עליהם (סי״ג וסי״ד וסט״ו). (ב) פחות מי׳ טפחים מן הארץ, כדי שיהי׳ נוח לעלות אליהם (סט״ו). (ג) פחות מי׳ טפחים מראש הכותל, כדי שיהי׳ נוח לעלות מהם לראש הכותל (סי״ג וסי״ד וסט״ו). (ד) כמו תיבה מלאה, שאינה עומדת באויר על ד׳ רגלים. (ה) או שעומדת באויר, אלא שיש סולם קטן לעלות אליה, אף שאיו הסולם רחב ד׳ (סי״ד וסט״ו).

(ג) אם רוצים לערב ב׳ החצרות יחד על ידי סולם זה, צריך שיהי׳ כשיעור פתח: (א) רחבו ד׳ טפחים (סי״א וסי״ב וסט״ז וסי״ז). (ב) גבהו י׳ טפחים (סי״ז).

[447] אביי עז, ב (כותל שבין שתי חצירות גבוה עשרה טפחים, והניח סולם רחב ארבעה מכאן וסולם רחב ארבעה מכאן (בחצר זו וכן בזו, ובהן עולין ויורדין מזו לזו, רש״י), ואין בין זה לזה שלשה טפחים, ממעט (כלומר אפילו אינן מכוונין זה כנגד זה, אבל אין מרוחקין זה מכנגד זה ג׳, הוו כמכוונין והוי פתח, ואם רצו מערבין אחד, רש״י). שלשה, אינו ממעט (אבל מרוחקין זה מכנגד זה ג׳ טפחים, לאו פתח הוא, רש״י). ולא אמרן אלא דלא הוי כותל ארבעה (בכותל צר שאין נוח להלך עליו, רש״י), אבל הוי כותל ארבעה (יש ברוחבו ד׳, רש״י), אפילו מופלג טובא נמי (שהרי עולה לראשו ומהלך בראשו עד שמגיע לסולם חבירו, רש״י)). טור ושו״ע ס״ח (כותל שבין ב׳ חצרות, גבוה עשרה לשניהם, והעמיד אצל הכותל סולם רחב ד׳, וכן כנגדו בחצר השניה, אפילו אין הסולמות זה כנגד זה, אם אין ביניהם שלשה, חשיבי כפתח. היו מופלגים זה מכנגד זה שלשה, אם הכותל רחב ד׳, עדיין חשובים כפתח. ואם אינו רחב ד׳, לא חשיבי כפתח). מ״א ס״ק טו (הכותל רחב ד׳, שיכול להוליך מסולם לסולם).

ומה שאמר אביי ״סולם רחב ארבעה״, כן פסק רשב״א בעבודת הקודש שער ד ס״א (הניח סולם רחב ארבעה). מ״מ פ״ג ה״ד (ולא ראיתי בספרי רבינו [הרמב״ם] זכר לרוחב הסולם, אבל הרשב״א ז״ל כתב רחב ארבעה, כלשון המימרא). וכו הוא בטור ושו״ע שם (סולם רחב ד׳). וכדלעיל ס״ה (אין ב׳ חצרות יכולים לערב יחד, אלא אם כן יהיה ביניהם פתח רחב ד׳ טפחים), וגם הסולם הוא כפתח (ראה משנ״ב ס״ק עב).

[448] דבי ר׳ ינאי שם (סולם המצרי אינו ממעט (הואיל וקטן הוא ונוח ליטלו משם, רש״י), והצורי ממעט. היכי דמי סולם המצרי, אמרי דבי רבי ינאי כל שאין לו ארבעה חווקים. אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי מאי טעמא דסולם המצרי דלא ממעט, אמר ליה לא שמיע לך הא דאמר רב אחא בר אדא אמר רב המנונא אמר רב, משום דהוה ליה דבר שניטל בשבת, וכל דבר שניטל בשבת אינו ממעט. אי הכי אפילו צורי נמי, התם כובדו קובעו). טור ושו״ע שם (באיזה סולם אמרו, כשיש בו ארבע שליבות, אבל פחות מכאן לא).

[449] כיון שאינו ניטל בשבת. וכן הוא לקמן סי״ד (אף על פי שעתיד ליטלו. ובלבד שיחברנו בטיט לארץ חבור שאי אפשר לשומטו עד שיחפור בדקר, שאז אי אפשר לנטלו משם בשבת), ושם נסמן (הערה 467), וסי״ט (אבל אם נתמעט מעשרה בדבר שאינו ניטל בשבת, אף על פי שלא ביטלו שם ועומד לפנותו אחר השבת, מועיל לעשות פתח לערב יחד, אם ירצו

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

כן זרועותיו ושליבותיו גסות וכבידות[451].

ואם אין הכותל גבוה אלא עשרה, והעמיד סולם גבוה שבעה ומשהו ורחב ד׳ אצל הכותל[452] זקוף ביושר[453], כיון שלא נשאר שלשה עד ראש הכותל, הרי זה כמגיע לראשו ממש[454], ומועיל בין לערב יחד, אם העמיד כן גם בחצר השנית, ובין להתיר להשתמש על הכותל בכלים ששבתו בבית לזה שהעמיד הסולם בחצרו[455], ואם בחצר השנית אין שם סולם לכותל זה, שאז נעשה כותל זה לזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה, ונותנים אותו לזה שתשמישו בנחת[456]:

יב עקר חוליא מראש הכותל למעטו מגובה עשרה, אם יש משך ד׳ באורך מה שנתמעט[457] (אע״פ שאין בו ד׳ על ד׳[458] כגון שאין בעובי הכותל ד׳), מועיל בין לעשותו פתח לכותל זה לערב החצרות יחד, אם נתמעט כן כל עובי הכותל, ובין להשתמש בכל הכותל בכלי הבית, אם לא נתמעט בכל עוביו אלא מצד

דברי שלום

... וכן הדין אפילו בדבר הניטל בשבת, אלא שביטלו בפירוש לשבת זו שלא יטלנו מכאן עד למוצאי שבת, שאפילו ביטל לשבת אחת בלבד מועיל לעשות פתח), ושם נסמן (הערות 496-502).

ולפעמים סולם קבוע הוא דוקא שקבעו בין לשבת בין לחול, כדלעיל סי׳ שסא ס״ב (ואיזהו סולם קבוע, כל שקבע[ו] שם בין לשבת בין לחול, אבל אם קבעו לשבת ולא לחול, או להפך, אין זה קבוע), ושם נסמן (הערה יא).

450 רש״י פד, ב ד״ה סולם ארעי (כיון דמסליק ליה, כמאן דליתיה הוא). וכן הוא לקמן סי״ד (שכנטול הוא).

451 רשב״א שם (ואם היה סולם כבד שזרועותיו ושליבותיו גסות וכבדות, אף על פי שאין בו ארבעה חווקין, ממעט, לפי שכובדו קובעו). מ״מ שם. שו״ע שם (אלא אם כן זרועותיו ושליבותיו כבדות, שאז כובדו קובעו).

452 רב הונא בריה דרב יהושע עח, א (אפילו שבעה ומשהו), ופרש״י (דסבירא ליה כרב דאמר לקמן סולם זקוף ממעט, ואי זקיף ליה מגיע לפחות מג׳ לראש הכותל). טור ושו״ע שם (ואם אין הכותל גבוה אלא עשרה, וזוקף סולם גבוה שבעה ומשהו, במשך ד׳, אצל הכותל, מתירו).

453 רב שם (סולם זקוף ממעט).

454 הגהת לבוש ס״ח (כיון שמגיע לפחות מג׳ סמוך לראש הכותל, דהוי כאילו מגיע לראש הכותל ממש, משום דהוי כלבוד דמי). רש״י שם ד״ה אחד עשר (יהא ראשו נמוך מן הכותל פחות משלשה, וכלבוד דמי).

455 פסקי עירובין למהר״ם מרוטנבורג סי׳ קפח (לאחשובה בפתח, לעניין שאם רצו לערב אחד, צריך שיגיע לראש הכותל). רא״ש פ״ז ס״ד (ור״מ ז״ל תירץ ... פתח לא חשיב לערב אחד, אפילו שכנגדו עשה כיוצא בו, אם לא שיגיע הסולם בראש הכותל). טור ושו״ע שם (בין להשתמש עליו, בין לערב יחד, כיון שלא נשאר שלשה עד ראש הכותל). ט״ז ס״ק ו (נראה דהיינו אם עושה עוד סולם גם לצד השני).

456 תוספת שבת ס״ק לב (בין להשתמש עליו, היינו אם אחד עשה סולם נותנין אותו לזה).

457 רבינא עז, א (בא למעטו, אם יש במיעוטו ארבעה (אורך בצד משך הכותל, רש״י), מותר להשתמש בכל הכותל כולו (הוי כפתח, וכיון דממנו ולמעלה לא גבוה עשרה, משתמש בכל הכותל, שהרי תשמישו בנחת, שעולה לו דרך פתחו, רש״י) ... כגון שעקר חוליא מראשו (הלכך אי הוי מעוטא ארבעה אורך, הוי פיתחא לכל הכותל, רש״י)). טור ושו״ע ס״ח (עקר חוליא מראש הכותל למעטו מגובה עשרה, אם יש בה משך ארבע מהני, בין לעשותו כפתח לערב יחד בין לענין שיכול להשתמש בכל הכותל).

458 עיין עולת שבת דקאי אסולם. על מה שכתב בשו״ע שם ״ואם אין הכותל גבוה אלא עשרה, וזוקף סולם גבוה שבעה ומשהו, במשך ד׳, אצל הכותל, מתירו״, כתב בעולת שבת ס״ק ו (ומ״ש שבעה ומשהו במשך ארבעה כו׳, כלומר שנמשכת למטה מן הכותל ארבע, כדי שתהא משופעת ונח לעלות ... וצריך לעיין במה שכתב המחבר דבעינן משך ארבע מן הכותל, דהא בסוגיא דהתם איתא בהדיא ... דסולם זקוף גם כן מתיר).

אמנם המ״א חלק עליו בס״ק טז (פירוש, ברוחב ד׳, כמ״ש ראש הסעיף, אלא דלא בעי ד׳ על ד׳ כמו באיצטבא בסי״א. דלא כעולת שבת). והיינו שמפרש מ״ש בשו״ע ״במשך ד״ היינו שרוחב הסולם צריך להיות ד׳ טפחים, ולא מיירי בשיפוע הסולם.

וט״ס הוא במ״א, כי ס״ק טז צויין על דין עקר חוליא, וצריך להיות על דין סולם, כדלעיל. וכן הגיה במחצית השקל.

אבל כאן צע״ג מסעיף י, שלפי פירוש המ״א בדין סולם, מובן שגם האמור בשו״ע לענין עקר חוליא ״אם יש בה משך ארבע מהני״, הפירוש הוא שצריך להיות ״ברוחב ד׳ ... דלא בעי ד׳ על ד׳״.

ועל זה קשה משו״ע ס״י (כפה ספסל שיש בו ד׳ על ד׳). ונתבאר לקמן סי״ג-ד (אם יש בה ד׳ על ד׳, מועלת להשתמש בכל הכותל, שהרי נוח לעלות דרך עליה על ראש הכותל ... ואם אין בה ד׳ על ד׳, אינה מועלת ... שיש בו ד׳ על ד׳).

וכן הקשה בבית מאיר ס״ח, ומסיק (דכמו דשם לשטת הרא״ש ושו״ע צריך להיות האיצטבא ד׳ על ד׳, ואם לאו אף אינו מותר לו השימוש בכל הכותל, משום דאינו ראוי לעמוד עליו, כן הכא אותו הרוחב של מקום הנמוך שמצדו צריך להיות ד׳ על ד׳).

אחד[459], ונעשה לזה תשמישו בנחת למי שנתמעט מצדו, שנוח לו לעלות במקום המיעוט וממנו יעלה על ראש כל הכותל[460], ולהשני תשמישו בקשה.

ואם אין בו ד׳, אינו חשוב כפתח לערב יחד, וכן אינו מועיל להשתמש בכל הכותל בכלי הבית, אלא במקום שנתמעט בלבד, ששם הוא תשמישו בנחת לזה שנתמעט מצדו, שעומד בקרקע ומשתמש עליו בנחת[461], אבל אינו נוח לעלות דרך עליו לראש הכותל, הואיל ואין בו ד׳:

יג בנה אצטבא למטה אצל הכותל למעטו מגובה עשרה, שאין ממנה לראשו י׳ טפחים, שנוח לו לעלות במקום המיעוט וממנה יעלה על ראש כל הכותל[462], אם יש בה ד׳ על ד׳, מועלת להשתמש בכל הכותל, שהרי נוח לעלות דרך עליה על ראש הכותל, הואיל ואין ממנה לראשו גובה עשרה[463], אבל אינה חשובה כפתח לכותל זה לערב יחד, אפילו עשה כן גם בחצר השניה, הואיל ויש ממנה לראשו ג׳ טפחים[464].

ואם אין בה ד׳ על ד׳, אינה מועלת אפילו להשתמש על הכותל כנגדה ממש, לפי שאין נוח לעמוד עליה ולהשתמש כשאין בה ד׳ על ד׳, ואין זה תשמיש בנחת[465]:

יד כפה ספל שיש בו ד׳ על ד׳ וגבוה כל שהוא, ומיעט בו גובה הכותל מעשרה, שאין ממנו לראשו

---

[459] פרישה ס״ק יד (צריך לומר דלצדדים קתני, דמה שכתב ברישא בין לענין לעשותו כפתח לערב יחד, מיירי שנפרץ גם מצד השני, וסיפא לענין תשמיש, מיירי דוקא שנפרץ מצדו, ולא מצד השני).

ולכאורה צריך לפרש, שבאופן זה מיירי: (א) שהכותל רחב ד׳, דבלאו הכי מותר בכל אופן, כדלעיל ס״ח (אבל אם אינו רחב ד׳ טפחים, מקום פטור הוא ובטל לכאן ולכאן, ואלו מעלין עליו מכאן פירות ששבתו בבית, ואלו מכאן). (ב) שהחלק שנעקר ממנו החוליא יש בו ד׳ על ד׳, שנוח לעמוד עליו ולעלות ממנו לראש הכותל, כדלקמן סי״ג (אם יש בה ד׳ על ד׳, מועלת להשתמש בכל הכותל, שהרי נוח לעלות דרך עליה על ראש הכותל).

[460] לבוש סוף ס״ח (שתשמישו משם בנחת, שעולה לו דרך פתחו).

[461] גמרא שם (ואם לאו, אין משתמש אלא כנגד המיעוט (בציר מהכי פיתחא הוא דלא הוי, אבל לאשתמושי ביה שרי, דכיון דלא גבוה י׳ לא הוי רשותא, רש״י)). רא״ש פ״ז ס״א (במקום עקירת החוליא עומד על הקרקע ומשתמש שם). טור ושו״ע שם (ואם אין בו ארבע, אינו חשוב כפתח לערב יחד, וכן אינו מועיל להשתמש בכל הכותל, שאינו משתמש אלא כנגד המקום שנתמעט).

וראה משנה ברורה שעה״צ ס״ק נא.

[462] גמרא שם עז, ב (בנה איצטבא (סמוך לכותל, רש״י) על גב איצטבא), שהיא ההלכה דלקמן סוף סעיף הבא, ומזה מובן שכן הוא גם באיצטבא אחת. רש״י עז, א ד״ה אם יש (וכיון דממנו ולמעלה לא גבוה עשרה, משתמש בכל הכותל, שהרי תשמישו בנחת, שעולה לו דרך פתחו). טור ושו״ע ס״ט (בנה אצטבא למטה אצל הכותל למעטו מגובה עשרה).

[463] גמרא שם (אם יש באיצטבא התחתונה ארבעה, ממעט. אי נמי אין בתחתונה ארבעה ויש בעליונה ארבעה, ואין בין זה לזה שלשה ממעט), שהיא ההלכה דלקמן סוף סעיף הבא, ומזה מובן שכן הוא גם באיצטבא אחת. תוס׳ שם ד״ה אם (ומפרש ר״י דהכא בעינן ארבעה על ארבעה, שיהא ראוי לעמוד ולהתעכב עליו ולעלות על הכותל). פסקי עירובין למהר״ם מרוטנבורג סי׳ קפח (ונראה דכל היכא דקאמר ימעט, מיירי ברוחב ד׳ על ד׳). רא״ש פ״ז ס״ד (ונראה לפרש דהכא בעי ד׳ על ד׳, שאז ראוי לעמוד עליו ולעלות על הכותל). טור ושו״ע שם (אם יש בה ד׳ אורך במשך הכותל, ובולטת ד׳, מועיל להשתמש בכל הכותל).

וראה לקמן סי״ד (והערה 472), דהיינו דוקא כשהאצטבא היא כמו קופסה, או אף שעומדת על ארבע רגלים אלא שאין בינה לקרקע ג׳ טפחים.

[464] ר״ם מרוטנבורג בפסקי עירובין שם (ולי נראה דלקמן מיירי לאחשובי בפתח לעניין שאם רצו לערב אחד, צריך שיגיע לראש הכותל). רא״ש שם (ור״מ ז״ל תירץ דכל הני איירי לענין זה שאם עשה האי׳ בנין אצל הכותל ומיעטו מעשרה, דהוה ליה תשמישו בנחת, ונותנים אותו לו. אבל פתח לא חשיב לערב אחד, אפילו שכנגדו עשה כיוצא בו, אם לא שיגיע הסולם בראש הכותל). טור ושו״ע שם (אבל אינו חשוב כפתח לערב יחד עד שיגיע לראש הכותל).

[465] רא״ש שם סוף ס״א (איצטבא ואין במיעוט ארבעה, אפילו כנגד האיצטבא אין משתמש, שאין ראוי לעמוד על האיצטבא להשתמש, כיון דאין בו ארבעה). טור ושו״ע שם (ואם אין בה ד׳ על ד׳, אינו מועיל אפילו להשתמש כנגדו). לבוש ס״ט (שאינו יכול לעמוד עליה, כיון שאינו בולט ד׳).

והיינו שכדי לעמוד עליה, ולעלות ממנה לראש הכותל, צריך שתהי׳ ד׳ על ד׳, אבל אין צריך שתגיע עד תוך ג׳ טפחים לראש הכותל. ואילו כדי שתהי׳ כפתח לעבור דרך ראש הכותל לחצר השנית, צריך שתגיע עד תוך ג׳ טפחים לראש הכותל, אבל אין צריך שתהי׳ ד׳ על ד׳.

עשרה, מועיל להשתמש[466] בכל הכותל כמו אצטבא, אף על פי שעתיד ליטלו[467]. ובלבד שיחברנו בטיט לארץ חבור שאי אפשר לשומטו עד שיחפור בדקר, שאז אי אפשר לנטלו משם בשבת[468]. אבל אם הטיט מונח כך על אוגניו הכפוים לארץ, מותר ליטלו בשבת. שלא נעשית בסיס לדבר האסור[469], שהרי אין כוונתו שיהא הספל משמש להטיט, אלא הטיט משמש להספל לחברו לארץ[470], וכל דבר הניטל בשבת אינו ממעט, שכנטול הוא[471].

בנה אצטבא על אצטבא, אם יש בתחתונה ד׳ על ד׳, או אין בה ד׳ ויש בעליונה ד׳ על ד׳, ואין בין זו לזו ג׳ טפחים, הרי הן כאצטבא אחת שיש בה ד׳ על ד׳ מלמעלה, שמועלת להתיר להשתמש בכותל[472], אבל לא לעשות פתח לערב יחד[473]:

טו זיז היוצא מן הכותל בפחות מי׳ טפחים מראשו, ויש בו ד׳ על ד׳, וסמך לו סולם כל שהוא שאין

---

[466] רב יחיאל עז, א (כפה ספל (סמוך לכותל ומיעט גובהו מעשרה, כל הני מיעוטי כגון דליכא י׳ מראשו לראש הכותל, רש״י), ממעט). טור ושו״ע ס״י (כפה ספסל שיש בו ד׳ על ד׳ וגבוה כל שהוא, ומיעט בו גבהו מעשרה, מותר להשתמש).

ומה שצריך ד׳ על ד׳, הוא כדלעיל סי״ג לגבי אצטבא (אם יש בה ד׳ על ד׳), ושם נסמן (הערה 463).

[467] ואף שפסקו בטור ושו״ע (מותר להשתמש כנגד המיעוט), ולא בכל הכותל.

כתב על זה הב״ח (אלמא דשלא כנגד המיעוט אסור ... נראה להגיה מותר להשתמש אפילו שלא כנגד המיעוט). ט״ז ס״ק ז (מותר להשתמש כנגד המיעוט, משמע אבל לא בכל הכותל, וקשה מאי שנא מסולם דס״ח דמהני לכל הכותל ... וכתב מו״ח ז״ל דיש ט״ס בטור, וצ״ל אפילו שלא כנגד המיעוט).

ומ״ש המ״א ס״ק יז (וב״ח הגיה בטור דמותר להשתמש אפילו שלא כנגד המיעוט, כמ״ש ס״ט גבי אצטבא. ודוחק להגיה הספרים, ואפשר דהטור ושו״ע סבירא להו, דכיון דלא מבטל ליה לספל התם, לא מהני לכל הכותל).

צע״ג מאי שנא מסולם צורי, שאינו מבטל שם לעולם, ומכל מקום מועיל להשתמש בכל הכותל, כדלעיל סי״א (שאינו ניטל בשבת מחמת כובדו, אע״פ שעתיד ליטלו אחר השבת), ושם נסמן (הערה 449).

וכן מועיל לענין לערב יחד, כדלקמן סי״ט (אבל אם נתמעט מעשרה בדבר שאינו ניטל בשבת, אף על פי שלא ביטלו שם ועומד לפנותו אחר השבת, מועיל לעשות פתח לערב יחד, אם ירצו ... וכן הדין אפילו בדבר הניטל בשבת, אלא שביטלו בפירוש לשבת זו שלא יטלנו מכאן עד למוצאי שבת, שאפילו ביטל לשבת אחת בלבד מועיל לעשות פתח), ושם נסמן (הערות 496-502).

עי׳ ב״י.

[468] גמרא שם עז, רע״ב (ואמאי דבר הניטל בשבת הוא ודבר הניטל בשבת אינו ממעט, לא צריכא דחבריה בארעא. וכי חבריה בארעא מאי הוי ... דבעי מרא וחצינא). רמב״ם פ״ג הי״ג (וכל הדבר הניטל בשבת, כגון הסל והספל, אין ממעטין בו אלא אם כן חיברו בארץ חבור שאי אפשר לשומטו עד שיחפור בדקר). טור ושו״ע ס״י (ובלבד שיחברנו בטיט). מ״א ס״ק יח (חבור שאי אפשר לשמטו עד שיחפור בדקר (רמב״ם).

[469] כמבואר לעיל סי׳ שט ס״ד ואילך.

[470] מ״א שם (אבל אם הטיט מונח עליו, שרי לשמטו, ולא אמרינן דהוי בסיס לדבר האיסור, שאין כוונתו שיהא הספל משמש לטיט, אדרבה הטיט משמש לספל, כמ״ש בסימן רנ״ט).

והוא כדלעיל שם ס״ג (שהקדרה לא נעשית בסיס להכיסוי ולההטמנה, לפי שהכיסוי וההטמנה הם משמשים להקדרה לחממה, ואין הקדרה משמשת להן), ושם נסמן (הערה כה).

[471] כדלעיל סי״א (הואיל וקטן הוא ונוח ליטלו, כנטול הוא, ואינו חשוב פתח).

[472] רב (הונא) [ביבי בר אביי] שם (בנה איצטבא (של עץ, רש״י) על גב איצטבא (סמוך לכותל, ויש אויר מפסיק בין זו לזו, שהיה לעליונה רגלים, רש״י), אם יש באיצטבא התחתונה ארבעה (ובה נתמעט גובהו של כותל מי׳, רש״י), ממעט (דל עליונה מהכא, רש״י), אי נמי אין בתחתונה ארבעה ויש בעליונה ארבעה ואין בין זה לזה שלשה, ממעט (חשבינן להו כחד, ואע״פ שהמיעוט הזה קצר מלמטה, הואיל ומתמלא שיעורו מלמעלה, שפיר דמי. אבל יש ביניהן שלשה, תרי נינהו ומיעוט באויר לאו שמיה מיעוט, רש״י)). טור ושו״ע סי״א (בנה אצטבא על אצטבא, אם יש בתחתונה ד׳ על ד׳, או אם אין בה ד׳ על ד׳ ויש בעליונה ד׳ על ד׳, ואין בין זו לזו ג׳ טפחים, מהני להתיר להשתמש עליו).

והיינו שאצטבא התחתונה היא כמו קופסה. ואם יש בה ד׳ על ד׳, והיא פחות מי׳ מראש הכותל, היא מתרת ההשתמשות בראש הכותל.

אבל אצטבא העליונה היא כמו ספסל על ארבע רגלים, שהיא עצמה אינה יכולה להתיר ההשתמשות בראש הכותל, כיון שעומדת באויר ויש ג׳ טפחים בינה לקרקע. אבל אם אין בין זו לזו ג׳ טפחים, הם מצטרפים להיות אצטבא אחת גדולה שאינה עומדת באויר, ומתרת ההשתמשות בראש הכותל.

[473] טור ושו״ע שם (אבל לא מהני למהוי פתח לערב יחד), וכדלעיל סי״ג (אבל אינה חשובה כפתח לכותל זה לערב יחד, אפילו עשה כן גם בחצר השניה, הואיל ויש ממנה לראשו ג׳ טפחים), ושם נסמן (הערה 464).

ברחבו ד׳, מועיל להתיר לו תשמיש הכותל[474], לפי שנוח לו לעלות בסולם ולעמוד על הזיז ולהשתמש על הכותל, אבל לעשותו פתח לערב יחד אינו מועיל אלא אם כן הזיז הוא בפחות מג׳ טפחים לראש הכותל[475].

והוא שלא תהא שליבה התחתונה גבוה מן הארץ ג׳ טפחים, ולא יהא בין שליבה לשליבה ג׳ טפחים[476], שאז נעשה הזיז עם כל השליבות הכל אחד, והרי יש ד׳ על ד׳ מלמעלה, וכאלו היא אצטבא אחת שיש בה ד׳ על ד׳ מלמעלה, שמועלת להתיר תשמיש הכותל, אעפ״י שקצרה מלמטה.

והוא שסמך ראש הסולם בזיז ממש. אבל אם סמכו בכותל אצל הזיז, אין סולם זה מדרגה לזיז ולא נעשו הכל אחד[477].

וכל זמן שאינו גבוה הכותל כ׳ טפחים, די לו בזיז אחד שמניחו באמצע, שהרי אין גבוה עשרה עד הזיז ולא גבוה עשרה ממנו עד ראש הכותל[478].

ואם הוא גבוה כ׳, צריך שני זיזין, אחד בתוך עשרה התחתונים ואחד בתוך עשרה העליונים בפחות מי׳ טפחים לתחתון, שאם היה הזיז גבוה עשרה מהארץ, וכן אם העליון גבוה י׳ טפחים מהתחתון, לא די לו בסולם כל שהוא שאין ברחבו ד׳[479].

והוא שלא יהיו הזיזין מכוונים זה תחת זה, אלא יהיו משוכים זה מכנגד זה, כדי שיהא ראוי להעמיד סולם מזה לזה, שהסולם שיעמיד מהתחתון להעליון יהא סמוך בעליון ממש ולא אצלו בכותל[480]:

טז העמיד ב׳ סולמות זה בצד זה, ולא היה במשך שניהם רוחב ד׳, והרחיקם זה מזה כדי שיהא בשניהם ד׳, ומילא האויר שביניהם בקש שעשאן כעין שליבות, אינו מועיל לא להתיר תשמיש בכותל ולא לערב

---

474 רב נחמן אמר רבה בר אבוה עח, א (זיז היוצא מן הכותל ד׳ על ד׳, והניח עליו סולם כל שהוא (אפילו אין ברחבו ד׳, והעמידו בקרקע וסמך ראשו בזיז, הוי כחד מיעוטא, והרי בעליון ארבעה. וכגון שאין חווקי הסולם מרוחקין שלשה, רש״י), מיעטו). טור ושו״ע סי״ב (זיז היוצא מן הכותל ויש בה ד׳ על ד׳, והניח עליו סולם כל שהוא, מועיל להתיר לו תשמיש הכותל). פרישה ס״ק כד (פירוש, ואין מהזיז ולמעלה עשרה טפחים).

475 מ״א ס״ק יט (להתיר לו תשמיש, אבל לא לערב יחד, אלא אם כן מגיע לראש הכותל), וכדלעיל סי״ג (אבל אינה חשובה כפתח לכותל זה לערב יחד, אפילו עשה כן גם בחצר השניה, הואיל ויש ממנה לראשו ג׳ טפחים).

476 גמרא עז, סע״ב (ואין בין זה לזה שלשה), ופירש רש״י (ושליבה תחתונה נמי, כשאין מובדלת מן הקרקע שלשה קאמר). טור ושו״ע שם (והוא שלא תהא שליבה התחתונה גבוהה מן הארץ שלשה, ולא יהא בין שליבה לשליבה שלשה). וכדלעיל סי״ד (ואין בין זו לזו ג׳ טפחים).

477 גמרא שם (ולא אמרן אלא דאותביה עליה (סמך ראשו עליו, רש״י), אבל אותביה בהדי׳ (אצלו וראשו נסמך לכותל, רש״י), ארווחי ארוחיה (לזיז ולא הוי האי סולם מתחתיו דרגא לזיז, ואין כאן מיעוט, שהוא מובדל מן הקרקע הרבה, רש״י)). טור ושו״ע שם (והוא שיניח הסולם על גב הזיז, אבל סומכו אצלו לא). מ״א ס״ק כ (על גבי הזיז, פירוש, שסמך ראש הסולם בזיז, דהוי הסולם והזיז חד מיעוטא), וס״ק כא (אבל סומכו, פירוש, שסמך הסולם לכותל אצל הזיז, אם כן לא הוי הך סולם דרגא לזיז).

478 רב נחמן אמר רבה בר אבוה שם (כותל תשעה עשר, צריך זיז אחד להתירו (בסולם כל שהוא והזיז יוצא באמצעיתו, שאינו גבוה עשרה לא ממנו ולמטה, ולא ממנו ולמעלה, רש״י)). טור ושו״ע שם (וכל זמן שאין גבוה הכותל עשרים טפחים, די בזיז אחד שמניחו באמצע, שהרי אין גבוה עשרה עד הזיז ולא גבוה עשרה ממנו עד ראש הכותל).

ומכל מקום לא סגי בלא סולם שהסמיך לו, כיון שהזיז גבוה מהארץ יותר מג׳ טפחים, ודינו כאצטבא הגבוהה מארץ יותר מג׳ טפחים, שאינה מתרת (כדלעיל הערה 472).

479 גמרא שם (כותל עשרים, צריך שני זיזים להתירו (אחד קודם עשרה תחתונים ואחד למעלה הימנו בתוך עשרה עליונים, דאי הוה גבוה עשרה, לא הוה סגי ליה בסולם כל שהוא, מידי דהוה אכותל, רש״י)). טור ושו״ע שם (ואם הוא גבוה עשרים, צריך שני זיזין, אחד בתוך עשר התחתונים ואחד למעלה ממנו בתוך י׳ העליונים, שאם היה הזיז גבוה עשרה, לא סגי לי׳ בסולם כל שהוא).

480 רב חסדא שם (והוא שהעמידן זה שלא כנגד זה), ופרש״י (שיוכל לקבוע סולם שני מזה לזה). טור ושו״ע שם (והוא שלא יהיו הזיזין זה כנגד זה, שראוי להטיל סולם מזה לזה).

יחד, לפי שמקום מעמד הרגלים הוא לעולם באמצע הסולם וכאן אין ראוי לעלות בקש[481].

ואם העמיד הסולם באמצע והקש מן הצד, מועיל בין להתיר לו תשמיש הכותל בין לערב יחד, אם מגיע לפחות מג׳ טפחים לראש הכותל ועשה כן גם בחצר השנית, לפי שכף הרגל עולה בסולם, והקש שמן הצד ראוי להחזיק בו בידיו ולעלות[482]:

יז אין הסולם רחב ד׳, וזקפו בכותל ביושר[483], וחקק אצלו בכותל מכאן ומכאן להשלים רחבו לד׳, כגון שהכותל עב ובולט מצד הסולם, די לו שיח[ו]ק) בגובה עשרה, שזהו שיעור גובה פתח, ואע״פ שהכותל גבוה הרבה ושם אין הסולם רחב ד׳, אין בכך כלום, שהרי יכול לעלות לראש הכותל בסולם אע״פ שאין ברחבו ד׳. אבל אם לא העמיד סולם כלל, אלא חקק בכותל כמין שליבות לעלות בהם, צריך שיחוק ברוחב ד׳ בכל גובה הכותל[484]. ואז מועיל בין להתיר תשמיש בין לערב יחד, אם עשה כן גם בחצר השנית[485]:

יח היה אילן בצד הכותל ועשהו סולם לכותל, מועיל לערב יחד. אבל אם עשה מעצי אשירה סולם לכותל, אינה מועלת, מפני שאסור לעלות עליה מן התורה, שהרי אסורה בהנאה. משא״כ שאר אילן[486],

---

[481] רבה שם (בעא מיניה רב יוסף מרבה, סולם מכאן וסולם מכאן וקשין באמצע (סולם כל שהוא מכאן וסולם כל שהוא מכאן אצלו, ואין בשניהן לא בזה שני טפחים ולא בזה שני טפחים רוחב, וקבע קשין של תבואה כעין חווקין מזה לזה להשלימן לארבעה, רש״י), מהו. אמר ליה, אין כף הרגל עולה בהן (בקשים, וסתם עליית הרגלים באמצע סולם הוא, וזה אין ראוי לכך, רש״י)). טור ושו״ע סי״ג (העמיד שני סולמות זה בצד זה, ולא היה בשניהם משך ארבעה, והרחיקם זה מזה כדי שיהא בשניהם ארבעה, ומילא האויר שביניהם בקש, אינו מועיל, לא להתירו להשתמש עליו ולא לערב יחד, שמקום מעמד הרגלים הוא באמצע הסולם, ואין ראוי לעלות בקש).

[482] רבה שם (קשין מכאן וקשין מכאן וסולם באמצע מהו (להשלים רוחבו לארבעה מהו, רש״י). אמר ליה הרי כף הרגל עולה בהן (בסולם, וראויין הקשין לאחוז היד בהן ולעלות בסולם, רש״י)). טור ושו״ע שם (ואם העמיד הסולם באמצע והקש מן הצד, מהני בין להתירו להשתמש עליו בין לערב יחד). מ״א ס״ק כב (בין לערב יחד, היינו כשמגיע לראש הכותל). וכדלעיל סי״א (כיון שלא נשאר שלשה עד ראש הכותל, הרי זה כמגיע לראשו ממש, ומועיל בין לערב יחד).

[483] כדלעיל סי״א (והעמיד סולם גבוה ... אצל הכותל זקוף ביושר).

[484] רבה שם רע״ב (חקק להשלים בכותל (סולם צר, וחקק בכותל מכאן ומכאן כנגד חווקי הסולם להשלים רוחבו בד׳, רש״י), בכמה (צריך להשלים הרוחב בגובה הכותל, רש״י). אמר ליה בעשרה (עד עשרה ישלימנו, וכיון דאיכא בגובה עשרה רוחב ארבעה, הוי ביה שיעור פתח, ואע״ג דגבוה כותל טובא לית לן בה, רש״י). אמר ליה חקקו כולו בכותל (כעין שליבות, ורחבו במשך הכותל ארבעה, רש״י), בכמה (גובה צריך לחוק רוחב ארבעה, רש״י). אמר ליה מלא קומתו (של כותל צריך שיהא משך החווקין ארבעה, רש״י). ומאי שנא. אמר ליה התם מסתלק ליה (נוח לעלות לאדם, רש״י), הכא לא מסתלק ליה (כי איכא סולם מגיע לראש הכותל נוח לעלות בו, ומיהו לא חשיב למיהוי פתח בציר מרוחב ד׳, הלכך כי משוי ליה רוחב ארבעה בגובה עשרה, פיתחא הוי. אבל הכא אין נוח לעלות כל כך, רש״י)). תוס׳ שם (כגון שהכותל עב ובולט מצד הסולם). טור ושו״ע סי״ד (אין הסולם רחב ארבעה וחקק אצלו בכותל להשלימו לארבעה, די לו שיחוק בגובה עשרה (דהא יכול לעלות לראש הכותל בסולם אעפ״י שאין רחבה ד׳, מ״א). ואם לא העמיד סולם כלל, אלא חקק בכותל כמין שליבות של סולם לעלות בו, צריך שיחוק בכל גובה הכותל).

[485] טור ושו״ע שם (ומועיל בין להתיר תשמיש בין לערב יחד).

[486] רמב״ם פ״ג ה״ח (היה אילן בצד הכותל ועשהו סולם לכותל, אם רצו מערבין אחד, הואיל ואיסור שבות הוא שגרם לו שלא יעלה באילן. עשה אשרה סולם לכותל, אין מערבין אחד, מפני שאסור לעלות עליה מן התורה, שהרי היא אסורה בהנייה). שו״ע סט״ו (היה אילן בצד הכותל ועשהו סולם לכותל, אם רצו מערבין אחד. אבל אם עשה אשרה סולם לכותל, אין מערבין אחד, מפני שאסור לעלות עליה מן התורה, שהרי אסורה בהנאה).

כרב נחמן בר יצחק שם (בעא מיניה רב יוסף מרבה עשאו לאילן סולם, מהו. תיבעי לרבי תיבעי לרבנן, תיבעי לרבי (דאמר בפרק בכל מערבין (לעיל לב, ב) הנותן עירוב תחומין באילן קנה עירוב, רש״י), עד כאן לא קאמר רבי התם כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו, הני מילי בין השמשות, אבל כולי יומא לא (דהתם טעמא משום מיקנא שביתה בין השמשות הוא, ודבר שהוא משום שבות, כגון שמוש במחובר, לא גזרו עליו בין השמשות, אבל לגבי עירובי חצירות, טעמא משום דפתח משוי להו חד על ידי עירוב, ואי לא חזי לתשמישתיה כולי יומא לאו פתחא מיקרי, הלכך לא שרא להו עירובייהו בין השמשות, רש״י), או דילמא אפילו לרבנן פיתחא הוא, ואריא הוא דרביע עליה (איסור שבות אומר לנו סורו, ומכל מקום פתח (הוי) שמיה, ומשוי להו חד להשתמש דרך חורין ודיו, רש״י). עשאו לאשירה סולם מהו (אילן שעובדין אותו ואסור בהנאה, אם תימצי לומר בשאר אילן פתח הוא, הכא דמטיא להו הנאה על ידיה מאי, רש״י). תיבעי לרבי יהודה תיבעי לרבנן ... אמר ליה, אילן מותר ואשירה אסורה ... רב נחמן בר יצחק מתני הכי, אילן פלוגתא דרבי ורבנן, אשירה פלוגתא דרבי יהודה ורבנן) דבתראה הוא (מ״מ שם: ורבינו ראה לפסוק כרבה בהיתר האילן

שאין איסור לעלות בו בשבת אלא מדברי סופרים[487], ובבין השמשות שהוא שעת קניית העירוב[488] לא גזרו על שבות של דבריהם לצורך מצוה[489], כמו שנתבאר בסי׳ רס״א[490], ועירובי חצירות הוא גם כן דבר מצוה, כמו שנתבאר בסי׳ שס״ו[491]:

חריץ ונסר וגדיש בין החצרות

יט חריץ שבין שתי חצירות עמוק עשרה ורחב ד׳, אין יכולים לערב יחד, אפילו הוא מלא קש ותבן[492], כל זמן שלא ביטלם שם[493].

(לפי שהוא דבר הניטל בשבת[494], וכל דבר הניטל בשבת אינו ממעט מגובה עשרה[495]. אבל אם נתמעט מעשרה בדבר שאינו ניטל בשבת, אף על פי שלא ביטלו שם ועומד לפנותו אחר השבת, מועיל לעשות פתח לערב יחד, אם ירצו[496], כמו שנתבאר למעלה בסולמות[497] וספל כפוי[498]. אבל אינו מועיל לבטל מחיצות החריץ לגמרי שיהיו צריכים לערב יחד, אלא אם רצו מערבים כל אחת לעצמה[499]. וכן הדין[500]

דברי שלום

ואיסור האשרה, לפי שדברי רב נחמן בר יצחק, שהוא אחרון, מסכימים לדבריו), וסבירא ליה עכ״פ דלא אמרינן אריא כו׳. ולכן הסולם מעצי אשירה אינו מועיל.

[487] כדלעיל סי׳ שלו ס״א (אין עולין באילן ... משום גזרה שמא יעלה ויתלוש ממנו פירות או עלין או ענפים).

[488] כדלקמן סי׳ שצג ס״ג (העירוב אינו צריך להיות קיים אלא בין השמשות, ויכול לאוכלו כשודאי חשכה (שכיון שנקבעה דירתו במקום עירוב בבין השמשות, שהוא תחלת כניסת השבת, שוב אינה נפקעת משם כל השבת, אף על פי שנוטל משם עירובו).

[489] מ״א ס״ק כד (דמה שאסור לעלות באילן אינו אלא שבות, ולא גזרו עליו בין השמשות).

[490] סעיף ב (לפיכך מותר לערב עירובי חצרות בבין השמשות, אם לא עירב מבעוד יום, לפי שהוא נחפז ונצרך לעירוב כדי שיוכל לטלטל בחצר, וגם הוא דבר מצוה, כמו שיתבאר בסי׳ שס״ו).

וכן הוא לקמן סי׳ שצד ס״ב (אבל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות לצורך מצוה, כמו שנתבאר בסי׳ רס״א, והעירוב גם כן הוא צורך מצוה כדי שלא יטלטלו באיסור, כמו שנתבאר בסי׳ שס״ו).

[491] סעיף יח (מצוה לחזר אחר עירובי חצירות, כדי שלא יבואו לטלטל באיסור).

[492] משנה שם עח, ב (חריץ שבין ב׳ חצירות (ארוך הוא ומפסיק על פני החצר כולה, רש״י), עמוק י׳ ורוחב ד׳ (טפחים, דפחות מכאן נוח לפסעו משפתו אל שפתו, רש״י), מערבין שנים ואין מערבין אחד, אפילו מלא קש או תבן (לאו סתימה היא, דלא מבטיל ליה התם, דסופו ליטלו, רש״י)). טור ושו״ע סט״ז (חריץ שבין שתי חצרות, עמוק עשרה ורחב ארבעה, אין יכולין לערב יחד, אפילו מלא תבן וקש).

[493] אביי שם (לענין חציצה, אי בטלי׳ חייץ, ואי לא בטלי׳ לא חייץ), ופרש״י (אי בטליה להדיא ואמר לא שקילנא ליה מהכא, בטיל, ואי לא לא). טור ושו״ע שם (כל זמן שלא בטלו).

[494] תוס׳ שם ד״ה אפילו (בקש ותבן הניטלין בשבת איירי). ט״ז סי׳ שסג ס״ק כ (פירשו בתוס׳ שם בפרק חלון, דההוא דמילוי תבן דלא מבטלי המחיצה, הוא מטעם דאותו תבן ניטל בשבת ואינו מוקצה).

[495] גמרא עז, א (דבר הניטל בשבת הוא, ודבר הניטל בשבת אינו ממעט).

[496] תוס׳ דף פד, א ד״ה כיון (למעט גובה עשרה ולשוייה כפתח למרפסת, כיון דאינו ניטל בשבת ממעט, אע״ג דעתיד לפנותו, כמו כפה ספל דאמר לעיל (עז, א) דממעט). מ״א ס״ק כז (וכתבו התוס׳ דף פ״ד ... למעט גבוה י׳ לשווי׳ כפתח למרפסת, מהני פירות טבלים, אף על גב שעתיד ליטלם, כיון דאינו ניטל בשבת, כמ״ש ס״י גבי ספל).

[497] סעיף יא (שאינו ניטל בשבת מחמת כובדו, אע״פ שעתיד ליטלו אחר השבת), ושם נסמן (הערה 449).

[498] סעיף יד (אף על פי שעתיד ליטלו. ובלבד שיחברנו בטיט לארץ חבור שאי אפשר לשומטו עד שיחפור בדקר, שאז אי אפשר לנטלו משם בשבת), ושם נסמן (הערה 467).

[499] תוס׳ שם (דכיון דעתיד לפנותו לא מבטל, ודן[מ]י [ל]מחיצה המפסיק בין ב׳ חצירות). מ״א שם (וכתבו התוס׳ דף פ״ד ... אבל לבטל מחיצה לא מבטל, אלא אם כן אין עתיד לפנותו). וכפירוש שו״ת כנסת יחזקאל סי׳ ב ד״ה והואיל ואתא לידן (דמילא פירות מערב שנים ומערב אחד, מטעם דמחיצה של החריץ לא נתבטלה, וגם נעשו פתח, תרתי למעליותא, המחיצות לא נתבטל, כיון דסופו להנטל אחר שבת, ופתח משוי לה, כמ״ש התוס׳ בדף פ״ד). הובא בעצי אלמוגים סוף ס״ק (ומכח קושיא זו דדברי התוס׳ אהדדי, בחר לו הרב הנ״ל סברא חדשה, ולומר, דבמלאוהו תבן וקש שאין ניטלין בשבת או בעפר, לענין ביטול מחיצה אמרינן דלא מבטלי מחיצה כיון שעתיד לפנותו אחר השבת, ויכולין לערב שנים, אבל לענין לעשותו כפתח, מהני לסברת התוס׳ דפרק כיצד משתתפין הנ״ל, ויכולין לערב גם אחד או ירצו, ולכן הדין בזה, רצו מערבין אחד רצו מערבין ב׳). וראה מראי מקומות וציונים.

עי׳ תרומת הדשן סי׳ עה (ורש״י פירש שם [סוכה ד, א ד״ה תבן ובטלו] דלא בעינן אלא שיבטל בפיו לכל ז׳ ימי החג. ומסיק אשירי כרש״י ... ביטול לאותו שבת), לפי דעת הרא״ש סוכה פ״א ס״ב (כל ביטול דשמעתין פרש״י לז׳ הימים. ור״ח

אפילו בדבר הניטל בשבת, אלא שביטלו בפירוש[501] לשבת זו, שלא יטלנו מכאן עד למוצאי שבת, שאפילו ביטל לשבת אחת בלבד מועיל לעשות פתח[502]).

ואם נתמעט מעשרה בעפר וצרורות שנפלו בו[503], אפילו בסתם שלא ביטלם שם[504], צריכים לערב יחד, שסתם עפר וצרורות שבחריץ מבוטלין הן ונתבטלו מחיצותיו[505]. אבל אם עתיד לפנותם ממנו לאחר זמן, אע"פ שביטלם לאיזה זמן אינם מבטלים מחיצות החריץ, ויכולים לערב כל אחת בפני עצמה[506].

(ואף שיש אומרים שאפילו ביטול לשבת אחת מועיל לבטל מחיצה, כמו שנתבאר בסי' שנ"ח[507]. מכל מקום בדברי סופרים הלך אחר המיקל, ויש לסמוך על דברי האומרים שאין מחיצה מתבטלת אלא בדבר שמבטלו שם לעולם, כמו שנתבאר שם[508]):

כ נתן עליו נסר כמין גשר משפת החריץ אל שפתו לרחבו, אם הנסר הוא רחב ד' חשוב כפתח, ויכולים

דברי שלום

ורבינו אבי העזרי פירשו עד עולם. ונראה כפירוש רש"י ... לא בעי ביטול אלא באותה שבת), ור"ן פ"ק דסוכה א, ב ד"ה תבן ובטלו (איכא מאן דאמר דבטול לעולם בעינן, ולדידי מסתברא דבבטול לשבע[ה] סגי). הובאה דעה זו לעיל סי' שנח ס"ט (ויהא העפר מונח כך לפחות שבת אחת ... ואחר כך כשמפנהו משם ונעשה הכותל גבוה עשרה, הרי זה כבונהו מחדש לדירה).

ובמ"א ס"ק כח (ומשמע דסבירא ליה דבטול לשבת אחת סגי. ועיין סי' שנ"ח סוף ס"ב).

ועל זה מבאר לקמן בסוף הסעיף, דקיי"ל להקל בדברי סופרים, ולכן מקילים לעיל סי' שנח כדעת הסוברים דסגי בביטלו לשבת אחת לבטל המחיצה, ומקילים כאן כדעת הסוברים דלא סגי בביטלו לשבת אחת לבטל המחיצה.

[500] קאי על הדין הראשון הנ"ל, שלעשות פתח, לדברי הכל סגי בביטלו לשבת אחת.

[501] אביי עח, ב (אי בטלי' (להדיא, ואמר לא שקילנא ליה מהכא) חייץ, ואי לא בטלי' לא חייץ). טור ושו"ע שם (כל זמן שלא בטלו).

[502] כמבואר לעיל (ונסמן בהערות 496-498), שלעשות פתח לדברי הכל סגי בביטלו לשבת אחת.

[503] משנה שם (מלא עפר או צרורות, מערבין אחד ואין מערבין שנים). רמב"ם פ"ג הי"ב (אם מיעט עומקו בעפר או בצרורות, מערבין אחד ואין מערבין שנים). טור ושו"ע שם (ואם היה מלא עפר וצרורות ... צריכים לערב יחד). מאמר מרדכי ס"ק טז (והדבר ברור דלאו דוקא מילא אותו עפר וצרורות, דהוא הדין אם מיעטו מעומק עשרה בעפר וצרורות מערבין אחד, כן הוא ברמב"ם פ"ג).

[504] **גמרא שם** (מלא עפר, ואפילו בסתמא), ופרש"י (דלא ידעינן אי שקיל תו אי לא). טור ושו"ע שם (אפילו סתמא שלא בטלו).

[505] **רמב"ם** שם (שסתם עפר וצרורות בחריץ מבוטלין הן), **כרב אשי עט**, א (חריץ למיטיימיה קאי), ופרש"י (הלכך סתם עפר בטיל ליה). מ"א ס"ק כז (דסתם עפר וצרורות בחריץ מבוטלים הן (רמב"ם)).

[506] כנסמן לעיל (הערה 499).

[507] סעיף ט (יש אומרים שיש תקנה על ידי שיניח עפר אצל הכותל משני צדדיו ... ויהא העפר מונח כך לפחות שבת אחת. וקודם שיחזור ויפנהו משם יעשה בתוכו בית דירה, או יפתח לו פתח מבית דירה, ואחר כך כשמפנהו משם ונעשה הכותל גבוה עשרה, הרי זה כבונהו מחדש לדירה ... ויש חולקין על זה ואומרים, שזה שביטל העפר להיות מונח שם שבת אחת, אין זה מועיל כלום לבטל הכותל שיהא נחשב כפרוץ, הואיל ודעתו לחזור ולפנותו מכאן לאחר זמן. ואין העפר יכול לבטל הכותל אלא אם כן ביטלו שם להיות מונח שם לעולם).

[508] "ולענין הלכה, בדברי סופרים הלך אחר המיקל".

והיינו שיש להקל, הן כאן – כשהקולא היא כדעת האומרים שביטול לשבת אחת אינו מבטל את המחיצה לגמרי, ויכולים לערב כל אחת בפני עצמה, והן לעיל שם – כשהקולא היא כדעת האומרים שביטול לשבת אחת מבטל את המחיצה לגמרי, ואחרי ביטול המחיצה יכול לעשות את החצר מוקף לדירה.

וראה שו"ת צמח צדק חיו"ד סי' קנח ס"ז (ועיין מדין זה דתרומת הדשן בשו"ע או"ח סי' שנ"ח ס"ב בהג"ה, ובדברי אאזמו"ר שם סעיף ט', ובשו"ע סי' שע"ב ... ובדברי אאזמ"ו שם סעיף י"ט, שפסק שבדברי סופרים הלך אחר המיקל).

*

וכל זה לענין דברי סופרים, אבל לענין מחיצה מן התורה, נתבאר לעיל סי' שמה סט"ו (היתה הגומא ... מליאה פירות, אינה רשות היחיד, שהפירות מבטלים המחיצות מן התורה, אפילו דעתו לפנותם היום, הואיל ועכשיו אין המחיצות ניכרות), ושם נסמן (הערות קטו-ז), וסי' שסג סל"ה (ואם נקרש הנהר ונגלד בימות החורף בטלה מחיצתו, ואסור לטלטל במבוי כל ימי קרישתו), ושם נסמן (הערה רלא). וראה חדושי צמח צדק רו, ד.

לערב יחד אם ירצו[509]. והוא הדין אם מילאו כמין גשר רחב ד׳ בדבר המבטלו שם[510] (אפילו לשבת אחת או בדבר שאינו ניטל בשבת[511]).

ואם נתן הנסר לאורך החריץ, אפילו אין בו אלא כל שהוא, חשוב כפתח, שהרי מיעט רוחב החריץ מד׳[512]. והוא שיהא באורך נסר זה ד׳, כדי שיהא רוחב הפתח ד׳[513].

ואם יש בארכו יותר מעשר אמות, אינן יכולים לערב כל אחת בפני עצמה אלא צריכות לערב יחד[514], שהרי הן פתוחות זו לזו ביותר מעשר[515], כיון שאין ברוחב החריץ ד׳ בכשיעור ארכו של נסר זה (והוא שאין דעתו ליטול הנסר מכאן לאחר זמן, שכל שאינו מבטלו כאן לעולם אינו מבטל מחיצה להחמיר[516]):

כא אם החריץ עמוק לאחד עשרה ולשני אינו עמוק עשרה, או שהוא שוה לשתיהן, דינו ככותל[517]:

כב גדיש של תבן שבין ב׳ חצירות שאין ביניהן מחיצה, אם הוא גבוה עשרה בכל משך אורך החצרות

---

[509] במשנה שם עח, ב (נתן עליו נסר (משפתו לשפתו כעין גשר והוי כפתח, רש״י) שרחב ארבעה טפחים ... מערבין שנים, ואם רצו מערבין אחד. פחות מכאן מערבין שנים ואין מערבין אחד). טור ושו״ע סי״ז (נתן עליו נסר כמין גשר משפת החריץ אל שפתו, אם הוא רחב ארבע, חשוב כפתח ומערבין אחד, ואם רצו מערבין שנים).

ואם הנסר הוא רחב יותר מעשר אמות, כתב הט״ז ס״ק י (נתן עליו נסר ... נסתם החריץ עד עשר אמות, דנשארו חריצין מכאן ומכאן ... לא נחשב לפרצה, רק לפתח, ויוכל לערב שנים). וכן כתב באליה רבה ס״ק כה (אבל [אם] הוא במשך יותר מעשר אמות, או על פני כל החצר, אין מערבין שנים). אבל כאן בפנים לא חילק ביניהם, וביאר בשו״ת צמח צדק סי׳ לט אות ב (שאאזמו״ר ז״ל בסי׳ שע״ב סעיף כ׳ השמיט דין זה שעל פי דעת הט״ז ... סבירא ליה דהנסר שכעין גשר אינו מבטל הגוד אסיק מחיצתא של החריץ, כיון דהוא רק מונח עליו).

והיינו כמו שלעיל סעיף הקודם, כשמילאו בדבר העומד לפנותו אחר השבת, אינו מבטל המחיצה לגמרי, כך גם הנסר המונח על החריץ אינו מבטל המחיצה לגמרי, ולכן יכולים לערב שנים.

[510] רבינו יהונתן כד, ב (אם לא נסתם מכל אותו חריץ אלא עשר אמות לבדן, ונשאר חריץ מכאן ומכאן, דכפתח הוי, ואם רצו מערבין אחד ואם רצו מערבין שנים). ב״י ד״ה כתב הרב רבינו יהונתן (ואיני יודע למה הצריך עשר אמות ... דכל כהאי גונא משמע דבארבעה טפחים סגי). רמ״א סי״ז (והוא הדין אם מלאו ברוחב ארבעה בדבר המבטלו שם).

[511] כדלעיל סעיף הקודם.

[512] רבא עט, א (לא שנו (דבעי נסר ד׳, רש״י), אלא שנתן לרחבו (ארכו של דף לרוחב החריץ משפה לשפה כעין גשר, רש״י), אבל לארכו (שנתן לארכו של חריץ דף ד׳ אורך, על גבי יתדות אצל שפתו, סתם קצת רוחב החריץ ומיעטו מד׳, רש״י), אפילו כל שהוא נמי (שהיתה דף קצרה, אפילו אינה אלא כאצבע, רש״י), שהרי מיעטו מד׳ (ומתניתין רחב ד׳ תנן, רש״י)). טור ושו״ע שם (ואם נתן הנסר לאורך החריץ במשך ארבעה, אפילו אין בו אלא כל שהוא, חשוב כפתח, שהרי מיעטו מארבעה).

[513] רש״י שם (הרי מיעטו לרוחב החריץ מארבעה, במשך מדת הפתח). שו״ע שם (במשך ארבעה). לבוש סי״ז (שהרי אין בחריץ במשך ארבע אלו, שהוא שיעור פתח, רוחב ד׳ טפחים).

[514] רמב״ם פ״ג הי״ג (וכן אם מיעט רחבו בלוח או בקנה שהושיטו באורך כל החריץ מערבין אחד ואין מערבין שנים), וכן הוא במיעט רחבו באורך יותר מעשר אמות, כמבואר בב״ח (אם נסתם יותר מעשר, הוה ליה פרצה, ומערבין אחד ואין מערבין שנים). מ״א ס״ק כט (ואם מיעט רוחב החריץ בלוח שהשיבו באורך ביותר מי׳ אמות, אין מערבין ב׳ (ב״ח רמב״ם)).

[515] כדלעיל ס״י (ואם נפרץ יותר מעשר, חשובות שתיהם כחצר אחת, וצריכות לערב יחד).

[516] כדלעיל סי״ט (אם עתיד לפנותם ממנו לאחר זמן, אע״פ שביטלם לאיזה זמן אינם מבטלים מחיצות החריץ, ויכולים לערב כל אחת בפני עצמה). וראה הלכה למשה (קלוג) סי׳ יח סכ״ז.

[517] רב נחמן עז, א (חריץ שבין שתי חצירות, צידו אחד עמוק עשרה וצידו אחד שוה לארץ (שאינו עמוק ממנה י׳ כגון שקרקעיתה נמוך, רש״י), נותנין אותו לזה ששוה לארץ, משום דהוה ליה לזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה). טור ושו״ע סי״ח (אם החריץ עמוק לאחד עשרה ולשני אינו עמוק עשרה, או שהוא שוה לשניהם, דינו ככותל).

ודינו ככותל דלעיל ס״ט (ואם היה הכותל גבוה לאחת מהחצרות י׳ טפחים ולשניה אינו גבוה עשרה, כגון שקרקעה של אחת מהן גבוה משל חבירתה, מי שאינה גבוה לו עשרה, מותר להשתמש בו אף בכלים ששבתו בבית, אם עירבה חצר זו לעצמה, והשני אסור להשתמש בו אף בכלים ששבתו בחצר, לפי שתשמיש כותל זה למי שגבוה לו עשרה הוא תשמיש בקושי, נותנים אותו לזה שתשמישו בנחת.

ולענין שוה לשתיהן נתבאר לעיל ס״ח (ואם היה הכותל גבוה לשתיהן עשרה ... אסור להעלותם עליו או להורידם ממנו, מפני שהוא רשות של שתיהן, והן אוסרות זו על זו לענין כלים ששבתו בבית, עד שיערבו).

שמפסיק ביניהן, אינן יכולים לערב יחד אלא כל אחת מערבת לעצמה. נתמעט מעשרה בחול, צריכות לערב יחד, ואם עירב[ה] כל אחת לעצמה אוסרות זו על זו, כיון שאין ביניהן מחיצה גבוה עשרה ולא עירבו זו עם זו[518]. ואם נתמעט בשבת אינן אוסרות, ששבת כיון שהותרה הותרה[519], וכמו שיתבאר בסי׳ שע״ד[520].

ובעוד שלא נתמעט, וכן אם נתמעט בשבת ולא מבעוד יום, אסור לשום אחד מהם ליתן מן התבן לתוך קופתו להאכיל לבהמתו, מפני שהתבן שלמטה מעשרה הוקצה מאתמול למחיצה[521]. שהרי עירבה כל אחת לעצמה על סמך שהגדיש הוא מחיצה ביניהם, ומטלטלין בחצר על סמך זה (אם כן הסיחו דעתן ממנו לגמרי מלהסתפק בו בשבת) וכאילו הקצהו בידים[522]. ואף שנמלכו אחר כך, אינו מועיל כלום (שמתוך שהוקצה בין השמשות הוקצה לכל השבת), (ועוד שכיון שסמכו עליו למחיצה להתיר טלטול, יש איסור בסתירתו מדברי סופרים[523] כמ״ש בסי׳ שט״ו[524], ומתוך שהוקצה בין השמשות מחמת איסור

---

[518] משנה עט, א (מתבן שבין שתי חצירות (גדיש של תבן, ומפסיק על פני רוחב כל החצירות, רש״י), גבוה עשרה טפחים, מערבין שנים ואין מערבין אחד ... נתמעט התבן מעשרה טפחים (על כל החצר או במשך י׳ אמות, רש״י) מערבין אחד (אם נתמעט בחול, רש״י) ואין מערבין שנים). טור ושו״ע סי״ט (גדיש של תבן שבין שתי חצרות, אם הוא גבוה עשרה, כל אחד מערב לעצמו. נתמעט בחול מעשרה, צריכים לערב ביחד).

[519] גמרא עט, ב (שניהן אסורין (דקתני נתמעט התבן מעשרה אסרי אהדדי, רש״י), שמע מינה דיורין הבאין בשבת (כי הכא, דאמש לא היו דיורין אלו שולטין מן התבן והלאה, ועכשיו הן שולטין בכל הבית, רש״י) אסורין (ולא אמר שבת הואיל והותרה הותרה, רש״). דלמא דאימעט מאתמול). קיצור פסקי הרא״ש פ״ז ס״ו (נתמעט בשבת, כיון שהותרה הותרה). ב״ח ד״ה ומ״ש נתמעט בחול (אבל נתמעט בשבת, כיון שהותר למקצת שבת הותר לכל השבת כולה). אליה רבה ס״ק כו (אבל נתמעט בשבת כיון דהותרה הותרה (ב״ח ס״י ד״ה ומ״ש). וכן מצאתי ברמזים פרק חלון [סימן ו], וכן מבואר בש״ס דף ע״ט ע״ב).

[520] סעיף ב (היה כותל בין [שתי] חצרות ועירבה כל אחת לעצמה, ונפרץ הכותל בשבת, מותרים לטלטל כל אחד בחצירו עד מקום הכותל, אפילו כלים ששבתו בבית, ששבת כיון שהותרה הותרה).

[521] משנה עט, א (אלו מאכילין מכאן ואלו מאכילין מכאן). רב הונא שם (ובלבד שלא יתן לתוך קופתו ויאכיל). טור ושו״ע שם (ובעוד שלא נתמעט, אסור לשום אחד מהם ליתן מן התבן לתוך קופתו בשבת להאכילה לבהמתו). לישנא אחרינא ברש״י שם ד״ה שלא יתן (לא יתן לתוך קופתו, משום דמוקצה מאתמול למחיצה זו). מ״א סוף ס״ק ל (ורש״י סבירא ליה דהוי מוקצה מה שלמטה מי׳). משנ״ב שעה״צ ס״ק צח (ולפי טעם זה, מה שכתב בשולחן ערוך ובעוד שלא נתמעט וכו׳, לאו דוקא, דאפילו אם נתמעט בשבת גם כן אסור משום מוקצה. וכן כתב הגר״ז).

[522] על מה שכתב רש״י ״משום דמוקצה מאתמול למחיצה זו״, הקשה הרא״ש פ״ז ס״ו (וקשיא לן דלא הוקצה לעולם למחיצה, דלא שייך מוקצה אלא בסוכה שנפלה או בבית שנפל, שמתחלה נעשה לשם מחיצה, וגם היה מוקצה בין השמשות משום סתירת אוהל).

ועל זה מביא כאן ב׳ תירוצים:

(א) ״שהרי עירבה כל אחת לעצמה על סמך שהגדיש הוא מחיצה ביניהם ... וכאילו הקצהו בידים״.

(ב) ״שכיון שסמכו עליו למחיצה להתיר טלטול, יש איסור בסתירתו מדברי סופרים״.

עי׳ לעיל סי׳ שי סוף ס״ד (שכיון שבבין השמשות שהוא תחלת כניסת השבת היה מוקצה מדעת האדם שהקצה אותו מדעתו כשגרם לו האיסור, הוקצה לכל השבת כולה), וס״ה (שכיון שבבין השמשות היו מוקצין מדעת האדם שהקצם מדעתו כשהכניסן לייבשן, הוקצו לכל השבת כולה), בשם רשב״א חולין יד, א ד״ה ואת הנבילה (דאין מוקצה אלא מה שמקצה האדם מדעתו), ושם יד רע״ב (דכל הנך אינן מוקצה מחמת איסור, אלא מחמת שמקצה אדם אותם מדעתו), (דאיסור דחיה בידים הוא כל שמקצה מדעתו ורצונו. ועי׳ שם ריש סימן סוף ס״ב (שכל דבר שהוקצה מדעת האדם בבין השמשות הוקצה לכל השבת כולה), דבעינן היסח הדעת).

ולכן גם כאן, אף שלא הקצהו בידים, שהרי לא עשה גדיש זה כאן כדי להפסיק בין החצרות לענין עירוב. מכל מקום דחה אותו מדעתו, ״שהרי עירבה כל אחת לעצמה על סמך שהגדיש הוא מחיצה ביניהם״.

[523] רשב״א ד״ה אמר רב הונא (דשאני הכא דכיון שהיקצה אותו משום דלמא מפחית, ואצטריך ליה למיהוי ליה כותל להתיר חצרו, הויא ליה מחיצה המתרת בין השמשות, וכל בין השמשות אסור ליתן לתוך קופתו משום סתירת אהל, וכיון דבין השמשות אסור משום סתירת אהל, כולי שבת נמי אסור לסתרו).

והיינו שאף שעתה אינו צריך לו ״למהוי ליה כותל להתיר חצרו״, וכאמור לעיל ״ואם נתמעט בשבת אינן אוסרות, ששבת כיון שהותרה הותרה״. מכל מקום הוצרך לו לכותל בין השמשות, ״ומתוך שהוקצה בין השמשות מחמת איסור סתירה הוקצה לכל השבת״.

[524] ס״ג (אין מחיצת עראי אסורה אלא אם כן עושה כדי להתיר סוכה כמו שיתבאר בסי׳ תר״ל, או להתיר טלטול על דרך שיתבאר בסי׳ שס״ב, או להתיר שאר איסור), וכשם שאסור משום עשיית מחיצה, כך אסור משום סתירת מחיצה.

סתירה הוקצה לכל השבת), ואסור ליטלו בידים.

וגזרו גם על מה שלמעלה מעשרה, שמא יהא ניטל והולך עד למטה מעשרה[525]. ואפילו להעמיד שם הבהמה שתאכל מעצמה אסור, כמו שאסור להעמידה על כל מוקצה משום גזירה שמא יטול בידיו ויאכילנה. אבל יכול לעמוד בפניה כדי שלא יהא לה דרך לנטות אלא דרך שם ותאכל מעצמה[526], כמו שנתבאר בסי' שכ"ד[527].

במה דברים אמורים בגדיש שבין ב' חצירות. אבל בגדיש שבין ב' בתים[528], כגון בית שבין ב' חצירות ושתיהן פתוחות לו, ויש גדיש של תבן באמצעיתן וחולקות לשנים, וכל חצר משתמשת בחצי בית הפתוח לה[529], ואף על פי שהחצירות לא עירבו יחד אינן אוסרות זו על זו בבית שביניהן, לפי שהגדיש הוא מחיצה ביניהן. ואעפ"כ מותרים ליטול ולהאכיל לבהמתם בידים אלו מכאן ואלו מכאן מן התבן (הסמוך לתקרה) (שלמעלה מעשרה)[530], ואין חוששין שמא יהיו נוטלין והולכין עד (למטה מי'), (שיפחות מג' טפחים), לפי שכיון שהגדיש הוא בבית שיש לו תקרה ניכר הדבר הרבה כשהוא נפחת והולך[531].

ויש אומרים[532] שבנטילת התבן אין בו משום מוקצה, ולא משום סתירת מחיצה, הואיל ולא נעשה

---

[525] גמרא שם (הכא לא מינכרא ליה מילתא).

[526] גמרא שם (ולאוקמי שרי, והאמר רב הונא אמר רבי חנינא מעמיד אדם את בהמתו על גבי עשבים בשבת ואין מעמיד אדם את בהמתו על גבי מוקצה בשבת. דקאים לה באפה ואזלה ואכלה). טור ושו"ע שם (ואפילו להעמידה שם כדי שתאכל אסור. אבל יכול לעמוד בפניה כדי שלא יהא לה דרך לנטות אלא לשם).

[527] סעיף י (לא יעמידנה על גבי דבר האסור בטלטול מדברי סופרים, מפני שאיסורו קל בעיני הבריות וחוששים שמא יטול ממנו בידיו להאכילה. ולא אסרו אלא להעמידה על גבה ממש, אבל מותר לעמוד בפניה בענין שלא תוכל להטות אלא דרך שם ותאכל מעצמה, שכיון שאינו עומד סמוך לעשבים אין לחוש).

[528] ברייתא שם (בית שבין שתי חצירות ומילאהו תבן, מערבין שנים ואין מערבין אחד זה, נותן לתוך קופתו ויאכיל וזה נותן לתוך קופתו ויאכיל). טור ושו"ע שם (במה דברים אמורים בגדיש שבין ב' חצרות, אבל גדיש שבין שני בתים, מותר להאכיל לבהמתו ממנו, בידים).

[529] ריטב"א שם ד"ה נתמעט (והבית יש בו רשות לשתי ה[חצר]ות, וכשנתמעט התבן אסורין בבית מכאן ומכאן, שהן אוסרין זה על זה). מ"א ס"ק לא (ומיירי שבית אחד פתוח לחצר זה, והשני פתוח לחצר אחרת, ולא עירבו ב' החצירות יחד).

[530] משנה שם (נתמעט התבן מעשרה טפחים שניהן אסורין), וגמרא שם (הא עשרה שרי, ואע"ג דמידליא תקרה טובא, שמע מינה מחיצות שאין מגיעות לתקרה שמן מחיצות. אמר אביי הכא בבית שלשה עשר חסר משהו עסקינן, ותבן עשרה).

והוא כדלעיל סי' שע ס"ה (חמש חבורות ששבתו בטרקלין וחלקוהו במחיצות לחמשה חדרים וכל אחד מהם פתוח לחצר, אם המחיצות מגיעות לתקרה או בתוך ג' טפחים סמוך לתקרה, הרי כל אחד ואחד חדר בפני עצמו, אפילו הן מחיצות עראי, כגון של יריעות, וצריכות כל אחד ואחד מהחבורות ליתן עירובן), ושם נסמן (הערות 261-262).

עולת שבת ס"ק יז (ודע הא דמתירין התם כי מפחית, ולא נפחית מעשרה, כשאין רחוק מן התקרה ג' טפחים, דאז אמרינן לבוד, אבל בשרחוק ג' טפחים מן התקרה אז אפילו גבוה עשרה לאו מחיצה הוא). תוספת שבת ס"ק נז (מיהו הא דמותר כי מפחת, ולא מפחת מי', היינו כשאין התקרה רחוקה ממנו ג' טפחים, דאז אמרינן לבוד, וכאילו המחיצות מגיעות לתקרה, אבל כשהם רחוקים מן התקרה ג' טפחים, אפילו הם עדיין גבוהים י' טפחים, לאו מחיצה הוא כלל, דבמחיצות גרועות כאלו בעינן שיגיעו עד התקרה, כמ"ש סי' ש"ע ס"ג. והכא איתא בש"ס. וכן כתב בעולת שבת. ותימה על הרא"ש שלא הזכיר זה כלל, וגם הטור [ו]שו"ע סתמו בזה).

ורבינו מסתפק בזה, שהרי הלכה זו שבגמרא לא הובאה בראי"ש ובטור ובשו"ע. ולכן הכניסו כאן (ולקמן בסמוך) בשני האופנים, בין חצאי עיגול, וכהכלל המובא בשארית יהודה או"ח סי' ו (שמעתי מפי קדשו פעמים רבות, דכל ספק העמיד בתוך חצאי עיגול, ודעתו היתה לחזור ולשנות פרק זה לראות אם צדקו דבריו).

[531] גמרא שם (בית כיון דאיכא (מחיצות ו)תקרה, כי מיפחית מינכרא ליה מלתא, הכא לא מינכרא ליה מלתא). מ"א ס"ק לא (אפילו אין הגדיש מגיע לתקרה ממש, דכיון דאיכא תקרה ומחיצה, כי מפחית מי' מינכרא מילתא).

[532] רא"ש שם (דלא הוקצה לעולם למחיצה, דלא שייך מוקצה אלא בסוכה שנפלה או בבית שנפל, שמתחלה נעשה לשם מחיצה, וגם היה מוקצה בין השמשות משום סתירת אוהל. ונראה לי לפרש אלו מאכילין מכאן ואלו מאכילין מכאן, דבחול קאמר ... אבל לא יתן לתוך קופה ויאכיל מעט מעט, דלמא ממעט ליה בערב שבת סמוך לחשיכה ולאו אדעתיה, וקמטלטל בשבת בחצר האסורה. ופריך ואוקומי בחול מי שרי, כיון שלא יתן לתוך קופתו בחול, אפילו להעמיד נמי אסור, דלמא יתן לתוך קופתו ויאכיל, כדאסרינן בשבת להעמיד בהמתו על גבי מוקצה). דעה האי' ברש"י

מתחלה לשם מחיצה. אלא מה שאסרו ליטול מגדיש שבין ב׳ חצירות הוא משום שמא יטול וילך עד שיתמעט מעשרה ותתבטל המחיצה ויטלטלו בחצר כמתחלה. ואין החשש שמא יפחת מעשרה בשבת, שהרי שבת כיון שהותרה הותרה, אלא אסרו ליטול ממנו בקופה לעולם בין בשבת בין בחול משום שמא יפחת מעשרה בערב שבת סמוך לבין השמשות ולא ירגיש בדבר ויטלטלו בשבת באיסור, אלא יסלקנו כולו בבת אחת. ולכן אסרו גם כן להעמיד הבהמה שם, אע״פ שבאכילת הבהמה אין לחוש לזה, שאין דרכה לאכול הרבה כל כך בפעם אחת עד שיתמעט מעשרה, מכל מקום גזרו שמא יאכיל בקופה. אבל בגדיש [שבין ב׳ בתים] לא גזרו כלל אפילו בשבת מטעם שנתבאר.

(והעיקר כסברא הראשונה[533]):

דברי שלום

שם (שלא יתן בידים לתוך קופתו, דלמא שקיל טובא וממעיט ליה מעשרה וקא מטלטל בחצר האוסרת ... כיון דאיכא תקרה ניכר שגג הגדיש מתרחק מן התקרה, ואי מפחית מעשרה רמי אנפשיה ופריש). דעה הב׳ בטור ושו״ע שם (ולהרא״ש, אפילו בחול אסור ליתן ממנו לקופתו). לבוש סי״ט (להעמיד הבהמה בידים אפילו בחול אסור מהאי טעמא, דחיישינן דילמא יתן לתוך קופתו סמוך לחשיכה ויאכלנה ולאו אדעתיה). מ״א ס״ק ל (דכיון שנוטל מעט מעט, חיישינן שמא בערב שבת בין השמשות יתמעט מי׳, ולאו אדעתיה, ומטלטל בחצר. ומשום מוקצה ליכא, דדוקא בבית שנפל בשבת, כיון שהיה אסור בין השמשות משום סתירת אוהל, אסור גם בשבת, אבל הכא לא הוה מוקצה (כ״כ הרא״ש). ט״ז ס״ק י (דלמא שקיל טובא וממעט ליה מי׳ ומטלטל בחצר באיסור ... ולהרא״ש אפילו בחול אסור, דדלמא ממעט ליה בערב שבת סמוך לחשיכה, ולאו אדעתיה, ומטלטל בשבת בחצר האסורה).

[533] **משמעות השו״ע**, שפסק בסתם כסברא הראשונה, ורק הוסיף בסוף ״ולהרא״ש אפילו בחול אסור״.

שעג דיני שתי גזוזטראות בשתי עליות

ובו סעיף אחד

א שתי גזוזטראות הבולטות מב׳ עליות זו כנגד זו, ונתן ביניהן נסר כמין גשר מזו לזו[534], וקבעו שם במסמר שלא יוכל להינטל בשבת[535] (או שביטלו בפירוש לכל השבת[536]), אם הוא רחב ד׳, הרי הוא כפתח, ומערבין יחד, ואם רצו כל אחת מערבת לעצמה[537].

אבל אם היו זו שלא כנגד זו, אפילו אם זו ברוח זו וזו ברוח שכנגדו, כגון שזו בצפון וזו בדרום, אלא שאחת משוכה למזרח ואחת למערב ואינן מכוונות זו כנגד זו, אינן יכולים לערב יחד, מפני שהנסר שיתנו מזו לזו יבא מקרן זוית של זו לשל זו, ואינו חשוב כפתח, שאין דרך לעשות פתח בקרן זוית[538]. במה דברים אמורים כשהן משוכות זו מכנגד זו ג׳ טפחים, אבל פחות מג׳ טפחים אינו כלום וכמכוונות

[534] **משנה עח**, ב (נתן עליו נסר שרחב ארבעה טפחים, וכן ב׳ גזוזטראות זו כנגד זו), ופרש״י (נסרין בולטין משפת תקרת העלייה לרשות הרבים, וקורין לו אלדויי״ר, ואם ישנן זו אצל זו בשתי עליות של שני דיורין, ונתן נסר רחב ד׳ כמין גשר מזו לזו, הוי נמי פתח). טור ושו״ע (שתי גזוזטראות הבולטות משני עליות זו כנגד זו, ונתן ביניהם נסר רחב ארבעה, הרי הוא כפתח).

[535] פסקי ריא״ז פ״ז ה״ג אות ג. הובא בשלטי הגבורים כה, א אות א (לשון ריא״ז ... ונראה בעיני שצריך שיהי׳ הנסר קבוע, שלא יהי׳ ראוי ליטלו משם בשבת). מ״א ס״ק א (כתב השלטי גבורים דבעינן שיקבע הנסר במסמר, שלא יוכל ליטלו בשבת).

[536] כדלעיל סי׳ שעב סי״ט (וכן הדין אפילו בדבר הניטל בשבת, אלא שביטלו בפירוש לשבת זו שלא יטלנו מכאן עד למוצאי שבת).

[537] משנה שם (מערבין שנים, ואם רצו מערבין אחד). טור ושו״ע (ומערבין יחד. ואם רצו, כל אחת מערבת לעצמה).

[538] משנה שם (ב׳ גזוזטראות זו כנגד זו). גמרא עט, א (זו כנגד זו אין, זו שלא כנגד זו לא). **טוד** (אבל היו זו שלא כנגד זו, שאחת משוכה למזרח והשנייה למערב, אין יכולין לערב, שכשיתנו הנסר מזו לזו, יבא מקרן זוית של זו לשל זו, ולא חשיב פתח, דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי). מ״א ס״ק ג (שכשיתנו הנסר מזו לזו יבא מקרן זויות של זו לשל זו, ופתחא בקרן זויות לא עבדי אינשי). וכדלעיל סי׳ שסא ס״ה (שאין דרך לעשות פתח בקרן זוית), ושם נסמן (הערה כד).

הן. ואפילו אם הן מכוונות ממש, אם האחת גבוה מחברתה ג׳ טפחים, אינו חשוב פתח[539].

וכל זה כשהן רחוקות זו מזו. אבל אם אין המרחק שביניהן ד׳, אף שאין שם נסר כלל מערבין יחד[540], מפני שנוח לפסוע משפת זו לשפת זו[541], וכאלו הן סמוכות זו לזו ממש. ולכן אינן יכולים לערב כל אחת לעצמה ולטלטל זו בשלה וזו בשלה, מפני שהן אוסרות זו על זו כיון שהן קרובות זו לזו בתוך ד׳. אלא אם כן קירוב זה שביניהן אינו במילואו אלא באמצע רחבן בלבד, שיש שם בליטה, אבל בקצותיהן הן רחוקות זו מזו ד׳, וגם אין בקירוב זה יותר מעשרה אמות[542].

במה דברים אמורים לטלטל בגזוזטראות עצמן. אבל העליות שאצלן יכולה כל אחת לערב לעצמה עם הבתים שבחצרה, אע״פ שגזוזטראותיהם סמוכות זו לזו, רק שלא יטלטלו בגזוזטראות. ואם ירצו יכולים אפילו כל הבתים שבחצר עליה זו לערב עם כל הבתים שבחצר עליה זו, לפי שהגזוזטראות הן פתח ביניהן[543]. רק שיהיו סולמות כדינם מהבתים לעליות[544]. והוא הדין אם הגזוזטראות רחוקות אלא שנתן נסר מזו לזו[545]:

---

[539] רבא עט, א (הא דאמרת זו כנגד זו אין, זו שלא כנגד זו לא, וזו למעלה מזו נמי, לא אמרן אלא שיש בין זה לזה שלשה טפחים, אבל אין בין זה לזה שלשה, גזוזטרא עקומה היא). טור ושו״ע (והני מילי כשמרוחקות זו מזו ג׳ טפחים, אבל אם הם תוך ג׳ זו לזו, בין בריחוק בין בגובה, חשיב שפיר כפתח).

[540] תוספתא פ״ח ה״ב (בין זו לזו ארבעה טפחים, מערבין ב׳ ואין מערבין אחד. פחות מכאן מערבין אחד ואין מערבין שנים). רשב״א בעבודת הקדש שער ד ס״א (וכן גזוזטראות שתים זו כנגד זו, אם ... היה בין גזוזטרא לגזוזטרא פחות מארבעה טפחים, אם הן זו כנגד זו, מערבין אחד ואין מערבין שנים). מ״מ פ״ג הי״ד (וכתב הרשב״א ז״ל מכח התוספתא שאם אין ביניהם מרחק ארבעה, אינו צריך נסר מזו לזו, אלא אף בלא נסר מערבין אחד ואין מערבין שנים, כל שהן זו כנגד זו). רמ״א (ואם אין המרחק שביניהם ארבעה, אפילו בלא נסר נמי דינא הכי).

[541] רש״י במשנה שם ד״ה ורחב ד׳, לענין חריץ שבין חצרות (דפחות מכאן נוח לפסעו משפתו אל שפתו). תוס׳ שם ד״ה וכן שתי (אבל בפחות מד׳ רגיל לפסוע מזו לזו כמו גבי חריץ).

[542] ב״ח (דמיירי דהמרחק פחות מד׳ הוא כל אורך הגזוזטראות, ביותר מעשר אמות ... אבל אם מרחק זה בפחות מד׳ אינו אלא באורך עשר אמות בלבד ולא יותר, חשוב פתח, ואם רצו מערבין אחד, רצו מערבין שנים). מ״א ס״ק ב (ודוקא כשאין כל משך הגזוזטראות סמוך, רק במשך י׳ אמות הם סמוכים, דהוי פתח ... אבל אם סמוכין זו לזו יותר מי׳ אמות, מערבין אחד ואין מערבין ב׳. והוא הדין כשכל משך אורך הגזוזטראות סמוך, אפילו פחות מי׳, דהוי כנפרץ במלואו). וכדלעיל סי׳ שעב ס״כ (ואם יש בארכו יותר מעשר אמות, אינן יכולים לערב כל אחת בפני עצמה, אלא צריכות לערב יחד)

[543] תוס׳ שם ד״ה וכן שתי גזוזטראות (ומפרש ר״ת ... כי ליכא ד׳ מזו לזו מערבין שנים, ואם רצו מערבין אחד). רמ״א (ואם אין המרחק שביניהם ארבעה, אפילו בלא נסר נמי דינא הכי. ואם רצו, כל אחת מערבת לעצמה). כפירוש ט״ז ס״ק ב (בדברי תוס׳ ורמ״א כאן, שהגזוזטרא אינם רחבים, ואינו רוצה להשתמש שם, רק שעל ידיהם יהיה פתח מחצר לחצר, ובזה מערבין כמו שרוצים. כל זה ברור ופשוט).

[544] עי׳ לעיל סי׳ שעב ס״ו, שבארובה שבין בית לעליה אין צריך סולם. משא״כ כאן בעירוב דרך גזוזטרא שבתקרת העליה.

ועי׳ במה שכתבתי בסי׳ שנג קו״א ס״ק א (דנסר שבגזוזטראות שבתקרה מועיל גם לחצר, אף על פי שגבוה עשרה מקרקע החצר. וכ״מ מפירש״י שם שפירש שהנסר הוא מתקרת העליה, ואפילו הכי מועיל לעליה. עכ״פ יתפ[ר]ש דמיירי שיש סולם לעלות בו לגזוזטראות, ואורחא דמילתא הכי הוא בגזוזטראות, ולא הוצרכו לפרש, וסולם נידון כפתח). והוא בפרש״י דלעיל הערה 534 (נסרין בולטין משפת תקרת העלייה).

וכן הוא בבתים שלנו הצמודים זה לזה, שלכל בית יש סולם לעלות לגג, יכולים לערב הבתים והחצרות יחד על ידי הגג המשותף לשניהם. ואחרי שמועיל העירוב דרך הסולם והגג, אפשר לטלטל מחצר זו לחצר זו אף אם יש בינם מחיצה י׳ טפחים, כדלעיל סי׳ שעב ס״ה (ומותרים לטלטל אפילו דרך חורים וסדקים).

ואם אינם מערבים יחד, אסור להוציא מהבית לגג, שהוא פרוץ לגג של חברו.

וכל זה כשהיציאה מהסולם לגג אינה מפעילה את אזעקת החירום, אבל אם היא מפעילה את אזעקת החירום, הרי אי אפשר לצאת לגג בשבת, ואי אפשר לערב יחד דרכו.

[545] שגם בזה יכולים הבתים והחצרות לערב יחד, על ידי הגזוזטראות והנסר שמזו לזו.

שעד נסתם בשבת פתח או חלון במקום שעירב בו

ובו ד׳ סעיפים

כיון שהותרה הותרה

א ב׳ בתים[546] או ב׳ חצרות שעירבו יחד על ידי שהיה ביניהם חלון או פתח, ונסתם בשבת, מותרים להשתמש מזה לזה דרך גובה כותל וחוריו, ששבת כיון שהותרה הותרה[547].

אבל אם נסתם מבעוד יום, אפילו חזר ונפתח בשבת, אסורים, לפי שעדיין לא קנו עירוב מעולם, שקניית העירוב הוא בין השמשות[548], וכאן לא היה עירוב בין השמשות, כיון שהפתח סתום, ומשחשכה לא קנו עירוב, שאין מערבין משתחשך.

ואפילו עירבו כבר לפני שבת שעברה ואותו עירוב נשאר עדיין קיים, אינן יכולים לסמוך עליו בשבת זו אחר שנפתח הפתח, הואיל וכבר נתבטל מבעוד יום, ואינו חוזר וניעור משתחשך. אבל אם מתחלה עירבו לשבתות הרבה, אפילו עירבו לשנה או יותר, וקנו עירוב בבין השמשות של שבת ראשונה שהיה הפתח פתוח, ואחר כך נסתם הפתח ונפתח בשבת אחרת, אפילו בסוף השנה, חוזר העירוב וניעור[549].

---

[546] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) כיון שהותרה הותרה (ס״א-ב).
(ב) חצר קטנה שנפרצה לחצר גדולה (ס״ג).
(ג) גג קטן שנפרץ לגג גדול (ס״ד).

[547] רב הונא צג, ב (בעי מיניה מרב הונא, ובעי מיניה מרב יהודה, עירב דרך הפתח (שתי חצירות שעירבו יחד על ידי פתח שביניהם, רש״י) ונסתם הפתח (בשבת, שנפלה מפולת כנגדו, רש״י), עירב דרך חלון ונסתם החלון, מהו (לטלטל מזו לזו דרך גובה הכותל וחורין וסדקין, מי אמרינן הואיל והותר למקצת שבת הותר לכולה או לא, רש״י). ואמר לי שבת כיון שהותרה הותרה). תוס׳ יז, א ד״ה עירב (ונראה לר״י שאם עירבו לצורך שניהן מבית לבית, ונסתם הפתח בשבת, דשרי כרב הונא). טור ודעה הראשונה בשו״ע ס״א (עירבו דרך חלון או פתח שביניהם ונסתם בשבת, מותרים להשתמש דרך גובה הכותל וחוריו). נחלת צבי ס״ק א (לדינא, כיון דרבים המתירים, רש״י וראב״ד ורא״ש ורשב״א, כן הוא העיקר). אליה זוטא ס״ק א (ועיקר כסברא ראשונה (נחלת צבי)).

וכן הוא לעיל סי׳ שסב ס״ו (אומרים שבת כיון שהותרה הותרה), ושם נסמן (הערה לד).

והכלל הוא, שכל מקום שנפלו המחיצות בענין שהוא פרוץ לרשות הרבים או כרמלית, אין אומרים בו ״שבת כיון שהותרה הותרה״. אבל במקום שאין חסרון במחיצות החצרות, ובתחלת השבת הי׳ גם עירוב חצרות או שיתוף מבואות, ונפסל במשך השבת; או שנפסל מטעם יותר מבית סאתים, אמרינן ״שבת כיון שהותרה הותרה״.

[548] כדלקמן סי׳ שצג ס״ג (העירוב אינו צריך להיות קיים אלא בין השמשות, ויכול לאוכלו כשודאי חשכה).

[549] תוס׳ דף יז, א ד״ה עירב (ואפילו נסתם באמצע השבוע ואחר כך נפתח בשבת, שרי, דחזר העירוב למקומו. וראיה מדאמר בפרק הזורק (שבת קא, ב) ספינות קשורות זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו. נפסקו, נאסרו. חזרו ונתקשרו, חזרו להתירן הראשון). רא״ש ספ״ק סכ״ג (ונראה שאם עירבו לצורך שנה מחצר לחצר, ונסתם הפתח בשבת, ואחר כך נפתח בו ביום, פשיטא דמותר לטלטל מזו לזו, דהא אפילו בלא נפתח נמי מותר לטלטל מעבר לכותל או בחלון שאין בו ארבעה טפחים, דשבת הואיל והותרה הותרה. אלא אפילו נסתם באמצע השבוע ונפתח בשבת, דחזר העירוב למקומו. וראיה מהא דאמר בשבת פרק הזורק (קא, ב), ספינות קשורות זו בזו, מערבין ומטלטלין מזו לזו. נפסקו, נאסרו. חזרו ונתקשרו, חזרו להיתרן הראשון, שכל מחיצה הנעשית בשבת בין בשוגג בין במזיד כו׳. משמע דנפסקו אפילו בחול קאמר, דאי בשבת אפילו לא חזרו ונתקשרו נמי אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה). עי׳ במה שכתבתי בסי׳ שפב ס״י (עירב לשנה ונסתם הפתח בחול, ונפתח בשבת, שהעירוב חוזר וניעור, כמו שנתבאר בסימן שע״ד, לפי שבשעת עשייתו נעשה אף לשבת זו, ולא היה עומד להתבטל בתחלת שבת זו, שהרי הפתח שהיה פתוח אז לא היה עומד להיות נסתם בתחלת שבת זו), ושפג ס״ב (ספינות שהיו קשורות זו בזו מבעוד יום ועירבו יחד, ונפסקו בשבת ונתבטל עירובן, וחזרו ונקשרו, שחזרו להיתרן הראשון כמו שנתבאר בסימן שס״ב (וכן ב׳ חצירות שעירבו פעם אחת לשנה או יותר על ידי פתח שביניהם, ונסתם הפתח בחול, ונפתח בשבת, שהעירוב חוזר וניעור, כמו שנתבאר בסימן שע״ד), לפי שבשעה שעירבו הספינות הקשורות לא היו עומדות ליפסק בשבת ולהתבטל עירובן (וכן בשעה שעירבו החצרות לשנה או יותר, לא היה הפתח שביניהם עומד אז לסתום בשנה זו או אחר כך ולהתבטל עירובן).

ואפילו סתמו במזיד[550]. ויש מי שחושש להחמיר[551] אם סתמו במזיד, הואיל וגילה דעתו בסתימה זו שאינו חפץ בעירוב, אינו חוזר וניעור כשנפתח. ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל:

ב היה כותל בין [שתי] חצרות ועירבה כל אחת לעצמה, ונפרץ הכותל בשבת, מותרים לטלטל כל אחד בחצירו עד מקום הכותל, אפילו כלים ששבתו בבית ששבת, כיון שהותרה הותרה[552].

אבל חצר שנפרצה בשבת לרשות הרבים או לכרמלית פרצה האוסרתה, אין אומרים שבת כיון שהותרה הותרה[553], כמו שנתבאר בסי׳ שס״ב[554]:

חצר קטנה שנפרצה לחצר גדולה

ג חצר קטנה שנפרצה מבעוד יום במילואה לגדולה, ואין בפרצה יותר מעשר אמות, גדולה מותרת להוציא כלים ששבתו בבית לחצרה אם עירבה לעצמה, ואע״פ שלא עירבה עם הקטנה אין הקטנה אוסרת עליה, מפני שפרצה זו היא לגדולה כפתח שאי[נ]ה במילואה, אלא נשתיירו בה גיפופים עודפים על פרצת הקטנה מכאן ומכאן. והקטנה אסורה להוציא כלים ששבתו בבית לחצרה, הואיל ונפרצה במילואה להגדולה, אלא אם כן עירבה עם הגדולה[555].

במה דברים אמורים כשנכנסין כתלי אורך הקטנה לתוך הגדולה ומופלגין שם ג׳ טפחים מכתלי אורך הגדולה, שאם לא כן, אף הקטנה ניתרת על ידי גיפופי הגדולה, משום נראה מבחוץ ושוה מבפנים[556],

---

[550] שו״ת מהרי״[ל] סי׳ קסב (ואם סתם אחד פתח שבין שתי חצירות שערבו דרך אותו פתח, ואחר כך נמלך לפותחו ... אין בידי לחלק בין שוגג למזיד, כיון דחזר העירוב למקומו). הובא באגור סי׳ תקנו. רמ״א ס״א (ואפילו סתמה במזיד). ט״ז ס״ק א (הכא לא איכפת לן באסוחי דעתיה ... וכן בספינות שנקשרו והותרו בשבת ודאי הסיח דעתו שלא יתוקן בשבת זה, אלא ודאי דהעיקר תלוי בעשיית העירוב, כיון דהיה ראוי באותה שעה, דאע״פ שנתקלקל אחר כך, כיון דנתקון אחר כך לית לן בה, וחזר העירוב למקומו).

[551] מ״א ס״ק א (ומיהו בסתמא במזיד לא מהני נפתח בשבת, וצ״ע), לדעת מהרי״ל.

[552] שמואל שם צג, ב (כותל שבין שתי חצירות שנפל (שלא היה פתח ביניהם, ולא עירבו בו יחד, ונפל, רש״י), רב אמר אין מטלטלין בו אלא בד׳ אמות (רב לית ליה הואיל והותרה הותרה, רש״י), ושמואל אמר זה מטלטל עד עיקר מחיצה וזה מטלטל עד עיקר מחיצה (כדמעיקרא, דאמרינן הואיל והותרה הותרה, ובכלי הבית קאמר שמואל, רש״י)). טור ושו״ע ס״ב (היה כותל בין שתי חצרות ועירבה כל אחת לעצמה, ונפרץ הכותל בשבת, מותרים לטלטל כל השבת כל אחד בחצרו, אפילו כלי הבית).

וכן הוא לעיל סי׳ שסב ס״ז (שנים או שלשה שהקיפו במחצלאות סביבותיהם ברשות הרבים או בכרמלית, והבדילו גם ביניהם, ולא עירבו יחד, והיה כל אחד מותר לטלטל בשלו, ובשבת נגללו המחצלאות שביניהם, אנו אומרים שבת כיון שהותרה הותרה, כיון שגם מבלעדי המחצלאות שביניהם היתה רשות היחיד גמורה על ידי מחצלאות הראשונות).

[553] משנה צד, א (חצר שנפרצה לרשות הרבים משתי רוחותיה, וכן בית שנפרץ משתי רוחותיו, וכן מבוי שנטלו קורותיו או לחייו, מותרים באותו שבת ואסורים לעתיד לבא, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר, אם מותרין לאותו שבת מותרין לעתיד לבא, ואם אסורין לעתיד לבא אסורין לאותו שבת). רב צה, א (אמר רבי יוסי כשם שאסורין לעתיד לבא, כך אסורין לאותו שבת. איתמר רב חייא בר יוסף אמר [רב] הלכה כרבי יוסי). טור ושו״ע שם (אבל חצר שנפרצה בשבת לרשות הרבים או לכרמלית, אסור).

[554] סעיף ז (אבל מחצלאות החיצונות ... אין אומרים בהם שבת כיון שהותרה הותרה, הואיל ואין כאן מחיצות המפסיקות בין רשות הרבים או כרמלית גמורה).

[555] משנה צב, א (חצר גדולה שנפרצה לקטנה, גדולה מותרת (להוציא כלי הבתים שבה, אם עירבה לעצמה, ולא אסרי עלה בני קטנה, רש״י. וכגון דאין הפרצה יותר מעשר, רש״י שם ד״ה הגדול מותר) וקטנה אסורה (דנפרץ לו במלואו, רש״י שם)). פירוש המשניות להרמב״ם שם (ודין זה אינו אלא אם נפל הקיר מלפני השבת, אבל אם נפל בשבת, אפילו הקטנה מותר לה להשתמש בבתיה כמו שהיתה מקודם, כיון שהיתה מותרת קודם שנפל הקיר, והכלל אצלינו הותרה למקצת שבת הותרה לכל השבת כולה). טור ושו״ע ס״ג (חצר קטנה שנפרצה קודם שבת במילואה לגדולה, ואין בפרצה יותר מי׳ אמות, גדולה מותרת להוציא כלים ששבתו בבית לחצרה, אם עירבה לעצמה, וקטנה אסורה להוציא כלים ששבתו בבית לחצרה, אלא אם כן עירבו יחד). מ״א ס״ק ד (וקטנה אסורה, דנפרצה במלואה)

[556] ר׳ זירא ט, ב (קטנה נמי תשתרי בנראה מבחוץ ושוה מבפנים (דלא ליסרו בני גדולה עלייהו, אלא ליהוי נמי פתחא לגבה, להיות כשני חצירות ופתח ביניהם. ואע״ג דשוה מבפנים, שהעומד בתוכה רואה כל כתלי אורכה שוין, שאין שם מכותל רחבה לפיאותיה כלום והוי מלואה. הרי מבחוץ בתוך הגדולה נראין לה שיורין וכותל זה מכאן ומכאן, אותו עודף שהגדולה עודפת על הקטנה, דהא גדולה בהו משתריא, משום דלדידה נראית מבפנים, רש״י). אמר ר׳ זירא, בנכנסין כותלי קטנה לגדולה (ובולטין לתוך הגדולה, רש״י). ולימא לבוד ותשתרי ... במופלגין (טפי משלשה, שהיתה

כמו שנתבאר בסי׳ ש״ס[557]:

גג קטן שנפרץ לגג גדול

ד וכן גג קטן המוקף מעקה סביבו גבוהה עליו עשרה, שנפרץ שם במילואו לגג גדול המוקף גם כן כמוהו, ולא עירבו הבתים יחד, קטן אסור להעלות עליו כלים ששבתו בבית[558], אם מחיצותיו נכנסות לתוך הגדול[559], הואיל ואין לו מחיצה להפסיק בינו לגדול שלא עירב עמו, וגדול מותר, מפני שיש לו גיפופים עודפים על פרצת הקטן.

וכן אפילו אם אינן מוקפים מעקה כלל, אלא שמחיצות הבית סביב ניכרות ונראות למי שעומד על שפת הגג כשמסתכל תחת רגליו, שאז אומרים בהן גוד אסיק וכאלו הן עומדות למעלה על שפת הגג[560], כמו שנתבאר בסימן שמ״ה[561]. אבל מחיצות הבית שבין קטן לגדול אין אומרים בה גוד אסיק, הואיל ואינה נראית למי שעומד שם מלמעלה, שהרי הגגין מחוברין זה לזה ומכסים על פרצת הקטנה ואין רואים אותה, ומקום מחיצה זו למעלה היא כפרצה במילואה מהקטן להגדול, ולהגדול אינה במילואו שהרי כותל בית הגדול עודף מכאן ומכאן ונראה למי שעומד על שפת הגג, ולפיכך גדול מותר וקטן אסור[562], אם נכנסים כתלי ביתו לתוך הגדול[563].

דברי שלום

גדולה רחבה מן הקטנה הרבה, רש״י). שו״ע שם (והיינו כשנכנסין כותלי קטנה לגדולה, וכשכותלי קטנה מופלגים ג׳ טפחים מכותלי אורך הגדולה, דאם לא כן, היתה קטנה ניתרת על ידי נראה מבחוץ ושוה מבפנים).

557 סעיף ז (וכל זה כששני כותלי אורך הקרפף הקצר הפרוץ במילואו הם בולטים ונכנסים לתוך חלל הרחב, שאם לא כן אין זו פירצה במילואה ... הואיל ונשתיירו גיפופים קטנים מהכותל הנפרץ. ואף שגיפופים אלו אינן נראין למי שעומד בפנים בתוך הקרפף או החצר או הבית הנפרץ במילואו. כיון שהם נראים למי שעומד בחוץ, נדונין משום פסין לפרצה, כמו שהלחי הנראה מבחוץ ולא מבפנים נידון משום לחי למבוי ... מה שאין כן כשכתלי ארכו של הקצר בולטים ונכנסים לתוך החלל הרחב, אזי ניכר ונראה שהגיפופים הללו אינם מכותל רחבו של הקצר. והוא שראשי כתלים אלו הבולטים שמה הם מופלגים שם ג׳ טפחים ברוחב מן כתלי אורך קרפף הרחב שבצדם, כגון שגיפופים אלו יש באורך כל אחד מהם ג׳ טפחים, אבל אם אינם מופלגים מהם ג׳ טפחים, הרי הם כלבדים וסניפים שם לצד כתלי אורך הרחב, והאויר שביניהם הוא כסתום, ונמצא שיש שם גיפופים לקרפף הקצר, דהיינו מראשי כתלי ארכו עד כתלי אורך הרחב, שהם פחות מג׳ טפחים מכאן ופחות מג׳ טפחים מכאן, ואין כאן פרצה במילואה), ושם נסמן (הערה מא).

ההלכה שמבוי ניתר על ידי לחי הנראה מבחוץ ולא מבפנים, נתבארה לעיל סי׳ שסב סי״א; אלא ששם מיירי שהועמד לחי בסוף המבוי, באופן שנראה לעומדים מבחוץ ולא לעומדים בפנים. ואילו כאן מיירי שאין שם שום לחי, אלא ״שפרצה זו היא לגדולה כפתח שאינה במילואה, אלא נשתיירו בה גיפופים״, ולכן נחשבים גיפופים אלה ״נראה מבחוץ ושוה מבפנים״, שמתירים (לא רק את הגדולה, אלא) אף את הקטנה.

558 **במשנה שם** צב, א (גג גדול סמוך לקטן, הגדול מותר והקטן אסור), ופרש״י (הגדול מותר, להכניס לו כלי הבית שלמטה, ואין בני קטן אוסרין עליו, דלגבי גדול הך פרצה פתח הוא, דשרי בגיפופי. וכגון דאין הפרצה יותר מעשר. אבל קטן אסור לו להוציא כלי הבית, דבני גדול אסרי עליה, דנפרץ לו במלואו). **רמב״ם בפי׳ המשנה** שם (ועל דרך זו הוא גג גדול וגג קטן, אם היו הגגות מוקפים מחיצות). עבודת הקדש שער ג ס״ט (גג גדול הסמוך לגג קטן, ושניהם מוקפין מחיצות גבוהות עשרה, אלא שהקטן נפרץ במלואו לגדול, הגדול מותר לעצמו אפילו לכלים ששבתו בתוך הבית כמו שביארנו, והקטן אסור, מפני שנפרץ במלואו למקום האסור לו). טור ושו״ע ס״ד (גג קטן שנפרץ קודם שבת במילואו לגג גדול, אסור להעלות עליו כלים ששבתו בבית, וגדול מותר).

559 **תוס׳** פט, ב ד״ה וקטן (כגון שהגג קטן נכנס לתוך הגדול, כדאוקימנא פרק קמא (ט, ב) דמתניתין דחצר קטנה שנפרצה לגדולה, בנכנסין כותלי קטנה לגדולה, שלא יהא נראה מבחוץ ושוה מבפנים). וכדלעיל סעיף הקודם.

560 **גמרא שם** צב, א לרב (לרב קתני גג דומיא דחצר, מה חצר מנכרא מחיצתא (שהרי יש לה מחיצות, רש״י) אף גג נמי מנכרא מחיצתא (דשרינן ליה במחיצות תחתונות משום גוד אסיק, רש״י)), כדפירש״י פט, א ד״ה במחיצות הניכרות (מחיצות הבתים נראין לעומדין על הגג כשמסתכלין תחת רגליהם). טור ושו״ע שם (והוא שיהיו מחיצות הבית ניכרות למי שעומד על הגג).

561 סעיף א (שהלכה למשה מסיני היא שאנו אומרים גוד אסיק, דהיינו שאנו רואים את ד׳ צדדי העמוד הגבוהים י׳ טפחים כאלו נמשכו והועלו למעלה על ראשו ועומדים כמחיצות סביב לו, ונמצא ראשו מוקף מד׳ צדדים).

562 רב פט, א (במחיצות שאינן ניכרות (שהגגין מחוברין יחד ומכסין המחיצות שבין הדיורין, רש״י), רב אמר אין מטלטלין בו ... לא אמר גוד אסיק מחיצתא). ותוס׳ שם ד״ה במחיצות (כשהבתים מחוברין דאין מחיצות הבתים ניכרות כדפירש בקונטרס). וראה שו״ת צמח צדק סי׳ לט אות ב.

563 **תוס׳** פט, ב ד״ה וקטן (כגון שהגג קטן נכנס לתוך הגדול).

אבל אם גם מחיצות הבית סביב אינן ניכרות ונראות למי שעומד על שפת הגג, כגון שהגג בולט עליהן, כרמלית הוא[564] כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ה[565], אלא אם כן חלון ד׳ על ד׳ פתוח לו מהבית[566] (ואז הוא רשות היחיד כמו שנתבאר שם[567]). אבל מכל מקום אם לא עירבו יחד, אף הגדול אסור בכלים ששבתו בבית, לפי שאין לו גיפופים עודפים מכאן ומכאן, שהרי כותל הבית אין אומרים בו גוד אסיק, הואיל ואינו ניכר למי שעומד למעלה[568]:

דברי שלום

ואפשר דמיירי הכא כשיש מחיצות בין גג קטן לגדול, אף שמסביב לגג אין מחיצה (כדלקמן הערה 568), וכתלים אלו שבינם, נכנסים לתוך הגדול.

וראה פרישה ס״ק ח. מאמר מרדכי ס״ק ג.

[564] רש״י צב, א ד״ה אף גג (מחיצות ניכרות בעינן שלא יהא גג בולט חוצה להם, דאי לא מינכרא, לא אמרינן גוד אסיק). תוס׳ שם פט, א ד״ה במחיצות (ונראה דהוא הדין אם הגג בולט חוץ למחיצות הבית, דחשיב נמי מחיצות שאינן ניכרות ... וליכא למימר גוד אסיק). טור ושו״ע שם (והוא שיהיו מחיצות הבית ניכרות למי שעומד על הגג, אבל אם אינם ניכרות, כגון שהגג בולט עליהם, הוי כרמלית).

[565] סעיף כג (גג הבולט על מחיצות הבית בענין שאין מחיצות הבית ניכרים ונראים לעומדים על הגג כשמסתכלין תחת רגליהם, כגון גגין שלנו, אין אומרים במחיצות אלו גוד אסיק, ולכן על גבי הגג אינו רשות היחיד ... אלא כרמלית).

[566] רא״ש פ״ט ס״ב (נראה דאם יש חלון ארבעה על ארבעה פתוח לגג, הוי כחורי רשות היחיד, אף על גב דלית ליה מחיצות). טור ושו״ע (אלא אם כן פתוח לו מהבית חלון ארבע על ארבע), ובסי׳ שמה סט״ז (גג הבולט על מחיצות הבית בענין שאין מחיצות הבית ניכרות לעומד על הגג ... אם חלון פתוח לו מן הבית, הוי כרשות היחיד).

[567] ״ואם חלון פתוח לו מן הבית, נעשה כולו כחורי רשות היחיד, ורשות היחיד הוא״.

[568] **עי׳ תוס׳ דף פ״ט סוף ד״ה במחיצות** (דאי לא מינכרא, גדול נמי אסור, משום דקטן אוסר עליו).

והשו״ע (אבל אם אינם ניכרות, כגון שהגג בולט עליהם, הוי כרמלית אלא אם כן פתוח לו מהבית חלון ארבע על ארבע), שלפום ריהטא אינו מובן, שאף שעל ידי החלון נעשה הגג חורי רשות היחיד, וכדלעיל סי׳ שמה סכ״ג (גג הבולט על מחיצות הבית בענין שאין מחיצות הבית ניכרים ונראים לעומדים על הגג כשמסתכלין תחת רגליהם, כגון גגין שלנו, אין אומרים במחיצות אלו גוד אסיק, ולכן על גבי הגג אינו רשות היחיד, אפילו הוא גבוה ורחב הרבה, אלא כרמלית הוא. ואם חלון פתוח לו מן הבית, נעשה כולו כחורי רשות היחיד, ורשות היחיד הוא). מכל מקום עדיין הקטן אוסר עליו, שאין כאן גיפופים לגג הגדול, כמובא לעיל מהתוס׳.

מיירי על כרחך כשיש מחיצה בין קטן לגדול; שאף שהגג בולט מהמחיצות, ואין לו מעקה מסביב, מכל מקום מיירי שיש מחיצה בין קטן לגדול. **מדנקט** (בתחלת הסעיף) **ונפחת מבעוד יום** (גג קטן שנפרץ קודם השבת).

ועל זה מבאר בסוף הסעיף, שאם פתוח לו חלון מהבית, מותר לטלטל מהבית לגג, שנעשה כחורי רשות היחיד, והגגות אינם אוסרים זה על זה כיון שיש מחיצה בין קטן לגדול.

משא״כ כאן בפנים מיירי שאין מחיצה בין קטן לגדול, ולכן נתבאר כאן, שאף שעל ידי החלון נעשה הגג רשות היחיד, מכל מקום אוסרים הגגות זה על זה.

שעה מה הם הדברים השרויים בחצר שאינם אוסרים

ובו ה׳ סעיפים

א מרפסת[569] ארוכה שלפני העליות, ועומדת בחצר, ועולין לה בסולם, ובני העליות יוצאין לה דרך פתחיהם הפתוחים לה ויורדין ממנה בסולם לחצר ועוברים לרשות הרבים[570]. הרי מרפסת זו לעליות

---

[569] בסימן שלפנינו יתבארו דיני תל, עמוד, בור וזיזין שבין החצר למרפסת, מתי נותנים אותם לבני החצר ומתי לבני המרפסת, כדלקמן סעיפים ב-ה.

ובתור הקדמה מבאר שני טעמים, מדוע בני המרפסת אינם אוסרים על בני החצר, כשלא עירבו יחד:

(א) החצר אינה פרוצה למרפסת, שהרי המרפסת גבוהה עשרה ומוחלקת מהחצר, והסולם אינו נחשב פירצה האוסרת.

(ב) החצר אינה רשות משותפת לבני המרפסת, אלא לבני החצר, ואף שבני המרפסת עוברים דרך החצר, רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה.

[570] **רש״י** פג, ב ד״ה ה״ג במתניתין (מרפסת ארוכה היא והרבה פתחי עליות פתוחין לה, וכולן יוצאין בסולם אחד לחצר וממנה לרשות הרבים). נט, סע״ב ד״ה מרפסת (דיורי עליות סמוכות זו לזו ופתוחות לחצר, ועושין מרפסת על פני אורך עליות ופותחין לה פתחי כולן, ועולין ויורדין דרך סולם של מרפסת לחצר, ודריסת רגליהן ויציאתן לרשות

כחצר לבתים, ואם לא עירבו יחד אסורים להוציא לה כלים ששבתו בעליות, שבני העליות אוסרים אותה זה על זה, הואיל והיא משמשת לכולם וכולם פתוחים לה כמו הבתים לחצר[571].

אבל אין צריך לערב עם בני החצר, שאף שהם ע[ובדים] לרשות הרבים דרך החצר אינם אוסרים אותה עליהם, הואיל ואינן פתוחים לה אלא למרפסת, וסתם מרפסת גבוה עשרה, וכל גבוה עשרה רשות בפני עצמו הוא ומוחלקת מרשות שאצלה[572].

ומכל מקום אם רצו לערב עם בני החצר, כדי שגם הם יהיו מותרים להוציא לחצר כלים ששבתו בעליותיהם, יכולים לערב על ידי הסולם שמחצר למרפסת שהוא נידון כפתח, כמו שנתבאר בסי׳ שע״ב[573], והרי הן כב׳ חצרות ופתח ביניהן שאם רצו מערבים יחד ואם רצו מערבת כל אחת לעצמה[574]. ואף שהסולם תורת פתח עליו, אף על פי כן אין העליות חשובות כפתוחות לחצר, לפי שהסולם אין תורת פתח עליו אלא להקל, שיכולים לערב יחד על ידי סולם שביניהן כמו על ידי פתח, אבל לא להחמיר[575].

במה דברים אמורים שבני המרפסת דהיינו בני העליות אינם אוסרים בחצר, כשיערבו הם יחד שהם מותרים במרפסת שלהם, והרי זו רגל המותרת במקומה שאינה אוסרת שלא במקומה, כמו שיתבאר בסי׳ שע״ח[576]. אבל אם לא עירבו, כיון שהם אסורים במרפסת שלהם, הרי זו רגל האסורה במקומה ואוסרת

דברי שלום

הרבים דרך החצר הויא). טור ושו״ע ס״א (מרפסת, שהוא דרך לעליות הפתוחים לה, ועומדת בחצר, ועולים לה בסולם, ובני העליות יורדים ממנה לחצר ועוברים לרשות הרבים).

[571] תוס׳ שם ד״ה קא סלקא דעתיך (וכשלא עירבו בני עליות יחד, אוסרים המרפסת זה על זה). ריטב״א שם (עירבו ... בני מרפסת לעצמן, שאם לא כן ... הם עצמם אוסרים זה על זה). רמב״ם פ״ד הט״ו (ואם היתה שם מרפסת או עליה ועירבו ... לעצמן. אנשי המרפסת או אנשי העליה מטלטלין כלים ששבתו בבתיהן בכל המרפסת).

וכן הדין בכל בנין מגורים שיש בו כמה דירות, שחדר המדרגות והפרוזדור שביניהן הוא כחצר לבתים, ואם לא עירבו יחד, אוסרים זה על זה.

[572] משמעות המשנה פג, ב (אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו), וברש״י (ולא עירבו אלו עם אלו, אבל עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן ... ואעפ״כ אין אוסרין, הואיל וגבוה מרפסת י׳, שלא הלכו בסולם אלא להקל, ואמרינן תורת מחיצה עליו ואינן אוסרין, כדאמרינן בכיצד מעברין (נט, ב) סולם תורת פתח עליו ותורת מחיצה עליו והכל להקל. ומכל מקום שני רשויות הן ואין מוציאין מזו לזו). צא, רע״ב (ולא עירבו בני חצר עם בני מרפסת, אבל עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן. ובני מרפסת אין אוסרים על בני חצר אע״פ שיורדין לה בסולם ודריסת רגלם עליה לרשות הרבים, דאמרינן לעיל בפ׳ כיצד מעברין (נט, ב) סולם תורת פתח עליו ותורת מחיצה עליו והכל להקל, והכא אמרינן תורת מחיצה עליו). ב״ח ריש הסימן (ומיירי במרפסת שהיא גבוהה י׳, דאם אינה גבוהה י׳ חשוב הכל כחצר אחד ואוסרין על בני החצר), וכדאמרינן בגמרא שם (ואי לא גבוה מרפסת עשרה, כי קא עביד דקה מאי הוי), ופרש״י (והרי הן כשתי חצירות שאין כותל ביניהן).

ומ״ש כאן ״סתם מרפסת גבוה עשרה״, היינו כי מיירי הכא שגובה המרפסת שווה לגובה רצפת העליה, והיא גבוהה מרצפת קומת הקרקע לפחות כ״ד טפחים, שהם ד׳ אמות, כדלעיל סי׳ שמט ס״א (כל אדם יש לו ד׳ אמות ... דהיינו כמדת אורך גופו שהוא ג׳ אמות, ואמה כדי לפשוט בה ידיו ורגליו).

ומה שאמרו בגמרא ״לא גבוה מרפסת עשרה״, וכן האמור לקמן ס״ב (ואם [העמוד] הוא תוך עשרה לשניהם), היינו שגובה המרפסת פחות מעשרים טפחים מקרקע החצר, מיירי שרצפת קומת הקרקע נמוכה יותר מקרקע החצר, ועולים במדרגות מקומת הקרקע אל החצר.

[573] סעיף יא (כותל שבין ב׳ חצרות גבוה עשרה לשתיהן, והעמיד אצל הכותל סולם רחב ד׳ טפחים, וכן כנגדו בחצר השנית ... אם רצו מערבין שתי החצרות יחד).

[574] טור ושו״ע ס״א (והוי כשתי חצרות ופתח ביניהם, שאם רצו מערבים יחד ואם רצו כל אחד מערב לעצמו), וכדלעיל סי׳ שעב ס״ה (אין ב׳ חצרות יכולים לערב יחד, אלא אם כן יהיה ביניהם פתח ... ואז אם רצו מערבים יחד ... ואם רצו מערבין כל אחד לעצמו, ואסורים לטלטל מזו לזו ... כלים ששבתו בבית).

[575] רב שם נט, סע״ב (סולם תורת פתח עליו ותורת מחיצה עליו ... בסולם שבין שתי חצירות, רצו אחד מערב רצו שנים מערבין ... אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו), והוא כמובא לעיל (הערה 572) מרש״י שהמרפסת אינה אוסרת על החצר.

[576] סעיף ב (עירבה כל אחת לעצמה, כל אחת מותרת בחצרה, ואין הפנימית אוסרת על החיצונה אע״פ שלא עירבה עמה, הואיל והיא מותרת בחצרה, ורגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה).

שלא במקומה עד שיערבו שם[577], כמו שיתבאר שם[578]:

ב אם עירבו בני המרפסת לעצמן, ולא עירבו עם בני החצר, ויש בחצר תל או עמוד שהוא של בני החצר ושל בני המרפסת בשותפות[579], ושניהם משתמשים בו בחול[580], אם הוא גבוה עשרה מקרקעית החצר ואינו נמוך עשרה ממרפסת, נותנים אותו לבני המרפסת, שהם מותרים להשתמש בו בשבת בכלים ששבתו בעליות, ולא בני החצר[581] בכלים ששבתו בבית, לפי שלהם הוא תשמישו בנחת, כיון שהוא תוך עשרה להם, ולבני החצר תשמישו בקשה, שאין דרך להשתמש בו בחצר אלא לכתף עליו משוי כבד, וכיון שגבוה עשרה אינו ראוי לכיתוף משוי אלא בקושי[582], וכל שלזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה נותנים אותו לזה שבנחת[583].

במה דברים אמורים כשהוא סמוך למרפסת. אבל אם הוא מופלג מכנגדה ד׳ טפחים, כיון שאינה יכולה להשתמש בו אלא על ידי זריקה באויר ברוחב ד׳ טפחים, הרי זה גם כן תשמישו בקשה, ולכן אוסרים זה

---

[577] טור ושו״ע (ובלבד שיערבו כל בני מרפסת לעצמן, כדי שתהא רגל המותרת במקומה). לבוש ס״א (ובלבד שיערבו כל בני מרפסת לעצמן כדי שתהא רגל המותרת במקומה, ורגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה, שאם לא עירבו בני מרפסת לעצמן אסרי על בני החצר, דרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה). ט״ז ס״ק א (פירוש, דרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה, וכי עירבו מותרין).

[578] ס״ב (עירבה חיצונה לעצמה ולא עירבה הפנימית כלל, או ששכח אחד מן הפנימית ולא עירב, שתיהן אסורות, שכיון שפנימית אסורה בחצרה ויש לה דריסת הרגל על החיצונה, אוסרת אותה, שרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה כשיש לה שם דריסת הרגל).

[579] תוס׳ פג, ב ד״ה קא סלקא דעתך (דתל ועמוד הוי של שניהם). הגהות אשרי פ״ח ס״ג (וכגון ששניהם שותפין בו, אבל אם הוא של אחד מהן, אף על פי שחבירו משתמש בו, לא אסר עליה). טור ושו״ע שם (ויש בחצר תל או עמוד שהוא משותף בין שניהם).

וכן הוא לעיל סי׳ שנה סט״ז (וכגון שעשו אותה מחיצה בשותפות), ושם נסמן (הערות קיא-ב). לקמן ס״ג (של בני החצר והמרפסת בשותפות), וס״ה (והם מבני החצר והעליות בשותפות). סי׳ שעו ס״ב (של שניהם בשותפות), וס״ד (אם הוא של שניהם בשותפות).

[580] רשב״א פה, א סד״ה ואסיקנא (בשעשו בשותפות, ומשתמשין הן בחול). ריטב״א פד, א ד״ה אלא מאי (הכא התל והעמוד משותף הוא ממש בין החצר ומרפסת ... ומשתמשין שם בחול בעמוד בשותפות). וראה צב ע״א בפרש״י ד״ה אמר רב הונא (דהא לא שכיחי בה מאני דבתים), ובדף פה סע״א (אין לו בה תשמיש גמור בחול ... שמשתמש בה בחול). לקמן סי׳ שעו ס״ג (חבירו משתמש בה בחול).

[581] משנה פג, ב (כל שגבוה י׳ טפחים, למרפסת), ופרש״י (אם יש בחצר תל או עמוד גבוה י׳ ... רשות מרפסת שולטת בו ומשתמשין הן בו, אבל לא בני חצר). טור ושו״ע ס״ב (אם הם גבוהים מקרקעית החצר י׳ טפחים ... בני מרפסת מותרים). גמרא פד, א לרב (לאותן הדרים במרפסת), ופרש״י (דלדידהו הוי האי תל שבחצר שוה להן בתוך עשרה, או נמוך או גבוה מהם פחות מי׳). טור ורמ״א ס״ב (ובתוך עשרה למרפסת).

[582] רש״י דף פנ״ז ע״ב ד״ה בכומתא וסודרא (שאינו ראוי להם לכיתוף משאוי כבד, כדאמר ביציאות השבת שבת ח, א תשעה חזו לכיתוף, אבל י׳ לא). רבינו יהונתן במשנה שם ד״ה כל שגבוה (כיון שהוא להם בנחת, ולא בני החצר, דתשמישם קשה הוא, שהרי טורח להם להגביה כלי כבד על גבי העמוד, אבל בני המרפסת אינם גבוהים מן העמוד עשרה).

וכדלעיל סי׳ שמה סי״ג (ואם הוא גבוה ט׳ טפחים מצומצמים, שראוי לכתף עליו, שאינו לא גבוה ולא נמוך, ורבים מכתפים עליו ... ויש אומרים שמט׳ ועד עשרה ראוי הוא לכיתוף). משא״כ גבוה עשרה לא נוח לכתף עליו.

[583] גמרא פג, ב (וכל דבר שתשמישו לזה בנחת ולזה בקשה, נותנים אותו לזה שתשמישו בנחת). ט״ז ס״ק ב (הכלל מסעיף זה, דכל שלזה תשמישו בנחת ולזה בקשה, לא מקרי רק רשות לאותו שתשמישו בנחת, ואין השני יכול למחות בידו כלל).

וכן הוא לעיל סי׳ שעב ס״ט (לפי שתשמיש כותל זה למי שגבוה לו עשרה הוא תשמיש בקושי, נותנים אותו לזה שתשמישו בנחת, לפיכך נותנים כותל זה למי שאינו גבוה לו עשרה שישתמש בו).

ואף שנתבאר לעיל שם (ומונעים אנו את מי שגבוה לו עשרה להשתמש בו, אף בכלים ששבתו בחצר, כדי שלא יאסר על זה שאינו גבוה לו עשרה להשתמש בו בכלים ששבתו בבית).

מכל מקום לא אסרו כאן על בני החצר, אלא להשתמש ״בכלים ששבתו בבית״.

על זה, ושניהם אסורים בו בכלים ששבתו בבית עד שיערבו[584].

ואם הוא תוך עשרה לשניהם[585] או יותר מעשרה לשניהם[586], אם הוא מופלג מכנגד המרפסת ד׳ נותנים אותו לחצר שתשמישו לה בנחת יותר מלמרפסת[587], ואם אינו מופלג ד׳ שניהם אסורים.

ואם הוא תוך עשרה לחצר ויותר מעשרה למרפסת, נותנים אותו לחצר בכל ענין, אע״פ שאינו מופלג ד׳ מכנגד המרפסת[588]:

ג בור שבחצר של בני החצר והמרפסת בשותפות[589], ומקיפתו חוליא גבוה י׳, וסמוכה למרפסת, אע״פ שבני החצר משתמשים בו בשלשול ובזריקה, שזורקין דלי למעלה מן החוליא ומשלשלין אותו לבור, ובני מרפסת משתמשים בשלשול בלבד, אעפ״כ אוסרים זה על זה למלאות בדלי ששבת בביתו או בעליות, או להביא המים בכלים קלים להצניעם שמה[590]. ואין נותנים אותו לבני המרפסת, הואיל וגם להם תשמישו בקשה על ידי שלשול י׳ טפחים. ואפילו אם הבור מלא מים עד גובה החוליא סמוך למרפסת, אסור משום גזירה שמא יחסרו המים בשבת וישתמשו בו כבתחלה. אבל אם היה הבור מלא בדבר שאינו ניטל בשבת[591], הרי הוא כעמוד או תל גבוה עשרה מחצר ותוך עשרה למרפסת, שנותנים אותו למרפסת[592], אם אינו מופלג מכנגדה ד׳:

---

[584] **במשנה שם** פג, ב (במה דברים אמורים בסמוכה, אבל במופלגת, אפילו גבוה י׳ טפחים, לחצר. ואיזו היא סמוכה, כל שאינה רחוקה ארבעה טפחים). גמרא פד, א (מאי לחצר, אף לחצר, ושניהן אסורין), ופרש״י (דלשניהן תשמישו בקשה, לחצר בזריקת גובה, ולעלייה בזריקה את משך ההפלגה).

טור (ואם הוא לשניהן שוה תוך י׳, או יותר מי׳, והוא בתוך ד׳ למרפסת, או שהוא גבוה י׳ לבני החצר ורחוק ד׳ מן המרפסת ... שניהם אסורין).

רמ״א ס״ב (ואם היו רחוקים מהמרפסת ד׳ טפחים או יותר, אף על פי שגבוהים עשרה (מן החצר, לתוך עשרה למרפסת) ... שניהם אסורים).

דלא כתוס׳ פד, א ד״ה הכי נמי (אבל לרב דאמר אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, הויא הא לחצר דוקא, ומותרין).

עי׳ ט״ז סוס״י שעו ס״ק ג (דלא אמרו אין אדם אוסר דרך אויר אלא דוקא בתרתי לריעותא, דהיינו באינו יכול להשתמש אלא דרך זריקה או שלשול כזה בבאר, ועוד ריעותא דבעינן שיהיה מופלג מן רשותו ד׳ טפחים, בזה מתירין בדרך אויר. ולפי זה לא קשה מידי מה שהקשיתי בסמוך להרמב״ם מדין התל שבחצר, דלרש״י, שהוא כשיטת הטור, לא תמצא שם תרתי לריעותא).

והיינו דקיי״ל כשיטת רש״י וטור ורמ״א וט״ז, שאם העמוד גבוה עשרה מהחצר, ותוך עשרה מהמרפסת, אלא שהוא מופלג ארבעה מהמרפסת, בזה אמרינן פד, א (אף לחצר, ושניהם אסורין).

ואם הוא תרתי לריעותא, שהמרפסת גבוהה עשרה מהעמוד וגם מופלגת ארבעה מהעמוד, בזה אמר רב פה, א (אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר).

ועל זה מסיק לקמן בסמוך (ואם הוא ... יותר מעשרה לשניהם, אם הוא מופלג מכנגד המרפסת ד׳, נותנים אותו לחצר שתשמישו לה בנחת יותר מלמרפסת). וכן הוא לקמן סי׳ שעו ס״ב (אין אדם אוסר על אויר חבירו דרך שהוא ברוחב ד׳ טפחים, לפי שאין זה חשוב תשמיש כלל ואינו כדאי לאסור על חבירו אלא אם כן הוא בתוך עשרה. עיין סי׳ שע״ה).

[585] **טור** (ואם הוא לשניהן שוה תוך י׳ ... שניהם אסורין). **ושו״ע** שם (אם אינם גבוהים י׳ טפחים, הרי אלו נחשבים בין החצר ובין המרפסת, ושניהם אסורים). **עי׳ מ״א** ס״ק א (דהוי לשניהם בנחת).

[586] **ט״ז** ס״ק ב (אם שניהם שוים הן בנחת ... הן בקשה, שייך לשניהם, ואוסרין זה על זה). **וכ״מ בטור** (או יותר מי׳ ... שניהם אסורין) **כרב שם** (לזה בשלשול ולזה בזריקה מאי, אמר רב שניהן אסורין).

[587] כיון שהוא תרתי לריעותא למרפסת, כדלעיל (הערה 584).

[588] **טור** לגירסת הב״ח (ואם אינו גבוה י׳ לבני החצר, וממנו למרפסת עשרה ... בני החצר מותרין בו, שהוא נוח להם יותר). **עי׳ ט״ז** שם (ובטור כתוב ואם אינו גבוה י׳ לבני החצר, וממנו למרפסת ד׳, צ״ל יו״ד במקום דל״ת, וכן הגיה מו״ח ז״ל, והוא פשוט).

[589] כדלעיל ס״ב (שהוא של בני החצר ושל בני המרפסת בשותפות), ושם נסמן (הערה 579).

[590] להביא הדלי והמים לעליות או לבתים שבחצרות. וראה מראי מקומות וציונים.

[591] כדלעיל סי׳ שעב סי״ט (בדבר שאינו ניטל בשבת, אף על פי שלא ביטלו שם ועומד לפנותו אחר השבת, מועיל לעשות פתח לערב יחד, אם ירצו), ושם נסמן (הערה 496).

[592] **במשנה שם** פג, ב (חוליית הבור (קרקע שנטלו בחפירת הבור והקיפו בו פי הבור סביב, רש״י) והסלע (או שיש בחצר סלע, רש״י), גבוהים עשרה טפחים, למרפסת. פחות מכאן, לחצר). **רב שם** (לזה בשלשול ולזה בזריקה מאי, אמר רב,

ד היתה מצבה גבוה ד׳ טפחים[593] לפני המרפסת, אין המרפסת אוסרת על בני החצר אפילו תל ועמוד הסמוכה לה[594], שכיון שעשו הפסק לפני המרפסת, גילו דעתם שסילקו עצמן מהחצר[595]:

ה זיזין היוצאין מן הכתלים, והם מבני החצר והעליות בשותפות[596], כל שהוא למטה מעשרה, הרי זה נחשב מהחצר, ובני החצר משתמשים בו. וכל שהוא בתוך י׳ טפחים העליונים הסמוכים לעליה, אנשי עליה משתמשים בו. והנשאר בין עשרה התחתונים עד תחלת עשרה העליונים מן הזיזים היוצאים, שניהם אסורים להשתמש בהם בכלים ששבתו בבתים, אלא אם כן עירבו יחד בני החצר עם בני העליות[597]:

דברי שלום

שניהן אסורין). **גמרא פנ״ד**, א (תנן חוליית הבור והסלע שהן גבוהין עשרה, למרפסת, פחות מכאן, לחצר ... תינח סלע (וגבוה שוה להן הוא, רש״י), בור, מאי איכא למימר (שממלאים הימנו, תשמישתו בשלשול הוא אפילו לבני מרפסת, שהרי מקרקעיתו דולין, ושמע מינה דהואיל ולבני חצר תשמישו בזריקה, שאין יכולין למלאות אלא אם כן זורקין דלי למעלה מן החוליא, יהבינן לה לבני מרפסת דבשלשול, רש״י). אמר רב יצחק בריה דרב יהודה, הכא בבור מלאה מים עסקינן). **אביי שם** (והא חסרא ... כיון דכי חסרא אסירא כי מליא נמי אסירא. אלא אמר אביי, הכא בבור מליאה פירות עסקינן. והא חסרי, בטיבלא (שהן מוקצין מחמת איסור טבל ואסורין לטלטל, רש״י)). רמב״ם פ״ד הי״ח (בור שבחצר, אם היה מלא פירות טבלים שאסור לטלטלן בשבת וכיוצא בהן, הרי הוא וחוליתו כסלע או תל שבחצר, אם היה גבוה עשרה סמוך למרפסת, הרי הוא נחשב עם המרפסת. אבל אם היה מלא מים, אין בני חצר ולא בני מרפסת מכניסין ממנו לבתים עד שיערבו). מ״א סוף ס״ק א (בור שבחצר, אם היה מלא פירות טבלים שאסור לטלטלם בשבת, הרי הוא וחוליתו כסלע, ומחשב למרפסת כמו שנתבאר לעיל. אבל מלא מים, אסור, שמא ימלא ממנה ותחסר מי׳ (רמב״ם)).

ב״י בסוף הסימן (וכתבו הרמב״ם בפרק ד׳ מהלכות עירובין (הי״ח). ורבינו לא חשש לכתבו, משום דכיון שהוא מלא דבר שאינו ניטל בשבת, הוה ליה בכלל תל או עמוד שכתב).

[593] כדעת התוס׳ נט, ב ד״ה דעביד דקה (מחיצה גבוה ד׳ טפחים, כגון איצטבא, בפני החצר). רבינו יהונתן יז, סע״ב (דקה, שהוא אצטבא גבוהה ארבעה טפחים). פסקי ריא״ז פ״ה ה״ה, הובא בשלטי הגבורים יח, א (דקה, שהיא מחיצה קטנה גבוה ד׳ טפחים). ב״ח סי׳ שצב ד״ה ומ״ש רבינו מחיצה גבוהה י׳ טפחים (נראה לי עיקר ... סגי בד׳ טפחים בכל דקה דעלמא). מ״א שם ס״ק ז (מצבה, היינו אצטבא גבוה ד׳ טפחים. כן כתבו הרי״ף והר״ר יהונתן, וכ״פ הב״ח ושלטי גבורים).

וכן הוא לקמן סי׳ שפו סוף ס״ט (איצטבא גבוה ד׳ טפחים על פתחה). סי׳ שצב ס״ד (איצטבא גבוהה ד׳ טפחים).

[594] **רמב״ם** פ״ד הט״ז (הסלע או תל וכיוצא בו שבתוך החצר ... שניהן אסורין להוציא לשם כלי הבתים עד שיערבו. היתה מצבה רחבה ארבעה טפחים לפני המרפסת, אין המרפסת אוסרת על בני החצר, שהרי נחלקה מהן). **מהא דשמואל ס**, רע״א (אנשי מרפסת ואנשי חצר ששכחו ולא עירבו, אם יש לפניה דקה ארבעה אינה אוסרת, ואם לאו אוסרת).

מ״מ שם (ויש שם על מימרא זו אוקימתות, ורבינו כתבה כפשטה. ומדבריו נראה שהוא מפרש שהמצבה הזאת מתרת הרשויות שהן בחצר, שנאמר עליהן למעלה שהן אסורין). הובא ב״י ד״ה כתב הרמב״ם. והיינו שבגמרא מפרשים את דברי שמואל באופן מסויים (הכא במאי עסקינן בדלא גבוה מרפסת עשרה ... במגופפת עד עשר אמות). והרמב״ם למד מכך את ההלכה הזאת כפשטה (שהמצבה הזאת מתרת הרשויות שהן בחצר, שנאמר עליהן למעלה שהן אסורין), שאם היתה מצבה ״אין המרפסת אוסרת על בני החצר אפילו תל ועמוד הסמוכה לה״. שו״ע ס״ג (היתה מצבה ארבעה טפחים לפני המרפסת, אין המרפסת אוסרת על בני החצר, שהרי נחלקה מהם).

[595] גמרא שם (דכיון דעביד דקה, איסתלוקי איסתלוק ליה מהכא). **ט״ז** ס״ק ג (דכיון שעשה הפסק לפני המרפסת, גילה דעתיה דסליק נפשיה מהחצר).

וכן הוא לקמן סי׳ שפו סוף ס״ט (עשתה מעשה המוכיח על סילוקה, שבנתה איצטבא). סי׳ שצב ס״ד (ואם בנו איצטבא ... סילק עצמו מלהשתמש).

[596] כדלעיל ס״ב (שהוא של בני החצר ושל בני המרפסת בשותפות), ושם נסמן (הערה 579).

[597] **ברייתא פנ״ד**, א (אנשי חצר ואנשי עלייה ששכחו ולא עירבו, אנשי חצר משתמשין בעשרה התחתונים, ואנשי עלייה משתמשין בעשרה העליונים. כיצד, זיז יוצא מן הכותל למטה מעשרה – לחצר, למעלה מעשרה – לעלייה, הא דביני ביני – אסור). שו״ע ס״ד (זיזים היוצאים מהכתלים, כל שהוא למטה מעשרה טפחים, הרי זה נחשב מהחצר, ובני החצר משתמשין בו. וכל שהוא בתוך י׳ טפחים העליונים הסמוכים לעלייה, אנשי עלייה משתמשין בו. והנשאר בין י׳ התחתונים עד תחלת י׳ העליונים מן הזיזין היוצאים, שניהם אסורים בו, ואין משתמשין בהם בכלים ששבתו בבתים, אלא אם כן עירבו).

ואם הם בולטים מהכותל לרשות הרבים, ראה לעיל סי׳ שנג ס״ב-ג.

שעו בור ובאר שבין שתי חצירות

ובו ד׳ סעיפים

א בור שבין ב׳ חצירות, ואין ביניהן פתח או חלון שיוכלו לערב, או שיש ביניהן ולא עירבו, אין ממלאין

ממנו בשבת, שהרי רשות שניהן שולטת שם. אלא אם כן עשו לו מחיצה עשרה טפחים למעלה מן המים[598], להיכר הפרשה בין רשות זו לזו[599]. שבמחיצה זו אומרים גוד אחית למטה עד קרקעית הבור, כמו שנתבאר בסימן שנ"ה[600], הואיל ויש בה היכר וזכרון, שלא יבואו לטלטל מחצר לחצר במקום אחר שלא במקום מילוי מים[601], שבמים בלבד הקילו לומר גוד אחית[602] מטעם שנתבאר שם[603]. אבל כותל החצר שמהלך על גבי הבור, אינו נידון משום מחיצה, לפי שאין בו היכר כלל, הואיל ולא נעשה בשביל כך[604].

ואם המחיצה היא כולה בתוך המים, צריך שיהא טפח יוצא ממנה למעלה מן המים, כדי שתהא ההפרשה ביניהן ניכרת[605]. ואם היא כולה למעלה מן המים, צריך שיהא טפח ממנה משוקע במים[606], למנוע הדלי

---

[598] **משנה פו**, א (בור שבין שתי חצירות (ואין פתח ביניהם לערב זו עם זו, רש"י סוכה טז, א), אין ממלאין ממנו בשבת (שרשות שניהן שולטת בה ... שזה אוסר על זה, רש"י פה, רע"א), אלא אם כן עשו לו מחיצה גבוה עשרה טפחים). טור ושו"ע ס"א (בור שבין שתי חצרות, ואין ביניהם פתח או חלון שיוכלו לערב, או שיש ביניהם ולא עירבו, אין ממלאים ממנו בשבת, אלא אם כן עשו מחיצה עשרה למעלה מן המים).

וראה גם לעיל סי' שנה סט"ז (הרי שתיהם אסורות למלאות עד שיערבו, מפני שרשות שתיהן שולטת שם). סי' שעב ס"ט (אם גם השני יהיה לו רשות להשתמש בו איזה תשמיש, תהא רשות שניהם שולטת בכותל זה ויהא אסור).

[599] רש"י שם ד"ה בין מתוך (שתראה כהפסקה). תוס' שם ד"ה דעריבי מיא (היכר הפרשה ביניהם). רמב"ם הל' שבת פט"ו הי"ג (והקלו במחיצה שאינה אלא כדי לעשות היכר). לבוש ס"א (כדי שיהא ניכר שהמים הללו חלוקין הם חציין לאלו וחציין לאלו).

וכיון שמחיצה שעל גבי המים אינה מועלת אלא כשיש בה היכר וזכרון, לכן יתבאר לקמן בסמוך שצריך: (א) שהמחיצה נעשית בשביל כך. (ב) שתהא המחיצה יוצאת טפח למעלה מן המים. (ג) שיהא טפח ממנה משוקע במים שיהא נראה כמובדלים.

[600] סעיף א (אלא אם כן עשה לה מחיצה גבוהה י' טפחים כל סביבה ... שאז מותר משום גוד אחית, דהיינו שאנו רואים המחיצות שסביבה כאלו נמשכו למטה עד התהום), וס"י (שיש לו בזה היכר וזכרון).

וכן הוא לקמן סי' תב ס"א (ואפילו היא תלויה שאינה מגעת עד קרקעית החריץ, שהמים מעורבים מתחתיה, אין בכך כלום, שקל הוא שהקילו במים שאין צריך רק שיהיו נראים כמובדלים, כמו שנתבאר בסי' שנ"ה ושע"ו).

[601] הטעם דלא התירו מחיצת המים אלא במקום שההפרשה ניכרת, כדלקמן בסמוך (צריך שיהא טפח יוצא ממנה למעלה מן המים, כדי שתהא ההפרשה ביניהן ניכרת ... צריך שיהא טפח ממנה משוקע במים ... שיהא נראה כמובדלים ולא יהא נראה שזה דולה מרשות חבירו), כי אם לא תהי' ההפרשה ניכרת, ויהא נראה שזה דולה מרשות חבירו, "יבואו לטלטל מחצר לחצר במקום אחר שלא במקום מילוי מים".

[602] גמרא פו, ב (דקל הוא שהקילו חכמים במים).

[603] סעיף י (קל הוא שהקילו חכמים במים לומר גוד אחית, הואיל ואין בקיעת הדגים נראית).

[604] כת"ק במשנה שם (אלא אם כן עשו לו מחיצה גבוה עשרה טפחים ... אמר רבי יהודה לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהם). רש"י פז, א במשנה ד"ה עשו לה (ואע"ג דמחיצה תלויה מתרת במים, הני מילי היכא דנראית מחיצה שנעשית בשביל המים). תוס' פו, ב ד"ה אלא (נראה דאינה מועלת המחיצה העשויה ... לא לשם מחיצת מים, דאין הלכה כרבי יהודה דאמר לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהן). טור (ובלבד שתהא עשויה לכך להתיר למלאות), וב"י ד"ה ומ"ש ובלבד שתהא (לאפוקי מרבי יהודה דאמר שם באותה משנה לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהם, ואמרינן בסוף פרק חלון (פא, ב) הלכה כרבי יהודה בעירובין, ולא במחיצות).

וכן הוא לעיל סי' שנה ס"א (ובלבד שיעשנה בשביל כך כדי להתיר מילוי המים, אבל אם עשאה לצורך אחר אין אומרים בה גוד אחית), וס"י (ולא הקילו אלא כשעשה המחיצה לשם המים כדי להתיר בהם הטלטול). סי' שנו ס"א (ומכל מקום כותל החצר שעובר שם עליהם אינו מועיל כלום אף אם היה משוקע במים טפח, לפי שלא הקילו במים אלא במחיצה הנעשית לשם המים כדי להתיר הטלטול בהם)

[605] **ר' חייא שם** (צריך שיראו ראשן של קנים (העליונים, רש"י) למעלה מן המים טפח). שו"ע שם (ואם היתה המחיצה כולה בתוך המים, צריך שיהיה טפח יוצא ממנה למעלה מן המים, כדי שתהיה ניכרת רשות זה מרשות זה).

וכן הוא לעיל סי' שנו ס"א (ואם היתה המחיצה כולה יורדת בתוך המים, צריך שיהא טפח ממנה יוצא למעלה מן המים).

[606] **ברייתא שם** (דתני יעקב קרחינאה צריך שישקע ראשי קנים (התחתונים, רש"י) במים טפח). טור ושו"ע שם (וצריך שיהיה טפח מן המחיצה יורד בתוך המים).

וכן הוא לעיל שם (ויהיה טפח ממנה משוקע במים).

מלילך ולחצוב מים מרשות חבירו[607]. ואף שגם עכשיו הולך הדלי מתחת המחיצה לרשות חבירו, אין בכך כלום, שקל הוא שהקילו חכמים במים, שלא להצריך בהם מחיצה גמורה להבדיל בין מים למים לגמרי[608], אלא שיהא נראה כמובדלים ולא יהא נראה שזה דולה מרשות חבירו אלא כאילו כל אחד דולה מרשותו[609].

וכן אם הניחו על פני הבור קורה רחבה ד׳ טפחים, זה ממלא מצד זה וזה ממלא מצד זה, שהקילו במים[610] לומר פי תקרה יורד וסותם משתי רוחותיה, וכאילו פי התקרה הוא מחיצה יורדת עד קרקעית הבור[611]. וכאן אין לחוש שיהא נראה שזה דולה מרשות חבירו, לפי ששיערו חכמים שאין דלי מהלך יותר מד׳ טפחים, ואם כן לא יחצוב מים מצד הב׳ של הקורה שהוא רשות חבירו[612]. ואף שחוצב מתחת הקורה ושם רשות שניהם שולטת, אין בכך כלום, שהקילו חכמים במים, ולא חששו אלא שלא יחצוב הדלי מצד הב׳, שאז נראה לעין שחוצב מרשות חבירו, משא״כ תחת הקורה אינו ניכר כל כך שרשות חבירו שולטת שם, ואין נראה כחוצב מרשות חבירו[613]. וכן הקילו במים, ולא חששו מה שהמים מתערבים והולכים מצד זה של המחיצה או הקורה לצד הב׳ והלה דולה אותם שם[614].

וכל זה למלאות המים ולהכניסם לבית, או אפילו ישתמש בהם בחצר אלא שדולה בדלי ששבת בבית, אבל אם שבת בחצר, אין צריך שום תיקון לבור למלאות ממנו לחצרות, שהרי כל החצרות רשות אחד הן

---

[607] ר״ח שם (ראשי הקנים במים טפח למנוע הדלי מלילך ולחצוב המים מרשות חבירו). הובא בראב״ש פ״ח סוס״י ז (ור״ח ז״ל פירש ... שלא יהא מוליך מחצי הבור שהוא רשות חבירו ... לפיכך מצריך שיהו ... ראשי הקנים במים טפח, למנוע הדלי מלילך ולחצוב המים מרשות חבירו). תוס׳ פו, ב רד״ה הא קאזיל (שמצריך לשקע ראשי קנים במים, שלא ידלה מרשות חבירו). מ״א ס״ק א (ולא ילך הדלי לרשות חבירו).

[608] כ״מ בראב״ש שם (קל הוא שהקילו חכמים במים, דאין מחיצה תלויה מתרת אלא במים, אף על פי שאין מגעת עד הקרקע, רק שיהו הקנים שקועים טפח בבור שלא יכנס הדלי בהדיא לחלק חבירו). הגהות הב״ח לרי״ף שם (והכי פירושו, כיון דלא מייתי בהדיא משל חבירו, קל הוא שהקילו במים, דאע״ג דמייתי ממיא דעריבי, בהיכר כל דהו סגי).

[609] תוס׳ פו, א ד״ה דעריבי (אם יש היכר, אע״פ שהמים באים מצד זה לצד זה לא קפיד).

והיינו שכשם שהצריכו שיהא טפח יוצא למעלה מן המים כדי שתהי׳ ההפרשה ניכרת לעין. כן הצריכו שהיא טפח משוקע במים כדי שלא יהא נראה שזה דולה מרשות חבירו.

ושניהם הותרו בצירוף הטעם שהקילו במים לומר גוד אחית למטה עד קרקעית הבור (כדלעיל הערה 599).

[610] רב נחמן אמר רבה בר אבוה שם פו, רע״ב (קורה ארבעה מתרת במים (בבור שבין ב׳ חצירות, ונתונה על רחבה באמצע הבור למעלה, רש״י) ... דקל הוא שהקילו חכמים במים). טור ושו״ע שם (וכן אם עשו על פי הבור קורה רחבה ד׳ טפחים, זה ממלא מצד הקורה וזה ממלא מצד האחר).

[611] רא״ש פ״ח ס״ז (הלכך נראה לפרש קל הוא שהקילו חכמים במים בקורה ד׳, דמותר בלא שיקוע, משום דפי תקרה יורד וסותם חשיב טפי), ופירש בקרבן נתנאל שם (פירוש, כיון דאין דלי מהלך יותר מארבעה, נמצא שאין דולה מחלק חבירו, ומה תאמר תחת הקורה מיהא עריב מיא, אמרינן כשהוא דולה מתחת הקורה מדיליה הוא דולה, דבצד הקורה הסמוך לחלק חבירו אמרינן פי תקרה יורד וסותם, וכשדולה חבירו מתחת הקורה, לגבי דיליה אמר להיפוך, שצד השני יורד וסותם).

אלא שגם לענין פי תקרה יורד וסותם זקוקים לטעם של קל הוא שהקילו במים; שהרי אין אומרים פי תקרה יורד וסותם אלא כשאינה במילואה, או כשב׳ מחיצות דבוקות זו בזו, כדלעיל סי׳ שסא ס״ה (אומרים בה פי תקרה יורד וסותם אפילו היא יתירה מעשר, רק שאינה במילואה. ויש אומרים שאפילו היא במילואה, אפילו נפרצו ב׳ מחיצות זו אצל זו במילואם ונשאר קירוי עליהם אומרים בו פי תקרה יורד וסותם, אם נשאר שם ב׳ מחיצות דבוקות זו בזו, אבל אם נפרצו ב׳ מחיצות זו כנגד זו במילואה או ביותר מעשרה, ונשאר ב׳ מחיצות שלימות זו כנגד זו, כיון שיש ביניהם פילוש וקפנדריא מפרצה זו לפרצה שכנגדה, אין אומרים בהן פי תקרה יורד וסותם, וכן עיקר).

וראה מראי מקומות וציונים.

[612] גמרא שם (הא קא אזיל דלי לאידך גיסא (תחת כל רוחב הקורה חוץ לקורה בחלק חבירו, רש״י) ומייתי. קים להו לרבנן דאין דלי מהלך יותר מארבעה טפחים תחת קורה). מ״א ס״ק ב (דלא אזיל דלי יותר מד׳).

[613] עי׳ תוס׳ פו, ב ד״ה הא קאזיל (דמשמע ליה דמתרת לגמרי אף תחת הקורה). רמב״ן במלחמות כט, א (קל הוא שהקלו חכמים במים, וכל דלא מייתי בהדיא משל חבירו, אף על גב דמייתי ממיא דעריבי, בהיכר כל דהו סגי). מ״א שם (ואף על גב דעירבו מיא תחת הקורה, קל הוא שהקילו חכמים במים).

[614] תוס׳ פו, א ד״ה דעריבי (אם יש היכר, אע״פ שהמים באים מצד זה לצד זה, לא קפיד).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

לכלים ששבתו בתוכן אעפ״י שלא עירבו[615], כמו שנתבאר בסי׳ שע״ב[616]:

ב ואם אין הבור קרוב לב׳ החצרות אלא רחוק מכל אחד ד׳ טפחים[617], כגון שיש שביל קטן בין כתלי ב׳ חצרות והבור בתוכו[618], אם אין שום חצר פתוחה לו בפתח גמור אלא ממלאין ממנה דרך חלונות הפתוחים לו משתי החצרות, אם יש מן החלונות למים י׳ טפחים, שתשמיש מילוי זה הוא תשמיש בקושי, שניהם מותרים למלאות ממנו בשבת, ואינן אוסרים זה על זה אפילו הוא של שניהם בשותפות, כיון שאינן משתמשים בו אלא בזריקת הדלי באויר ברוחב ד׳ טפחים, ואין אדם אוסר על אויר חבירו דרך שהוא ברוחב ד׳ טפחים, לפי שאין זה חשוב תשמיש כלל ואינו כדאי לאסור על חבירו, אלא אם כן הוא בתוך עשרה[619]. עיין סי׳ שע״ה[620]. אבל אם חצירות פתוחות לשביל, רשות שניהם שולטת בו, והרי הוא כחצר של שניהם ואסורים בו עד שיערבו[621].

במה דברים אמורים כשהשביל הוא רשות היחיד. אבל אם הוא כרמלית, כגון שמפולש בשני ראשיו לכרמלית, אפילו אם הבור מופלג מכתלי החצרות ד׳ טפחים אסור למלאות ממנו, אלא אם כן מקיפתו חוליא גבוה עשרה[622], כמו שנתבאר בסי׳ ש[נ]״ד[623]:

---

[615] הגהות מיימוניות הל׳ שבת פט״ו אות ב (ואל תתמה דבדקאי בין שתי חצירות דאסור למלאות הימנו, דהדלי הוא מאני דביתיה ... כל ששבת בחצר כלים או מים שבבור, מותרים מחצר לחצר בלא עירוב ובלא מחיצה, אבל מאני דביתיה לא. אי נמי אין ממלאין כדי להכניסן לבית). רמ״א ס״א (ודוקא אם בא למלאות בכלים של בית, אבל בכלים של חצר לא בענין שום תיקון, דהא חצירות רשות אחת הן). מ״א ס״ק ג (ועכ״פ אסור להכניס המים לבית אם לא עשו תיקון (הג״מ שם)).

[616] סעיף א (לא אסרו לטלטל מרשות היחיד של זה לרשות היחיד של זה בלי עירוב, אלא בבתים שתשמישן מיוחד ותדיר, אבל הגגות ... וכן החצרות הסמוכות וכן הקרפיפות וכן כל כיוצא בהם מהמקומות שאין תשמישן מיוחד ותדיר, כולן רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכם, שמותר לטלטל ממקום זה שאין תשמישו תדיר למקום אחר שאין תשמישו תדיר).

[617] אביי פה, א לרב (אמר רב יהודה אמר שמואל, בור שבין שתי חצירות מופלגת מכותל זה ארבעה ומכותל זה ארבעה, זה מוציא זיז ... אמר ליה אביי לרב יוסף, הא דרב יהודה דשמואל היא, דאי דרב, הא אמר אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר).

[618] רש״י (הפרודות זו מזו ומפסיק ביניהן כעין מבוי קטן, ואין דיורין פתוחין לו, והבור באותו הפסק מופלגת מכותל זה ארבעה, רש״י). תוס׳ שם ד״ה בור שבין (פירש בקונטרס שיש בין שתי חצירות כעין מבוי קטן, ואין דיורין פתוחין לו, והבור באותו הפסק ... וממלא דרך חלונו, וכן זה, דכיון דמופלגת ד׳ לא שלטי ביה לאסור זה על זה ... ולרב לא צריך שום תיקון דאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר). טור (ואם אין הבור קרוב להם אלא רחוק מכל אחד ד׳ טפחים, כגון שיש שביל קטן בין שתי החצירות והבור בתוכו, ואין דיורין פתוחין לו, אלא ממלאין דרך חלונות הפתוחין לו מב׳ החצירות, מותרין, שאין אדם אוסר דרך אויר). לבוש ס״ב (ואם אין הבור קרוב לב׳ החצירות אלא רחוק מכל אחד ד׳ טפחים, כגון שיש שביל קטן בין שתי חצירות והבור בתוכו, ואין דיורין פתוחין לו, אלא ממלאין דרך חלונות הפתוחין לו משתי החצירות, מותרין, שאין אדם אוסר דרך אויר, ודוקא שמופלגים ד׳ טפחים, אבל אם אינן מופלגין ארבע טפחים, הוי תשמישן אפילו דרך חלונות בנחת, והוי כמי שהבור חציה בחצר זו וחציה בחצר זו שרשות שניהם שולטת שם, ואוסרים זה על זה).

[619] ט״ז ס״ק ג (דלא אמרו אין אדם אוסר דרך אויר אלא דוקא בתרתי לריעותא, דהיינו באינו יכול להשתמש אלא דרך זריקה או שלשול כזה בבאר, ועוד ריעותא דבעינן שיהיה מופלג מן רשותו ד׳ טפחים, בזה מתירין בדרך אויר).

[620] סעיף ב (ואם הוא ... יותר מעשרה לשניהם, אם הוא מופלג מכנגד המרפסת ד׳, נותנים אותו לחצר שתשמישו לה בנחת יותר מלמרפסת), ושם נסמן (הערה 584).

[621] רש״י שם ד״ה זה מוציא (ומשום שיהא רשות לשניהן במבוי נמי ליכא, שאין דיוריהן פתוחין לחצר לצאת ולבא ברגל, ואין תשמישתן בכך אלא דרך אויר). טור ורמ״א שם (ודוקא כשאין החצרות פתוחות לשביל רק בחלונות). מ״א ס״ק ה (דאז הוי תשמיש המילוי דרך אויר, אבל כשהחצירות פתוחות לשביל, רשות שניהם שולטות בו, והוי השביל כחצר שאינה מעורבת, ואסור).

[622] ר״י בתוס׳ שם סד״ה בור (אור״י כגון שאותו הפסק שבין שתי החצירות שהבור עומד שם אינו רשות היחיד, אלא רשות הרבים או כרמלית, ומחיצות הבור גבוהים עשרה, דכשממלאים מן הבור לחצר מביאין דרך מלמעלה מי׳ דהוי מקום פטור, כדאמרינן בשמעתין בשני בתים משני צידי רשות הרבים דמותר לזרוק מזה לזה).

והוא כדלעיל סי׳ שנג ס״א (שני בתים בשני צדי רשות הרבים ... מותר לזרוק מזה לזה דרך מעלה מעשרה, שזהו מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ג שתי חצרות וביניהן ג׳ חורבות[624] שאין בעליהן דרין בהן[625], ומוקפות מחיצות הן מכל רוחותיהן, והרי הן רשות היחיד גמורה, אלא שהן פרוצות זו לזו (במילואן, או ביותר מעשר אמות[626]), ויש לכל אחת מהחצרות חלונות פתוחים לחורבה שאצלה, הרי כל אחד מותר באותה שאצלה להשתמש בה דרך חלונו על ידי שלשול וזריקה, הואיל ואין לו בה תשמיש גמור בחול, שאין לו פתח פתוח לה אלא חלון, אין פרצת המחיצה אוסרת[627].

ומותר להשתמש בכולה וחבירו אינו אוסרה עליו. ואעפ״י שגם חבירו משתמש בה בחול שזורק דרך אויר שלו בפרצה עד תוך חורבה זו, מכל מקום כיון שלחבירו אין לו בה אלא על ידי זריקה באויר ברוחב ד׳ טפחים ויותר, אינו יכול לאוסרה עליו, ונותנים אותה לו שיש לו בה תשמיש נוח בשלשול סמוך לחלונו, ואין חבירו יכול להשתמש בה בשבת על ידי זריקה באויר, מפני שהוא אוסרה על חבירו[628].

אבל חורבה האמצעית, כיון שהיא רחוקה משניהם, ואין לשניהם בה אלא תשמיש על ידי זריקה באויר

דברי שלום

[623] סעיף א (אבל אם יש בו רוחב ד׳, רשות הרבים הוא, ואין ממלאים מבור זה לרשות היחיד זו שאצלו אלא אם כן יש לבור חוליא גבוה י׳ טפחים סביבו, שאז מותר למלאות ממנו מרשות היחיד דרך חלון הגבוה י׳ טפחים, לפי שהדלי שהולך ברשות הרבים מן החלון על החוליא הוא הולך למעלה מעשרה, שהוא מקום פטור ... אבל אם החוליא אינה גבוה עשרה, אסור למלאות אפילו מחלון גבוה עשרה, לפי שהדלי הולך בתוך עשרה שהוא אויר רשות הרבים, ואף על פי שראש השני של החבל הקשור בדלי הוא בידו – אסור, כמ״ש בסימן שנ״ב, אבל בכרמלית מותר בענין זה כמו שנתבאר שם).

ובסי׳ שנב ס״ד (אבל אם נפל לאויר כרמלית ולא נח שם, מותר להביאו אצלו, אם ראשו האחד נשאר בידו (והוא הדין שמותר להוציאו לכתחלה לאויר כרמלית, אם ראשו האחד בידו שהיא ברשות היחיד ואינה פשוטה לחוץ)).

הרי שבשני המקומות התיר להעביר דרך אויר הכרמלית, ואילו כאן אסר גם דרך אויר כרמלית למטה מעשרה טפחים, וכמשמעות דברי התוס׳ הנ״ל (כגון שאותו הפסק שבין שתי החצירות שהבור עומד שם אינו רשות היחיד, אלא רשות הרבים או כרמלית, ומחיצות הבור גבוהים עשרה), שגם בזה לא התירו אלא כשמקיפתו חוליא גבוהה עשרה.

ומכל מקום לא אסר כאן אלא ״כגון שמפולש בשני ראשיו לכרמלית״. אבל אם אינו מפולש בשני צדדיו לכרמלית, אלא הוא מוקף ג׳ מחיצות ופרוץ ברוח רביעית לכרמלית, נתבאר לעיל סי׳ שמח ס״ו (הרי הוא רשות היחיד גמורה מן התורה, והזורק מרשות הרבים לתוכו חייב, אבל חכמים אסרו לטלטל בו יותר מד׳ אמות, ושלא להוציא ולהכניס מתוכו לרשות היחיד ולא לרשות הרבים). והיינו שבזה התיר להעביר דרך האויר למטה מעשרה טפחים.

[624] רב שם פה, סע״א (שני בתים ושלש חורבות ביניהם, זה משתמש בסמוך שלו על ידי זריקה, וזה משתמש בסמוך שלו על ידי זריקה). טור ושו״ע ס״ג (שתי חצרות וביניהם ג׳ חורבות, כל אחד מותר באותה שאצלו להשתמש בה דרך חלונות על ידי זריקה).

[625] כדלקמן בסוף הסעיף.

[626] עי׳ רש״י שם ד״ה וג׳ חורבות (מחיצות פרוצות זו לזו) וצ״ע, שאם כן הן חורבה אחת ארוכה. ואפשר דמיירי שאינן פרוצות לגמרי אלא ביותר מעשר אמות, שאין פרצת המחיצה אוסרת.

[627] רש״י שם ד״ה זה משתמש (הואיל ואין לו בה תשמיש גמור בחול, שאין לו בה פתח פתוח לה אלא חלון, אין פירצת המחיצה אוסרת). שם ע״ב ד״ה לא, דעבידי כחצובה (ואף על גב דשתים הסמוכות פרוצות לאמצעי האוסר, לא אחמור רבנן במקום שאין לו תשמיש גמור שיהא אסור משום פרוץ). לבוש ס״ג (דהואיל ואין לו בה תשמיש גמור בחול, שאין לו בה פתח פתוח לה אלא חלון, אין פרצת המחיצה אוסרתו).

והיינו שאף שכל אחד מותר להשתמש באותה שאצלה, ואסור להשתמש באותה שאצל חבירו, והרי אותה שאצלה פרוצה למקום האסור לו, שהיא אותה שאצל חברו. מכל מקום פרצה זו אינה אוסרת עליו להשתמש באותה שאצלה, כי בתשמיש שאינו גמור, לא אסרו אף שהוא פרוצה למקום האסור לה.

ויש לחלק בין האמור כאן, שמשתמש על ידי חלון בשלשול, לבין האמור לעיל סי׳ רנג ס״ב-ג (זיז, דהיינו דף הבולט מן הכותל לרשות הרבים ... וחלון הבית פתוח לו ... אם היו ב׳ זיזין זה למטה מזה והם של ב׳ אנשים ... אוסרים זה על זה), שמשתמש בו על ידי חלון בידיו.

[628] רש״י שם (ואע״פ שמשתמש בה בחול בזריקה, שזורק דרך אויר שלו בפירצה עד תוך חורבה זו, אינו אוסר על חבירו דרך אויר, שאין לו עליו תשמיש אלא על ידי אויר), ושם (הסמוכין מותרין, דאין אדם אוסר על חברו דרך אויר). לבוש שם (ואף על פי שבחול משתמש בה על ידי זריקה, שזורק דרך אויר שלו בפרצה עד תוך חורבה זו, אינו אוסר על חבירו דרך אויר, כיון שאין לו עליו תשמיש אלא על ידי אויר).

והיינו שכבר נתבאר שאין חוששים למה שאותה שאצלה פרוצה למקום האסור לו, שהיא אותה שאצל חברו.

אבל יש טעם נוסף לאסור עליו להשתמש באותה שאצלו, כי גם חברו משתמש בחול באותה שאצלו, על ידי זריקה.

ועל זה מבאר שגם לזה אין לחוש, כי תשמיש על ידי זריקה באויר ברוחב ד׳ טפחים אינו אוסר על חברו.

ברוחב ד׳ טפחים, אינן אוסרים זה על זה, ושניהם מותרים בה בשבת אע״פ שלא עירבו יחד. ואם שלשתן סמוכות לבתים, כגון שהאמצעית היא כנגד השתים כג׳ רגלי הקנקן[629], כל אחד מותר בחורבה שאצלו, והשלישית הקרובה לשניהם שניהם אסורים בה, לפי שיש לשניהם בה תשמיש נוח בשלשול סמוך לחלון ואוסרים זה על זה[630].

וחורבות אלו אף על פי שיש להם בעלים, מותרים בני חצרות הסמוכות להן להשתמש בהן, ואין הבעלים אוסרים עליהן, הואיל ואינן דרים בהם, ודירה בלא בעלים אינה אוסרת[631], כמו שנתבאר בסי׳ שע״א[632]:

ד בית הכסא שבין ב׳ בתים וכל אחד נפנה לו מביתו[633], או אפילו עומד בין ב׳ חצרות וכל אחד נפנה לו מחצרו, אם הוא של שניהם בשותפות ולא עירבו יחד, אסורים לפנות לו לכתחלה[634] בשבת, לפי שהוא כחצר של שניהם, והצואה היא ככלים ששבתו בבית[635], ואסור להוציאם אפילו מחצר לחצר עד שיערבו יחד, או יעשו לו תיקון[636]:

שעז דין ב׳ עליות זו כנגד זו הפתוחות לחצר

ובו סעיף אחד

א שתי דיוטאות של עליות זו כנגד זו, הפתוחים לחצר קטנה שאין בה ד׳ אמות על ד׳ אמות, שאין

---

[629] כעין זה לקמן סי׳ שצח סי״ב (כשלש רגלי הקנקן).

[630] רב שם ע״ב (והאמצעי אסור ... אמר ליה, אמר מר הכי (בתמיה, רש״י). אמר ליה, אין ... מי סברת דקיימי כשורה (זו אצל זו שתהא החיצונה מפסקת בין הבית ולאמצעי, דתיסק אדעתך אדם אוסר דרך אויר סבירא לי, רש״י), לא, דקיימי כחצובה (ושלשתן סמוכין לבתים, האמצעי כנגד השתים, כשלשה רגלי הקנקן, הלכך הסמוכין מותרין, דאין אדם אוסר על חברו דרך אויר, והאמצעי אסור, דשניהן משתמשין בה בשלשול, ורשות שניהם היא, רש״י)). טור ושו״ע שם (והאמצעית מותרת לשניהם. ואם היו שלשתן סמוכות לבתים, שהיתה האמצעית כנגד השתים כשלשה ראשי קנקן, כל אחד מותר בחורבה שאצלו, והשלישית הקרובה לשתי החצירות אסורה לשתיהן). ט״ז ס״ק ד (והאמצעית מותרת לשניהם, הטעם דשניהם אינם יכולים להשתמש באמצעית אלא דרך זריקה, כי אין שם פתח לחורבה, וכיון שיש תרתי לריעותא כמ״ש בסמוך, דהא גם כאן הוה האמצעית מופלגת מכל אחת, שהרי החיצונה מפסקת בינה לחצר, על כן אין אוסרין זה על זה דרך אויר), וס״ק ה (והשלישית הקרובה לשני החצירות אסורה לשתיהן, דכאן אע״ג דמשתמשין דרך זריקה, מכל מקום היא סמוכה להם, ואין כאן אלא חדא לריעותא, על כן אוסרים דרך אויר). מ״א ס״ק ז (מותרת לשניהם, כיון דאין ב׳ החצירות משתמשות בו אלא דרך אויר זריקה), וס״ק ח (אסורה לשתיהן, כיון דמשתמשין בחורבה על ידי שלשול).

[631] תוס׳ שם פה, א ד״ה שני בתים (ואור״י ... מיירי שפיר הכא בחורבות שיש להם בעלים, וכיון דלא דיירי בהו, לא אסרי). רא״ש פ״ח סוס״י ג (וחורבה דהכא, אפילו אית לה בעלים אינה אוסרת על שני הבתים להשתמש בהן, כיון דלא דיירי בהו). טור (ואפילו יש לחורבות בעלים, אינן אוסרים, כיון שאין דרין בהם). לבוש שם (ואף על פי שיש להם בעלים אחרים לחורבות אלו, גם כן אינם אוסרים, דהוי ליה דירה שאין לה בעלים, וקי״ל דירה שאין לה בעלים לא שמה דירה).

[632] סעיף א (דירה בלא בעלים אינה דירה, ואינה אוסרת בחצר ... אם הסיח לבו ואין דעתו לחזור לביתו בשבת, הרי זה אינו אוסר על בני החצר שביתו שמה), ושם נסמן (הערה 329).

[633] תשובת רבינו שמשון, בהגהות מיימוניות הל׳ שבת פט״ו אות ד (ובית הכסא שבין שני בתים, אם יש פתח קטן ביניהן שיכולים לערב, מערבין ומותרין, ואם לאו, רשות שניהם שולטת בו ואסור, כדאמרינן פרק כיצד משתתפין, לזה בשלשול ולזה בשלשול). שו״ע ס״ד (בית הכסא שבין שני בתים ולא עירבו יחד, רשות שניהם שולטת בו, ואסורים). והיינו שלכל בית יש מושב בית הכסא, והצואה נופלת מביתו למקום ששייך לשניהם, ולא עירבו ביניהם.

[634] עי׳ סי׳ שנה סי״ג (וכל זה לכתחלה, אבל בדיעבד ששכחו ולא עירבו, מותר, משום כבוד הבריות).

[635] מ״א ס״ק ט (ואסורים, דדמי לכלים ששבתו בבית), וכדלעיל סי׳ שעב ס״א, שאפילו אם הוציאם מבית לחצר בהיתר, הוי ככלים ששבתו בבית.

[636] כדלעיל סי׳ שנה סי״א (ואם עשה דף, או אפילו קנה דק, שתפול הצואה עליה קודם שתפול למים ... ומכחו היא נופלת למים שהם כרמלית, וכחו בכרמלית לא גזרו).

ומכל שכן כאן, בחצר שאינה מעורבת, כדלעיל סי׳ שנז ס״ז (ולדברי הכל בחצר שאינה מעורבת לא גזרו על כחו, ומותר לשפוך בחצר זו במתכוין שיצאו ממנה לחצר זו, אף על פי שלא עירבו יחד).

שופכין לה מים בשבת אלא אם כן עשו בה גומא מחזקת סאתים, כמו שנתבאר בסימן שנ"ז[637], והעליות שבדיוטא זו עשו גומא בחצר[638] סמוך למרפסת שלהן[639], והדיוטא שכנגדה לא עשו. אם עירבו ב' הדיוטאות עם בני החצר, כולן מותרים לשפוך בחצר על סמך גומא שעשתה דיוטא האחת, לפי שגומא אחת מתרת אפילו לאלף דיורין שבחצר[640], מטעם שנתבאר בסימן שנ"ז[641].

ואם עירבו לעצמן ולא עירבו עם בני החצר, שהם אסורים להוציא לחצר כלים ששבתו בעליות, כמו שנתבאר בסימן שע"ה[642], אעפ"כ אותה דיוטא שעשתה גומא בחצר סמוך למרפסת שלה מותרת לשפוך מימיה במרפסת שלה והמים יורדים ממרפסת לגומא הסמוכה לה, לפי שלא גזרו על כחו בחצר שאינה מעורבת[643], כמו שנתבאר בסי' שנ"ז[644]. אבל אותה דיוטא שלא עשתה גומא סמוך למרפסת שלה, אסורה לשפוך[645] אפילו במרפסת שלה שירדו המים ממנה לחצר ולגומא. שכיון שהגומא אינה סמוכה למרפסת שלה וצריכים המים לילך בחצר עד שיגיעו לגומא, יש לחוש שמא יחוסו על קלקול החצר, ויוליכו המים בידם לחצר ולגומא בכלים ששבתו בעליות[646].

---

[637] סעיף א (צריך לעשות גומא שתהא חללה מחזקת סאתים שיוכלו מי תשמישו לירד לתוכה, ולא יהיה כאלו שופכן לרשות הרבים).

[638] משנה פח, א (שתי דיוטאות זו כנגד זו (עליות, וחצר פחותה מארבע אמות לפניהם ששופכין בה מימיהם, רש"י), מקצתן עשו עוקה ומקצתן לא עשו עוקה (בני האחת עשו עוקה בחצר ובני האחת לא עשו, רש"י)). טור ושו"ע (שתי עליות הפתוחות לחצר זו כנגד זו, ואחת עשתה גומא בחצר, כדי לשפוך בחצר שאין בה ד' אמות מימיה, והשניה לא עשתה).

[639] רשב"א פח, ב ד"ה וכן שתי דיוטאות (ואם עשו מקצתן עוקה, כלומר שעשתה אחת מן העליות עוקה לעצמה, סמוכה לעליתה). ריטב"א שם (ועשתה אחת מן העליות עוקה לעצמה, סמוכה לעלייתה, והאחרת לא עשתה כלום).

[640] אביי שם פח סע"ב (אמר רבא אפילו עירבו. אמר (ליה) אביי מאי טעמא, אילימא משום נפישא דמיא (דיש כאן ארבע סאים לשני בתים, רש"י), והתניא אחת לי עוקה ואחת לי גיסטרא בריכה ועריבה, אף על פי שנתמלאו מים מערב שבת שופכין לתוכן מים בשבת. אלא אי איתמר הכי איתמר, אמר רבא לא שנו אלא שלא עירבו, אבל עירבו מותרין). טור ושו"ע (אם עירבו יחד, שתיהם מותרות לשפוך מימיהן).

[641] סעיף ב (וכיון שיעשה גומא סאתים מותר לשפוך בה ובחצר כל מה שירצה אפילו כור ואפילו כוריים, ואפילו נתמלאה הגומא מערב שבת, דכיון שתקנו לו חכמים זכר לשבת שלא ישכח וישפכם ברשות הרבים הוא בעצמו, שוב אין לחוש אם הם יוצאים מאליהם לרשות הרבים).

[642] סעיף א (מרפסת ארוכה שלפני העליות, ועומדת בחצר, ועולין לה בסולם, ובני העליות יוצאין לה דרך פתחיהם הפתוחים לה ויורדין ממנה בסולם לחצר ועוברים לרשות הרבים ... אין צריך לערב עם בני החצר ... ומכל מקום אם רצו לערב עם בני החצר, כדי שגם הם יהיו מותרים להוציא לחצר כלים ששבתו בעליותיהם, יכולים לערב על ידי הסולם שמחצר למרפסת שהוא נידון כפתח). הרי שאם לא עירבו עם בני החצר, אסורים להוציא לחצר כלים ששבתו בעליותיהם.

[643] תוס' שם ד"ה לא (דאינם שופכין ממש בתוך העוקה שבחצר, אלא שופכין על הדיוטא והן יורדין על העוקה הסמוכה לה ... בחצר שאינה מעורבת לא אסרו). רא"ש פ"ח סוס"י ט (דמיירי בשאינן שופכין ממש לתוך העוקה בחצר, אלא שופכין על הדיוטא והן יורדין לעוקה. ואף על גב דאז הוה כחו בחצר שאינה מעורבת, לא אסרו חכמים אלא כחו בכרמלית, אבל כחו בחצר שאינה מעורבת לא אסרו כלל). טור (שתי עליות הפתוחות לחצר זו כנגד זו, ואחת עשתה גומא בחצר ... עירבה לעצמה ... מותרת, ובלבד שלא תשפוך להדיא לגומא, אלא תשפוך בעלייה והם יורדין לגומא, דכחו בחצר שאינה מעורבת שרי), ושו"ע (עירבה לעצמה ... מותרת. ובלבד שלא תשפוך להדיא בגומא, אלא תשפוך בעלייה והם יורדים לגומא), ורמ"א (דכחו בחצר שאינה מעורבת, שרי). ב"ח (דסבירא ליה לרבינו, דעל כרחך הא דתנן את שעשו עוקה, היינו דוקא כשעירבה לעצמה ... דהשתא ניחא דמותרין לטלטל מאני דבתי למרפסת ולשפוך עליה, וממנה יורדין לעוקה שבחצר הסמוכה אליה).

[644] סוף ס"ז (ולדברי הכל בחצר שאינה מעורבת לא גזרו על כחו, ומותר לשפוך בחצר זו במתכוין שיצאו ממנה לחצר זו אף על פי שלא עירבו יחד).

[645] משנה שם (את שעשו עוקה מותרין, את שלא עשו עוקה אסורין).

[646] גמרא שם (גזירה דילמא אתי לאפוקי ממאני דבתים להתם), ופרש"י (לשפת העוקה לשפוך לתוכה). ב"ח (אבל אותן שלא עשו עוקה, אם כן העוקה שעשתה האחת, היא רחוקה ממנה, ואין מימיה יורדין לתוך העוקה אלא לחצר ומתקלקל, חיישינן דילמא אתי לאפוקי לשפת העוקה, לפי שיהא חס על קלקול חצרו). מ"א ס"ק ב (אבל אסורה לשפוך במרפסת שירדו המים מחצר לגומא שעשתה חברתה, דחיישינן שתחוש לקלקול החצר, כיון שהגומא רחוקה ממנו, ותוציא מאני דבתים לחצר כדי לשפוך סמוך לעוקה, כ"כ הב"ח).

וכן[647] אם דיוטא הב׳ לא עירבו העליות שבה ביחד, שהם אסורים במרפסת שלהם בכל כלים ששבתו בעליות, מפני שאוסרים זה על זה, והרי זו רגל האסורה במקומה ואוסרת שלא במקומה, דהיינו בחצר, כמו שנתבאר בסי׳ שע״ה[648], ולכן אותה דיוטא שעשתה גומא, אפילו אם עירבה עם בני החצר אינה מותרת להוציא לחצר כלים ששבתו בעליות[649]. ואעפ״כ מותרת לשפוך מהעליות על מרפסת שלה והמים יורדים לגומא הסמוכה לה. אבל דיוטא הב׳ שלא עירבה לעצמה, יש אומרים[650] שאסורה לשפוך אפילו בעליות, משום גזירה שמא יחוסו על קלקול העליות, וישפכו במרפסת האסורה להם להוציא להם מעליותיהם:

---

[647] עד כאן נתבארה ההלכה שבמשנה ובגמרא, באופן ששתי המרפסות עירבו לעצמן, ולא עירבו עם החצר, כפשטות משמעות הפוסקים.

עתה יבאר אותה, כפירוש הטור והשו״ע ״והשניה לא עירבה כלל״. שבאופן זה פשוט שאין בני מרפסת זו יכולים לשפוך במרפסת שלהם, שהרי אסור להוציא מהעליות למרפסת. והחידוש כאן הוא, שאסור להם לשפוך אפילו בתוך העליות שלהם, כדי שישפכו מהן למרפסת וממנה לחצר.

[648] סעיף א (במה דברים אמורים שבני המרפסת, דהיינו בני העליות, אינם אוסרים בחצר, כשיערבו הם יחד שהם מותרים במרפסת שלהם, והרי זו רגל המותרת במקומה שאינה אוסרת שלא במקומה, כמו שיתבאר בסי׳ שע״ח, אבל אם לא עירבו, כיון שהם אסורים במרפסת שלהם, הרי זו רגל האסורה במקומה ואוסרת שלא במקומה). ולקמן סי׳ שעח ס״ב (עירבה חיצונה לעצמה ולא עירבה הפנימית כלל ... שתיהן אסורות, שכיון שפנימית אסורה בחצרה ויש לה דריסת הרגל על החיצונה, אוסרת אותה, שרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה, כשיש לה שם דריסת הרגל).

[649] מ״א ס״ק ב (דאם עירבה השניה לעצמה אין אוסרת החצר, ומותרת אותה שעשאה גומא לשפוך להדיא לגומא, אבל כל שלא עירבה כלל, הוה ליה רגל האסורה במקומה, ואוסרת החצר עיין רס״י שע״ה). וראה מראי מקומות וציונים.

[650] טור ושו״ע לפירוש הב״ח (ואם לא עירבה לעצמה אסורין להוציא הכלים מן העליות למרפסת שהיא משותפת לכל בני העליות ולשפוך המים עליה כדי שירדו לעוקה, ואם כן צריך כל אחד לשפוך מימיו בעלייה עצמה, ומשם יורד למרפסת ולחצר, ואיכא למיחש טפי דיהא חס על קלקול ביתו ואתי לאפוקי למרפסת דהיא סמוכה לעלייה). מ״א ס״ק א (ואם כן אפילו לשפוך בביתה אסורה, דחיישינן שתהא חס על קלקול ביתה, ותטלטל הכלים למרפסת).

ואיסור זה הוא אפילו גם היא עשתה גומא (ב״ח ומ״א שם).

שעח דין החצרות הפתוחות זו לזו

ובו ה׳ סעיפים

א ג׳ חצרות הפתוחות זו לזו ופתוחות כולן גם כן למבוי או לרשות הרבים, ועירבה כל אחת מהחיצונות עם האמצעית, והחיצונות לא עירבו זו עם זו, הרי החיצונות אסורות זו עם זו להוציא כלים ששבתו בבתים מזו לזו דרך האמצעית, והאמצעית מותרת עם כל אחת מהן והן מותרות עמה[651].

---

[651] משנה מה ב (היו שלשה והאמצעי מובלע ביניהן (ב׳ אמותיו בתוך של זה וב׳ אמותיו בתוך של זה, הוא מותר עמהן (פונה לכאן ומשתמש עם זה ופונה לכאן ומשתמש עם זה, רש״י) והן מותרין עמו, ושנים החיצונים אסורין זה עם זה. אמר רבי שמעון למה הדבר דומה לשלש חצירות (זו אצל זו, רש״י) הפתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים, עירבו שתים עם האמצעית, היא מותרת עמהן והם מותרות עמה, ושתים החיצונות אסורות זו עם זו). רב חמא בר גוריא אמר רב מט, ב (הלכה כרבי שמעון). טור ושו״ע ס״א (שלש חצירות פתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים, ועירבה כל אחת מהחיצונות עם האמצעית, והחיצונות לא עירבו יחד, החיצונות אסורות זו עם זו, והאמצעית מותרת עם כל אחת מהן והן מותרות עמה).

והיינו שדינם כהא דלקמן סי׳ שמט ס״ו (היו שלשה והאמצעי מובלע ביניהם, כגון שבין ב׳ החיצונים שמונה אמות, האמצעי מותר עם כל אחד מהחיצונים במה שד׳ אמות שלו מובלע בתוך שלהם, והם אסורים זה עם זה), ושם נסמן (הערה מא).

ובטור (ופתוחות למבוי). ב״י (ולא ידעתי למה כתב רבינו ופתוחות למבוי במקום מה ששנינו ופתוחות לרשות הרבים). עולת שבת ס״ק א (והוא הדין אם פתוחות למבוי). אליה רבה ס״ק א (וכן למבוי (טור)).

וכן הדין בבית הפתוח לשתי חצרות, כדלעיל סי׳ שעב ס״ז (בית שבין שתי חצרות והוא פתוח לשתיהן ועירב עם שתיהן, אבל החצרות לא עירבו זו עם זו, אין לטלטל כלים ששבתו בבתים מחצר לחצר על ידי בית זה), ושם נסמן (הערה 426).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

במה דברים אמורים כשאמצעית נתנה עירובה בזו ועירובה בזו, שאז דיורי האמצעית בחיצונות, שהעירוב הוא משום דירה, ואין דיורי החיצונים באמצעית, שהרי אין עירובן בה[652]. או אפילו נתנו החיצונות עירובן באמצעית לערב עמה, אלא שלא נתנוהו שתיהן בבית אחד שבאמצעי, אלא זו נתנה בבית זה וזו נתנה בבית אחר שבאמצעית, שאז גם כן לא נתחברו דיורי החיצונות זו עם זו, שדיורי זו הם בבית זה ודיורי זו בזה, ולכן הן אסורות זו על זו. אבל אם נתנוהו בבית אחד באמצעית, הרי נתחברו דיורי שלשתן בבית זה ומעורבות הן, וכולן מותרות זו עם זו[653]:

ב ב׳ חצרות זו לפנים מזו[654], וחיצונה פתוחה למבוי ופנימית לחיצונה ולא למבוי, ועל ידי כך יש לה

דברי שלום

וכן הדין בחצר שבין שני מבואות, כדלקמן סי׳ שפו ס״ט (חצר הפתוחה לב׳ מבואות ושיתפה עם שניהם, מותרת בשניהם לטלטל מבתיה לכל אחת מהם, ובלבד שלא תטלטל כלים ששבתו באחד מבתי מבוי זה למבוי הב׳ דרך חצרה, שהרי המבואות לא שיתפו יחד), ושם נסמן (הערה 1046).

652 רב יהודה מח, א (ואמאי, כיון דערבי להו חיצונות בהדי אמצעית, הויא להו חדא. אמר רב יהודה כגון שנתנה אמצעית עירובה בזו ועירובה בזו), ופרש״י (דדמיא אמצעית כאילו דרה בהן, ואין דיורי חיצונות באמצעית למימרא דכי הדדי נינהו). שו״ע שם (במה דברים אמורים, כשנתנה אמצעית עירובה בזו ועירובה בזו ... אבל אם נתנו שתי החיצונות עירובן באמצעית ... שלשתן מותרות זו עם זו). ט״ז ס״ק א (דאז דמיא אמצעית כאלו דרה בהן, ואין דיורים חיצוניות באמצעית למימרא דכי הדדי נינהו, אבל אם עירובן באמצעיות, דאז דמי כאילו כולהו דרים באותו בית וחצר דההוא בית הוין).

653 רב ששת שם (אפילו תימא שנתנו עירובן באמצעית, כגון שנתנוהו בשני בתים), ופרש״י (דהשתא לא מיחברן חיצונות בהדדי). שו״ע שם (במה דברים אמורים ... שנתנו החיצונות עירובן באמצעית בשני בתים, אבל אם נתנו שתי החיצונות עירובן באמצעית בבית אחד, שלשתן מותרות זו עם זו). לבוש ס״א (שנתנו החיצונות עירובן באמצעית בשני בתים, דהשתא לא מיחברן חיצונות בהדדי).

וכדלעיל סי׳ שסו ס״ט (והוא שיהיו ... בבית אחד).

ואם נתנוהו בבית אחד בשני כלים, נתבאר דינו לעיל שם.

654 סיכום פרטי הלכות רגל המותרת במקומה, והאסורה במקומה, המפוזרות בכמה סימנים בשוע״ר (שסג. שעה. שעח. שפ. שפא. שפו. שצב):

(א) אחד מבני החצר שלא עירב, אוסר על בני החצר, כדלקמן סי׳ שפ ס״א (אחד מבני החצר ששכח ולא עירב עמהם, אוסר עליהם). ואף שאנשי ביתו של בן החצר שלא עירב הם רגל המותרת בתוך הבית, מכל מקום אוסרים על בני החצר.

(ב) וכן חצר שלא השתתפה עם המבוי, אוסרת על בני המבוי שרגילה בו, כדלקמן סי׳ שפו ס״ט (חצר הפתוחה לב׳ מבואות ... לא שיתפה עם שום אחת מהם, אם היא רגילה בשניהם לצאת ולבא בחול דרך עליהם, אוסרת על שניהם, ואם רגילה באחת ובשני אינה רגילה, זה שרגילה בו אוסרת וזה שאינה רגילה בו אינה אוסרת). ואף שבני החצר עירבו לעצמם, והוו רגל המותרת במקומה, מכל מקום אוסרים על בני המבוי.

(ג) אמנם ב׳ חצרות זו לפנים מזו, אין בני הפנימית אוסרים על בני החיצונה אלא כשלא עירבו בני הפנימית לעצמם, כדלקמן ס״ב (עירבה חיצונה לעצמה ולא עירבה הפנימית כלל, או ששכח אחד מן הפנימית ולא עירב, שתיהן אסורות, שכיון שפנימית אסורה בחצרה ויש לה דריסת הרגל על החיצונה, אוסרת אותה, שרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה, כשיש לה שם דריסת הרגל. עירבה כל אחת לעצמה, כל אחת מותרת בחצרה, ואין הפנימית אוסרת על החיצונה אף על פי שלא עירבה עמה, הואיל והיא מותרת בחצרה ורגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה).

(ד) טעם החילוק בין חצררות זו לפני מזו לבין חצרות שתשמשן שוה, נתבאר לקמן סי׳ שצב ס״ה (ב׳ חצרות זו לפנים מזו, שפנימית שהיא רגל המותרת במקומה, אינה אוסרת על החיצונה בדריסת רגלה בלבד בלא תשמיש, הואיל ועיקר תשמיש החיצונה הוא לבני החיצונה, ואף על פי שהפנימית יש לה גם כן רשות להשתמש בה בחול, מכל מקום כיון שעכשיו בשבת מסתלקת היא מלהשתמש בחיצונה מפני שלא עירבה עמה, הרי זה מועיל שלא תאסור על החיצונה בהעברה ברגל בלבד, הואיל ואין תשמיש החיצונה שוה לשניהם אלא הוא לבני החיצונה יותר מלבני הפנימית). משא״כ החצר שתשמישה שוה לבני כל הבתים, כדלעיל סי׳ שסו ס״א (החצר היא רשות משותפת לכולם), וכן המבוי שתשמישו שוה לבני כל החצרות, כדלקמן סי׳ שפו ס״ט (המבוי, הואיל ותשמישו שוה לכל החצרות הרגילות בו), לכן אם אחד מהם לא עירב ולא השתתף עמהם, אוסר על כולם במקומם, אף רגל המותרת בתוך ביתו או בתוך חצרו.

(ה) ומזה יוצא הפרש נוסף ביניהם, שב׳ חצרות, אף במקום שהפנימית היא רגל האסורה במקומה ואוסרת על החיצונה, סגי במה שמבטלת את רשות ההשתמשות שלה בחצר החיצונה, כדלקמן סי׳ שפא ס״ב (יש ביטול רשות מחצר לחצר ... כגון ב׳ חצרות זו לפנים מזו ועירבה החיצונה לבדה והפנימית לא עירבה כלל, שאוסרת היא על החיצונה, כמו שנתבאר בסי׳ שע״ח, יכולה היא לבטל לה רשות שיש לה בה להשתמש ולדרוס בה, שלא תשתמש ולא תעבור עליה אלא בשעה שצריכה לצאת ולבא, ותהיה החיצונה מותרת להשתמש בחצרה, אף על פי שהפנימים עוברים עליה כשצריכים לצאת ולבא), משא״כ בחצר האוסרת על המבוי לא סגי בזה, כדלקמן סי׳ שפו ס״ט (ולא אמרו שהעברה

דברי שלום

ברגל לבד בלי תשמיש אינה אוסרת, אלא בב׳ חצרות זו לפנים מזו, שאין הפנימית אוסרת על החיצונה בהעברת רגליה עליה לבד, הואיל ועיקר חצר חיצונה הוא לתשמיש בני חיצונה, אבל המבוי, הואיל ותשמישו שוה לכל החצרות הרגילות בו, הרי הן אוסרות זו על זו אפילו בהעברה ברגל לבד בשבת, אף על פי שמסלקת את עצמה מלהשתמש בו מחמת איסור, מפני שלא עירבו יחד).

(ו) וכל זה כשהחצר שלא עירבה פתוחה גם למבוי שני שלא השתתפו בו, שאז כופין אותה שלא יעברו בתוך המבוי הראשון, כדי שלא יאסור עליו, כדלקמן שם (ואם המבוי שרגילה בו שיתפו ביניהם, ואותו שאינה רגילה בו לא שיתפו ביניהם, והיא לא שיתפה לא עם זה ולא עם זה, דוחין אותה אצל זה שאינה רגילה בו שלא נשתתף, ותסתלק מזה שרגילה בו שנשתתף שלא תעבור עליו בשבת ... שעל ידי זה יהיו מותרים להשתמש במבוי, כופין אותה על מדת סדום שתעבור בשבת דרך מבוי שלא נשתתף, אף על פי שאינה רגילה בו).

(ז) וכן שתי מבואות הפתוחים לרשות הרבים ופתוחים זה לזה, ולא הותרו בצורת הפתח אלא בלחי שביניהם, כופין את בני המבוי שלא יעברו דרך המבוי השני, כדי שלא יאסור עליו בהעברה ברגל, אלא בפתח הפתוח מהם לרשות הרבים, כדלקמן סי׳ שצב ס״ז (כופין אותו על מדת סדום שלא יעבור בשבת על זה שעירב, כדי שלא יאסור עליו, כיון שיש לו פתח אחר לצאת לרשות הרבים, כמו שכופין את החצר שלא עירבה במבוי שלא תעבור בו בשבת, אם יש לה פתח למבוי אחר לעבור דרך עליו לרשות הרבים).

(ח) אבל אם החצר אינה פתוחה אלא למבוי זה, סגי בביטול רשות השתמשותם במבוי זה, אף שעוברים בו, כדלקמן סי׳ שצא ס״א (ככל משפטי ביטול למי ששכח ולא עירב בחצירו, כן הוא במבוי, שאם שכחה חצר אחת ולא נשתתפה מבטלת רשותה לשאר בני המבוי, או הם לה).

(ט) ודינו כמו בית האוסר על החצר, דסגי בביטול רשותו בחצר שלא יוציא חפצים מהבית לחצר, אף שעדיין יוצא ובא מהבית לחצר בשבת, כדלקמן סי׳ שפ ס״ב (אם ביטל להם רשותו ... אסור לו להוציא מביתו לחצר ... ויש אומרים שצריך לנעול ביתו כדי שלא יבא להוציא באיסור, ולא יפתחנו אלא כשרוצה לצאת ולבא, וינעלנו מיד אחר צאתו ובואו). ולא רק במקום שהיחיד מבטל לרבים, שהוא נעשה אורח של שאר בני החצר, אלא אף במקום שרבים מבטלים לאחד, שהרבים אינם נעשים אורחים, מכל מקום אינם אוסרים על היחיד, כדלקמן סי׳ שפ ס״ה (אם בני החצר שעירבו מבטלין רשותם לאחד שלא עירב עמהם, הוא מותר להוציא מביתו לחצר ... והם אסורים אפילו מביתו לחצר ... שאין לומר שהם משתמשים בה כאורחים בעלמא, לפי שהרבים לגבי יחיד אינן דומין כאורחים אצלו).

(י) ככל הדברים האלה, בבית האוסר על בני החצר, וחצר האוסרת על בני המבוי, וחצר הפנימית האוסרת על החצר החיצונית, כן הוא גם במבוי שלא השתתף עם שאר מבואות העיר. אלא שבזה יש הפרש בין עיר של יחיד – שאינה צריכה שיור, והעיר היא מקומם של כל בני המבואות (ודומה לחצר שאוסרת על המבוי), ולכן המבוי אוסר על כל העיר אף אם בני המבוי שיתפו לעצמם והוו רגל המותרת במקומה. לבין עיר של רבים – שצריכה שיור, והיינו שמבוי זה אינו משותף עם כל העיר ואין העיר מקומם של בני מבוי זה (ודומה לרגל המותרת בחצר הפנימית, שאינה אוסרת על החצר החיצונה), ולכן מבוי זה, שהיא רגל המותרת, אינו אוסר על העיר; אלא אם כן לא שיתפו בני המבוי גם לעצמם, דהוי רגל האסורה במקומה שאוסרת שלא במקומה, כדלקמן סי׳ שצב ס״ד (עיר שנשתתפו כל יושביה חוץ ממבוי אחד הרי זה אוסר על כולם ... אבל אם נשתתפו כל המבואות, אע״פ שלא נשתתפו יחד, אלא מבוי מבוי בפני עצמו, אינן אוסרים זה על זה, מפני שהיא רגל המותרת במקומה ואינה אוסרת שלא במקומה ... במה דברים אמורים בעיר שהיתה של רבים מעולם, שמעולם הוצרכו לשיור. אבל עיר שהיתה של יחיד ... והורגלו לערב כל המבואות יחד בשיתוף אחד, הרי נעשו כולם כמבוי אחד, ואי אפשר להם ליחלק ולערב מבוי מבוי בפני עצמו).

(יא כל החילוק הזה בין עיר של יחיד לעיר של רבים, היינו דוקא כשאין המבוי הזה משתתף עם שאר מבואות העיר. אבל אם המבוי יוצא לרשות הרבים (שהותר לטלטל בה על ידי תיקון דלתות), ורוצים לחלק את רשות הרבים לארכה, שחציה שייך למבואות שמצד זה וחציה למבואות שמצד זה, אין מערבין אותה לחצאין, ובזה אין הפרש בין עיר של יחיד או של רבים, כדלקמן סי׳ שצב ס״ה (ואפילו עיר שהיתה של רבים מעולם ... אין מערבין אותה לחצאין לארכה, דהיינו שמבואות שבצד זה של רשות הרבים יערבו עירוב אחד והמבואות שבצד הב׳ יערבו עירוב אחד, ואפילו בני צד האחד רוצים ליתן כל רשות הרבים לצד הב׳ שהם ישתמשו בה בשבת מבתיהם ולא הם, אין זה מועיל כלום, שהרי גם הם צריכים לעבור ברשות הרבים בשבת ואוסרים אותה על בני צד הב׳ בדריסת רגלם). והיינו שדינם כמו חצר שאוסרת על המבוי, ״הואיל ותשמישו שוה לכל החצרות הרגילות בו, הרי הן אוסרות זו על זו אפילו בהעברה ברגל לבד בשבת״. וכן מטעם זה אין מערבין מבוי לחצאין לארכו, כדלקמן שם (והוא הדין אפילו בני מבוי אחד אין יכולים לחלוק המבוי לארכו, שבני צד זה יערבו לעצמן ובני צד זה לעצמן, כיון ששניהם עוברים בו בשבת ואוסרים זה על זה בדריסת רגלם).

(יב) אמנם יכולים לחלק את רשות הרבים לרחבה, שזה דומה לחצר הפנימית וחצר החיצונה, כדלקמן שם (אבל יכולים לחלוק העיר לרוחב, דהיינו שב׳ הצדדים של רשות הרבים שאצל פתח זה מערבין לעצמן וב׳ הצדדים שאצל פתח השני מערבין לעצמן ... אע״פ שעוברים זה על זה בשבת אין בכך כלום, מפני שזה דומה לב׳ חצרות זו לפנים מזו ... שהרי יש להם רשות שלפניהם שיכולים להשתמש בה כל חפצם, ויש להם גם כן פתח לצאת בו אם ירצו, לפיכך אין אותם שאין דרים שם אוסרים על הדרים שם בדריסת רגלם בלבד). וכן מטעם זה אפשר לחלק מבוי לרחבו, כדלקמן שם (ואפילו מבוי שאין לו אלא פתח אחד, וחלקוהו לרחבו בצורת פתח או בפסין, אין הפנימים אוסרים על החיצונים כמ״ש בסי׳ שס״ג, מפני שדומה לב׳ חצרות זו לפנים מזו, שתשמיש החיצונה אינו שוה לשניהם).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

דריסת הרגל על החיצונה, שאין לה דרך לצאת למבוי אלא דרך החיצונה[655].

עירבה פנימית לעצמה והחיצונה לא עירבה כלל, או שעירבה ואין עירובה מועיל, כגון ששכח אחד מאנשי החצר ולא עירב עם בני החצר, שהוא אוסר עליהם החצר, עד שיבטל רשותו כמו שיתבאר בסי׳ ש״פ[656], הרי הפנימית מותרת להוציא לחצרה כלים ששבתו בבתים, ואין החיצונה אוסרת עליה[657], הואיל ויש מחיצה ביניהן[658] ואין לחיצונה דריסת הרגל עליה.

עירבה חיצונה לעצמה ולא עירבה הפנימית כלל, או ששכח אחד מן הפנימית ולא עירב, שתיהן

דברי שלום

(יג) חלוקת רשות הרבים או מבוי לרחבם, היא על ידי צורת הפתח או פסין, כדלקמן שם (ובלבד שיעשו צורת פתח באמצע רשות הרבים או באמצע המבוי במקום שמתחלקים בעירובן, כדי לחלוק רשות זו מזו ... ואם אמצע המבוי או אמצע רשות הרבים במקום שמתחלקים שם אינו רחב יותר מעשר אמות, די בפס רחב ד׳ טפחים או ב׳ פסין של ב׳ משהויין שהם מועילים לחלק רשויות). וכן הוא לעיל סי׳ שסג סל״ח (אם העמידו באמצע המבוי שני פסין של ב׳ משהויין אחד מצד זה ואחד מצד זה, או פס רחב ד׳ טפחים מצד אחד, אם אין המבוי רחב יותר מעשר, או שעשו צורת פתח אף על פי שרחב יותר מעשר, הרי זו מחיצה גמורה ומועלת לחלק המבוי שלא יצטרכו החיצונים והפנימים לערב יחד).

(יד) אבל הלחי אינו מועיל לחלק המבוי לשנים, כדלעיל שם (אין לחי הפנימי מועיל לחלק המבוי שלא יצטרכו חצירות החיצונות והפנימיות לערב יחד), ולקמן שם (אבל לחי וקורה ... אינן מועילים לחלקם ולסלקם זה מזה לענין עירוב שיערבו אלו לעצמן ואלו לעצמן).

(טו) הכלל שרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה, הוא דוקא כשהמקום האסור מתוקן במחיצותיו כראוי, אלא שלא עירבו בו, אבל אם חסר במחיצותיו של המקום האסור, אינו אוסר, כיון שאינם יכולים לערב יחד, כדלקמן סי׳ שצב ס״ו (במה דברים אמורים כשכל המבואות הם מוכשרים במחיצות כהלכתן ... אבל עיר שמבואותיה צריכים תיקון, יכולים להכשיר מקצת מבואות העיר ולהניח השאר בלא תיקון ... אפילו אם המבואות שאינם מתוקנים יש להם דריסת רגל על המתוקנים אינם אוסרים עליהם, כיון שאינן יכולים לערב עמהם).

(טז) אף אם המקום האסור מתוקן במחיצותיו, אלא שבין המקום האסור למקום המותר יש מקום שאינו מתוקן במחיצות, גם אז אינו אוסר, כיון שאינם יכולים לערב ביחד, כדלקמן שם (והוא הדין אם כולם מתוקנים, אלא שמפסיק ביניהם מקום האסור בטלטול מחמת שאינו מוקף מחיצות כהלכתן, אף על פי שמקצתם לא עירבו אין אוסרים. ולא אמרו שרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה, אלא בב׳ חצרות זו לפנים מזו שיכולות לערב יחד).

(יז) אף במקום שהחצר אוסרת על המבוי, סגי בהיכר של מעשה סילוק, אף שעדיין עוברת עליו בשבת, כדלקמן סי׳ שפו ס״ט (אבל חצר שסילקה עצמה מלהשתמש במבוי, ועשתה מעשה המוכיח על סילוקה, שבנתה איצטבא גבוה ד׳ טפחים על פתחה, שוב אינה אוסרת על בני המבוי, אף על פי שעוברת דרך עליהם בשבת, ואפילו אין לה פתח למבוי אחר לעבור דרך עליו לרשות הרבים).

(יח) וכן הוא במבוי האוסר על על העיר, כדלקמן סי׳ שצב ס״ד (עיר שנשתתפו כל יושביה חוץ ממבוי אחד, הרי זה אוסר על כולם, ואם בנו איצטבא גבוהה ד׳ טפחים על פתח המבוי, אינו אוסר עליהם, שהרי סילק עצמו מלהשתמש במבואותיהם, ואף על פי שעובר בהם בשבת, אין העברה ברגל בלבד אוסרת, כיון שסילק עצמו מתשמיש, כמו שנתבאר בסי׳ שפ״ו).

(יט) וכן מועלת האצטבא בחצר הפנימית, לבטל את רשותה שבחצר החיצונה, שלא תאסור עליה, כדלעיל סי׳ שעה ס״ד (היתה מצבה גבוה ד׳ טפחים לפני המרפסת, אין המרפסת אוסרת על בני החצר, אפילו תל ועמוד הסמוכה לה, שכיון שעשו הפסק לפני המרפסת, גילו דעתם שסילקו עצמן מהחצר).

[655] **משנה עה**, א (שתי חצירות זו לפנים מזו (פנימית פתוחה לחיצונה וחיצונה לרשות הרבים, ודריסת רגלה של פנימית על החיצונה לצאת לרשות הרבים, רש״י)). טור ושו״ע שם (שתי חצירות זו לפנים מזו, ופנימית פתוחה לחיצונה והחיצונה למבוי, ויש לפנימית דריסת רגל על החיצונה). ב״י ד״ה שתי חצרות (ופנימית פתוחה לחיצונה, כלומר ולא למבוי, ועל ידי כן יש לה דריסת רגל על החיצונים, דאין לה מקום ליכנס מהמבוי לפנימית אלא דרך החיצונה). ט״ז ס״ק ב.

[656] סעיף א (אחד מבני החצר ששכח ולא עירב עמהם, אוסר עליהם, מה תקנתם, יבטל להם רשות שיש לו בחצר).

[657] משנה שם (עירבה הפנימית (לעצמה לטלטל בחצירה, רש״י) ולא עירבה החיצונה, הפנימית מותרת והחיצונה אסורה). טור ושו״ע שם (אם עירבה פנימית לעצמה ולא החיצונה, או שעירבה כל אחת לעצמה ושכח אחד מהחיצונה ולא עירב, פנימית מותרת והחיצונה אסורה).

[658] משא״כ אם הפנימית היתה פרוצה לחיצונה, היתה החיצונה אוסרת עליה אפילו אין דריסת רגל עליה, כדלקמן סי׳ שצב ס״ז (אפילו אם לא יעברו זה על זה בשבת, שאינן אוסרים בדריסת רגלם, מכל מקום אוסרים זה את זה במה שכל אחד פרוץ במילואו למקום האסור לו, שהרי אסור לטלטל מבתי מבוי זה למבוי אחר שלא עירב עמו).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

אסורות[659], שכיון שפנימית אסורה בחצרה ויש לה דריסת הרגל על החיצונה אוסרת אותה, שרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה[660] כשיש לה שם דריסת הרגל[661].

עירבה כל אחת לעצמה, כל אחת מותרת בחצרה, ואין הפנימית אוסרת על החיצונה אע"פ שלא עירבה עמה, הואיל והיא מותרת בחצרה ורגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה[662]:

ג עירבו הפנימית והחיצונה ביחד[663] ונתנו עירובן בפנימית, ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב, שתיהן אסורות, שכיון שהפנימית אסורה בחצרה, אוסרת גם החיצונה שיש לה עליה דריסת הרגל[664].

אבל אם שכח אחד מן החיצונה ולא עירב, חיצונה אסורה ופנימית מותרת[665], דכיון שעירובה אצלה ואין לחיצונה דריסת הרגל עליה אלא בשביל עירובה שמרגילה לתוכה, תסלקנה מעליה ותשאר לבדה בעירובה שאצלה ותהיה מותרת[666].

אבל אם נתנו עירובן בחיצונה, אפילו שכח אחד מן החיצונה ולא עירב, שתיהן אסורות, שאף אם הפנימית תסלק את החיצונה מעליה, הרי אין עירובה אצלה ובמה יתערבו דיוריה[667]:

ד אם יחיד דר בפנימית ויחיד בחיצונה[668], או אפילו שנים דרים בחיצונה ועירבו ביניהם[669], אין היחיד שבפנימית אוסר על החיצונה, אע"פ שלא עירבו יחד, הואיל והיא רגל המותרת במקומה שאין שם מי

---

[659] משנה שם (החיצונה ולא הפנימית, שתיהן אסורות (דהויא פנימית רגל האסורה במקומה, ואוסרת בדריסת רגלה על החיצונה, רש"י)). טור ושו"ע שם (עירבה חיצונה ולא פנימית, או שעירבה כל אחת לעצמה ושכח אחד מהפנימית ולא עירב, שתיהן אסורות).

[660] גמרא שם (האי תנא דאמר רגל המותרת אינה אוסרת, רגל האסורה אוסרת). ט"ז ס"ק ג (דקיימא לן רגל האוסרת במקומה אוסרת שלא במקומה).

[661] היינו דריסת הרגל והשתמשות שם, כדלקמן סי' שפב ס"ב (שזה שאמרו שהפנימית אוסרת בדריסת רגלה על חיצונה, אין הכוונה שדריסת והעברת הרגל בלבדה תאסור, אלא דריסת הרגל כשדורסת שם ומשתמשת בצרכיה בדרך תשמיש החצר לבתים היא אוסרת אותה), ונתבאר שם (הערה 752).

[662] משנה שם (עירבה זו לעצמה וזו לעצמה, זו מותרת בפני עצמה וזו מותרת בפני עצמה (קסברי דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת, רש"י) רבי עקיבא אוסר החיצונה, שדריסת הרגל אוסרתה (במקום שלא עירבה שם, רש"י)), וכת"ק. טור ושו"ע שם (עירבה כל אחת לעצמה, כל אחת מותרת בחצרה). לבוש ס"א (אבל אין הפנימית אוסרת על החיצונה, דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה, אף על גב שיש לה דריסת רגל עליה).

[663] **שם.**

[664] **ברייתא שם** ע"ב (נתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב, שתיהן אסורות). רש"י שם סע"א (חיצונה מיתסרא בשכחה דפנימית, משום רגל האסורה). טור ושו"ע ס"ג (עירבו ביחד ונתנו עירובן ... בפנימית, ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב, שתיהן אסורות). לבוש ס"ג (דהואיל והשוכח הוא מן הפנימית, הרי הוא אוסר עליה, והוי לה הפנימית רגל האסורה במקומה ואוסרת שלא במקומה, שיש לה דריסת רגל עליהם).

[665] ברייתא שם (מן החיצונה ולא עירב, שתיהן אסורות דברי רבי עקיבא, וחכמים אומרים בזו פנימית מותרת וחיצונה אסורה), וכחכמים. טור ושו"ע שם (אבל אם שכח אחד מן החיצונה ולא עירב, פנימית מותרת).

[666] **גמרא** שם (פנימית מותרת, משום דאחדא דשא ומשתמשא). **טור** ולבוש שם (ואם תרצה הפנימית יכולה לסלק החיצונה מעליה, דהיינו שתסגור דלתה ותשתמש בחצרה ותהיה עירובה אצלה). ט"ז ס"ק ד (דיכולה היא להסתלק מהחיצונה, דאחדא לדשא באפה ומשתמשת, דהא עירובה אצלה).

[667] **בברייתא שם** (נתנו עירובן בחיצונה ושכח אחד בין מן החיצונה ובין מן הפנימית ולא עירב, שתיהן אסורות). וכן הוא במשנה (נתנו עירובן במקום אחד, ושכח אחד בין מן הפנימית בין מן החיצונה ולא עירב, שתיהן אסורות), ובגמרא שם (מאי מקום אחד, אמר רב יהודה אמר רב חיצונה), ופרש"י (דליכא למימר תסתלק מינה ותשמש, דליתיה לעירובה גבה). טור ושו"ע שם (עירבו ביחד ונתנו עירובן בחיצונה, ושכח אחד בין מן הפנימית בין מן החיצונה ולא עירב, שתיהן אסורות). לבוש שם (והפנימית מה תעשה, תסגור דלתה, לא הוי עירובה אצלה).

[668] **במשנה שם** (ואם היו של יחידים, אינן צריכין לערב), ופרש"י (שאין בפנימית אלא אחד ובחיצונה אחד, אין צריכין לערב זה עם זה משום דריסת הרגל, דכיון דיחיד הוא, והפנימית הויא רגל המותרת ואינה אוסרת). טור ושו"ע ס"ד (אם יחיד דר בפנימית ויחיד בחיצונה ... אין היחיד שבפנימית אוסר על החיצונה).

[669] **שמואל שם** עה, ב (לעולם מותרות, עד שיהו שנים בפנימית ואחד בחיצונה), והיינו שמותרות אף אם יש שנים בחיצונה ועירבו ביניהם, ואינן אסורות עד שיהו שנים בפנימית ולא עירבו ביניהם. טור ושו"ע שם (או שנים בחיצונה ועירבו, אין היחיד שבפנימית אוסר).

שיאסר עליו.

והוא הדין רבים שהם כיחיד שאינן אוסרים זה על זה ואינן צריכים לערב ביניהן, כגון האב עם בניו[670] שמקבלים ממנו פרס[671], וכל כיוצא בהם ממה שנתבאר בסי׳ ש״ע[672]:

ה וכן ג׳ חצרות זו לפנים מזו ויחיד בכל אחת, אע״פ ששנים הפנימים עוברים על החיצונה אינן אוסרים עליה, מפני שהיא רגל המותרת במקומה. ואם היו שנים בשלישית הפנימית ולא עירבו ביניהם, אוסרים על היחידים שבאמצעית ושבחיצונה, מפני שהיא רגל האסורה במקומה[673]:

---

[670] רב וחסדא עג, א (בעי רמי בר חמא מרב חסדא, אב ובנו, הרב ותלמידו (לענין שתי חצירות זו לפנים מזו ודריסת רגל הפנימית על החיצונה, ותנן במתניתין אם היו של יחידים, שיחיד דר בפנימית דהויא רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה, ואם של רבים ולא עירבה פנימית לעצמה, דהויא רגל האסורה במקומה, אוסרת על החיצונה אפילו עירבה חיצונה לעצמה, רש״י) ... אמר ליה תניתוה, אב ובנו הרב ותלמידו בזמן שאין עמהן דיורין הרי הן כיחידים ואין צריכין לערב). מ״מ פ״ד הי״ט (וכל שהוא כיחיד, כגון רבים הסמוכים על שלחן אחד שאין צריכין עירוב ביניהן, שאינן אוסרים על החיצונה). רמ״א ס״ד (והוא הדין רבים שהם כיחיד ואינן צריכין לערב, כדרך שנתבאר לעיל סימן ש״ע).

[671] רבינו יהונתן כב, ב (מוקמינן לה בגמרא במקבלי פרס מאביהן). ב״י בסוף הסימן (ופירש הרב רבינו יהונתן דכשהבן מקבל פרס מהאב ותלמידים מהרב מייירי, וכן משמע ודאי, דאם לא כן פשיטא דלאו כיחידים דמו).

[672] סעיף ז (וכן בנשים המקבלות פרס מבעליהן, ובעבדים המקבלים פרס מאדוניהם, ובתלמידים המקבלים פרס מרבן).

[673] שמואל שם (לעולם מותרות, עד שיהו שנים בפנימית ואחד בחיצונה), לפירוש הרי״ף כג, ב (אם היו כולן שלשה חצרות ובכל חצר וחצר דר אחד, שנמצאו כולן שלשה ... שמואל אמר מותרין לעולם עד שיהו שנים בפנימית ולא עירבו). רמב״ם פ״ד הכ״ג (היה בכל חצר מהן אחד, אף על פי שרבים דורסין בחיצונה אינן צריכין לערב, שכל אחד מהן מותר במקומו). מ״מ שם (ופסק כשמואל). שו״ע ס״ה (שלשה חצירות זו לפנים מזו ויחיד בכל אחת, אף על פי שרבים דורסים בחיצונה, אינם אוסרים שכל אחת מותרת במקומה).

שעט דין חצירות ובתים ביניהם

ובו ב׳ סעיפים

א ב׳ חצרות וג׳ בתים ביניהן פתוחים זו לזו, ורוצין כולן לערב יחד, הרי בן חצר זו בא דרך בית הפתוח לחצרו ונותן עירובו בבית האמצעי, ועושה את בית הפתוח לחצרו כבית שער לחצרו לעבור דרך עליו להאמצעי, וכן בן חצר האחרת בא דרך בית הפתוח לה ונותן עירוב בהאמצעי, ועושה את בית הפתוח לחצירו כבית שער לחצרו, ואין אחד מג׳ בתים אלו צריך ליתן פת לעירוב, כי שנים הסמוכים לחצרות הם כבית שער, ובית שער אינו אוסר[674], והאמצעי הוא בית שמניחים בו את העירוב ואינו צריך ליתן את הפת[675]. ויש אומרים[676] שאפילו נתנו עירוב באחד מבתים הסמוכים לחצרות, או אפילו באחד מבתי

---

[674] כדלעיל סי׳ שע ס״א (הדר בבית שער, אף על פי שיש לו ד׳ מחיצות, כיון שרבים עוברים דרך שם לבתיהם, אין עליו תורת בית אלא תורת חצר, ואין צריך לערב עם שאר הבתים).

[675] רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב שם עה, סע״ב (ב׳ חצירות וג׳ בתים ביניהן (בית זה פתוח לחצר זו, וזה לזו, ובית אמצעי פתוח לב׳ הבתים, רש״י), זה בא דרך זה ונותן עירובו בזה, וזה בא דרך זה ונותן עירובו בזה (בן חצר זו בא דרך בית הפתוח לו ונתן עירובו באמצעי, ועשה בית הפתוח לו כבית שער לעבור דרך עליו לאמצעי, וכן בן חצר האחרת עשה בית הפתוח לו כבית שער ועירב באמצעי חצר האחרת, אין אחד מדיורי הבתים האלה צריך ליתן פת, אלו משום בית שער ואמצעי משום בית שמניחין בו עירוב, רש״י), זה נעשה בית שער לזה וזה נעשה בית שער לזה (כל בית נעשה בית שער לחצר שהוא פתוח לו, רש״י), אמצעי הוה ליה בית שמניחין בו עירוב, ואין צריך ליתן את הפת). טור ושו״ע ס״א (ב׳ חצרות וג׳ בתים ביניהם פתוחים זה לזה ורוצים לערב יחד, חצר זה בא דרך בית שאצלו ונותן עירובו בבית שבאמצע, וכן עושה השנייה, ומותרים בשלשתן, שכל בית שאצל החצר חשוב לו כבית שער, ואין צריך ליתן פת, והאמצעי הוא בית שמניחין בו עירוב, ואין צריך ליתן פת).

[676] תוס׳ עו, רע״א ד״ה אמצעי (נראה דאפילו יתנו העירוב באחד הבתים הסמוכים לחצירות, או אפילו באחד מבתי החצירות, אלו ג׳ בתים אין צריכין ליתן עירוב, דנעשו כולם בית שער לאותה חצר המוליכה עירוב דרך עליהן לחצר אחרת). מ״א ס״ק א (והתוס׳ כתבו דאפילו נתנו העירוב באחד מבתים הסמוכים לחצירות, או באחד מבתי החצר, אלו הג׳ בתים אינם צריכים ליתן עירוב, דנעשו כלם בית שער לאותה חצר המולכת עירוב דרך עליהם לחצר אחרת).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

החצרות עצמן, אין ג׳ בתים אלו צריכים ליתן פת, לפי שנעשו כולם כבית שער לאותה חצר המולכת עירובה דרך עליהם לחצר האחרת:

ב ב׳ חצרות וב׳ בתים ביניהם, ולא עירבו יחד אלא כל אחת לעצמה, וכל חצר לא נתנה עירובה בבית הפתוח לה, אלא עשאתו בית שער, ובא דרך בית שאצלו ונתן עירובה בבית הסמוך לחצר האחרת, וכן עשה בן חצר השניה, שגם הוא הניח עירובו בבית הסמוך לחצר האחרת, לא קנו עירוב, שכל אחד הניח עירובו בבית שער של חצר אחרת, ואינו עירוב[677], כמו שנתבאר בסימן שס״ו[678]:

---

[677] **גמרא שם** עו, א (בדיק להו רחבה לרבנן, ב׳ חצרות וב׳ בתים ביניהם (ואין בני שתי החצירות רוצין לערב זו עם זו אלא כל אחת לעצמה, רש״י), זה בא דרך זה ונתן עירובו בזה וזה בא דרך זה ונתן עירובו בזה (וכל חצר לא הניחה עירובה בבית הפתוח לה, אלא עשאתו בית שער והניח עירובה בבית הפתוח לחברתה, רש״י), קנו עירוב או לא, מי משוי׳ להו לגבי דהאי בית ולגבי דהאי בית שער [ולגבי דהאי בית שער ולגבי דהאי בית]. אמרו ליה, שניהן לא קנו עירוב). טור ושו״ע ס״ב (שתי חצרות ושני בתים ביניהם, ולא עירבו יחד אלא כל אחת לעצמה, ובא מן חצר זה דרך בית שאצלו והניח עירובו בבית שאצל השני, וכן עשה השני שגם הוא הניח עירובו בבית הסמוך לחצר האחרת, לא קנו עירוב, שכל אחד הניח עירוב בבית שער של חצר אחרת).

ומיירי שב׳ החצרות לא עירבו יחד, אבל הבתים שביניהם רצו לערב עם שתי החצרות, או שכל בית עירב עם החצר השנית שאינה סמוכה לה.

[678] סעיף ה (הואיל והעירוב הוא משום דירה, אין מניחין אותו אלא בבית הראוי לדירה, אבל לא באכסדרה ומרפסת ולא בבית שער, שאע״פ שהוא בית גמור, אינו ראוי לדירה מפני העוברים דרך עליו).

שפ דיני ביטול רשות

ובו ז׳ סעיפים

א אחד[679] מבני החצר ששכח ולא עירב עמהם, אוסר עליהם[680]. מה תקנתם, יבטל להם רשות שיש לו

---

[679] סיכום פרטי הלכות ביטול רשות שנתבארו בסימנים שלפנינו (שפ. שפא. שפו. שצא. שצב).

(א) אחד מבני החצר שלא עירב וביטל לבני החצר את רשותו שבחצר ואת רשות ביתו, נעשה החצר וכל הבתים רשות אחת של בני החצר, ומותר לבני החצר לטלטל מכאן לכאן, כדלקמן ס״ג (אם ביטל להם גם רשות ביתו, מותרים גם בביתו להוציא ממנו לחצר, וכן להכניס, כמו בבתיהם).

(ב) וכן רבים שביטלו לאחד, יכול היחיד לטלטל מכאן לכאן, כדלקמן ס״ה (אם בני החצר שעירבו מבטלין רשותם לאחד שלא עירב עמהם, הוא מותר להוציא ... מבתיהם ... אם ... ביטלו לו בפירוש גם רשות בתיהם).

(ג) אמנם זה שביטל, אם הוא מכניס במזיד מביתו לחצר, הרי זו חזרה מביטולו, כדלקמן ס״ג (שיזהר שלא יוציא מביתו לחצר קודם שיוציאו [ה]ם מבתיהם לחצר, כדי שיחזיקו הם בחצר תחלה. ולא יכניס מחצר לביתו קודם שיכניסו הם מחצר לביתו, כמו שיתבאר בסי׳ שפ״א), ובסי׳ שפא ס״א (המבטל רשותו ועבר והוציא אחר כך מביתו לחצר, בשוגג אינו אוסר, במזיד אוסר, שהרי חוזר בו מביטולו שביטל להם חלקו שבחצר).

(ד) וכן אסור לו להכניס מבתיהם לביתו, כדלקמן סי׳ שפא ס״א (אם ביטל להם גם רשות ביתו, והכניס מחצר לבית, הרי זו חזרה מביטול הבית, ואוסרו עליהם), וס״ד-ה (מבטל רשות ביתו לחבירו ... אינו יכול להכניס מבית חבירו לביתו, נראה כחוזר ומחזיק ברשותו ... ואם הוא יחיד אצל רבים ... לא יכניס לביתו מבתיהם).

(ה) וכן הדין ברבים שבטלו לאחד, כדלקמן ס״ה (אם בני החצר שעירבו מבטלין רשותם לאחד שלא עירב עמהם ... כשחוזרין ומוציאים לתוכה, הרי זה כאילו חוזרים בהם ורוצים לזכות בה).

(ו) ואם ביטל רשותו לרבים והחזיקו כבר ברשותו, מותר לו להכניס אף לחצר או לביתו, כדלקמן ס״ג (שיזהר שלא יוציא מביתו לחצר קודם שיוציאו [ה]ם מבתיהם לחצר, כדי שיחזיקו הם בחצר תחלה. ולא יכניס מחצר לביתו קודם שיכניסו הם מחצר לביתו, כמו שיתבאר בסי׳ שפ״א), ובסי׳ שפא ס״א (וכל זה כשמוציא או מכניס קודם שהחזיקו הם ברשות שביטל, כגון קודם שהוציאו מבתיהם לחצר או הכניסו מחצר לבתיהם כשביטל להם רשותו שבחצר, או קודם שהוציאו מביתו לחצר או מחצר לביתו כשביטל להם גם רשות ביתו. אבל לאחר שהחזיקו ברשותו, בין בהוצאה לבדה בין בהכנסה לבדה, שוב אינו יכול לחזור בו).

(ז) וכל זה ביחיד שביטל לרבים, אבל רבים המבטלים ליחיד או לרבים, או יחיד המבטל ליחיד, אינם נעשים אורחים ואסור, כדלקמן ס״ה (שהרבים לגבי יחיד אינן דומין כאורחים אצלו. ואפילו אם כבר החזיק הוא בחצר, אין זה מועיל שלא יוכלו הרבים לחזור בהם), וס״ו (אף היחיד אינו נעשה אורח לגבי יחיד אלא לגבי רבים ... וכן רבים שלא עירבו שביטלו רשותם לרבים שעירבו, אינם נעשים אורחים אצלם, ודינם כרבים לגבי יחיד).

דברי שלום

(ח) אם ביטל רק את רשותו שבחצר, ולא את רשות ביתו, נשארו ביתו והחצר שתי רשויות נפרדות, ואסור לכולם לטלטל מכאן לכאן, כמבואר לקמן ס״ב (אם ביטל להם רשותו סתם, לא ביטל אלא רשות שיש לו בחצר. לפיכך ... אסורים להוציא מביתו לחצר, וכן להכניס, שהרי ביתו הוא מיוחד לו והחצר להם, והרי זה מוציא מרשות לרשות).

(ט) וכן הדין ברבים שביטלו לאחד רק את רשותם שבחצר, ולא את רשות בתיהם, אסור לכולם לטלטל בין בתיהם לחצר, כדלקמן ס״ה (אם בני החצר שעירבו מבטלין רשותם לאחד שלא עירב עמהם, הוא מותר להוציא מביתו לחצר, ולא מבתיהם, אלא אם כן ביטלו לו בפירוש גם רשות בתיהם).

(י) אם ביטל רק רשותו שבחצר, ועבר והוציא מביתו לחצר, הוי חזרה מביטולו, אבל אם עבר והכניס מהחצר לביתו, אין זו חזרה מביטולו, כדלקמן סי׳ שפא ס״א (המבטל רשותו, ועבר והוציא אחר כך מביתו לחצר ... אוסר, שהרי חוזר בו מביטולו שביטל להם חלקו שבחצר ... אבל אם מכניס מחצר לביתו, אין זו חזרה, שכיון שביטל להם החצר, מפנה הוא את חפציו ממנה לבית, ואינו אוסר עליהם בהכנסה זו).

(יא) גם לפני שהחזיקו בני החצר ברשותו, יכול להכניס מהחצר לבתיהם, כדלקמן סי׳ שפא ס״ה (ואפילו קודם שהחזיק חבירו בביתו יכול הוא להוציא ממנו לבית חבירו ... כשמוציא לבית חבירו, שלא היה לו בו חלק מעולם ולא ביטלו, אינו נראה כחוזר ומחזיק ברשותו בהוצאה זו).

(יב) וכן רבים שביטלו ליחיד, יכולים להכניס מהחצר לביתו, כדלקמן ס״ה (אם בני החצר שעירבו מבטלין רשותם לאחד שלא עירב עמהם ... אבל מותרים להכניס מחצר לביתו, לפי שאין נראה חזרה אלא כשמכניסים לרשות שלהם שביטלוה, דהיינו לחצר, אבל כשמוציאים מרשות זו ומכניסים לרשות אחרת, אין זו נראית חזרה), וסי׳ שפא ס״ה (שכולם יבטלום בעליהם לאחד, וגם הם יהיו מותרים להוציא כל אחד מביתו לבית חבירו, הואיל ואינו נראה כחוזר ומחזיק ברשותו בהוצאה זו).

(יג) וכן יכול היחיד שביטל להוציא מבתיהם לחצר, כשביטל רק את רשותו שבחצרו, ולא שבביתו, כדלקמן ס״ב (אם ביטל להם רשותו סתם, לא ביטל אלא רשות שיש לו בחצר. לפיכך הם מותרים להוציא מבתיהם לחצר, וגם הוא), וסי׳ שפא ס״ה (ואם יש לו חדר פתוח לביתו, וביטל רשות ביתו בלבד בלי החדר ... יכול להכניס מבתיהם לביתו אפילו קודם שהחזיקו הם בביתו, כמו שהמבטל רשות חצרו יכול להוציא מבתיהם לחצר קודם שיחזיקו הם, שאינה נקראת חזרה אלא כשמוציא מביתו אבל לא מבתיהם).

(יד) אבל רבים המבטלים ליחיד אסור להם להכניס מביתו לחצר, כדלקמן ס״ה (אם בני החצר שעירבו מבטלין רשותם לאחד שלא עירב עמהם ... הם אסורים אפילו מביתו לחצר ... שאין לומר שהם משתמשים בה כאורחים בעלמא, לפי שהרבים לגבי יחיד אינן דומין כאורחים אצלו ... שאסורים להוציא אפילו מביתו ממש לחצר).

(טו) וכן ביחיד אצל יחיד, כדלקמן סי׳ שפא ס״ד-ה (מבטל רשות ביתו לחבירו ... אינו יכול להכניס מבית חבירו לביתו ... כיון שאינו נעשה כאורח אצל חבירו, מפני שהוא יחיד אצל יחיד).

(טז) אם אין שם חצר אלא בתים הפתוחים זה לזה, וביטל את ביתו, דינו כמו המבטל רשותו שבחצר וביתו לבני החצר, כמבואר לקמן סי׳ שפא ס״ד (יש ביטול רשות מבית לבית, שאם היו ב׳ בתים פתוחים זה לזה ולא עירבו יחד, אחד מבטל רשות ביתו לחבירו).

(יז) אם השאיר לעצמו חדר אחד בביתו שלא ביטל, הרי חדר זה ושאר ביתו הן שתי רשויות, ואסור לכולם לטלטל מכאן לכאן, כמבואר לקמן סי׳ שפא ס״ה (ואם יש לו חדר פתוח לביתו, וביטל רשות ביתו בלבד בלי החדר, אסור להוציא מהחדר לביתו, שהחדר מיוחד לו והבית לחבירו, ונמצא מוציא מרשות לרשות).

(יח) כשם שיכול לבטל רשותו שבחצר ושבביתו, כן יכולים בני החצר לבטל רשותם לחצר אחרת, כדלקמן סי׳ שפא ס״ב (יש ביטול רשות מחצר לחצר ... כגון ב׳ חצרות זו לפנים מזו ועירבה החיצונה לבדה והפנימית לא עירבה כלל, שאוסרת היא על החיצונה כמו שנתבאר בסי׳ שע״ח, יכולה היא לבטל לה רשות שיש לה בה להשתמש ולדרוס בה, שלא תשתמש ולא תעבור עליה אלא בשעה שצריכה לצאת ולבא, ותהיה החיצונה מותרת להשתמש בחצרה).

(יט) וכן יכולים בני החצר לבטל רשותם לבני המבוי, כדלקמן סי׳ שצא ס״א (ככל משפטי ביטול למי ששכח ולא עירב בחצירו, כן הוא במבוי, שאם שכחה חצר אחת ולא נשתתפה מבטלת רשותה לשאר בני המבוי, או הם לה).

(כ) וכן יכולים בני חצר אחת לבטל רשותם שבחורבה שבין ב׳ החצרות אל בני חצר האחרת, כדלקמן סי׳ שפא ס״ג (יש ביטול רשות בחורבה, שאם היו ב׳ בתים וחורבה ביניהם שהיא של שניהם (או שאינה של שניהם, אבל שניהם משתמשים בה בתשמיש נוח, שהם אוסרים זה על זה כמו שנתבאר בסי׳ שע״ו), ושכחו ולא עירבו, יכול אחד לבטל לחבירו להיותו מותר בה).

(כא) כל האמור שבני החצר יכולים לבטל רשות לבני המבוי, הוא דוקא כשחצר זו אינה פתוחה אלא למבוי זה, אבל אם פתוחה גם למבוי אחר, לא סגי בביטול ההשתמשות שלהם במבוי, כי גם העברת רגלם אוסרת על המבוי, כדלקמן סי׳ שפו ס״ט (ולא אמרו שהעברה ברגל לבד בלי תשמיש אינה אוסרת, אלא בב׳ חצרות זו לפנים מזו, שאין הפנימית אוסרת על החיצונה בהעברת רגליה עליה לבד, הואיל ועיקר חצר חיצונה הוא לתשמיש בני חיצונה, אבל המבוי, הואיל ותשמישו שוה לכל החצרות הרגילות בו, הרי הן אוסרות זו על זו אפילו בהעברה ברגל לבד בשבת ... ותסתלק מזה שרגילה בו שנשתתף שלא תעבור עליו בשבת ... שעל ידי זה יהיו מותרים להשתמש במבוי, כופין אותה על מדת סדום שתעבור בשבת דרך מבוי שלא נשתתף, אף על פי שאינה רגילה בו).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

בחצר[681], שיאמר רשותי מבוטלת לכם או רשותי קנויה לכם, ואין צריך לקנות בקנין סודר[682].

ויכול לבטל משתחשך[683]. ואע"פ שאין קונין קנין בשבת[684], מכל מקום כאן אין צריך שיקנו הם רשותו, אלא שהוא יסלק עצמו מרשותו, וממילא אין מי שיאסר עליהם, ולסלק עצמו מרשותו מותר אף בשבת[685].

ואם דר עם ד' או ה', צריך לבטל לכל אחד ואחד[686], שיאמר רשותי מבוטלת לכולכם, ולא די שיבטל לאחד מהם[687], אע"פ שזה שמבטל לו כבר עירב עם השאר[688]. ואם לא עשה כן, אף למי שביטל לו אסור[689]. ויש אומרים[690] שלא די שיאמר רשותי מבוטלת לכולכם, אלא צריך שיפרש ויאמר מבוטלת לך ולך. ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל[691]:

ב אם ביטל להם רשותו סתם, לא ביטל אלא רשות שיש לו בחצר[692]. לפיכך הם מותרים להוציא מבתיהם

דברי שלום

(כב) וכן שתי מבואות הפתוחים לרשות הרבים ופתוחים זה לזה, והותרו בלחי שביניהם, כופין את בני המבוי שלא יעברו דרך המבוי השני, כדי שלא תאסור עליו העברת הרגל, כדלקמן סי' שצב ס"ז (כופין אותו על מדת סדום שלא יעבור בשבת על זה שעירב, כדי שלא יאסור עליו, כיון שיש לו פתח אחר לצאת לרשות הרבים, כמו שכופין את החצר שלא עירבה במבוי שלא תעבור בו בשבת, אם יש לה פתח למבוי אחר לעבור דרך עליו לרשות הרבים).

680 משנה סט, ב (אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב ביתו, אסור מלהכניס ומלהוציא). טור ושו"ע ס"א (אחד מבני החצר ששכח ולא עירב עם האחרים, אוסר עליהם).

וכן הוא לעיל סי' שעח ס"ב (או שעירבה ואין עירובה מועיל, כגון ששכח אחד מאנשי החצר ולא עירב עם בני החצר, שהוא אוסר עליהם החצר, עד שיבטל רשותו כמו שיתבאר בסי' ש"פ). סי' שסז (כשאוסר עליהם החצר אם לא יערב עמהם).

681 עבודת הקדש שער ד ריש ס"ז (כיצד הוא עושה ויתיר את שכניו, נותן רשותו לשכניו או מבטלו). טור ושו"ע שם (מה תקנתם, יבטל להם רשותו).

682 ברייתא שם (כיצד,אומר לו רשותי קנויה לך, (או, רש"י) רשותי מבוטלת לך, קנה, ואין צריך לזכות (בקנין סודר, רש"י)). טור ושו"ע שם (שיאמר רשותי מבוטלת לכם או קנויה לכם, ואין צריך לקנות בקנין סודר).

683 במשנה שם (בית שמאי אומרים מבעוד יום, ובית הלל אומרים משחשיכה). טור ושו"ע שם (ויכול לבטל אף משתחשך).

684 כדלעיל סי' שו ס"ד (אסור לקנות או למכור), וסט"ו (שאסור ליתן שום דבר במתנה לחבירו בשבת ויום טוב).

685 גמרא עא, א (ובית הלל סברי אסתלוקי רשותא בעלמא הוא, ואסתלוקי רשותא בשבת שפיר דמי). מ"א ס"ק א (דאסתלוקי רשותא בשבתא שרי).

והוא כדלעיל סי' שעא ס"א (אחד מבני חצר שהניח ביתו והלך עם כל בני ביתו ושבת בחצר אחרת, אפילו היתה סמוכה לחצרו, אם הסיח לבו ואין דעתו לחזור לביתו בשבת, הרי זה אינו אוסר על בני החצר שביתו שמה), אף שלא הקנה את רשותו.

686 רבה ע, א (בעא מיניה אביי מרבה, חמשה ששרויין בחצר אחת ושכח אחד מהן ולא עירב, כשהוא מבטל רשותו, צריך לבטל לכל אחד ואחד או לא. אמר ליה צריך לבטל לכל אחד ואחד). גמרא כו, ב (לרבנן, כשהוא מבטל רשותו צריך לבטל לכל אחד ואחד). טור ושו"ע שם (ואם דר עם ארבעה או חמשה, צריך לבטל לכל אחד ואחד).

687 רש"י כו, ב ד"ה לא נצרכה (למאן דלא פריש לא בטיל, וכולן אסורין). מ"מ פ"ב ה"ב (ומדברי רש"י ז"ל שבפרק פסין נראה, שאם היו כולן עומדים ואמר רשותי מבוטלת לכולכם, שדי בכך). טור ודעה הב' בשו"ע שם (ויש אומרים שדי שיאמר רשותי מבוטלת לכולכם).

688 רש"י שם ד"ה ה"ג לא נצרכה (דאע"ג דהאי דבטיל ליה עירב עם חבירו, כי עירב מאתמול אדעתא דההיא חולקא לא עירב, דההיא שעתא לאו דידיה הוא).

689 מ"מ שם (ופירוש, ואם לא בטל לכל אחד בפירוש, אף למי שבטל לא עשה כלום, וכן מוכרח שם). מ"א ס"ק ב (ואם לא עשה כן, אף למי שביטל אסור (מ"מ)).

690 רמב"ם שם (צריך לבטל לכל אחד ואחד בפירוש, ואומר רשותי מבוטלת לך ולך ולך). דעה הא' בשו"ע שם (רשותי מבוטלת לך ולך). ט"ז ס"ק א (משמע דלדעה זו לא מהני לכולכם).

691 אליה זוטא ס"ק א ([שדי הוא כשיאמר רשותי מבוטלת לכולכם בכלל], וכן נראה עיקר בפוסקים) כדוב הפוסקים. אליה רבה ס"ק א (וסברא [שניה] עיקר, שכן פסק בעבודת הקודש דף כ"ו, וטור, וצדה לדרך. ועוד שגם הרמב"ם יש לומר דסבירא ליה כן), וכמשמעות הטור (צריך לבטל לכל אחד ואחד, שיאמר רשותי מבוטלת לך ולך, או יאמר לכולכם בכלל), וכן הוא בצדה לדרך מאמר ד כלל א פמ"ז.

692 טור ושו"ע ס"א (אם ביטל רשותו סתם). ע' אליה זוטא ס"ק ב (פירוש אף שלא הזכיר נמי חצר, רק רשותו לחוד).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

לחצר[693], וגם הוא[694], לפי שהוא נעשה אצלם כאורח בעלמא[695], אבל אסורים להוציא מביתו לחצר, וכן להכניס, שהרי ביתו הוא מיוחד לו והחצר להם, והרי זה מוציא מרשות לרשות[696]. ואפילו הוא שביתו שלו וגם בחצר הוא כאורח אצלם, אעפ״כ אסור לו להוציא מביתו לחצר (וכן להכניס[697]), לפי שאין אומרים שהוא כאורח אצלם אלא לענין תשמיש מבתיהם לחצר, אבל תשמיש שמביתו או לביתו, אין לומר שהוא אורח[698]. ויש אומרים[699] שצריך לנעול ביתו, כדי שלא יבא להוציא באיסור, ולא יפתחנו אלא כשרוצה לצאת ולבא, וינעלנו מיד אחר צאתו ובואו. והמיקל לא הפסיד[700], כי יש לו על מי

---

[693] במשנה שם סט, ב (אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב ביתו, אסור מלהכניס ומלהוציא לו ולהם (מביתו לחצר בין הוא בין שאר בני החצר, רש״י), ושלהם מותרין). גמרא שם (הכא במאי עסקינן כגון שביטל רשות חצירו ולא ביטל רשות ביתו, וקא סברי רבנן המבטל רשות חצירו רשות ביתו לא ביטל, דדייר איניש בבית בלא חצר). טור ושו״ע שם (לא ביטל אלא רשותו שיש לו בחצר, הילכך הם מותרים להוציא מבתיהם לחצר ... אבל אסורין להוציא מביתו לחצר).

[694] משנה שם (ושלהם מותרין לו ולהם). רש״י כו, א ד״ה אנשי חצר (שהוא מותר להכניס ולהוציא מפתח בתיהן לחצר, כדתנן בפרק הדר ושלהן מותר לו ולהן, כשאר כל אדם הנכנס לחצר חבירו, ומותר לו להוציא מפתח חבירו לחצר דהא רשותא דחד הוא). טור ושו״ע שם (הם מותרים להוציא מבתיהם לחצר, וגם הוא). דרישה ס״ק א (ומה שכתב רבינו וגם הוא שהוא אורח בעלמא, נראה דהוא מותר להוציא מביתם אפילו קודם שהחזיקו ... כאן שמוציא מבתיהם, מסתמא הם כלים שלהם, ולא נראה כחוזר מביטולו. כך נראה לי). הובא באליה רבה שם ס״ק ג, ובתוספת שבת ס״ק ח.

ונתבאר לקמן סי׳ שפא ס״ה (שהמבטל רשות חצרו, יכול להוציא מבתיהם לחצר גם קודם שיחזיקו הם, שאינה נקראת חזרה אלא כשמוציא מביתו, אבל לא מבתיהם). ושם הערה 770 (וסבירא להו דמתניתין דהתם מיירי קודם שהחזיק).

וכן מותר לו להכניס מחצר לבתיהם, כדלקמן סי׳ שפא ס״ד (כשמוציא לבית חבירו, שלא היה לו בו חלק מעולם ולא ביטלו, אינו נראה כחוזר ומחזיק ברשותו בהוצאה זו).

ואף שיתבאר לקמן סי׳ שפא ס״א (המבטל רשותו ועבר והוציא אחר כך מביתו לחצר ... חוזר בו מביטולו שביטל להם חלקו שבחצר ... אבל לאחר שהחזיקו ברשותו ... שוב אינו יכול לחזור בו). מכל מקום כשמוציא מבתיהם לחצר, או מכניס מחצר לבתיהם, אינה נקראת חזרה אף קודם שיחזיקו הם.

והיינו דוקא ביחיד המבטל רשותו לרבים, מטעם האמור כאן ״לפי שהוא נעשה אצלם כאורח בעלמא״. משא״כ ברבים המבטלים רשותם לאחד, יתבאר לקמן ס״ה (אם בני החצר שעירבו מבטלין רשותם לאחד שלא עירב עמהם ... הם אסורים אפילו מביתו לחצר ... שאין לומר שהם משתמשים בה כאורחים בעלמא, לפי שהרבים לגבי יחיד אינן דומין כאורחים אצלו). וכן ביחיד אצל יחיד, כדלקמן סי׳ שפא ס״ה (אבל אינו יכול להכניס מבית חבירו לביתו ... כיון שאינו נעשה כאורח אצל חבירו, מפני שהוא יחיד אצל יחיד).

והיינו דוקא כשביטל חצרו בלבד (או שהשאיר חדר אחד בביתו שלא ביטלו), משא״כ אם ביטל גם רשות ביתו, אסור לו להוציא מבתיהם אל ביתו שביטל, עד שיחזיקו הם תחלה, כדלקמן סי׳ שפא ס״ה (ואם הוא יחיד אצל רבים, עכ״פ לא יכניס לביתו מבתיהם עד שיחזיקו הם תחלה בביתו. ואם יש לו חדר פתוח לביתו, וביטל רשות ביתו בלבד בלי החדר ... יכול להכניס מבתיהם לביתו אפילו קודם שהחזיקו הם בביתו).

[695] גמרא שם (ושלהן מותר לו ולהן, מאי טעמא, דהוי אורח לגבייהו). טור ושו״ע שם (שהוא אורח בעלמא). והאורח אינו אוסר, כדלעיל סי׳ שעא ס״ו (אבל אורח אינו אוסר), ושם נסמן (הערה 370).

[696] משנה שם (ביתו אסור מלהכניס ומלהוציא לו ולהם), ופרש״י (מביתו לחצר, בין הוא בין שאר בני החצר ... הוה ליה רשות ביתו רשות דידיה, וחצר רשותא דידהו), ובדף כו, סע״א (לפיכך חצר כולה שלהן היא, וביתו מיוחדת [לו], לאסור להן להוציא מרשותו לרשותן). ריטב״א במשנה שם ד״ה אנשי חצר (שהמבטל רשות חצרו, רשות ביתו לא ביטל, הלכך ביתו אסור לו ולהם, שאם הוא מוציא מביתו לחצר, הוה ליה מוציא מרשות שלו לרשות שאינו שלו, ואם הם מוציאים, הוה להו מוציאים מרשות שאינה שלהם לרשותם).

[697] עי׳ מ״א סי׳ שפא ס״ק א (אבל להכניס מותר) ו[צ]ע״ג. ונתבאר לקמן סי׳ שפא ס״א (הערות 734-735).

[698] רבינו יהונתן במשנה שם ד״ה אנשי חצר (אבל בביתו של עצמו אסור להוציא אל החצר שסילק עצמו ממנו, דאין דרך לומר כשהוא בביתו דליהוי אורח לגבייהו). לבוש ס״א (אסורים להוציא מביתו לחצר אפילו הוא, שאין דרך לומר דהוי כאורח בביתו). מ״א ס״ק ג (וגם הוא אסור, שהרי בביתו אין לומר שהוא אורח).

[699] רש״י עט, ב ד״ה ואיבעית (דסבירא ליה להאי תנא בכל מבטלי רשות, דבעי לנעול). רא״ש פ״ז ס״ז (ולפירוש רש״י שצריך מכל מקום נעילה המבטל רשות, היאך יצא מביתו כל היום אם לא יכנס ויצא דרך החצר למבוי ... ואפשר [דהא] דבעי נעילת דלת ביתו, היינו כל היום כשאינו צריך ליכנס ולצאת, אבל בשעת כניסה ויציאה פותח, ואחר כך נועל). טור ודעה הב׳ שבשו״ע שם (ויש אומרים שצריך לנעול ביתו כדי שלא יבא להוציא באיסור, ולא יפתחנו אלא כשרוצה לצאת ולבא, וינעלנו מיד אחר צאתו ובואו).

[700] אליה זוטא ס״ק ד (משמע לי מדעתם דאף במבטל רשותו בלא ביתו אינו צריך נעילה ... והסומך עליהם נראה לי דלא הפסיד). וכ״מ בשו״ע שם (שבתחלה התיר בסתם, ואחר כך הביא דעה המצריכה נעילה).

לסמוך[701] :

ג אם ביטל להם גם רשות ביתו, מותרים גם בביתו להוציא ממנו לחצר, וכן להכניס, כמו בבתיהם[702], וגם הוא מותר בביתו כמו בבתיהם[703], לפי שנעשה אורח גמור אצלם, כיון שלא נשאר לו שום רשות שלא ביטלה להם[704].

רק שיזהר שלא יוציא מביתו לחצר[705] קודם שיוציאו [ה]ם מבתיהם לחצר, כדי שיחזיקו הם בחצר תחלה[706]. ולא יכניס מחצר לביתו קודם שיכניסו הם מחצר לביתו, כמו שיתבאר בסי׳ שפ״א[707] :

ד אם אינו רוצה לבטל להם רשותו אלא להשכירו, יש אומרים[708] ששכירות מועלת בישראל כמו שמועלת בנכרי, לפי שהשכירות אינה גרוע מהביטול שהיא מתנה בחנם. ויש אומרים[709] שלא תיקנו שכירות אלא בנכרי, שאין ביטולו מועיל, אבל לא בישראל. ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר

---

[701] תוס׳ עט, ב ד״ה ואיבעית (וקצת נראה דדווקא הכא צריך נעילת דלת, שעד עתה הורגלו לטלטל בלא שום עירוב, שהיה תבן מפסיק, ואיכא למיחש כדאמר כיון דדש ביה אתי לטלטולי, אבל באנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב, ולא הורגל לטלטל באותה חצר אלא על ידי עירוב או ביטול רשות, הלכך לא בעי נעילת דלת). וכן הוא משמעות שאר הפוסקים, שאסרו להכניס ולהוציא מביתו לחצר, ולא הצריכו נעילת דלת. סמ״ג הל׳ עירובין (רמג, ג) ד״ה שנינו בפרק הדר (אסור להכניס ולהוציא מביתו לחצר בין הוא בין שאר בני החצר). סמ״ק סי׳ רפב (אסור להכניס ולהוציא מביתו לחצר בין הוא בין שאר בני החצר). רמב״ם פ״ב ה״א (ביטל להן זה שלא עירב רשות חצרו בלבד, הרי אלו מותרין להוציא ולהכניס מבתיהן לחצר ומחצר לבתיהן, אבל לביתו אסור). והרב רבינו יהונתן במשנה כא, א (בביתו של עצמו אסור להוציא אל החצר שסילק עצמו ממנו).

[702] אביי כו, ב (אמר ליה רב פפא לאביי ... אי אמר מבטילנא מאי, טעמא דרבנן משום דקסברי המבטל רשות חצירו רשות ביתו לא ביטל, והאי אמר מבטילנא, או דלמא טעמא דרבנן משום דלא עביד איניש דמסלק נפשיה לגמרי מבית וחצר והוי כי אורח לגבייהו, והאי כי אמר מבטילנא לאו כל כמיניה (קאמר). אמר ליה ... כיון דגלי דעתיה גלי). גמרא סט, ב (אי דבטיל ביתו אמאי אסור), ופירש״י (הרי נתן להן ביתו ונסתלק). טור ושו״ע ס״ב (אם ביטל להם גם רשות ביתו, מותרין בין הוא בין הם להוציא לחצר, בין מביתו בין מבתיהם).

[703] רמב״ם פ״ב ה״א (וגם הוא מותר, מפני שלא נשאר לו רשות והרי הוא כאורח אצלם, והאורח אינו אוסר). סמ״ג שם (ואם ביטל גם רשות ביתו, כל הבתים מותרים לו ולהם, שהרי לא נשאר לו רשות והרי הוא כאורח אצלם, והאורח אינו נאסר). סמ״ק שם. שו״ע שם (מותרין בין הוא בין הם להוציא).

[704] רש״י כו, א ד״ה אנשי חצר (רשות ביתו נמי ביטל, ונעשה אורח אצלן, לפיכך אף ביתו מותר). רמב״ם וסמ״ג וסמ״ק שם. ב״י ד״ה מיהו נראה (אבל במבטל רשות חצרו ורשות ביתו, הוי אורח גמור לגבייהו, ומותר להוציא אף מביתו, כיון דלא נשאר לו שום רשות שלא ביטלו). לבוש ס״ב (שיבטל בפירוש חצירו וגם ביתו, דהוי אורח גמור לגבייהו, ואז הוא והם מותרים להוציא לחצר בין מביתו בין מבתיהם).

סיכום דיני אורח – ראה לעיל סי׳ שע ס״ט (הערה 305).

[705] משנה כג, א (אמר רבי אלעאי, שמעתי מרבי אליעזר ... אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב ביתו (ולמחר ביטל רשותו לחברו, שהיא אוסרת עליהן מלהוציא מבתיהן לחצר, רש״י), אסור מלהכניס ולהוציא לו (לחצר לצרכו, רש״י), אבל להם מותר (להביא כלי בתיהן לביתו דרך חצר, רש״י)).

[706] ב״י שם (והוא שלא יוציא עד שיחזיקו הם, וכמ״ש בסימן שאחר זה). לבוש ס״ב (והוא שלא יוציא הוא עד שיחזיקו הם, כמו שיתבאר בסימן שאחר זה בעזה״י). מ״א ס״ק ה (היינו לאחר שהחזיקו בחצר, עיין רס״י שפ״א). וכ״ה בפרש״י דף נכ:ו, א ד״ה אנשי חצר (אסור הוא להוציא ... חוזר ומחזיק ברשותו הוא, ואוסר עליהם והן עליו).

[707] סעיף א (אם ביטל להם גם רשות ביתו, והכניס מחצר לבית, הרי זו חזרה מביטול הבית, ואוסרו עליהם).

[708] רא״ש פ״ו סי״ג (כתב ר״מ ז״ל ... ואי לאו כנכרי הוא מבטל רשות ואין שוכרין הימנו עכ״ל. ואין דבריו נראין לי ... דישראל שלא רצה לבטל אלא לשכור, שוכרין ממנו). טור ודעה הא׳ שבשו״ע ס״ג (אם אינו רוצה לבטל להם רשותו אלא להשכירו, יש אומרים שמועיל כמו ביטול).

וראה גם לקמן סי׳ שפב ס״ז (ישראל שאינו רוצה לבטל רשותו אלא להשכיר).

[709] פסקי עירובין למהר״ם מרוטנבורג סי׳ קנו (ואי לאו כגוי הוא, מבטל רשות ואין שוכרין ממנו). מרדכי רמז תקטז (ואי לאו כנכרי הוא, מבטל רשות ואין שוכרין ממנו). ב״י ד״ה ומ״ש ואם אינו רוצה (דברי הרמב״ם בספ״ב מהלכות עירובין (הט״ז) נוטים לדעת ר״מ, שכתב גבי צדוקי ואין שוכרין ממנו לפי שאינו כגוי, משמע דכל שאינו כגוי אין שוכרין ממנו. וכן נראה מדברי רש״י שכתב במשנת הדר (סא, ב) גבי צדוקי, ושמע מינה שאינו כגוי, דאי אגירו מיניה היכי מצי למיהדר). דעה ב׳ בשו״ע שם (ויש אומרים שאינו מועיל).

המיקל[710]:

ה אם בני החצר שעירבו מבטלין רשותם לאחד שלא עירב עמהם, הוא מותר להוציא מביתו לחצר[711], ולא מבתיהם[712], אלא אם כן ביטלו לו בפירוש גם רשות בתיהם[713].

והם אסורים אפילו מביתו לחצר[714]. ואע"פ שרשות אחד הן לאחר שביטלוהו לו, מכל מקום כיון שחצר זו היתה שלהם, אם כן כשחוזרין ומוציאים לתוכה הרי זה כאילו חוזרים בהם ורוצים לזכות בה[715]. שאין לומר שהם משתמשים בה כאורחים בעלמא, לפי שהרבים לגבי יחיד אינן דומין כאורחים אצלו[716]. ואפילו אם כבר החזיק הוא בחצר[717], אין זה מועיל שלא יוכלו הרבים לחזור בהם[718].

---

[710] **מ"א** ס"ק ו (לולי דמסתפינא הייתי אומר דהר"מ מודה דבחול שרי, דלמה יגרע מביטול. אלא דשבת אסור לשכור, דהוי כמקח וממכר. דבשלמא גבי עכו"ם, אין דירתו דירה, אלא שאסור משום גזירה, לא מיקרי קנין, אבל בישראל אסור לשכור. ועיין בגמרא דמקנא רשותא בשבתא אסור).

ולענין שבת צ"ע (אם מותר לשכור מישראל). **עי' תוס' דף [ס]ז**, א ד"ה יפה עשיתם ששכרתם, הב' (לא דמי למקח וממכר ליאסר בשבת, דלא הוי אלא כמתנה בעלמא, שאין עושין אלא להתיר טלטול). **וחק יעקב סי' תמ"נ[ז]** ס"ק ח (ואפשר דאפילו מכירה גם כן שרי, ולא הוי כמקח וממכר דאסור בשבת, כיון שאינו עושה רק לינצל מאיסור חמץ, וכהאי גוונא כתבו התוס' בעירובין דף ס"ו ד"ה יפה, דמותר לשכור רשות מעכו"ם בשבת, ולא הוי כמקח ומכר לפי שאין עושין אלא להתיר טלטול). **ובמה שכתבתי שם** סי' תמח סעיף טז (כיצד יעשה, יתננו במתנה גמורה לנכרי המכירו ומיודעו שהוא יודע בו שיחזירנו לו לאחר הפסח ... ואף על פי שאסור ליתן מתנה בשבת מכל מקום לצורך מצוה התירו) [ואפשר נתבארה הלכה זו בקונטרס אחרון שם ולא הגיע לידינו], **ובסי' שפ"ב** סעיף ח (מותר לשכור מן הנכרי אפילו בשבת, ואין בזה משום מקח וממכר, שהרי אינו קונה רשות מן הנכרי אלא שוכרה. ואף ששכירות גם כן אסורים בשבת, משום שדומה למקח וממכר שנותן לו דמים בעד החפץ ששוכר, כמו שהלוקח נותן בעד המכר. מכל מקום כאן כיון שאינו שוכר רשותו כדי להשתמש בה, אלא להתיר הטלטול בלבד, אם כן הדמים שנותן לו אינו אלא מתנה בעלמא, ואינו דומה למקח וממכר), ושם נסמן (הערות 813-815). ולפי טעם זה מותר לשכור גם מישראל בשבת.

וראה לעיל סי' שו סט"ו (הערה קי), וסי"ז (מה שנוהגים למכור האתרוגים ... בזמן מצותן, שאין קונים אותם אלא לצאת בהם ידי חובתן ולהחזירם, הרי דינם כהכרזת המצות שנהגו להקל, שאינו קונה גוף האתרוג אלא מצותו בלבד. ואפילו ביום ראשון של חג שצריך לקנות גופו של אתרוג, מכל מקום כיון שקונה אותו על מנת להחזירו, נמצא שאינו קונה אותו אלא מצותו בלבד).

[711] **במשנה שם** סט, ב (נתנו לו רשותן (רשות חצרן, רש"י), הוא מותר (להוציא מביתו לחצר, רש"י)). רבינו יהונתן כא, א (כלומר הוא מותר להוציא מביתו לחצר, שהרי סילקו עצמן מן החצר לגמרי). טור ושו"ע ס"ד (אם בני החצר שעירבו מבטלים רשותם לאחר שלא עירב, הוא מותר להוציא מביתו לחצר).

[712] טור ושו"ע שם (ולא מבתיהם). וכמו יחיד שביטל רשותו לבני החצר, שנתבאר לעיל ס"ב (אסורים להוציא מביתו לחצר, וכן להכניס, שהרי ביתו הוא מיוחד לו והחצר להם, והרי זה מוציא מרשות לרשות).

[713] **רמ"א** ס"ד (אם לא שביטלו בפירוש גם רשות ביתם). **ב"י** (כתב הרב רבינו יהונתן, נתנו לו רשותם הוא מותר בשלו להוציא מביתו לחצר, אבל בשלהם לא, שהרי לא סילקו נפשם מבתיהם אלא מן החצר לבדו, עד כאן. משמע מדבריו שאם ביטלו בפירוש רשות חצרם ורשות בתיהם, שהוא מותר להוציא אף מבתיהם).

וכמו יחיד שביטל רשותו לבני החצר, שנתבאר לעיל ס"ג (אם ביטל להם גם רשות ביתו, מותרים גם בביתו להוציא ממנו לחצר, וכן להכניס).

[714] משנה שם (והן אסורין), ופרש"י (אפילו מביתו לחצר, ואע"ג דרשות אחת הן). טור ושו"ע שם (והם אסורים, אף מבית לחצר).

[715] **רש"י** בגמרא שם ד"ה והן אסורין (דכיון דמשתמשי בחצר, אע"ג דלאו מבית דידהו מפקי, הוה ליה משקל רשותא). מ"א ס"ק ז (כיון דמשתמשי בחצר הוה להו משקל רשותא).

והיינו אף שלענין יחיד שביטל רשותו לבני החצר נתבאר לעיל ס"ב (הם מותרים להוציא מבתיהם לחצר, וגם הוא, לפי שהוא נעשה אצלם כאורח בעלמא), ושם נסמן (הערה 694). היינו דוקא יחיד שביטל לרבים, שמוציא מבתיהם בתור אורח. משא"כ ברבים שאינם אורחים אצל היחיד, הרי הוצאתם מביתו היא כחזרה מביטולם.

[716] **גמרא** שם (ונהוי אינהו לגביה כי אורחין. חד לגבי חמשה הוי אורח, חמשה לגבי חד לא הוי אורח). טור ושו"ע שם (ולא אמרינן שיהיו כאורחים, שאין רבים נעשים אורחים אצל יחיד).

[717] שמועיל ביחיד שביטל רשותו לבני החצר, כדלקמן סי' שפא ס"א (לאחר שהחזיקו ברשותו, בין בהוצאה לבדה בין בהכנסה לבדה, שוב אינו יכול לחזור בו).

[718] **הרב רבינו יהונתן** שם (והן אסורין, לא מבעיא מבתיהן לחצר דאסורין ... אלא אפילו מביתו אסורין להוציא ולהכניס לחצר, דליכא למימר ברבים שיהיו כאורחים אצל יחיד). **מ"א** שם (ואפילו חזקה לא מהני (כן משמע בהר"ר יונתן)). והמשמעות מרבינו יהונתן דמיירי בכל זה אפילו כבר החזיק הוא בחצר, נתבארה בעצי אלמוגים ס"ק ט ד"ה ובזה נ"ל לבאר. וכן הוא ברשב"א על המשנה שם (הן אסורין אפילו משלו ... ואפילו לאחר שהחזיק הוא בחצר).

אבל מותרים להכניס מחצר לביתו, לפי שאין נראה חזרה אלא כשמכניסים לרשות שלהם שביטלוה, דהיינו לחצר, אבל כשמוציאים מרשות זו ומכניסים לרשות אחרת, אין זו נראית חזרה[719].

אבל אסורים להכניס מחצר לבתיהם, אפילו אם ביטלו לו גם רשות בתיהם, שנעשה הכל רשות אחד שלו, מכל מקום כיון שהם אינן כאורחים לגבי היחיד, אם כן כשמכניסים לבתיהם הרי זה כאלו חוזרים וזוכים בבתיהם. ואין צריך לומר שאסורים להוציא מבתיהם לחצר אפילו ביטלו לו גם רשות בתיהם[720], כמו שאסורים להוציא אפילו מביתו ממש לחצר[721]:

ו וכן אם היו שנים לבד דרים בחצר ולא עירבו, וביטל אחד מהם לחבירו, דינו כרבים לגבי יחיד, שאף היחיד אינו נעשה אורח לגבי יחיד אלא לגבי רבים, ואין רבים פחותים משנים. וכן רבים שלא עירבו שביטלו רשותם לרבים שעירבו, אינם נעשים אורחים אצלם, ודינם כרבים לגבי יחיד[722]:

ז רבים שלא עירבו יכולים לבטל רשותם, בין ליחיד שלא עירב בין לרבים שעירבו ביניהם, ובלבד שכל אחד מהמבטלים יבטל לכל אחד מהם[723], כמו שנתבאר למעלה[724] ביחיד המבטל. אבל לרבים שלא עירבו, אפילו לשנים שלא עירבו, אין מבטלין להם, בין שהמבטלים הם רבים שעירבו, בין שהוא יחיד שלא עירב, שהרי אף לאחר שיבטלו להם הם שנים ואחד אוסר על חבירו[725].

ואפילו אם חזר האחד וביטל לחבירו, אינו מועיל כלום, שכיון שבשעה שביטלו הראשונים החצר לזה החוזר ומבטל, לא היה לו אז בה זכות של היתר טלטול מפני שאוסרים זה על זה, אם כן ביטול זה לא הועיל כלום[726], וכשחוזר ומבטל לזה אינו יכול לבטל רשות שלהם, שהרי לא זכו בה[727]. ואפילו

---

[719] מ"א שם (ואם כן משמע דמותרים להכניס מחצר לביתו. ועיין סי' שפ"א ס"ד). וכ"מ בסי' שפא ס"ד, והוא האמור בשו"ע שם, וכן הוא לקמן שם ס"ד (ואפילו המבטל מותר להוציא מביתו לבית חבירו). עי' שם בתוס' סד, א ד"ה אם כן (אומר ר"י שבא מעשה לפני רש"י בחופה אחת ששכחו ולא עירבו והוצרכו להוציא מבית לבית, והתיר להם על ידי שביטלו רשותם לאחד). רא"ש פ"ו ס"ד (מעשה בא לפני רש"י ז"ל בחופה אחת ששכחו ולא עירבו והוצרכו להוציא מבית זה לבית זה, והתיר להם על ידי שבטלו רשותם לאחד). הרי שעל ידי שביטלו רשותם לאחד הותר להם להכניס מביתם לביתו. וכן כאן הותר להם להכניס מחצר לביתו.

[720] רבינו יהונתן שם (והן אסורין ... מבתיהן לחצר דאסורין, שהרי סלקו עצמן). טור, כגירסא שלפנינו (והם אסורין אף מביתן לחצר), נהר שלום ס"ק ה (והטור כתב הדין להיכא שבטלו לו גם רשות ביתם, כמ"ש המ"א ס"ק ז). עצי אלמוגים שם (דגרסינן ואפילו מבתיהם ... ואפילו בטלו רשות ביתם, דאי לא בטלו רשות ביתם, אם כן גם הוא אסור מביתם ואין שייך רבותא ואפילו מבתיהם ... ובחר בגירסא זו ... שהגירסא הנכונה כן בטור).

[721] כדלעיל בתחלת הסעיף (והם אסורים אפילו מביתו לחצר).

[722] רשב"א בעבודת הקדש שער ד ס"ז (ויראה לי שאם היו שנים לבד וביטל האחד אצל חברו כך הדין, שהמבטל אסור אף בשל חברו, וחברו מותר בשל עצמו. וכן רבים שלא עירבו שנתנו רשות לרבים שעירבו. לפי שהיחיד נעשה אורח אצל רבים, אבל רבים אינן נעשין אורחין אצל היחיד, ולא אפילו אצל הרבים, ולא היחיד אצל היחיד). מ"מ פ"ב ה"ג. שו"ע ס"ד (והוא הדין אם היו שנים לבד וביטל אחד מהם לחבירו, המבטל אסור אף בשל חבירו, וחבירו מותר אף בשל עצמו. וכן רבים שלא עירבו שנתנו רשותם לרבים שעירבו. לפי שהיחיד נעשה אורח אצל הרבים, ורבים אינם נעשים אורחים אפילו אצל הרבים, ולא היחיד אצל היחיד).

[723] ברייתא ע, א (שנים שלא עירבו, נותנין רשותן לשנים שעירבו או לאחד שלא עירב). טור ושו"ע שם (שכחו שנים ולא עירבו, יכולים לבטל רשותם ... בין אם מבטלין לרבים שעירבו, ובלבד שכל אחד מהם יבטל לכל אחד, בין אם מבטלין לאחד שלא עירב).

[724] סעיף א (צריך לבטל לכל אחד ואחד).

[725] משנה שם סט, ב (היו שנים, אוסרין זה על זה, שאחד נותן רשות ונוטל רשות, שנים נותנין רשות ואין נוטלין רשות), ופרש"י (ששכחו ולא עירבו, ושאר בני חצר בטלו להן רשותן, שניהן אוסרין זה על זה, מפני שהוא של שניהן והבתים מיוחדין כל בית לבעליו, ואין מוציא מרשות המיוחדת לו לרשות שלו ושל חבירו). טור ושו"ע ס"ד (אין מבטלין לשנים שלא עירבו, בין אם מבטלין רבים ועירבו, בין אם הוא יחיד שלא עירב, שהרי אף לאחר שיבטלו להם הם שנים, ואחד אוסר על חבירו).

[726] גמרא סט, ב (לא צריכא דהדר חד מינייהו ובטיל ליה לחבריה, מהו דתימא לישתרי, קמ"ל, דכיון דבעידנא דבטיל לא הוה ליה שריותא בהאי חצר). ט"ז ס"ק ד (כיון שתיכף שביטלו אותן שעירבו לאותן שלא עירבו לא הותר לטלטל בחצר, כיון שהיו שנים, שוב לא מהני ביטול אחד מהם לחבירו).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

כשביטלו לו הראשונים אמרו לו אנו מבטלים לך על מנת שתחזור ותבטל לחבירך, שנתנו להם רשות לבטל לו, אינו מועיל כלום[728], שכיון שלא זכה בחלק שביטלו לו בענין שיוכל לטלטל בחצר, אינו יכול להקנות לחבירו[729]:

דברי שלום

[727] רש"י שם ד"ה קמ"ל (כיון דשאר בני חצר לאו להאי דפייש לחודיה בטלי, אלא לתרוייהו, כי הדר חד ומבטל לאידך, רשותא דידיה מצי לבטולי, רשותא דאקני ליה חבריה לא מצי לבטולי, דכיון דבעידנא דבטלי להו הנך קמאי רשותייהו, אפילו הכי לא הוה להאי מבטל שריותא בהאי חצר משום דאסרי אהדדי, אשתכח דבטול דקמאי לא אהני, וכי הדר מבטל האי, לא מצי לאקנויי רשותא דידהו, דהא לא קנייה).

[728] גמרא ע, א (לא צריכא אף על גב דאמרי ליה קני על מנת להקנות). טור ושו"ע שם (ואפילו אמר לאחד אני מבטל לך על מנת שתחזור ותבטל לחבירך, אינו מועיל).

[729] רש"י שם ד"ה לא צריכא (דמהו דתימא שליחא שווינהו, קא משמע לן, כיון דלא קנה איהו לאשתרויי, לא מצי לאקנויי). ט"ז שם (ואפילו על מנת שאמר לא מועיל, כיון שלא זכה בחלק שביטלו לו בענין שיוכל לטלטל בחצר, אינו יכול להקנות לחבירו). מ"א ס"ק ט (כיון דלא אקני ליה שיהא הוא מותר, אינו מועיל (רש"י)).

שפא דיני המבטל רשותו ועבר והוציא

ובו ז' סעיפים

המבטל רשותו והוציא

א המבטל[730] רשותו ועבר[731] והוציא אחר כך מביתו לחצר, בשוגג אינו אוסר, במזיד אוסר שהרי חוזר בו מביטולו שביטל להם חלקו שבחצר[732]. ואין אומרים כאן שבת כיון שהותרה הותרה, שכיון שחוזר בו, אם כן בודאי לא הסיח לבו לגמרי מתחלה ולא הותרה שבת מעולם[733].

ואינה נקראת חזרה אלא כשמוציא מביתו לחצר, אבל אם מכניס מחצר לביתו, אין זו חזרה, שכיון שביטל להם החצר, מפנה הוא את חפציו ממנה לבית, ואינו אוסר עליהם בהכנסה זו[734] (אבל מכל מקום

[730] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) המבטל רשותו והוציא (ס"א).
(ב) ביטול מחצר לחצר ומבית לבית (ס"ב-ה).
(ג) כשלא היו יכולים לבטל מבעוד יום (ס"ה*-ו).
(ד) מבטלין וחוזרין ומבטלין (ס"ז).

[731] שהרי מיירי כאן שלא ביטל אלא רשותו שבחצר בלבד, ולא רשות ביתו, שאסור להוציא ולהכניס, כדלקמן בסמוך.

[732] משנה סט, ב (מי שנתן רשותו והוציא, בין בשוגג בין במזיד, הרי זה אוסר, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, במזיד אוסר בשוגג אינו אוסר), וכרבי יהודה, ופרש"י (דמיהדר ומשקל רשותא הוא וחזר בו מביטולו). טור ושו"ע ס"א (המבטל רשותו והוציא אחר כך מביתו לחצר, בשוגג אינו אוסר, במזיד אוסר, שהרי חוזר מביטולו שביטל).

[733] רא"ש פ"ח ס"ו (שבת שהותר ושוב לא תיאסר ... מבטל רשות, כיון שחזר והחזיק הוא במבוי קודם שהחזיקו בני מבוי, בודאי לא הסיע מלבו. וכן מצאתי משם הראב"ד ז"ל).

והיינו אם ביטל מבעוד יום (כדלעיל סי' שפ ס"א: ויכול לבטל משתחשך), והותרה לתחלת השבת, אין אומרים שבת כיון שהותרה הותרה. וראה ט"ז ס"ק א. אליה רבה ס"ק ג.

[734] על מה שהובא לעיל מהמשנה וטור ושו"ע, שאם חזר והוציא מביתו לחצר הרי זה אוסר, כתב המ"א ס"ק א (אבל להכניס מותר). ובמחצית השקל גורס (אבל הכניס מותר), וביאר דבריו (דהגרסא שלפנינו אבל להכניס מותר, על כרחך טעות סופר הוא, דאיך יהיה מותר להכניס לביתו, והבית רשות מיוחד לו לבד, דלא ביטלו, והחצר מיוחד לבעלי חצר, והוא אין לו חלק בה ... אלא על כרחך צריך להיות כמו שהגהתי. ואמר על מ"ש בשו"ע דאם הוציא אוסר דחוזר מבטולו, על זה אומר דוקא הוציא, שמשתמש בחצר, נראה שחוזר מבטולו, אבל הוציא מן החצר והכניס לבית, בזה אינו נראה שחוזר מבטולו, דהא אדרבא הוציא מן החצר ואינו רוצה להשתמש, ולכן כתב אבל הכניס מותר, רוצה לומר מותר לבני החצר, דבטולו נשאר בבטולו).

וטעם חילוק זה יש ללמוד מדברי תוס' סד, א ד"ה אם כן (שאע"פ שהמבטל רשות חצירו אסור להוציא מביתו לחצר, התם הוא שיש להם חלק בחצר ונראה כחוזר ומחזיק ברשותו). רא"ש פ"ו ס"ד (אף על גב דהמבטל רשות חצירו אסור להוציא מן הבית לחצר, היינו לפי שיש לו חלק בחצר, וכשהוא מוציא מביתו לחצר נראה כחוזר ומחזיק ברשותו).

אסור לו להכניס מחצר לבית, שהרי ביתו מיוחד לו והחצר להם ונמצא מוציא מרשות לרשות[735]).

במה דברים אמורים כשלא ביטל להם אלא רשותו שבחצר בלבד, אבל אם ביטל להם גם רשות ביתו והכניס מחצר לבית, הרי זו חזרה מביטול הבית ואוסרו עליהם[736].

וכל זה כשמוציא או מכניס קודם שהחזיקו הם ברשות שביטל[737], כגון קודם שהוציאו מבתיהם לחצר או הכניסו מחצר לבתיהם כשביטל להם רשותו שבחצר, או קודם שהוציאו מביתו לחצר או מחצר לביתו כשביטל להם גם רשות ביתו. אבל לאחר שהחזיקו ברשותו, בין בהוצאה לבדה בין בהכנסה לבדה[738], שוב אינו יכול לחזור בו. ואע"פ שהכנסה אינה נקראת חזקה לענין חזרה, שאין זה חוזר ומחזיק ברשותו כשמכניס ממנו חפציו לביתו[739], אעפ"כ נקראת חזקה לענין שלא יוכל לחזור בו, שכל שעשו דבר ברשותו שהיו אסורים לעשותו אם לא ביטלה להם, הרי זו חזקה, ואינו אוסר עליהם כשחוזר בו[740].

אבל הוא אסור להכניס ולהוציא בחצר[741] אף לאחר שהחזיקו בה, אלא אם כן ביטל להם גם רשות ביתו, שאז נעשה כאורח גמור אצלם, כמו שנתבאר בסי' ש"פ[742].

דברי שלום

וכיון דמיירי הכא שביטל רק רשותו בחצר, ולא רשות ביתו, הרי מה שמכניס מהחצר לביתו אינו נראה כחזרה מביטולו.

[735] **במשנה שם** (ביתו אסור מלהכניס ומלהוציא לו ולהם), וכנסמן לעיל סי' שפ ס"ב (הערה 696).

ולשון המ"א ס"ק א (אבל להכניס מותר), **צ"ע** (כמבואר בהערה הקודמת), וראה גם לעיל סי' שפ ס"ב (הערה 697).

[736] רבי אלעזר במשנה כג, א (אמר רבי אלעאי שמעתי מרבי אלעזר ... אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב (ולמחר ביטל רשותו לחברו שהיא אוסרת עליהן מלהוציא מבתיהן לחצר, רש"י), ביתו אסור מלהכניס ולהוציא לו (לחצר לצרכו, רש"י), אבל להם מותר (להביא כלי בתיהן לביתו דרך חצר, רש"י)), הרי מיירי כאן שביטל גם רשות ביתו, ולכן להם מותר, אבל לו אסור "להכניס ולהוציא".

ואף דתניא סט, א (מי שנתן רשותו והוציא ... אוסר). כתבו על זה תוס' סח, ב ד"ה והוציאו (והא דקתני בסמוך מי שנתן רשותו והוציא ... אוסר, לאו דוקא הוציא, אלא אפילו הכניס).

ועל פי זה כתב המ"א ס"ק א (אלא אם כן ביטל גם רשות ביתו, דאז אסור להכניס), כגירסת מחצית השקל (אסור בהכניס, כן צריך לומר, דהגרסא שלפנינו ... על כרחך טעות סופר הוא). וביאר טעם ההלכה (אלא אם כן ביטל גם רשות ביתו, והכניס, אם כן הכניס לבית שביטל ומשתמש שם, נראה דחוזר מביטול ביתו, ושוב אוסר על בני חצר).

וכן פירש בתוספת שבת ס"ק ב (כשביטל גם רשות ביתו, אז אם הכניס לביתו נראה כאילו חוזר מביטולו, כיון שהכניס מרשות שהיה לו חלק בו למקום שביטל ... וזה הוא כוונת המג"א בס"ק א, אלא שלשונו צריך תיקון עיי"ש). והוכיח כן מהתוס' הנ"ל, דמיירי שביטל גם רשות ביתו, ולכן כשהכניס הרי זו חזרה מביטול הבית.

והכלל בזה הוא: אם ביטל רק רשותו שבחצר בלבד ולא את רשות ביתו, הוו שתי רשויות ואסור לטלטל מכאן לכאן, ואם עבר והכניס לביתו (שהוא רשותו שלא ביטל), אין כאן חזרה מביטולו. אבל אם ביטל גם רשות ביתו, אין כאן שתי רשויות לאסור בטלטול מכאן לכאן, ואם הכניס לביתו (שהוא רשותו שביטל), יש כאן חזרה מביטולו.

[737] **ברייתא שם** סט, א (במה דברים אמורים בשלא החזיקו בני מבוי במבוי, אבל החזיקו בני מבוי במבוי, בין בשוגג ובין במזיד אינו אוסר). ודף סח, ב (מהרו והוציאו את הכלים למבוי (והחזיקו במבוי, ושוב לא יוכל לחזור מביטולו, רש"י), עד שלא יוציא (כליו במבוי, ויחזור ויטול את רשותו, רש"י) ויאסר עליכם ... מהרו והוציאו מה שאתם מוציאין והכניסו מה שאתם מכניסין, עד שלא יוציא התועב הזה ויאסר עליכם, שהרי ביטל רשותו לכם). טור ושו"ע שם (ואם החזיקו בו כבר ... אינו יכול לחזור מביטולו).

[738] **תוס'** סח, ב ד"ה והוציאו מה שאתם מוציאין והכניסו מה כו' (פירוש, או הכניסו, דבחד מינייהו הוי חזקה, כשעושה דבר שהיה נאסר בלא ביטול). שו"ע שם (ואם החזיקו בו כבר, שהוציאו מבתיהם לחצר או שהכניסו מחצר לבתיהם).

[739] כשביטל רשותו ולא ביתו, כדלעיל (ואינה נקראת חזרה אלא כשמוציא מביתו לחצר, אבל אם מכניס מחצר לביתו, אין זו חזרה).

[740] **ב"י** ד"ה ומ"ש החזיקו (ואף על פי שכתב רבינו בסימן זה שאין נקרא מחזיק אלא כשמכניס לרשות שביטל, אבל מה שמוציא ממנו אינה חזרה ... לא קשיא, דלא אמרו כן אלא דוקא לענין חוזר ומחזיק, דכשמוציא מרשות שביטל לא מיקרי חזרה, אבל לגבי חזקה, כל שעושה דבר שהוא נאסר בלא ביטול, הוי חזקה). תוספת שבת ס"ק ג.

[741] **מ"א** ס"ק ב (ומכל מקום לכתחלה אסור להוציא).

[742] ס"ב-ג (אם ביטל להם רשותו סתם, לא ביטל אלא רשות שיש לו בחצר. לפיכך ... אסורים להוציא מביתו לחצר, וכן להכניס, שהרי ביתו הוא מיוחד לו והחצר להם, והרי זה מוציא מרשות לרשות ... אם ביטל להם גם רשות ביתו, מותרים גם בביתו להוציא ממנו לחצר, וכן להכניס ... כיון שלא נשאר לו שום רשות שלא ביטלה להם).

ואין חזקה מועלת אלא כשהחזיקו משחשכה, אבל מה שמוציאים ומכניסים מבעוד יום אין זו הוכחה שהיא רשות שלהם, שהרי אף אם לא ביטלה להם היו רשאים להוציא ולהכניס מבעוד יום[743]. ויש אומרים[744] שאף חזקה שמבעוד יום מועלת, אע"פ שאינה מוכחת, ובלבד שתהא אחר הביטול (ויש להחמיר כסברא הראשונה לכתחלה[745], ובדיעבד יש להקל בדברי סופרים[746]):

ביטול מחצר לחצר ומבית לבית

ב יש ביטול רשות מחצר לחצר[747], אפילו אינן אוסרות זו על זו, כגון ב' חצרות ופתח ביניהן ועירבה כל אחת לעצמה ולא עירבו יחד, יכולה כל אחת לבטל רשותה לחבירתה, שתהא חבירתה מותרת להשתמש בה, ולא היא[748].

ואין צריך לומר אם אוסרות זו על זו[749], כגון ב' חצרות זו לפנים מזו ועירבה החיצונה לבדה והפנימית לא עירבה כלל, שאוסרת היא על החיצונה כמו שנתבאר בסי' שע"ח[750], יכולה היא לבטל לה רשות שיש לה בה להשתמש ולדרוס בה, שלא תשתמש ולא תעבור עליה אלא בשעה שצריכה לצאת ולבא[751], ותהיה החיצונה מותרת להשתמש בחצרה. אף על פי שהפנימים עוברים עליה כשצריכים לצאת ולבא, (ו)העברה לבדה אינה אוסרת אלא כשמשתמשים שם לעשות צרכיהם. שזה שאמרו שהפנימית אוסרת בדריסת רגלה על חיצונה, אין הכוונה שדריסת והעברת הרגל בלבדה תאסור, אלא דריסת הרגל כשדורסת שם ומשתמשת בצרכיה בדרך תשמיש החצר לבתים היא אוסרת אותה, כמו שאוסרים אותה הבתים שבה אם לא עירבו בה, ולכן כשביטלה לה זכות זה ואינה משתמשת בה בשבת, אינה אוסרת

---

[743] רש"י סח, ב ד"ה והוציאו (וכשקדש היום עסקינן, דחזקה דמבעוד יום לא מוכחא). דעה הב' בשו"ע שם (ולרש"י אין חזקה מועלת אלא אם כן החזיקו משחשיכה). לבוש ס"א (דחזקה דמבעוד יום לא מוכחא שהחזיקו כיון שעדיין לא נאסר עליהם). מ"א ס"ק ג (דאם הוציא מבעוד יום ליכא חזקה, דבלא ביטול נמי יכולין להוציא).

וראה גם לקמן סי' שפב ס"ט לגבי שכירות נכרי (והוא שהחזיקו אחר כניסת שבת, כמו שנתבאר בסי' שפ"א).

[744] טור (החזיקו בו כבר, שהוציאו מבתיהם לחצר, לא שנא מבעוד יום לא שנא משחשיכה, אינו יכול לחזור מביטולו). ודעה הא' בשו"ע שם.

[745] [עי'] מ"א סי' שפב ס"[ק] ו (ואם החזיר בו משנכנס השבת, שוב אינו יכול לחזור בו).

[746] כ"מ בשו"ע (שסתם בתחילה שמועיל בכל אופן, ואחר כך דעת רש"י). נחלת צבי ס"ק א (נראה עיקר דאף חזרה מבעוד יום מועלת). א"ר ס"ק ד (ועיקר כסברא ראשונה (נחלת צבי סק"א)).

[747] ר' יוחנן סו, ב (אמר שמואל אין ביטול רשות מחצר לחצר ... ורבי יוחנן אמר יש ביטול רשות מחצר לחצר). רא"ש פ"ו ס"ט (וקי"ל דשמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן. ועוד דהא רבא כרבי יוחנן סבירא ליה ... ועוד דהלכה כדברי המיקל בעירוב). טור ושו"ע ס"ב (יש ביטול רשות מחצר לחצר).

[748] אביי שם (הא דאמר שמואל אין ביטול רשות מחצר לחצר, לא אמרן אלא בשתי חצירות ופתח אחד ביניהן, אבל ב' חצירות זו לפנים מזו, מתוך שאוסרין מבטלין). ב"י ד"ה ומ"ש גבי ב' חצרות (ואם כן רבי יוחנן דפליג עליה, אפילו בשתי חצרות ופתח ביניהן אמר דיש ביטול רשות), וקי"ל כרבי יוחנן. טור ושו"ע שם (לא שנא שתי חצרות ופתח ביניהן ועירבה כל אחת ולא עירבו יחד, יכולה כל אחת לבטל רשותה לחברתה להיותה מותרת להשתמש בה, ולא היא).

[749] כאמור בהערה הקודמת, שבזה מודה גם שמואל.

[750] סעיף ב (עירבה חיצונה לעצמה ולא עירבה הפנימית כלל, או ששכח אחד מן הפנימית ולא עירב, שתיהן אסורות, שכיון שפנימית אסורה בחצרה ויש לה דריסת הרגל על החיצונה אוסרת אותה, שרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה כשיש לה שם דריסת הרגל).

סקירת ההלכה של רגל המותרת במקומה, ורגל האסורה במקומה – לעיל סי' שעח ס"ב (הערה 654).

[751] טור ושו"ע שם (לא שנא שתי חצרות זו לפנים מזו, ולא עירבו אלא החיצונה לבדה, שפנימית אוסרת על החיצונה, יכולה לבטל לה רשותה שלא תשתמש ולא תעבור עליה אלא בשעה שצריכה לצאת, ותהיה החיצונה מותרת).

והוא בדומה לביטול רשות הבית אצל בני החצר, כדלעיל סי' שפ ס"ב (ויש אומרים שצריך לנעול ביתו, כדי שלא יבא להוציא באיסור, ולא יפתחנו אלא כשרוצה לצאת ולבא, וינעלנו מיד אחר צאתו ובואו. והמיקל לא הפסיד, כי יש לו על מי לסמוך). ולכן לא הצריך כאן לנעול הדלת, רק "שלא תשתמש ולא תעבור עליה אלא בשעה שצריכה לצאת ולבא".

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

אותה אעפ״י שעוברת עליה[752].

וכן אם עירבו הפנימית והחיצונה ביחד, ושכח אחד מהפנימית ולא עירב, ששתיהן אסורות כמו שנתבאר שם[753], יכול הוא לבטל להם רשותו. וצריך שיבטל לכל אחד מהפנימית ולכל אחד מהחיצונה, ואז הוא לבדו אסור וכולם מותרים. אבל אם לא ביטל אלא להפנימית, אף הפנימית אסורה שהחיצונה אוסרתה, ואעפ״י שאין להחיצונה דריסת הרגל עליה, מכל מקום העירוב שעירבה עמה מרגילה לתוכה, וכאלו היא דרה בה[754], שעירוב משום דירה[755].

אבל אם שכח אחד מן החיצונה ולא עירב, אין צריך לבטל להפנימית, שאף אם לא עירבה החיצונה כלל אלא הפנימית לבדה, אין החיצונה אוסרת את הפנימית, הואיל ואין לה דריסת הרגל עליה, ואין העירוב מרגילה לתוכה מפני שיכולה לומר לה לתיקוני שתפתיך עמי ולא לעיוותי. משא״כ כששכח אחד מן הפנימית ולא עירב, אינה יכולה לומר כן, כיון שהעיוות הוא ממנה[756]:

---

[752] תוס׳ נט, ב ד״ה דפנימית (דליכא קפידא בדריסת הרגל, דאם כן היתה מסתלקת לגמרי מרשות הרבים, דהא דרך חיצונה נפקא, ואין לנו לסלקה מרשות הרבים, כדאמרינן הכא מי מצי מסלקי להו רשות הרבים מהכא, אלא תיחוד דשא מלהשתמש בחיצונה קאמר). ב״י ד״ה ומ״ש שלא תשמש (כתבו שם התוספות דלאו דוקא, דליכא קפידא בדריסת רגל, אלא תיחוד דשא מלהשתמש בחיצונה קאמר). לבוש ס״ב (ואף על גב שהפנימיים עוברים עליה כשצריכים לצאת, העברה לבדה אינו אוסרת אלא כשמשתמשין שם לעשות צרכם. והא דאמרינן בכל מקום דריסת הרגל אוסרת, אין הכוונה שדריסת העברת הרגל לבדה תאסור, אלא דריסת הרגל עם עשיית תשמיש צרכיהם באותו חצר אוסרת, ובלא תשמיש בהעברה לבדה אינה אוסרת. וכשרוצה לבטל רשותה נועלת דלתה, להראות שבטלה רשותה ואינה מבקשת לעשות תשמישה בחצר החיצונה בשבת זו, רק כשצריכה לצאת תפתח דלתה ותעבור בחיצונה).

ומכל מקום יש הפרש בין האיסור שעל ידי דריסת רגל החצר הפנימית בחצר החיצונה, לבין האיסור שעל ידי דריסת הרגל של הבית בתוך החצר, ודריסת הרגל של בני החצר בתוך המבוי, ונתבארו הפרטים בזה לעיל סי׳ שפ ס״א (סוף הערה 679).

[753] סי׳ שעח ס״ב (כגון ששכח אחד מאנשי החצר ולא עירב עם בני החצר, שהוא אוסר עליהם החצר עד שיבטל רשותו).

[754] רבא שם (אפילו שתי חצירות זו לפנים מזו, פעמים מבטלין ופעמים אין מבטלין (ואע״ג דאוסרין, רש״י), כיצד ... נתנו עירובן בחיצונה, ושכח אחד ... מן הפנימית ... ולא עירב, שתיהן אסורות. האי בר פנימית (ששכח ולא נתן בעירוב, רש״י) למאן ניבטיל, ליבטיל לבני פנימית (רשות חצירו דתיהוי פנימית מיהא שריא לעצמה, וחיצונה תיאסר מפני דריסת רגלו של זה שאסורה במקומה, רש״י), ליתא לערובייהו גבייהו (ולכשיבדלו מן החיצונה הרי הן בלא עירוב, וכולן אוסרין זה על זה, רש״י). ליבטיל (נמי דריסת רגלו, רש״י) לבני חיצונה (דאסתלק ליה לגמרי והרי כולן מותרין, רש״י), אין בטול רשות מחצר לחצר (מבן חצר זו לבן חצר אחרת, לשמואל, ואע״ג דאסר עלייהו, רש״י) ... נתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב, שתיהן אסורות. האי בר פנימית למאן נבטיל, ליבטיל לבני הפנימית, איכא חיצונה דאסרה עלייהו (שעירוב מרגילה לתוכה, רש״י), ליבטיל לבני חיצונה, אין ביטול רשות מחצר לחצר (כלומר אין ביטול רשות מבן חצר זו לבן חצר אחרת , רש״י) ... כי קאמינא לרבנן דאמרי צריך לבטל לכל אחד ואחד).

והיינו שבין אם נתנו עירובן בחיצונה ובין אם נתנו עירובין בפנימית, קיי״ל שכדי להתיר צריך לבטל לכל אחד מהפנימית והחיצונית. אלא שלדעת שמואל אין ביטול מחצר לחצר, ואם כן אין הביטול מועיל כאן. ולדידן שיש ביטול מחצר לחצר, מועיל כשמבטל לכל אחד מהפנימית והחיצונית.

טור ושו״ע שם (או אם עירבו יחד ונתנו עירובן בחיצונה, ושכח אחד מהפנימית ולא עירב, יכול לבטל רשותו, דהיינו שיבטל רשותו לכל אחד מבני הפנימית וגם לכל אחד מבני החיצונה, ויהיה הוא לבדו אסור וכולם מותרים). לבוש ס״ב (וכן אם נתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב, יכול לבטל רשותו לכל אחד ואחד מבני הפנימית וגם לבני החיצונה ... ויהיה הוא אסור וכולם מותרים).

[755] כדלעיל סי׳ שסו ס״ד (העירוב אינו אלא שנחשבים כאילו כולם דרים שם), וס״ה (והעירוב הוא משום דירה).

וכך גם כאן, כיון שנתנו העירוב בפנימית, העירוב מרגילה לתוכה וכאילו דרה בה.

*

כאן מיירי שנתנו העירוב בפנימית. אבל בגמרא ובשו״ע נתבארה הלכה זו אף אם נתנו העירוב בחיצונה. והובא לעיל מהגמרא, שבזה יש טעם נוסף לאסור (אם לא ביטל אלא להפנימית) ״ליתא לעירובייהו גבייהו״.

[756] רבא שם (שכח אחד מן החיצונה ולא עירב, ודאי פנימית מותרת, דאחדא דשא ומשתמשא (משום דאמר לה לתקוני שתפתיך ולא לעוותי ... וכי שכח בן פנימית, ליכא למימר הכי דליבטל לבני פנימית ותיחוד דשא ותשמש, דלא מצי למימר לתקוני שתפתיך ולא לעוותי שהרי תחילת העיוות על ידי בן פנימי בא, רש״י)). הובא בתוס׳ שם ד״ה שכח, ובב״י. לבוש שם (אבל אם שכח אחד מן החיצונים ולא עירב והעירוב בפנימית, הפנימית מותרת ואף ביטול אין צריכה משום דאחדא לדשא ומשתמשא שהרי עירובה בחצרה, ואמרה לחיצונה לתקוני שתפתיך ולא לעוותי כדאיתא לעיל סימן שע״ח סעיף ג׳. מיהו כי שכח אחד מן הפנימית ורוצה לבטל רשות לבני הפנימית ולא לבני החיצונה, לא שרינן

ג יש ביטול רשות בחורבה, שאם היו ב׳ בתים וחורבה ביניהם שהיא של שניהם (או שאינה של שניהם, אבל שניהם משתמשים בה בתשמיש נוח, שהם אוסרים זה על זה כמו שנתבאר בסי׳ שע״ו[757]) ושכחו ולא עירבו, יכול אחד לבטל לחבירו להיותו מותר בה, ואין אומרים שלא הקילו חכמים בביטול רשות אלא בחצר שלפני הבתים שבה הוא עיקר תשמישם[758]:

ד יש ביטול רשות מבית לבית, שאם היו ב׳ בתים פתוחים זה לזה ולא עירבו יחד, אחד מבטל רשות ביתו לחבירו. ואפילו המבטל מותר להוציא מביתו לבית חבירו[759], שהרי הכל של חבירו, כיון שביטלו לו[760]. ואפילו קודם שהחזיק חבירו בביתו יכול הוא להוציא ממנו לבית חבירו[761].

ואינו דומה להמבטל רשות חצירו שאין לו להוציא מביתו לחצר, אפילו ביטל גם רשות ביתו, עד שיחזיקו הם תחלה. ואפילו אם החזיקו אינו מועיל אלא ביחיד שביטל לרבים, אבל לא ביחיד ליחיד, כמו שנתבאר בסי׳ ש״פ[762]. לפי שכיון שהיה לו חלק בחצר אלא שביטלו להם, אם כן כשמוציא מביתו לחצר נראה כחוזר מביטולו ומחזיק בחלקו שבחצר, ולכן צריך שיחזיקו הם תחלה ואז נעשה הוא כאורח אצלם אם הם רבים, אבל לא יחיד אצל יחיד. משא״כ כשמוציא לבית חבירו, שלא היה לו בו חלק מעולם ולא ביטלו, אינו נראה כחוזר ומחזיק ברשותו בהוצאה זו[763]:

דברי שלום

לפנימית על ידי דנימא תיחוד לדשא ותשתמש, משום דלא מצי למימר לחיצונה לתקוני שתפתיך ולא לעוותי, שהרי העוות לא על ידי החיצונה בא אלא על ידי הפנימית).

[757] סעיף ג (חורבה ... הקרובה לשניהם, שניהם אסורים בה, לפי שיש לשניהם בה תשמיש נוח בשלשול סמוך לחלון ואוסרים זה על זה. וחורבות אלו אף על פי שיש להם בעלים ... אין הבעלים אוסרים עליהן, הואיל ואינן דרים בהם, ודירה בלא בעלים אינה אוסרת). הרי ששניהם אוסרים זה על זה, אף שהחורבה אינה של שניהם, רק משתמשים בה.

[758] ר׳ יוחנן שם סו, ב (אמר שמואל אין ביטול רשות ... בחורבה (בית מכאן ובית מכאן וחורבה ביניהן וב׳ הבתים פתוחים לה, ואסור להשתמש בה אלא אם כן עירבו, אין מבטלין רשותן זה לזה להתיר את האחד להכניס ולהוציא מביתו לחורבה, דלא שרו רבנן ביטול רשות אלא בחצר שלפני הבית דאקילו בה רבנן, דהוי עיקר תשמישתייהו התם, רש״י) ורבי יוחנן אמר יש ביטול רשות ... בחורבה). רא״ש פ״ו ס״ט (וקי״ל דשמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן ... ועוד דהלכה כדברי המיקל בעירוב). טור ושו״ע ס״ג (יש ביטול רשות בחורבה, שאם היו שני בתים וחורבה ביניהם שהיא של שניהם ושכחו ולא עירבו, יכול אחד לבטל רשותו לחבירו ולהיותו מותר בו). מ״א ס״ק ד (אף על פי שאין עיקר תשמישתייהו שם).

[759] רש״י כו, א ד״ה אנשי חצר (שהוא מותר להכניס ולהוציא מפתח בתיהן לחצר, כדתנן בפרק הדר ושלהן מותר לו ולהן), הרי שיכול להכניס מהרשות שביטל אל בתיהן. תוס׳ סד, א ד״ה אם כן בשם רש״י (אומר ר״י שבא מעשה לפני רש״י בחופה אחת ששכחו ולא עירבו והוצרכו להוציא מבית לבית, והתיר להם על ידי שביטלו רשותם לאחד). רא״ש פ״ו ס״ד (מעשה בא לפני רש״י ז״ל בחופה אחת ששכחו ולא עירבו והוצרכו להוציא מבית זה לבית זה, והתיר להם על ידי שבטלו רשותם לאחד). טור וש״ו ס״ד (יש ביטול רשות מבית לבית, שאם היו שני בתים ופתח ביניהם ולא עירבו, אחד מבטל רשות לחבירו).

[760] מ״א ס״ק ה (שהרי הכל של חבירו).

[761] כ״מ בב״י גבי חדר, בד״ה ומ״ש אסור להוציא מהחדר לביתו:

על מה שכתב הטור (ואפילו המבטל יכול להוציא מביתו לבית חבירו ... אבל ... אם יש לו חדר פתוח לביתו וביטל רשות ביתו, אסור להוציא מהחדר לביתו), כתב הב״י (נראה דהיינו כשביטל רשות ביתו סתם, אבל אם ביטל רשות ביתו ורשות חדרו בהדיא, שרי להוציא אפילו מחדר לביתו, ויותר נראה דלא אסר להוציא מהחדר אלא עד שיחזיקו בני החצר להוציא מבתיהם לחצר, אבל אחר שהחזיקו יכול להוציא אפילו מחדרו).

והיינו שלפי פירוש הב׳, כוונת הטור היא, שאם ביטל רשות ביתו ורשות חדרו בהדיא, אסור להוציא מחדרו לביתו עד אחר שיחזיקו בני החצר בביתו. אבל ״יכול להוציא מביתו לבית חבירו״, ״אפילו קודם שהחזיק חבירו בביתו״.

[762] סעיף ו.

[763] תוס׳ שם (שאע״פ שהמבטל רשות חצירו אסור להוציא מביתו לחצר, התם הוא שיש להם חלק בחצר ונראה כחוזר ומחזיק ברשותו ... אין דומה כלל כחוזר ומחזיק ברשותו כשמטלטל מביתו לבית חבירו). רא״ש שם (אף על גב דהמבטל רשות חצירו אסור להוציא מן הבית לחצר, היינו לפי שיש לו חלק בחצר, וכשהוא מוציא מביתו לחצר נראה כחוזר ומחזיק ברשותו, אבל היכא שמוציא מביתו לבית חבירו אין זה כמחזיק ברשותו, ולא נסתלק הבטול בכך). טור ולבוש ס״ד (אף על גב דגבי המבטל רשות חצירו אסור להוציא מביתו לחצר, כדאיתא לעיל סימן ש״פ סעיף א׳, שאני התם שיש לו חלק בחצר, ואם היה מוציא מביתו לחצר היה נראה כחוזר מביטולו, אבל הכא אין כאן חוזר מביטולו ומחזיק ברשותו, שאין נקרא מחזיק אלא כשחוזר ומכניס לרשות שביטל, אבל מה שמוציא ממנה לרשות

ה אבל אינו יכול להכניס מבית חבירו לביתו, שכשמכניס לביתו נראה כחוזר ומחזיק ברשותו[764], ואפילו החזיק בו כבר חבירו אינו מועיל להתיר גם לו, כיון שאינו נעשה כאורח אצל חבירו, מפני שהוא יחיד אצל יחיד[765], ואם הוא יחיד אצל רבים, עכ"פ לא יכניס לביתו מבתיהם עד שיחזיקו הם תחלה בביתו[766].

ואם יש לו חדר פתוח לביתו וביטל רשות ביתו בלבד בלי החדר, אסור להוציא מהחדר לביתו[767], שהחדר מיוחד לו והבית לחבירו ונמצא מוציא מרשות לרשות[768]. ואפילו הוא יחיד אצל רבים אינו נעשה כאורח אצלם לענין הוצאה והכנסה מחדר לבית כמו שהמבטל רשות חצירו ולא רשות ביתו אינו נעשה כאורח אצלם לענין הוצאה והכנסה מביתו לחצר כמו שנתבאר בסי' ש"פ[769].

אבל יכול להכניס מבתיהם לביתו אפילו קודם שהחזיקו הם בביתו, כמו שהמבטל רשות חצרו יכול להוציא מבתיהם לחצר קודם שיחזיקו הם, שאינה נקראת חזרה אלא כשמוציא מביתו אבל לא מבתיהם[770].

דברי שלום

אחרת אינה חזרה). ט"ז ס"ק ג (ואין כאן משום חוזר ומחזיק ברשותו, שאין נקרא מחזיק אלא כשמכניס לרשות שביטל, אבל מה שמוציא ממנו אינה חזרה. ומשום הכי כתבו התוס' והרא"ש דמעשה בא לפני רש"י בחופה אחת ששכחו ולא עירבו והוצרכו להוציא מבית זה לבית זה, והתיר להם על ידי שביטלו רשותם לאחד).

וכן הוא לעיל סי' שפ ס"ה (אם בני החצר שעירבו מבטלין רשותם לאחד שלא עירב עמהם ... מותרים להכניס מחצר לביתו, לפי שאין נראה חזרה אלא כשמכניסים לרשות שלהם שביטלוה, דהיינו לחצר, אבל כשמוציאים מרשות זו ומכניסים לרשות אחרת, אין זו נראית חזרה, שמטעם זה גם רבים שביטלו ליחיד מותרים להכניס מחצר לביתו).

וראה גם לעיל ס"א (הערה 734).

764 תוס' שם בדעת רש"י (נראה דאין ראיה מכאן לחלוק על הוראת רש"י, דשפיר דמי דחוזר בו מביטולו, כשנוטל כליו והכניסם לתוך בית חבירו וחזר והחזירם לביתו, שהיא רשות המיוחדת לו, נראה כחוזר בו מביטולו). רא"ש שם (ורבינו שמשון ז"ל היה אומר ... אסור להחזיר כליו מבית חבירו לביתו, דעתה הוא מחזיק ברשותו שביטל). טור ושו"ע שם (אבל אינו יכול להוציא מבית חבירו לביתו, שאז היה חוזר ומחזיק ברשות שביטל).

765 מ"א ס"ק ו (דיחיד לגבי יחיד לא הוי אורח). תוספת שבת ס"ק יא (ואפילו חזקה לא מהני בזה).

766 כדלעיל ס"א (לאחר שהחזיקו ברשותו, בין בהוצאה לבדה בין בהכנסה לבדה, שוב אינו יכול לחזור בו).

767 תוס' שם (אור"י דאם יש חדרים בבית, יכול לבטל כל הבית בלא החדרים, שיהא עכשיו אסור להוציא מן החדר לבית כמו מבית לחצר). טור ושו"ע שם (אם יש לו חדר פתוח לביתו וביטל רשות ביתו, אסור להוציא מהחדר לביתו).

768 על מה שכתב הטור (אם יש לו חדר פתוח לביתו וביטל רשות ביתו, אסור להוציא מהחדר לביתו), כתב ב"י בפירוש הראשון (נראה דהיינו כשביטל רשות ביתו סתם, אבל אם ביטל רשות ביתו ורשות חדרו בהדיא, שרי להוציא אפילו מחדר לביתו). והיינו שאם ביטל את רשות ביתו סתם, ולא ביטל את רשות חדרו, אסור להוציא מהחדר לביתו, שהיא הוצאה מרשות לרשות.

769 סעיף ב (אסורים להוציא מביתו לחצר, וכן להכניס, שהרי ביתו הוא מיוחד לו והחצר להם, והרי זה מוציא מרשות לרשות. ואפילו הוא שביתו שלו וגם בחצר הוא כאורח אצלם, אעפ"כ אסור לו להוציא מביתו לחצר (וכן להכניס), לפי שאין אומרים שהוא כאורח אצלם אלא לענין תשמיש מבתיהם לחצר, אבל תשמיש שמביתו או לביתו, אין לומר שהוא אורח).

770 כדלעיל סי' שפ ס"ב (אם ביטל להם רשותו סתם, לא ביטל אלא רשות שיש לו בחצר. לפיכך הם מותרים להוציא מבתיהם לחצר, וגם הוא), והיינו שגם המבטל רשות חצרו יכול להכניס מבתיהם לחצר, ושם נסמן (הערה 694).

והיינו דוקא "אם יש לו חדר פתוח לביתו וביטל רשות ביתו בלבד בלי החדר", משא"כ אם מבטל גם רשות החדר, נתבאר דינו בתחלת הסעיף (אינו יכול להכניס מבית חבירו לביתו, שכשמכניס לביתו נראה כחוזר ומחזיק ברשותו).

והיינו דוקא ביחיד המבטל רשותו לרבים, משא"כ ברבים המבטלים רשותם ליחיד, נתבאר דינם לעיל סי' שפ ס"ה (אם בני החצר שעירבו מבטלין רשותם לאחד שלא עירב עמהם ... הם אסורים אפילו מביתו לחצר). וכן ביחיד אצל יחיד, כדלעיל שם ס"ה (אבל אינו יכול להכניס מבית חבירו לביתו).

ומבאר ההוכחות לכל זה בהגהה שלפנינו, שנכתבה בקיצור גדול, ואפרשה לענ"ד:

ב"י (וז"ש רבינו אבל אינו יכול להוציא מבית חבירו לביתו וכו', והיינו כשאין חדרים בבית), הרי שאם השאיר לעצמו חדר אחד שלא ביטל, מותר להכניס מבית חבירו לביתו.

רמ"א ס"ד (אלא אם כן ישאיר לעצמו חדר אחד שלא ביטל, ואז מותר להכניס אפילו מבית חבירו לביתו).

וגם המ"א מודה בהא. אף שחלק המ"א על הב"י והרמ"א בס"ק ז (ואז מותר להכניס, כ"כ הרב"י, ודבריהם תמוהים, דהא דומה למי שביטל רשות חצירו ליחיד, דאסור להוציא מבית חבירו לחצר, דנראה שחוזר ומחזיק), הרי לא חלק עליהם

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ויש אומרים[771] שאין לבטל רשות מבית לבית אלא אם כן ישאיר לעצמו חדר אחד שלא יבטלנו לפי שיש לחוש שלא תשתכח תורת עירוב[772] מבתים אלו הפתוחים זה לזה שכולם יבטלום בעליהם לאחד וגם הם יהיו מותרים להוציא כל אחד מביתו לבית חבירו הואיל ואינו נראה כחוזר ומחזיק ברשותו בהוצאה זו מה שאין כן כשמשאיר חדר אחד שאסור להוציא ממנו לבית ואם היה עירוב היה מותר נמצא משתכר הוא בעירוב ושוב אין לחוש שיבטלו הכל ותשתכח תורת עירוב.

והעיקר כסברא הראשונה[773], שהרי אף אם אינו משאיר שום חדר, משתכר הוא בעירוב שיהא מותר לו להכניס לביתו מבית חבירו שביטל לו ביתו, שאסור לו עכשיו[774], אפילו לאחר שהחזיק בו חבירו, אם

דברי שלום

אלא לענין "מי שביטל רשות חצירו ליחיד", משא"כ לענין יחיד המבטל רשותו לרבים, מודה הוא לדברי הב"י והרמ"א.

ועי' ב"י סי' ש"פ ד"ה מיהו נראה (במבטל רשות חצרו ורשות ביתו, הוי אורח גמור לגבייהו ומותר להוציא אף מביתו, כיון דלא נשאר לו שום רשות שלא ביטלו. והוא שלא יוציא עד שיחזיקו הם ... כן משמע מפירוש רש"י סוף פרק שני דעירובין (כו, א ד"ה אנשי חצר)), **מ"ש ממשמעות רש"י ספ"ב** כו, א ד"ה אנשי חצר (שהוא מותר להכניס ולהוציא מפתח בתיהן לחצר, כדתנן בפרק הדר ושלהן מותר לו ולהן ... מביתו (מיהא) אסור הוא להוציא ... חוזר ומחזיק ברשותו הוא, ואוסר עליהם והן עליו, כדתנן בפרק הדר מי שנתן רשותו והוציא בין בשוגג בין במזיד הרי זה אוסר). הרי סבירא שאסור לו להוציא מביתו לחצר עד שיחזיקו בני החצר, אבל מותר לו להוציא מבתיהם לחצר אף קודם שיחזיקו בני החצר.

וסבירא להו דמתניתין דהתם סט, ב (אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב, ביתו אסור מלהכניס ומלהוציא לו ולהם, ושלהם מותרין לו ולהם) **מיירי קודם שהחזיק**, שמותר לו להכניס ולהוציא מבתיהם אף קודם שהחזיקו (כאן נתבאר שמותר לו להוציא מבתיהם לחצר, ולעיל הערה 761 נתבאר שמותר לו להכניס לבתיהם אף קודם שהחזיקו).

ומינה מייתי התוס' דהכא סד, א ד"ה אם כן (דאין דומה כלל כחוזר ומחזיק ברשותו, כשמטלטל מביתו לבית חבירו). שלמדו התוס' הלכה זו ממשנה הנ"ל (ושלהם מותרין לו ולהם), שמותר לו להוציא ולהכניס בבית שלהם.

וכל המשך התוס' (דשפיר דמי דחוזר בו מביטולו כשנוטל כליו ... והחזירם לביתו, שהיא רשות המיוחדת לו, נראה כחוזר בו מביטולו) **בהא איירי**, שכוונתם כדברי הב"י והרמ"א הנ"ל, שאם ביטל רשות ביתו וגם רשות החדרים "אינו יכול להכניס מבית חבירו לביתו".

לענין איסור ביחיד, דאף אם היחיד מבטל רשותו, שנעשה כאורח אצל חברו, מכל מקום נראה כחוזר מביטולו, כיון שביטל רשות ביתו והחדרים.

ולא משום דסבירא להו כרשב"א בעבודת הקדש שער ד ס"ז (ויראה לי שאם היו שנים לבד וביטל האחד אצל חברו כך הדין, שהמבטל אסור אף בשל חברו וחברו מותר בשל עצמו. וכן רבים שלא עירבו שנתנו רשות לרבים שעירבו. לפי שהיחיד נעשה אורח אצל רבים, אבל רבים אינן נעשין אורחין אצל היחיד, ולא אפילו אצל הרבים, ולא היחיד אצל היחיד), **שבמ"נמ** פ"ב ה"ג. וכן נפסק לעיל סי' שפ ס"ו (וכן אם היו שנים לבד דרים בחצר ולא עירבו, וביטל אחד מהם לחבירו, דינו כרבים לגבי יחיד, שאף היחיד אינו נעשה אורח לגבי יחיד אלא לגבי רבים, ואין רבים פחותים משנים). ולכאורה הי' אפשר לפרש כן דברי התוס', שמטעם זה אסור לו להוציא מבית חבירו אל הרשות שביטל, כי אין היחיד נעשה אורח אצל היחיד. ואם כן אין מכאן הוכחה לחילוק שביארו הב"י והרמ"א, בין השאיר חדרים בביתו שלא ביטל, לבין ביטל כל רשותו.

דחידוש הוא, והוה להוא לפרש, שמה שאסרו התוס' להוציא מבית חבירו לרשות שביטל, הוא דוקא כשיחיד ביטל רשותו ליחיד, ולא לרבים. אלא ודאי אוסרים בכל אופן, כיון שביטל כל רשותו, ולא השאיר החדרים, וכהחילוק שכתבו הב"י והרמ"א.

[771] **ר"ת ור"י** בתוס' שם (אומר ר"י דאם יועיל ביטול מבית לבית אם כן יהו מותרין כולן לטלטל מזו לזו ... וכיון דמישתרו כולהו על ידי ביטול, אין לביטול להועיל כאן, דאם כן ביטלת תורת עירוב מאותו מבוי, שלא יחושו לעשות עוד עירוב כיון דמישתרו כולהו בביטול ... ור"ת היה מדקדק ... דמבית לבית אסור לכו"ע ... שאם התרת, תתיר לכולן, וכיון דשרית לכולהו, יבא לטלטל בלא ביטול). רמ"א ס"ד (ויש אומרים דאין לבטל מבית לבית אלא אם כן ישאיר לעצמו חדר אחד שלא ביטל). ט"ז ס"ק ג (ויש אומרים שמביא רמ"א, הוא ר"י ור"ת שחלקו עליו, דאין מועיל ביטול מבית לבית, דאם כן יהי' מותר לטלטל לכולן, ויבטל תורת עירוב, כיון שיש תקנה על ידי ביטול, אלא אם כן ישאיר לעצמו חדר אחד שלא ביטל, ואם כן ישתכר בעירוב שיהי' מותר גם מאותו חדר).

[772] כדאמרינן בגמרא שם (אם כן ביטלת תורת עירוב מאותו מבוי). וכן הוא לקמן סי' שפב ס"ד (אם ביטלו הישראלים רשותם לאחד מהם כדי שיחשב כיחיד במקום נכרי, אינו מועיל לו, שיש לחוש שבכל שבת יעשו כך ותתבטל תורת עירוב מאותה חצר).

[773] **ש"ע** שם (יש ביטול רשות מבית לבית, שאם היו שני בתים ופתח ביניהם ולא עירבו, אחד מבטל רשות לחבירו).

[774] תוס' שם בדעת **רש"י** (דאין ראיה מכאן לחלוק על הוראת רש"י, דשפיר דמי דחוזר בו מביטולו כשנוטל כליו והכניסם לתוך בית חבירו וחזר והחזירם לביתו שהיא רשות המיוחדת לו, נראה כחוזר בו מביטולו, וכיון שמפסיד בדבר, לא

הוא יחיד אצל יחיד, ואין צריך לומר רבים אצל יחיד. ואעפ״כ טוב להחמיר לכתחלה להשאיר חדר אחד[775]:

כשלא היו יכולים לבטל מבעוד יום

ה* הביטול הוא במקום עירוב שמבעוד יום, לפיכך במקום שלא היו יכולים לערב מבעוד יום אינם יכולים לבטל משתחשך[776], כגון ב׳ בתים בב׳ צידי רשות הרבים והקיפום נכרים מחיצה בשבת בענין שיש ביניהן כמו חצר שב׳ בתים אלו פתוחים לה, והרי הם אוסרים זה על זה, אינם יכולים לבטל אחד לחבירו, כיון שלא היו יכולים לערב מבעוד יום[777]:

ו אבל מי שירש בית בשבת ונכנס לדור בו, שאוסר הוא על בני החצר, כגון שלא עירב עמהם[778]. ה[יור]ש יכול לבטל להם רשותו. ואף על פי שלא היה יכול לערב עמהם מבעוד יום, שהרי לא היה דר בבית זה מבעוד יום, מכל מקום היורש במקום מורישו הוא עומד[779], והרי מורישו היה יכול לערב, לכן יכול הוא לבטל:

מבטלין וחוזרין ומבטלין

ז מבטלין וחוזרין ומבטלין, כלומר שמבטלין רשותן בני חצר זו לבני חצר אחרת שעירבה לעצמן, או לאחד מבני חצר, עד שיוציאו מה שירצו, וחוזרים ומבטלים רשותם לאותם שביטלו להם, עד שיוציאו גם הם מה שירצו[780].

אבל אם לא היו חוזרים ומבטלים להם, לא היו מותרים להוציא אפילו ביטלו גם רשות בתיהם, הואיל

דברי שלום

ביטלת תורת עירוב). **רא״ש** שם (ורבינו שמשון ז״ל היה אומר, דאפילו אין חדרים בבית יכול לבטל ביתו, שהרי אסור להחזיר כליו מבית חבירו לביתו, דעתה הוא מחזיק ברשותו שבטל, וכיון דמפסיד בדבר, לא בטלת תורת עירוב).

[775] **סמ״ק** סי׳ רפב (וטוב לשייר חדר אחד שלא יבטל, ויהיה אסור להוציא מאותו חדר לאותו מקום שביטל, מפני שנראה כחוזר וזוכה, דאז לא שייך להקשות אם כן בטלת תורת עירוב מאותו מקום). **רמ״א** שם (וטוב להחמיר לכתחלה).

[776] גמרא ע, רע״ב (היכא דאי בעי לערובי מאתמול מצי מערב, בטולי נמי מצי מבטל, אבל האי, כיון דאי בעי לערובי מאתמול לא מצי מערב, לא מצי מבטל).

[777] **רב ששת סז**, א (בעא מיניה רב חסדא מרב ששת, שני בתים משני צידי רשות הרבים ובאו נכרים והקיפום מחיצה בשבת (סתמו רשות הרבים מכאן ומכאן, ונשאר לפני ב׳ הבתים כעין חצר שהבתים פתוחות לה, רש״י) מהו (שיבטל זה רשותו לזה ויהא מותר להוציא מביתו לכאן, רש״י) ... הכא דלא מצו מערבי מאתמול, בטולי נמי לא מצי מבטל, או דילמא לא שנא. אמר ליה אין מבטלין). ברייתא ע, ב (כל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת כולה, כגון שני בתים בשני צידי רשות הרבים והקיפום נכרים מחיצה בשבת), ופרש״י (דאסורין לבטל זה לזה כדי שישתמש בה אחד מהן, דהואיל ואי הוו בעו ערובי מאתמול לא מצו מערבי). טור ושו״ע ס״ה (שני בתים בשני צדי רשות הרבים והקיפום עכו״ם מחיצה בשבת, בענין שיש ביניהם כמו חצר ששני בתים פתוחים לו והרי הם אוסרים זה על זה, אינם יכולים לבטל כל אחד לחבירו). ט״ז ס״ק ד (הטעם לפי שלא היו יכולים לערב מאתמול). מ״א ס״ק ח (כיון שלא היו יכולים לערב יחד מבעוד יום).

[778] כדלעיל סי׳ שעא ס״ג (אחד מבני החצר שמת בשבת ... לא עירב, וירשו אחד מן השוק, כל זמן שאינו בא לדור בו, אינו אוסר, בא לדור בו בשבת, אוסר).

[779] גמרא שם (בעא מיניה רבא מרב נחמן יורש מהו שיבטל רשות (ששכח אביו ולא עירב, ומת בשבת, ולא ביטל רשותו, מהו שיבטל היורש, רש״י). היכא דאי בעי לערובי מאתמול מצי מערב, בטולי נמי מצי מבטל, אבל האי כיון דאי בעי לערובי מאתמול לא מצי מערב, לא מצי מבטל, או דלמא יורש כרעיה דאבוה הוא. אמר ליה אני אומר מבטל). טור ושו״ע ס״ו (יורש מבטל רשות, שאם לא עירב מורישו ומת בשבת, והיורש בא לדור בחצר ואוסר, יכול לבטל רשותו). לבוש ס״ו (אף על גב דאי הוה בעי לערוב מאתמול לא היה יכול, דעדיין לא היה שלו, אפילו הכי יכול לבטל רשותו, דשאני יורש דכרעיה דאבוה הוא).

[780] **רב סח**, ב (מבטלין וחוזרין ומבטלין), ופרש״י (שנים הדרין בחצר אחת ולא עירבו, מבטל זה רשותו לזה, עד שיעשה צרכיו, ויחזור זה ויבטל לזה). טור ושו״ע ס״ז (מבטלין וחוזרין ומבטלין. כלומר, שמבטלים רשותם בני חצר זו לבני חצר אחרת, או לאחד מבני חצר, עד שיוציאו מה שירצו, וחוזרין ומבטלים לאותם שביטלו להם עד שיוציאו גם הם מה שירצו).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

והם רבים ואינם נעשים אורחים[781], כמו שנתבאר בסי׳ ש״פ[782]:

---

[781] פרישה בסוף הסימן (משום דאין רבים נעשים אורחים אצל רבים, וכמ״ש לעיל בשם רשב״א, משום הכי לעולם אינם מותרין בחד ביטול). מ״א ס״ק ט (כיון דרבים הם, אפילו ביטלו ביתם אסורים להוציא לחצר).

[782] ס״ה-ו (אם בני החצר שעירבו מבטלין רשותם לאחד שלא עירב עמהם ... הם אסורים ... שאין לומר שהם משתמשים בה כאורחים בעלמא, לפי שהרבים לגבי יחיד אינן דומין כאורחים אצלו ... וכן רבים שלא עירבו שביטלו רשותם לרבים שעירבו, אינם נעשים אורחים אצלם, ודינם כרבים לגבי יחיד).

שפב אם דירת גוי מעכבת בעירובו

ובו כ״ג סעיפים

שכירת רשות מהנכרי

א דירת[783] נכרי כדירת בהמה[784]. לפיכך הדר עם הנכרי בחצר אינו אוסר עליו, עד שיהיו ב׳ ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה וצריכים לערב יחד, אזי גם הנכרי אוסר עליהם[785], ואין עירובם מועיל עד שהנכרי ישכיר להם[786] רשותו שבחצר[787]. ולא משום שדירתו דירה, אלא מפני שחששו חכמים

---

[783] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) שכירת רשות מהנכרי (ס״א-ח).
(ב) חזרת הנכרי מהשכירות (ס״ט-יא).
(ג) אחד שוכר בשביל כולם (סי״ב).
(ד) שכירות מאשתו ושכירו ולקיטו (סי״ג-ט).
(ה) ב׳ חצרות זו לפנים מזו (ס״כ).
(ו) פתח או חלון בין בתי הישראל (סכ״א-ב).
(ז) בספינה (סכ״ג).

[784] ברייתא סב, א (חצירו של עובד כוכבים הרי הוא כדיר של בהמה). טור ולבוש ס״א (דירת גוי כדירת בהמה ולאו שמה דירה).

[785] משנה סא, ב (הדר עם העכו״ם בחצר או עם מי שאינו מודה בעירוב, הרי זה אוסר עליו. רבי אליעזר בן יעקב אומר, לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זה על זה), ופרש״י (עד שיהו שני ישראלים דרין בב׳ בתים ואוסרין זה על זה ובאין לערב ביניהן, העכו״ם אוסר עליהן, אבל על היחיד אינו אוסר). גמרא סב, ב (אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי אליעזר בן יעקב). טור ושו״ע ס״א (הדר עם העכו״ם בחצר, אינו אוסר עליו, עד שיהיו שני ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה אז העכו״ם אוסר עליהם).

[786] לשון זה מורה לכאורה, דסגי גם אם עשו עירוב בתחלה ואחר כך השכיר להם הנכרי. ואפשר הכוונה ״עד שהנכרי ישכיר להם״ תחלה, ואחר יערבו (ראה ביאור הלכה).

[787] שאינו צריך להשכיר רשות ביתו, רק רשותו שבחצר. וכן הוא לקמן ס״כ (עד שישכיר (להם רשות דריסת רגלו בה)), וסכ״ב (עד שישכיר (להם רשותו שבחצר)), וסי׳ שפג ס״ג (השכיר להם רשותו שבחצר). וראה לקמן (הערה 847).

וכמו בביטול רשות דלעיל סי׳ שפ ס״ב (לא ביטל אלא רשות שיש לו בחצר ... הם מותרים להוציא מבתיהם לחצר).

*

תוכנה של השכרה זו היא כדלקמן ס״כ (עד שישכיר (להם רשות דריסת רגלו בה)). והיינו שמעתה ואילך אין לנכרי זכות דריסת רגל בחצר, אלא בתור אורח של הישראלים הדרים בה, כמבואר ברמב״ם פ״ב ה״י (שישכרו ממנו רשותו, ויעשה העובד כוכבים ומזלות כאילו הוא אורח עמהן).

ואף שאם יבארו זאת לנכרי (שמעתה ואילך אין לו זכות דריסת רגל בחצר אלא בתור אורח), מסמתא לא יסכים להשכרה זו.

מכל מקום נתבאר לקמן ס״ו (השוכר מן הנכרי סתם מועיל, ואינו צריך לפרש לו שהוא להתיר הטלטול).

והיינו שלא יבאר לו שמעתה אין לו זכות דריסת רגל בחצר, וגם לא יבאר לו ששוכר ממנו כדי להתיר הטלטול, אלא אומר לו סתם ששוכר ממנו הרשות בחצר.

וכן נראה לקמן סי״ב (ואינו צריך לפרש לו גבי שכירות שישכיר לכולם, אלא שוכר לעצמו וכולם מותרים), והיינו שאינו אומר לו שמטרת ההשכרה היא כדי שיועיל העירוב לכל הדרים בחצר זו, אלא ששוכר אותה לצורך עצמו.

ולפום ריהטא גם לזה לא יסכים, וכדאמרינן בגמרא שם (אפילו הכי חשיש עכו״ם לכשפים, ולא מוגר), וכדלקמן בסמוך (והנכרי לא ירצה להשכיר, מפני שיחוש לכשפים).

שמא ילמדו הישראלים ממעשה הנכרי כשידורו בחצר אחת, ובקשו עילה למנוע דירת הישראל עם הנכרי, ולכן אמרו שאין עירוב מועיל במקום נכרי, ואין ביטול רשות מועיל בנכרי, עד שישכיר, והנכרי לא ירצה להשכיר מפני שיחוש לכשפים, ויקשה בעיני הישראל דירתו עמו מפני איסור טלטול, ויצא משם. ולפי שאינו מצוי שידור ישראל אחד עם נכרי בחצר, מפני שיחוש לעצמו שמא יהרגנו, כי הנכרים חשודים על שפיכת דמים[788], לכן לא הוצרכו לאסור עליו הטלטול משום דירת הנכרי כדי שיצא משם, אבל ב' ישראלים אינם יראים ממנו ודרים עמו וילמדו ממעשיו[789].

ומכל מקום אם ישראלים רבים דרים בבית אחד אינו אוסר עליהם[790], אע"פ שאינם יראים ממנו, כי לא רצו חכמים לחלוק בין בית שדר בו אחד לבית שדרים בו הרבה, והתירו בבית אחד בכל ענין[791]. ולא עוד אלא אפילו בתים הרבה שבחצר והם כבית אחד שאינם אוסרים זה על זה, כגון האחין שדרים כל אחד בבית בפני עצמו ומקבלים פרס מאביהם, הדרים עם הנכרי בחצר, וכל כיוצא בהם ממה שנתבאר בסי' ש"ע[792] שאין צריכים לערב ביניהם, אין צריכים גם כן לשכור רשות מנכרי הדר עמהם בחצר[793]:

דברי שלום

ולכאורה הכי קל הוא לומר לו, ששוכר את רשותו שבחצר כדי שיוכל לערב בה עירוב חצרות.

[788] כדלעיל סי' כ ס"ו (שהנכרי חשוד על שפיכת דמים).

ולענין נכרי שאינו עובד עבודה זרה, ולענין הנכרים בזמנינו, ראה לקוטי שיחות ח"כ ע' 162 ובהערות.

[789] אביי שם סב, א (דכו"ע דירת עכו"ם לא שמה דירה, והכא בגזירה שמא ילמד ממעשיו קא מיפלגי (משום גזרה שמא ילמוד ישראל מעשיו של עכו"ם, הטריחוהו והפסידוהו חכמים לישראל הדר עמו, כדי שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת ויצא משם, רש"י), רבי אליעזר בן יעקב סבר, כיון דעובד כוכבים חשוד אשפיכות דמים, תרי דשכיחי דדיירי, גזרו בהו, חד לא שכיח, לא גזרו ביה רבנן (לא שכיח יחידי דדייר בהדיה, ומילתא דלא שכיחא לא גזור בה רבנן, רש"י), ורבי מאיר סבר זמנין דמקרי ודייר. ואמרו רבנן אין עירוב מועיל במקום עכו"ם, ואין ביטול רשות מועיל במקום עכו"ם, עד שישכיר, ועכו"ם לא מוגר (לא יהא רוצה לשכור, ויצא ישראל זה משם, רש"י). מאי טעמא (לא מוגר עכו"ם, רש"י) ... הניחא למאן דאמר שכירות בריאה בעינן, אלא למאן דאמר שכירות רעועה בעינן, מאי איכא למימר. אפילו הכי חשיש עכו"ם לכשפים, ולא מוגר). טור ושו"ע שם (ואינו מועיל שיבטל העכו"ם רשותו, אלא צריך שישכירו ממנו). מ"א ס"ק א (דירת עכו"ם אינה אוסרת, אלא דגזרו חכמים שמא ילמד ממעשיו, ובחד דלא שכיח דדייר לא גזרו). לבוש ס"א (וכל זה טעמא הוא משום שבקשו חז"ל עילה למנוע דירת ישראל עם הגוי, שחששו שמא ישראל הדר עם הגוי ילמד ממעשיו, הלכך אמרו שיאסור עליו, אף על גב דדירתו אינו נחשבת כדירה, וגם לא יהא סגי לו בביטול רשותו, אלא דוקא על ידי שכירתו ממנו במעות, אף על גב שיצטרך הישראל לשכור בדמים יקרים, שאין דרך הגוי להשכיר רשותו ברצון, דחייש לכשפים, אפילו הכי הצריכוהו לשכור, וטעמם כדי שיקשה דירת גוי בעיני ישראל ויצא ממנו לדור במקום אחר, שמתוך כך קרוב לודאי שיצא). ט"ז ס"ק א (ודבר זה דב' ישראלים, הוא מדרבנן, שחששו שמא ילמוד ישראל הדר עם העכו"ם ממעשיו, ובקשו עליו למנוע דירת ישראל עם העכו"ם, הלכך אמרו שאוסר עליו כדי שיקשה דירתו ויצא משם ... ואינו מצוי שידור ישראל אחד עם העכו"ם, שמא יהרגנו, ולכך לא הוצרכו לאסור אלא כששני ישראל דרים עמו).

[790] ר"י בתוס' עד, ב ד"ה מבוי (חצר שיש בה נכרי ובית אחד של ישראל, דאינה אוסרת לרבי אליעזר בן יעקב, אפילו יש הרבה ישראלים באותו בית, כולהו חשיבי יחיד במקום נכרי). רא"ש פ"ו סוף ס"א (ואפילו הרבה ישראלים דרים בבית אחד, כל זמן שאין שני ישראלים דרים בב' בתים שאוסרים זה על זה). ב"י ד"ה וממ"ש עד שיהיו (שכל שדרים בבית אחד, אפילו כמה בני אדם, אף על פי שאינם סמוכים על שולחן אחד אלא כל אחד תפיסתו לעצמו, מכל מקום כחד חשיבי, כיון שדרים בבית אחד). ט"ז שם (אבל ב' ישראלים בחד בית, כחד חשבינן להו, אפילו אינם אוכלים על שלחן אחד).

וכן הוא לענין הרבה בתים בחצר אחת, ורוצים לטלטל בעיר שיש שם נכרים, כדלקמן סי' שצא ס"א (אבל בחצר אחת של ישראל, אפילו יש בה הרבה בתים, הם חשובים כיחיד לענין טלטול בעיר, ואין צריך לשכור מן הנכרים).

[791] תוס' דף סה, ב ד"ה התם (כיון דרוב פעמים חד לא שכיח, לא פלוג רבנן ושרו בכולהו).

ונתבאר בצמח צדק חידושים סד, ב (בכהאי גוונא לא שייך טעמו של רבי אליעזר בן יעקב, דהא אפילו תרי שכיחי דדיירי, כל שכן כשהן הרבה בבית אחד. וצריך לומר הטעם, דכל היכא שאין צריך עירוב אינו אוסר עליהם, וכיון שהם דרים בבית אחד אין צריך עירוב מצד עצמו, על כן אין אוסר עליהם).

[792] סעיף ז (האחים שיש להם בתים בחצר אביהם ומקבלים פרס מאביהם ואוכלים בבתיהם ... אם אין עמהם דיורין בחצר אין צריך עירוב כלל ... וכן בנשים המקבלות פרס מבעליהן, ובעבדים המקבלים פרס מאדוניהם, ובתלמידים המקבלים פרס מרבן).

[793] רמב"ם פ"ה הט"ז (ואם היה במבוי עובד כוכבים וישראל אחד, אינו צריך שיתוף. ודין ישראל אחד ודין רבים שהן סומכין על שלחן אחד, דין אחד הוא). מ"מ פ"ב ה"ט (דוקא בשאין הישראלים אוכלין על שלחן אחד וצריכין לערב,

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ב ישראל שהשכיר או השאיל בית לנכרי בחצר אינו אוסר עליו, אע״פ שיש עוד ישראל דר עמו בחצר, לפי שלא השכיר או השאיל לו ביתו על דעת שיאסור עליו[794] (ואע״פ שבמשכיר או משאיל לישראל אין אומרים כן, כמו שנתבאר בסימן ש״ע[795], גבי נכרי הקילו[796]).

אבל אם הבית של נכרי ושכרו ישראל ממנו, והנכרי דר עמו בחדר בפני עצמו, בענין שאוסר עליו, כמו שיתבאר[797], אין שכירת הבית מועלת לענין שכירות להתיר טלטול, אלא צריך לחזור ולשכור ממנו כדי להתיר טלטול[798] (שאם לא כן, לא יקשה בעיניו דירתו עמו ולא יצא משם[799]):

ג ישראל שיש לו ב׳ בתים בחצר שנכרי דר בה, והוא דר באחד מהם והשני השאיל או השכיר לישראל אחר ויש לו בו תפיסת יד, דהיינו כלים שאינם ניטלים בשבת, אף על פי שהם אינם צריכים לערב ביניהם כמו שנתבאר בסי׳ ש״ע, צריכים לשכור מהנכרי, לפי שתפיסת יד אין לה להועיל יותר משאלו עירבו ביניהם, שאינו מועיל לערבם ולשתפם שיהיו כיחיד במקום נכרי שאין הנכרי אוסר עליו[800]:

דברי שלום

אבל אם היו אוכלין על שלחן אחד, אין העובד כוכבים ומזלות אוסר עליהן). ב״י ד״ה ומ״ש ואוסרים. מ״א ס״ק ב (אבל אב ובנו אין אוסרין).

[794] **רשב״א** בעבודת הקדש שער ד ס״ג (ישראל שהשאיל או שהשכיר ביתו לגוי, אינו אוסר, שלא השאיל והשכיר לו על דעת שיאסור עליו, ועוד שאין דרכו של ישראל להשאיל ולהשכיר בית לגוי בחצר שהוא שרוי בתוכה, ולא העמידו דבריהם בדבר שאינו מצוי). מ״מ פ״ב ה״י. רמ״א ס״א (ישראל שהשכיר או השאיל ביתו לגוי, אינו אוסר עליו, דלא השכיר או השאיל לו ביתו כדי שיאסור עליו).

[795] סעיף ב (בעל הבית שיש לו הרבה בתים בחצרו והשכירן לאחרים או שהשאילם ... הרי הם אוסרים עליו בחצר כאלו היו בתים שלהם, עד שיערבו).

[796] אליה רבה ס״ק ב בתירוץ האחרון (עוד יש לומר דבכותי מקילין יותר מישראל).

ואף שנפסק לקמן סי׳ שפד (נכרי הנכנס לאחד מבתי החצר לשם אכסנאות ... שהשכירו או השאילו לו חדר מיוחד לאכילה, אם הוא רגיל לבא אוסר מיד בבואו).

יתבאר לקמן שם (וכל זה באכסנאים שאינם קבועים שם, אבל המשכיר ביתו לנכרי לדור בו בקביעות שנה או שנתיים, אינו אוסר בכל ענין, שבודאי לא השכיר לו ביתו על דעת שיאסר עליו בקביעות כל השנה כולה, וכמ״ש בסימן שפ״ב).

[797] לקמן סעיף טז (אם ישראל ונכרי דרים בבית אחד, כל אחד בחדר בפני עצמו, צריך לשכור מהנכרי ולערב עם הישראל).

[798] **אור זרוע** ח״ב סי׳ קסח (ישראל הדר עם העכו״ם בעל ביתו בבית אחד, אף על פי שנותן לו שכר דירה, צריך לשכור ממנו כדי לטלטל ... וכ״כ רבינו שמואל בר נטרונאי מבו״ן זצ״ל, דצריכו למיגר מבעל הפונדק, ולא מצו למיסמך אשכירות דיהבו ליה משום לינה). רמ״א ס״א (אבל אם הבית של גוי, ושכרו ישראל ממנו, וגוי דר בבית עמו, אין שכירות הבית מועיל לענין שכירות העירוב). מאמר מרדכי ס״ק ב (נראה דמיירי שיש לכל אחד חדר מיוחד, דאם יש לישראל רשות להשתמש בכל הבית נראה דלא גרע משכירו ולקיטו, ולא יצטרך לשכור רשותו).

וכן לענין ספינה נתבאר לקמן סכ״ג (יבליעו שכירות היתר טלטול בשכר הספינה, אבל אם לא הבליעו לו בפירוש, אין שכירות הספינה מועלת להתיר טלטול).

[799] אור זרוע שם (כדי להטריח על ישראל, כדי שיצא משם ולא ילמד ממעשיו).

[800] **ב״י** בסוף הסימן **בשם מצאתי כתוב. והוא בתשובות מהרי״ל סי׳ קסז** [קנו ס״ב] (אם משאיל ישראל בית לחבירו, אם יש בו תפיסת יד, כגון חצר של בונייס, מידי דאינו ניטל בשבת, מהני שאין צריך עירוב בחצירות של בעל הבית, אבל במקום גוים, כיון דשכיח דדייר בכהאי גוונא, נראה דלא מהני, כמו ביטול רשות דמהני במקום ישראל ולא במקום גויים ... והאי תפיסת [יד] הוי כמו עירוב או ביטול רשות, דלא מהני במקום גוי). רמ״א ס״א (ישראל שהשאיל או השכיר בית לחבירו (במקום שדרים גוים), אף על פי שיש לו תפיסה בבית, לא מהני, וצריכים לשכור מגוי). ט״ז ס״ק ג (פירוש לענין שיהי׳ נחשב ב׳ ישראלים בבית אחד, ולא יאסר העכו״ם עליהם). מ״א ס״ק ג (למהוי יחיד במקום עכו״ם, דלא עדיף מאלו עירבו).

*

נמצא שבשלושה אופנים נחשבים הרבים כדירה אחת, ואין צריכים לשכור מהנכרי, ובשלושה אופנים אין הרבים נחשבים כדירה אחת, וצריך לשכור מהנכרי:

(א) רבים הדרים בבית אחד, כדלעיל ס״א (אם ישראלים רבים דרים בבית אחד, אינו אוסר עליהם).

(ב) מקבלים פרס, כדלעיל ס״א (האחין שדרים כל אחד בבית בפני עצמו ומקבלים פרס מאביהם, הדרים עם הנכרי בחצר ... אין צריכים גם כן לשכור רשות מנכרי הדר עמהם בחצר).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ד אם ביטלו הישראלים רשותם לאחד מהם כדי שיחשב כיחיד במקום נכרי, אינו מועיל לו, שיש לחוש שבכל שבת יעשו כך ותתבטל תורת עירוב מאותה חצר. ואם יערבו יש לחוש שיטעו לומר עירוב מועיל במקום נכרי[801] :

ה אם אין לנכרי דריסת הרגל על הישראלים, אינו אוסר, כגון ב׳ חצירות הפתוחות זו לזו ואין להן דריסת הרגל זו על זו, דהיינו שאין זו לפנים מזו אלא זו בצד זו ושתיהן פתוחות למבוי, ובאחת מהן דר נכרי ובשניה דרים ב׳ ישראלים או יותר, מכניסים ומוציאים מזו לזו דרך פתחים וחלונות שביניהן, ואינם צריכים לשכור מהנכרי[802] , אלא אם כן רוצים להשתתף במבוי, שאז הוא אוסר עליהם במבוי כיון שיש לו בו דריסת הרגל[803] :

דברי שלום

(ג) בתים רבים בחצר אחת, ונכרי במבוי, כדלקמן סי׳ שצא ס״א (בחצר אחת של ישראל, אפילו יש בה הרבה בתים, הם חשובים כיחיד לענין טלטול בעיר, ואין צריך לשכור מן הנכרים).

(ד) עירבו ביחד בחצר, כדלעיל ס״א (ואין עירובם מועיל עד שהנכרי ישכיר להם רשותו שבחצר).

(ה) ביטלו הישראלים רשותם לאחד, כדלקמן ס״ד (אם ביטלו הישראלים רשותם לאחד מהם כדי שיחשב כיחיד במקום נכרי, אינו מועיל לו).

(ו) יש לבעל הבית תפיסת יד בבית השוכר, כמבואר כאן (השאיל או השכיר לישראל אחר ויש לו בו תפיסת יד ... צריכים לשכור מהנכרי).

[801] **רבא סג**, סע״א (ההוא מבואה דהוה דייר בה לחמן בר ריסתק (כך שמו, רש״י), אמרו ליה אוגר לן רשותך, לא אוגר להו. אתו אמרו ליה לאביי, אמר להו זילו בטילו רשותייכו לגבי חד, הוה ליה יחיד במקום נכרי ויחיד במקום נכרי לא אסר ... אזל רב הונא בריה דרב יהושע אמרה לשמעתא קמיה דרבא, אמר ליה אם כן ביטלת תורת עירוב מאותו מבוי. דמערבי (ביניהן אף על גב דלא מהני, רש״י). יאמרו עירוב מועיל במקום נכרי. דמכרזינן (הוו יודעין שאין עירובנו מועיל כלום, ואין אנו מוציאין מחצרותינו למבוי, ומה שאנו מטלטלין בתוכו בשביל שרשות היחיד היא, רש״י), אכרזתא לדרדקי (וכי הכרזה זו מועיל לדורות הבאין, שיראו אותן מטלטלין כאן ולא שמעו בהכרזה)). טור ושו״ע ס״ב (אם בטלו הישראלים רשותם לאחד מהם כדי שיחשב כיחידי אצל הגוי, אינו מועיל). מ״א ס״ק ד (דאם כן בכל שבת יעשו כך ויאמרו עירוב מועיל במקום עכו״ם)

[802] **רא״ש בתשובה** כלל כא ס״ד (אין הכותי אוסר אלא היכא ששני ישראלים דרים בחצר או במבוי והכותי דר עמהם, משום גזרה שמא ילמד ממעשיו, וכותי לא מוגר משום דחייש לכשפים. אבל ישראל וכותי הדרים בשני חצרים ופתח ביניהם, מותר להוציא מחצרו של כותי לחצרו של ישראל. ואפילו שני ישראלים דרים בחצר, אין הכותי אוסר עליהם, כיון שאין לו דריסת הרגל עליהם). שו״ע ס״ג (אם אין לגוי דריסת רגל על הישראלים, אינו אוסר, כגון שתי חצרות הפתוחות זו לזו ואין להם דריסת רגל זה על זה, ובחצר אחד דר גוי ובחצר אחד דרים ב׳ ישראלים או יותר, מכניסין ומוציאין מחצר זו לחצר זו בשבת דרך חלון שביניהם, ואין צריך לשכור מהגוי). מ״א ס״ק ה (לאו דוקא, דהוא הדין דרך פתח), וסי׳ שצ (ואם יש חצר עכו״ם בין חצר הישראלים ... דעת הרב״י בסי׳ שפ״ב, דדוקא דרך המבוי אוסר, אבל מחצר לחצר, כיון שאין לו דריסת רגל אינו אוסר. ועיין שם ס״ג).

ומזה למד מהר״י ווייל, באגור סי׳ תקמ (ומזה הטעם התרתי לטלטל החמין מתוך ביתו של דוד צענ״ר, לתוך חצר העירונים, ומחצר העירונים לבית ישראל גנ״ז, נאם יעקב ווייל). ופירש דבריו בב״י ד״ה דירת גוי (ואפשר שהתיר להם לערב, כגון שהיו חלונותיהם פתוחות לחצר העירונים, והיו ד׳ על ד׳, אף על פי שהגוי מפסיק ביניהם, דכיון דאינו אוסר עליהם אינו מעכבם מלערב).

אמנם מסתפק בזה המ״א שם (ואפילו שנים חצירות של ישראל, וחצר עכו״ם ביניהם, יכולין לערב יחד דרך פתחים לטלטל דרך חצר העכו״ם, דלא חשיב הפסק, כיון שאין אוסר. ומכל מקום זה אינו מוכרח כל כך).

וגם דעת רבינו נראה לכאורה להתיר בזה, כדלקמן סי׳ שפו ס״ב (ישראלים שדרים בב׳ וג׳ מקומות חלוקים ורחוקים זה מזה, שמפסיק ביניהם מקום האסור בטלטול, מפני שאינו מתוקן בלחי או קורה או צורת פתח, או מפני שדרים שם נכרים ולא שכרו מהם רשותם). הרי לא אסר אלא אם כן ״מפסיק ביניהם מקום האסור בטלטול ... מפני שדרים שם נכרים ולא שכרו מהם רשותם״, משא״כ אם דרים נכרים בלבד בחצר האמצעית, שהוא מקום המותר בטלטול, ואין צורך לשכור מהם רשותם, יכולים להשתתף החצרות יחד, כדי לטלטל מזה לזה דרך חצר (או מבוי) הנכרי.

ונראה לכאורה, שכן הוא גם אם חצר הישראלים פרוצה במילואה לחצר הנכרי, ואין דריסת הרגל זו על זו (שיש כותל גבוה עשרה מסביב לשתי החצרות, ואין כותל גבוה עשרה בין שתי החצרות), שמותר לטלטל בחצר הישראלים, שאינה נחשבת פרוץ למקום האסור לה, ומותר לטלטל משם לחצר ולבית הנכרי.

[803] ב״י בסוף הסימן (ומיהו עד כאן לא התיר הרא״ש אלא דרך חלון שביניהם, אבל דרך מבוי, פשיטא שאוסר).

וכן הוא לקמן סי׳ שצ ס״ב (מבוי שדרים בו ישראלים ונכרי בענין שהנכרי אוסר עליהם במבוי, ויש חלונות פתוחות בשכונות הישראלים מבית לבית או מחצר לחצר ועירבו יחד על ידי החלונות שביניהם, אף על פי שנעשו כאנשי בית

ו השוכר מן הנכרי סתם מועיל, ואינו צריך לפרש לו שהוא להתיר הטלטול[804], ואינו צריך לכתוב שום כתיבה על השכירות[805]:

ז שוכרים מן הנכרי אפילו בפחות משוה פרוטה[806], לפי שלגבי בן נח אפילו פחות משוה פרוטה נחשב לו ממון[807].

אבל ישראל שאינו רוצה לבטל רשותו אלא להשכיר[808], אין פחות משוה פרוטה נחשב לו ממון כלל אע"פ שהוא מתרצה בו. ואע"פ שאם היה מבטל בחנם היה מועיל[809], מכל מקום כיון שאינו רוצה אלא להשכיר, ושכירות אין כאן וביטול אין כאן[810], שהביטול הוא שמסלק עצמו מרשות[811] וזה לא סילק עצמו אלא להשכיר[812]:

ח מותר לשכור מן הנכרי אפילו בשבת[813], ואין בזה משום מקח וממכר, שהרי אינו קונה רשות מן הנכרי אלא שוכרה. ואף ששכירות גם כן אסורים בשבת, משום שדומה למקח וממכר שנותן לו דמים בעד

דברי שלום

אחד ומותרים להוציא ולהכניס דרך חלונות מבית לבית ומחצר לחצר, הרי אלו אסורים להשתמש במבוי דרך פתחיהם, עד שישכרו מן הנכרי, שעל ידי עירוב אינן נעשים כיחיד במקום נכרי, כמו שנתבאר בסי' שפ"ב).

וכן הוא לקמן סכ"ב – לענין חצר.

[804] **טור ושו"ע** ס"ד (השוכר מן הגוי סתם, מועיל, ואין צריך לפרש לו שהוא להתיר הטלטול).

ונתבאר לעיל ס"א (הערה 787).

[805] **רב ששת** סב, א (רב חסדא אמר שכירות בריאה, ורב ששת אמר שכירות רעועה, מאי רעועה מאי בריאה ... בריאה במוהרקי ואבורגני, רעועה בלא מוהרקי ואבורגני), כפירוש התוס' שם (פירוש מוהרקי כתיבה וחותמות ... ואבורגני שלוחים).

[806] **רבי יוחנן שם** (מי איכא למאן דאמר מעכו"ם בפחות משוה פרוטה לא, והא שלח רבי יצחק ברבי יעקב בר גיורי משמיה דרבי יוחנן, הוו יודעין ששוכרין מן העכו"ם אפילו בפחות משוה פרוטה). טור ושו"ע ס"ה (שוכרין מגוי אפילו בפחות משוה פרוטה).

[807] רבי יוחנן שם (בן נח נהרג על פחות משוה פרוטה), ופרש"י (דעכו"ם לא מחיל אפילו אפחות משוה פרוטה והוי גזל לדידהו). לבוש ס"ה (ולפיכך גם כן שוכרין ממנו אפילו בפחות משוה פרוטה, דפחות משוה פרוטה לגבי גוי נחשב ממון, דהא בן נח נהרג אפילו על פחות משוה פרוטה).

[808] לדעת המתירים לעיל סי' שפ ס"ד (יש אומרים ששכירות מועלת בישראל כמו שמועלת בנכרי).

[809] כדלעיל סי' שפ ס"א (מה תקנתם, יבטל להם רשות שיש לו בחצר, שיאמר רשותי מבוטלת לכם או רשותי קנויה לכם).

[810] **ט"ז** ס"ק ו (בישראל לא מהני אם שוכר ממנו בפחות משוה פרוטה, דלאו ממון הוא כלל. ואין לומר דמכל מקום לא גרע מביטול רשות דמהני. יש לומר, כיון שבא עמו בתורת שכירות, ובאמת אין כאן שכירות, גרע טפי).

[811] כדלעיל סי' שפ ס"א (אין צריך שיקנו הם רשותו, אלא שהוא יסלק עצמו מרשותו, וממילא אין מי שיאסר עליהם).

[812] **עי' ט"ז ס"ק [ו]** (ודמיא להההוא דסי' שס"ט הנותן מעות לנחתום כו').

והוא כדלעיל סי' שסט (ואפילו אם זיכה הנחתום הככר לכל בני החצר כולם בכלל על ידי אחר במתנת חנם, והרי גם זה הוא מכלל בני החצר ונתכוין הנחתום שגם זה יזכה ויהיה לו חלק בככר זה. מכל מקום לא נתכוין הנחתום שיזכה בו זה על ידי הזוכה שיהא נעשה שלוחו, כמו שנעשה שליח לכל שאר בני החצר שמזכה להם הנחתום במתנת חנם, אלא דעת הנחתום הוא שזה יש לו כבר זכות בככר זה בשביל המעה שנתן לו, ולשאר בני החצר שנותן להם מתנת חנם להם בלבדם הוא שעושה את הזוכה שליח שיזכה בשבילם, אבל לזה אינו עושהו שליח כלל, ונמצא שאין לו חלק בעירוב).

[813] **ר' יוחנן** סה, ב – סו, א (רבי חנינא בר יוסף ור' חייא בר אבא ור' אסי איקלעו להההוא פונדק, דאתא נכרי מרי דפונדק בשבתא, אמרו מהו למיגר מיניה, שוכר כמערב דמי, מה מערב מבעוד יום אף שוכר מבעוד יום, או דילמא שוכר כמבטל רשות דמי, מה מבטל רשות ואפילו בשבת אף שוכר ואפילו בשבת ... אתו שיילו ליה לרבי יוחנן אמר להן יפה עשיתם ששכרתם). רמ"א ס"ה (ומותר לשכור ממנו בשבת). טור ושו"ע סי' שפג (יכולים לשכור ממנו בשבת).

ומועיל השכירות משחשכה כדי שיוכל לבטל אחר כך, כמבואר ברש"י שם (מהו למיגר מיניה, והדר נבטל רשות לגבי חד), ובמ"א סי' שפג ס"ק א (היה העכו"ם כאן מאתמול ועירבו ומת בשבת, או שכרו ממנו, העירוב בטל, וצריכים לבטל).

ויתבאר לקמן סי' שפג ס"ג (אם עירבו בלא שכירות ... אסורים עד שיבטל אחד לחבירו ... אבל העירוב אינו חוזר וניעור ... כיון שנתבטל מבעוד יום אינו חוזר וניעור משחשכה).

החפץ ששוכר כמו שהלוקח נותן בעד המכר[814]. מכל מקום כאן כיון שאינו שוכר רשותו כדי להשתמש בה אלא להתיר הטלטול בלבד, אם כן הדמים שנותן לו אינו אלא מתנה בעלמא, ואינו דומה למקח וממכר שנותן לו בעד המכר הנקנה לו להשתמש בו[815].

אבל לקנות רשות בשבת אסור, אף שאינו קונה אלא להתיר טלטול, ואפילו במתנת חנם, כמו שנתבאר בסי׳ ש״פ[816], וכמו שיתבאר בסי׳ תקכ״ח[817]:

חזרת הנכרי מהשכירות

ט כל זמן שאין הנכרי חוזר בו, מועלת השכירות ואפילו לזמן מרובה[818].

ואינו יכול לחזור בו משכירותו עד שיחזיר הדמים[819], אם חוזר בו קודם שבת ראשונה[820]. ואם החזיקו בחצר קודם שחזר בו, שוב אינו יכול לחזור בו לשבת זו אע״פ שמחזיר הדמים. והוא שהחזיקו אחר כניסת שבת[821] כמו שנתבאר בסי׳ שפ״א[822]. אבל לשבת האחרת יכול לחזור בו, אף על פי שאינו מחזיר הדמים, כיון שכבר הועילה שכירותו לשבת אחת[823].

---

[814] כדלעיל סי׳ שו ס״ד (אסור לקנות או למכור וכן לשכור או להשכיר בשבת, גזירה שמא יכתוב), ושם נסמן (הערה לא).

[815] תוס׳ סו, א ד״ה יפה, הב׳ (לא דמי למקח וממכר ליאסר בשבת, דלא הוי אלא כמתנה בעלמא, שאין עושין אלא להתיר טלטול). מרדכי רמז תקח (ונראה דשוכרים מן הנכרי אפילו בשבת, ולא דמי למקח וממכר דאסור בשבת, דאין זה אלא כמתנה בעלמא, שאין עושין אלא להתיר להם טלטול). ט״ז ס״ק ז (דאין זה כמקח וממכר, שאין זה אלא כמתנה להתיר טלטול בשבת).

ומטעם זה אפשר שיכולים לשכור בשבת אפילו מישראל, כדלעיל סי׳ שפ ס״ד (הערה 710).

[816] סעיף א (ויכול לבטל משתחשך. ואף ע״פ שאין קונין קנין בשבת, מכל מקום כאן אין צריך שיקנו הם רשותו, אלא שהוא יסלק עצמו מרשותו, וממילא אין מי שיאסר עליהם, ולסלק עצמו מרשותו מותר אף בשבת). הרי שקנין ממש אסור אף שאינו אלא להתיר הטלטול.

[817] ראה לקמן סי׳ תקכז סכ״ח (יתן במתנה גמורה לאדם אחר שעירב, והוא אופה ומבשל ומדליק את הנרות ומכין כל צרכי שבת לזה שלא עירב). לעיל סי׳ רסא ס״ב (אסור לערב עירובי תחומין בבין השמשות אפילו לדבר מצוה וצורך גדול והפסד מרובה ... שעל ידי העירוב קונה שם שביתה, והרי זה כקונה קנין בידים בשבת, ולא התירו לקנות קנין אפילו בבין השמשות ולצורך מצוה והפסד מרובה (ששבות זה לקנות קנין, הוא חמור משאר כל השבותים) (שאיסורו מפורש בדברי קבלה בנחמיה סי׳ יג)).

[818] מהר״ם מרוטנבורג בפסקי עירובין סי׳ קלג (ואין [צריך] לשכור ממנו בכל ערב שבת). הובא בראב״ש פ״ו ס״א (כתב ר״מ ז״ל ואין צריך לשכור ממנו בכל ערב שבת). טור ושו״ע ס״ו (כל זמן שאין הגוי חוזר בו מועיל השכירות, ואפילו לזמן מרובה).

[819] רש״י סא, ב ד״ה עד שלא יוציא (דאי אגירו מיניה היכי מצי למהדר ... דהא נקיט דמי), כפירוש ב״י (ונראה ממ״ש רש״י ... דכל דנקיט דמי אינו יכול לחזור משכירותו עד שיחזיר הדמים). רמ״א ס״ו (ואינו יכול לחזור משכירתו עד שיחזור הדמים).

[820] ב״ח (במשכיר בסתם ובא לחזור בשבת ראשון). מ״א ס״ק ו (היינו כששכרו סתם וחזר בו קודם שבת ראשונה).

[821] כ״מ מפרש״י סח, ב ד״ה והוציאו (וכשקדש היום עסקינן, דחזקה דמבעוד יום לא מוכחא), ומדין חזרה מביטולו למדים אף לענין חזרה משכירותו. מ״א שם (ואם החזיק בו משנכנס השבת, שוב אינו יכול לחזור בו).

[822] דעה האי׳ שבסוף ס״א (ואין חזקה מועלת אלא כשהחזיקו משחשכה, אבל מה שמוציאים ומכניסים מבעוד יום, אין זו הוכחה שהיא רשות שלהם ... ויש אומרים שאף חזקה שמבעוד יום מועלת).

[823] ב״ח (אבל לאחר שבת ראשון יכול לחזור בו, במשכיר סתם). כ״מ במ״א שם (ואם שכרו לזמן, אינו יכול לחזור בו עד כלות הזמן), משא״כ במשכיר סתם יכול לחזור בו אחר שבת הראשונה אף בלא החזרת המעות. וכן פירש בדבריו בתוספת שבת ס״ק יא (ומשמע בב״ח דכששכרו סתם ... לאחר שבת ראשונה יכול לחזור בו אף בלא חזרת דמים, דיכול העכו״ם לומר לא השכרתי רק לשבת אחת ... וכ״כ המג״א, אלא שקיצר בדבריו).

דאין אומרים שחזקה מועלת אף לשבת הבאה, דאם כן אף בחזרת דמים לא יוכל לחזור, כמו בשבת זו, וזה אינו.

וכ״מ בשו״ע סי״ד (שכרו משכירו ולקיטו לזמן, אף על פי שסילקו תוך הזמן מהיות שכירו ולקיטו, מותרים עד תום הזמן. אבל אם שכרו ממנו סתם, כיון שסילקו נתבטל השכירות), עיי״ש בב״י ד״ה וכתב הרשב״א (ומשמע מדבריו דטעמא מפני ששכרו לזמן, אבל אם שכרו סתם, כיון שנתחלף הגזבר בטל השכירות).

וכן הוא לקמן סי״ז (שכרו משכירו ולקיטו לזמן ידוע, אע״פ שסילקו תוך הזמן מהיות שכירו ולקיטו, מותרים עד תום הזמן. אבל אם שכרו ממנו סתם, כיון שסלקו נתבטל השכירות ... כשסלקו בעל הבית הרי זה כאילו חוזר בו בעל הבית משכירותו, והמשכיר סתם יכול לחזור בו אחר שבת ראשונה אע״פ שאינו מחזיר הדמים).

במה דברים אמורים כששכרו ממנו סתם ולא פרשו לו זמן, אבל אם שכרו ממנו לזמן, אינו יכול לחזור בו בתוך הזמן, עד שיחזיר הדמים[824] לפי ערך אורך הזמן הנשאר[825] (וכן אם שכרו ממנו לעולם בפירוש[826]):

י אם שכרו מהנכרי לזמן ידוע, כשיכלה הזמן צריך לחזור ולשכור ממנו שנית[827]. וצריך לחזור ולערב, שאין עירוב הראשון חוזר וניעור, שכבר נתבטל בכלות הזמן[828] (ואינו דומה לעירב לשנה ונסתם הפתח בחול ונפתח בשבת שהעירוב חוזר וניעור, כמו שנתבאר בסימן שע"ד[829], לפי שבשעת עשייתו נעשה אף לשבת זו ולא היה עומד להתבטל בתחלת שבת זו, שהרי הפתח שהיה פתוח אז לא היה עומד להיות נסתם בתחלת שבת זו, משא"כ כאן שבשעת עשיית העירוב היה עומד להתבטל כשיכלה זמן השכירות, עד שיחזרו וישכרו שנית, והרי זה דומה לבא נכרי בשבת שיתבאר בסימן שפ"ג[830]):

יא אם שכרו מן הנכרי לזמן ידוע, ובתוך הזמן השכיר הנכרי דירתו לנכרי אחר, די בשכירות הראשון, שלא נתבטלה במה שהשכירה לאחר[831], לפי שבזה לא סילק נפשו ממנה, כיון שלאחר זמן תחזור לו, והרי זה כאלו לא זזה ידו ממנה כלל, והרי היא אף עכשיו ברשותו[832].

אבל אם מת או שמכרה לאחר בתוך הזמן, צריך לחזור ולשכור מהיורש או מהלוקח, שכבר פסק רשות הראשון ונתבטלה שכירותו, כמו שהישראל שעירב ומת נתבטל עירובו[833], כמו שנתבאר בסימן

---

[824] רמ"א ס"ו (ואינו יכול לחזור משכירתו עד שיחזור הדמים). ט"ז ס"ק ח (משמע מזה אפילו שכרו לזמן, מצי למיהדר אפילו תוך הזמן, אם נותן הדמים). וכ"ד המ"א שם (ואם שכרו לזמן, אינו יכול לחזור בו עד כלות הזמן), שהכוונה היא שאינו יכול לחזור בו עד שיתן הדמים. וכן פירש בדבריו בתוספת שבת שם (ואם שכרו לזמן ידוע, אין יכול לחזור בתוך הזמן, אלא בחזרת דמים לפי ערך. וכן כתב המג"א, אלא שקיצר בדבריו).

[825] אליה זוטא ס"ק ג (פירוש דמים הנשאר בידו לפי אורך הזמן שהשכיר ממנו). תוספת שבת שם (בחזרת דמים לפי ערך).

[826] ראה מגני אברהם.

[827] רשב"א בתשובות המיוחסות סי' רז (אם לא שכרו מהם ... אלא לשנה או לשנתים, וכלה הזמן ... הוא אוסר עליהם, ששכירות שבת אחת אינה מותרת עד לעולם, אלא צריכים לחזור ולשכור). שו"ע ס"ז (אם שכרו מהגוי לזמן ידוע, לכשיכלה הזמן צריך לחזור ולשכור שנית).

[828] רשב"א שם סי' רח (כל שצריכים לחזור ולשכור על הדרך שאמר, נמצא שאין כח בעירוב ושכרו. וכשחזרו אין העירוב חוזר וניעור, אלא צריכים לחזור ולערב). שו"ע שם (וצריך לחזור ולערב, דאין עירוב ראשון חוזר וניעור).

[829] סעיף א (אם מתחלה עירבו לשבתות הרבה, אפילו עירבו לשנה או יותר, וקנו עירוב בבין השמשות של שבת ראשונה שהיה הפתח פתוח, ואחר כך נסתם הפתח, ונפתח בשבת אחרת, אפילו בסוף השנה, חוזר העירוב וניעור).

[830] רשב"א שם, הובא בב"י ד"ה ומ"ש ואם יש (וכן דעת רש"י, פרק הדר).

והיינו שלמד הלכה זו משיטת רש"י לענין נכרי שבא בשבת, דלקמן סי' שפג ס"א-ב (ואם בא הנכרי בשבת, אוסר, והעירוב בטל ... ואפילו אם רוצים לשכור ממנו לאחר שבא בשבת ... העירוב אינו חוזר וניעור כששכרו ממנו, הואיל וכבר נתבטל מיד בבואו. ואינו דומה לספינות שהיו קשורות זו בזו מבעוד יום ועירבו יחד, ונפסקו בשבת ונתבטל עירובן, וחזרו ונקשרו, שחזרו להיתרן הראשון ... וכן ב' חצירות שעירבו פעם אחת לשנה או יותר על ידי פתח שביניהם, ונסתם הפתח בחול, ונפתח בשבת, שהעירוב חוזר וניעור ... לפי שבשעה שעירבו הספינות הקשורות לא היו עומדות ליפסק בשבת ולהתבטל עירובן (וכן בשעה שעירבו החצרות לשנה או יותר, לא היה הפתח שביניהם עומד אז לסתום בשנה זו או אחר כך ולהתבטל עירובן), משא"כ כאן, שכיון שבא הנכרי בשבת אם כן מתחלה כשנעשה העירוב לא היה סופו להתקיים כל השבת, שכשיבא הנכרי יתבטל), ושם נסמן (הערות 911-915).

[831] רשב"א בתשובות המיוחסות סי' רז (מעשה היה בשכונת ישראל, שהיו קצת נכרים דרים עמהם באותה שכונה, וערבו לי' שנים, וזכו את העירוב לכל מי מישראל שיבא לדור כאן תוך זמן זה, ושכרו מן הנכרים שהיו דרים בשכונה, ואחר כך אותם כותים ששכרו מהם השכירו דירתן לכותים אחרים, הודיעני, אם צריכין לשכור עכשיו ממושכרים אלו ששכרו מחדש, או די להם באותו שכירות הראשון ששכרו מן הבעלים. תשובה, אם שכרו מתחלה מן הכותים לי' שנים, העירוב די להם באותו שכירות הראשון שכבר קנו). שו"ע ס"ח (אם שכרו מהגוי לזמן ידוע, ובתוך הזמן השכיר הגוי דירתו לאחר, די בשכירות הראשון).

[832] ט"ז ס"ק י (נראה הטעם, דעכו"ם הראשון לא סילק נפשו ממנו, כיון שאחר הזמן משכירות השני תחזור לו, והוה כאלו לא זזה ממנו, ממילא לא נתבטל שכירות הראשון).

[833] ט"ז שם (כי היכי דאין היורש יורש העירוב שנתן מורישו, דיהיה כאלו נתן הוא העירוב, דיורש במקום מוריש קאי, אלא הוה כאיש אחר, הכי נמי לענין שכירות הוה היורש כאיש אחר), וס"ק ט (נראה לי דאם שוכרין מעכו"ם ומת והניח יורש, אין מועיל מה ששכרו מן המוריש, דאז נתבטל כח השכירות ... וראיה נראה לי ממה דאמרו בפ' הדר דף

שע"א[834]:

אחד שוכר בשביל כולם

יב חמשה הדרים בחצר אחד, אינם צריכים כל אחד לשכור מהנכרי הדר עמהם, אלא אחד שוכר בשביל כולם[835], ואינו צריך לפרש לו גבי שכירות שישכיר לכולם, אלא שוכר לעצמו[836] וכולם מותרים, שכיון שהוא עירב עמהם הרי כולם כאיש אחד ודי שישכיר לאחד מהם[837], כמו שלענין עירוב אם הם רוצים לערב עם חצר אחרת די שאחד מהם יתן הפת אפילו משלו, וכולם מותרים, כיון שכבר עירב עמהם[838], כמו שנתבאר בסימן שע"ב[839]:

שכירות מאשתו ושכירו ולקיטו

יג אם שכרו ממנו בעל כרחו, אינו מועיל[840], אפילו היה רגיל להשכיר מקודם[841]. ואינו דומה לעירוב שישראל הרגיל לערב נוטלין ממנו עירובו בעל כרחו[842], לפי שהישראל אנו יכולים לכופו לקיים דבר מצוה שהורגל בה, משא"כ בנכרי[843]:

יד אבל מאשתו[844] או בני ביתו[845] או אפילו משכירו ולקיטו[846] (שבביתו[847]) שוכרים, אע"פ שהוא

דברי שלום

ס"ו שוכר כמערב דמי לכמה דברים, ומצינו במערב בסי' שע"א שלא מהני עירוב של האב שמת לבנו, ובמיתת האב נתבטל עירובו, אלא צריך לערב יורש מחדש, הוא הדין נמי בשוכר מעכו"ם מיתה מבטלת שכירות, כן נראה לי, שצריך לחזור ולשכור מן היורש). אליה רבה ס"ק ט לדעת הט"ז (ומשמע מדבריו דבמוכר נתבטל).

וראה נזר ישראל (ליקוטים שאחרי סי' נז).

[834] ס"ג (ואם מבעוד יום מת המוריש, וירשו אחד מן השוק שאינו מערב עם בני החצר, הרי זה אוסר אם נכנס לדור בו בשבת, אפילו אם המוריש עירב כבר בחייו, לפי שכיון שמת בטל עירובו).

[835] ר' יוחנן סז, א (חמשה ששרוין בחצר אחת, אחד שוכר על ידי כולן), ופרש"י (חמשה ישראל ששרויין עם הנכרי בחצר אחת, אחד מהן שוכר מן הנכרי בשביל כולן). טור ושו"ע ס"ט (חמשה הדרים בחצר, אחד שוכר מהגוי בשביל כולם).

[836] כוונת הדברים לכאורה, שאינו אומר לו שמטרת ההשכרה היא כדי שיועיל העירוב לכל הדרים בחצר זו, אלא ששוכר אותה לצורך עצמו.

ונתבאר לעיל ס"א (הערה 787).

[837] עי' ב"י ד"ה ומ"ש וחמשה (ואין צריך כל אחד מהדרים בחצר לשכור ממנו). וראה מראי מקומות וציונים.

[838] גמרא שם (מה מערב חמשה ששרוין בחצר אחת, אחד מערב על ידי כולן, שוכר נמי). ט"ז ס"ק יא (דכמערב דמי, דגם במערב ה' ששרוים בחצר מערב אחד מהם על ידי כולם, הכי נמי אין כל אחד צריך לשכור מן העכו"ם בפני עצמו).

[839] ס"ג-ד (שתי חצרות שרוצות לערב יחד, להתיר לטלטל מזו לזו אף כלים ששבתו בבתים ... אם ירצה יוליך שם אפילו פת משלו וכולם מותרים, הואיל והוא כבר עירב עם חביריו קונה לצורך כולם).

[840] משמעות הגמרא סג, ב (ההוא מבואה דהוה דייר בה לחמן בר ריסתק, אמרו ליה אוגר לן רשותך, לא אוגר להו). טור ושו"ע ס"י (אם שכרו ממנו בעל כרחו, אינו מועיל).

[841] פסקי עירובין למהר"ם מרוטנבורג סי' קלג (נראה לי דגבי גוי שהורגל להשכיר רשותו, ועתה אינו חפץ, דאינו שייך שכירות בעל כרחו). רא"ש פ"ו ס"א (ונכרי שהיה רגיל להשכיר, ועתה אינו רוצה להשכיר, לענין שכירות בעל כרחו לא שייך למילף שכירות מעירוב). טור ושו"ע שם (אע"פ שהיה רגיל להשכיר מקודם).

[842] פסקי עירובין שם (ואע"ג דאמרינן (פ, א) אחד מבני מבוי שהיה [רגיל] להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף, באין בני מבוי ונכנסין לביתו ונוטלין ממנו בעל כרחו). רא"ש שם (ואע"ג דאמר לקמן בפרק חלון אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף, באין בני מבוי ונכנסים לתוך ביתו ונוטלין עירובו בעל כרחו).

[843] ט"ז ס"ק יב (ונראה לי הטעם, דשם יכולים אנו לכוף את הישראל לקיים דבר מצוה שהורגל בה, משא"כ כאן בעכו"ם).

אמנם לעיל סי' שסז נפסק שרק (אשתו של אדם מערבת עליו משלו שלא מדעתו), ומה שאמרו שבני החצר מערבין בעל כרחו, נתפרש לעיל שם (מי שעירב כבר עם בני החצר, ועירובו קיים, ואחר כך חזר בו מעירובו, אין חזרתו כלום, ועירובו עירוב בעל כרחו, אם אוסר עליהם), ושם נסמן (הערה 186).

וכן הקשה המ"א (סי' שסז ס"ק ה) על הרא"ש (ואם כן סתרי אהדדי). וראה קרבן נתנאל פ"ז אות נ. קובץ דברי תורה ח"ד ע' קלו.

[844] גמרא פ, א (ההוא טורזינא (נכרי היה, ממונה על כלי זיין העשויין לשמירת העיר להלחם על הצרים ודר בעיר, רש"י) דהוה בשיבבותיה דרב יהודה בר אושעיא, אמרי ליה אוגר לן רשותך, לא אוגר להו, אתו לקמיה דרב יהודה בר

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

מוחה[848], שכיון שדירת הנכרי אינה אוסרת אלא כדי שלא ילמוד ממעשיו, הקילו בה להיות אפילו שכירו נחשב כמוהו, לפי שלפעמים גם השכיר לא ירצה להשכיר ויצא הישראל משם[849]. ומזה הטעם אפילו

דברי שלום

אושעיא אמרי ליה מהו למיגר מדביתהו, לא הוה בידיה, אתו לקמיה דרב מתנה לא הוה בידיה, אתו לקמיה דרב יהודה, אמר להו הכי אמר שמואל אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו). שו"ע סי"א (אבל מאשתו ... שוכרים).

[845] תוס' סה, ב ד"ה דלא (לא היה שם אפילו אחד מבני ביתו, דהא אמרינן לקמן דשוכר אפילו משכירו ולקיטו). מרדכי רמז תקח (ונראה דשוכרין מאשתו של נכרי או מאחד מבני ביתו, דהא אמרינן לקמן פרק חלון בעובדא דטורזינא, דשוכרין מאשתו). הובא בב"י ד"ה וכתב המרדכי.

[846] שמואל סד, א (אפילו שכירו ואפילו לקיטו נותן עירובו ודיו), ופרש"י (שכיר לעבודת כל השנה, ולקיטו לימות הקציר והאסיף). שו"ע שם (אבל ... משכירו ולקיטו שוכרים).

[847] והיינו שיש מקום להסתפק אם צריך דוקא שכירו ולקיטו שעובד בביתו, או סגי בשכירו ולקיטו שעובד בחצרו, כפשטות לשון רש"י הנ"ל בהערות הקודמת (לקיטו לימות הקציר והאסיף), שעובד בלקיטת הפירות מהעצים שבפרדס או בחצר, ואינו עובד בביתו.

ואף שאין הנכרי צריך להשכיר רשותו שבביתו, אלא סגי בהשכרת רשותו שבחצרו, כדלעיל ס"א (שהנכרי ישכיר להם רשותו שבחצר), ושם נסמן (הערה 787). מכל מקום אפשר שצריכה להיות השכרה זו דוקא על ידי שכירו ולקיטו שיש לו רשות ההשתמשות בביתו, שהרי כל תוכנה של השכרת אשתו ובני ביתו ושכירו ולקיטו, שכיון שגם הם גרים בביתו, כאילו הבית הוא גם שלהם, ויכולים להשכיר רשותו לאחרים. משא"כ לקיטו שאינו אלא עובד בשדהו, ואין לו רשות ההשתמשות בביתו, איזו בעלות יש להם, עד שיוכלו להשכיר רשות זו לאחרים?!

והמקור לסברה זו יתבאר לקמן (הערה 853).

וכן הוא לקמן סט"ו (שכירו או לקיטו (שבביתו)), וסי"ז (כל עבד מעבדי המלך הקטנים (שבביתו) שוכרים מהן), וסי' שצא ס"ב (רשות להשתמש בבתי בני העיר ... משכירו ולקיטו (שבביתו) ... וכל מי שיש לו רשות להניח חפציו בבית הנכרי או בחצרו נעשה כשכירו ולקיטו ויכול להשכיר רשותו). ובכל אלו הוסיף רבינו תיבה זו במוסגר, וכהכלל המובא בשארית יהודה או"ח סי' ו (שמעתי מפי קדשו פעמים רבות, דכל ספק העמיד בתוך חצאי עיגול, ודעתו היתה לחזור ולשנות פרק זה לראות אם צדקו דבריו).

והנפקא מינה מספק זה היא, אי סגי בשכירות מפועל השכור לנקות את הפרוזדור וחדרי המדרגות בבנין מגורים, או שצריך לשכור דוקא מפועל השכור לעבוד בתוך הדירות. וכמדומה שדבר זה אינו מצוי כל כך.

ואף שלפעמים יש בבנין מי שממונה על התיקונים בתוך הבתים (הנקרא "סופער"), הרי פועל זה אין לו שום דריסת הרגל בבתים, ורק שכאשר מתקלקל משהו בבית, והדייר קורא לו לבוא לתקן, אזי הוא נכנס הוא לבית של הדייר על מנת לתקן, ואיך יוכל זה להועיל לומר שיש לפועל זה דריסת רגל ורשות להשתמש בבית הנכרי!?

[848] שו"ת רשב"א ח"ד סי' רחצ (שוכרין מאשתו, או מאחד מבני ביתו, ואפילו משכירו ולקיטו, ואפילו סירב הוא מלהשכירו, דגרסינן בפרק חלון ... מהו למיגר מדביתהו, אמר ליה ... אשתו של אדם מערבת מדעתו ושלא מדעתו, ואפילו מוחה). ח"ה ס"ה (דאפילו בקשו ממנו לשכור ולא רצה, שוכרין מיד אשתו, ואפילו משכירו ולקיטו, וכמעשה הטורזינא דפרק חלון, שלא מדעתו, ואפילו מוחה קאמר). שו"ע שם (אף על פי שהוא מוחה).

[849] שו"ת הריב"ש סי' תכז (הוה ליה כשכירו ולקיטו, ואחרי כי מה שאוסר הכותי אינו מן הדין, שהרי דירת הכותי אינה חשובה דירה, אלא משום גזרה, כדי שלא ישכינו כותי עמהן שלא ילמדו ממעשיו). ב"י ד"ה ומכל מקום נראה (וטעמא דשרו רבנן בכהאי גוונא, משום דכיון דדירת גוי אינה אלא כדירת בהמה, אף על פי שהצריכוהו לשכור כדי שלא ילמד ממעשיו, מכל מקום לא רצו להחמיר בו כל כך, והתירו לשכור משכירו, משום דהא מיקיימא תקנתא דרבנן, דזימנין שיקשה גם בעיני השכיר להשכיר). לבוש סי"ב (הקילו חכמים בדברים אלו, אף על גב שכל כוונתם שאמרו שישכור רשות הגוי הוא כדי שיקשה בעיני הישראל דירת הגוי ויצא, היינו משום דבכהאי גוונא גם כן מתקיימא תקנתם, דזמנין שיקשה גם בעיני השכיר ולקיט להשכיר).

*

וכל זה בנכרי, משא"כ בישראל לא שייך טעם זה, שהרי דירתו אוסרת מדינא על בני החצר (או המבוי או העיר), ואף אם נרצה לשכור ממנו רשותו, כדלעיל סי' שפ ס"ד (אם אינו רוצה לבטל להם רשותו אלא להשכירו, יש אומרים ששכירות מועלת בישראל כמו שמועלת בנכרי, לפי שהשכירות אינה גרוע מהביטול שהיא מתנה בחנם. ויש אומרים שלא תיקנו שכירות אלא בנכרי, שאין ביטולו מועיל, אבל לא בישראל. ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל). מכל מקום צריכים לשכור ממנו בעצמו, ולא מאשתו או בני ביתו או שכירו ולקיטו. ואם כן יש לעיין באופן אופן מערבים בעיר או מבוי שדרים בהם ישראל שאינם שומרים תורה ומצוות.

ואין להתיר מטעם האמור לקמן סי' שפה ס"ג (ישראל מומר לעבודה זרה או לחלל שבתות בפרהסיא, אפילו אינו מחללו אלא באיסורי דברי סופרים, הרי הוא כנכרי לכל דבריו, וצריך לשכור ממנו). שהרי מה שעשאום כנכרי לכל דבריו הוא להחמיר עליו, ולא להקל, וכדלקמן סי' תמח סכ"ו (אין למכור את החמץ למומר, שאף על פי שחטא ישראל הוא, וחמצו שעבר עליו הפסח אסור בהנאה כחמצו של ישראל).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

שכירו של שכירו יכול להשכיר כמו השכיר עצמו[850], ואפילו אם השכיר [ו]בעל הבית מוחים:

טו אם אין הנכרי רוצה להשכיר, יתקרב לו אחד מבני החצר ויעשה אוהבו, עד שישאיל לו הנכרי מקום ברשותו שיהא לו רשות להניח בו שום דבר, ואז אנו רואים כאלו ישראל זה הוא דר אצל הנכרי[851], אע"פ שעדיין לא הניח אצלו שום דבר, רק שקנה ממנו באחד מהדרכים שקרקע נקנה בהם[852], ונעשה ישראל זה כאלו הוא שכירו או לקיטו (שבביתו[853]), ומשכיר שלא מדעתו[854].

דברי שלום

ואפילו אילו היינו אומרים שמומר דינו כנכרי אף לקולא, הרי עכ"פ אין אומרים כן בתינוק שנשבה שמעשה אבותיו בידיו, כדלקמן שם (ואינו דומה לצדוקי שהם מחללים גם כן באיסורי דברי סופרים בפרהסיא, לפי שהצדוקים אנוסים הם, שמעשה אבותיהם בידיהם).

ואף אם נרצה לחלק בין צדוקים לבין תינוק שנשבה שבימינו, הרי למעשה נהוג שמצרפים אותם למנין בעת הצורך, ואין חושבים אותם כמומר שעשאוהו כנכרי לכל דבר (ראה לקמן שם הערה 941).

ואין לומר שסומכים בהם על העירוב שעושים ומזכים אותו לכל אנשי העיר או המבוי, שהרי נתבאר לקמן שם ס"א (הצדוקים הם כישראל ומבטלים רשות ... אבל עירוב שלהם אינו מועיל, כיון שאינם מודים בעירוב).

ואם כן יש לעיין על מה סמכו לערב ולשכור רשותם משכירו ולקיטו (או מהעיריה או המשטרה וכיו"ב).

[850] שו"ת ריב"ש סי' תכז (והממונה שלו כמוהו, שהרי גם הממונה יוכל מטעמו להניח כלי האדון בביתם, ואם כן חזר הוא להיות בעד האדון ומטעמו, כמו שכירו ולקיטו של כל אחד ואחד). ב"י סוס"י שצא (ומדברי תשובה זו נראה ששוכרין משכירו דשכירו, כל ששכירו יש לו רשות לקחת שכיר שיהיה לו רשות להשתמש בכל הבית הוה ליה כשכיר בעל הבית עצמו). רמ"א סי"א (ושכירו של שכירו ולקיטו של בעל הבית, הוא כשכיר בעל הבית עצמו).

וכן הוא לקמן סי"ז (והוא הדין ששוכרים מעבדי עבדיו, כמו ששוכרים משכירו של שכירו), וסי' שצא ס"ב (ואפילו שכירו ולקיטו של זה הנעשה כשכירו ולקיטו, יכול להשכיר, כמו שנתבאר בסימן שפ"ב).

[851] רבא שם סד, א (ליזיל חד מינייהו ליקרב ליה ולשאול מיניה דוכתא ולינח ביה מידי, דהוה ליה כשכירו ולקיטו), ופרש"י (ישתדל עם הנכרי עד שיהא אוהבו, וישאיל לו הנכרי מקום בחצרו לאתנוחי ביה מידי, דכיון דהשתא דייר ישראל בחצר הנכרי, הוה ליה האי ישראל כשכירו ולקיטו של נכרי, רש"י). טור ושו"ע סי"ב (אם אינו רוצה להשכיר, יתקרב לו אחד מבני החצר, עד שישאיל לו רשותו שיהא לו רשות להניח בו שום דבר, דהוה ליה כשכירו ולקיטו).

[852] ב"י ד"ה ופירש רש"י (נראה מדבריו, אף על פי שלא הניח שום דבר, מאחר דבידו להניח, הוה ליה כשכירו ולקיטו. וכן נראה מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ב מהלכות עירובין (הי"ב) שאל מן הגוי מקום להניח בו חפציו ... ומכל מקום נראה שצריך לקנות הקרקע באחד מהדרכים שנקנה בהם הקרקע לשאלה). מ"א ס"ק ח (ואף על פי שלא הניח כלום, מהני. ומכל מקום צריך שיקנה הקרקע באחד מהדרכים שקרקע נקנה בהם).

וכמבואר בשו"ע סי' קצד ס"א (וישראל הקונה מעובד כוכבים הרי הוא כעובד כוכבים, ואינו קונה אלא בשטר), וברמ"א שם (מיהו שכירות מן העובד כוכבים קונה בכסף לחוד).

[853] וכן הוא לעיל סעיף הקודם (משכירו ולקיטו (שבביתו) שוכרים), ושם נסמן (הערה 847).

תוס' סו, א ד"ה מערב (דאם ייחד הנכרי לישראל, שהוא שכירו ולקיטו, חדר אחד שלא יוכל הנכרי להשתמש בו, דהוי השתא הנכרי מסולק מישראל ואין יכול לסלק הישראל, בכה"ג לא אמרינן נותן עירובו ודיו), דהיינו שבזה צריך לשכור מהנכרי עצמו את רשותו.

הלכה זו של התוס' מובאת בשו"ע סי"ג (אם ייחד לו מקום בבית שמשאיל לו, כיון שאינו כשלוחו בכל הבית, לא מהני). והטעם נתבאר בטור (שאינו כשלוחו בכל הבית, שאין לו אלא מקום המיוחד לו), ובב"י (אבל אם יחד חדר לישראל והגוי יכול להשתמש בו, אבל אין הישראל יכול להשתמש בשאר הבית, אין לישראל דין שכירו ולקיטו), הרי ששכירו ולקיטו צריך שיהי' בכל הבית, ולא סגי במה שהוא שכירו ולקיטו בעבודת החצר עצמה.

ואף שכתב רש"י סד, א ד"ה ליקריב (וישאיל לו הנכרי מקום בחצירו), כתב על זה הב"י ד"ה ופירש רש"י (ומיהו איכא למידק שכתב וישאיל לו מקום בחצרו. ועל כרחך צריך לומר דמקום לאו דוקא, כלומר שאינו מייחד לו מקום, דאם כן לא מהני, כמו שכתב רבנו בסמוך, אלא שמשאיל לו מקום להניח בו כליו, ולא אמר בפירוש זה המקום אני משאיל לך ולא שאר הבית, דכל שלא פירש לו כך, אע"פ שלא השאיל לו אלא זוית אחת, כיון שאפשר שלמחר יצטרך לזוית זו ויפנה כליו לזוית אחרת, הוה ליה כאילו השאילו כל הבית. ובהכי ניחא לי מה שכתב וישאיל לו מקום בחצרו, דאפילו ברשות דחצר סגי, כל שלא פירש ואמר איני משאיל לך רשות ביתי, כיון שאם למחר יצטרך מקום חצרו יפנה לתוך ביתו, הוה ליה כאילו השאיל לו כל הבית).

וכן הוא בב"י ד"ה ומ"ש ואם יש לגוי (הוה ליה כאילו יש להן רשות בכל הבית, דלא מקרי יחוד מקום אלא כשמפרש ואומר לא יהי' לך רשות כי אם בחדר זה לבדו), לשיטתו שצריך שיהי' לשכירו ולקיטו רשות להשתמש בכל ביתו, שאם ישאר בבית הנכרי מקום ששכירו ולקיטו מסולק הימנו, הרי מקום זה אוסר על כולם, ולא סגי בשכירות הרשות משכירו ולקיטו. ואעפי"כ סגי כשהשאיל לו בסתם רשות להשתמש בחצירו, דהוה כאילו השאיל לו את כל הבית.

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ויש אומרים[855] שאינו צריך להשכיר, אלא נותן עירובו עם בני החצר בשביל ביתו, ודיו בכך גם בשביל בית הנכרי, שכיון שעירב עמהם נעשו כולם כאיש אחד, וכיון שהוא נעשה שכירו שהוא נחשב כבעל הבית בבית הנכרי, הרי יש לכולם חלק ברשות הנכרי כמוהו, כמו שאחד מבני החצר השוכר רשות מהנכרי יש לכולם חלק בשכירות זו[856]. ולכתחלה יש לחוש לסברא הראשונה[857]:

טז אם השאיל לו מקום מיוחד, בענין שלא יוכל (לסלקו ממקום זה) ולהשתמש בו בעצמו, שנמצא הנכרי מסולק מהישראל במקום זה שיחד לו[858], והישראל מסולק מהנכרי משאר הבית, שאין לו רשות להניח שם חפציו, אע"פ שלא מנעו ממנו בפירוש אלא שלא נתן לו רשות, אינו יכול להשכיר שלא מדעתו[859] (ואפילו הוא שכירו או לקיטו[860], ויחד לו חדר בביתו לדור בו, אם הוא בענין שאינו יכול

דברי שלום

וזהו גם פירוש הדברים כאן (עד שישאיל לו הנכרי מקום ברשותו ... ונעשה ישראל זה כאילו הוא שכירו או לקיטו (שבביתו)), וכן לקמן סי' שצא ס"ב (אפילו משכירו ולקיטו (שבביתו) מועיל ... וכל מי שיש לו רשות להניח חפציו בבית הנכרי או בחצרו נעשה כשכירו ולקיטו ויכול להשכיר רשותו), דסגי במשאיל לו מקום בחצרו, כל שלא פירש ואמר איני משאיל לך רשות ביתי; כיון שאם למחר יצטרך מקום חצרו יפנה לתוך ביתו, הוה ליה כאילו השאיל לו כל הבית.

אמנם חלק עליו הב"ח ד"ה כתב ב"י זה לשונו ומ"ש התוס' (ולפי ענ"ד נראה, דכל היכא שהגוי יכול להשתמש בו [במקום שיחד לישראל], דין שכירו ולקיטו יש לו, אע"פ דאין הישראל יכול להשתמש בשאר הבית ... ומפורש בהגהות מיימוניות מהל' עירובין), והוא האמור בהג"מ פ"ב אות כ (אם ייחד הגוי חדר אחד לישראל, שאין הגוי יכול להשתמש בו, ולא לסלק הישראל ממנו, בכה"ג לא אמר נותן עירובו ודי). וכן פסק במ"א ס"ק ט (ודוקא כשאין לעכו"ם רשות להשתמש במקום הישראל, אבל אם יש לעכו"ם רשות להשתמש שם, הוי כשכירו (ב"ח הג"מ)). וכן נפסק לקמן סט"ז (אם השאיל לו מקום מיוחד בענין שלא יוכל (לסלקו ממקום זה) ולהשתמש בו בעצמו, שנמצא הנכרי מסולק מהישראל במקום זה שיחד לו, והישראל מסולק מהנכרי משאר הבית, שאין לו רשות להניח שם חפציו ... אינו יכול להשכיר שלא מדעתו), והיינו שסגי באחד מהם שיחשב כשכירו ולקיטו, או שהנכרי יכול להשתמש במקום שיחד לישראל או שהישראל יכול להשתמש בשאר הבית, ושם נסמן (הערה 858).

נמצא לכאורה, שלפי מה שפסק בסט"ז כהג"מ וב"ח ומ"א, אין צריך שיהי' שכירו ולקיטו בכל הבית של הנכרי (או שיהי' לו רשות להניח חפציו בכל הבית), וסגי בחדר אחד.

ואפשר שלפי זה סגי אף בייחד לו מקום אחד בחצרו (ולא בביתו). ובזה מסתפק רבינו בסי"ד וסט"ו וסי"ז וסי' שצא, שבכל אלו הוסיף במוסגר תיבת "בביתו" (כדלעיל הערה 847), ומציין בסט"ו לתוס' הנ"ל, היינו לפי פירוש הב"י, שלשכירו ולקיטו צריך להיות רשות להשתמש בכל הבית.

[854] **רמב"ם** שם (שאל מן העובד כוכבים ומזלות מקום להניח בו חפציו, והשאילו, הרי נשתתף עמו ברשותו, ומשכיר שלא לדעתו). שו"ת **רשב"א** ח"ד סי' רחצ (אותו הישראל יכול להשכיר רשותו שלא מדעתו). דעה הא' בשו"ע שם (דהוה ליה כשכירו ולקיטו, ומשכיר שלא מדעת הגוי).

[855] **רש"י** שם ד"ה ואמר רב יהודה (אפילו שכירו ולקיטו של נכרי, אם ישראל הוא, נותן עירובו עם בני מבוי ודיו), ובדף סו, א ד"ה ומה מערב (אפילו שכירו ולקיטו דנכרי, אם ישראל הוא, כדאמר לעיל, נותן עירובו ודיו). ב"י שם (וטעמא דמסתבר הוא, דתו לא צריכא מידי, דהא קיימא לן ה' ששרויים בחצר אחת אחד שוכר על ידי כולם, והוא הדין נמי אחד שואל על ידי כולם, דשאלה כשכירות חשיבא). טור ודעה הב' בשו"ע שם (ויש אומרים שאינו צריך להשכיר, אלא נותן עירובו ודיו).

[856] כדלעיל סי"ב (חמשה הדרים בחצר אחד, אינם צריכים כל אחד לשכור מהנכרי הדר עמהם, אלא אחד שוכר בשביל כולם).

[857] ב"ח סד"ה וכתב עוד ב"י (ולפי ענ"ד נראה דלכתחלה צריך תרווייהו ... לשכור מישראל זה רשותו של גוי, וגם צריך לתת עירוב כיון שהוא ישראל). **אליה זוטא** ס"ק ו (וצריך לשכור מישראל זה רשותו של עכו"ם, וגם צריך לתת עירוב כיון שהוא ישראל).

וראה גם לקמן סוף סי"ח (וכל שכן אם הם השכירו רשות הנכרי).

[858] **תוס'** סו, א ד"ה מערב (דאם ייחד הנכרי לישראל ... חדר אחד שלא יוכל הנכרי להשתמש בו, דהוי השתא הנכרי מסולק מישראל ואין יכול לסלק הישראל, בכהאי גוונא לא אמרינן נותן עירובו ודיו). **הגהות מיימוניות** פ"ב אות כ (אם ייחד הגוי חדר אחד לישראל, שאין הגוי יכול להשתמש בו, ולא לסלק הישראל ממנו, בכה"ג לא אמר נותן עירובו ודי). **ב"ח** ד"ה כתב ב"י (ולפי ענ"ד נראה, דכל היכא שהגוי יכול להשתמש בו, דין שכירו ולקיטו יש לו ... ומפורש בהגהות מיימוניות מהל' עירובין). **מ"א** ס"ק ט (ודוקא כשאין לעכו"ם רשות להשתמש במקום הישראל, אבל אם יש לעכו"ם רשות להשתמש שם, הוי כשכירו (ב"ח הג"מ)). ונתבאר לעיל סט"ו (הערה 853).

[859] **ב"ח** שם (אין חילוק כלל בין נתן לו חדר אחד בסתם ובין מונעו בפירוש מלהשתמש בשאר הבית, בכל ענין הוה ליה יחד לו חדר אחד). **אליה זוטא** ס"ק ז (הב"ח מסיק דאין חילוק בין מייחד בפירוש ... אין לו דין שכירו ולקיטו אף שלא מנעו בפירוש משאר ביתו).

לסלקו ממנו ולהשתמש בו בעצמו, אינו יכול להשכיר שלא מדעתו שהרי הנכרי מסולק ממנו והוא מהנכרי).

לפיכך אם ישראל ונכרי דרים בבית אחד, כל אחד בחדר בפני עצמו, צריך לשכור מהנכרי ולערב עם הישראל, ואין הישראל יכול להשכיר רשות הנכרי, הואיל ואין הנכרי יכול לסלקו והוא אין לו רשות להניח חפציו בחדר הנכרי[861]. והוא הדין בנכרים הדרים בענין זה בבית אחד, צריך לשכור משניהם[862]:

יז שכרו משכירו ולקיטו לזמן ידוע, אע"פ שסילקו תוך הזמן מהיות שכירו ולקיטו, מותרים עד תום הזמן[863]. אבל אם שכרו ממנו סתם, כיון שסלקו, נתבטל השכירות. ואע"פ שבשעה שהוא שכירו יש לו כח להשכיר כבעל הבית בעצמו, והמשכיר ושותק כל זמן שאינו חוזר בו מועלת שכירותו אפילו לזמן מרובה[864], מכל מקום מאחר שאין כחו בשכירותו אלא מצד בעל הבית ששכר אותו לשרתו, ונחשב כאלו הוא בעל הבית, אם כן כשסלקו בעל הבית, הרי זה כאילו חוזר בו בעל הבית משכירותו[865], והמשכיר סתם יכול לחזור בו אחר שבת ראשונה אע"פ שאינו מחזיר הדמים (משא"כ במשכיר לזמן כמו שנתבאר למעלה[866]).

והוא הדין אם שכר מגזבר המלך[867] ונסתלק הגזבר[868]. והוא שסלקו לגמרי ששוב אינו אוכל פרס המלך, אבל אם לא סלקו אלא מהגזבראות, ועדיין הוא אוכל פרס שלו, הרי הוא כשכירו ולקיטו, ושוכרין ממנו לכתחלה, וכל שכן שלא נתבטלה שכירות הראשונה[869]. והוא הדין כל עבד מעבדי המלך הקטנים[870]

דברי שלום

[860] תוס' שם (דאם ייחד הנכרי לישראל, שהוא שכירו ולקיטו, חדר אחד שלא יוכל הנכרי להשתמש בו ... בכהאי גוונא לא אמרינן נותן עירובו ודיו).

[861] ירושלמי פ"ו ה"ג, לגירסת ולפירוש הב' שבתוס' שם (בירושלמי ... ישראל ונכרי שהיו דרים בבית אחד, צריך ישראל לבטל והנכרי להשכיר ... דאם ייחד הנכרי לישראל שהוא שכירו ולקיטו חדר אחד שלא יוכל הנכרי להשתמש בו, דהוי השתא הנכרי מסולק מישראל, ואין יכול לסלק הישראל, בכה"ג לא אמרינן נותן עירובו ודיו, ובכי האי גוונא איכא לאוקמי ההיא דירושלמי). ב"י (נראה לי דהיינו להצריך שכירות מגוי ועירוב מישראל). טור ושו"ע סט"ו (אם ישראל ועכו"ם דרים בבית אחד, צריך לשכור מהעכו"ם ולערב עם הישראל), וברמ"א שם (אם יש לכל אחד דירה בפני עצמו).

[862] ירושלמי שם (עשרה עכו"ם שהיו דרין בבית אחד כל אחד ואחד צריך להשכיר רשותו). הגהות אשרי פ"ו ס"א (ואם יש שם מבעלי הבתים נכרים אפילו עשרה, ודרים כולם עמו בבית, צריך למיגר רשות מכולהו). ב"י (ומשמע דאם ב' גויים דרים בבית אחד, דינם שוה לישראל וגוי הדרים בבית, וצריך לשכור משניהם). רמ"א שם (והוא הדין שני גויים הדרים בכהאי גוונא בבית אחד, צריך לשכור משניהם).

[863] שו"ת רשב"א ח"ה ס"ו (ולענין שכירות מגזבר המלך הדר בשכונתם, כדי להתיר את מבואות השכונה על ידי השכירות. ונסתפק לכם, אם אתם צריכים לשכור בכל פעם שיתחלף הגזבר, אם לא. תשובה, מסתברא לי, שאין אתם צריכים, אלא כל ששכרתם ממנו לשנה או שתים או יותר, אעפ"י שנתחלף הגזבר מותרים אתם באותו שכירות ראשון, עד הזמן ששכרתם ממנו, לפי שגזבר המלך כמלך, והשוכר ממנו כשוכר מהמלך ... ואפילו בשכירו ולקיטו נראה כן). שו"ע סי"ד (שכרו משכירו ולקיטו לזמן, אף על פי שסילקו תוך הזמן מהיות שכירו ולקיטו, מותרים עד תום הזמן).

[864] כדלעיל ס"ט (כל זמן שאין הנכרי חוזר בו, מועלת השכירות ואפילו לזמן מרובה).

[865] ב"י ד"ה וכתב הרשב"א (ומשמע מדבריו דטעמא מפני ששכרו לזמן, אבל אם שכרו סתם, כיון שנתחלף הגזבר בטל השכירות. וכן הדעת נוטה, שאף על פי שבשעה שהוא גזבר הוא כמלך עצמו וקיימא לן שהמשכיר רשותו כל זמן שאינו חוזר בו משכירותו מועיל השכירות כמו שנתבאר בראש סימן זה, מכל מקום מאחר שאין כחו אלא מצד המלך הממנה אותו, כשהחליפו המלך הוה ליה כאילו חוזר בו משכירותו, ומוסר כחו לגזבר החדש). שו"ע שם (אבל אם שכרו ממנו סתם, כיון שסילקו נתבטל השכירות).

[866] ס"ט (לשבת האחרת יכול לחזור בו, אף על פי שאינו מחזיר הדמים, כיון שכבר הועילה שכירותו לשבת אחת. במה דברים אמורים כששכרו ממנו סתם ולא פרשו לו זמן, אבל אם שכרו ממנו לזמן, אינו יכול לחזור בו בתוך הזמן, עד שיחזיר הדמים).

[867] באופן המועיל, וכדלקמן סי' שצא ס"ב (עיירות שצרכיהן אינם נעשים אלא על פי המלך או השר והנהגתם, או על פי הממונים שלהם, ודאי ששכירות מהשר ההוא או מהממונה או אפילו משכירו ולקיטו (שבביתו) מועיל).

[868] כמועתק לעיל (הערה 863) משו"ת רשב"א שם. רמ"א סי"ד (והוא הדין אם שכרו מגזבר המלך ונסתלק לגמרי מן המלך).

[869] ב"י שם (ומיהו הני מילי כשמת הגזבר הראשון, או כשסילק המלך לגזבר הראשון מהיות אוכל פרס שלו, אבל אם לא סילקו אלא מהגזברות, ועדיין הוא אוכל פרס שלו, נראה שלא נתבטל שכירותו, שהרי אפילו לא שכרו ממנו קודם

(שבביתו[871]), שוכרים מהן, כמו ששוכרים משכירו ולקיטו של בעל הבית (והוא הדין ששוכרים מעבדי עבדיו כמו ששוכרים משכירו של שכירו[872]):

יח נכרי שיש לו ה' ישראלים שכירים ולקיטים דרים בחצרו, כל אחד בחדר או בית בפני עצמו, אינן אוסרים זה על זה[873], כיון שאין דירתם שלהם אלא של הנכרי, והוא יכול לסלקם[874], ואינו משאיל להם רשותם שיאסרו זה על זה, כמו שנתבאר בסימן ש"ע[875]. ואין דירתם חשובה דירה אלא להקל, שיכולים להשכיר שלא מדעתו, אבל לא להחמיר שיאסרו זה על זה.

וכן אם שכרו מן הנכרי רשותו, אין שום אחד מהם צריך ליתן עירוב[876] (וכל שכן אם הם השכירו רשות הנכרי[877], שהרי גם דירתם בכלל):

יט נכרי שהשכיר ביתו לנכרי אחר[878], אם נשאר לו למשכיר רשות בביתו שיוכל להניח בו שום כלים, יכולים לשכור ממנו[879]. ולא משכיר בלבד, אלא כל אדם שיש לו רשות בבית נכרי להניח בו שום דבר,

דברי שלום

לכן, אם היו שוכרין ממנו עכשיו מהני, שהרי הוא שכירו ולקיטו של מלך). רמ"א שם (אבל אם לא סלקו רק מן הגזברות ועדיין אוכל פרס המלך, עדיין מקרי שכירו ולקיטו, ויוכל לשכור ממנו, ולכן גם שכירות הראשון עדיין קיים).

[870] שו"ת מהרי"ט ח"א סי' צד (ואין ספק שכל עבד מעבדיו הקטנים לא גרע משכירו ולקיטו, שהרי הוא משועבד לעבוד עבודתו, וגופו קנוי ללחום את מלחמותיו). כנסת הגדולה הגב"י. מ"א ס"ק יא (וכל עבד מעבדיו הקטנים לא גרע משכירו ולקיטו (רי"ט ח"א נ"ד)).

[871] וכן הוא לעיל סי"ד (משכירו ולקיטו (שבביתו) שוכרים), ושם נסמן (הערה 847).

[872] כדלעיל סי"ד.

[873] רב יוסף שם סד, א (אמר ליה אביי לרב יוסף, היו שם (בבית הנכרי, רש"י) חמשה שכירו וה' לקיטו (דרין בחדרים ובעליות, רש"י), מהו (שאילו היתה רשות שלהן, היו צריכין לתת כולן בעירוב ... והשתא דרשותא דנכרי, מהו לתת כולן בעירוב, אם שכח האחד ולא נתן אוסר על בני מבוי, מי אמרינן כי היכי דשוינהו ליה לשכיר וללקיט כבעלים להקל ולהתיר עירובו במבוי זה, הוו נמי בעלים להחמיר, או דלמא לקולא שווינהו רבנן כבעלים, אבל לחומרא לא, דכל בעירובין להקל והני דירה ודאי לאו דידהו היא, רש"י). אמר ליה אם אמרו שכירו ולקיטו להקל, יאמרו שכירו ולקיטו להחמיר). טור ושו"ע סט"ז (אם יש לעכו"ם ה' שכירים או לקיטים ישראלים דרים בביתו, אין דירתם חשובה דירה שיאסרו זה על זה).

[874] תוס' עב, א ד"ה ומודין (דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו, ולא זה על זה, ומצי לסלוקינהו, והוה ליה כה' שכירים וה' לקיטים דלא אמרינן להחמיר ... ואפילו שרויין בחדרים ובעליות, דאם בשרויין כולם בבית בזה, לא הוה מסתפק אביי). רא"ש פ"ו סי"ז (שאין משאיל להם רשותו לאסור עליו, ולא לאסור זה על זה, ומצי לסלוקינהו. והוה ליה כחמשה שכירו ולקיטו, דלא אמרו להחמיר, דאחד נותן עירובו ודיו. ואפילו שרויים בחדרים ובעליות, דאי כשכולן שרויין בבית אחד, בזה לא היה מסתפק אביי). מ"א ס"ק יב (משום דלא השאיל להם רשותו שיאסרו, ומצי לסלקינהו, וכמ"ש סי' ש"ע ס"ג (תוס' דף ע"ב והרא"ש)).

[875] סוף סעיף ה (בעל הבית שיש לו מלמד או סופר בביתו, וכן תלמידים הלומדים בפני הרב ודרים בביתו, אע"פ שיש לכל אחד חדר מיוחד פתוח לחצר וגם לרשות הרבים, ואוכל וישן בחדרו, אין צריך לערב בחצר כלל ... לפי שאינו משאיל להם רשותו לאסור עליו, ולא לאסור זה על זה, והרי יכול לסלקם בכל עת), ושם נסמן (הערה 280).

אבל אם אינו יכול לסלקם, נתבאר לעיל שם ס"ב (בעל הבית שיש לו הרבה בתים בחצרו והשכירן לאחרים או שהשאילם (לזמן, בענין שאינו יכול לסלקם תוך הזמן בעל כרחם), הרי הם אוסרים עליו בחצר כאלו היו בתים שלהם, עד שיערבו), ושם נסמן (הערה 239).

[876] ב"י (שאם שכרו מהגוי, אין שום אחד מהן צריך לתת עירוב, דדירה דידהו לא חשיבא דירה). רמ"א סט"ז, לגירסת מאמר מרדכי ס"ק יד (ושכירו של עכו"ם אינו אוסר אם שכרו מבעל הבית).

[877] רמב"ם פ"ב סוף הי"ב (אפילו היה שכירו או שמשו ישראלי הרי זה משכיר שלא לדעתו). וכדעה הא' דלעיל סט"ו (ונעשה ישראל זה כאלו הוא שכירו או לקיטו (שבביתו), ומשכיר שלא מדעתו).

[878] גמרא סה, ב (ריש לקיש ותלמידי דרבי חנינא איקלעו להההוא פונדק, ולא הוה שוכר, והוה משכיר, אמרו מהו למיגר מיניה, כל היכא דלא מצי מסליק ליה לא תיבעי לך דלא אגרינא).

[879] עבודת הקדש שער ד ס"ג (ויראה לי שאם היה למשכיר במה שהשכיר שום תפיסת יד, שהיו לו שם קצת כלים, או אפילו אין לו אלא שיש לו רשות להניח שם שום כלים, שוכרין אפילו מן המשכיר, שאינו גרוע משכירו ולקיטו). הובא במ"מ פ"ב הי"ד. טור ושו"ע סי"ח (גוי שהשכיר ביתו לחבירו גוי, אם נשאר לו שום תפיסה בבית, שיש לו רשות להניח שם שום כלים, יכולים לשכור ממנו).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

יכול לשכור ממנו, מפני שנעשה כשכירו ולקיטו[880] כמו שנתבאר[881], אלא שדברו חכמים בהווה, שסתם משכיר משאיר לו רשות בביתו להניח בו חפציו.

אבל אם לא נשאר לו רשות בביתו, אם יכול המשכיר לסלק את השוכר מביתו תוך זמנו, יכולים לשכור ממנו, ואם לאו אינו מועיל, אלא אם כן ישכרו מהשוכר[882]:

ב' חצרות זו לפנים מזו

כ שתי חצרות זו לפנים מזו, וישראל אחד ונכרי בפנימית וישראל אחד בחיצונה, הפנימי מותר בחצרו, שאין הנכרי אוסר על ישראל יחידי[883], אבל בחיצונה אוסר[884] הוא עד שישכיר[885] (להם רשות דריסת רגלו בה[886]), (שהרי רגלי ב' ישראלים ונכרי מצויים בה[887]). וכן אם ישראל אחד בפנימית וישראל אחד ונכרי

---

[880] שו"ת ריב"ש סי' תכז (שיש ללמד זכות על זה ממ"ש הרשב"א ז"ל, שאפילו לא היה משכיר יכול לסלקו, אם היה במה שהשכיר שום תפיסת יד שהיו לו קצת כלים, או אפילו אין לו אלא שיש לו רשות להניח שם שום כלים, שוכרין אפילו מן המשכיר, שאינו גרוע משכירו ולקיטו). ב"י ד"ה ומ"ש אם נשאר (ומשמע דהוא הדין נמי אם איש אחד דלאו משכיר הוא, וגם אינו שכירו, יש לו רשות להשתמש בבית כשירצה, דשוכרין ממנו ... דכל אדם שיש לו רשות בבית להניח שם כליו שוכרין ממנו. וכן כתב מורי דודי מהר"ר יצחק קארו זכרונו לברכה בתשובה, והביא ראיה לדבריו. וכך הם דברי הריב"ש בתשובה). רמ"א סי"ח (והוא הדין איש אחר שיש לו תפיסה בבית, יכולין לשכור ממנו, דלא גרע משכירו ולקיטו).

[881] לעיל סעיף טו (יתקרב לו אחד מבני החצר ויעשה אוהבו, עד שישאיל לו הנכרי מקום ברשותו שיהא לו רשות להניח בו שום דבר, ואז אנו רואים כאלו ישראל זה הוא דר אצל הנכרי, אע"פ שעדיין לא הניח אצלו שום דבר, רק שקנה ממנו באחד מהדרכים שקרקע נקנה בהם, ונעשה ישראל זה כאלו הוא שכירו או לקיטו).

[882] ר' אפס שם (כי תיבעו היכא דמצי מסליק ליה מאי, כיון דמצי מסליק אגרינא, או דילמא השתא מיהא הא לא סלקיה. אמר להן ריש לקיש נשכור, ולכשנגיע אצל רבותינו שבדרום נשאל להן. אתו שיילו לר' אפס, אמר להן יפה עשיתם ששכרתם). טור ושו"ע שם (אם יכול המשכיר לסלק השוכר תוך זמנו, יכולים לשכור ממנו, ואם לאו אינו מועיל, אלא אם כן ישכרו מהשוכר).

[883] כדלעיל ס"א (הדר עם הנכרי בחצר, אינו אוסר עליו, עד שיהיו ב' ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה וצריכים לערב יחד, אזי גם הנכרי אוסר עליהם).

[884] רבי שם סה, ב (אמר רב יהודה אמר רב, ישראל ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה (שתי חצירות זו לפנים מזו, והיה לו לבן פנימית דריסת הרגל על בן חיצונה, רש"י), בא מעשה לפני רבי ואסר (בחיצונה עד שישכיר, רש"י) ולפני ר' חייא ואסר ... בעו מיניה מרב פנימי במקומו (בחצר הפנימית, רש"י) מהו (להוציא מביתו לחצר, רש"י), ואמר להן מותר). טור ושו"ע סי"ז (שתי חצירות זו לפנים מזו, ישראל וגוי בפנימית וישראל בחיצונה ... אוסר). ט"ז ס"ק טז (פירוש שיש איסור על אותו ישראל, אף על פי שאין שם עכו"ם, מכל מקום יש להעכו"ם שבפנים דריסת רגל עליו, ויש שם ב' ישראלים, דהיינו עם הפנימי. אבל ישראל הדר עם העכו"ם בפנים, אין עליו איסור מחמת עכו"ם שלו, שאין שם אלא ישראל אחד, כי החיצון אין לו דריסת רגל לפנים).

[885] רש"י שם (עד שישכיר). רמב"ם פ"ב הי"א (הרי זה אוסר על החיצונה עד שישכור ממנו). טור ולבוש סי"ז (וצריך לשכור ממנו).

[886] כדלעיל ס"א (שהנכרי ישכיר להם רשותו שבחצר).

וכמו בביטול רשות, בשתי חצרות זו לפנים מזו, דלעיל סי' שפא ס"ב (יכולה היא לבטל לה רשות שיש לה בה להשתמש ולדרוס בה, שלא תשתמש ולא תעבור עליה אלא בשעה שצריכה לצאת ולבא).

ונתבאר לעיל ס"א (הערה 787).

[887] רמב"ם שם (שהרי רגלי שני ישראלים ועובד כוכבים ומזלות מצויים שם). הובא במ"א ס"ק יג.

צ"ע במאור יט, ב ד"ה הא דא"ר יהודה אמר רב (ומסקנא הוא הדין לישראל ונכרי בחיצונה וישראל בפנימית, כדאמר ליה רב לר' אלעזר תן לחכם ויחכם עוד, ובכל מקום קי"ל מעשה רב. ויש לומר משום דירת נכרי החמירו כרבי עקיבא, גזירה שמא ילמד ממעשיו, אבל בעלמא לא קי"ל כרבי עקיבא. והרי"ף לא הזכיר מזה כלום ... ושמא היתה דעתו של הרי"ף כי הוא הדין לישראל ונכרי בחיצונה או בפנימית). והיינו שלדעת הרי"ף אפשר שלמסקנא יש לאסור אפילו נכרי בפנימית וישראל יחידי בחיצונה. ואף שלא אסרו בגמרא אלא "ישראל ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה", הרי סיים רב "תן לחכם ויחכם עוד". וטעם האיסור בזה הוא, כי בדירת נכרי בפנימית החמירו כרבי עקיבא דאמר עה, א (אפילו רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה).

עי' מ"א ס"ק יד, על מה שהובא בשו"ע סי"ז (ויש מי שאומר שאפילו גוי בפנימית וישראל אחד בחיצונה, אוסר), כתב המ"א (ולי נראה דאי אפשר לומר כן). ולפי הביאור הנ"ל מבעל המאור, אינו מופרך לומר כדעה זו.

בחיצונה[888]. ואפילו אם נכרי בפנימית וב׳ ישראלים בחיצונה ועירבו, אוסר הנכרי עליהם[889], אע״פ שאם היה ישראל לא היה אוסר עליהם בדריסת רגלו, הואיל והיא רגל המותרת במקומה כמו שנתבאר בסימן שע״ה[890]:

פתח או חלון בין בתי הישראל

כא חצר שישראל אחד ונכרים דרים בה, ויש בית אחד של ישראל אצל ביתו של זה, ואינו פתוח לחצר זו, אלא לבית זה הוא פתוח בחלונות ולא בפתח גמור, אינו יכול לערב עמו על ידי החלונות שביניהם כדי להוציא כליו לחצר זו דרך בית זה הפתוח לחצר זו[891], לפי שאסור לעשות סיוע ליחיד שידור עם נכרי שלא ילמוד ממעשיו, לפיכך אמרו שלא יערב זה עמו ולא ישתמש עמו בחצרו, כדי שיהיה יחידי בחצרו ויתיירא מהנכרי שלא יהרגנו ויצא משם[892].

אבל אם הם פתוחים זה לזה בפתח גמור, מותר לערב עמו, לפי שאף אם לא יערב עמו ולא ישתמש בחצרו לא יתיירא מהנכרי, לפי שנראה לו כאלו דר עם ישראל זה בביתו, כיון שבתיהם פתוחים זה לזה בפתח גמור[893]:

דברי שלום

ומכל מקום נפסק בפנים, שלא אסרו אלא אם כן ״רגלי ב׳ ישראלים ונכרי מצויים בה״; אלא שהכניס תיבות אלו במוסגר, וכהכלל המובא בשארית יהודה או״ח סי׳ ו (שמעתי מפי קדשו פעמים רבות, דכל ספק העמיד בתוך חצאי עיגול, ודעתו היתה לחזור ולשנות פרק זה לראות אם צדקו דבריו).

[888] רב שם (בעא מיניה ר׳ אלעזר מרב, ישראל ונכרי בחיצונה וישראל בפנימית מהו ... אמר ליה תן לחכם ויחכם עוד (כי היכי דהתם אסור, הכא נמי אסור, רש״י)). טור ושו״ע שם (או שישראל וגוי בחיצונה וישראל בפנימית).

[889] ר׳ אלעזר עה, ב (אמר רבי אלעזר, ונכרי הרי הוא כרבים), ופרש״י (אם דר נכרי בפנימית ושני ישראלים בחיצונה, אוסרת דריסת רגלו עליהן עד שישכיר). טור ושו״ע שם (ואפילו גוי בפנימית ושני ישראלים בחיצונה, אוסר).

[890] סעיף א (רגל המותרת במקומה, שאינה אוסרת שלא במקומה, כמו שיתבאר בסי׳ שע״ח ... רגל האסורה במקומה, ואוסרת שלא במקומה עד שיערבו שם, כמו שיתבאר שם), ובסי׳ שעח ס״ב (שרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה ... ורגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה).

[891] רב יוסף (בדעת רב) ענ״ז, ב (אמר רב יהודה אמר רב, מבוי שצידו אחד עובד כוכבים וצידו אחד ישראל, אין מערבין אותו דרך חלונות להתירו דרך פתחים למבוי (אם יש בתי ישראל אצל ביתו של ישראל זה, פתוחות לרשות הרבים ולא למבוי, וחלונות ביניהם, אין מערבין זה עם זה דרך חלונותיהם להוציא כליהם למבוי דרך פתחו של זה שפתוח למבוי, רש״י). אמר ליה אביי לרב יוסף, אמר רב אפילו בחצר (ישראל ונכרי דרין בה, ובתי ישראל אצל ביתו של ישראל זה פתוחות לרשות הרבים ולא בחצר, שאסור לערב דרך חלונות להוציא כליהם דרך ביתו של זה לחצר, רש״י). אמר ליה, אין), לפרש״י ותוס׳ שם (שהביאו פירוש רש״י וביאורו). טור ושו״ע סי״ט (חצר שישראל וגוי דרים בה, ובית אחד של ישראל אצל ביתו של זה, ואינו פתוח לחצר, וחלונות ביניהם, אינו יכול לערב עמו דרך החלון שביניהם כדי להוציא כליו דרך בית שכנו הפתוח לחצר).

וכן הדין לענין מבוי, עי׳ סי׳ שצ ס״א.

[892] גמרא עה, א (טעמא דרב, דקא סבר אסור לעשות יחיד במקום עובד כוכבים), ופרש״י (לדור יחיד במקום עובד כוכבים, שלא ילמד ממעשיו, לפיכך לא יערבו אלו עמו ולא ישתמשו עמו במבוי, כדי שיהא יחיד ויירא מן העובד כוכבים שלא יהרגנו ויצא). רא״ש פ״ו סי׳ כא (כלומר אסור לעשות סיוע ליחיד שידור עם נכרי, ומתוך שאנו אוסרים לישראל הדר אצלו לערב עמו, לא ישאר יחיד אצל הנכרי). ט״ז ס״ק יט (הטעם דאסור לעשות יחיד במקום עכו״ם, פירוש שלא ילמוד ממעשיו, לפיכך לא יערבו אלו עמו ולא ישתמשו עמו במבוי, כדי שיהיה יחיד וירא מהעכו״ם שלא יהרגנו ויצא). מ״א ס״ק טז (כדי שיתירא לדור יחידי ויצא משם).

[893] ר״י בתוס׳ שם (ור״י פירש, דדוקא חלונות נקט, דאז אסור לערב, שיש לחוש שיבטח זה הדר בחצר בשכניו המשתמשין עמו ויתייחד עם הכותי במבוי ויזיקנו הכותי. אבל אם יש פתחים ביניהן, מותר לערב, דמרתת הכותי טובא ולא יזיקנו, כיון שדרך פתחים יכולין לבא שם). רא״ש שם (ור״י פירש, דדוקא נקט חלונות, משום דכי לא מערבי בהדי הדדי מירתת ישראל ולא דייר בהדי נכרי, וכי מערבי אהדדי לא מירתת. אבל דרך פתחים, כיון דאפילו אם לא מערבין שכיח דדייר לא מירתת, דכיון שיש פתח ביניהם נראה לו כאילו דרין עמו בביתו, ושרי לערב בהדיה כיון דבלאו עירוב נמי שכיח דדייר). דעה האי׳ בטור ושו״ע שם (אבל אם פתח פתוח ביניהם, מותר). ט״ז שם (ופר״י דוקא נקט חלונות, משום דכי לא מיערבו בהדדי מרתת ישראל ולא דייר עמו, וכי מערבי בהדדי לא מרתת, על כן אסור לערב, אבל דרך פתחים, דאפילו לא מערבי שכיח דדיירי ולא מרתת, כיון שיש פתח ביניהם נראה לו כאלו דר עמו בביתו, שרי לערב בהדיא).

כב חצר שישראלים ונכרי שרויים בה, וחלונות פתוחים מבית ישראל זה לבית ישראל זה, ועירבו על ידי החלונות שביניהם, אע"פ שהם מותרים להוציא מבית לבית דרך החלונות, הרי הם אסורים להוציא דרך פתחיהם[894] (הפתוחים לחצר[895]) מפני הנכרי (שאוסר עליהם החצר), עד שישכיר (להם רשותו שבחצר[896]):

בספינה

כג ספינה שיש בה ישראלים רבים, ויש להם בתים מיוחדים לכל אחד בספינה, צריכים לערב יחד[897] ולשכור רשות מנכרי בעל הספינה[898] (אם יש גם לו בית מיוחד בספינה, ולא נתן רשות לישראלים אלו להניח שום דבר בביתו, וגם אין לו רשות להניח שום דבר בבתיהם, שאז הם מסולקים זה מזה כמו שנתבאר למעלה[899]), או יבליעו שכירות היתר טלטול בשכר הספינה[900]. אבל אם לא הבליעו לו בפירוש, אין שכירות הספינה מועלת להתיר טלטול[901] כמו שנתבאר למעלה[902]:

דברי שלום

ומכל מקום אינם נחשבים על ידי זה כשני ישראלים ונכרי אחד הדרים באותה חצר (שאסור לטלטל בה עד שישכור), כיון שאינם יוצאים לחצר זו, אלא דרך בית זה. ראה לקמן סי' שצ (הערה 1100).

[894] רב שם לפירוש הרמב"ם פ"ב הט"ז. שו"ע ס"כ (חצר שישראל וגוים שרוים בה, והיו חלונות פתוחות מבית ישראל זה לבית ישראל זה, ועשו עירוב דרך חלונות, אע"פ שהם מותרים להוציא מבית לבית דרך חלונות, הרי הם אסורים להוציא מבית לבית דרך פתחים, מפני הגוי, עד שישכיר).

וכן הדין גם בשתי חצרות הפתוחות למבוי שנכרי שרוי בו, עי' סי' שצ ס"ב (מבוי שדרים בו ישראלים ונכרי, בענין שהנכרי אוסר עליהם במבוי, ויש חלונות פתוחות בשכונות הישראלים מבית לבית או מחצר לחצר, ועירבו יחד על ידי החלונות שביניהם, אף על פי שנעשו כאנשי בית אחד ומותרים להוציא ולהכניס דרך חלונות מבית לבית ומחצר לחצר, הרי אלו אסורים להשתמש במבוי דרך פתחיהם עד שישכרו מן הנכרי, שעל ידי עירוב אינן נעשים כיחיד במקום נכרי, כמו שנתבאר בסי' שפ"ב).

[895] אבל מותר להוציא מבית הישראל לבית הנכרי דרך פתח שביניהם, וכן מחצר הישראל לחצר הנכרי דרך פתח שביניהם, כדלעיל ס"ה (והערה 802).

[896] כדלעיל ס"א (שהנכרי ישכיר להם רשותו שבחצר), ושם נסמן (הערה 787).

[897] כדלעיל סי' שסו ס"ג (בתים שבספינה צריכים עירוב), ושם נסמן (הערה 15).

[898] עבודת הקדש שער ד ס"ח (אניות גדולות שמחלקין אותן לחדרים, והשוכרים זה אוכל בחדרו וזה אוכל בחדרו, ושני ישראלים מוחלקין במקום פתן הולכין בספינה ... הנכרים אוסרין עליהן, ואפילו ערבו, שאין עירוב וביטול במקום גוי. ומה תקנתן, ישכרו מבעל הספינה קודם שיחלקו מקומות ידועים לשוכרים, שיוכלו לטלטל בכל הספינה). שבלי הלקט סי' קיא (וכתב אחי ר' בנימין נר"ו, מאחר דקי"ל דבתים שבספינה חייבים בעירוב, דינן כדין חצר, שאם יש שם שני ישראלים חלוקים בשני בתים צריכין לערב ... ואם הם צריכין עירוב, צריכין כמו כן לקנות רשותו של נכרי). ארחות חיים הל' שבת אות תכט (כלשון עבודת הקודש הנ"ל). הובא ב"י ד"ה ומ"ש אם נשאר לו, ובסוף הסימן. רמ"א ס"כ (ספינה שיש בה ישראלים רבים ויש להם בתים מיוחדים, צריכים לערב ולשכור רשות מן הגוי בעל הספינה).

[899] סעיף טז (אם ישראל ונכרי דרים בבית אחד, כל אחד בחדר בפני עצמו, צריך לשכור מהנכרי ולערב עם הישראל).

[900] שבלי הלקט שם (והנכון לפרש ולהבליעו בשכר הספינה). רמ"א שם (או להבליעו בשכר הספינה).

[901] נתבאר במ"א ס"ק יז (בשבלי הלקט משמע דאין צריך להבליעו, דהא עכ"פ יש לו רשות להשתמש בספינה. וצריך לומר דרמ"א לא פסיק כוותיה, מטעם שכתב ס"א בהג"ה).

והיינו שבשבלי הלקט שם (יש לומר כיון ששכרו הספינה, די להם באותו השכר, ואין צריכין עוד לקנות רשותו של נכרי אפילו במקום שצריכין עירוב), ומכל מקום לא פסק כוותיה הרמ"א, וסמך על מה שכתב בס"א (אם הבית של גוי, ושכרו ישראל ממנו, וגוי דר בבית עמו, אין שכירות הבית מועיל לענין שכירות העירוב).

[902] סעיף ב (אין שכירת הבית מועלת לענין שכירות להתיר טלטול, אלא צריך לחזור ולשכור ממנו כדי להתיר טלטול).

שפג כשאין הנכרי בבית אינו מעכב

ובו ג׳ סעיפים

א נכרי הדר עם שני ישראלים בחצר אחת ואין הנכרי בביתו[903] (ולא שום אחד מבני ביתו[904]), אינו אוסר, ויערבו ויהיו מותרים. ואפילו אם הלך למקום קרוב שאפשר שיחזור לביתו בשבת, מכל מקום כל זמן שאינו בביתו אין דירתו אוסרת[905], שדירה בלא בעלים אינה דירה, כמו שנתבאר בסי׳ שע״א[906].

ואם בא הנכרי בשבת, אוסר, והעירוב בטל[907]. ואין אומרים שבת כיון שהותרה הותרה[908], הואיל ובשעה שהותרה לא היה הדבר ברור שלא תחזור ותיאסר, כי שמא יבוא הנכרי בשבת[909]. אם לא שידוע בבירור מדעת הנכרי בכניסת שבת שלא היה אז בדעתו לחזור לביתו בשבת, ונמלך אחר כך[910]:

ב ואפילו אם רוצים לשכור ממנו לאחר שבא בשבת אינו מועיל, אלא לכשיבטל אחד לחבירו אחר ששכרו ממנו יהיה חבירו מותר[911], אבל העירוב אינו חוזר וניעור כששכרו ממנו, הואיל וכבר נתבטל מיד

---

[903] משנה פו, א (המניח ביתו והלך לשבות בעיר אחרת, אחד נכרי ואחד ישראל, הרי זה אוסר, דברי ר׳ מאיר. ר׳ יהודה אומר אינו אוסר), וכרבי יהודה. טור ושו״ע כאן (גוי הדר עם שני ישראלים, ואין העכו״ם בביתו, אינו אוסר, ויערבו ויהיו מותרים).

[904] תוס׳ סה, ב ד״ה דלא (לא היה שם אפילו אחד מבני ביתו). וכמו בישראל, שנתבאר לעיל רס״י שעא (אחד מבני חצר שהניח ביתו והלך עם כל בני ביתו ושבת בחצר אחרת). וראה מראי מקומות וציונים.

[905] משנה שם (ר׳ יהודה אומר אינו אוסר. רבי יוסי אומר נכרי אוסר, ישראל אינו אוסר, שאין דרך ישראל לבא בשבת), וכרבי יהודה, להתיר בנכרי בכל אופן. רש״י סה, ב ד״ה איקלעו (דנכרי לא אסר עלייהו היכא דליתיה). תוס׳ שם ד״ה איקלעו (והיינו כרבי יהודה, דתנן בפרק כיצד משתתפין המניח ביתו והלך לשבות בעיר אחרת, אחד ישראל ואחד נכרי אוסר. רבי יהודה אומר אינו אוסר כו׳). רא״ש פ״ח ס״ו (ונראה דהלכה כרבי יהודה דנכרי אין אוסר כי ליתיה). סמ״ג הל׳ עירובין רמד, א (ולענייין נכרי יש לפסוק כרבי יהודה). מרדכי רמז תקיג (והדין עמו, דרבי יהודה הכי אית ליה פרק כיצד משתתפין, המניח את ביתו והלך לשבות בעיר אחרת [כו׳ עד] [אחד ישראל ואחד] נכרי, כי ליתיה אינו אוסר, והלכה כדברי המיקל בעירוב). שו״ת רשב״א ח״ג סי׳ ער (בין עכו״ם בין ישראל, כל שאינו דר שם, אלא שעושה אותו אוצר, אינו אוסר). דעה הא׳ בטור ודעה הב׳ בשו״ע סי׳ שעא ס״א (אבל בגוי, אפילו הלך לשבות בעיר אחרת, אוסר עליהם עד שישכרו ממנו מקומו, אם הוא קרוב מהלך יום אחד, שהרי אפשר שיבא בשבת, אבל אם רחוק יותר, אינו אוסר. ויש אומרים שגם גוי, אם הלך לשבות בחצר אחרת אינו אוסר). רמ״א סי׳ שעא ס״א (וכן נראה עיקר).

[906] סעיף א (דירה בלא בעלים אינה דירה, ואינה אוסרת בחצר).

[907] גמרא סה, ב (רבי חנינא בר יוסף ור׳ חייא בר אבא ור׳ אסי איקלעו לההוא פונדק, דאתא נכרי מרי דפונדק בשבתא, אמרו מהו למיגר מיניה), ופרש״י, לפי גירסת תוס׳ שם ד״ה דאתא (ובפירוש רש״י אחרים מצאתי, דמאתמול שפיר מצו לאיערובי דיורין דישראל דהוו ביה, משום דנכרי לא אסר עלייהו היכא דליתיה, אמרו מהו למיגר מיניה), והיינו שעירבו בתחלה, וכשבא נכרי אסר עליהם, והעירוב בטל. טור ושו״ע (בא גוי בשבת, אוסר).

[908] כדלעיל סי׳ שס ס״ד (הרי אנו אומרים שבת כיון שהותרה הותרה), ושם נסמן (הערה לד).

[909] תוס׳ סה, סע״א (שאני הכא דמתחילה כשעשה העירוב אין סופו להתקיים כל השבת, שעתיד הנכרי לבא ... אין שייך לומר כלל שבת הואיל והותרה הותרה, ולא יתבטל עירוב שלהן כשיבא הנכרי בשבת). רא״ש פ״ח ס״ו (אם חזר לביתו בשבת, יש אומרים שאוסר ... ולי נראה, כיון דרבי שמעון לא שרי אלא משום דמסיע מלבו ובודאי לא יחזור, הוה ליה שבת שהותר ושוב לא תיאסר ... וכן מצאתי משם הראב״ד ז״ל). מרדכי רמז תקיג (ומהאי טעמא נמי לא שריא הכא מטעם שבת הואיל והותרה הותרה, דהני מילי היכא דבין השמשות לא היתה עומדת לאיסור). מ״א ס״ק א (כשנעשה העירוב אין סופו להתקיים כל השבת, לפי שעתיד העכו״ם לבא, ולא שייך לומר כאן שבת הואיל והותרה הותרה ולא יתבטל כשיבא העכו״ם, דהא בין השמשות עמד לאיסור (הרא״ש ומרדכי ותוס׳)).

וכן הוא לעיל סי׳ שעא ס״ב (שאין אומרים כן אלא כשבשעה שהותרה היה הדבר ברור שלא תחזור ותיאסר, כגון מי שהלך מביתו מבעוד יום והסיח מלבו שלא לחזור עד מוצאי שבת, שבשעה שהסיח מלבו הדבר ידוע בודאי שלא יחזור והותרה אז לכל השבת, ולכן אינה חוזרת ונאסרת כשנמלך אחר כך וחזר. אבל כאן אין הדבר ידוע בודאי בכניסת השבת שלא יבא בעל הבית זה לביתו בשבת), ושם נסמן (הערות 344-345).

[910] ט״ז סי׳ שעא ס״ק א (אבל באם היה נראה בבירור בערב שבת שלא יבא בשבת והסיח מלבו, אלא שאחר כך נמלך ובא בשבת, אפילו בעכו״ם יש לומר שבת שהותרה הותרה).

[911] רש״י סה, סע״ב ד״ה דאתא נכרי בשבת (כי אתא נכרי אמרי, מהו למיגר מיניה והדר נבטל רשות לגבי חד), לגירסת ולפירוש התוס׳ שם ד״ה דאתא (דמאתמול שפיר מצו לאיערובי דיורין דישראל דהוו ביה, משום דנכרי לא אסר עלייהו היכא דליתיה, אמרו מהו למיגר מיניה והדר נבטל רשותא לגבי דחד, דההוא יהא מותר להוציא, עד כאן לשון הקונטרס. והדין עמו שפירש דבעי ביטול אחר שכירות, כדמוכח כולה שמעתא דבעי תרתי שכירות וביטול). רמב״ם פ״ב

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

בבואו. ואינו דומה לספינות שהיו קשורות זו בזו מבעוד יום ועירבו יחד, ונפסקו בשבת ונתבטל עירובן, וחזרו ונקשרו, שחזרו להיתרן הראשון, כמו שנתבאר בסימן שס"ב[912] (וכן ב' חצירות שעירבו פעם אחת לשנה או יותר על ידי פתח שביניהם, ונסתם הפתח בחול, ונפתח בשבת, שהעירוב חוזר וניעור, כמו שנתבאר בסימן שע"ד[913]), לפי שבשעה שעירבו הספינות הקשורות לא היו עומדות ליפסק בשבת ולהתבטל עירובן[914] (וכן בשעה שעירבו החצרות לשנה או יותר, לא היה הפתח שביניהם עומד אז לסתום בשנה זו או אחר כך ולהתבטל עירובן[915]), משא"כ כאן, שכיון שבא הנכרי בשבת אם כן מתחלה

דברי שלום

הי"ג (שני ישראלים ועובד כוכבים ומזלות הדרים בחצר אחת ושכרו מן העובד כוכבים ומזלות בשבת, חוזר האחד ומבטל רשותו לשני, ומותר). טור ושו"ע (בא גוי בשבת, אוסר, והעירוב בטל. ומיהו יכולים לשכור ממנו בשבת, ואחר כך יבטל האחד לחבירו, ויהי' היחיד מותר).

[912] סעיף ח (שתי ספינות שבים שהן קשורות זו בזו ועירבו יחד, ובשבת נפסקו ... אם חזרו ונקשרו ... חזרו להתירן הראשון), ושם נסמן (הערה מה).

[913] סעיף א (אם מתחלה עירבו לשבתות הרבה, אפילו עירבו לשנה או יותר, וקנו עירוב בבין השמשות של שבת ראשונה שהיה הפתח פתוח, ואחר כך נסתם הפתח, ונפתח בשבת אחרת, אפילו בסוף השנה, חוזר העירוב וניעור).

[914] תוס' שם ד"ה דאתא (כשבא הנכרי בטל ליה עירוב, וכי הדר שכרו, אין העירוב חוזר לקדמותו. אף על גב דבספינות אמר במסכת שבת (קא, ב) ספינות קשורות זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו, נפסקו נאסרו, חזרו ונתקשרו חזרו להתירן הראשון. שאני הכא דמתחילה כשעשה העירוב אין סופו להתקיים כל השבת, שעתיד הנכרי לבא, אבל התם אין הספינות עומדות להפסק). רא"ש פ"ו ס"ט (ואף על גב דאמר בשבת פרק הזורק ספינות קשורות זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו, נפסקו נאסרו, חזרו ונתקשרו חזרו להיתירן הראשון. שאני הכא דמתחלה כשנעשה העירוב אין סופו להתקיים כל השבת, לפי שעתיד הנכרי לבא, אבל התם אין הספינות עומדות ליפסק). ט"ז ס"ק ב (ולא אמרינן בזה דהדר העירוב שעשו לכתחלה לקדמותו. ואף על גב דאמרינן גבי ספינות קשורות זו בזו כו' חזרו להיתרן הראשון, וכן לעיל סי' שס"ב ס"ג, שאני הכא דמתחלה כשעושה העירוב אין סופו להתקיים כל השבת, שעתיד העכו"ם לבא, אבל התם אין הספינה עומדת להיפסק. כן כתבו התוס'). מ"א שם (וכי הדר שכר לא חזר העירוב לקדמותו. ולא דמי לספינות שנפסקו ונתקשרו חזרו להתירן הראשון. דהתם אין הספינות עומדות ליפסק, משא"כ הכא דמתחלה כשנעשה העירוב אין סופו להתקיים כל השבת, לפי שעתיד העכו"ם לבא).

[915] כאן החידוש גדול יותר (כמובא במוסגר הקודם), שאפילו נסתם הפתח בחול ונפתח בשבת אמרינן שהעירוב חוזר וניעור.

ועל זה הקשה המ"א שם (מאי שנא דבסי' שע"ד פסק דחוזר וניער אפילו נפתח בשבת ועיי"ש. לכן יש להתישב בדין זה שפסק לעיל), והיינו שנוטה לאסור בסי' שעד, כיון שבתחלת השבת הי' סתום, ולא הי' עומד להשאר פתוח.

וכן הקשה המ"א בסי' שפב ס"ק ז (צ"ע מאי שנא בנסתם הפתח בחול ונפתח בשבת, דהעירוב חוזר וניעור בסי' שע"ד).

וגם לענין ספינות פסק כן הרא"ש פ"א סכ"ג (ספינות קשורות זו בזו, מערבין ומטלטלין מזו לזו, נפסקו, נאסרו, חזרו ונתקשרו חזרו להיתרן הראשון, שכל מחיצה הנעשית בשבת בין בשוגג בין במזיד כו'. משמע דנפסקו אפילו בחול קאמר, דאי בשבת, אפילו לא חזרו ונתקשרו נמי אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה).

והקשה על זה המ"א ס"ק א (ואם כן קשה על מ"ש הרא"ש ספ"ק דעירובין דאפילו נקשרו בשבת שרי).

ומבאר כאן טעם החילוק בינם (בשעה שעירבו החצרות לשנה או יותר, לא היה הפתח שביניהם עומד אז לסתום).

וכן הוא לעיל סי' שפב ס"י (ואינו דומה לעירב לשנה ונסתם הפתח בחול ונפתח בשבת שהעירוב חוזר וניעור, כמו שנתבאר בסימן שע"ד, לפי שבשעת עשייתו נעשה אף לשבת זו, ולא היה עומד להתבטל בתחלת שבת זו, שהרי הפתח שהיה פתוח אז לא היה עומד להיות נסתם בתחלת שבת זו, משא"כ כאן שבשעת עשיית העירוב היה עומד להתבטל).

וכן ביארו בקרבן נתנאל שם אות ל, ובמאמר מרדכי ס"ק ג (נראה ליישב דשאני הכא דלא חל העירוב לגמרי בתחלתו, משום דבשעת קניית העירוב לא הי' סופו להתקיים כל השבת, וכמ"ש הפוסקים דמהאי טעמא לא אמרינן ביה שבת הואיל והותרה הותרה, ולכן אעפ"י ששכרו בשבת, או שמת העכו"ם שהיה אוסר עליהם, אמרינן דצריכין לבטל, שאין העירוב חוזר להיתרו, משא"כ בההיא דסי' שע"ד ובההיא דספינות, דבתרווייהו מיירי בעירב לשנה וכיו"ב, ונסתם הפתח או נפסקו הספינות ביני ביני, וחזר ונתקן בשבת, שפיר יש לומר דחוזר העירוב לקדמותו ומותר אפילו באותה שבת).

אמנם רבינו לא פסק בזה כהרא"ש, וחילק כאן בין "נסתם הפתח בחול, ונפתח בשבת, שהעירוב חוזר וניעור", לבין "ספינות שהיו קשורות ... ונפסקו בשבת ... וחזרו ונקשרו, שחזרו להיתרן הראשון", משא"כ אם נפסקו בחול וחזרו ונקשרו בשבת אינן חוזרות להיתרן הראשון.

וכן חילק בינם לעיל סי' שעד ס"א (נסתם הפתח, ונפתח בשבת אחרת, אפילו בסוף השנה, חוזר העירוב וניעור), ואילו לענין הספינות נתבאר לעיל סי' שסב ס"ח (ובשבת נפסקו ... אם חזרו ונקשרו ... חזרו להתירן הראשון), דהיינו דוקא כשנפסקו בשבת, משא"כ אם נפסקו בחול.

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

כשנעשה העירוב לא היה סופו להתקיים כל השבת, שכשיבא הנכרי יתבטל (ואפילו אם הלך בדרך למרחוק, יכול הוא לילך ממקומו בחול ולבא בשבת[916]):

ג אבל אם היה הנכרי בביתו ושכרו ממנו מבעוד יום, ועירבו, ומת הנכרי בשבת, ושכרו בו ביום מן היורש, הרי העירוב חוזר וניעור, הואיל ובשעת עשייתו לא היה הנכרי עומד למות בשבת שיאסר עליהם יורש, כיון ששכרו ממנו[917].

אבל אם עירבו בלא שכירות, שהיו אסורים, ומת הנכרי בשבת, ויורשו אינו דר שם, שאינו אוסר עליהם, אעפ"כ אסורים עד שיבטל אחד לחבירו ויהיה חבירו מותר[918], אבל העירוב אינו חוזר וניעור, הואיל ובשעת עשייתו לא היה הנכרי עומד למות בשבת, וגם לפי שעדיין לא קנו עירוב מעולם[919] (עיין סימן שע"ד[920]).

ואינו דומה לישראל המבטל רשות לשנים שעירבו שהם מותרים, שעירובם חוזר וניעור[921]. לפי שכשעירב מבעוד יום היה גם זה ראוי לערב עמהם, לפיכך אינו מבטל עירובם כששכח ולא עירב עמהם[922], משא"כ נכרי שאינו ראוי לערב עמהם, הוא מבטל את עירובם כשלא השכיר להם רשותו

דברי שלום

וטעם החילוק בינם יש לומר, כי כשנפסקו הספינות ויש ביניהם ים שהוא כרמלית, נתבטל העירוב לגמרי. משא"כ בנסתם הפתח שבין החצרות, נשארו שתי החצרות ומה שבינם רשות היחיד גמורה, ולא נתבטל העירוב לגמרי (ראה לעיל שם הערה מה).

[916] מ"א שם (ואפילו הוא רחוק, מכל מקום יכול לילך ממקומו בחול, ולבוא בשבת).

[917] ט"ז ס"ק ב (ונראה לי דמהאי טעמא ... שכרו ממנו קודם שבת והיה להם עירוב, רק שבשבת שמת העכו"ם נאסר ... שכרו מן היורש בשבת ההוא, שאין צריך אחר כך ביטול רשות, דזה דמיא לספינות שזכרנו, הא גם בזה לא היה עומד העכו"ם למות בשבת, ועדיף מההיא דספינות, על כרחך שפיר אמרינן בזה חזרו להתירן הראשון, ודי בעירוב שעשו תחלה).

[918] גמרא ע, ב (זה הכלל כל ... שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת ... לאתויי מת נכרי בשבת). תוס' שם ד"ה וקתני (מת נכרי בשבת איירי כשעירבו מערב שבת, ובטל עירובן מפני הנכרי, דכשמת תו לא חייל). טור ושו"ע (אם מת הגוי בשבת, שיבטל אחד לחבירו, ויהיה היחיד מותר). לפירוש המ"א ס"ק א (מדקאמר וכל שכן אם מת עכו"ם וכו', משמע דאפילו היה העכו"ם כאן מאתמול ועירבו ומת בשבת, או שכרו ממנו, העירוב בטל, וצריכים לבטל).

[919] שמשני טעמים אין העירוב מועיל כאן:

(א) כדלעיל ס"ב, שאפילו עירבו מבעוד יום, ואחר כך בא הנכרי בשבת ושכרו ממנו, אין אומרים שהעירוב חוזר וניעור, כי "מתחלה כשנעשה העירוב לא היה סופו להתקיים כל השבת, שכשיבא הנכרי יתבטל".

(ב) כיון שבשעת עשיית העירוב ביטל הנכרי את עירובם, אם כן "לא קנו עירוב מעולם".

[920] סעיף א (אם נסתם מבעוד יום, אפילו חזר ונפתח בשבת, אסורים, לפי שעדיין לא קנו עירוב מעולם, שקניית העירוב הוא בין השמשות, וכאן לא היה עירוב בין השמשות, כיון שהפתח סתום, ומשחשכה לא קנו עירוב, שאין מערבין משתחשך).

[921] כדלעיל סי' שפב ס"א (אחד מבני החצר ששכח ולא עירב עמהם, אוסר עליהם. מה תקנתם, יבטל להם רשות שיש לו בחצר).

[922] תוס' סה, ב ד"ה דאתא (ואף על גב דהיכא דשכח אחד מבני חצר ולא עירב אין עירובו בטל, אלא מבטל היחיד רשותו לאותן שעירבו ומותרין להכניס ולהוציא. שאני התם דחזו כולהו לאיערובי מאתמול, לפיכך אין בטל העירוב שלהן כלל). רא"ש פ"ו ס"ט (אף על גב דבשכח אחד מבני חצר ולא עירב אין עירובו בטל, אלא היחיד מבטל להן רשותו ומותרים. שאני התם דהוו מצו לערב כולהו מאתמול).

ומטעם זה מועיל העירוב גם כששכח אחד ולא עירב ומת בשבת, כדלעיל שם ס"ג (אחד מבני החצר שמת בשבת, ולא הניח בני בית בביתו ... אם המוריש לא עירב, וירשו אחד מן השוק, כל זמן שאינו בא לדור בו, אינו אוסר), וכמבואר במ"א ס"ק ב (ולא דמי למת ישראל בשבת דעירובן קיים, כמ"ש סימן שע"א סעיף ד', דהתם אי בעי לערובי מאתמול הוי מערבי, מה שאין כן כאן. עיין בראי"ש).

וכן מועיל מטעם זה אם אחד מבני החצר לא עירב עמהם, והלך מביתו משחשכה, כדלעיל סי' שעא ס"א (אם הלך משחשכה אוסר כשחוזר), אבל כל זמן שלא חזר מותרים (ראה לעיל שם הערה 332).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

שבחצר, וכיון שנתבטל מבעוד יום אינו חוזר וניעור משחשכה[923], שאין מערבים משתחשך[924]:

[923] ומזה מובן שגם האמור לעיל סי׳ שפב ס״ח (מותר לשכור מן הנכרי אפילו בשבת), היינו כדי שיועיל אחר כך ביטול רשות, אבל העירוב נתבטל כבר, וכמובא לעיל מהמ״א ס״ק א (היה העכו״ם כאן מאתמול ועירבו ומת בשבת, או שכרו ממנו, העירוב בטל, וצריכים לבטל).

[924] כדלקמן סי׳ שצג ס״ג (שכיון שנקבעה דירתו במקום עירוב בבין השמשות שהוא תחלת כניסת השבת, שוב אינה נפקעת משם כל השבת).

שפד נכרי אכסנאי אם מעכב

ובו סעיף אחד

א נכרי הנכנס לאחד מבתי החצר לשם אכסנאות, אם נכנס שלא ברשות, אינו אוסר לעולם[925]. ואם נכנס ברשות, שהשכירו או השאילו לו חדר מיוחד לאכילה[926], אם הוא רגיל לבא אוסר מיד בבואו, ואם אינו רגיל אינו אוסר עד לאחר שלשים יום, כמו שנתבאר בסימן ש״ע[927] באכסנאי ישראל. ונכרי שיש לו חוב על הבית נקרא נכנס ברשות[928].

ואנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים, מהם בחזקה ומהם ברצון, אם יש לבעלי בתים באותם חדרים שנכנסו בהם הנכרים כלים שאינם ניטלים בשבת, אינם אוסרים עליהם בכל ענין[929], ואם לאו, אוסרים בחצרות שנכנסו בהן ברשות, לאחר ל׳ יום, אע״פ שאינם רגילים לבא שם. אבל הנכנסים בחזקה אינם אוסרים לעולם[930].

(וכל זה באכסנאים שאינם קבועים שם, אבל המשכיר ביתו לנכרי לדור בו בקביעות שנה או שנתיים, אינו אוסר בכל ענין, שבודאי לא השכיר לו ביתו על דעת שיאסר עליו בקביעות כל השנה כולה, וכמ״ש

[925] ירושלמי פ״ו ה״ב (ואכסניא אינה אוסרת לעולם, באל[י]ן דעיילין דלא ברשות). הובא בתוס׳ סט, ב ד״ה ושלהם. רא״ש פ״ו סט״ו. טור ושו״ע ס״א (גוי הנכנס לשם אכסנאות, אם נכנס שלא ברשות, אינו אוסר לעולם).

[926] כי אם אין לו חדר מיוחד, או שאינו מיוחד לאכילה, אינו אוסר, כדלעיל סי׳ שע ס״ה-ו וס״י.

[927] סעיף י (אם קובע ליותר משלשים יום, אינו אוסר עד לאחר שלושים יום, אבל לא תוך שלשים, אפילו אם רגיל לבא לכאן ולקבוע לעולם ליותר משלשים. במה דברים אמורים באורח ישראל, אבל אכסנאי נכרי הרגיל לקבוע, אוסר מיד, כמו שיתבאר בסימן שפ״ד. ויש אומרים שגם ישראל הרגיל לקבוע, אוסר מיד).

[928] מ״א ס״ק א (נראה לי דעכו״ם שיש לו חוב על הבית מקרי ברשות).

[929] שו״ת רשב״א המיוחסות סי׳ רכ (המלך שלח לשר העיר, ושלח עמו פרשים לשמור העיר, והפרשים נכנסו בבתי היהודים, יש בחזקה ויש ברצון הבעלים, כדי שימצאו חן בעיניהם ... כל שיש לישראל בעלי בתים באותם המקומות שנכנסו בהם הכותים רשות, ויש לו שם כלים שאסורים לטלטלם בשבת, עדיין רשות הבעלים בהם, ואינם אוסרים). שו״ע ס״ב (אנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים, בין בחזקה בין ברצון, אם יש לבעלי בתים באותן מקומות שנכנסו העכו״ם כלים שאסור לטלטלם בשבת, אינם אוסרים עליהם).

וכדלעיל סי׳ שע ס״ב (ואם יש לו בכל אחד מהם דברים שאינם ניטלים בשבת מחמת איסור, שאסור לטלטלם אפילו לצורך גופם או מקומם, כיון שלא סילק עצמו מבתים אלו מכל וכל, אלא יש לו בהם תפיסת יד, נעשה כאלו דר בהם, ואין הדרים אוסרים עליו לפי שנעשו כולם כאורחים אצלו).

ואם יש לו רק רשות להניח שום דבר – ראה לעיל סי׳ שפב סט״ו (אע״פ שעדיין לא הניח אצלו שום דבר, רק שקנה ממנו באחד מהדרכים שקרקע נקנה בהם).

[930] ב״י ד״ה השיב הרשב״א (נראה מהירושלמי ... אכסניא אינו אוסר לעולם, באילין דעאלין בלא רשות). לבוש ס״ב (והנכנסים בחזקה אינם אוסרים, אפילו לא נשאר לבעל הבית כלום בבית, שהרי אין להם רשות כלל בבית, וכל מאי דעבדי עבדי בחזקה ולאו רשות דידהו הוא). אליה זוטא ס״ק ב (אותם שנכנסו בחזקה אינם אוסרים, אלא דלעולם קצתם עושין ברצון כדי שימצאו חן בעיניהם).

וראה מ״א ס״ק ב (ואפשר דסבירא ליה דחיל המלך כברשות דמי, דדינא דמלכותא דינא ... אבל ברשב״א משמע דחיל המלך שוה לשאר עכו״ם).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

בסימן שפ"ב[931]):

---

[931] סעיף ב (ישראל שהשכיר או השאיל בית לנכרי בחצר אינו אוסר עליו, אף על פי שיש עוד ישראל דר עמו בחצר, לפי שלא השכיר או השאיל לו ביתו על דעת שיאסור עליו).
והקשה הט"ז כאן (ותמה אני, דדברי הרשב"א סתרי אהדדי, דהא כתב המ"מ בפ"ב מהלכות עירובין משמו, הביאו ב"י ורמ"א סי' שפ"ב ס"א, דאם השאיל לו או השכיר ביתו לעכו"ם אינו אוסר, דלא השאיל לו אדעתא דליאסר עליו, אם כן הכא אמאי יאסרו אנשי חיל עליו כל שאין לבעלי בתים כלים שם, וצ"ע רב).
ועל זה תירץ רבינו כאמור כאן.

שפה דין צדוקי ומומר בעירוב

ובו ד' סעיפים

א הצדוקים הם כישראל ומבטלים רשות[932]. ואין צריך לשכור מהם כדי להרחיק דירתו מהם[933], הואיל והם שומרי שבת, ואינם עובדים אלילים[934]. אבל עירוב שלהם אינו מועיל כיון שאינם מודים בעירוב[935]:

ב כותי הרי הוא כשאר נכרים, ואין לו תקנה אלא בשכירות[936]:

ג ישראל מומר לעבודה זרה[937], או לחלל שבתות בפרהסיא[938], אפילו אינו מחללו אלא באיסורי דברי

---

[932] משנה סא, ב (אמר רבן גמליאל, מעשה בצדוקי אחד (קסבר רבן גמליאל צדוקי ... כיון דישראל הוא, יכול לבטל רשותו בלא שום שכירות, רש"י) שהיה דר עמנו במבוי בירושלים (וביטל [ל]נו רשותו, רש"י), ואמר לנו אבא מהרו והוציאו את הכלים למבוי (והחזיקו בו כיון דקדש היום מיד, כדי שלא יחזור בו, רש"י) עד שלא יוציא (כליו תחילה ויחזור ויחזיק ברשותו, רש"י) ויאסר עליכם). גמרא סח, ב (רבן גמליאל אומר צדוקי אינו כנכרי). טור ושו"ע ס"א (צדוקי הרי הוא כישראל ומבטל רשות).
וראה לעיל סי' קצט ס"ב (צדוקי מזמנין עליו אם חבר הוא).

[933] שזהו הטעם שתיקנו שכירות בנכרי, כדלעיל סי' שפב ס"א (מפני שחששו חכמים שמא ילמדו הישראלים ממעשה הנכרי כשידורו בחצר אחת, ובקשו עילה למנוע דירת הישראל עם הנכרי, ולכן אמרו שאין עירוב מועיל במקום נכרי, ואין ביטול רשות מועיל בנכרי, עד שישכיר, והנכרי לא ירצה להשכיר מפני שיחוש לכשפים, ויקשה בעיני הישראל דירתו עמו מפני איסור טלטול, ויצא משם).

[934] לבוש ס"א (דלא תקנו חז"ל שכירות גבייהו כדי לרחקם, כמו גבי גוי, הואיל ומקיימי שבת הם). עי' תוס' סא, ב סד"ה הדר (דעיקר תקנה משום עכו"ם איתקן, שמא ילמד ממעשיו, ולא משום צדוקי וכותי).
ויש בזה ב' פרטים:
(א) כיון שהם שומרי שבת באיסורי דאורייתא, לא גזרו עליהם משום "שמא ילמד ממעשיו", כאמור כאן.
(ב) לא גזרו עליהם שיהיו כנכרי לכל דבר, מטעם האמור לקמן ס"ג.

[935] משנה סא, ב (הדר ... עם מי שאינו מודה בעירוב, הרי זה אוסר עליו). רמב"ם פ"ב הט"ז (כללו של דבר, כל מי שאינו מודה במצות עירוב, אין מערבין עמו, לפי שאינו מודה בעירוב. ואין שוכרין ממנו, לפי שאינו כעובד כוכבים ומזלות. אבל מבטל הוא רשותו לישראל הכשר ... וזה הצדוקי בחצר הרי זה אוסר עליו עד שיבטל לו רשותו). טור ושו"ע שם (אבל עירוב אינו מועיל כיון שאינו מודה בעירוב).

[936] חולין דף ו, א (שעשאום עובדי כוכבים גמורין ... לבטל רשות), ופרש"י (אם דר כותי במבוי צריך לשכור את רשותו ... והיינו כעובד כוכבים, וישראל ששכח ולא נתן בערוב עם בני המבוי והוא דר עמהם ואוסר עליהם, מבטל להם רשותו, ועובד כוכבים, עד שישכור ישראל הימנו). טור ושו"ע ס"ב (כותי הרי הוא כשאר עמים, ואין לו תקנה אלא בשכירות).
וראה גם לעיל סי' קצט ס"ב (כותי בזמן הזה אינו מצטרף לזימון, אפילו הוא חבר, שכבר נמנו עליהם ועשאום כנכרים גמורים לכל דבריהם). סי' רטו ס"ב (וכותים עשאום כנכרים לכל דבריהם).

[937] חולין ה, א (מומר לעבודת כוכבים הוה מומר לכל התורה כולה). עירובין סט, ב (ישראל ... עובד עבודת כוכבים ומזלות, הרי הוא כעובד כוכבים ומזלות לכל דבריו). שו"ע ס"ג (ישראל מומר לעבודת אלילים ... הרי הוא כגוי).

[938] ברייתא שם חולין ו, א (ישראל מומר משמר שבתו בשוק, מבטל רשות ונותן רשות, ושאינו משמר שבתו בשוק, אינו מבטל רשות ונותן רשות, מפני שאמרו ישראל נותן רשות ומבטל רשות, ובעובד כוכבים עד שישכור), ובעירובין סט, ב. (ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא ... הרי הוא כעובד כוכבים ומזלות לכל דבריו). טור ושו"ע שם (ישראל מומר ... לחלל שבתות בפרהסיא ... הרי הוא כגוי).
וכן הוא לעיל סי' קכח סנ"ב (חוץ מחילול שבת בפרהסיא, שהוא כנכרי לכל דבר).
וכן הדין במומר לכל התורה או במומר להכעיס, כדלעיל סי' לט ס"א (מומר לכל התורה כולה, אפילו לתיאבון פסול מן התורה לדברי הכל, שהרי הוא כנכרי לכל דבריו, כיון שיצא מן הכלל, ואפילו אם אינו אלא מומר לעבודה זרה או

סופרים[939], הרי הוא כנכרי לכל דבריו[940], וצריך לשכור ממנו. ואינו דומה לצדוקי שהם מחללים גם כן באיסורי דברי סופרים בפרהסיא, לפי שהצדוקים אנוסים הם שמעשה אבותיהם בידיהם[941].

ואם אינו מחללו אלא בצנעא, אפילו מחללו באיסורי תורה הרי הוא כישראל לכל דבריו, ומבטל רשות[942] (או מערב[943]). ואינו נקרא מומר לחלל שבתות בפרהסיא, אלא כשרגיל בכך ואינו נזהר כלל, אבל לא כשחיללו פעם באקראי בעלמא כשהיה דחוק לפי שעה[944]:

דברי שלום

לחלל את השבת בפרהסיא, הוא כנכרי לכל דבריו כמ"ש ביו"ד סי' ב'. וכן אם הוא מומר להכעיס, אפילו לדבר אחד לבד, הרי הוא כנכרי לכל התורה, כמ"ש ביו"ד שם).

[939] ברייתא סט, א (עד שלא נתן רשותו הוציא ... רבי יהודה אומר בשוגג יכול לבטל במזיד אינו יכול לבטל).,. ופירש רש"י (קסבר רבי יהודה מחלל שבת אין יכול לבטל בלא שכירות). תוס' שם ד"ה כאן (לפירוש הקונטרס, שהוציא במזיד דלעיל חשיב מומר אפילו במילי דרבנן), דהא מיירי שהוציא לרשות היחיד שאינה מעורבת. רא"ש פ"ו סי' יד (ואפילו אין עבריין לחלל שבתות באיסורא דאורייתא, אלא באיסור דרבנן, אין מבטל רשות ... וכן לפרש"י דפירש אם עד שלא נתן רשותו הוציא, וקאמר רבי יהודה דאינו יכול לבטל משום דהוי עבריין, אלמא באיסור דרבנן נקרא עבריין ואין מבטל). טור ושו"ע שם (אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן, הרי הוא כגוי).

ואף שנתבאר לקמן יו"ד סי' ב בקונטרס אחרון ס"ק ח (וכל זה בעבירות המפורשות בתורה, אבל שאינן מפורשות בה אלא בתורה שבעל פה, אף על פי שעובר מפני כפירתו שאינו מאמין בה או אפילו בתורה שבעל פה כולה, אינו כנכרי לענין שחיטה ... כיון שמודה ומאמין בתורה שבכתב כולה הרי הוא כישראל).

נתבאר בשו"ת צמח צדק חיו"ד סי' א אות ג (דדוקא לענין ביטול רשות הוא דמדרבנן עשאוהו כעובד כוכבים, אבל לא לענין שחיטה ושאר איסורין ... כיון דשבת חמירא, אין חילוק בין איסור דאורייתא שבו לאיסור דרבנן, וכמ"ש בהשו"ע או"ח סי' שפ"ה ס"ג).

[940] רב אשי שם סט, ב (האי תנא הוא דחמירא עליה שבת כעבודה זרה).

[941] ב"י ד"ה ומ"ש אפילו (נראה דהני צדוקים לדידיה לא חשיבי משומדים, אף על פי שעוברין בפרהסיא אמילי דרבנן, דלא הוי משומד עד שיעבור במזיד, ובהני מזיד דידהו כאונס הוי, דמעשה אבותיהן בידיהם, והוה ליה כתינוק שנשבה בין הגויים). מ"א ס"ק א (ואף על פי שמחלל שבת במילי דרבנן, מכל מקום אנוסים הם, דמנהג אבותיהם בידיהם). ט"ז ס"ק א (בסעיף ב' כתב שהמחלל שבת בפרהסיא הוה מומר אפילו במידי דרבנן. מכל מקום צדוקים דהאידנא לא חשיבי מומרים, אף על פי שעוברים בפרהסיא אמילי דרבנן, דמזיד דידהו כאונס דמי, דמעשה אבותיהם בידיהם, והוי ליה כתינוק שנשבה בין העכו"ם (ב"י)).

*

לפום ריהטא נראה, ש"מעשה אבותיהם בידיהם", מועיל בכל דבר שלא יהיו כנכרים לכל דבר.

אמנם יתבאר לקמן הל' רבית סע"ט (הקראי"ם אסור אפילו להלוותם ברבית לדברי הכל, שאף שכופרים בתורה שבעל פה, אין להם דין אפיקורס לענין מורידין, לפי שאינם כופרים מדעתם, אלא אבותיהם הדיחו אותם וגדלו אותם על דתם, והרי הם כתינוק ישראל שנשבה ביניהם וגדלוהו על טעותם שאנוס הוא). הרי שטעם תינוק שנשבה אינו מועיל אלא "לענין מורידין", וכן לענין רבית שתלוי בדין מורידין, כדלקמן שם ס"פ (ואיסור רבית תלוי במי שמצווין להחיותו). אבל לשאר ההלכות, אינו מועיל מה שהוא תינוק שנשבה.

ואפשר שטעם זה מועיל כאן רק לענין "מחללים גם כן באיסורי דברי סופרים", ולא לענין מי שמחלל שבת באיסורי תורה, שגם מי שאינו שומר תורה ומצוות מטעם כתינוק שנשבה, דינו כנכרי (ראה שיעורי הלכה למעשה ח"א סי' ט).

נמצא אם כן (לפי האמור כאן, ולעיל הערה 939):

(א) הטעם לאיסור, כי מחלל באיסורי דברי סופרים הוא כנכרי לכל דבר, הוא רק לענין דברי סופרים במלאכות שבת.

(ב) וכן הטעם להיתר, כי מעשה אבותיהם בידיהם, הוא רק לענין דברי סופרים במלאכות שבת.

[942] גמרא סט, א (ההוא דנפק בחומרתא דמדושא (קשר של בושם, רש"י), כיון דחזייה לר' יהודה נשיאה, כסייה, אמר, כגון זה (שמחלל שבת בצנעא, רש"י) מבטל רשות). ברייתא סט, ב (ישראל מומר משמר שבתו בשוק (בפרהסיא ואע"ג דמחלל בצנעא, רש"י) מבטל רשות). טור ושו"ע שם (ואם אינו מחלל אלא בצינעה, אפילו מחללו באיסור דאורייתא, הרי הוא כישראל ומבטל רשות).

ופירוש בפרהסיא נתבאר לקמן חיו"ד סי' ב בקונטרס אחרון ס"ק י (בפני עשרה מישראל, או שהדבר מפורסם והוא ידע שיתפרסם).

[943] אם הוא מודה בעירוב, כדלעיל ס"א (עירוב שלהם אינו מועיל כיון שאינם מודים בעירוב).

[944] תוס' שם סד"ה הוציא (דמומר לא שייך אלא באדם הרגיל לחלל שבתות ואינו נזהר כלל, אבל הכא לא ברגיל איירי, אלא שבמקרה בעלמא אירע כך שהוציא, שהיה דחוק לפי שעה. ואם בשבת שעברה עשה כן אפילו במזיד, לא היה מזיק כלום ... אלא דוקא בשבת זו, דמאחר שהחזיק ברשותו אינו יכול לבטל). הגהות מיימוניות פ"ב אות ע (ופירש

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ד ישראל שהמיר ויש לו בית בשכונת היהודים, שעירבו לכל השנה וגם הוא עירב עמהם, אם אין לו פתח אחרת כלל אלא לשכונה זו, הרי הוא אוסר בכל שבת שחל לאחר שהמיר עד שישכיר, שכבר נתבטל עירובו כשהמיר לעבודה זרה[945].

אבל אם יש לו פתח אחר לשכונת הנכרים, אפילו הוא פתח קטן וצר (שאינו רגיל בו לעולם, ואפילו אינו פתח גמור אלא חלון ד׳ על ד׳[946]), אינו אוסר עליהם (לפי שבאותו פתח או חלון הפתוחים לשכונת הנכרים הוא חפץ בהם יותר מבפתח הגדול שלשכונת היהודים, כיון שהמיר לדתם, ונעשה פתח זה כאלו אינו רגיל לילך בו כלל לשכונת היהודים[947], ואינו אוסר עליהם אע״פ שמכניס ומוציא דרך עליהם גמלים וקרונות כל היום כולו, כמו שיתבאר בסי׳ שפ״ט[948]):

דברי שלום

ר״י דבחד זימנא לא הוי מומר, ואילו חלל שבת שעבר בחד זימנא, או אפילו שבת זו בשאר מלאכות, בר מהוצאה והכנסה, דכו״ע יכול לבטל). מ״א ס״ק ב (ואם חילל שבת בחד זימנא לא מקרי מומר (הג״מ פ״ב ותוס׳)).

והיינו רק לענין חילול שבת, אבל לענין עבודה זרה נתבאר לקמן חיו״ד סי׳ ב בקונטרס אחרון ס״ק ט (אפילו לא עבד עבודה זרה אלא פעם אחת במזיד, ואפילו בצנעה (ש״ך), נעשה מומר לכל התורה כולה, והרי הוא כנכרי לכל התורה, חוץ מלענין קדושין, ואפילו עבר לתיאבון, כל שאינו אנוס אונס נפשות ... כי בעבודה זרה לא חילקו בין לתיאבון ובין להכעיס).

ולענין שחיטה,נתבאר לקמן שם ס״ק י (ואפילו לא עשה כן אלא פעם אחת, נעשה מומר לכל התורה, והרי הוא כנכרי. אלא שבאותו הפעם עצמו שנעשה בה מומר, עדיין אין שם מומר עליו באותו הפעם, אלא מכאן ואילך, כגון אם שחט בשבת בפרהסיא שחיטתו כשרה, ומכאן ואילך שחיטתו פסולה (ש״ך)).

[945] שו״ת **רשב״א** ח״א סי׳ תרסא (מעשה היה באחד שיצא מכלל ישראל, והי׳ לו בתים בשכונת ישראל שערבה לכל שבתות השנה, והתועה הזה בא לדור לביתו ... אוסר הוא בכל שבת שחל לאחר שנשתמד, ששבת זה לא הותר כלל. ואף על פי שערב עם בני השכונה לכל שבתות השנה, והוא נשתמד באמצע השנה, אין אומרים בכי הא דמותר למקצת השבתות הותרו כולן). שו״ע ס״ד (ישראל שהמיר, והיו לו בתים בשכונת ישראל שעירב לכל השנה ... הוא אוסר בכל שבת שחל לאחר שהמיר).

[946] כדלעיל סי׳ שעב ס״ה (אין ב׳ חצרות יכולים לערב יחד אלא אם כן יהיה ביניהם פתח רחב ד׳ טפחים או חלון שיש בו ד׳ על ד׳).

[947] רשב״א שם (בנדון שלפנינו שיש לו פתח לשכונת הגוים, ואפילו פתח קטן שלא היה רגיל בו מתחלה, רואים אותו אצל הפתח הפתוח לרשות הגוים ... שזה דעתו מעורבת עם הנכרים והרי הוא כרגיל אצלם. ואפילו אם אין לו אלא פתח אחד צר, הארבעה על ארבעה, לצד הגוים, דוחין [אותו] אצל אותו פתח, כאותה שאמרו בפרק הדר (דף פ״ז), אמר רב יהודה אמר שמואל, גוי שיש לו ארבעה על ארבעה פתוח, אפילו מכניס ומוציא גמלים וקרונות כל היום כלו דרך מבוי, אינו אוסר. מאי טעמא, בהיא פיתחא דאייחד ליה בהיא ניחא ליה. וזהו דהאי ידוע הוא לכל, כיון שנתנכר, עם הנכרים ניחא ליה, ואחריהם דוחין אותו). שו״ע שם (אם יש לו פתח אחר לשכונת העכו״ם, אפילו הוא פתח קטן שלא היה רגיל בו מתחלה, דוחין אותו אצל פתח הפתוח לשכונת העכו״ם).

ברשב״א שם כתב טעם נוסף להיתר (דלא עדיף מישראל דבכיוצא בזה אינו אוסר. דגרסינן בפרק מי שהוציאוהו (דף מ״ט) חצר שבין ב׳ מבואות ... ואמר רבה בר רב הונא אמר שמואל אם עירב רגיל לעצמו, וזה שאינה רגילה בו לא עירב, והיא עצמה לא עירבה, דוחין אותה אצל שאינה רגילה בו, כגון זה כופין על מדת סדום. וכל שכן התועה הזה שהוא אינו צריך עירוב, ודוחה אותו אצל שכונת הגוים כדי שלא יאסור על שכונת הישראלים), אבל טעם זה לא הובא כאן.

עי׳ ב״י בסוף הסימן שהביא משו״ת רשב״א שם גם הטעם שדוחין אותו. **וסוס״י שפו**, ולקמן שם ס״ט (לענין ישראל), דהיינו מטעם **שכופין על מדת סדום. ובמומר לא שייך כפיה. וצ״ע.**

ולכן הובא כאן רק הטעם הב׳ שבשו״ת הרשב״א שם, שהובא בב״י שם. וכן הובא טעם זה בתוספת שבת ס״ק ו (כתב הב״י בשם הרשב״א, דאפילו הפתח קטן, שאין בו אלא ד׳ על ד׳, אפילו הכי דוחין אותו אצל פתח זה, דמסתמא ניחא ליה להערב עם העכו״ם).

[948] שם נתבארה הלכה לענין נכרי הדר במבוי ויש לו חלון אחורי ביתו.

שפו דיני שיתוף בעירוב

ובו ט׳ סעיפים

שיתוף במבוי ועירוב בחצר

א מבוי[949] המתוקן בלחי[950], ואין צריך לומר בצורת פתח[951], רשות היחיד גמורה היא מן התורה. ואפילו המתוקן בקורה, שאינה כמחיצה אלא משום היכר בעלמא[952], וכשהמבוי פתוח לרשות הרבים אינו רשות היחיד מן התורה[953], כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ה[954], מכל מקום מן התורה אינו אלא מקום פטור, ומותר להוציא ולהכניס ממנו לחצרות אע״פ שהן רשות היחיד גמורה[955]. אלא שחכמים אסרו להוציא ולהכניס ממנו לחצרות[956], מפני שהחצרות הן מיוחדות כל אחת לבעליה והמבוי משותף לכולם ודומה קצת

---

[949] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) שיתוף במבוי ועירוב בחצר (ס״א-ג).
(ב) משתתפים בכל מיני מאכל ומשקה (ס״ד-ח).
(ג) חצר הפתוחה לשני מבואות (ס״ט).

[950] כדלעיל סי׳ שסג ס״א (שלחי זה נידון משום מחיצה גמורה מן התורה בכל מקום שיש לו ב׳ מחיצות שלימות ולחי זה, כמ״ש בסי׳ ש[מ]״ה, אלא שחכמים אסרו בב׳ מחיצות ולחי, והתירו בג׳ מחיצות ולחי), ובסי׳ שמה ס״ו (מקום המוקף ג׳ מחיצות גמורות, אלא שפרוץ ופתוח לגמרי ברוח רביעית, או אפילו אין בו אלא ב׳ מחיצות ולחי, שלחי זה נדון כמחיצה ג׳, ע״ד שיתבאר בסי׳ שס״ג, הרי הוא רשות היחיד גמורה מן התורה, והזורק מרשות הרבים לתוכו חייב).

ועל זה מבאר כאן, שאף מבוי בג׳ מחיצות ולחי, שהיא רשות היחיד גמורה, עדיין אסרו חכמים עד שישתתפו, כדלקמן בהמשך.

[951] כדלעיל שסב סי״ט (אם עשה צורת פתח, אפילו לפרצה יתירה מעשר, מותר), ובסי׳ שסד ס״ד (ואם עשה צורת פתח על גבי ד׳ קונדסין, רשות היחיד גמורה היא מן התורה).

ועל זה מבואר כאן, שאף מבוי בג׳ מחיצות וצורת הפתח, שהיא רשות היחיד גמורה, עדיין אסרו חכמים עד שישתתפו, כדלקמן בהמשך.

[952] כדלעיל סי׳ שסג ס״א (אפילו תיקון שאינו מועיל מן התורה, כגון להניח קורה רחבה טפח על פתח המבוי הפתוח לרשות הרבים או לכרמלית ... כיון שיש קורה על פתחו יש בזה היכר וזכרון לרואים).

[953] רב יהודה יב, ב (מבוי שלא נשתתפו בו, הכשירו בלחי, הזורק לתוכו חייב, הכשירו בקורה, הזורק לתוכו פטור).

והיינו שאף שתיקנו את המבוי בקורה, שהתירו לטלטל בו, עדיין אינו רשות היחיד מן התורה, והזורק לתוכו מרשות הרבים פטור.

[954] ס״ו (במה דברים אמורים, כשמקום זה הוא פרוץ ופתוח לכרמלית, אבל אם הוא פתוח לרשות הרבים, הזורק לתוכו פטור, שאינו כרשות היחיד מן התורה).

[955] כדלעיל סי׳ שמה סי״ט (איזו היא כרמלית ... ומקום זה הוא מקום פטור מן התורה, שמותר להוציא ולהכניס מתוכו לרשות היחיד ולרשות הרבים ומהם לתוכו).

[956] רמב״ם פ״א ה״ב (מדברי סופרים אסור לשכנים לטלטל ברשות היחיד שיש בה חלוקה בדיורין, עד שיערבו כל השכנים כולן מערב שבת, אחד חצר ואחד מבוי ואחד המדינה). טור ושו״ע ס״א (אסרו חכמים לטלטל מן החצירות למבוי, והתירוהו על ידי שיתוף).

ויש כאן שני פרטים:

(א) מן התורה מותר להכניס ולהוציא ממנו אף בלא לחי ובלא קורה ובלא צורת הפתח, וחכמים הצריכו לחי או קורה או צורת הפתח, כדלעיל סי׳ שסג ס״א (מותר לטלטל בכרמלית מן התורה כמו ברשות היחיד, אלא שחכמים אסרו הטלטול בו, בין שפרוץ לרשות הרבים בין שפרוץ לכרמלית, מפני שדומה קצת לרשות הרבים, כיון שפרוץ במילואו. לפיכך התירו כשעשה איזה תיקון במקום הפרצה, אפילו תיקון שאינו מועיל מן התורה, כגון להניח קורה).

(ב) מן התורה מותר עם לחי או קורה או צורת הפתח, וחכמים אסרו עד שיעשו שיתוף, כדלעיל סי׳ שסו ס״א (חצר שהרבה בתים פתוחים לתוכה מן התורה, מותרים לטלטל בכל החצר ומבתיהם לחצר, שהרי רשות היחיד גמורה היא, אבל חכמים אסרו לטלטל מבתיהם לחצר עד שיערבו). וכמו שאסרו לעיל שם ההכנסה וההוצאה מבית לחצר בלא עירוב, כן אסרו ההכנסה וההוצאה למבוי בלא שיתוף, וכדתנן עג, ב (שהמבוי לחצירות כחצר לבתים), ופרש״י (כשם שאסור להוציא מן הבתים לחצר בלא עירוב, כך אסור להוציא מן החצר למבוי בלא שיתוף). טור ולבוש ס״א (שכשם שעירובי חצירות מערב כל בתי החצר, כך שיתופי מבואות משתף כל חצרי המבוי).

לרשות הרבים, ואם יוציאו מחצרות למבוי[957] יאמרו שמותר להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, אבל התירו על ידי שיתוף, שגובין פת[958], או דבר אחר ממיני מאכל או משקה[959], מכל חצר וחצר, ונותנים אותו באחת מהחצרות, ואנו רואים כאלו פתוח כל המבוי לאותה חצר בלבדה, שכל החצרות שבמבוי נעשו כאחת על ידי שיתוף זה[960].

ואין שיתוף זה דומה לעירוב שאינו אלא בפת בלבד[961], לפי שעירובי חצרות הוא משום דירה[962] לערב דירתם לעשותן כאחת, ודירתו של אדם אינה נמשכת אלא אחר מקום פתו[963], אבל שיתוף שבמבוי אינו אלא לשתף החצרות, ולא הבתים, וחצר לאו בית דירה היא[964].

לפיכך אין צריך להניח השיתוף בבית הראוי לדירה[965], כמו עירובי חצרות[966], אלא יכולים להניחו אפילו בבית שאין בו ד׳ אמות על ד׳ אמות[967], או בבית שער אכסדרה ומרפסת[968], או אפילו באויר החצר[969],

---

[957] אם יוציאו מהחצרות למבוי כלים ששבתו בבתים, כדלקמן סי׳ שפח (כל שיתופי מבואות אינם אלא להתיר להוציא לתוכו כלים ששבתו בבתים, אבל כלים ששבתו בתוכו או בחצירות, מותר לטלטלם ... ממנו לחצירות, ובלבד שלא יכניסם לבית).

[958] ברייתא עא, ב (משתתפין במבוי ביין, ואם רצו להשתתף בפת משתתפין). ואף שכתבו התוס׳ שם (משמע קצת דלכתחלה ביין מצוה יותר מבפת), קיי״ל כמ״ש רש״י שם (וכל שכן פת דחשיב טפי). טור ושו״ע שם (שגובין פת או דבר אחר ממיני מאכל).

[959] משנה כו, ב (בכל ... משתתפין). ברייתא פא, א (בכל משתתפין שיתופי מבואות), ופרש״י (בין בפת ובין ביין בין בשאר פירות). טור ושו״ע שם (שגובין פת או דבר אחר ממיני מאכל).

[960] רש״י עא, ב סד״ה מערבין בחצרות (שהמבוי לחצירות כחצירות לבתים, מה עירוב החצר משוי לבתים חדא, אף שיתוף המבוי משוי חצירות חדא). טור ושו״ע שם (שגובין ... מכל חצר וחצר, ונותנים אותו באחת מן החצירות, ואנו רואים כאילו פתוח כל המבוי לאותו חצר).

[961] כדלעיל סי׳ סי׳ שסו סי״א (אין מערבין עירובי חצרות אלא בפת).

[962] כדלעיל סי׳ שסו ס״ה (העירוב הוא משום דירה).

[963] רש״י דף עא, ב ד״ה ואם רצו (דעירוב משום דירה הוא, לערב דירתן לעשותן אחת ... ודירתו של אדם אינו נמשך אחר היין, אלא אחר פיתו). לבוש שם (משום דעירוב חצירות הוא משום דירה, לערב דירתן לעשותם אחד, ודירתו של אדם אינו נמשך אחר יין ושאר משקין, אלא אחר פת).

וכן הוא לעיל סי׳ שסו ס״א (שדעתו של אדם ודירתו במקום מזונותיו).

[964] רש״י שם ד״ה ומשתתפין במבוי ביין (דשיתוף דמבוי אינו אלא לשתף רשות החצירות שבמבוי, ולא רשות הבתים, וחצר לאו בית דירה הוא). לבוש שם (אבל שיתוף דמבוי אינו אלא לשתף רשות החצירות שבמבוי, ולא רשות הבתים, וחצר לאו בית דירה הוא, לפיכך מערבין בכל להכירא).

ולפי זה מובן, שאם שיתפו במבוי בפת, סומכים על שיתוף זה גם לעירובי החצרות, משא״כ אם שיתפו בשאר מאכלים ומשקים, אין לסמוך עליו לעירובי החצרות, שצריך להיות בפת דוקא, וכדלקמן סי׳ שפז ס״א (המשתתפים במבוי ... אין סומכים על שיתוף זה בחצר שלא עירבו בה ... ואם נשתתפו במבוי בפת, סומכים עליו בחצרות).

אמנם לקמן שם לא נתבאר טעם זה לחלק בינם, אלא טעם אחר (אין סומכין על שיתוף זה בחצר שלא עירבו בה, כדי שלא ישכחו התינוקות שבחצר זו תורת עירוב ... ואם נשתתפו במבוי בפת, סומכים עליו בחצרות ... לפי שהתינוקות מכירים בפת שנשתתפו בה במבוי, שמתוך שהפת היא חיי האדם עיניהם תלויות בה).

ויתבאר לקמן שם (הערה 1068).

[965] רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת פה, ב (וכל מקום שאמרו חכמים אין מניחין בו עירוב, מניחין בו שיתוף). רש״י שם ד״ה עירוב משום דירה (שיתוף לאו משום דירה הוא, דהא לא בתים שייכי ביה אלא חצירות, הלכך לאו דירה בעינן). טור ושו״ע שם (ומפני שאינו אלא לשתף החצרות ... אין צריך ליתנו בבית).

[966] כדלעיל סי׳ שסו ס״ה (אין מניחין אותו אלא בבית הראוי לדירה, אבל לא באכסדרה ומרפסת, ולא בבית שער, שאע״פ שהוא בית גמור אינו ראוי לדירה מפני העוברים דרך עליו, ולא בבית שאין בו ד׳ אמות על ד׳ אמות, שאין דירתו חשובה דירה).

[967] סוכה ג, ב (אית ביה ד׳ אמות על ד׳ אמות, דיירי ביה אינשי, ואי לא, לא דיירי ביה אינשי ... עירובי חצירות אין מניחין בו, אבל שיתוף מניחין בו, מאי טעמא, דלא גרע מחצר שבמבוי). טור ושו״ע שם (או בבית שאין בו ארבע על ארבע).

[968] ברייתא שם (הנותן עירובו בבית שער, אכסדרה ומרפסת אינו עירוב ... ושיתופי מבואות, בחצר שבמבוי, והאי לא גרע מחצר שבמבוי). רמב״ם פ״א הי״ז (אפילו בית קטן או אכסדרה או מרפסת הרי זה שיתוף).

[969] רבה פה, ב (כאן במסובין בחצר. אמר ליה אביי לרבה תניא דמסייע לך ... עירובי חצירות – בבית שבחצר, שיתופי מבואות – בחצר שבמבוי). טור ושו״ע שם (יכולים ליתנו באויר החצר).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

במקום המשתמר, כיון שאינו אלא לשתוף החצרות, אבל אין מניחים אותו באויר מבוי, מפני שאינו מקום המשתמר[970], והוא הדין בכל מקום שאינו משתמר:

ב השיתוף צריך להיות מונח בחצר שבמבוי זה, אבל לא שבמבוי אחר שלא נשתתף עם זה[971]. לפיכך ישראלים שדרים בב׳ וג׳ מקומות חלוקים ורחוקים זה מזה[972] שמפסיק ביניהם מקום האסור בטלטול[973], מפני שאינו מתוקן בלחי או קורה או צורת פתח, או מפני שדרים שם נכרים ולא שכרו מהם רשותם[974], והשמש גובה קמח מכולם ועושה ממנו עירוב אחד ונותנו במקום אחד מהם[975], אינו מועיל להם, אלא צריכים לערב בכל מקום ומקום בפני עצמו (ואם עירבו במקום אחד ובמקום אחד לא עירבו, יתבאר בסימן שצ״ב[976]), שהרי אי אפשר להם להשתתף יחד כיון שאסורים לטלטל מזה לזה, ואם כן אי אפשר לשתף מקום זה ושיהא השיתוף מונח במקום אחר שאינו משותף עמו:

ג ככל משפטי עירובי חצרות ושיעורו[977], ושאשתו מערבת בשבילו[978], ושמערבין שלא לדעת אם אין הבית פתוח אלא לחצר אחת[979], ושקטן יכול לגבות את העירוב[980], ושיכול אחד לזכות לכולם[981], ושאם

---

970 גמרא שם (חוץ מאויר מבוי ... שיתוף במבוי לא מינטר). רש״י שם ד״ה עירוב משום דירה (לאו דירה בעינן, אלא מקום המשתמר, כגון חצר, אבל אויר דמבוי לאו משתמר הוא). טור ושו״ע שם (ואין צריך ליתנו בבית, רק שיהיה במקום המשתמר, הילכך אין נותנים אותו באויר המבוי).

971 ברייתא שם (שיתופי מבואות במבוי), ופירשו בגמרא שם (שיתופי מבואות בחצר שבמבוי), ופרש״י (לאפוקי חצר שאינה פתוחה לו). רש״י סוכה ג, ב ד״ה אלא הכי קאמר (באחת החצרות שבמבוי, ולאפוקי חצר שבמבוי אחרת).

וכן הוא לעיל סי׳ שסה ס״י (אבל חצרות שאינן פתוחות לחצר שהשיתוף מונח בה, אפילו הן עומדות בצדה רק שאין לה מהן פתח או חלון שהוא בתוך י׳ טפחים, אסורות, שהרי אין השיתוף אצלן ואינן יכולות להביא אותו אצלן דרך המבוי), ושם נסמן (הערה פ).

972 שו״ת רשב״א, הובאה בב״י (כתב הרשב״א בתשובה, על ישראלים שדרים בג׳ מקומות חלוקים, ודלתות כל אחד מהמקומות נעולים בלילה, והשמש גובה קמח מכולם, צריכין הם לערב בכל מקום ומקום, ששיתוף המבוי צריך שיהיה מונח בחצר שבמבוי, ואלו שנבדלים זה מזה ורחוקים, אין שיתופן אחד ואין מבואותיהם כאחד). שו״ע ס״ב (ישראלים שדרים בג׳ מקומות חלוקים, ודלתות כל אחד מהמקומות נעולים בלילה, והשמש גובה קמח מכולם, אינו מועיל להם להשתתף, ששיתוף מבוי צריך שיהיה מונח בחצר שבמבוי, ואלו שנבדלים זה מזה ורחוקים, אין שיתופן אחד ואין מבואיהן כאחד). אליה רבה ס״ק ב (אלא צריך לערב בכל מקום ומקום).

973 מ״א ס״ק א (דהא אסורין לטלטל מזה לזה).

974 האופן הראשון מיירי שהמבוי האמצעי אינו מתוקן בלחי כו׳, ואסור לטלטל בו, ואם כן אסור לטלטל מהמבוי הא׳ למבוי הג׳.

האופן השני מיירי שהמבוי האמצעי דרים בו ישראלים ונכרים, ולא שכרו הרשות מהנכרים, ואסור לטלטל בו, ואם כן אסור לטלטל מהמבוי הא׳ למבוי הג׳.

ולא נזכר כאן אופן שלישי, שבמבוי האמצעי דרים נכרים בלבד, ואם כן מותר לטלטל אליו מהמבוי של הישראלים, כדלעיל סי׳ שפב ס״ה (אם אין לנכרי דריסת הרגל על הישראלים ... ובאחת מהן דר נכרי ובשניה דרים ב׳ ישראלים או יותר, מכניסים ומוציאים מזו לזו דרך פתחים וחלונות שביניהן, ואינם צריכים לשכור מהנכרי), וכיון שמותרים לטלטל מזה לזה, ואין צורך לשכור מהם רשותם, אפשר יכולים אף להשתתף יחד כדי לטלטל מזה לזה דרך חצר (או מבוי) הנכרי.

אמנם מסתפק בזה המ״א סי׳ שצ (ואפילו שנים חצירות של ישראל, וחצר עכו״ם ביניהם, יכולין לערב יחד דרך פתחים לטלטל דרך חצר העכו״ם, דלא חשיב הפסק כיון שאין אוסר. ומכל מקום זה אינו מוכרח כל כך).

ונתבאר לעיל שם (הערה 802).

975 כדלעיל סי׳ שסו ס״י (נהגו לקבץ מכל בית ובית מעט קמח ועושין חלה אחת שלימה).

976 סעיף ה.

977 כדלעיל סי׳ שסח ס״ג (כמה הוא שיעור העירוב בתחלתו, בזמן שהם י״ח או פחות שיעורן כגרוגרת פת לכל אחד, ואם הם יותר מי״ח, אפילו הם אלף או יותר שיעורו מזון ב׳ סעודות, שהם י״ח גרוגרות).

978 כדלעיל סי׳ שסז (אשתו של אדם מערבת עליו משלו שלא מדעתו).

979 כדלעיל שם (במה דברים אמורים, כשאוסר עליהם החצר אם לא יערב עמהם, כגון שאין ביתו פתוח אלא לחצר זו בלבד).

980 כדלעיל סי׳ שסו ס״ד (קטן יכול לגבות העירוב ולקבצו ולהניחו בבית).

981 כדלעיל סי׳ שסו סי״ב (אחד מבני החצר יכול ליתן פת בשביל כולם, אפילו שלא בפניהם, ובלבד שיזכנו להם על ידי אחר).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

היו שותפים בפת אינם צריכים לערב[982], כך דיני שיתוף[983].

ואפילו אם היה משותף עם שכניו בסחורה, לזה ביין ולזה בשמן, אינם צריכים להשתתף[984]. והוא שיהיו השמן והיין בכלי אחד[985], כמו שעירובי חצרות צריך להיות בכלי אחד[986]:

משתתפים בכל מיני מאכל ומשקה

ד משתתפים בכל מיני מאכל[987], ואפילו ד׳ וה׳ מיני מאכל מצטרפין למזון ב׳ סעודות[988], שהוא שיעור השיתוף בתחלתו אפילו לאלף בני אדם, כמו שנתבאר בעירובי חצרות[989].

בכל מיני מאכל מערבין, חוץ מגודגדניות שהוקשו לזרע[990], ותבלין[991] ופולין יבשים[992], ולא בעלי הבצלים שלא גדלו אורך הזרת[993], ולא בכמהין ופטריות[994], ולא בכפניות[995], ולא בעדשים חיין[996], ולא

---

[982] כדלעיל סי׳ שסו סט״ז (בני החצר שיש להם פת בשותפות לסחורה, אינם צריכים לערב כלל).

[983] טור ושו״ע ס״ג (ככל משפטי עירובי חצירות ושיעורו, ושאשתו מערבת בשבילו, ושמערבין שלא לדעתו אם אין הבית פתוח אלא לחצר אחת, ושקטן יכול לגבותו, ושיכול אחד לזכות לכולם (ושאם היו שותפין אין צריך לערב), כך דיני שתוף). ממשמעות המשניות דף עג, ב (שבהמבוי לחצרות כחצר לבתים). עט, ב (כיצד משתתפין במבוי, מניח את החבית ואומר הרי זו לכל בני מבוי). פ, ב (כמה הוא שיעורן). וגמרא שם.

[984] משנה עא, א (בעל הבית שהיה שותף לשכניו לזה ביין ולזה ביין אינן צריכין לערב, לזה ביין ולזה בשמן צריכין לערב. רבי שמעון אומר אחד זה ואחד זה אינן צריכין לערב), כרבי שמעון. טור סוס״י שסו, ובכמה דפוסים גם כאן, ורמ״א ס״ג (ואפילו היה משותף עם שכיניו בסחורה, לזה ביין ולזה בשמן, אין צריך להשתתף).

[985] רב שם (ובכלי אחד). טור ורמ״א שם (והוא שיהיה בכלי אחד).

וראה פסקי דינים צמח צדק שמו, ד.

[986] כדלעיל סי׳ שסו ס״ט (צריך ליתן כל העירוב בכלי אחד, ואם חלקו ונתנו בשני כלים אינו עירוב).

[987] טור ושו״ע ס״ד (משתתפין בכל מיני מאכל), וכדלעיל סעיף א (פת, או דבר אחר ממיני מאכל או משקה).

ולענין עירובי תבשילין, ראה לקמן סי׳ תקכז סי״ב.

[988] משנה מעילה יז, ב (כל האוכלין מצטרפין ... ובמזון שתי סעודות לעירוב). רבה כט, א (סבר רב יוסף למימר עד דאיכא סעודה מהאי וסעודה מהאי (ב׳ אוכלין מצטרפין לעירוב, אבל ג׳ וד׳, דליכא סעודה מכל חד, לא, רש״י), אמר ליה רבה, אפילו למחצה לשליש ולרביע). טור ושו״ע שם (ואפילו ד׳ וה׳ מיני מאכל מצטרפין למזון שתי סעודות).

ולענין ברכה אחרונה, ראה סדר ברכת הנהנין פ״ח ה״ז (כל האוכלין מצטרפין זה עם זה לכזית).

ולענין אכילה ביום הכיפורים, ראה לקמן סי׳ תריב ס״ב (כל האוכלין מצטרפין זה עם זה להשלים לשיעור זה).

[989] לעיל סי׳ שסח ס״ג (כמה הוא שיעור העירוב ... אפילו הם אלף או יותר, שיעורו מזון ב׳ סעודות).

וכן הוא בשיתוף מבואות, כדלעיל סעיף הקודם (ככל משפטי עירובי חצרות ושיעורו ... כך דיני שיתוף).

[990] גמרא כח, א (בגודגדניות מי מערבין, והתניא גודגדניות ... אם הוקשו לזרע (הוקשו הקלחין כעץ, שכבר צמח בהן זרעו, קשין הקלחין לכל אדם, רש״י), אף מרובי בנים לא יאכלו). טור ושו״ע ס״ה (בכל מיני מאכל משתתפין, חוץ מגודגדניות שהוקשו לזרע).

[991] משמעות גמרא כט, א (ותבלין לאו בני אכילה נינהו). רא״ש פ״ג ס״א (ועוד איכא מילי טובא דאין מערבין בהן ... ותבלין). טור ושו״ע שם (ותבלין).

[992] כ״מ בגמרא כח, סע״ב (מערבין בפולין לחין). טור ושו״ע שם (חוץ ... ופולין יבשים).

[993] גמרא כט, סע״א (ובבצלים מי מערבין ... הא בעלים הא באימהות ... ובעלין נמי לא אמרן אלא דלא אבציל זירתא (שלא גדלו זרת [יש להן ארס] בבצל, רש״י), אבל אבציל זירתא, לית לן בה). טור ושו״ע שם (ולא בעלי בצלים שלא גדלו אורך זרת).

לענין אכילת בצל בפני עצמו, ראה לעיל סי׳ רה ס״א (שום ובצל שהזקינו, ואינם ראוים לאכלם חיין בלא פת, מפני שהם שורפים במאוד). לקמן סי׳ תעג סי״ז (הערה קכו).

[994] רבינא כז, א (הא איכא כמיהין ופטריות). רמב״ם פ״א ה״ח (וכן כמהין ופטריות אין משתתפין בהן, שאינן חשובין כאוכלים). טור ושו״ע שם (ולא בכמהין ופטריות).

וראה לעיל סי׳ רד ס״א (כמהים ופטריות, אף שגידולם מן הארץ, שמלחלוחית הארץ הם גדילים על העצים ועל הכלים, כיון שאין יניקתם מן הארץ אלא מן האויר, אינם נקראים פרי האדמה).

[995] רב כח, א (ולא בכפניות), ופרש״י (תמרים רעות שלא בישלו כל צרכן). שו״ע שם (ולא בכפניות).

וראה לעיל סי׳ רב ס״ו (הנובלות שהם פ[ירות] שנשרפו מהחום ונבלו ונפלו מן האילן קודם שנתבשלו ... מברכין עליהם שהכל נהיה בדברו, שהואיל ונשתנו לקלקול מחמת קור או חום או דבר אחר, נגרעו וירדו ממעלתם).

[996] רא״ש פ״ג ס״א (ועדשים). (טור) שו״ע שם (ולא בעדשים). מ״א ס״ק ד (דאין נאכלין חיין).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

בחטים ושעורים חיין[997], ולא בירק שהוא בשיל ולא בשיל[998], מפני שכל אלו אינן ראויים לאכילה[999].

אבל בירק חי משתתפים[1000] כמו שיתבאר[1001], והוא הדין לפתות שלנו שנאכלין גם כן חיין, ואינם גרועים מבשר חי שמשתתפים בו[1002] כמו שיתבאר[1003]:

ה בכל מיני משקים משתתפים[1004], חוץ מן המים לבדם, וכן מלח לבדו[1005], לפי שאינן זנין הגוף כלל[1006]. אבל אם עירב מים ומלח ביחד, מזון הוא[1007] לטב(ו)ל בו פתו[1008], ומשתתפים בהם:

ו כל דבר שרגילים ללפת בו את הפת, שיעורו כדי ללפת בו פת הנאכל לב׳ סעודות, שהן כששה ביצים, כמו שנתבאר בסימן שס״ח[1009]. וכל דבר שאין מלפתין בו את הפת, שיעורו כדי לאכול ממנו בעצמו ב׳ סעודות[1010].

ובשר חי אינו ראוי לליפתן, וצריך כדי לאכול ממנו ב׳ סעודות[1011]. והוא שיהא מליח, והוא הדין לדג מליח[1012]. אבל בשר צלי, ליפתן הוא, ושיעורו כדי ללפת בו ב׳ סעודות[1013]. ואפילו אם יש כמה בני אדם

---

997 גמרא כט, א (חטין ושעורין, ולאו בני אכילה נינהו). שו״ע שם (ולא בחטים ושעורים).

998 גמרא שם כט, רע״א (סילקא חייא קטיל גברא חייא, ההוא בבשיל ולא בשיל). רמב״ם פ״א הי״א (ליטרא של ירק בין חי בין שלוק. ואם היה בשיל ולא בשיל, אין מערבין בו, לפי שאין ראוי לאכילה). מ״מ שם (וסובר רבינו שהוא הדין לכל ירק. ובהשגות א״א לא נאמר כזה אלא בתרדין עכ״ל. ודברי רבינו נראין בטעמן, שאין אדם אוכל ירק בשיל ולא בשיל). שו״ע שם (ולא בירק שהוא בשיל ולא בשיל).

999 לבוש ס״ה (שכל אלו אינם בני מאכל הם).

1000 רב המנונא כח, סע״ב (מערבין בתרדין חיין).

1001 לקמן סעיף ז (בליטרא ירק בין חי בין מבושל).

1002 מ״א ס״ק ה (ונראה לי דלפתות דידן מערבין מהן חיין, דלא גרע מבשר חי).

1003 לקמן סעיף ו (ובשר חי אינו ראוי לליפתן).

1004 כדלעיל סעיף א (שגובין פת, או דבר אחר ממיני מאכל או משקה).

1005 משנה כו, ב (חוץ מן המים ומן המלח). טור ושו״ע ס״ה (ולא במים לבדו ולא במלח לבדו).

1006 גמרא ל, א (מים ומלח הוא דלא זייני).

1007 ר׳ אלינעזר ור׳ יוסי בר חנינא כז, א (לא שנו אלא מים בפני עצמו ומלח בפני עצמו דאין מערבין, אבל במים ומלח מערבין). טור ושו״ע שם (אבל אם עירבם יחד, משתתפין בהם).

1008 רש״י שם ד״ה מים ומלח (המעורבין, מזון הן לטבל בהן פתו), וכדלעיל סי׳ שכא ס״ג (מי מלח ... לטבול בהם את פתו), ולקמן סי׳ תעג סי״ד (מעט ירקות בטיבול ... במי מלח).

1009 סעיף ג (שיעורו מזון ב׳ סעודות, שהם י״ח גרוגרות, שהם כששה ביצים בינונית פת).

1010 רב יהודה אמר שמואל כט, ב (כל שהוא ליפתן, כדי לאכול בו (ללפת בו את הפת מזון ב׳ סעודות, רש״י), כל שאינו ליפתן, כדי לאכול הימנו). טור ושו״ע ס״ו (כל דבר שרגילים ללפת בו את הפת, שיעורו ללפת בו פת הנאכל לשתי סעודות. וכל שאין מלפתין בו הפת, שיעורו כדי לאכול ממנו ב׳ סעודות).

1011 רב יהודה אמר שמואל שם (בשר חי, כדי לאכול הימנו). טור ושו״ע שם (ובשר חי לא הוי ליפתן, וצריך כדי שיאכל ממנו ב׳ סעודות).

1012 רשב״א בעבודת הקדש שער ד ס״ד (ויראה לי שאין הדברים אמורין אלא בחי ומליח, אבל בחי בלא מליח אין רוב בני אדם אוכלין אותו ואין סומכין עליו, וכן הדין בדג מליח). ריטב״א שם ד״ה בשר חי (יש שפירשו בשר חי ממש, וכגון שהוא מלוח שאינו נאכל מחמת מלחו, דאי לא, אין דרך לסעוד בו, וכן פירשו בירושלמי), והוא בירושלמי פ״ג ה״א (דג מליח מערבין בו, בשר מליח מערבין בו, בשר חי מערבין בו). אליה זוטא ס״ק ה (דוקא חי ומליח, אבל חי בלא מליח אין רוב אדם אוכלין ממנו ואין סומכין עליו, וכן הדין בדג מליח, ספר עבודת הקודש).

וראה לעיל סי׳ שח סס״ח (בשר חי, אפילו תפל שאינו מלוח כלל, מותר לטלטלו, מפני שראוי לאכילת אדם, שיש בני אדם שדעתם יפה וכוססין בשר חי ... אבל בשר קשה שאינו ראוי לכוס, אותו אסור לטלטלו), וסס״ט (דג מלוח מותר לטלטלו, ושאינו מלוח אסור, מפני שאינו ראוי לשום אדם).

1013 רבה שם (בשר צלי, רבה אמר כדי לאכול בו, ורב יוסף אמר כדי לאכול הימנו). רי״ף ז, ב (והלכתא כרבה). טור ושו״ע שם (אבל צלי הוי ליפתן, ושיעורו ללפת בו ב׳ סעודות).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

שאוכלים בלא פת, בטלה דעתם אצל כל אדם[1014].

וחומץ שיעורו כדי לטבל בו ירק[1015] מזון ב׳ סעודות, אם היה אוכל הירק לבדו בלא פת[1016].

ויין מבושל, לקינוח סעודה הוא בא (ולא לטבל), לפיכך שיעורו כדי שמביאים ממנו לקינוח ב׳ סעודות[1017], וכן כל כיוצא בזה[1018].

ויין חי שיעורו ב׳ רביעיות[1019], לשתות רביעית בכל סעודה[1020]. וכן שיעור שאר כל המשקים[1021]:

ז משתתפים בשני ביצים[1022] אפילו חיין[1023], בשני רמונים, בחמשה אפרסקין (בעשרה אגוזים, ואתרוג אחד), בליטרא ירק[1024] בין חי בין מבושל[1025], בפולין לחים[1026] מלא היד[1027], בתפוחי יער מלא הקב[1028] (והוא הדין לתפוחי פרדס[1029]), וכן תמרים[1030] או גרוגרות מלא הקב[1031], ודבילה משקל מנה[1032] (והוא

[1014] גמרא כט ב (דהני פרסאי אכלי טבהקי (חתיכות, רש״י) בלא נהמא, אמר ליה אביי ופרסאי הוו רובא דעלמא). כח, א (בטלה דעתו אצל כל אדם). מ״א ס״ק ו (ואפילו יש מקומות שאוכלים אותו בלא פת בטלה דעתן אצל כל אדם (גמרא)).

וראה גם לעיל סי׳ רב סי״ב (אף אם נתבשלו לצורך המרק ... כיון שכל העולם מבשלים אותם לאכילה ... בטלה דעתו אצל כל אדם). סי׳ שכ ס״א (ואף על פי שזה הסוחטן מתכוין לשם משקה, בטלה דעתו אצל כל אדם).

[1015] ברייתא שם כט, א (חומץ כדי לטבל בו). טור ושו״ע שם (חומץ הוי ליפתן), וכדלקמן סי׳ תעג סי״ד (מעט ירקות בטיבול, דהיינו שיטבלנו בחומץ).

[1016] רב שם (כדי לטבל בו מזון שתי סעודות של ירק). מ״א ס״ק ז (שיעורו כדי לטבל ירק מזון ב׳ סעודות, אם היה אוכלו בלא פת).

[1017] גמרא שם (יין כדי לאכול בו ... בחמרא מבשלא), כפירוש רשב״א בעבודת הקדש שם (יראה לי שהיין המבושל בקנוח סעודה הוא בא, ולא לטבל בו, ולפיכך שיעורו כדי שמביאין ממנו לקנוח של שתי סעודות). הובא במ״מ פ״א ה״י. מ״א ס״ק ח (מבושל לקינוח סעודה בא, ולא לטבל, לפיכך שיערו כדי שמביאין ממנו לקינוח ב׳ סעודות (מ״מ)).

עי׳ אליה זוטא ס״ק ו (דברי הרשב״א בספר עבודת הקודש, שפתח יין מבושל כדי לטבול בו פת של ב׳ סעודות, ועל זה כתב יראה לי וכו׳, הרי מבואר דלא לטבול פת קאמר הרשב״א).

[1018] מ״א שם (וכן כל כיוצא מזה).

[1019] רב שם (מערבין בשתי רביעיות של יין). טור ושו״ע שם (אבל יין חי לא הוי ליפתן, ושיעורו שתי רביעיות).

[1020] רש״י שם ד״ה בחמרא מבושל (חמרא בעלמא בעינן להיות בו שתיית ב׳ סעודות, והיינו ב׳ רביעיות). לבוש ס״ו (ושיעורו שתי רביעיות, ששותין רביעית לפעם אחת).

[1021] גמרא שם כט, ב גבי שכר (שכר מערבין בו ... ובכמה מערבין ... דעבידי אינשי דשתו כסא בצפרא וכסא בפניא וסמכי עילויהו), ופרש״י (כסא של רביעית לוג שכר בצפרא, וכסא בפניא, וסמיך עלייהו). טור ושו״ע שם (וכן שיעור שאר משקים).

[1022] רב יוסף ל, א (מערבין בביצים ... וכמה ... סיני אמר שתים), ופרש״י (סיני קרי רב יוסף, לפי שהיה בקי במשניות ובברייתות). טור ושו״ע ס״ז (משתתפין בשני ביצים).

[1023] רב שימי שם (מערבין בביצים חיות). טור ושו״ע שם (אפילו חיים).

[1024] ברייתא כט, א (וליטרא ירק ועשרה אגוזין וחמשה אפרסקין ושני רמונים ואתרוג אחד). טור ושו״ע שם (בשני רמונים, בחמשה אפרסקים, בליטרא ירק).

[1025] ובלבד שלא יהא בשיל ולא בשיל, כדלעיל ס״ד (ולא בירק שהוא בשיל ולא בשיל).

[1026] ר׳ ינאי כח, ב (מערבין בפולין לחין). שו״ע שם (בפולים לחים). משא״כ יבשים, כדלעיל ס״ד (חוץ ... ופולין יבשים).

[1027] רב יחיאל שם (וכמה, אמר רב יחיאל כמלא היד). שו״ע שם (מלא היד).

[1028] רב נחמן כט, א (תפוחים בקב). מרדכי רמז תפו (פירוש בתפוחי יער קאמר, שהן גרועין יותר, דאי בשאר תפוחין, מאי תמיהא דרבא דקאמר וכי מערבין בתפוחין). שו״ע שם (בתפוחי יער, מלא הקב).

וראה לעיל סי׳ רג ס״ב (אבל מיני פירות גרועים הגדילים באילני סרק, כגון תפוחים קטנים ... הגדילים ביער ... אף על פי שהם ראויים לאכילה, אינם חשובים פרי, ואין מברכין עליהם אלא שהכל נהיה בדברו). ומכל מקום משתתפין בהם.

[1029] תוס׳ כז, ב סד״ה מאן דמתני (דאין לומר דמיירי בתפוחים של יער דצריך למתקן). ב״ח ד״ה גרסינן בגמרא (אבל התוספות בריש פרק בכל מערבין (כז, א) בדבור המתחיל מאן דמתני כתבו, דאין לומר דמיירי בתפוחים של יער דצריך למתקן ... וכן נראה מדכתבו הרי״ף והרא״ש והרמב״ם בסתם דתפוחים בקב, כלשון התלמוד, אלמא דבסתם תפוחים של פרדס קאמרינן שטובים הם לאכול חיים ... והכי נקטינן, ודלא כהשולחן ערוך). אליה רבה ס״ק יד (ונראה לי לתרווייהו, בין תפוחי פרדס בין תפוחי יער, בקב).

ליטרא[1033]):

ח משתתפין אפילו באוכל שאינו ראוי לו, אם ראוי לשום אדם מישראל, כגון לנזיר ביין ולישראל בתרומה[1034], בזמן שהיתה נאכלת לכהנים, אבל עכשיו אין תרומה טהורה ראויה לשום אדם, שכולנו טמאי מתים, שאין לנו אפר פרה[1035].

וכן הנודר מאוכל או נשבע שלא יאכלנו, משתתף בו, כיון שראוי לישראל אחר. ואפילו נדר ונשבע שלא יהנה ממנו, לא נאסר בו בהנאה זו מה שמשתתף בו[1036], לפי שלא נתכוין אלא שלא להנות ממנו בדרך הנאתו[1037]. ויש אומרים[1038] שהנודר מאוכל, אפילו לא נדר אלא מאכילתו ולא מהנאתו, אינו משתתף בו, לפי שהנודר הוא שאוסר את החפץ עליו, שאומר קונם אוכל פלוני עלי, דהיינו שאותו אוכל יהא נאסר עליו כקרבן, ומתחלף הוא בהקדש, שההקדש הוא גם כן שהחפץ מתקדש ונאסר על האדם, ובהקדש לדברי הכל אין משתתפים, לפי שאינו ראוי לשום אדם[1039]. ויש להחמיר כדבריהם[1040].

דברי שלום

[1030] **רב יוסף שם** כט, ב (תמרים בקב). רמב"ם פ"א הי"א (קב תמרים).

[1031] משנה פאה פ"ח מ"ה – לענין מעשר עני, הובאה בעירובין כט, א – אף לענין עירוב (וקב גרוגרות). רמב"ם שם (קב גרוגרות).

[1032] משנה פאה שם (מנה דבילה). **רב כט** (לענין עירוב). רמב"ם שם (מנה דבילה).

[1033] רש"י בכורות נ, א ד"ה לטרין (מנין, דהוא עשרים וחמשה סלעים), ורש"י על התורה תרומה כה, לט (והמנה הוא ליטרא ... והם מאה זהובים, עשרים וחמשה סלעים, והסלע ארבעה זהובים). וראה שיעורי תורה ע' קט.

[1034] **משנה** כו, ב (מערבין לנזיר ביין (אף על גב דלא חזי לדידיה, חזי לאחריני, וכיון דמזונא הוא גבי אחריני, שרו ליה רבנן, רש"י), ולישראל בתרומה (דהא חזיא לכהן, רש"י)). טור ושו"ע ס"ח (משתתפין אפילו באוכל שאינו ראוי לו, אם ראוי לשום אדם, כגון לנזיר ביין, ולישראל בתרומה).

[1035] **שלטי גבורים** ח, א אות א (ונראה בעיני, שלא אמרו לערב בתרומה טהורה אלא בזמן שהיתה טהרה בישראל, שהי' להם אפר הפרה והיו מטהרין טמאי מתים שבישראל, אבל בזמן הזה לא ימצא בהם טהור, ואין תרומה טהורה ראויה לשום אדם). **מ"א** ס"ק ט (ועכשיו אין תרומה טהורה הראויה לשום אדם (כנסת הגדולה. שלטי הגבורים. עיין סי' תנ"ז)).

והוא כדלקמן סי' תנז ס"כ (בחלת ארץ ישראל שאינה נאכלת לכהנים בזמן הזה שכלנו טמאי מתים, ונטמאת החלה ואסורה להאכיל אפילו לכהן טהור).

וכן הוא לעיל סי' צד ס"א (שכולם טמאי מתים, שאין לנו אפר פרה). סי' קנח ס"א (עכשיו שאין הכהנים אוכלין תרומה מפני הטומאה). סי' קנט ס"כ (שאנו כלנו טמאי מתים).

[1036] **ברייתא** ל, א (הנודר מן הככר, מערבין לו בה). **רמב"ם** פ"א הי"ד (הנודר מאוכל זה או שנשבע שלא יאכלנו, מערב בו ומשתתף בו. שאם אינו ראוי לזה הרי הוא ראוי לאחר). **רשב"א** בעבודת הקדש שער ה סט"ו (ויש מי שהורה דבין נשבע על הככר בין נדר מן הככר ואפילו בהנאתו מערבין לו בו, ולזה הדעת נוטה), **ומ"מ** שם **בשם רוב המפרשים** (ובגמרא (דף ל') אמר רב הונא שבועה שלא אוכל ככר זה מערבין לו בה, ככר זה עלי אין מערבין לו. ואמרו רוב המפרשים דאין הלכה כמותו אלא בכל גונא מערבין, כדמוכחן ברייתות התם, וכן הסכים הרשב"א ז"ל) דעה הא' בשו"ע שם (וכן (הנודר) מאוכל זה או נשבע שלא יאכלנו, משתתף בו). מ"א ס"ק י (ואף על פי שאמר שלא אהנה או קונם, שרי).

דלא כטור (אמר שבועה שלא אוכל ככר זו משתתפין לו בה, שלא אסר אלא באכילתו ולא שאר הנאותיו, אבל אמר שבועה שלא אהנה ממנה, נראה שאין משתתפין לו בה), ודעה הב' שבשו"ע (ויש אומרים דהיינו דוקא כשנדר או נשבע שלא יאכלנו, אבל אם נדר או נשבע שלא יהנה ממנו, אין משתתפין לו בה).

[1037] **מ"מ. מ"א** ס"ק י (שלא כוון אלא בדרך הנאתו).

[1038] **רא"ש** פ"ג סי' ב (ואם אפיק למילתיה בלשון קונם, אפילו אמר קונם אכילת ככר זו עלי, אין מערבין לו בה, גזירה אטו אמר ככר זו הקדש, משום דסתם קונם דומה להקדש, דשניהם אוכל נאסר על האדם). **טור** (ואם אמר קונם הנאתו או אכילתו עלי אין משתתפין בו). **רמ"א** ס"ח (ואם אמר קונם הנאתו או אכילתו עלי, לכו"ע אין משתתף בו). **לבוש** ס"ח (ואם אמר קונם הנאתו או אכילתו עלי, לכולי עלמא אין משתתפין לו בה, גזירה אטו אם אמר ככר זו הקדש, דסתם קונם דומה להקדש, דשניהם אכילתו נאסר על כל אדם, לכך אין מערבין בו כאילו אינו מאכל, הואיל ונאסר על כל אדם), **כרב הונא שם** ל, א (שבועה שלא אוכל ככר זו מערבין לו בה, ככר זו עלי אין מערבין לו בה), **לפירוש רשב"ם והתוס'** ד"ה ככר (ונראה כרשב"ם דמפרש דאין מערבין לו בה, אפילו אמר קונם אכילת ככר זו עלי, משום דקונם הוי כעין הקדש ואתי לאחלופי בהקדש).

[1039] **ברייתא שם** (ככר זו הקדש (ודאי אסר בכל הנאות, ואינו ראוי לשום אדם, רש"י), אין מערבין לו בה, לפי שאין מערבין בהקדשות).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

אמר ככר זו היום חול ולמחר תהא קדש או קונם, משתתף בה, שבין השמשות עדיין לא נתקדשה ודאי, ומספק לא חל עליה קדושה לענין עירוב ושיתוף[1041]. ואף על פי שאי אפשר לאוכלה בין השמשות שהיא שעת קניית העירוב והשיתוף[1042], מכל מקום כיון שראויה לאכילה מבעוד יום וגם בבין השמשות לא חל עליה קדושה ודאית, עדיין מערבין לו בה[1043]. אבל אם אמר היום קדש ולמחר חול, שתהא מחוללת על מעות שיש לי[1044], אין מערבין ומשתתפים בה, שמספק לא נפקעה קדושה, והרי אינה ראויה עד שתחשך[1045]:

חצר הפתוחה לשני מבואות

ט חצר הפתוחה לב׳ מבואות ושיתפה עם שניהם, מותרת בשניהם לטלטל מבתיה לכל אחת מהם[1046], ובלבד שלא תטלטל כלים ששבתו באחד מבתי מבוי זה למבוי הב׳ דרך חצרה[1047], שהרי המבואות לא שיתפו יחד. ואם נתנו ב׳ המבואות שיתופם בחצר זו בכלי אחד[1048], הרי כולם משותפים יחד[1049], כמו

דברי שלום

[1040] **שו״ע ס״ט** (אם אמר היום קונם ... אין משתתפין לו בה).

[1041] **רב נחמן לו**, א (בעא מיניה רבא מרב נחמן, ככר זו היום חול ולמחר קדש ואמר עירבו לי בזה, מהו (הואיל ובין השמשות ספק הוא, חיישינן דילמא קודם קניית עירוב חל עליה הקדש, ואין מערבין בהקדש, או לא אמרינן הכי, רש״י). אמר ליה עירובו עירוב. היום קדש ולמחר חול, ואמר עירבו לי בזה, מהו (מי אמרינן כי מטא בין השמשות נפק ליה מקדושתיה וקנה עירוב, או לא, רש״י). אמר ליה אין עירובו עירוב. מאי שנא (הא בין השמשות ספיקא הוא, מאי שנא הכא לקולא והכא לחומרא, רש״י). אמר ליה לכי תיכול עליה כורא דמלחא (לכשתמדוד כור של מלח על דבר זה ותתנהו לי, אומר לך טעמו, רש״י), היום חול ולמחר קדש, מספיקא לא נחתא ליה קדושה (ומספיקא לא תפקיה ממילתיה קמייתא, וכן סיפא, רש״י), היום קדש ולמחר חול, מספיקא לא פקעא ליה קדושתיה מיניה). טור ושו״ע ס״ט (אמר על ככר היום חול ולמחר קודש או קונם, משתתפין לו בה, שבין השמשות עדיין לא נתקדשה ודאי, וראויה היתה מבעוד יום. אבל אם אמר היום קונם ולמחר חול, אין משתתפין לו בה, שאינה ראויה עד שתחשך). מ״א ס״ק יב (לא נתקדשה ודאי, שמספק לא חל עליו קדושה), וס״ק יג (עד שתחשך, דמספקא לא פקעה קדושה, ועיין בגמרא).

[1042] כדלקמן סי׳ שצג ס״ג (שכיון שנקבעה דירתו במקום עירוב בבין השמשות, שהוא תחלת כניסת השבת, שוב אינה נפקעת משם כל השבת).

[1043] רמב״ם פ״ו הט״ז. (**טור**) **שו״ע** ס״ט (שבין השמשות עדיין לא נתקדשה ודאי, וראויה היתה מבעוד יום). משנה ברורה שעה״צ ס״ק מט (דברי המחבר שכתב לא נתקדשה ודאי, והוא לשון הרמב״ם, משמע שלענין הקדש הוא קדוש מספק ואין רשאי לאכלו, רק דלענין עירוב, שהוא דרבנן, מוקמינן ליה אזמן הקודם שהיה ברור חול או קודש, וכן באר הגר״ז).

[1044] **רש״י** שם ד״ה היום תהא קדש (ולמחר חול, על מעות שיש לי בבית) לבוש ס״ט (ולמחר תהא חול, שתהא פדוי על מעות שיש לי בבית).

[1045] גמרא שם. טור ושו״ע שם. מ״א שם.

[1046] רבי שמעון במשנה מה, ב (שלש חצירות (זו אצל זו, רש״י) הפתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים (דכל אחת רשות לעצמה ואין להן דריסת הרגל זו על זו, רש״י), עירבו שתים עם האמצעית, היא מותרת עמהן והם מותרות עמה, ושתים החיצונות אסורות זו עם זו). רב חמא בר גוריא אמר רב מט, ב (הלכה כרבי שמעון).

ובזה תלוי גם דין חצר שבין שתי מבואות, שבשניהם חולקים רב ושמואל בדעת רבי שמעון, כדאמרינן מט, א (ואזדא שמואל לטעמיה, דאמר שמואל חצר שבין שני מבואות, עירבה עם שניהם אסורה עם שניהם), וכתב **רא״ש** פ״ד סי״ב (וכתב רבינו מאיר ז״ל, דאף לרש״י הלכתא כוותיה דרב באיסורי, דסבירא ליה כרבי שמעון דמתיר הכל). טור ושו״ע ס״ט (חצר הפתוח לשני מבואות ושיתף עם כל אחד מהם, מותר עם כל אחד מהם לטלטל ממנו לחצר ומחצר לתוכו).

וכן הדין בשלוש חצרות, כדלעיל רס״י שעח (ג׳ חצרות הפתוחות זו לזו ופתוחות כולן גם כן למבוי או לרשות הרבים, ועירבה כל אחת מהחיצונות עם האמצעית והחיצונות לא עירבו זו עם זו, הרי החיצונות אסורות זו עם זו להוציא כלים ששבתו בבתים מזו לזו דרך האמצעית, והאמצעית מותרת עם כל אחת מהן והן מותרות עמה), ושם נסמן (הערה 651).

[1047] טור ושו״ע שם (ואסור לטלטל כלים ששבתו במבוי זה למבוי האחר דרך החצר). ופירש **מ״א** ס״ק טו (ששבתו במבוי, כלומר בבתים שבמבוי, דאלו ששבתו במבוי עצמה שרי, כמ״ש רס״י שע״ב), והוא כדלעיל סי׳ שעב ס״א (לא אסרו לטלטל מרשות היחיד של זה לרשות היחיד של זה בלי עירוב, אלא בבתים שתשמישן מיוחד ותדיר, אבל ... החצרות הסמוכות ... כולן רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכם, שמותר לטלטל ... או למבוי שלא נשתתפו בו), ולקמן סי׳ שפח (כל שיתופי מבואות אינם אלא להתיר להוציא לתוכו כלים ששבתו בבתים, אבל כלים ששבתו בתוכו או בחצירות, מותר לטלטלם ... ממנו לחצירות, ובלבד שלא יכניסם לבית).

[1048] כדלעיל סי׳ שסו ס״ט (צריך ליתן כל העירוב בכלי אחד, ואם חלקו ונתנו בשני כלים אינו עירוב).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

שנתבאר בסי׳ שע״ח[1050], ומותר לטלטל מזה לזה.

ואם לא שיתפה עם שום אחת מהם, אם היא רגילה בשניהם לצאת ולבא בחול דרך עליהם, אוסרת על שניהם. ואם רגילה באחת ובשני אינה רגילה, זה שרגילה בו אוסרת וזה שאינה רגילה בו אינה אוסרת[1051], אע״פ שעוברת עליו בשבת[1052].

ואם שיתפה עם זה שאינה רגילה בו, הותר הרגיל לעצמו אם שיתפו ביניהם, שכיון שחצר זו שיתפה עם השני, הרי סילקה עצמה מזה שהיתה רגילה בו, ואינה [אוסרת][1053]. ואין צריך לומר אם רגילה בשניהם, ושיתפה עם אחת מהם, שהותר השני לעצמו אם שיתפו ביניהם[1054].

ואם המבוי שרגילה בו שיתפו ביניהם, ואותו שאינה רגילה בו לא שיתפו ביניהם, והיא לא שיתפה לא עם זה ולא עם זה, דוחין אותה אצל זה שאינה רגילה בו שלא נשתתף, ותסתלק מזה שרגילה בו שנשתתף, שלא תעבור עליו בשבת, כדי שיהא מותר לעצמו, כיון שהיא אינה מפסדת בדבר, שהרי לא שיתפה עמו, ואסורה להשתמש בו, ויש ריוח לאחרים, שעל ידי זה יהיו מותרים להשתמש במבוי, כופין אותה על מדת סדום[1055], שתעבור בשבת דרך מבוי שלא נשתתף, אע״פ שאינה רגילה בו[1056]. ואין צריך

דברי שלום

[1049] ב״י ד״ה ומשמע בגמרא (וכבר כתבתי בסימן שע״ח, דמשמע בגמרא שאם נתנו שני המבואות שיתופן בחצר זו הוה ליה חדא, ומותר לטלטל כלים ששבתו במבוי זה למבוי האחר דרך החצר, והוא שלא יתנוהו בשני בתים). מ״א ס״ק יד (ואם נתנו שני המבואות שתופן בחצר זו בכלי אחד, הוה להו כולן כאחד, ומותר לטלטל ממבוי זה למבוי זה, כמ״ש רס״י שע״ח).

[1050] סעיף א (אבל אם נתנוהו בבית אחד באמצעית, הרי נתחברו דיורי שלשתן בבית זה, ומעורבות הן, וכולן מותרות זו עם זו).

[1051] שמואל מט, א (לא עירבה עם שניהם (לא עירבה לא עם זו ולא עם זו, רש״י), אוסרת על שניהן (מלהוציא מחצרותיהן למבוי, רש״י). היתה באחד רגילה (לצאת ולבא כל שעה, רש״י) ובאחד אינה רגילה (ולא עירבה לא עם זו ולא עם זו, רש״י), זה שרגילה בו אסור (שחצר זו אוסרת עליו דמיניה הוא והרי לא עירבה, רש״י) וזה שאינה רגילה בו מותר). טור ושו״ע שם (ואם לא שיתף עם שום אחד מהם, אם הוא רגיל עם שניהם לצאת ולבא בחול דרך עליהם, אוסר על שניהם. ואם הוא רגיל עם האחד ועם השני אינו רגיל, אותו שרגיל אוסר ושאינו רגיל אינו אוסר).

[1052] ואף לפי מה שיתבאר בסמוך (המבוי, הואיל ותשמישו שוה לכל החצרות הרגילות בו, הרי הן אוסרות זו על זו אפילו בהעברה ברגל לבד בשבת), היינו דוקא ברגילה, משא״כ כאן שאינה רגילה בו.

[1053] רבה בר רב הונא שם (עירבה עם שאינה רגילה בו, הותר רגילה לעצמו (דהא סלקא נפשה מיניה, רש״י)). טור ושו״ע שם (ואם שיתף עם אותו שאינו רגיל, הותר הרגיל לעצמו אם שיתפו ביניהם).

[1054] רש״י שם ד״ה אוסרת על שניהן (ואע״ג דרגילה עם שניהן, זו היא תקנתה, מערבת עם האחד וגליא דעתה שנסתלקה מן האחר, ומותר האחד לעצמו). טור ושו״ע שם (וכן אם היה רגיל עם שניהם ושיתף עם אחד מהם, מותר השני, שהרי סילק עצמו ממנו). ב״י ד״ה ומ״ש רבינו וכן אם רגיל (ומ״ש רבינו וכן אם רגיל עם שניהם ושיתף עם אחד מהם מותר השני, אף על פי שלא נזכר בהדיא בגמרא, למדו רבינו בקל וחומר מהיכא דשיתף עם אינו רגיל הותר רגיל לעצמו).

[1055] רבה בר רב הונא אמר שמואל שם (אם עירבה רגילה לעצמו, וזה שאינה רגילה בו לא עירב (אפילו בפני עצמו, רש״י), והיא עצמה לא עירבה (לא עם זה ולא עם זה, רש״י), דוחין אותה אצל שאינה רגילה בו (שלא לאסור על זה שעירב, הואיל והאי לא מפסדא מידי דהא לא עירב, רש״י), וכגון זה כופין על מדת סדום (דאפילו מידי דלא חסר ביה לא מהני לחבריה. והכא על כרחיה דחינן ליה גביה, רש״י)). טור ושו״ע שם (ואם המבוי שרגיל בו שיתפו ביניהם ואותו שאינו רגיל לא שיתפו, והוא לא שיתף לא עם זה ולא עם זה, דוחים אותו אצל שאינו רגיל, ויסתלק מאותו שרגיל כדי שיהא מותר, כיון שהוא אינו מפסיד בדבר, שהרי לא שיתף עמהם, ויש ריוח לאחרים, שעל ידי זה יהיו מותרים, כופין אותו על מדת סדום).

[1056] עי׳ מ״א סי׳ שס[ד] ס״ק ג (וכגון זה כופין על מדת סדום שלא יעברו זה על זה בשבת, כמ״ש סוס״י שפ״ו).

וכמו לענין מבוי עקום, שכתב רבינו יהונתן ב, רע״א (ואף על פי שיש רשות לכל אחד ואחד מאלו המבואות העקומות לדרוס על חבירו ואין לעכב בידיהם, אפילו הכי, אם עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן לא אסרי אהדדי, לפי שהרי יש להם פתח פתוח לרשות הרבים לכל אחד ואחד, וכיון שעירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן, גלו דעתייהו שסלקו דריסתן זה מזה, וכגון זה כופים על מדת סדום שלא יעברו זה על זה בשבת, אף על פי שדרכן בחול לעבור, כיון שיש להם דרך אחרת קרובה ממנה).

וכן נפסק לקמן סי׳ שצב ס״ז (ב׳ מבואות הפתוחים זה לזה ופתוחים גם כן לרשות הרבים ... אם מבוי אחד עירב לעצמו והשני לא עירב כלל, כופין אותו על מדת סדום שלא יעבור בשבת על זה שעירב, כדי שלא יאסר עליו, כיון שיש לו פתח אחר לצאת לרשות הרבים, כמו שכופין את החצר שלא עירבה במבוי שלא תעבור בו בשבת אם יש לה פתח למבוי אחר

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

לומר אם רגילה גם בו, שאין לה לעבור בשבת על השני שנשתתף ולאסור עליו.

ולא אמרו[1057] שהעברה ברגל לבד בלי תשמיש אינה אוסרת, אלא בב׳ חצרות זו לפנים מזו, שאין הפנימית אוסרת על החיצונה בהעברת רגליה עליה לבד, הואיל ועיקר חצר חיצונה הוא לתשמיש בני חיצונה. אבל המבוי, הואיל ותשמישו שוה לכל החצרות הרגילות בו, הרי הן אוסרות זו על זו אפילו בהעברה ברגל לבד בשבת, אע״פ שמסלקת את עצמה מלהשתמש בו מחמת איסור מפני שלא עירבו יחד[1058].

אבל חצר שסילקה עצמה מלהשתמש במבוי ועשתה מעשה המוכיח על סילוקה, שבנתה איצטבא[1059] גבוה ד׳ טפחים[1060] על פתחה, שוב אינה אוסרת על בני המבוי, אף על פי שעוברת דרך עליהם בשבת[1061]. ואפילו אין לה פתח למבוי אחר לעבור דרך עליו לרשות הרבים[1062]:

דברי שלום

לעבור דרך עליו לרשות הרבים, כמו שנתבאר שם. ואין צריך לומר אם עירבו ב׳ המבואות זה לעצמו וזה לעצמו, ובשבת בא אחד לעבור על חבירו, שיכול לעכב עליו, כיון שכבר גילה דעתו שסילק דריסת רגלו מעל חבירו במה שעירב לעצמו).

וכן הדין בחצר שיש לה יציאה אחרת לרשות הרבים, כדלעיל סי׳ שסה סוף ס״ג (חצר זו כיון שיש לה דרך אחרת לילך בה לרשות הרבים שלא דרך המבוי, דהיינו דרך פרצתה שנפרצה לרשות הרבים, כופין אותה על מדת סדום שלא תעבור בשבת דרך המבוי ותאסר עליו).

וראה לעיל סוס״י שפה (הערה 947), שבמומר אין אומרים כופין אותו כו׳.

[1057] לעיל סי׳ שפא ס״ב (שזה שאמרו שהפנימית אוסרת בדריסת רגלה על חיצונה, אין הכוונה שדריסת והעברת הרגל בלבדה תאסור, אלא דריסת הרגל כשדורסת שם ומשתמשת בצרכיה בדרך תשמיש החצר לבתים היא אוסרת אותה, כמו שאוסרים אותה הבתים שבה אם לא עירבו בה. ולכן כשביטלה לה זכות זה ואינה משתמשת בה בשבת אינה אוסרת אותה, אעפ״י שעוברת עליה).

[1058] תוס׳ נט, א ד״ה כמאן (דשני חצירות זו לפנים מזו, רגל הפנימי המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה על החיצונה, דאחדא לדשא ומשתמשא, ומסתלקא מלהשתמש בחיצונה, דעיקר תשמיש דחצר החיצונה לבני חיצונה היה, והויא פנימית בחיצונה שלא במקומה. אבל הכא, אע״ג דכל מבוי ומבוי מותר כל אחד ואחד במקומו, מודו רבנן דאסרי רשות הרבים על צד האחד, דהא מקומן הוא, דרשות הרבים הוי להני כמו להני), ושם ע״ב ד״ה אבל הכא מי מצי מסלקי כו׳ (פירוש, דוקא פנימית אחדא דשא מלהשתמש בחיצונה שאינה מקומה, דעיקר חיצונה לבני חיצונה, אבל רשות הרבים הוי להני כמו להני). מ״א שם (דמבוי שאני, דדוקא חצר, כיון דעיקר חצר לבני חיצונה הוא, אין הפנימי אוסרת עליה אף על פי שעוברת דרך שם, משא״כ במבוי מפולש דהוי להני כמו להני, בעינן שיסלקו נפשייהו משם).

ואף שגם לענין חצר האוסרת על המבוי, נתבאר לקמן סי׳ שצא ס״א (ככל משפטי ביטול למי ששכח ולא עירב בחצירו, כן הוא במבוי, שאם שכחה חצר אחת ולא נשתתפה מבטלת רשותה לשאר בני המבוי או הם לה), והיינו שמבטלת רשות ההשתמשות בו אף שהם עוברים עליו.

אפשר שלא אסרו בזה אלא כשהחצר פתוחה גם למבוי שני, אבל אם אינה פתוחה אלא למבוי זה, התירו בביטול רשות (כמו באיצטבא דלקמן בסמוך שהתירו ״אע״פ שעוברת דרך עליהם בשבת״.

סיכום פרטי הלכה זו – לעיל סי׳ שפ ס״א (הערה 679).

[1059] רב חסדא נט, ב (אחד מבני מבוי שעשה דקה לפתחו, אינו אוסר על בני מבוי), ופרש״י (אם לא נשתתף עמהן, דגלי אדעתיה דאסתלק).

[1060] מ״א סי׳ שצב ס״ק ז (מצבה, היינו אצטבא גבוה ד׳ טפחים. כן כתבו הרי״ף והרר״י וכ״פ הב״ח וש״ג). והוא ברי״ף יח, א (פירוש דקה – אצטבא), ורבינו יהונתן יז, ב (דקה, שהוא אצטבא גבוהה ארבעה טפחים), וב״ח סי׳ שצב ד״ה ומ״ש ואם ירצו (והתוספות כתבו דעבוד דקה מחיצה גבוהה ד׳ טפחים, כגון אצטבא, בפני המבוי), והוא בתוס׳ נט, ב ד״ה דעבוד דקה (מחיצה גבוה ד׳ (ס״א י׳) טפחים, כגון איצטבא בפני המבוי), ובשלטי הגבורים יח, א אות א (ורבינו פירש אצטבא ... שהיא מחיצה קטנה גבוה ד׳ טפחים).

וכן הוא לעיל סי׳ שעה ס״ד (היתה מצבה גבוה ד׳ טפחים לפני המרפסת, אין המרפסת אוסרת על בני החצר). לקמן סי׳ שצב ס״ד (איצטבא גבוהה ד׳ טפחים).

[1061] תוס׳ שם סד״ה דפנימית (ומה שפירש בקונטרס שלא יהא לה דריסת הרגל על החיצונה, לאו דוקא, דליכא קפידא בדריסת הרגל ... וכן עשיית דקה דשמעתין לענין תשמיש, לא לענין הילוך). פסקי ריא״ז פ״ה ה״ה אות ו. שלטי גבורים שם (ואין מבוי אוסר על חבירו אע״פ שיוצא ובא דרך עליו, הואיל ועשה דקה בפני פתחו הרי הוא כסתום, וכאילו סילק דרכו מעליו).

דברי שלום

[1062] משמעות התוס׳ שם (דליכא קפידא בדריסת הרגל, דאם כן היתה מסתלקת לגמרי מרשות הרבים, דהא דרך חיצונה נפקא, ואין לנו לסלקה מרשות הרבים).
ובזה נראה דשרי אף בביטול רשות לבד (בלא אצטבא), כנסמן לעיל (הערה 1058).
סקירת ההלכה של רגל המותרת במקומה והאסורה במקומה, וסילוק מלהשתמש על ידי אצטבא – לעיל סי׳ שעח ס״ב (הערה 654).

שפז שותפין במבוי צריכים לערב בחצירות

ובו ב׳ סעיפים

א המשתתפים במבוי צריכים לערב בחצירות, בכל חצר שיש בה ב׳ בתים. ואע״פ שהם מעורבים ומשותפים כבר, אין סומכין על שיתוף זה בחצר שלא עירבו בה[1063], כדי שלא ישכחו התינוקות שבחצר זו תורת עירוב, שהרי אין התינוקות מכירים מה נעשה במבוי, ויאמרו אבותינו לא עירבו[1064].

אבל חצרות הפתוחות זו לזו אינם צריכים לערב זו עם זו, ששיתוף המבוי מחברן ומטלטלין מזו לזו בין דרך המבוי בין דרך פתחיהם[1065].

[1063] **משנה עג**, א-ב (עירבו בחצירות ולא נשתתפו במבוי, מותרין בחצירות ואסורין במבוי, ואם נשתתפו במבוי, מותרין כאן וכאן). גמרא שם (מני, רבי מאיר היא דאמר בעינן עירוב ובעינן שיתוף, אימא מציעתא ואם נשתתפו במבוי מותרין כאן וכאן ... הא לא קשיא, ואם נשתתפו נמי קאמר), ופרש״י (ואם נשתתפו אף במבוי קאמר). נמצא שסתם משנה זו היא כרבי מאיר, ששיתוף במבוי אינו מתיר הטלטול בחצרות, כדתניא עא, ב (מערבין בחצירות ומשתתפין במבוי ... דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים או מערבין או משתתפין), וכדעה הראשונה בגמרא שם (בפת דכולי עלמא לא פליגי דבחדא סגי, כי פליגי ביין), ופרש״י (כשנשתתפו ביין במבוי דלרבי מאיר לא סמכינן עליה בעירובי חצירות, דאין מערבין לחצירות ביין, ולרבנן שרי), וכדאמר רב שם ע״ב (הלכה כרבי מאיר).
רמב״ם פ״א הי״ט (המשתתפין במבוי צריכים לערב בחצירות ... אם נשתתפו במבוי בפת, סומכין עליו ואין צריכין לערב בחצרות), אבל אם נשתתפו ביין צריכים לערב בחצרות. מ״מ שם (ואמרו שם הלכה כרבי מאיר, ונאמרו שם שתי לשונות ונחלקו המפרשים בפסק דברים אלו, והנכון כדברי רבינו, שכל שנשתתפו במבוי בפת סומכין עליו משום עירוב). ב״י ד״ה אבל הרמב״ם (ולפי זה נראה שהרמב״ם פוסק כמאן דאמר שהלכה כרבי מאיר ... כיון דסתמא דמתניתין כרבי מאיר).
שו״ע (המשתתפין במבוי צריכים לערב בחצירות ... אם נשתתפו במבוי בפת, סומכין עליו ואין צריכין לערב בחצרות), שהיא דעה הראשונה בסתם, כדעת הרמב״ם.
מ״א ס״ק א (במבוי בפת, ואם נשתתפו ביין...), הרי שגם המ״א פוסק כהרמב״ם, שהיא דעה הראשונה בסתם בשו״ע, ששיתוף ביין אינו מתיר הטלטול בחצרות.

[1064] **ברייתא עא**, ב (מערבין בחצירות ומשתתפין במבוי, שלא לשכח תורת עירוב מן התינוקות, שיאמרו אבותינו לא עירבו, דברי רבי מאיר), וכדתנן פ, ב (ולא אמרו לערב בחצירות אלא כדי שלא לשכח את התינוקות). רמב״ם ושו״ע שם (כדי שלא ישכחו התינוקות תורת עירוב, שהרי אין התינוקות מכירים מה נעשה במבוי).

[1065] **רש״י** עא, ב ד״ה ד״ה מערבין בחצרות (אבל עירבה כל חצר לעצמה, ונשתתפו כולם במבוי, אע״פ שלא עירבו חצירות זו עם זו, שיתוף המבוי מחברן, ומטלטלין מזו לזו בין דרך המבוי בין דרך פתחים). והיינו שאף רבי מאיר מודה בזה, כיון שעירבו בחצרות וגם שיתפו במבוי.
ב״ח (עירבה כל חצר לעצמה ושיתפו במבוי, אף רבי מאיר מודה, דאפילו לא עירבו חצרות זו עם זו, דשיתוף המבוי מחברן, ומטלטלין מזו לזו בין דרך מבוי בין דרך פתחים). **ט״ז** ס״ק א (משמע מפירש״י דבעירבה כל חצר לעצמה, אפילו רבי מאיר מודה דסומכין על השיתוף, ולא בעינן עירובי חצירות זה על זה דרך פתחיהן). **מ״א** ס״ק ב (וב״ח כתב דכו״ע מודו דסומכין בזה על השיתוף).
דלא כשו״ע (המשתתפין במבוי צריכים לערב בחצירות ... ויש אומרים שאם לא עירבה כל חצר לעצמה, אין סומכין על השיתוף, אבל כשכל חצר עירבה לעצמה ואחר כך נשתתפו במבוי ולא עירבו דרך פתחים שביניהם, מותרים להשתמש בחצירות שבמבוי דרך פתחים שביניהם, שסומכים על שיתוף במקום עירוב), והיינו שפירש כן בדעת הפוסקים כחכמים, שבאופן זה סומכים על השיתוף במקום עירוב, אבל בדעת הפוסקים כרבי אוסר גם בזה.
אלא כדעת רש״י וב״ח וט״ז ומ״א, שבזה סומכים על השיתוף אף לרבי מאיר, שפסק כוותיה הרמב״ם. ואילו לדעת הפוסקים כחכמים, סומכים על השיתוף ביין אף אם לא עירבו כלל בחצרות.

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ואם נשתתפו במבוי בפת, סומכים עליו בחצרות, ואין צריך לערב כל חצר לעצמה[1066], לפי שהתינוקות מכירים בפת שנשתתפו בה במבוי[1067], שמתוך שהפת היא חיי האדם, עיניהם תלויות בה[1068].

ולכן אין נוהגין עכשיו לעשות עירובי חצרות בשום חצר שיש בה בתים הרבה, לפי שסומכין על השיתוף שבבית הכנסת הנעשה מפת, שמועיל גם לחצרות[1069] אם מותר לטלטל מהן לבית הכנסת[1070]. ולכן נוהגין לתלותו בבית הכנסת, כדי שיהא מפורסם לתינוקות[1071]:

ב מבוי שעירבו כל חצרות שבו כל חצר לעצמה, ואחר כך נשתתפו כולן במבוי ביין או מין אחר שאינו פת, ושכח אחד מבני החצר ולא עירב עם בני חצירו, לא הפסיד כלום[1072], שהרי כולם נשתתפו במבוי ועל השיתוף סומכין. ולא הצריכו לערב בחצר עם השיתוף אלא שלא לשכח התינוקות, והרי עירבו[1073] (בחצרות[1074], וגם בחצר זו עירבו) (רוב בני החצר, ומפני המיעוט שלא עירבו לא תשתכח תורת עירוב).

[1066] **גמרא שם**, כדעה הראשונה (בפת דכולי עלמא לא פליגי דבחדא סגי, כי פליגי ביין), שכן פסקו ברמב"ם ודעה הא' שבשו"ע.

[1067] רמב"ם ושו"ע שם (שהרי התינוקות מכירים בפת).

[1068] **ב"י** ד"ה אבל הרמב"ם (כשמשתתפין בפת, מתוך שהפת חיי האדם, עיניהם תלויות בו, ומתוך כך מכירין [כ]שמשתתפין במבוי בו). לבוש (שמתוך שהפת חיי האדם ועיניהם תלויות בו, ומתוך כך מכירים גם כשמשתתפין בו במבוי).

ואילו האמור לעיל "המשתתפים במבוי צריכים לערב", מיירי ששיתפו בשאר "מיני מאכל או משקה", וכדלעיל סי' שפו ס"א (מבוי המתוקן בלחי ... התירו על ידי שיתוף, שגובין פת או דבר אחר ממיני מאכל או משקה), שזה אינו מועיל בחצר, כדלעיל סי' שסו סי"א (אין מערבין עירובי חצרות אלא בפת), וסי' שפו ס"א (עירוב שאינו אלא בפת בלבד, לפי שעירובי חצרות הוא משום דירה לערב דירתם לעשותן כאחת, ודירתו של אדם אינה נמשכת אלא אחר מקום פתו).

ומה שהוצרכו כאן לטעם של "כדי שלא ישכחו התינוקות שבחצר זו תורת עירוב"; כי בלאו הכי היינו אומרים, שמגו שעירוב זה (בשאר מאכלים ומשקים) מועיל לשיתוף שבמבוי, מועיל אף במקום עירוב שבחצרות, כדלעיל סי' שפו ס"ו (שעירובין שלנו יש להם דין שיתוף מבואות, דהיינו שכל החצרות והבתים שבמבוי משתתפין יחד בעירוב זה), ושם נסמן (הערה 38).

על כן מבאר כאן טעם החילוק בינם (אין סומכין על שיתוף זה בחצר שלא עירבו בה, כדי שלא ישכחו התינוקות שבחצר זו תורת עירוב ... ואם נשתתפו במבוי בפת, סומכים עליו בחצרות, ואין צריך לערב כל חצר לעצמה, לפי שהתינוקות מכירים בפת שנשתתפו בה במבוי).

[1069] **לבוש** (נראה לי שהטעם שלנו הוא, שאנו נוהגין כדברי רבינו משה בן מיימון ז"ל ... שאפילו לא עירבה כל חצר לעצמה, אם נשתתפו בפת סומכין עליו, ואין צריך לערב חצירות כלל, הואיל ואין בו חשש לשמא ישכח תורת העירוב מן התינוקות, ועל זה אנו סומכין, דגביית הקמח שלנו הוא כמו שיתוף בפת, שהרי עושין ממנו חלת מצה אחת ומקיימין אותה כל השנה בבתי כנסיות, ואין לך היכרא לתינוקות גדולה מזו). **ט"ז** ס"ק ב (כיון דאנן בפת ערבינן, ובפת קי"ל דלכו"ע סגי להו בחדא, על כן אין צריך רק חד לעירוב ולשיתוף).

[1070] **עי' סוס"י שסה** (וגם במקומות שיש שם לחי או קורה או צורת פתח, ונשבר התיקון באותו מבוי של בית הכנסת, אם נשבר בחול, כל המבואות אסורים, אפילו יש להם תיקון בפני עצמו, אלא אם כן הוא בענין שיכולין להביא אצלם העירוב מבית הכנסת), **ושסו** ס"ו (ומקומות שאין להם לחי או קורה למבואותיהם, או שבית הכנסת אינו במבוי המתוקן בלחי או קורה, שאין מניחים שם עירוב בבית הכנסת, כמו שנתבאר בסי' שס"ה).

[1071] אגור סי' תרסא (שיש מנהג בקצת קהלות מאשכנז, שעושין ערובי חצירות בפת ותולין הפת עשוי כמין מצה בבית הכנסת).

שכיון שכל הטעם ש"אם נשתתפו במבוי בפת סומכים עליו בחצרות ... לפי שהתינוקות מכירים בפת שנשתתפו בה במבוי ... לכן נוהגים לתלותו בבית הכנסת, כדי שיהא מפורסם לתינוקות".

ונהגו כן אף שיש פוסקים שערערו על מנהג זה לתלותו בבית הכנסת, כדלעיל סי' שסו ס"ו (והמנהג בזמן הזה להניח העירוב בבית הכנסת. אף על פי שבית הכנסת אינו ראוי לדירה מפני קדושתו ... ויש שנתנו טעם למנהג), ושם נסמן (הערה 34 והערה 38).

[1072] **משנה עג**, ב (עירבו בחצירות ונשתתפו במבוי, ושכח אחד מבני חצר ולא עירב (בחצירו, להתיר חצירו, אבל בשיתוף היה לו חלק, רש"י), מותרין כאן וכאן).

[1073] **גמרא שם** (כולה רבי מאיר היא, וטעמא מאי אמר רבי מאיר בעינן עירוב ובעינן שיתוף, שלא לשכח תורת עירוב מן התינוקות, והכא כיון דרובה עירבו, לא משתכחא).

[1074] **רמב"ם** פ"ה הי"ג (ולא הצריכו לערב בחצירות עם השתוף אלא שלא לשכח לתינוקות תורת עירוב, והרי עירבו בחצירות).

ואם שכחו כולם מלערב בחצרות, אם אין מקפידין על פרוסתן[1075] שבבתיהם[1076] אם זה יאכל משל זה (כשיעור ב׳ סעודות של עירוב), הרי הן כמעורבין, וסומכין על השיתוף שבמבוי בשבת ראשונה בלבד, ואין מתירין להם דבר זה אלא מדוחק:

[1075] ירושלמי פ״ו ה״ח (נסמכין על שיתופי [מבוי] בשבת הראשונה מדוחק ... שאין מקפידין על פרו[ס]תן). רמב״ם פ״ה הי״ד (נשתתפו במבוי ושכחו כולן לערב בחצירות, אם אין מקפידין על פרוסתן, סומכין על השתוף בשבת הראשונה בלבד, ואין מתירין להן דבר זה אלא מדוחק). ראב״ד שם (ירושלמי הוא). מ״א ס״ק א (ואם נשתתפו ביין, אם אין מקפידין בעלמא על פרוסתן, סומכין על השיתוף בשבת הראשונה לבד, ואין מתירין דבר זה אלא מדוחק (רמב״ם פ״ה)).

[1076] מ״מ שם (כאן בשנשתתפו ביין או בדברים אחרים, והתירום שבת ראשונה מדוחק, ופרוסתן פרוסה דעלמא). ב״י ד״ה אבל הרמב״ם (כבר העמידה הרב המגיד בשעירבו ביין, ומאי פרוסתן פרוסה דעלמא). מ״א שם (ואם נשתתפו ביין, אם אין מקפידין בעלמא על פרוסתן).

שפח דין אם לא עירבו החצירות יחד וגם לא נשתתפו במבוי

ובו סעיף אחד

א כל שיתופי מבואות אינם אלא להתיר להוציא לתוכו כלים ששבתו בבתים, אבל כלים ששבתו בתוכו או בחצירות, מותר לטלטלם בו ביותר מד׳ אמות, וממנו לחצירות[1077], ובלבד שלא יכניסם לבית[1078], אפילו עירבו הבתים שבחצר.

ובלבד שיהא המבוי מתוקן בלחי או קורה כהלכתו, שאז אינו כרמלית[1079], אע״פ שלא נשתתפו בו[1080],

---

[1077] הלכה זו שבלא עירוב מותר לטלטל מחצר לחצר ולגגות ולקרפיפות, נתבארה לעיל סי׳ שעב ס״א (הגגות שהן סמוכין זה לזה בלי הפסק רשות הרבים ביניהם, וכן החצרות הסמוכות, וכן הקרפיפות, וכן כל כיוצא בהם מהמקומות שאין תשמישן מיוחד ותדיר, כולן רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכם, שמותר לטלטל ממקום זה שאין תשמישו תדיר למקום אחר שאין תשמישו תדיר, אפילו הם של בעלים הרבה, ולא עירבו יחד), על פי רבי שמעון במשנה פט, א (רבי שמעון אומר אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות רשות אחת הן לכלים ששבתו לתוכן).

וכאן מבאר שכמו כן מותר לטלטל בין מבוי לחצר שלא עירבו בהם, על פי ברייתא צא, ב כרבי שמעון (שהיה רבי שמעון אומר, כל זמן שהן של רבים ושכחו ולא עירבו, גג וחצר ואכסדרה ומרפסת וקרפף ומבוי כולן רשות אחת הן לכלים ששבתו לתוכן, ולא לכלים ששבתו בתוך הבית), ושם צא, א (אמר רב הלכה כרבי שמעון). רמב״ם פ״ג הי״ח (כל גגות העיר ... עם כל החצרות ועם כל הקרפיפות ... עם עובי הכתלים שבין החצרות, עם המבואות שיש להן לחי או קורה, כולן רשות אחת הן, ומטלטלין בכולן בלא עירוב, כלים ששבתו בתוכן, אבל לא כלים ששבתו בתוך הבית). מ״מ שם (ומפורש בגמרא בברייתא שהמבוי גם כן רשות אחת עם אלו הרשויות, ושם נפסקה הלכה כרבי שמעון). טור ושו״ע (אם לא עירבו החצרות יחד, וגם לא נשתתפו במבוי, מותר לטלטל בכל המבוי) וברס״י שעב (מותר לטלטל מחצר לחצר אחרת ... או למבוי שמתוקן בלחי או קורה).

וכן נפסק לעיל שם (או מחצר למבוי המתוקן בלחי או קורה).

ומה שהוסיף כאן ״מותר לטלטלם בו ביותר מד׳ אמות״, נסמן לקמן (הערה 1080).

[1078] גמרא צב, א (ובלבד שלא יורידו למטה, מאי למטה, למטה לבתים). תוס׳ צא, א ד״ה ושמואל (דכמו שאסור לטלטל כלים ששבתו בבית לחצר ולגג שלא עירבו אפילו לרבי שמעון, כן אסור מגג וחצר לבית). רמב״ם שם (ובלבד שלא יכנס בכלי זה לבית מן הבתים)

וכן הוא לעיל שם (ובלבד שלא יטלטל מתוכם לבית בלי עירוב).

[1079] כדלעיל סי׳ שסג ס״א (כל מקום שיש לו ג׳ מחיצות ופרוץ במילואו ברוח רביעית ... שדינו ככרמלית ... התירו ... להניח קורה ... הקילו במבוי להתירו בלחי).

[1080] שבת קל, ב (בעא מיניה רבי זירא מר׳ אסי, מבוי שלא נשתתפו בו מהו לטלטל בכולו, מי אמרינן כחצר דמי, מה חצר אע״ג דלא ערבו מותר לטלטל בכולו, האי נמי אע״ג דלא נשתתפו בו מותר לטלטל בכולו, או דילמא לא דמי לחצר ... פעם אחת שכחו ולא הביאו איזמל מערב שבת והביאוהו בשבת ... מבוי שלא נשתתפו בו הוה, ואייתוהו מהאי רישא להאי רישא. אמר ליה, סבירא ליה למר מבוי שלא נשתתפו מותר לטלטל בכולו, ואמר ליה, אין).

וכן הוא לעיל סי׳ שעב ס״א (או מחצר למבוי המתוקן בלחי או קורה, אע״פ שלא נשתתפו בו, שדינו גם כן כחצר שאינה מעורבת, ולא ככרמלית, כמו שיתבאר בסימן שפ״ח).

וראה מראי מקומות וציונים.

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ורשות אחת הוא עם החצרות לכלים ששבתו בתוכן, בין שעירבו החצירות לעצמן בין שלא עירבו[1081].

וכלים ששבתו בביתו והוציאם למבוי שאינו משותף או לחצר שאינה מעורבת, בדרך מלבוש או באיסור, מותר לטלטלם שם ביותר מד׳ אמות[1082]. אבל אסור לטלטלם מחצר למבוי או להיפך[1083], כמ״ש בסי׳ שע״ב[1084]:

[1081] גמרא צא, א (אמר רב הלכה כרבי שמעון, והוא שלא עירבו (בני החצירות כל אחת לעצמה, דהשתא לא שכיחי כלי הבתים בחצר וליכא למיגזר אי שרית להוציא כלים ששבתו בזו להכניסן לחברתה אתי לאפוקי נמי לה כלי הבית, רש״י), אבל עירבו (כל חצר לעצמה, ולא עירבו ב׳ החצירות יחד, רש״י) לא (אסור לטלטל מזו לזו אפילו כלי החצר, רש״י), דגזרינן דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר (דכיון דשכיחי מאני דבתים בחצר, גזרינן דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים שבחצר זו לחצר זו, רש״י), ושמואל אמר בין עירבו בין שלא עירבו. וכן אמר ר׳ יוחנן בין עירבו ובין שלא עירבו). תוס׳ שבת קלא, א ד״ה מי (אנן קי״ל דאפילו עירבו חצרות עם בתים מותר לטלטל, דהא רב דאסר בעירבו, לטעמיה דפסיק כרבי שמעון דוקא בלא עירבו, אבל רבי יוחנן פסיק כרבי שמעון בין עירבו בין לא עירבו, וכרבי יוחנן קי״ל). משמעות רי״ף רא״ש, כמבואר בב״י (וזהו דעת הרי״ף והרא״ש שהשמיטו הא דרב). דעה האי׳ בשו״ע שהביא בסתם (בין עירבו חצרות עם הבתים בין לא עירבו). ט״ז ס״ק א (דקי״ל חצירות ומבוי רשות אחת הם אפילו בעירבו בחצירות).

עי׳ במה שכתבתי בסי׳ שנ בקונטרס אחרון ס״ק א (משמעות השו״ע לפסוק כסברא הראשונה שהביא בסתם, והיא דעת רוב הפוסקים, עיין ב״י, ומכללם הרי״ף והתוס׳. וידוע מ״ש מהר״ם שבכל מקום פוסקים כו׳), והוא במרדכי כתובות סי׳ קע (פסק הר״ם ... נהגו לפסוק כרב אלפס, בדבר שלא נחלקו עליו התוס׳). וראה מראי מקומות וציונים.

וכן מותר לטלטל מחצר לחצר, אף אם עירבו בחצר זו, כנפסק בשו״ע סי׳ שעב ס״א (ואף על פי שעירבו בני חצר לעצמן, דשכיחי מאני דבתים בחצר, מותר לטלטל כלים ששבתו בחצר זו לחצר אחרת, ולא חיישינן שמא יטלטל גם כלים ששבתו בבית לחצר אחרת).

[1082] רש״י שבת שם בד״ה מותר לטלטל בכולה (מה שנמצא בתוכו, או בגדיו שהוציאן מן הבית לתוכו דרך מלבוש, פושטן ומטלטלן בכולו לדברי הכל).

ותו׳ עירובין צ״א ע״ב בד״ה וכלים (ששבתו בחצר מותר לטלטל בחצר, פירוש בכל חצירות, דאי באותו חצר ותו לא, אפילו שבתו בבית נמי). וראה אבני נזר סי׳ שא אות ב.

וכן משמע מלשון טוש״ע סי׳ שע״ב סוף ס״א (ואף על פי שעירבו בני חצר לעצמן דשכיחי מאני דבתים בחצר, מותר לטלטל כלים ששבתו בחצר זו לחצר אחרת, ולא חיישינן שמא יטלטל גם כלים ששבתו בבית לחצר אחרת), הרי שכל החשש (לדעת האוסרים) הוא ״שמא יטלטל גם כלים ששבתו בבית לחצר אחרת״, שזה אסור, אבל מותר לטלטל בתוכו יותר מד׳ אמות.

ולא דמי להא דרב דף פ״ט, א (איתמר רב אמר אין מטלטלין בו (לרבנן, בגג הסמוך לחבירו, רש״י) אלא בד׳ אמות (דכיון דלרבנן כל אחד רשות לעצמו והן פרוצין זה לזה, אוסרין זה על זה, דהוה ליה רשות פרוצה במלואה למקום האסור לה, רש״י)), ותוס׳ שם ד״ה רב (ואף על גב דגבי כלים ששבתו בתוכו הוי נפרץ במילואו למקום המותר לו, מכל מקום חשיב שפיר נפרץ במילואו למקום האסור, לכלים ששבתו בתוך הבית), ודו״ק. ואף דאנן קיי״ל כרבי שמעון שמותר לטלטל מגג לגג, ומכל שכן שמותר לטלטל בגג זה בכולו. מכל מקום לכאורה יש ללמוד מכך לדידן בכלים ששבתו בבית והוציאם למבוי, שאסור לטלטלם משם לחצר. אמנם יש לחלק ביניהם, דלא דמי זה לזה.

וכעין זה הוא לעיל סי׳ שנח סי״ז (אבל אסור לטלטל מקרפף זה לבית, ומבית לתוכו, שהרי במקום הזרוע שבו נתבטלה הדירה ודינו כקרפף שלא הוקף לדירה שאין מטלטלין ממנו לבית כמו שנתבאר למעלה, ואם כן גם בהמותר שלא נזרע אסור, שהרי אין מחיצה מפסקת ביניהם והם פרוצים זה לזה במילואם. ויש מתירין בהמותר שלא נזרע, שלא אמרו פרצה במילואה אוסרת, אלא כשנפרצה למקום האסור מצד עצמו, כגון כרמלית גמורה, אבל כאן שמקום הזרוע האסור אין איסורו אלא מחמת הבית, אינו אוסר על השאר שלא נזרע, אף על פי שהוא פרוץ לו במילואו. ויש להחמיר כסברא הראשונה)), ובהגהה שם (שבהערה קיד). לקמן סי׳ תג (ובתוך אלפיים, דעת ר״י בתוספות שם שאין לטלטל אלא בד׳ אמות, דלענין טלטול כי אורחיה חשבינן כנפרצה למקום האסור לה, ודעת הט״ז שאין זה דומה לנפרצה למקום האסור, כיון שאין איסור בטלטול חוץ לאלפיים אלא מחמת שאינו יכול לילך לשם ולטלטל, אבל הטלטול בעצמו אין בו איסור, שהרי רשות היחיד גמורה היא, ולכן אינו אוסר את מקום הפרוץ לו שיכול לילך בו, ולכן מותר גם לטלטל, כיון שאם היה יכול לילך חוץ לאלפיים היה גם כן מותר לטלטל משם. ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי סופרים), ושם נסמן (הערה 1575).

וכאן מיירי שאינו פרוץ במילואו, ומה שיש פתח ביניהם אינו אוסר לטלטל שם ביותר מד׳ אמות.

[1083] רב ששת צא, סע״א (מתיב רב ששת, רבי שמעון אומר אחד גגות אחד חצירות ואחד קרפיפות רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן, ולא לכלים ששבתו בתוך הבית ... בשלא עירבו היכי משכחת לה מאני דבתים בחצר, הוא מותיב לה והוא מפרק לה, בכומתא וסודרא), ופרש״י (ששבתו בתוך הבית והוציאן לחצר דרך מלבוש).

[1084] סעיף א (כלים ששבתו בבית והוציאן לאחת מרשויות אלו אפילו בהיתר, כגון לחצר מעורבת של בית זה, ואפילו הוציאם בדרך מלבוש, אסור לטלטלם לחצר אחרת או לגג של אחר או לקרפף המוקף לדירה של אחר (שהכלים ששבתו בבית בכל מקום שהם דינם כאלו הם בבית, שאסור לטלטלם ממנו למקום אחר שלא עירבו עמו)).

שפט נכרי שיש לו חלון פתוח למבוי

ובו סעיף אחד

א נכרי הדר במבוי ויש לו חלון אחורי ביתו פתוח לבקעה או לקרפף, אפילו אין בחלון אלא ד׳ טפחים על ד׳ טפחים, אינו אוסר על בני מבוי, אפילו מכניס ומוציא גמלים וקרונות דרך המבוי כל היום, מפני שחפץ יותר באותו שפתוח לו מאחוריו לבדו, שיש לו אויר הרבה שם[1085], ונעשה פתחו למבוי כאילו אינו רגיל בו, שאינו אוסר[1086]. והוא שיש בבקעה או בקרפף יותר מבית סאתים, שאוירו רב, אבל בית סאתים, קטן הוא, ואינו נוח לו יותר מהמבוי[1087].

וישראל שיש לו פתח למבוי ופתח מאחריו לקרפף, ושכח ולא עירב, אם הקרפף יותר מבית סאתים, אוסר על בני מבוי, לפי שאין הקרפף ראוי לו להשתמש בו בשבת, שאין מטלטלין בו אלא בד׳ אמות[1088], ואם הוקף לדירה, אפילו הוא יותר מבית סאתים אינו אוסר[1089] [ואם הוא בית סאתים, אף שלא הוקף לדירה אינו אוסר[1090]], כיון שהקרפף ראוי לו להשתמש בו בכלים ששבתו בתוכו[1091]. אבל כלים ששבתו

דברי שלום

וראה גם לעיל סי׳ שעו ס״ד.

[1085] רב יהודה אמר שמואל סז, א (נכרי שיש לו פתח ארבעה על ארבעה פתוח לבקעה, אפילו מכניס ומוציא גמלים וקרונות כל היום כולו דרך מבוי, אין אוסר על בני מבוי. מאי טעמא, בפיתחא דמיחד ליה בההוא ניחא ליה (משום דאיכא אוירא טפי ממבוי, רש״י). איבעיא להו פתוח לקרפף מהו, אמר ר׳ נחמן בר אמי משמיה דאולפנא, אפילו פתוח לקרפף (ניחא ליה ביה טפי, דאיכא אוירא טפי ממבוי, ואינו אוסר על בני מבוי, רש״י)). טור ושו״ע (גוי הדר במבוי ויש לו חלון אחורי ביתו פתוח לבקעה או לקרפף, אפילו אין בו אלא ד׳ טפחים על ד׳ טפחים, אינו אוסר על בני מבוי, אפילו מכניס ומוציא גמלים וקרונות דרך המבוי כל היום, שחפץ יותר באותו שפתוח לו מאחוריו לבדו שיש לו אויר).

וכעין זה לעיל סי׳ שפה ס״ד (ישראל שהמיר ויש לו בית בשכונת היהודים ... אם יש לו פתח אחר לשכונת הנכרים, אפילו הוא פתח קטן וצר (שאינו רגיל בו לעולם, ואפילו אינו פתח גמור אלא חלון ד׳ על ד׳), אינו אוסר עליהם (לפי שבאותו פתח או חלון הפתוחים לשכונת הנכרים הוא חפץ בהם יותר מבפתח הגדול שלשכונת היהודים, כיון שהמיר לדתם, ונעשה פתח זה כאלו אינו רגיל לילך בו כלל לשכונת היהודים, ואינו אוסר עליהם, אף על פי שמכניס ומוציא דרך עליהם גמלים וקרונות כל היום כולו שיתבאר בסי׳ שפ״ט)).

[1086] טור ושו״ע שם (והוי פתחו למבוי כמו שאינו רגיל, שאינו אוסר), וכדלעיל סי׳ שפו ס״ט (זה שרגילה בו אוסרת וזה שאינה רגילה בו אינה אוסרת).

[1087] רבה ורב יוסף שם רע״ב (נכרי, בית סאתים אוסר, יותר מבית סאתים אינו אוסר (אם היה לו פתח לקרפף בית סאתים ופתח למבוי, עדיין אוסר על בני מבוי, דאוירא דקרפף לא נפיש, אבל אם יותר מבית סאתים, נפיש אוירא, ובהיא ניחא ליה ואינו אוסר, רש״י)). טור ושו״ע (והוא שיש בבקעה או בקרפף יותר מסאתים, אבל אם אין בו אלא סאתים, קטן הוא ולא ניחא ליה ביה).

[1088] רבה ורב יוסף שם (וישראל (שיש לו פתח לקרפף ופתח למבוי ושכח ולא עירב במבוי, רש״י), בית סאתים אינו אוסר, יותר מבית סאתים אוסר (אם קרפף בית סאתים הוא שראוי להשתמש בו, אינו אוסר על בני מבוי, ואע״ג דלגבי נכרי חשיב זוטרא, לגבי ישראל נפיש, דהא בשבת ליכא הוצאת משואות יתירין וסגי בהכי, ונפיש אוירא ממבוי, אבל יותר מבית סאתים, דכרמלית הוא, כגון שלא הוקף לדירה, כיון דאסיר ליה לאישתמושי לא ניחא ליה ביה, ואוסר על בני מבוי, רש״י)). טור ושו״ע (וישראל שיש לו פתח למבוי ופתח מאחוריו לקרפף, ושכח ולא עירב, אם הקרפף יותר מסאתים, אוסר, לפי שאינו ראוי לו ואינו מסתלק מן המבוי).

[1089] רש״י שם ד״ה ישראל (כגון שלא הוקף לדירה). משמעות רמב״ם פ״ה ה״י (יתר מבית סאתים, הואיל ואסור לטלטל מחצר לאותו הקרפף, אינו סומך אלא על פתח של מבוי). מ״מ שם (פירוש, כל זה בשלא הוקף לדירה, שאם הוקף לדירה, אפילו יותר מבית סאתים אינו אוסר, וביאור זה מובן מדברי רבינו). דעה הא׳ בטור ושו״ע שם (ואם הוקף לדירה, אפילו יותר מסאתים אינו אוסר כיון שראוי לו). ב״י (והרב המגיד בפ״ה מהלכות עירובין כתב כדברי רש״י, ושכן משמע מדברי הרמב״ם, והכי נקטינן).

[1090] כן הוא בגמרא וברמב״ם ובטור שם. וכן הגיה בקונטרס השלחן [ובדפוס ראשון נחסרה כאן שורה שלימה. כולל גם הציון למ״א דלהלן]. וראה מראי מקומות וציונים.

[1091] מ״א ס״ק א (צ״ע, דאפילו בית סאתים אסור, דאינו ראוי לו, דאסור להוציא מבית לקרפף כמ״ש סימן שע״ב. ואפשר כיון דשרי לטלטל בתוכו ניחא ליה ביה, משא״כ ביותר מסאתים).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

בבית, אסור להוציאם לתוכו, כמו שנתבאר בסי׳ שנ״ח[1092] ושע״ב[1093] :

[1092] ס״ד (אפילו בפחות משיעור זה אינו מותר לטלטל מתוכו לחצר או מחצר לתוכו אלא כלים ששבתו בתוכו או בחצר, אבל כלים ששבתו בבית והוציאם לחצר, אסור לטלטל לתוכו, וכן כלים ששבתו בתוכו והכניסן לחצר אסור לטלטלן לבית ... לפי שמקום זה שלא הוקף לדירה הוא רשות בפני עצמה מוחלקת מהבית שהוא מקום דירה ממש).

[1093] ס״א (קרפף שלא הוקף לדירה, אפילו הוא פחות מבית סאתים אין עירוב מועיל, שאפילו הוא שלו אסור להוציא לתוכו כלים ששבתו, כמו שנתבאר בסי׳ שנ״ח).

שצ מבוי שצדו אחד נכרי וצדו אחד ישראל

ובו ב׳ סעיפים

א מבוי שדרים בו נכרי וישראל אחד, שמותר לטלטל במבוי כמו שיתבאר בסי׳ שצ״א[1094], ויש בית אחד אצל ביתו של זה ואינו פתוח למבוי זה, אלא למבוי אחר או לרשות הרבים, ויש חלון בינו לישראל הדר במבוי זה, אינו יכול לערב עמו על ידי החלון שביניהם כדי להוציא כליו למבוי זה דרך ביתו של זה הפתוח למבוי זה[1095], לפי שאסור לעשות סיוע ליחיד הדר עם נכרי[1096], כמו שנתבאר בסי׳ שפ״ב[1097]. ואפילו אם ישראלים רבים דרים בחצר אחת, הרי הם כיחיד לענין טלטול במבוי[1098], כמו שיתבאר בסי׳ שצ״א[1099]. אבל אם יש פתח ביניהם יכול לערב עמו[1100], כמו שנתבאר בסי׳ שפ״ב[1101] :

[1094] ס״א (ככל משפטי ישראל עם הנכרי בחצר, כן הוא במבוי או בעיר המוקפת חומה, שאין איסור לטלטל במבוי או בעיר של נכרים עד שיהיו שתי חצירות של ישראל פתוחות לתוכן, והן אוסרות זו על זו).

[1095] רב עד, ב (מבוי שצידו אחד עובד כוכבים וצידו אחד ישראל, אין מערבין אותו דרך חלונות להתירו דרך פתחים למבוי), לפרש״י (אם יש בתי ישראל אצל ביתו של ישראל זה, פתוחות לרשות הרבים ולא למבוי, וחלונות ביניהם, אין מערבין זה עם זה דרך חלונותיהם להוציא כליהם למבוי דרך פתחו של זה שפתוח למבוי), ותוס׳ שם ד״ה מבוי. טור ושו״ע ס״א (מבוי שצדו אחד גוי וצדו אחד ישראל, ובית של ישראל אחר אצלו פתוח לרשות הרבים ולא למבוי, וחלון בינו לבין ישראל הדר במבוי, אינו יכול לערב דרך החלון שביניהם להוציא כליו למבוי דרך בית ישראל שכנו הפתוח למבוי).

[1096] גמרא שם ע״ב (אסור לעשות יחיד במקום עובד כוכבים), ופרש״י (לדור יחיד במקום עובד כוכבים, שלא ילמד ממעשיו, לפיכך לא יערבו אלו עמו ולא ישתמשו עמו במבוי, כדי שיהא יחיד ויירא מן העובד כוכבים שלא יהרגנו ויצא), וראי״ש פ״ו סכ״א (כלומר אסור לעשות סיוע ליחיד שידור עם נכרי, ומתוך שאנו אוסרים לישראל הדר אצלו לערב עמו, לא ישאר יחיד אצל הנכרי).

[1097] סעיף כא (חצר שישראל אחד ונכרים דרים בה, ויש בית אחד של ישראל אצל ביתו של זה, ואינו פתוח לחצר זו אלא לבית זה הוא פתוח בחלונות ולא בפתח גמור, אינו יכול לערב עמו על ידי החלונות שביניהם כדי להוציא כליו לחצר זו דרך בית זה הפתוח לחצר זו, לפי שאסור לעשות סיוע ליחיד שידור עם נכרי שלא ילמוד ממעשיו, לפיכך אמרו שלא יערב זה עמו ולא ישתמש עמו בחצרו כדי שיהיה יחידי בחצרו ויתיירא מהנכרי שלא יהרגנו ויצא משם), וכן הוא כאן לענין מבוי.

[1098] תוס׳ שם (אור״י דאפילו היו הרבה בתים וכל אחד פתוח לחצר, לגבי מבוי הוי כל בני חצר אחת יחידים במקום נכרי, כמו בחצר שיש בה נכרי ובית אחד של ישראל, דאינה אוסרת לרבי אליעזר בן יעקב, אפילו יש הרבה ישראלים באותו בית כולהו חשיבי יחיד במקום נכרי). ראי״ש פ״ו ס״א (ויראה לי דאפילו יש כמה בתים של ישראלים פתוחין לחצר אחת, מותרין לטלטל בכל העיר, כמו ששני ישראלים בבית אחד איקרו יחיד במקום נכרי לגבי החצר, כמה בתים פתוחים לחצר אחת מיקרו יחיד במקום נכרי לגבי המבואות, עד שיהא שתי חצירות של ישראל פתוחות למבוי ואוסרין זה על זה במבוי, אז הנכרי אוסר עליהם). טור ושו״ע סי׳ שצא ס״א (אע״פ שהם רבים, שבני החצר גבי מבוי חשובים כיחיד בחצר).

והיינו שדינם כמו בחצר, שנתבאר לעיל סי׳ שפב ס״א (אם ישראלים רבים דרים בבית אחד אינו אוסר עליהם, אע״פ שאינם יראים ממנו, כי לא רצו חכמים לחלוק בין בית שדר בו אחד לבית שדרים בו הרבה, והתירו בבית אחד בכל ענין).

[1099] סעיף א (אבל בחצר אחת של ישראל, אפילו יש בה הרבה בתים, הם חשובים כיחיד לענין טלטול בעיר, ואין צריך לשכור מן הנכרים).

[1100] (ור״י פירש, דדוקא חלונות נקט, דאז אסור לערב, שיש לחוש שיבטח זה הדר בחצר בשכניו המשתמשין עמו ויתייחד עם הכותי במבוי ויזיקנו הכותי, אבל אם יש פתחים ביניהן, מותר לערב, דמרתת הכותי טובא ולא יזיקנו, כיון שדרך פתחים יכולין לבא שם). ראי״ש פ״ו ס״א (ור״י פירש דדוקא נקט חלונות, משום דכי לא מערבי בהדי הדדי מירתת ישראל ולא דייר בהדי נכרי, וכי מערבי אהדדי לא מירתת. אבל דרך פתחים, כיון דאפילו אם לא מערבין

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ב מבוי שדרים בו ישראלים ונכרי, בענין שהנכרי אוסר עליהם במבוי, ויש חלונות פתוחות בשכונות הישראלים מבית לבית או מחצר לחצר, ועירבו יחד על ידי החלונות שביניהם, אף על פי שנעשו כאנשי בית אחד ומותרים להוציא ולהכניס דרך חלונות מבית לבית ומחצר לחצר, הרי אלו אסורים להשתמש במבוי דרך פתחיהם עד שישכרו מן הנכרי, שעל ידי עירוב אינן נעשים כיחיד במקום נכרי[1102], כמו שנתבאר בסי׳ שפ״ב[1103]:

דברי שלום

שכיח דדייר, לא מירתת, דכיון שיש פתח ביניהם נראה לו כאילו דרין עמו בביתו, ושרי לערב בהדיה, כיון דבלאו עירוב נמי שכיח דדייר). דעה הא׳ בטור ושו״ע שם (אבל אם פתח ביניהם, מותר).

והקשה בחידושי צמח צדק סד, ב (וצ״ע ... לא הקיל רבי אליעזר בן יעקב רק כשאין צריך עירוב כלל, אבל כשצריך עירוב בחצר, אפשר לא הקיל גם בעיר, דבלאו הכי לא שייך הטעם חד לא שכיח כו׳). והיינו שכל ההלכה, שרבים הדרים בבית אחד יש להם דין יחיד, למדים מהאמור במשנה סא, ב (הדר עם העכו״ם בחצר ... רבי אליעזר בן יעקב אומר, לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זה על זה), ורבים הדרים בבית אחד אינם אוסרין זה על זה. משא״כ כמה בתים שבחצר אחת אוסרים זה על זה וצריכים עירוב, אם כן מדוע לא יאסור עליהם הנכרי שבמבוי.

וראה לקמן סי׳ שצא ס״א (לענין טלטול במבוי כל הדיורים שבחצר נחשבים כדירה אחת, כיון שכולם יוצאים למבוי בפתח אחד, דהיינו בפתח החצר, ובפתח זה הוא שאוסרים במבוי, ולכן נעשית החצר לענין לאסור במבוי כאלו הוא בית אחד שדרים בו רבים), ושם נסמן (הערה 1107).

[1101] לעיל שם (אבל אם הם פתוחים זה לזה בפתח גמור מותר לערב עמו, לפי שאף אם לא יערב עמו ולא ישתמש בחצרו לא יתיירא מהנכרי, לפי שנראה לו כאלו דר עם ישראל זה בביתו, כיון שבתיהם פתוחים זה לזה בפתח גמור).

[1102] **רב שם** (מבוי שצידו אחד עובד כוכבים וצידו אחד ישראל, אין מערבין אותו דרך חלונות להתירו דרך פתחים למבוי), **לפירוש הרמב״ם** פ״ה הי״ח, ושו״ע ס״ב (מבוי שצדו אחד גוי וצדו אחד ישראלים, והיו חלונות פתוחות מחצרם לחצרו של ישראל ועירבו כולם דרך חלונות, אף על פי שנעשו כאנשי בית אחד ומותרים להוציא ולהכניס דרך חלונות, הרי אלו אסורים להשתמש במבוי דרך פתחים, עד שישכרו מן העכו״ם).

אבל מותר להוציא מבית הישראל לבית הנכרי על ידי פתח שביניהם, או מחצר הישראל לחצר הנכרי, כדלעיל סי׳ שפב ס״ה (והערה 802).

[1103] סעיף כב (חצר שישראלים ונכרי שרויים בה, וחלונות פתוחים מבית ישראל זה לבית ישראל זה, ועירבו על ידי החלונות שביניהם, אע״פ שהם מותרים להוציא מבית לבית דרך החלונות, הרי הם אסורים להוציא דרך פתחיהם (הפתוחים לחצר) מפני הנכרי (שאוסר עליהם החצר), עד שישכיר (להם רשותו שבחצר)). וכן הוא כאן לענין מבוי.

שצא דין ביטול רשות לאותן ששכחו לערב

ובו ג׳ סעיפים

א ככל משפטי ביטול למי ששכח ולא עירב בחצירו, כן הוא במבוי, שאם שכחה חצר אחת ולא נשתתפה מבטלת רשותה לשאר בני המבוי, או הם לה[1104].

וכשהיא מבטלת להם היא נעשית כאורח אצלם, אע״פ שיש בה דיורים הרבה, ואין הרבים נעשים אורחים[1105], מכל מקום לענין טלטול במבוי כל הדיורים שבחצר נחשבים כדירה אחת[1106], כיון שכולם

[1104] **טור ושו״ע** ס״א (ככל משפטי ביטול למי ששכח ולא עירב בחצרו, כן הוא במבוי, שאם שכחה חצר אחת ולא נשתתפה, מבטלת רשותה לשאר בני המבוי, או הם לה).

והיינו כשאין החצר פתוחה אלא למבוי זה. אבל אם פתוחה גם למבוי אחר, נתבאר לעיל סי׳ שפו ס״ט (המבוי, הואיל ותשמישו שוה לכל החצרות הרגילות בו, הרי הן אוסרות זו על זו אפילו בהעברה ברגל לבד בשבת, אע״פ שמסלקת את עצמה מלהשתמש בו מחמת איסור מפני שלא עירבו יחד), ושם נסמן (הערה 1058).

סיכום פרטי הלכה זו – לעיל סי׳ שפ ס״א (הערה 679).

[1105] כדלעיל סי׳ שפ ס״ה (שהרבים לגבי יחיד אינן דומין כאורחים אצלו), וס״ו (וכן רבים שלא עירבו שביטלו רשותם לרבים שעירבו, אינם נעשים אורחים אצלם, ודינם כרבים לגבי יחיד).

[1106] טור ושו״א שם (אף על פי שהם רבים, שבני החצר גבי מבוי חשובים כיחיד בחצר). ונדחקו המפרשים בפירוש הדברים, ומבאר כאן שהכוונה היא, שאם בני חצר אחת מבטלים רשותם לשאר בני המבוי, נחשבים כאחד ונעשים אורחים. אבל אם כמה חצרות (שעירבו בינם שלא דרך המבוי) מבטלים חצרותיהם לשאר בני המבוי, אינם נחשבים כיחיד, ואין הרבים נעשים אורחים.

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

יוצאים למבוי בפתח אחד, דהיינו בפתח החצר, ובפתח זה הוא שאוסרים במבוי[1107], ולכן נעשית החצר, לענין לאסור במבוי, כאילו הוא בית אחד שדרים בו רבים.

לפיכך ככל משפטי ישראל עם הנכרי בחצר, כן הוא במבוי, או בעיר המוקפת חומה, שאין איסור לטלטל במבוי או בעיר של נכרים עד שיהיו שתי חצירות של ישראל פתוחות לתוכן, והן אוסרות זו על זו, אזי צריך לשכור מן הנכרים, אבל בחצר אחת של ישראל, אפילו יש בה הרבה בתים, הם חשובים כיחיד לענין טלטול בעיר, ואין צריך לשכור מן הנכרים[1108]. והוא שתהא העיר מוקפת לדירה[1109], כמו שנתבאר בסי׳ שס״ג[1110]. וסתם עיירות מוקפות לדירה, שבונין בתים תחלה ואחר כך מקיפים אותם, אבל סתם מבצרים (שקורין שלא״ס), אינן מוקפים לדירה[1111]:

ב כשיש בעיר ב׳ חצרות של בתי ישראל, צריכים לשכור מכל חצר וחצר של נכרי, ואין מועיל מה שישכרו משר העיר[1112].

במה דברים אמורים בשר שאין הבתים שלו, וגם אין לו רשות להשתמש בבתי בני העיר כלל, ואפילו בשעת מלחמה שצריך להושיב אנשי המלחמה וכלי מלחמתם בבתי בני העיר, אינו נעשה על פי השר

דברי שלום

ולמדים זאת ממה שנחשבים כדירה אחת לענין נכרי שאינו אוסר עליהם (כדלקמן בסמוך, ולעיל סי׳ שצ ס״א), ומקורה תוס׳ עד, ב ד״ה מבוי (אור״י דאפילו היו הרבה בתים וכל אחד פתוח לחצר, לגבי מבוי הוי כל בני חצר אחת יחידים במקום נכרי, כמו בחצר שיש בה נכרי ובית אחד של ישראל, דאינה אוסרת לרבי אליעזר בן יעקב אפילו יש הרבה ישראלים באותו בית כולהו חשיבי יחיד במקום נכרי). רא״ש פ״ו ס״א (ויראה לי דאפילו יש כמה בתים של ישראלים פתוחין לחצר אחת, מותרין לטלטל בכל העיר, כמו ששני ישראלים בבית אחד איקרו יחיד במקום נכרי לגבי החצר, כמה בתים פתוחים לחצר אחת מיקרו יחיד במקום נכרי לגבי המבואות, עד שיהא שתי חצירות של ישראל פתוחות למבוי ואוסרין זה על זה במבוי, אז הנכרי אוסר עליהם).

[1107] תוס׳ שם (ואע״פ שיש בתים של ישראל פתוחין לתוך אותו בית, כיון דלא עיילי למבוי אלא דרך אותו בית, חשיבי כולהו יחיד במקום נכרי). וראה לעיל סי׳ שצ (הערה 1100).

[1108] טור ושו״ע שם (עד שיהיו שתי חצרות של בתי ישראל בעיר, אבל חצר אחת, לא, אפילו אם הרבה בתים של ישראל פתוחים לתוכה).

[1109] ב״י ד״ה ודבר פשוט (ודבר פשוט הוא שצריך שתהא העיר מוקפת חומה לדירה, ואז יהיה מותר לטלטל בה). שו״ע שם (והוא שתהא העיר מוקפת חומה לדירה).

[1110] סעיף מג (אם כל העיר מוקפת תל, והיקף זה היה קודם בנין העיר, אין תל זה עולה למחיצה למבואות העיר, לפי שהיקף התל לא הוקף לדירה, כיון שהיה קודם בנין הבתים, ואם כן כל העיר היא יושבת בתוך היקף שאינה לדירה, שאסור לטלטל בו כשהוא יותר מבית סאתים).

[1111] פסקי עירובין למהר״ם מרוטנבורג סי׳ קה (וסתם עיירות הם מוקפות לדירה, אבל מבצרים, סתמייהו הוקפו ולבסוף ישבו). רא״ש פ״ד ס״י (וכתב רבינו מאיר ז״ל דסתם עיירות מוקפות לדירה הם, דאין דרך להקיף מחיצה עד שיבנו הבתים תחלה, אבל מבצרים, סתמייהו הוקפו ולבסוף ישבו). טור סי׳ תא, ושו״ע כאן (וסתם עיירות הן מוקפות לדירה, וסתם מבצרים אינם מוקפים לדירה). ט״ז ס״ק ב (וסתם מבצרים, פירוש כגון מה שאנו קורין בל״א שלא״ס, שהוא מוקף תחלה בחומה ואחר כך בונים בתוכו בתים, משא״כ בכל העיירות, שבונין בתים תחלה ואחר כך מקיפין חומה סביבם).

וכן הוא לקמן סי׳ תא ס״א (וסתם עיירות מוקפות לדירה, שבונים בתים תחלה ואחר כך מקיפים אותם, אבל סתם מבצרים אינן מוקפים לדירה), וס״ב (וכן מבואות שלנו המתוקנים בצורת פתח, נקראים מוקפים לדירה, שהרי בונים בתים תחלה ואחר כך עושים צורת פתח).

[1112] מהר״ם מרוטנבורג בתשב״ץ סי׳ עה (שני יהודים הדרים בעיר אחת, שאין די להם במה שקונים הרשות מן שר העיר לעשות עירוב, אלא צריכים לשכור מכל בית ובית שדרים שם גוים, אף על פי שכל הבתים של השר הם). מרדכי רמז תקט (פסק רבינו מאיר בשני יהודים הדרים בכרך אחד, שאין די בזה שקונין רשות מן השר, לערב, אלא צריכין לשכור מכל אחד). טור ושו״ע ס״א (וכשיש ב׳ חצרות של בתי ישראל בעיר, צריכים לשכור מכל חצר וחצר של גוי, ואין מספיק במה שישכור משר העיר).

*

ולא הביא כאן הדעה שהובאה ברמ״א (ויש אומרים דדוקא לענין להוציא ולהכניס לרשות העכו״ם, אבל לטלטל במבוי יכול לשכור מן השר, שהרי דרך המבוי הוא של השר, ויכול לסלק כל העכו״ם משם).

ואפשר שהוא מטעם המובא בהערה הבאה, שאין לשכור משכירו ולקיטו אלא אם כן הוא שכירו ולקיטו שבביתו, ולא סגי במה שהוא שכירו ולקיטו שבחצר, או שבמבוי.

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

אלא על פי עצה והנהגת יועצי המדינה, כמנהג קצת עיירות שאין למלך ולשר עליהם שררה ושולטנות, כי אם לגבות מיסים ידועים ולשפוט משפטיהם, אבל שאר צרכי העיר אינם נעשים רק על פי יועצי המדינה ומנהיגיה. אבל עיירות שצרכיהן אינם נעשים אלא על פי המלך או השר והנהגתם, או על פי הממונים שלהם, ודאי ששכירות מהשר ההוא, או מהממונה, או אפילו משכירו ולקיטו (שבביתו[1113]), מועיל, שהרי יש לו רשות להושיב אנשיו וכלי מלחמתם בבתי בני העיר בשעת מלחמה שלא מדעתם, וכל מי שיש לו רשות להניח חפציו בבית הנכרי או בחצרו נעשה כשכירו ולקיטו, ויכול להשכיר רשותו שלא מדעתו, ואפילו שכירו ולקיטו של זה הנעשה כשכירו ולקיטו יכול להשכיר[1114], כמו שנתבאר בסימן שפ"ב[1115]:

ג ישראלים הדרים בחצר אחת בעיר של נכרים המוקפת חומה, ועברו ישראלים אחרים דרך שם ונתאכסנו בחצר אחרת של נכרי, אינם אוסרים בעיר עד לאחר ל' יום[1116], כמו שנתבאר בסימן ש"ע[1117] באורח שנתארח בחצר.

[1113] וכן הוא לעיל סי' שפב סי"ד (משכירו ולקיטו (שבביתו) שוכרים), ושם נסמן (הערה 847).

[1114] ב"י ד"ה ומ"ש רבינו ואין מספיק (על כרחך לומר שאין דברים הללו אמורים אלא בשר שאין הבתים שלו, וגם אין לו רשות להשתמש בבתי בני העיר כלל, ואפילו בשעת מלחמה שצריך להושיב אנשי המלחמה וכלי מלחמתם בבתי בני העיר אינו נעשה על פי השר, אלא על פי עצה והנהגת יועצי המדינה נעשים כל הדברים, כמנהג קצת עיירות שאין למלך ולשר עליהם שררה ושולטנות כי אם לקבל מסים ידועים ולשפוט משפטיהם, ושאר כל צרכי העיר אינם נעשים רק על פי יועצי המדינה ומנהיגיה הנקראים בלשונם דיגידורי"ש. אבל עיירות שצרכי העיר אינם נעשים אלא על פי המלך והשר והנהגתו, או על פי הממונים שלהם, ודאי שהשכירות מהמלך ההוא או השר ההוא מהני, שהרי יש לו רשות להושיב אנשי מלחמתו וכלי מלחמתם בבתי בני העיר בשעת מלחמה שלא מדעתם ... וכן הורה מורי דודי מהר"ר יצחק קארו זכרונו לברכה לבני שיטי"ליאש, וכתב שהיו יכולין לשכור מבן המלך שהיה אז שם אדון העיר, או משומר החומות, דהוה ליה בן המלך או שומר החומות שכירו ולקיטו של מלך ... והביא ראיה מתשובת הריב"ש (סי' תכז) שכתב וזה לשונו, ואם כן בנדון זה יש לומר, שכיון שדבר ידוע שהאדון יכול להניח כלים בבתי אנשיו ואין מוחה בידו, ואין זה שלא כדין שכך נהגו, אם כן לא גרע משכירו ולקיטו ... והממונה שלו כמוהו, שהרי גם הממונה יכול מטעמו להניח כלי האדון בביתם, ואם כן חזר הוא להיות בעד האדון ומטעמו כשכירו ולקיטו של כל אחד ואחד עכ"ל. ומדברי תשובה זו נראה ששוכרין משכירו דשכירו, כל ששכירו יש לו רשות לקחת שכיר שיהיה לו רשות להשתמש בכל הבית הוה ליה כשכיר בעל הבית עצמו). שו"ע שם (במה דברים אמורים בשר שאין הבתים שלו, וגם אין לו רשות להשתמש בבתי בני העיר כלל אפילו בשעת מלחמה (אלא על פי יועצי המדינה, מ"א). אבל במקום שכל צרכי העיר אינם נעשים אלא על פי השר או הממונה שלו, ודאי ששכירות מהשר ההוא או משכירו ולקיטו מהני, שהרי יש לו רשות להושיב אנשיו וכלי מלחמתו בבתי בני העיר בשעת מלחמה שלא מדעתם).

וראה שו"ת צמח צדק חו"מ סי' מט אות ב (הב"ח באו"ח סי' שצ"א דאפילו לענין עירוב לא מהני כה"ג שכירות רשות משר העיר עיי"ש באריכות, דאפילו יש לו רשות להניח כליו שם, ומשום דלא דמי למשכיר כיון שאין הבתים שלו, אלא שיש לו עליהם רק חוב קבוע ליתן לו מס בכל שנה כו', והב"י לא הקיל אלא משום דסבירא ליה דבשיש לו רשות להניח כליו שם לא גרע משכירו ולקיטו).

[1115] סוף סעיף יד (אפילו שכירו של שכירו יכול להשכיר כמו השכיר עצמו), וסי"ז (והוא הדין אם שכר מגזבר המלך ונסתלק הגזבר ... ועדיין הוא אוכל פרס שלו, הרי הוא כשכירו ולקיטו, ושוכרין ממנו לכתחלה ... והוא הדין ששוכרים מעבדי עבדיו, כמו ששוכרים משכירו של שכירו).

[1116] לדעה זו הראשונה, יכולים גם האורחים לטלטל בעיר. תרומת הדשן סי' עו (דנראה דשפיר מוכח בתלמודא דאין בעל הבית אוסר על האורח כלל, אפילו אם מתארח בבית אחר. דתנן (סט, ב) ביטל להן רשותו שלהן מותר לו ולהן, ומפרש בגמרא משום דהוי כאורח גבייהו. ואף על פי דהתם אינו מתארח בביתם, אלא מפני שבטל רשותו חשיב כאורח, ומותר הוא עצמו בשלהם, ואינהו לא אסרי עליה משום דהוי כאורח לגבייהו. כל שכן אורח ממש, דלא הוי ליה כח דירה מעולם בחצר, שאין בעל הבית אוסר עליו ... אלא דרך קבע יותר מל' יום). ב"י ד"ה ישראל הדר יחידי (ישראל הדר יחידי בעיר של גוים שהיא מוקפת חומה, ועבר יהודי אחר דרך שם בשבת ונתאכסן בחצר אחרת, שניהם מותרין לטלטל בכל העיר, וכמו שכתבתי בסימן שפ"ב בענין ישראל המתארח בחצר שדרים בו ישראלים וגוים, אפילו נתארח בבית אחר אינו אוסר על ישראל הדר שם, וגם אין הדר שם אוסר עליו). שו"ע ס"ג (ישראלים הדרים בחצר יחידי, בעיר של גוים שהיא מוקפת חומה, ועברו יהודים אחרים דרך שם בשבת ונתאכסנו בחצר אחרת, אינם אוסרים עליהם, דאורח אינו אוסר, ומותרים לטלטל בכל העיר).

[1117] ס"ט-י (המתארח בחצר, אפילו נתארח בבית בפני עצמו ואוכל וישן שם בביתו, אם לא נתארח דרך קבע אלא לשלשים יום או פחות, אינו אוסר על בני החצר ... אבל לאחר שלשים יום, אוסר על בני החצר, אם הוא בענין שאינם יכולים לסלקו תוך משך זמן שכירותו או שאלתו). וכן הדין כאן כשמתאכסן אצל הנכרי.

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

אלא שהאורחים יש אומרים[1118] שהם אסורים לטלטל מחצירן למבוי, שישראל הדר בעיר אוסר עליהם כל מבואות העיר, מטעם שנתבאר שם[1119]. אבל ישראל אחד הדר בחצר שדרים בה נכרים, מותר לישראל אחר שאינו מתאכסן בחצר זו להוציא ולהכניס מבתי הנכרי או מבית הישראל לחצר, ואין ישראל הדר שם אוסר עליו, הואיל והוא אינו שובת כלל בחצר זו, ואורח גמור הוא אצל זה[1120]:

[1118] מרדכי רמז תקז (חצירו של עובד כוכבים, הרי הוא כדיר של בהמה, ופירוש, מותר לישראל המתאכסן שם להכניס ולהוציא. ואם יש שם ישראל אחר, אוסר, פירוש אוסר לאורח להוציא מבית העובד כוכבים לחצר. אבל אותו ישראל מותר להוציא מביתו לחצר, דאין ישראל האורח אוסר עליו). הובא בתרומת הדשן שם ובשו"ת רמ"א סי' פה. מ"א ס"ק ב (המרדכי כתב דעכ"פ אסור האורח להוציא מביתו לחצר או לעיר ... נראה לי שהדין עמו, דהרי החצר מיוחד להבעל הבית, והבית מיוחד להאורח, דשכירות ליומיה ממכר הוא, ואם כן מוציא מרשות לרשות, אבל הבעל הבית, מותר להוציא, דאין לאורח חלק במבוי או בחצר עד ל' יום).

[1119] ס"ט (ויש אומרים שהאורח שמתארח בבית או חדר בפני עצמו, אינו טפל לבעל הבית להיות כאנשי ביתו. אלא שכל שלא נתארח בדרך קבע, אין לו חלק בחצר ואינו אוסר על בעל הבית לטלטל מביתו לחצרו, אבל לטלטל מבית האורח לחצר אסור בין לו בין לבעל הבית, שכיון שהשכירו לו בית זה לאיזה זמן, שכירות ליומו ממכר הוא, והרי זה בית שלו, וכשמוציא משם לחצר בעל הבית, הרי זה כמוציא מרשות לרשות), וכן הדין כאן כשמתאכסן אצל הנכרי.

[1120] ברייתא סב, א (חצירו של עובד כוכבים הרי הוא כדיר של בהמה, ומותר להכניס ולהוציא מן חצר לבתים ומן בתים לחצר. ואם יש שם ישראל אחד אוסר, דברי רבי מאיר. רבי אליעזר בן יעקב אומר, לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרים זה על זה), כרבי אליעזר בן יעקב. עי' ב"י סוס"י שפב (שהדברים הללו [= שאסר המרדכי להוציא מבית האכסנאי], לאו לדברי רבי אליעזר בן יעקב, דקיימא לן כוותיה, איתמרו, אלא לדברי רבי מאיר, דלא קיימא לן כוותיה ... ואם כן נקטינן דשניהן מותרין, דאין ישראל הדר שם אוסר על האורח שנתארח בבית אחר באותו חצר, דאין בעל הבית אוסר על האורח ולא אורח על בעל הבית). ומכל שכן שאורח גמור מותר לו להוציא ולהכניס.

שצב דין עירובין לעיר

ובו ט' סעיפים

שיור בעיר של רבים

א עיר[1121] שהיתה קנין יחיד[1122], שבנאה יחיד לעצמו שישכירנה לרבים[1123], שאין זו דומה כלל לרשות הרבים גמורה[1124], אם הכשירו מבואותיה כהלכתם בלחי או קורה או צורת פתח או בדלתות[1125], כמו

[1121] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) שיור בעיר של רבים (ס"א-ג).
(ב) עירוב עיר או מבוי לחצאין (ס"ד-ט).

[1122] משנה נט, א (עיר של יחיד ... מערבין את כולה), לפירוש רמב"ם פ"ה הי"ט (ואם היתה המדינה קנין יחיד ... משתתפין כולן שיתוף אחד, ויטלטלו בכל המדינה). טור (והר"ם במז"ל כתב שהוא קנין של יחיד), ושו"ע ס"א (עיר שהיתה קנין יחיד ... משתתפים כולם שיתוף אחד, ויטלטלו בכל המדינה).

[1123] רשב"א בחידושיו שם ד"ה כגון (שבנה עיר לעצמו, והיתה העיר כולה כחצר אחת, והשכירה לאחרים), ובעבודת הקדש שער ב ס"ד (איזהו עיר של יחיד, כל שבנאה היחיד לעצמו וישכירנה לרבים). הובא במ"מ פ"ה הי"ט. מ"א ס"ק א (פירוש שבנאה יחיד לעצמו שישכירנה לרבים).

[1124] ריטב"א שם ד"ה והא דתנן (כחצר של רבים חשיבא להו לאינשי, ולא אתו למטעי בה ברשות הרבים דעלמא, ולפיכך אינה צריכה שיור).

[1125] סמ"ג הל' עירובין רמה, א (ונראה לי שאין הדברים אמורים שעיר של רבים והרי היא של רבים שמערבין אותה, אלא כגון ירושלם שדלתותיה נעולות בלילה, ונחשבת מן התורה על ידי כן ככרמלית). סמ"ק סי' רפב (ומה שמערבין היינו היכא שדלתותיה נעולות בלילה). ב"י (וכתבו סמ"ג וסמ"ק, נראה לי שאין הדברים אמורים שעיר של רבים והרי היא של רבים מערבין אותה, אלא כגון ירושלים שדלתותיה נעולות בלילה ונחשבת מן התורה על ידי כן ככרמלית עכ"ל. ודבריהם כשהיא רחבה י"ו אמות, או שהיא מפולשת משני צדדיה לרשות הרבים, שאם לא כן אין לה דין רשות הרבים, ובצורת פתח מכאן או לחי וקורה מכאן סגי). לבוש ס"א (ואם דלתותיה נעולות בלילה, שאז אינה רשות הרבים אלא דינה ככרמלית, אין מערבין את כולה ביחד בשיתוף אחד, אלא מניחין ממנה שיור). והיינו שגם אם דלתותיה נעולות, אין מערבין את כולה אלא אם כן היא עיר של יחיד.

דלא כשו"ת ר"י בן לב ח"ג סי' עד (ואין חלוק בעיר המוקפת חומה ודלתותיה ננעלות בלילה, בין עיר של יחיד לעיר של רבים ... והחלוקים דמחלק בגמרא בין עיר של יחיד ובין עיר של רבים היינו היכא דאינה מוקפת חומה ודלתותיה

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

שנתבאר בסימן שס"ד[1126], הרי הם יכולים להשתתף כולם שיתוף אחד ויטלטלו בכל העיר, ואינם צריכים לשייר ממנה כלום[1127], אפילו נעשית של רבים[1128], שמכרה אחר כך לרבים[1129]. וכן אם בנאה להושיב בה דיורין, ושייר לעצמו דרכים ופלטיות כדרך שהמלכים עושים[1130], הרי זו עיר של יחיד, ומשתתפים כולם שיתוף אחד (אפילו מכרה אחר כך לרבים). וכן אם היתה של רבים מעולם ואין לה אלא פתח אחד[1131], אין זו דומה לרשות הרבים, ומשתתפין כולם שיתוף אחד.

אבל אם היתה של רבים, ויש לה ב' פתחים, שהעם נכנסים בזו ויוצאים בזו[1132], שהיא דומה לרשות הרבים, אע"פ שהכשירו מבואותיה כהלכותיה[1133], אין מערבין את כולה, אפילו נעשית אחר כך של יחיד, כי שמא תחזור ותיעשה של רבים[1134]. אלא משיירין ממנה מקום אחד אפילו בית אחד[1135] ומשתתפים השאר, ויהיו אלו המשתתפים מותרים בכל העיר חוץ מאותו מקום ששיירו, שאסורים להוציא לשם כלים ששבתו בבתיהם, ויהיו אותם הנשארים מותרים במקומם בשיתוף שעושים לעצמם,

דברי שלום

ננעלות ... ואחר שכתבתי זה אני מודיע לשואל שצריך אני לחזור ולעיין במה שכתבתי בזה הפסק ... שאין לחלק בעיר מוקפת חומה בין עיר של יחיד לעיר של רבים), שבמ"א ס"ק ט (ואם היא של רבים ודלתותיהם נעולות בלילה, צ"ע אם יש לה דין יחיד (ריב"ל ח"ג סי' ע"ד. כנה"ג)). כנסת הגדולה הגה"ט (יש לעיין אי אמרינן הוא הדין עיר של רבים ודלתותיה נעולות בלילה, אע"פ שהיא עיר של רבים דינה כעיר של יחיד ... מהריב"ל ח"ג סי' ע"ד).

אלא כדלקמן בסמוך (אבל אם היתה של רבים, ויש לה ב' פתחים ... אע"פ שהכשירו מבואותיה כהלכותיה, אין מערבין את כולה).

והיינו שאם היא מוקפת חומה, ואין לה אלא פתח אחד, דינה כעיר של יחיד. אבל אם יש לה שני פתחים, עם דלתות הננעלות בלילה, יש לה דין עיר של רבים.

[1126] ס"א וס"ד, אימתי סגי בצורת הפתח ולחי וכו' ואימתי צריך דלתות.

[1127] רמב"ם ושו"ע שם (משתתפים כולם שיתוף אחד, ויטלטלו בכל המדינה). עולת שבת ס"ק א (כלומר בלא שיור).

[1128] משנה נט, א (עיר של יחיד, ונעשית של רבים, מערבין את כולה). רמב"ם ושו"ע שם (אפילו נעשית של רבים).

[1129] רשב"א שם (או אפילו מכרה לאחר מיכן ונעשית של רבים, אינה צריכה שיור). מ"מ שם. מ"א שם (או שמכרה אחר כך לרבים).

[1130] רשב"א שם (ויש מן הגדולים שפירשו כגון שאותו היחיד בנה העיר לעצמו, ובאו רבים ונתישבו בבתים ומחזיקים בהם, כדרך שהמלכים עושין, כדי שיהיו הדרים מעלין להן מסין וארנוניות, אלא שהעיר קנין ליחיד, והרבים לא קנו בדרכים וסרטיות כלום, אלא עדיין דרכים ופלטיות ליחיד, והוא יש לו רשות לבנות בה כרצונו). עבודת הקדש שם (או שבנאה להושיב בה דיורין, ומשייר לעצמו דרכים פלטיות וסרטיות, כדרך שהמלכים עושין), הובא במ"מ שם. מ"א שם (או שבנאה להושיב בו דיורין, ומשייר לעצמו דרכים ופלטיות וסרטיות כדרך שהמלכים עושין).

[1131] ברייתא שם (היתה של רבים, והרי היא של רבים, ואין לה אלא פתח אחד, מערבין את כולה), ופרש"י (ולאו מפולשת היא, ולא דמי לדגלי מדבר). רמב"ם וטור ושו"ע שם (וכן אם היתה של רבים ויש לה פתח אחד, משתתפים כולם שיתוף אחד).

[1132] משנה שם (ושל רבים ... אין מערבין את כולה). טור ושו"ע שם (אבל אם היתה של רבים ויש לה שני פתחים שהעם נכנסים בזה ויוצאים בזה ... אין מערבין את כולה).

[1133] אף אם הכשירוה בדלתות, כדלעיל (הערה 1125).

[1134] משנה שם (ונעשית של יחיד), ופרש"י (דדילמא הדרא ומתעבדא של רבים ואתו לערובה כולה, ואסור לערב עיר של רבים בלא שיור). רמב"ם ושו"ע שם (אפילו נעשית של יחיד). לבוש שם (דדילמא הדרא ומתעבדא של רבים ואתי לערובי כולה, וכבר אמרו שאין לערב עיר של רבים בלא שיור).

[1135] אביי ס, א (רבי יצחק אמר אפילו בית אחד וחצר אחת. חצר אחת סלקא דעתך (חצר בלא בית מי הוי דירה, רש"י), אלא אימא בית אחד בחצר אחת (חצר ובית לתוכה סגי להיות שיור, רש"י). אמר ליה אביי לרב יוסף הא דרבי יצחק גמרא או סברא. אמר ליה מאי נפקא לן מינה, אמר ליה גמרא גמור זמורתא תהא). טור ורמ"א ס"ג (ואפילו הוא (רק בית אחד)). עי' דרישה ס"ק ב (ורבינו שכתב בית, סבירא ליה, דהגמרא דקאמר חצר לאו דוקא, וגם רמ"א ז"ל כתב בית, כלשון רבינו). מלבושי יום טוב (נראה משם דעיקר קפידא על בית, ולא על חצר, ודנקט חצר, נראה לי, שכך היו כל בתיהם שיש לכל בית חצר, ואורחא דמילתא בעלמא נקט). אליה זוטא ס"ק א (הוא הדין בית אחד לחוד סגי, כדמשמע בטור, וכן כתב מלבושי יום טוב).

אם הם רבים, ואסורים בשאר כל העיר[1136] בכלים ששבתו בבתיהם[1137].

ודבר זה משום היכר הוא, כדי שידעו שהעירוב התיר להם לטלטל בעיר זו שרבים בוקעים בה ודומה לרשות הרבים, שהרי המקום שנשאר שלא נשתתף עמהם אין מטלטלין בו, אלא אלו לעצמן ואלו לעצמן[1138]. אבל אם לא היה שיור, היה העירוב משתכח[1139], והיתה משתכחת תורת רשות הרבים[1140], על ידי שרואין שמטלטלין בעיר זו הדומה לרשות הרבים.

ולדברי האומרים[1141] שכל רשות הרבים שאין ס' רבוא בוקעין בה בכל יום אינה רשות הרבים גמורה, שבפחות מס' רבוא אינה נקראת בקיעת רבים, אין צריך לעשות שיור לעיר של רבים אלא אם כן ששים רבוא בוקעים בה בכל יום[1142]. ועל זה סומכין עכשיו שאין נוהגין לעשות שיור לשום עיר[1143]:

ב עיר של רבים שיש לה פתח אחד, וסולם במקום אחר בחומתה, אין הסולם שבחומה נחשב כפתח להצריכה שיור, שהסולם אינו נחשב כפתח אלא להקל אבל לא להחמיר[1144], כמו שנתבאר בסי' שע"ה[1145]. ואפילו העמיד הרבה סולמות זה בצד זה ברוחב יותר מעשר, אינם מבטלים החומה אשר שם מתורת מחיצה[1146].

ואם יש לה שני פתחים ויש אשפה לפני אחד מהם (שמונעת בקיעת הרבים שם), הרי זו כאלו אין לה

[1136] רמב"ם ושו"ע שם (ויהיו אלו המשתתפין כולם מותרים בכל העיר חוץ מאותו מקום ששיירו, ויהיו אותם הנשארים מותרים במקומם, בשיתוף שעושים לעצמם, אם היו הנשארים רבים, ואסורים לטלטל בשאר כל העיר), כגירסת הט"ז ס"ק ב.

[1137] כדלעיל סי' שפח (כל שיתופי מבואות אינם אלא להתיר להוציא לתוכו כלים ששבתו בבתים).

[1138] **רי"ף** יח, א (וטעמא דשיור, כדי שיכירו שהעירוב הוא שהתיר את הטלטול, ולפיכך אסור השיור, כדי להזכיר העירוב), כגירסת ופירוש הגהות הב"ח שם. **רמב"ם** שם הכ"א (ודבר זה משום היכר הוא, כדי שידעו שהעירוב התיר להן לטלטל במדינה זו שרבים בוקעין בה, שהרי המקום שנשאר ולא נשתתף עמהן אין מטלטלין בו, אלא אלו לעצמן ואלו לעצמן), ושו"ע שם.

[1139] שו"ת הר"ן סי' נ (דהיינו טעמא דבעינן שיור, כדי שלא תשתכח תורת עירוב).

[1140] **רש"י** במשנה ד"ה ושל רבים (שלא תשתכח תורת רשות הרבים, וההוא שיור הוי היכרא דטעמא משום עירוב הוא). ט"ז ס"ק א (משום היכרא שלא תשתכח תורת רשות הרבים).

[1141] לעיל סי' שמה סי"א (ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום כדגלי מדבר אינו רשות הרבים אלא כרמלית).

[1142] **הגהות מיימוניות** פ"ה אות ד (שראיתי ביש מקומות בעיר של יחיד והרי היא של יחיד, דלא שכיחי בה ששים רבוא, שמערבין). **רש"י** במשנה שם ד"ה עיר של יחיד (שלא היו נכנסין בה תמיד ס' רבוא של בני אדם, ולא חשיבא רשות הרבים, דלא דמיא לדגלי מדבר). **תוס'** שם ד"ה עיר של יחיד (פירש בקונטרס שלא נכנסין בו תמיד ס' רבוא, ולא חשיב רשות הרבים, דלא דמי לדגלי מדבר). טור (עיר של יחיד, פירוש שאין בה ששים ריבוא). **עי' ב"י סי' שמה** (ובפרק כיצד מעברין (נט, א) גבי עיר של יחיד ונעשית של רבים, כתב גם כן דכל שאין נכנסין בה תמיד ס' רבוא לא חשיב רשות הרבים, דלא דמיא לדגלי מדבר).

[1143] **מ"א** ס"ק ב (וצ"ע דלא ראיתי נזהרין בזה. ואפשר דסבירא להו כרש"י דאין נקראים רבים פחותין מס' רבוא. וכן משמע בהגהות מיימוניות פ"ה).

[1144] רב אדא בר אהבה אמר **רב נס**, סע"ב (סולם תורת פתח עליו ותורת מחיצה עליו, תורת מחיצה עליו, כדאמרן (אינו מבטל את הסתימה להיות כפתח, רש"י), תורת פתח עליו, בסולם שבין שתי חצירות, רצו אחד מערב רצו שנים מערבין). טור ושו"ע ס"ב (עיר של רבים שיש לו פתח אחד, וסולם במקום אחר, מערבין את כולה ואינה צריכה שיור, שאין הסולם שבחומה חשוב כפתח). מ"א ס"ק ה (ולקולא נחשב כפתח).

[1145] סעיף א (ואף שהסולם תורת פתח עליו, אף על פי כן אין העליות חשובות כפתוחות לחצר, לפי שהסולם אין תורת פתח עליו אלא להקל, שיכולים לערב יחד על ידי סולם שביניהן כמו על ידי פתח, אבל לא להחמיר).

[1146] רב יהודה אמר **שמואל ס**, א (כותל שרצפה בסולמות (זקף סולם אצל סולם, רש"י), אפילו ביתר מעשר, תורת מחיצה עליו (ואין מבטלין המחיצה למהוי כנפרץ הכותל יותר מעשר, דאמר לקמן מערבין אחד ואין מערבין שנים, אלא רצו אחד מערבין ולקולא, והוי כפתח, רצו שניהם מערבין, דלחומרא לא אמרינן דליבטליה למחיצה, רש"י)). טור ושו"ע שם (ואפילו העמיד הרבה סולמות זה בצד זה עד רוחב עשרה, לא חשיב כפתח). ביאור הגר"א ס"ק יג (צ"ל עד יותר מעשר), וכדלעיל סי' שסב סי"ח (ובלבד שלא יהיה במקום אחד פרוץ יותר מעשר אמות, אבל עד עשר ועד בכלל, מותר), ושם נסמן (הערה קד).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

אלא פתח אחד[1147] :

ג הבתים שמניחים אותם שיור לעיר, אע״פ שאינם פתוחים לעיר, אלא אחוריהם לעיר ופניהם לחוץ ואין להם חלונות לעיר, שאפילו אם רצו להשתתף יחד אינן יכולים[1148] , ואפילו הוא רק בית אחד, ואפילו הוא בית הבקר או בית התבן שאין צריך לערב כלל[1149] , עושים אותם שיור ומערבים את השאר[1150] .

אבל בתי הנכרים, יש אומרים[1151] שאינם מועילים לעשותם שיור לעיר, ויש מתירין[1152] :

עירוב עיר או מבוי לחצאין

ד עיר[1153] שנשתתפו כל יושביה חוץ ממבוי אחד, הרי זה אוסר על כולם[1154] . ואם בנו איצטבא[1155] גבוהה

[1147] **אביי נט**, ב (רבי זירא ערבה למתא דבי רבי חייא ולא שבק לה שיור. אמר ליה אביי מאי טעמא עבד מר הכי, אמר ליה סבי דידה אמרי לי רב חייא בר אסי מערב כולה, ואמינא שמע מינה עיר של יחיד ונעשית של רבים היא. אמר ליה, לדידי אמרו לי הנהו סבי ההיא אשפה הוה לה מחד גיסא), ופרש״י (אשפה הוה לה שסותם אחד מפתחיה, ולא היה לה אלא פתח אחד, ואמר לעיל דאפילו של רבים בהכי הוה סגי ליה). טור ושו״ע שם (ואם יש לה שני פתחים, ויש אשפה לפני אחד מהם, כאילו אין שם אלא פתח אחד). לבוש ס״ב (כיון שאין הולכין דרך האשפה).

[1148] כדלעיל סי׳ שעב ס״ה (אין ב׳ חצרות יכולים לערב יחד אלא אם כן יהיה ביניהם פתח רחב ד׳ טפחים, או חלון שיש בו ד׳ על ד׳).

[1149] ואף שנתבאר לעיל סי׳ שע ס״א (הדר בבית התבן בבית הבקר בבית האוצר בבית העצים אוסר עד שיערב, לפי שראוים לדור בהם וחשובים דירה). היינו דוקא כשדר בהם אדם, משא״כ אם אין בהם אלא בקר ועצים, אין צריך לערב כלל, כדלעיל סי׳ שעא ס״א (דירה בלא בעלים אינה דירה ואינה אוסרת), ורס״י שפב (דירת נכרי כדירת בהמה), שאינה אוסרת.

[1150] **אביי ס**, א (הנהו בני קקונאי דאתי לקמיה דרב יוסף, אמרו ליה הב לן גברא דליערב לן מאתין, אמר ליה לאביי זיל ערב להו, וחזי דלא מצווחא עלה בבי מדרשא ... אמר כווי נמי לא בעי, דההוא בי תיבנא דהוה ליה למר בר פופידתא מפומבדיתא, ושויה שיור לפומבדיתא. אמר היינו דאמר לי מר חזי דלא מצווחת עלה בבי מדרשא). טור ושו״ע ס״ג (הבתים שמניחים אותם שיור, אף על פי שאינם פתוחים לעיר, אלא אחוריהם לעיר ופניהם לחוץ, ואפילו הוא (רק בית אחד, אפילו) בית הבקר או בית התבן שאינם צריכים לערב, עושים אותם שיור ומערבין את השאר).

[1151] שו״ת ר״י בן לב ח״ג סי׳ עד. הובא בכנסת הגדולה הגה״ט (אפילו איכא נכרים בהדי מתא, אין יכולים לערבה ביחד, מהר״י בן לב ח״ג סי׳ עד). מ״א ס״ק ג (אפילו איכא נכרי בהדי מתא, אין יכולין לערב יחד (ריב״ל כנה״ג)).

[1152] **תשובות הר״ן** סי׳ נ (אף על פי שמבואות הגויים לאו בני עירוב נינהו, אפילו הכי מהני לשיור, שהרי הדבר ברור שתורת רשות הרבים עליהם). הובא בכנסת הגדולה (מחוץ לשכונה כולם נכרים, ואין ישראלים דרים שם, אין צריך לשייר בתוך השכונה, ושיור מבואות הנכרים מהני, הר״ן ז״ל בתשובה סי׳ נ). מ״א שם (ובשם הר״ן בתשובות סי׳ נ׳ כתב דעכו״ם הוי שיור).

[1153] תוכן ההלכה שנתבארה בסעיף שלפנינו :

עיר של רבים שעשו לה שיור של מבוי אחד, עיקר תשמיש בני המבוי הוא במבוי, ועיקר תשמיש בני העיר הוא בעיר. ולכן דינה כחצר פנימית וחיצונה, שאם עירבה כל אחת לעצמה, הוי רגל המותרת במקומה שאינה אוסרת על החיצונה, ואם הפנימית לא עירבה, הוי רגל האסורה במקומה שאוסרת על החיצונה. וכך גם במבוי שעשאוהו שיור, שאם נשתתפו במבוי, הוי רגל המותרת במקומה שאינה אוסרת על העיר, ואם לא נשתתפו במבוי, הוי רגל האסורה במקומה שאוסרת על העיר.

ואילו עיר של יחיד שאינה צריכה שיור, עיקר תשמיש כולם שוה בכל העיר. ולכן אם מבוי אחד נחלק להשתתף בפני עצמו, דינו כחצר שעירבה לעצמה ולא השתתפה עם המבוי, שבכל אופן אוסרת המבוי עד שתשתתף עמה, כיון שעיקר תשמיש כולם שוה בכל המבוי.

בשני האופנים סגי באיצטבא לחלק את רשות המבוי משאר העיר.

[1154] **רמב״ם** פ״ה הכ״ד. שו״ע ס״ד (עיר שנשתתפו כל יושביה חוץ ממבוי אחד, הרי זה אוסר על כולם).

ומפרש רבינו דמיירי, שלא זו בלבד שמבוי זה לא השתתף עם כל העיר, אלא שמבוי זה לא השתתף גם לעצמו, והוי רגל האסורה במקומה שאוסרת שלא במקומה. משא״כ אם מבוי זה השתתף לעצמו, הוי רגל המותרת במקומה שאינה אוסרת שלא במקומה (כדלקמן הערה 1160).

ודינה כחצר פנימית וחיצונה, שנתבאר לעיל סי׳ שעח ס״ב (ב׳ חצרות זו לפנים מזו, וחיצונה פתוחה למבוי ופנימית לחיצונה ולא למבוי, ועל ידי כך יש לה דריסת הרגל על החיצונה, שאין לה דרך לצאת למבוי אלא דרך החיצונה ... עירבה חיצונה לעצמה ולא עירבה הפנימית כלל, או ששכח אחד מן הפנימית ולא עירב, שתיהן אסורות, שכיון שפנימית אסורה בחצרה, ויש לה דריסת הרגל על החיצונה, אוסרת אותה, שרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה כשיש לה שם דריסת הרגל. עירבה כל אחת לעצמה, כל אחת מותרת בחצרה, ואין הפנימית אוסרת על

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ד׳ טפחים[1156] על פתח המבוי, אינו אוסר עליהם, שהרי סילק עצמו מלהשתמש במבואותיהם[1157]. ואע״פ שעובר בהם בשבת, אין העברה ברגל בלבד אוסרת, כיון שסילק עצמו מתשמיש[1158], כמו שנתבאר בסי׳ שפ״ו[1159].

אבל אם נשתתפו כל המבואות, אע״פ שלא נשתתפו יחד, אלא מבוי מבוי בפני עצמו, אינן אוסרים זה על זה[1160], מפני שהיא רגל המותרת במקומה ואינה אוסרת שלא במקומה בהעברה בלבד, כיון שאינה משתמשת שם בשבת, שהרי לא עירבה עמהם.

וכשמערבין מבוי מבוי בפני עצמו אין צריך לשייר כלום, שאין לך שיור גדול מזה, שכל אחד נעשה שיור לחבירו[1161].

במה דברים אמורים בעיר שהיתה של רבים מעולם, שמעולם הוצרכו לשיור. אבל עיר שהיתה של יחיד, אפילו נעשית של רבים, כיון שאין צריכין לשיור והורגלו לערב כל המבואות יחד בשיתוף אחד, הרי נעשו כולם כמבוי אחד, ואי אפשר להם ליחלק ולערב מבוי מבוי בפני עצמו אלא אם כן יבנה כל אחד איצטבא על פתחו, לחלוק רשותו מהם, כדי שלא יאסור על כולם[1162]:

דברי שלום

החיצונה, אף על פי שלא עירבה עמה, הואיל והיא מותרת בחצרה, ורגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה).

סקירת ההלכה של רגל המותרת במקומה והאסורה במקומה – לעיל סי׳ שעח ס״ב (הערה 654).

[1155] רב חסדא נט, ב (כגון דעבוד דקה, וכי הא דאמר רב אידי בר אבין אמר רב חסדא, אחד מבני מבוי שעשה דקה לפתחו, אינו אוסר על בני מבוי).

[1156] מ״א ס״ק ז (מצבה, היינו אצטבא גבוה ד׳ טפחים. כן כתבו הרי״ף והרר״י וכ״פ הב״ח וש״ג). והוא ברי״ף יח, א (פירוש דקה אצטבא), ורבינו יהונתן יז, ב (דקה, שהוא אצטבא גבוהה ארבעה טפחים), וב״ח סי׳ שצב ד״ה ומ״ש ואם ירצו (והתוספות כתבו דעבוד דקה מחיצה גבוהה ד׳ טפחים, כגון אצטבא, בפני המבוי), והוא בתוס׳ נט, ב ד״ה דעבוד דקה (מחיצה גבוה ד׳ (ס״א י׳) טפחים, כגון איצטבא בפני המבוי), ובשלטי הגבורים יח, א אות א (ורבינו פירש אצטבא ... שהיא מחיצה קטנה גבוה ד׳ טפחים).

וכן הוא לעיל סי׳ שפו ס״ט (עשתה מעשה המוכיח על סילוקה, שבנתה איצטבא גבוה ד׳ טפחים על פתחה, שוב אינה אוסרת), ושם נסמן (הערה 1060).

[1157] רש״י שם (דגלי אדעתיה דאסתלק). גמרא ס, רע״א (דכיון דעביד דקה איסתלוקי איסתלוק ליה).

וכן הוא לעיל סי׳ שעה ס״ד (שכיון שעשו הפסק לפני המרפסת, גילו דעתם שסילקו עצמן).

[1158] תוס׳ שם סד״ה דפנימית (דליכא קפידא בדריסת הרגל ... עשיית דקה דשמעתין לענין תשמיש, לא לענין הילוך). פסקי ריא״ז פ״ה ה״ה אות ו. שלטי גבורים יח, א אות א (אע״פ שיוצא ובא דרך עליו, הואיל ועשה דקה לפי פתחו, הרי הוא כסתום, וכאילו סילק דרכו מעליו).

[1159] סוף סעיף ט (חצר שסילקה עצמה מלהשתמש במבוי ועשתה מעשה המוכיח על סילוקה, שבנתה איצטבא גבוה ד׳ טפחים על פתחה, שוב אינה אוסרת על בני המבוי, אף על פי שעוברת דרך עליהם בשבת, ואפילו אין לה פתח למבוי אחר לעבור דרך עליו לרשות הרבים).

[1160] מ״א ס״ק ד (צ״ע, דרש״י כתב הטעם דצריך שיעשו היכר ביניהן היינו כיון שהיתה מתחלה של יחיד והורגלו להיות אחד אסרי אהדדי, וכ״כ הרא״ש והג״מ פ״ה, משמע דבעיר של רבים לא בעי היכר בין מבוי למבוי).

ומיישב רבינו, שבאמת בעיר של רבים אין אוסרים זה על זה, ומה שאסרו הרמב״ם ושו״ע גם בעיר של רבים, מיירו כשלא השתתפו במבוי הזה גם לעצמם, והוי רגל האסורה במקומה שאוסרת שלא במקומה (כדלעיל הערה 1154).

[1161] הרב רבינו יהונתן יז, ב ד״ה אלא אם כן עשה חוצה לה שיור (שלא עירבו עם שאר העיר, אלא לבדן. וכל שכן אם היו מערבין אותה מבואות מבואות בפני עצמן, שאין שיור גדול מזה). שו״ע סוף ס״א (ואם רצו לערב מבוי מבוי בפני עצמו, כל שכן דמהני, דאין שיור גדול מזה).

[1162] גמרא שם נט, סע״א (עיר של יחיד ונעשית של רבים ... אין מערבין אותה לחצאין (הויא כמבוי ששכח אחד מן החצירות ולא נשתתפה בו, דאסרה אכולהו, רש״י), אלא או כולה או מבוי מבוי בפני עצמו), ושם ע״ב (מאי שנא דלחצאין דלא, דאסרי אהדדי, מבוי מבוי נמי אסרי אהדדי (דכיון דמעיקרא של יחיד הוה, והיו מערבין את כולה והורגלו להיות אחד, אסרי אהדדי , רש״י), הכא במאי עסקינן כגון דעבוד דקה). רא״ש פ״ה ס״ט (פירש רש״י כיון דמעיקרא של יחיד הואי והיו מערבין את כולה והורגלו להיות אחד, אסרי אהדדי ... כיון שהורגלו לערב יחד הויא כמו מבוי אחד). טור ושו״ע ס״ד (עיר שנשתתפו כל יושביה חוץ ממבוי אחד, הרי זה אוסר על כולם. ואם בנו מצבה על פתח המבוי, אינו אוסר עליהם). ט״ז ס״ק ג (כיון דמעולם הורגלו להיות אחד אסרו אהדדי).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ה ואפילו[1163] עיר שהיתה של רבים מעולם, אם היא מוקפת חומה גבוה י׳ טפחים, ויש לה דלתות להתיר רשות הרבים שבתוכה[1164], אין מערבין אותה לחצאין לארכה, דהיינו שמבואות שבצד זה של רשות הרבים יערבו עירוב אחד והמבואות שבצד הב׳ יערבו עירוב אחד[1165], ואפילו בני צד האחד רוצים ליתן כל רשות הרבים לצד הב׳ שהם ישתמשו בה בשבת מבתיהם ולא הם, אין זה מועיל כלום, שהרי גם הם צריכים לעבור ברשות הרבים בשבת ואוסרים אותה על בני צד הב׳ בדריסת רגלם[1166]. והוא הדין אפילו

דברי שלום

והיינו שדינו כחצר אחת שלא שיתפה עם בני המבוי, שאוסרת על המבוי שרגילה לצאת בו, כדלעיל סי׳ שפו ס״ט (חצר הפתוחה לב׳ מבואות ... אם לא שיתפה עם שום אחת מהם, אם היא רגילה בשניהם לצאת ולבא בחול דרך עליהם, אוסרת על שניהם, ואם רגילה באחת ובשני אינה רגילה, זה שרגילה בו אוסרת וזה שאינה רגילה בו אינה אוסרת), וכאחד מבני החצר שלא עירב עמהם, שנתבאר לעיל סי׳ שפ ס״א (אחד מבני החצר ששכח ולא עירב עמהם אוסר עליהם). וכן הדין בעיר של יחיד, שהמבוי שלא השתתף עם כל העיר אוסר על כולם.

[1163] תוכן ההלכות שנתבארו בסעיף שלפנינו:

(א) אף שנתבאר לעיל שבעיר של רבים אפשר לחלק מבוי אחד משאר מבואות העיר, שכל אחד ישתתף לעצמו. מכל מקום אין לחלק מבוי מרשות הרבים, כי גם הם צריכים לעבור ברשות הרבים.

(ב) וכן אין לערב רשות הרבים, המתוקן בדלתות, לחצאין לארכה, שחלק אחד שייך למבואות שבצד זה וחלק אחד למבואות שבצד זה, כי שניהם עוברים בו.

(ג) וכן אין מערבין מבוי (המתוקן) לחצאין לארכו, כי בני שני צדדיו עוברים בו.

(ד) מה שנתבאר לעיל שבעיר של רבים אפשר לחלק מבוי אחד משאר מבואות העיר, כן אפשר גם לחלק מבוי או רשות הרבים אחד לרחבם, שב׳ הצדדים שאצל פתח זה מערבין לעצמן וב׳ הצדדים שאצל פתח השני מערבין לעצמן. וכן אפשר לעשות מקצת מבוי שיור לעיר של רבים.

(ה) מכל מקום יש הפרש בינם, שבין מבוי למבוי סגי בלחי, אבל באמצע המבוי או רשות הרבים (המתוקנים) צריך לחלקו בצורת הפתח או פסין.

(ו) גם מה שנתבאר לעיל שאין לערב עיר של יחיד לחצאין, היינו דוקא בלחי, אבל אפשר לחלקה, על ידי צורת הפתח או פסין, שכל אחד יערב לעצמו.

(ז) כל מקום שמועיל צורת הפתח או פסין לחלקו, היינו אף כשיש דריסת הרגל מזו לזו.

(ח) מבוי שלא שיתף לעצמו והוי רגל האסורה במקומה, אין להתיר שאר העיר אלא באיצטבא.

[1164] כדלעיל סי׳ שסד ס״ד (הבא להכשיר רשות הרבים להתיר בה הטלטול צריך לעשות לה דלת מכאן ודלת מכאן), ולעיל ס״א (אם הכשירו מבואותיה כהלכתם ... או בדלתות, כמו שנתבאר בסימן שס״ד).

[1165] ברייתא שם נט, א (עיר של יחיד ונעשית של רבים ... אין מערבין אותה לחצאין), ובגמרא שם ע״ב (אמר רב פפא לא אמרו אלא לארכה), ופרש״י (דרך עיירות להיות פתחי פילושיהן לאורכם, ורשות הרבים עוברת מפתח לפתח, וחלוקה לאורכה, הלכך אין בני עבר הלז רשאין לערב לבדן ובני עבר הלז לבדן, משום דהני והני דרסי בהך רשות הרבים, ויוצאין ונכנסין דרך פתחים לכאן ולכאן ורשות הרבים זו מחברתם, שכולם מעורבין בה ואסרי אהדדי).

ואף שהברייתא ורב פפא מיירו בעיר של יחיד, וכדלקמן בהמשך הסעיף (אבל יכולים לחלוק העיר לרוחב ... משא״כ כשחלקוהו לארכו ... ואפילו בעיר של יחיד). משא״כ בעיר של רבים נתבאר לעיל סעיף הקודם (אם נשתתפו כל המבואות, אע״פ שלא נשתתפו יחד, אלא מבוי מבוי בפני עצמו, אינן אוסרים זה על זה ... בעיר שהיתה של רבים מעולם).

היינו דוקא במבוי שלא נשתתף עם שאר מבואות העיר. אבל כשרוצים לערב לחצאין לארכה, ״אפילו עיר שהיתה של רבים מעולם ... אין מערבין אותה לחצאין לארכה״.

עי׳ טור (אם רוצים ליחלק לרחבה ... צריך שיעשו ביניהם במקום שמתחלקין ברשות הרבים צורת הפתח), ומ״א ס״ק ד (צריך עיון, דרש״י כתב הטעם דצריך שיעשו היכר ביניהן, היינו כיון שהיתה מתחלה של יחיד והורגלו להיות אחד, אסרי אהדדי, וכ״כ הרא״ש והגהות מיימוניות פ״ה, משמע דבעיר של רבים לא בעי היכר בין מבוי למבוי. ומ״ש הטור והרא״ש דבעי היכר, היינו שמניח חצר לשיור באמצע המבוי). והיינו שאף בעיר של רבים אין מערבין לחצאין אלא על ידי היכר.

וגם מה שמועיל צורת הפתח להיכר, היינו דוקא כשמחלקים אותה לרחבה (כדלקמן בהמשך הסעיף), אבל כשרוצים לחלקה לארכה, אינו מועיל בכל אופן (מהטעם המבואר כאן).

[1166] תוס׳ נט, א ד״ה כמאן (ואם תאמר ולרבנן לארכה נמי יערבו לחצאין, שיערבו מצד אחד כל מבוי ומבוי בפני עצמו וליתיב כולה רשות הרבים לצד השני, דהשתא בני כל מבוי ומבוי מותרין כל אחד ואחד במקומו, ולא יאסרו שלא במקומן. ויש לומר דלא דמי, דשני חצירות זו לפנים מזו, רגל הפנימי המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה על החיצונה, דאחדא לדשא ומשתמשא ומסתלקא מלהשתמש בחיצונה, דעיקר תשמיש דחצר החיצונה לבני חיצונה היה, והויא פנימית בחיצונה שלא במקומה, אבל הכא אע״ג דכל מבוי ומבוי מותר כל אחד ואחד במקומו, מודו רבנן דאסרי רשות הרבים על צד האחד, דהא מקומן הוא, דרשות הרבים הוי להני כמו להני), וע״ב ד״ה אבל (אבל רשות

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

בני מבוי אחד אין יכולים לחלוק המבוי לארכו, שבני צד זה יערבו לעצמן ובני צד זה לעצמן, כיון ששניהם עוברים בו בשבת ואוסרים זה על זה בדריסת רגלם[1167] כל שלא סילקו עצמן מתשמיש, דהיינו שיבנה כל אחד איצטבא על פתח חצרו, כמו שנתבאר בסי׳ שפ״ו[1168].

אבל יכולים לחלוק העיר לרוחב, דהיינו שב׳ הצדדים של רשות הרבים שאצל פתח זה מערבין לעצמן וב׳ הצדדים שאצל פתח השני מערבין לעצמן[1169]. ובלבד שיעשו צורת פתח באמצע רשות הרבים או באמצע המבוי במקום שמתחלקים בעירובן, כדי לחלוק רשות זו מזו, שלא תהא כל אחת פרוצה במילואה למקום האסור לה, שהרי אלו אסורים להשתמש מבתיהם לכאן ואלו אסורים לכאן כיון שלא עירבו יחד. ואם אמצע המבוי או אמצע רשות הרבים במקום שמתחלקים שם אינו רחב יותר מעשר אמות[1170], די בפס רחב ד׳ טפחים או ב׳ פסין של ב׳ משהויין, שהם מועילים לחלק רשויות[1171] כמו

דברי שלום

הרבים הוי להני כמו להני). מ״א ס״ק י (ואפילו רוצים ליתן כולה רשות הרבים לצד השני, אסור, דרשות הרבים הוי להני כמו להני, משא״כ בב׳ חצירות זו לפנים מזו, דעיקר תשמיש החיצונה לבני החיצונה, והוה פנימי בחיצונה שלא במקומה, ואינה אוסרת אם מותרת במקומה וכמ״ש סי׳ שע״א ס״ב (תוס׳)).

[1167] עי׳ מ״א סי׳ שסד ס״ק נג (במבוי מפולש דהוי להני כמו להני). ובב״י שם (שבמ״א הקשה על הב״י).

[1168] סוף סעיף ט (אבל חצר שסילקה עצמה מלהשתמש במבוי ועשתה מעשה המוכיח על סילוקה, שבנתה איצטבא גבוה ד׳ טפחים על פתחה, שוב אינה אוסרת על בני המבוי, אף על פי שעוברת דרך עליהם בשבת).

[1169] רב פפא ללישנא קמא שם (לא שנו אלא לארכה, אבל לרחבה מערבין (בני שני העברים לראש האחד לבד, ובני שני העברים לראש השני לבד, מערבין, שהרי יכולין להסתלק אלו מאלו ולא יהא דרך לאלו על אלו, ובוררין להן אלו פתח שאצלן ואלו פתח שאצלן, רש״י)). והכי קיי״ל, כלישנא קמא בדרב פפא, כמבואר בפסקי עירובין סי׳ קכה (נראה דהלכתא כי האי לישנא, דבשל סופרים הלך אחר המיקל, וכל שכן בעירובין שאין לו עיקר מן התורה, ועוד דאיכא דאמרי הוי טפל לגבי לישנא קמא). רא״ש פ״ה ס״ט (ולא מסתבר כלל למיזל לחומרא בתרי לישני לענין עירובין, וכן כתב ר״מ ז״ל). טור ורמ״א ס״ו (יש אומרים הא דעיר של יחיד אסור לחלק, היינו לארכה, מאחר דשניהם צריכים לילך לרשות הרבים שבתוכה. אבל לרחבה, ואלו יוצאים בשער זה ואלו יוצאים בשער זה ואין להם דריסת הרגל זה על זה, מערבין לחצאין). עי׳ דרכי משה ס״ק א (ולי נראה דהלכה כדברי המיקל בעירוב). וסי׳ שסג סל״א (אפילו אם יש חצר מהתיקון ולחוץ, ועשו גם החיצונים תיקון לראש המבוי, כל אחד יכול לערב, ויהיה מותר בחלקו).

וכן הוא לעיל שם סל״ח (מועלת לחלק המבוי שלא יצטרכו החיצונים והפנימים לערב יחד, אף על פי שגם החיצונים עשו תיקון לפתח המבוי, ומותרים לטלטל בו אם עירבו ביניהם).

[1170] ואף שנתבאר לעיל סי׳ שמה סי״א (איזו היא רשות הרבים ... הרחבים ט״ז אמה), ואם ״אינו רחב יותר מעשר אמות״ אינו רשות הרבים.

מכל מקום אפשר שרשות הרבים הוא רחב ט״ז אמה, אלא שאמצעו ״במקום שמתחלקים שם אינו רחב״, וכדלעיל סי׳ שמה סי״ב (מבואות הרחבים, ט״ז אמה אפילו שמתקצרים בקצתן ואין בהם ט״ז אמה, הרי הן רשות הרבים ... שהן כרשות הרבים ארוכה שנתקצרה בקצתה, כיון שארכן לאורך רשות הרבים).

ואף שנתבאר שם (ויש אומרים שאינן רשות הרבים אלא אם כן רחבים י״ג אמה ושליש).

נראה דמיירי כאן לדעה הראשונה שם, שאם הוא לאורך רשות הרבים ונתקצרה באמצע, סגי אף בפחות.

[1171] רא״ש שם (ונראה לי דדוקא בלחי וקורה הוא דאין מועיל לחלקם זה מזה, אבל בצורת הפתח או משהו מכאן ומשהו מכאן נחלקין זה מזה. וכן כתבו התוספות על ההיא דלרחבה מערבין, וצריך שיהא ביניהם צורת הפתח או משהו מכאן ומשהו מכאן, שלא יהא כל אחד נפרץ במלואו למקום האסור לו. וכן כתבו על שיור של עיר של רבים. וכן כתב ר״מ ז״ל דיכול לחלק מבוי לחצאין בצורת הפתח או בשני לחיים, דבהכי חשיב כסתום ומובדל בין הדיורין שחוצה להן), בשם תוס׳. מרדכי רמז תקה (דמותר לחלק אפילו מבוי אחד ולערבו לחצאים, ובלבד שיתקן לו שני לחיים או צורת פתח, דהוי חשוב כסתום ומובדל מן הדיורים שחוצה להם), והגהות מיימוניות הל׳ עירובין פ״ה אות ד (ונראה לי דמותר לחלק אפילו מבוי אחד ולערבו לחצאין, ובלבד שיתקן לו שני לחיים או צורת הפתח, דבהכי חשוב כסתום ומבדל מן הדיורין שחוצה להם). טור ושו״ע ס״ו (שאין לחי וקורה מועיל לסלקם זה מזה, אבל בפס ארבעה או בשני פסים שני משהויין, נחלקים אלו מאלו ומערבין לחצאין. ואם הוא רחב מעשר אמות, עושה צורת פח), וסי׳ שסג סל״א (אבל אם עשו באמצע שני פסים, או פס ארבעה אם אינו רחב יותר מעשרה, או שעשו צורת פתח אם הוא רחב יותר מי׳, אפילו אם יש חצר מהתיקון ולחוץ, ועשו גם החיצונים תיקון לראש המבוי, כל אחד יכול לערב ויהיה מותר בחלקו).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

שנתבאר בסי׳ שס״ג[1172]. אבל איצטבא אינה מועלת במקום דריסת הרבים[1173].

(וכשעשו צורת פתח או ב׳ פסין משהויין או פס ד׳ ונחלקו רשות זו מזו, אזי אע״פ שעוברים זה על זה בשבת אין בכך כלום[1174], מפני שזה דומה לב׳ חצרות זו לפנים מזו שפנימית שהיא רגל המותרת במקומה אינה אוסרת על החיצונה בדריסת רגלה בלבד בלא תשמיש, הואיל ועיקר תשמיש החיצונה הוא לבני החיצונה, ואע״פ שהפנימית יש לה גם כן רשות להשתמש בה בחול, מכל מקום כיון שעכשיו בשבת מסתלקת היא מלהשתמש בחיצונה מפני שלא עירבה עמה הרי זה מועיל לשלא תאסר על החיצונה בהעברה ברגל בלבד, הואיל ואין תשמיש החיצונה שוה לשניהם אלא הוא לבני החיצונה יותר מלבני הפנימית, כמ״ש בסי׳ שפ״ו[1175]. אף כאן כיון שנחלקו רשויות, ובני רשות זו סילקו עצמן להשתמש ברשות זו בשבת, הרי זה מועיל, הואיל ואינן שוות לשניהם, שכל אחת היא צריכה לאותם הדרים שם ואינה צריכה כל כך להדרים אצל רשות השניה, שהרי יש להם רשות שלפניהם שיכולים להשתמש בה כל חפצם, ויש להם גם כן פתח לצאת בו אם ירצו, לפיכך אין אותם שאין דרים שם אוסרים על הדרים שם בדריסת רגלם בלבד[1176]. ואפילו מבוי שאין לו אלא פתח אחד וחלקוהו לרחבו בצורת פתח או בפסין, אין הפנימים אוסרים על החיצונים, כמ״ש בסי׳ שס״ג[1177], מפני שדומה לב׳ חצרות זו לפנים מזו שתשמיש החיצונה אינו שוה לשניהם. משא״כ כשחלקוהו לארכו, שתשמיש המבוי שבאמצע הוא שוה לבני ב׳ הצדדים[1178], לכן הם אוסרים זה על זה אפילו בדריסת רגל בלבד, אע״פ שסילקו עצמן מתשמיש מחמת שלא עירבו, עד שיעשו סילוק במעשה, דהיינו איצטבא על פתח כל חצר וחצר כמו שנתבאר בסי׳ שפ״ו[1179]).

וכן כשעושין שיור לעיר של רבים, אם השיור אינו מבוי שלם, אלא משיירים מקצתו בלבד שמערב

[1172] סעיף לח (אין לחי הפנימי מועיל לחלק המבוי שלא יצטרכו חצירות החיצונות והפנימיות לערב יחד ... אבל אם העמידו באמצע המבוי שני פסין של ב׳ משהויין, אחד מצד זה ואחד מצד זה, או פס רחב ד׳ טפחים מצד אחד אם אין המבוי רחב יותר מעשר, או שעשו צורת פתח אף על פי שרחב יותר מעשר, הרי זו מחיצה גמורה ומועלת לחלק המבוי).

[1173] ראב״ד בהשגות פ״ה הכ״ד (פירוש אפילו על ידי דקה, שאין דקה מועלת במקום דריסת הרבים). מ״א ס״ק ח (משמע דבזה לא מהני מצבה. וכ״כ הראב״ד שאין דקה מועלת במקום דריסת הרבים).

וראה מחצית השקל. חדושי צמח צדק רו, ג.

[1174] מג״א סי׳ שפ״ו ס״ק ג (דהא עכ״פ בעינן צורת הפתח ... ואם כן פשיטא דמהני גם כן לסלק היהודים שלא עירבו, כמ״ש סי׳ שצ״ב ס״ו, אפילו יש להם דריסת הרגל זה על זה), וסי׳ שס״ד סוף ס״ק ג (דדוקא חצר, כיון דעיקר חצר לבני חיצונה הוא, אין הפנימי אוסרת עליה אף על פי שעוברת דרך שם, משא״כ במבוי מפולש, דהוי להני כמו להני, בעינן שיסלקו נפשייהו משם ... ועיין סי׳ שס״ג סל״א דצורת הפתח פשיטא דמהני), הרי שצורת הפתח באמצע מבוי מועיל אף שעוברים שם.

דאם לא כן בעיר מוקפת של נכרים לא יועיל צורת פתח (שהרי יש לישראלים ונכרים דריסת הרגל זה על זה, ואם נאמר שבישראל כיו״ב צריך לערב יחד), כיון דבישראל צריך לערב, בנכרי צריך לשכור. עיין סי׳ שפ״ב ס״ג (אם אין לגוי דריסת רגל על הישראלים אינו אוסר), בט״ז ס״ק ה (דאז לא שכיח גביה ללמוד ממעשיו). וסי׳ שס״ג סכ״ו במג״א ס״ק כז (וצריך לתקן המבואות (שבין יהודים לעכו״ם) ... שצריך לתקן צורת הפתח או ב׳ פסין ב׳ משהויים), ודו״ק. אלא ודאי גם בישראל, כשעושים צורת הפתח באמצע רשות הרבים או מבוי, אין דריסת הרגל אוסרת.

וכן הוא לעיל סי׳ שסג סל״ב (בעיר המוקפת חומה ... וצריך לתקן המבואות שבין ישראל לנכרים ... והמנהג הפשוט במדינות אלו לתקן כל המבואות על ידי חבל הקשור לרחבו של מבוי ... צורת פתח).

[1175] סעיף ט (שאין הפנימית אוסרת על החיצונה בהעברת רגליה עליה לבד, הואיל ועיקר חצר חיצונה הוא לתשמיש בני חיצונה).

[1176] תוס׳ נט, א ד״ה כמאן (לרחבה דמערבין, מדמי השתא לב׳ חצירות, משום דיש לאלו רשות הרבים ופתח וכן לאלו, ואין צריכין להשתמש בני פתח זה בצד פתח האחר), וע״ב ד״ה דפנימית (דליכא קפידא בדריסת הרגל), וד״ה אבל (דעיקר חיצונה לבני חיצונה).

[1177] סעיף לח (אבל אם העמידו באמצע המבוי שני פסין של ב׳ משהויין, אחד מצד זה ואחד מצד זה, או פס רחב ד׳ טפחים מצד אחד אם אין המבוי רחב יותר מעשר, או שעשו צורת פתח אף על פי שרחב יותר מעשר, הרי זו מחיצה גמורה, ומועלת לחלק המבוי שלא יצטרכו החיצונים והפנימים לערב יחד), ושם נסמן (הערה רנה).

[1178] כנסמן לעיל (הערה 1166).

[1179] כנסמן לעיל (הערה 1168).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

לעצמו, צריכים לחלוק שם רשויות בצורת פתח, או בפסין אם אינו רחב יותר מעשר[1180].

ואפילו בעיר של יחיד מועילים פסין וצורת פתח לחלוק רשויות שיערבו אלו לעצמן ואלו לעצמן, אף על פי שהורגלו כבר לערב יחד שיתוף אחד[1181].

אבל לחי וקורה שבפתחי המבואות, אף על פי שהם מועילים להכשיר המבואות[1182], אינן מועילים לחלקם ולסלקם זה מזה לענין עירוב שיערבו אלו לעצמן ואלו לעצמן בעיר של יחיד[1183], או אפילו בעיר של רבים לענין שאם מבוי אחד לא שיתף אפילו לעצמו שלא יאסור על כולם בלא איצטבא[1184]:

ו במה דברים אמורים כשכל המבואות הם מוכשרים במחיצות כהלכתן, בין שהכשירם על ידי לחי או קורה בין שהם בענין שאינם צריכים לתיקון כלל, כגון עיר המוקפת חומה ויש לה דלתות שאין מבואותיה צריכים תיקון[1185].

אבל[1186] עיר שמבואותיה צריכים תיקון, יכולים להכשיר מקצת מבואות העיר ולהניח השאר בלא תיקון, ואין המבואות שאינם מתוקנים אוסרים על המתוקנים, אפילו אין ביניהם צורת פתח או פסין, אלא לחי או קורה[1187]. ואפילו היא עיר של יחיד, ומתחלה הורגלו לערב עירוב אחד שהיו כל המבואות מתוקנים

[1180] רא"ש שם בשם תוס' (וכן כתבו התוספות על ההיא דלרחבה מערבין, וצריך שיהא ביניהם צורת הפתח או משהו מכאן ומשהו מכאן, שלא יהא כל אחד נפרץ במלואו למקום האסור לו. וכן כתבו על שיור של עיר של רבים).

כי אף שנתבאר לעיל ס"ד (אם נשתתפו ... מבוי מבוי בפני עצמו, אינן אוסרים זה על זה ... בעיר שהיתה של רבים מעולם, שמעולם הוצרכו לשיור). היינו דוקא כשהשיור הוא מבוי שלם, אבל כשמשיירים מקצתו, אין לחלקו אלא בצורת הפתח או פסין.

[1181] טור ורמ"א ס"ו (הא דעיר של יחיד אסור לחלק, היינו לארכה ... אבל לרחבה ... מערבין לחצאין).

כי אף שנתבאר לעיל ס"ד (עיר שהיתה של יחיד, אפילו נעשית של רבים, כיון שאין צריכין לשיור והורגלו לערב כל המבואות יחד בשיתוף אחד, הרי נעשו כולם כמבוי אחד, ואי אפשר להם ליחלק ולערב מבוי מבוי בפני עצמו אלא אם כן יבנה כל אחד איצטבא על פתחו, לחלוק רשותו מהם, כדי שלא יאסור על כולם).

היינו דוקא ב"לחי וקורה שבפתחי המבואות", אבל פסין או צורת הפתח מועילים לחלק בינם לרחבם.

[1182] כדלעיל סי' שסג ס"א (התירו כשעשה איזה תיקון במקום הפרצה ... כגון להניח קורה רחבה טפח על פתח המבוי הפתוח לרשות הרבים או לכרמלית ... וכן הקילו במבוי להתירו בלחי).

[1183] שעל זה נתבאר לעיל ס"ד (עיר שהיתה של יחיד ... נעשו כולם כמבוי אחד, ואי אפשר להם ליחלק ולערב מבוי מבוי בפני עצמו), והיינו דלא סגי בלחי או קורה לחלקם, אלא דוקא בצורת הפתח או פסין.

[1184] שנתבאר לעיל ס"ד (עיר שנשתתפו כל יושביה חוץ ממבוי אחד, הרי זה אוסר על כולם ... בעיר שהיתה של רבים מעולם), והיינו כיון דהוי רגל האסורה במקומה.

ועל זה מבאר כאן, שגם הלחי וצורת הפתח אינם מועילים להתיר את שאר העיר, אלא האיצטבא.

[1185] מ"נמ"ז פ"ה הי"ט (פירוש זה הענין במדינה מוקפת חומה גבוהה עשרה טפחים ויש לה דלתות, שהוא רשות היחיד גמורה כנזכר פרק ראשון, ומפני זה אין מערבין אותה לחצאין, לפי שכיון שכל העיר רשות היחיד גמורה ואינה מחוסרת שום תיקון מחיצות ואפילו מדבריהם, הרי היא כמבוי אחד, ואין מערבין חצי מבוי המוכשר כולו בדין מחיצות, אבל אם לא היתה העיר כולה מוכשרת במחיצות, ובאו להכשיר חציה ולערבה, הרשות בידם). שו"ע ס"ה (במה דברים אמורים שאין מערבין אותה לחצאין, בעיר מוקפת חומה גבוה י' טפחים ויש לה דלתות, אבל אם לא היתה העיר כולה מוכשרת במחיצות, ובאו להכשיר חציה ולערבה, הרשות בידם). וכדלעיל ריש ס"א (אם הכשירו מבואותיה כהלכתם בלחי או קורה או צורת פתח או בדלתות).

[1186] בהמשך הסעיף יתבארו שני פרטים:

(א) עיר שמבואותיה צריכים תיקון, אין צריך להכשיר חלקה בצורת הפתח או פסין, אלא סגי בלחי. ודינה כמו שאפשר להכשיר מקצת מבוי בלחי.

(ב) רגל האסורה במקומות שאינם מתוקנים במחיצות, אינה אוסרת בדריסת הרגל שיש לה במקומות המתוקנים, כיון שאי אפשר להם לערב ביחד.

[1187] עיין גמרא יד, ב (עשה לחי לחצי מבוי ... יש לו חצי מבוי), ורא"ש פ"ה ס"ט (דגרסינן בירושלמי דפירקין (פ"ה ה"ה), אמר ר' אסי הדא אמרה בני מבוי שנתנו קורתם באמצע המבוי אלו אסורים ואלו מותרין. נתנו אלו ואלו, אלו ואלו אסורים. והשתא ניחא הכל, דהא דאמר יש לו חצי מבוי, מיירי שלא נתנו החיצונים קורה, וכיון שאין החיצונים יכולין לטלטל במבוי לא אסרי על הפנימים. אבל כשנתנו גם החיצונים, אסורין גם הפנימים, אם עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן ולא עירבו יחד). ובהא אתי שפיר קושיית המ"א על רמ"א ס"ו (יש אומרים הא דעיר של יחיד אסור לחלק היינו לארכה, מאחר דשניהם צריכים לילך לרשות הרבים שבתוכה. אבל לרחבה, ואלו יוצאים בשער זה ואלו יוצאים בשער

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ואחר כך נפרצו. ואפילו מבוי אחד יכולים לחלק לרחבו על ידי לחי שיעמידו באמצעיתו כמו שנתבאר בסימן שס"ג[1188]. ואין שאר בני המבוי שחוץ ללחי אוסרים על הפנימית מחמת שלא עירבו עמהם, כיון שהחיצונים אסורים לטלטל במבוי ואי אפשר להם לערב כלל[1189].

(ומטעם זה אפילו אם המבואות שאינם מתוקנים יש להם דריסת רגל על המתוקנים, אינם אוסרים עליהם, כיון שאינן יכולים לערב עמהם. והוא הדין אם כולם מתוקנים, אלא שמפסיק ביניהם מקום האסור בטלטול מחמת שאינו מוקף מחיצות כהלכתן, אף על פי שמקצתם לא עירבו אין אוסרים[1190]. ולא אמרו שרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה, אלא בב' חצרות זו לפנים מזו שיכולות לערב יחד[1191]).

ועיר המוקפת חומה ויש לה דלתות ננעלים, רק שבפתח אחד אין לה דלת, וגם אין שם משקוף שיהא נדון משום צורת פתח, אלא מזוזות בלבד, הרי מזוזות אלו אינן גרועים מלחי שמועיל למבואות המפולשים לרשות הרבים[1192]. ואם כן, אם אין בעיר רשות הרבים, אע"פ שמבואותיה מפולשים לסרטיא שהיא רשות הרבים[1193], הרי היא ניתרת בלחי שמכאן ודלתות שמכאן, ושוב אין שאר מבואותיה צריכים תיקון. ואי אפשר להם ליחלק בעירובם אלא על דרך שנתבאר. ואם יש בה פרצה האוסרת, בטל הכשירה, ויכולים לערב חציה ולהניח חציה בלי הכשר[1194]:

דברי שלום

זה ואין להם דריסת הרגל זה על זה, מערבין לחצאין, ועושין תקון ביניהם, כמו שנתבאר לעיל סי' שס"ג דעד עשרה מהני לחי או קורה, וביתר מעשרה צורת הפתח), והקשה המ"א ס"ק יא (צ"ע ... צריך שיעשו ביניהם ברשות הרבים, במקום שמתחלקין, צורת הפתח ולא מהני לחי או קורה), וצ"ע, שאולי יש ליישב, שמה שכתב הרמ"א "מערבין לחצאין, ועושין תקון ביניהם", כוונתו שמערב רק החצי, ולכן סגי בלחי (ראה פרמ"ג א"א, שמסתפק אם יש ליישב כן).

אופן נוסף ביישוב דברי הרמ"א – לקמן הערה 1196.

[1188] סעיף לח (העמיד לחי באמצע מבוי ... אם לא עשו החיצונים לחי לפתח המבוי, כיון שהם אינם יכולים לטלטל מחצירותיהם למבוי אפילו אם יערבו, הרי כמו שאין להם חלק כלל במבוי בשבת, ואינם אוסרים על הפנימי אף על פי שלא עירבו עמהם, ומותרים הפנימים להשתמש מן הלחי ולפנים, אם עירבו ביניהם).

[1189] ריב"ש סי' תה (אמנם נראה, שמפני הפרצות שיש בה, בטל הכשרה ... וכיון שאין כל העיר מוכשרת במחיצותיה, הנה יכולין להכשיר את חציה במחיצות, ולערב אותה). הובא ב"י סי' שסד. ט"ז סי' שסג ס"ק כב (ואם לא עשו החיצונים לחי או קורה לצד רשות הרבים, לא היו ראוים לערב כלל עם הפנימי, כיון שלא הוכשר המבוי מצדה אינם יכולים לאסור על האחרים, דאין אוסרים זה על זה אלא אם כן כולם רשות אחד ויכולים לערב ביחד).

[1190] כי גם בזה אינם יכולים לערב יחד, כדלעיל סי' שפו ס"ב (ישראלים שדרים בב' וג' מקומות חלוקים ורחוקים זה מזה, שמפסיק ביניהם מקום האסור בטלטול ... והשמש גובה קמח מכולם ועושה ממנו עירוב אחד ונותנו במקום אחד מהם אינו מועיל להם, אלא צריכים לערב בכל מקום ומקום בפני עצמו), ושם נסמן (הערה 972).

[1191] ב"י בשם חזה התנופה תשובה סי' נז (אין היהודים הדרים חוץ למגרש היהודים אוסרים על היהודים שבמגרש שנתקן כהלכה, כי אין כל העיר חשובה כחצר אחת לאסור אלו על אלו, ואף על פי שהכל תחת היקף חומה אחת). רמ"א סי' שפו ס"ב (ואם עירבו במקום אחד, אין האחרים שלא עירבו אוסרים עליהם הואיל ואין להם דריסת הרגל זה על זה, כי אין כל העיר חשובה כמבוי אחד, אף על פי שיושבין בהיקף חומה אחת).

[1192] שאם פתח המבוי הוא פחות מרוחב עשר אמות, סגי בלחי.

[1193] שהפתח מפולש לדרך שמעיר לעיר שהיא רשות הרבים, כמבואר ברש"י שבת ו, א (סרטיא, מסילה שהולכין בה מעיר לעיר).

וכיון שאין בעיר רשות הרבים, רק מבואות, סגי בלחי להתירה.

[1194] ריב"ש שם (בזו העיר, דאינה רשות הרבים אלא כרמלית, אף אם תהיה מפולשת לסרטיא, שהיא המסלה, אינה צריכה דלתות ננעלות, ודי לה לכל היותר בדלת מכאן ולחי או קורה מכאן ... ולפי זה, העיר הזו, שמוקפת חומה סביב בדלתות ראויות לנעול, זולתי בפתח אחד שאין דלתות, הנה כולה ניתרת במחיצות אלו, שהרי זה הפתח שאין בו דלתות, לא גרע מלחי או קורה, שהיה די לו ... אמנם תקנת העיר היא קלקלתה, שכיון שכולה ניתרת לערב את כולה, אין מערבין אותה לחצאין, אלא צריך לערב כולה כאחד). הובא ב"י סי' שסד. מ"א סי' שסג ס"ק לד (ועיר המוקפת חומה בדלתות ראויות לנעול, זולת בפתח אחד שאין דלתות, שפתח ההוא לא גרע מלחי או קורה, וכל העיר כמבוי אחד שיש לחי בראשו, שאין מערבין אותם לחצאין, ואם יש פרצה בטל הכשירה (ועסי' שס"ה ס"ב), ויוכל להכשיר חציה במחיצה ולהניח חציה (ב"י סי' שס"ד בשם ריב"ש)).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ז (וכל זה[1195] כשבני המבואות עוברים זה על זה בשבת, אבל ב׳ מבואות הפתוחים זה לזה ופתוחים גם כן לרשות הרבים, שרוצים להסתלק זה מזה שלא לעבור זה על זה בשבת, אלא כל אחד ילך לרשות הרבים דרך פתחו, יש אומרים[1196] שיכולים לערב כל אחד לעצמו אף על פי שאין ביניהם צורת פתח או פסין אלא לחי או קורה[1197], אם אין שם רוחב יותר מעשר, שכיון שאינן עוברים זה על זה אינן אוסרים זה על זה[1198], כמו שהחצר הפתוחה למבוי ואינה עוברת בו בשבת אינה אוסרת אם יש לה פתח אחר למבוי אחר, כמו שנתבאר בסי׳ שפ״ו[1199]. ולפי זה אם מבוי אחד עירב לעצמו והשני לא עירב כלל, כופין אותו על מדת סדום שלא יעבור בשבת על זה שעירב, כדי שלא יאסר עליו, כיון שיש לו פתח אחר לצאת לרשות הרבים, כמו שכופין את החצר שלא עירבה במבוי שלא תעבור בו בשבת אם יש לה פתח למבוי אחר לעבור דרך עליו לרשות הרבים, כמו שנתבאר שם. ואין צריך לומר אם עירבו ב׳ המבואות זה לעצמו וזה לעצמו, ובשבת בא אחד לעבור על חבירו, שיכול לעכב עליו, כיון שכבר גילה דעתו שסילק דריסת רגלו מעל חבירו במה שעירב לעצמו[1200].

במה דברים אמורים בעיר שמבואותיה צריכים תיקון, ותיקוני מבואות אלו בצורת פתח לצד רשות הרבים ולחי או קורה ביניהם, כדין מבוי עקום שנתבאר בסי׳ שס״ד[1201]. אבל עיר המוקפת חומה, בענין שאין מבואותיה צריכים תיקון, מפני שנעשית כולה כחצר אחת של רבים כמו שנתבאר[1202], אינן יכולים לחלוק מבואותיה לערב אלו לעצמן ואלו לעצמן אלא בצורת פתח או בפסין, כמי שרוצה לחלוק חצר

[1195] בסעיף שלפנינו יתבארו שני פרטים:
(א) אף שנתבאר דלא סגי בלחי לחלק באמצע מבוי, או באמצע עיר המוקפת חומה, מכל מקום מועיל בין מבוי למבוי.
(ב) אם מחלקים בין המבואות בלחי, ומערב כל אחד מהם לעצמו, צריכים להסתלק זה מזה לגמרי, שלא לעבור זה על זה בשבת.

[1196] **עי׳ מ״א סי׳ שס״ד ס״ק ג** (מבוי עקום, כתב הר״ר יונתן ... אם עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן מותרין, שהרי יש לכל אחד פתח לרשות הרבים, וכיון שערבו לעצמן גלי דעתייהו דסלקי דריסת הרגל זה מזה, וכגון זה כופין על מדת סדום שלא יעברו זה על זה בשבת ... ועיין סי׳ שס״ג סל״א דצורת הפתח פשיטא דמהני), **דתחלת דבריו על כרחך מיירי שלא בצורת פתח, והוא הדין לפסין**, ומכל מקום מועיל לחי במבוי עקום. אלא שאז כופין אותן שלא יעברו זה על זה בשבת.
עיין מ״א סימן שס״ג ס״ק כ״ז (וצריך לתקן המבואות (שבין יהודים לעכו״ם) ... צורת הפתח או ב׳ פסין ב׳ משהויים ... עכ״ל תרומת הדשן ... ופשוט דאיירי במוקף החומה ... ועיין סי׳ שס״ד דמצד השני סגי בלחי). הרי שבמבוי עקום סגי בלחי בין שתי המבואות.
וכ״ה כוונתו בסי׳ שפ״ו סק״ב (הואיל שיש להם דרך אחר לצאת, כופין אותו לעבור דרך שם) **עיי״ש סק״ג** (דאילו במבוי אחד צריך ב׳ פסין). הרי שבמקום דסגי בלחי, כופין אותו לעבור בפתח השני.
ואפשר שכל זה נתכוין רמ״א שם ס״ו (יש אומרים הא דעיר של יחיד אסור לחלק היינו לארכה ... אבל לרחבה, ואלו יוצאים בשער זה ואלו יוצאים בשער זה ואין להם דריסת הרגל זה על זה, מערבין לחצאין ... דעד עשרה מהני לחי או קורה), והקשה המ״א ס״ק יא (צ״ע ... צריך שיעשו ביניהם ברשות הרבים, במקום שמתחלקין, צורת הפתח ולא מהני לחי או קורה). ואפשר דמיירי הרמ״א בלחי שבין המבואות, ובזה כופין אותן שלא יהי׳ להם דריסת הרגל זה על זה, ודו״ק.
אופן נוסף ביישוב דברי הרמ״א – לעיל הערה 1187.

[1197] כנסמן לקמן (הערה 1201).

[1198] **עי׳ לשון הרב רבינו יהונתן ב**, א (המבואות העקומות ... כיון שעירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן, גלו דעתייהו שסלקו דריסתן זה מזה, וכגון זה כופים על מדת סדום שלא יעברו זה על זה בשבת, אף על פי שדרכן בחול לעבור, כיון שיש להם דרך אחרת קרובה ממנה. וכענין זה ... בחצר שבין שני מבואות), הובא **בב״י סי׳ שסד** ד״ה וכתב הרב רבינו יהונתן.

[1199] סעיף ט (ואם המבוי שרגילה בו שיתפו ביניהם, ואותו שאינה רגילה בו לא שיתפו ביניהם, והיא לא שיתפה לא עם זה ולא עם זה, דוחין אותה אצל זה שאינה רגילה בו שלא נשתתף, ותסתלק מזה שרגילה בו שנשתתף שלא תעבור עליו בשבת ... שעל ידי זה יהיו מותרים להשתמש במבוי, כופין אותה על מדת סדום שתעבור בשבת דרך מבוי שלא נשתתף, אף על פי שאינה רגילה בו).

[1200] **הרב רבינו יהונתן** שם (לעיל הערה 1198). **עי׳ מ״א סי׳ שסד** שם (לעיל הערה 1196). וראה חידושי צמח צדק רג, ג.

[1201] ס״ה (מבוי עקום כמין ד׳, ומפולש בב׳ ראשיו לרשות הרבים או לכרמלית ... צריך לעשות לו תיקון בעקמומיתו ... יעשה צורת פתח בכל אחד מב׳ ראשיו, ולחי או קורה בעקמומיתו).

[1202] סעיף הקודם (כגון עיר המוקפת חומה ויש לה דלתות שאין מבואותיה צריכים תיקון).

אחת לשתים, אבל לחי וקורה אינן מועילות[1203], אפילו אם לא יעברו זה על זה בשבת, שאינן אוסרים בדריסת רגלם, מכל מקום אוסרים זה את זה במה שכל אחד פרוץ במילואו למקום האסור לו, שהרי אסור לטלטל מבתי מבוי זה למבוי אחר שלא עירב עמו, ולתקן פרצת חצר צריך צורת פתח או פסין כמו שנתבאר בסי׳ שס״ג[1204]. משא״כ עיר שמבואותיה צריכות תיקון, אזי כל מבוי המתוקן בפתחו בלחי או קורה יש תורת פתח עליו, ולא שם פרצה, לפיכך מועיל בו סילוק דריסת הרגל, כמו שמועיל בחצר הפתוחה[1205] כמו שנתבאר):

ח עיר של רבים שנתמעטה ועמדה על חמשים דיורין, מערבין כולה, ואין צריך שיור[1206]:

ט המזכה בשיתוף לכל בני העיר[1207], אם מערב עירוב אחד לכולם[1208] אינו צריך להודיע להם, שזכות הוא להם.

ודין מי ששכח ולא נשתתף עם בני העיר, או מי שהלך לשבות בעיר אחרת, או נכרי שדר עמהם בעיר, דין הכל כדינם בחצר ובמבוי[1209]:

[1203] מ״א סוס״י זה (שעשה דלתות ... ואם כן ראשי המבואות אין צריך תיקון, אלא צריך שיעשו ביניהם ברשות הרבים, במקום שמתחלקין, צורת הפתח, ולא מהני לחי או קורה ... כדין מי שבא לחלק חצר אחת לשנים).

[1204] סעיף לב (עיר המוקפת חומה, שיש להעיר דין חצר, וצריך לתקן המבואות שבין ישראל לנכרים, כדין הבא לחלוק חצר אחת לב׳ רשויות שלא תאסור רשות זו על זו בלא עירוב, שלא די בלחי וקורה), וסל״ח (לחי ... אינה מחיצה גמורה שיכול לחלק רשות אחת לשתים, שלזה צריך מחיצה גמורה).

[1205] לב׳ מבואות, דלעיל סי׳ שפו ס״ט.

[1206] רב הונא ורב יהודה ס, א (עיר אחת היתה ביהודה וחדשה שמה, והיו בה נ׳ דיורים אנשים ונשים וטף ... איבעיא להו ... כעין חדשה (עיר קטנה אחרת של נ׳ דיורין ואינה סמוכה לגדולה), מהו (לעירובי באנפה נפשה כולה בלא שיור), רב הונא ורב יהודה, חד אמר בעיא שיור וחד אמר לא בעיא שיור). רא״ש פ״ה סי״א (כעין חדשה, פירוש עיר של רבים שנתמעטה ועמדה על חמשים דיורין כעיר חדשה, צריכה שיור או לא. רב יהודה ורב הונא, חד אמר צריכה שיור וחד אמר אינה צריכה שיור. והלכתא לקולא). טור ושו״ע ס״ז (עיר של רבים ונתמעטה ועמדה על חמשים דיורים, אינה צריכה שיור).

[1207] רמב״ם פ״ה הכ״ג (המזכה בשיתוף לבני המדינה, אם עירבו כולן עירוב אחד אינו צריך להודיען, שזכות הוא להן), ממתניתין סוף פ״ז פא, ב (בעירובי חצירות מערבין לדעתו ושלא לדעתו, לפי שזכין לאדם שלא בפניו). רש״י פ, א ד״ה צריך להודיעו (משלו, אין צריך להודיעו, דזכין לו לאדם שלא בפניו). שו״ע ס״ח (המזכה בשיתוף לכל בני העיר, אם עירבו כולם עירוב אחד, אין צריך להודיעם, שזכות הוא להם).

וכמו בעירובי חצרות, שנתבאר לעיל לעיל סי׳ שסו סי״ב (אחד מבני החצר יכול ליתן פת בשביל כולם אפילו שלא בפניהם ... ואף שהם לא עשאוהו שליח, מכל מקום זכין לאדם שלא בפניו) וסט״ו (המזכה לאחרים משלו, אינו צריך להודיע להם קודם השבת שעירב עליהם, אלא מודיעם בשבת והם מותרים לטלטל. ואף על פי שבשעת קניית העירוב שהוא בין השמשות ... לא ידעו ממנו כלל, אין בכך כלום, שקניית עירוב זה זכות הוא להם וזכין לאדם שלא מדעתו).

[1208] מ״מ שם (מ״ש רבינו אם עירבו כולן עירוב אחד, להוציא כשמערבין לחצאין שאין רצונן להיות משותפין, ועל הדרך שיתבאר למטה, ודבר ברור הוא. ועיקר הלשון נראה שראוי להיות, אם עירב לכולן עירוב אחד). והכוונה היא להלכות שנתבארו לעיל בסעיפים הקודמים בענין ״נשתתפו כל יושביה חוץ ממבוי אחד״, ״וכשמערבין מבוי מבוי בפני עצמו״.

[1209] רמב״ם שם. שו״ע שם (ודין מי ששכח ולא נשתתף עם בני העיר, או מי שהלך לשבות בעיר אחרת, או עכו״ם שהיה עמהם בעיר, דין הכל כדינם בחצר ומבוי), ונתבארו לעיל סי׳ שעא ס״א. סי׳ שפ ס״א. סי׳ שצא ס״א-ב.

שצג דין עירוב [ב]יו"ט שחל בערב שבת ודין בין השמשות לעירוב

ובו ג׳ סעיפים

א אין מערבין עירובי חצרות ושיתופי מבואות ביום טוב שחל להיות בערב שבת[1210], מפני שנראה

[1210] ברייתא ביצה סז, ב (יום טוב שחל להיות בערב שבת, אין מערבין לא ערובי תחומין ולא ערובי חצרות. רבי אומר מערבין ערובי חצרות אבל לא ערובי תחומין ... שלח רבי אלעזר לגולה לא כשאתם שונין בבבל רבי מתיר וחכמים אוסרין, אלא רבי אוסר וחכמים מתירין ... אמר רבא אמר רב חסדא אמר רב הונא הלכה כרבי ולאסור). טור ושו״ע ס״א (אין מערבין עירובי חצירות ושיתופי מבואות ביום טוב שחל להיות בערב שבת).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

כמתקן דבר[1211].

ואם חלו ב׳ ימים טובים ביום ה׳ וביום ו׳ ושכח ולא עירב מערב יום טוב, יערב ביום טוב על תנאי, שיאמר ביום טוב א׳, אם היום חול יהא זה עירוב ואם היום קדש אין בדברי כלום, ולמחר יאמר אם היום קדש הרי עירבתי אתמול ואם היום חול יהא זה עירוב[1212]. ועצה טובה שיערב למחר בפת שעירב בה אתמול, שאם יערב בפת אחרת, יאסר לאכול שתיהן קודם שחשכה ליל שבת[1213].

במה דברים אמורים בב׳ ימים טובים של גליות. אבל בב׳ ימים טובים של ראש השנה, אינו יכול לערב על תנאי, מפני שהם כיום אחד ארוך[1214], כמו שיתבאר בסי׳ ת״ר[1215]:

[1211] **רש״י** שם ד״ה לא עירובי חצרות (דנראה כמתקן דבר). **מ״א סי׳ תקכח** ס״ק א (דמיחזי כמתקן).

והוי כהפרשת תרומות ומעשרות, שנתבאר לעיל סי׳ שלט ס״ו (ואין מפרישין תרומות ומעשרות, מפני שהוא כמתקן דבר שלא היה מתוקן).

דלא כתוס׳ עירובין ל״ח, א ד״ה ורבי אליעזר (אין מערבין לא עירובי תחומין ולא עירובי חצירות ... על כרחך משום הכנה). ואנן קיי״ל שלא נאסר משום הכנה.

עיין מג״א סוף סי׳ תסו (ואם לא אמר, אינו עירוב, כמ״ש סי׳ תי״ו ס״ב עיי״ש. ועיין סי׳ שס״ו), והיינו שדוקא עירובי תחומין בפת צריך לקרוא עליו שם עירוב בפה, משא״כ עירובי חצרות סגי בלא קריאת שם, כדלעיל סוס״י שסו (ואם גבו העירוב ולא ברכו עליו, ולא אמרו עליו כלום, אין הברכה והאמירה מעכבת, ומותרים לטלטל מבתים לחצר).

ובסי׳ תיז ס״ב (שאסור לעשות שום הכנה מיום טוב לשבת או משבת ליום טוב אפילו בדיבור ... שאינו יכול לערב בפת ... מפני שהיה צריך לקרות עליו שם עירוב, ונמצא מכין), **ודו״ק**. הרי שדוקא עירובי תחומין בפת, שצריך לקרוא עליו שם עירוב בפה, נאסר משום הכנה, משא״כ עירובי חצרות, שאין צריך לקרוא עליו שם עירוב בפה, לא נאסר משום הכנה אלא משום שנראה כמתקן דבר.

*

ובאמת עיקר טעם האיסור בעירובי תחומין הוא כאמור בביצה יז, א (עירובי תחומין לא, מאי טעמא, דלמקני שביתה בשבתא לא). הובא גם לקמן סי׳ תצה בקונטרס אחרון ס״ק יא (ולא אסרו עירובי תחומין אלא מפני שקונה שביתה, דהיינו קניית רשות).

אלא שגם בעירובי תחומין לא אסרו אלא במקום שצריך לקרות עליו שם עירוב.

*

וראה לקמן סי׳ תקג ס״ג (אף על פי שהניח עירובי תבשילין, שאין עירוב תבשילין מתיר אלא תיקון צרכי סעודת שבת אבל לא שאר הכנות מיום טוב לשבת, כמו שנתבאר בסי׳ שצ״ג), נראה לכאורה שגם בעירובי חצרות שבסי׳ שצג, נאסר משום הכנה.

[1212] **רבא שם יז**, א, **גבי עירובי תבשילין** (מניח אדם עירובי תבשילין מיום טוב לחבירו, ומתנה), **ולמדו משם הרי״ף** שם ט, ב (מניח אדם עירובו ביום טוב ראשון ומתנה, ונימא הכי, אי האידנא חולא, בהאי עירובא לישתרי לן לטלטולי בשבתא מביתא לביתא ומדרתא לדרתא, ואי האידנא יומא טבא אין בדברי כלום, ולמחר במעלי שבתא דהוא יום טוב שני נימא הכי, אי האידנא יומא טבא, כבר עבידנא עירובא מאיתמול והשתא לא צריכנא מידי, ואי האידנא חולא הוא, בהאי עירובא תשתרי לן לטלטולי מביתא לביתא ומדרתא לדרתא), **ורמב״ם** הלכות יום טוב פ״ו הט״ו (ולפיכך אני אומר שאין מערב אדם ומתנה בזמן הזה לא עירובי תבשילין ולא עירובי חצרות ולא שתופי מבואות), והיינו שלומד מעירובי תבשילין לעירובי חצרות, אלא שלדעתו אסור בזמנינו בשניהם, מהטעם שכתב שם הי״ד (כל הדברים האלו שאמרנו היו בזמן שהיו בית דין של ארץ ישראל מקדשין על פי הראיה, והיו בני הגליות עושין שני ימים כדי להסתלק מן הספק, לפי שלא היו יודעין יום שקדשו בני ארץ ישראל. אבל היום שבני ארץ ישראל סומכין על החשבון ומקדשין עליו, אין יום טוב שני להסתלק מן הספק, אלא מנהג בלבד), **ורא״ש** שם פ״ב ס״ט (מניח אדם עירוב מיום טוב לחבירו ומתנה, ביום חמישי יאמר, אם היום חול בעירוב זה נהיה מותרין לטלטל מבית לחצר ומחצר לבית ומבית לבית, ואם היום קדש אין בדברי כלום, ולמחר יאמר, אם היום קדש כבר עירבנו אתמול, ואם היום חול בעירוב זה נהיה מותרין וכו׳). **לעירובי חצרות**. טור ושו״ע שם (ואם שכח ולא עירב מערב יום טוב, וחלו שני ימים טובים ביום החמישי ויום ששי, יערב ביום טוב על תנאי, שיאמר, אם היום חול יהא זה עירוב, ואם היום קודש אין בדברי כלום, ולמחר יאמר, אם היום קודש הרי עירבתי מאתמול, ואם היום חול יהא זה עירוב).

ולענין עירובי תבשילין ראה לקמן סי׳ תקכז סכ״א.

[1213] טור (ולמחר יאמר, על אותו הפת) **מ״א** ס״ק א (ונראה לי טעמו, משום שאם יקח פת אחר, יאסר לאכול שני לחם קודם שחשכה ליל שבת). **ט״ז סוס״י תיז** (מה שכתב הטור בסימן שצ״ג לענין עירוב חצירות על תנאי שיקח אותו הפת של אתמול ... נראה לי דעכ״פ עצה טובה ... שלא יצטרך לטרוח באחרת).

[1214] **רי״ף** שם (ודוקא בשני ימים של גליות, אבל בשני ימים של ראש השנה, לא). **רמב״ם** שם הי״ג (במה דברים אמורים בשני ימים טובים של גליות, אבל בשני ימים טובים של ראש השנה, אם שכח ולא הניח ביום רביעי שוב אינו מניח).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ב אחד עירובי חצירות ואחד שיתופי מבואות מערבים אותם בין השמשות[1216], מטעם שנתבאר בסי׳ רס״א[1217].

ואפילו אם כבר קיבל עליו תוספת שבת[1218]. ויש אוסרין[1219] אם קבל עליו תוספת שבת.

(והעיקר[1220] כסברא הראשונה בקבלת תוספת שבת בלבד, אבל אם התפלל תפלת ערבית של שבת, הרי קבל עליו שבת עצמה כיון שהתפלל תפלת ליל שבת, ונאסר בכל השבותים כמו בשבת עצמה[1221], לבד ממה שנעשה על ידי אחר, כמו שנתבאר בסי׳ רס״א[1222] ורס״ג[1223]. ואפילו אם הוא לא התפלל, אם רוב הציבור התפללו, המיעוט נמשכים אחריהם בעל כרחן. ולא משגמרו התפלה, אלא אפילו משהתחילו אותה, דהיינו עניית ברכו, כמו שנתבאר שם[1224]):

דברי שלום

רא״ש שם (ודוקא בשני ימים טובים של גליות, אבל בשני ימים טובים של ראש השנה, לא). טור ושו״ע שם (והני מילי בשני ימים טובים של גליות, אבל בשני ימים טובים של ראש השנה, לא, דכיומא אריכתא דמיא).

[1215] סעיף ג (אבל בשני ימים טובים של ראש השנה אינו כן, אלא הן נחשבים כיום אחד ארוך וקדושה אחת הן). וכן הוא לקמן סי׳ תקכז סכ״ב (במה דברים אמורים בשני ימים טובים של גליות, אבל בשני ימים טובים של ראש השנה, אף על פי שנזכר ביום ראשון, אי אפשר לו לערב בתנאי, לפי שאין כאן ספק חול, ששני הימים הן קדושים בודאי והן כיום אחד ארוך, כמו שיתבאר בסי׳ ת״ר).

[1216] משנה **שבת לד**, א (ספק חשכה ספק אינו חשכה ... ומערבין), וגמרא שם (כאן בעירובי תחומין כאן בעירובי חצרות). לפירוש רש״י שם ד״ה בעירובי תחומין (אבל עירובי חצרות חומרא בעלמא הוא, ולא מיקרי שביתה מעלייתא, וספיקא דבין השמשות שפיר דמי). תוס׳ שם ד״ה לא קשיא (נראה לר״ת כפירוש הקונטרס, דבעירובי תחומין מחמרינן, משום דאית להו סמך מן המקרא). טור ושו״ע ס״ב (אחד עירובי חצרות ואחד שיתופי מבואות מערבין אותם בין השמשות).

[1217] ס״א-ב (ולדבר מצוה מותר לעשות בה כל דבר שהאסור בשבת עצמה הוא מדברי סופרים, וכן אם הוא טרוד ונחפז ונצרך לדבר שהוא משום שבות בין השמשות, הרי זה מותר. לפיכך מותר לערב עירובי חצרות בבין השמשות, אם לא עירב מבעוד יום).

[1218] ר׳ **יואל במרדכי** שבת רמז רצ (ופסק ר׳ יואל והוא הדין לאחר תפלת ערבית יכולין לערב, אם יום הוא ... ושוב מצאתי בשם רבינו שמריה שהורה כן ... וחזר בו הרב ואסר). הובא בטור (ואפילו אם כבר קיבל עליו תוספת שבת, כתב ה״ר שמריה שיכולין לערב). דעה הא׳ בשו״ע שם (ואפילו אם כבר קבל עליו תוספת שבת).

[1219] **רבינו שמריה שם** (אחר חזרה). דעה הב׳ בשו״ע (ויש אוסרים אם קבל עליו תוספת שבת).

[1220] והיינו שבדעת המתירים כתב המרדכי ״והוא הדין לאחר תפלת ערבית יכולין לערב״, ובדעת האוסרים כתבו הטור ושו״ע ״ויש אוסרים אם קבל עליו תוספת שבת״. מכל מקום העיקר הוא לחלק בין תפלת ליל שבת לבין קבלת תוספת שבת.

[1221] **משמעות הטור ושו״ע** שכאן בקבלת תוספת שבת הביאו ב׳ דעות, ואילו באמירת ברכו סתמו לאסור בסי׳ רסא ס״ד (אחר עניית ברכו, אף על פי שעדיין יום הוא, אין מערבין ... משום דהוא קבליה לשבת עליה). **אליה זוטא סי׳ רסא** ס״ק ה (קשה על רמ״א ולבוש, דלקמן סימן שצ״ג כתבו בפנים דיש אוסרין מקבלת שבת ואילך, ולא הזכירו לסברא זו דהכא כלל, והכא סתמו באין חולק כלל). **עי׳ במ״ש שם** בקונטרס אחרון ס״ק ג (אף שבשו״ע סי׳ שצ״ג ס״ב הביא דעת האוסרים בלשון יש אומרים ודעת המתירין בסתם, אף על פי כן העיקר כהאוסרים כמ״ש כאן, שכן הוא הסכמות האחרונים ... ולפי מ״ש שהטעם אינו משום תוספת, אלא משום שקיבל עליו חומרת עיצומו של יום, יש לתרץ דברי השו״ע, שכאן פסק להחמיר ובסי׳ שצ״ג ס״ב משמע דסבירא ליה להקל). וכן ביאר בדגול מרבבה שם (ובסימן שצ״ג ס״ב מביא ב׳ דעות בזה. ונראה דשם קאמר שקיבל תוספת שבת, ומיירי שאמר בפירוש שמקבל תוספת שבת, אם כן לא קיבל רק איסור עשה, משום הכי יש להקל בשבות ... אבל כאן מיירי אחר עניית ברכו, שמן הסתם מקבל קדושת השבת ממש, השמיט דעת המיקל).

[1222] סעיף ג (אם כבר קיבל עליו שבת בתפלת ערבית של שבת שהתפלל מבעוד יום ... אסור לו לעשות בעצמו כל שבות אפילו קודם בין השמשות אפילו לדבר מצוה וצורך גדול ... אבל מותר לומר לנכרי לעשות אפילו מלאכה גמורה).

[1223] סעיף כה (מי שקדם להתפלל ערבית של שבת קודם שהתפללו הקהל, אף על פי שכבר חל עליו קבלת שבת, יכול לומר אפילו לישראל חבירו שלא קבל עדיין השבת שיעשה לו מלאכה).

וטעם החילוק בזה נתבאר בארוכה בקונטרס אחרון שם ס״ק ח.

[1224] סי׳ רסא ס״ג (רוב הצבור ענו ברכו, אף על פי שהוא לא ענה עמהם, שחל עליו השבת בעל כרחו, אף על פי שאינו רוצה לקבלו, כמ״ש בסי׳ רס״ג). ובסי׳ רסג סי״ז (אם רוב הקהל קבלו עליהם שבת, המיעוט נמשכים אחריהם בעל כרחם ואסורים במלאכה ... ואפילו אומרים בפירוש שאינם רוצים לקבל שבת עדיין).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ג העירוב אינו צריך להיות קיים אלא בין השמשות, ויכול לאוכלו כשודאי חשכה[1225] (שכיון שנקבעה דירתו במקום עירוב בבין השמשות שהוא תחלת כניסת השבת[1226], שוב אינה נפקעת משם כל השבת, אע"פ שנוטל משם עירובו[1227]).

ויש לבצוע עליו בשבת[1228] שחרית[1229] (או בסעודת הלילה אם סועד משחשכה ודאי[1230]), דהואיל ונעשית בו מצוה אחת יש לעשות בו גם כן מצוה אחרת[1231].

ואפילו נאכל עירובו בבין השמשות קנה עירוב (ובדיעבד[1232]), כי בין השמשות הוא ספק לילה ושמא

[1225] משנה לח, א (מחשיך עליו ואוכלו). פסקי עירובין למהר"ם מרוטנבורג סי' סט (מכאן משמע דמותר לאכול העירוב לכתחלה מיד משחשכה לאחר קניית העירוב). מרדכי רמז תצ. הגהות אשרי פ"ג סוס"י ז (מכאן משמע שמותר לאכול העירוב מיד משחשיכה, וכן מנהגו של מהר"ם, שהיה עושה תמיד עירובי חצירות בכל ערב שבת ואוכל ככר העירוב מיד משחשיכה). הגהות מיימוניות פ"ח אות ד (מכאן משמע שמותר לאכול העירוב [לכתחלה] מיד משחשכה [לאחר קניית העירוב], עכ"ל מהר"ם, וכן היה נוהג תמיד שהיה עושה עירובי חצירות בכל ערב שבת ... ואוכל ככר העירוב מיד משחשכה). רמ"א סי' שצד ס"ב (והעירוב אין צריך להיות קיים רק בין השמשות, ויוכל לאכלו כשודאי חשיכה).

[1226] רש"י שבת לד, א (בין השמשות קונה עירוב שהוא תחילת קדושת היום).

[1227] עיין ב"י סי' שצד (עירובי חצרות ושיתופי מבואות, דכשהיו קיימין בבין השמשות סגי, וכן דעת הרמב"ם בפרק א', שאע"פ שעירובי חצרות משום דירה, כיון שהיו דרים יחד בבין השמשות סגי). והוא ברמב"ם פ"א הכ"א (ולעולם צריך שיהא העירוב או השיתוף מצוי ואפשר לאכלו כל בין השמשות).

וצ"ע מנסתם הפתח, למה לי שבת שהותרה כו', דאמרינן יז, א (עירב דרך הפתח ונסתם הפתח, דרך החלון ונסתם החלון, מהו, ואמר לי, שבת הואיל והותרה הותרה), וכן הוא לעיל סי' שעד ס"א (ב' בתים או ב' חצרות שעירבו יחד על ידי שהיה ביניהם חלון או פתח, ונסתם בשבת, מותרים להשתמש מזה לזה דרך גובה כותל וחוריו, ששבת כיון שהותרה הותרה).

וכן לפרש"י במתניתין דנתגלגל (לה, א), דתנן התם (נתגלגל חוץ לתחום, נפל עליו גל או נשרף, תרומה ונטמאת, מבעוד יום אינו עירוב, משחשיכה הרי זה עירוב), ופרש"י (כבר קנה עירוב בין השמשות, ושבת הואיל והותרה הותרה), צ"ע ממשנה זו למאן דלא סבירא ליה הכי בעירובין יז, א (ורבי יצחק דאמר כר' יוסי), ופרש"י (אלמא לא אמרינן הואיל והותרה הותרה כדרבי יצחק). והכא אף רבי יוסי מודה, שמותר מטעם האמור כאן (שכיון שנקבעה דירתו במקום עירוב בבין השמשות שהוא תחלת כניסת השבת, שוב אינה נפקעת משם כל השבת, אע"פ שנוטל משם עירובו), ודו"ק.

וכל הדיון הזה הוא מה טעם לא התירו בנסתם החלון ובנתגלגל כו' מטעם האמור כאן, ומדוע הוזקקו לטעם של שבת הואיל והותרה הותרה. אמנם בהלכה דידן, שאוכלו מיד אחר שחשכה, אין להתיר מטעם שבת הואיל והותרה הותרה, כדלעיל סי' שעא ס"ב (שאין אומרים כן אלא כשבשעה שהותרה היה הדבר ברור שלא תחזור ותיאסר ... אבל כאן אין הדבר ידוע בודאי בכניסת השבת שלא יבא), ולכן לא הותר אלא מטעם האמור כאן.

[1228] שבת קיז, סע"ב (רבי אמי ורבי אסי כי מיקלע להו ריפתא דעירובא (פעמים שהעירוב בביתם ופעמים בבית אחד משאר בני אדם, רש"י), שרו עילויה (היינו ברכת המוציא שהיא התחלת אכילה. שרו – מתחילין, רש"י), אמרי הואיל ואיתעביד בה חדא מצוה ליתעביד בה מצוה אחרינא).

[1229] מנהגים טירנא, ניסן, דיני עירוב תבשילין (וטוב לברך המוציא בשבת שחרית על העירוב, וגם על עירובי חצרות, כיון שגם כבר נעשה בו מצוה). רמ"א סי' שצב ס"ב (ויש לבצוע עליו בשחרית בשבת). ט"ז שם ס"ק א (הטעם הואיל ואיתעביד חדא מצוה נעשה בו מצוה אחרת).

ולענין עירובי תבשילין נתבאר לקמן סי' תקכז סכ"ה (ויש נוהגין שלא לבצוע עליו עד סעודה שלישית, כדי לעשות בו מצות הרבה, שמניחין זה הככר ללחם משנה בסעודה הראשונה ובסעודה שניה של שבת, ובסעודה שלישית בוצעין עליו).

וטעם החילוק בין עירובי חצרות לבין עירובי תבשילין נתבאר בלקוטי שיחות חט"ז ע' 184.

[1230] כמובא לעיל (הערה 1225), שכן היה מנהגו של מהר"ם שהיה עושה תמיד עירובי חצירות בכל ערב שבת ואוכל ככר העירוב מיד משחשיכה).

כי אף שיכול לקבל עליו את השבת קודם שחשכה, ולהתחיל מיד את סעודת שבת (נתבארו דיניו לעיל סי' רסז ס"ג), מכל מקום אין עירובי חצרות חלים עדיין, ואינו יכול לאכול את העירוב עד שחשיכה.

[1231] כלל זה הובא גם לעיל סי' כא ס"א (הואיל ונעשה בהם מצוה אחת, יעשו בהן מצוה אחרת). סי' רצז ס"ו (שהואיל שנעשה בו מצוה אחת, יש לעשות בו מצוה אחרת). לקמן סי' תמה סי"ב (שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת נכון לעשות בה מצוה אחרת). סי' תעג סל"ה (ונהגו כל ישראל שמקצת זה שבוצעים מהמצה, עושין בו גם כן מצוה אחרת, דהיינו שמשמרין אותו לאפיקומן). סי' תקכז סכ"ה (שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת ראוי לעשות בו מצוה אחרת).

[1232] כ"מ מלשון רמ"א שם (ויוכל לאכלו כשודאי חשיכה).

עיין מג"א סוף סי' רס (דאע"ג דמותר לערב בין השמשות, היינו משום מצוה התירו שבות, ואם כן לכתחלה יש להזהירם שלא יבואו לידי כך). וסי' תד ס"ק י"א [במראי מקומות וציונים: לכאורה צ"ל סי' יו"ד ס"ק יא] (דאסור לעשות ספק

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

נכנס כבר תחלת השבת, וספק דברי סופרים להקל[1233].

ואפילו עירב לשנים, לאחד עירב מבעוד יום ונאכל עירובו בין השמשות, ולאחד עירב בין השמשות ונשאר עירובו קיים עד שחשכה, שניהם קנו עירוב, שלאותו שנאכל עירובו בין השמשות אנו חושבין שבין השמשות הוא לילה, ולאותו שעירב לו בין השמשות אנו חושבין שבין השמשות הוא יום, שאין מערבין משתחשך[1234]. ואע"פ שעירב לשניהם בבין השמשות אחד, והרי הן ב' קולות הסותרות זו את זו, אין בכך כלום, כיון שהם לשני בני אדם[1235]. אבל אם עירב לאחד בין השמשות ונאכל העירוב בין השמשות, לא קנה עירוב, ואין מקילין כל כך לומר שברגע שעירב היה עדיין יום וכשנאכל היה כבר לילה וכבר קנה עירוב[1236]:

דברי שלום

איסור דרבנן לכתחילה, כן נראה לי). **וט"ז ריש סי' רסא** ס"ק ב (דודאי לכתחלה לא יסמוך עצמו על ספק חשיכה בענין עירובי חצרות).

[1233] שבת לד, א (בין השמשות ספקא הוא, וספקא דרבנן לקולא).

[1234] **רבה** [בגמרא שלנו, וכן בראי"ש שבת פ"ב סכ"ב: "רבא". אבל בראי"ש עירובין פ"ו סכ"ג: "רבה"] **שבת לד**, א (אמרו לו שנים צא וערב עלינו, לאחד עירב עליו מבעוד יום ולאחד עירב עליו בין השמשות, זה שעירב עליו מבעוד יום נאכל עירובו בין השמשות, וזה שעירב עליו בין השמשות נאכל עירובו משחשכה, שניהם קנה עירוב), ופרש"י (דלגבי האי שנאכל בין השמשות משוינן ליה ליליא, ואמרינן כבר קדש היום בעוד העירוב קיים, וקנה עירוב ... ולגבי דהאי שהונח עליו בין השמשות ונתקיים עד שחשכה, משוינן לבין השמשות יממא, ועדיין לא קדש היום כשהונח, ונמצא שהיה שם כבר בשעת קניית עירוב). טור ושו"ע ס"ג (עירב לשנים, לאחד מבעוד יום ונאכל העירוב בין השמשות, ולאחד עירב בין השמשות, שניהם קנו עירוב, שלאותו שנאכל עירובו בין השמשות אנו חושבים אותו לילה, ולאותו שהניח עירובו בין השמשות חושבים אותו יום).

[1235] כדלקמן סי' תלט ס"ה (שני בתים בדוקים וצבור אחד של חמץ, ובא עכבר ונטל ואין ידוע לאיזה בית נכנס, אם הבתים הן של שני בני אדם ובאין לשאול זה אחר זה, שניהם אין צריכין לחזור ולבדוק, אם ביטלום או יכולין לבטל, ... שאז אין צריך לבדוק אלא מדברי סופרים, וחכמים הקילו בספק דבריהם ואמרו, שאם באו לשאול זה אחר זה, כיון שאפשר לומר לכל אחד שהוא אין צריך לבדוק לפי שהחמץ הוא בבית חבירו, אומרים כן, אבל אם באו לשאול בבת אחת, או שאחד מהם שואל עליו ועל בית חבירו, כיון שאי אפשר לומר להם ששניהם אין צריכין לבדוק, שהרי בבית אחד יש ודאי חמץ, אם כן שניהם צריכין לחזור ולבדוק, דהי מינייהו מפקת), ושם נסמן בארוכה (הערה לד). ואפשר גם כאן מיירי שלא באו לשאול בבת אחת.

אמנם בדרישה ס"ק ב הקשה כנ"ל, וכתב (שאני הכא גבי עירוב הקילו יותר, אבל גבי חמץ דעיקרו מדאורייתא, משום הכי החמירו. ולכך לא חילק רבינו כאן בבאים זה אחר זה או בבאים בבת אחת). וגם כאן בפנים לא נתפרש דהיינו דווקא כשלא באו לשאול בבת אחת.

ואפשר מצרפים לזה גם הטעם שנזכר בהערה הבאה "מקצתו יום ומקצתו לילה, ובשעה שהניח עירובו יממא הוי ובשעה שנאכל ליליא הוי".

[1236] **הרב רבינו יונה, בראש** שבת פ"ב סי' כב (דוקא עירב עליו מבעוד יום ונאכל עירובו בין השמשות, ולאחד עירב בין השמשות ונאכל עירובו משתחשך, אבל עירב עליו בין השמשות ונאכל עירובו בין השמשות לא הוי עירוב. ולא אמרינן מקצתו יום ומקצתו לילה, ובשעה שהניח עירובו יממא הוי ובשעה שנאכל ליליא הוי, דכולי האי לא אקילו רבנן לשוויי בין השמשות לגבי האי עירוב מקצתו מן היום ומקצתו מן הלילה). שו"ע שם (אבל אם עירב עליו בין השמשות ונאכל עירובו בין השמשות, אסור). ט"ז ס"ק ה (דכולי האי לא מקלינן לשווי' לגבי האי עירוב מקצתו יום, דהיינו לענין הנחה, ומקצתו לילה לענין אכילה שצריך להיות בשבת).

שצד ספק עירוב מה דינו

ובו ג' סעיפים

א ספק עירוב, כגון ספק אם היה קיים בין השמשות אם לאו, מותר, שספק דברי סופרים להקל[1237]. והוא

[1237] **משנה לה**, א (אם ספק (אם מבעוד יום אם משחשיכה, רש"י) ... רבי יוסי ורבי שמעון אומרים ספק עירוב כשר. אמר ר' יוסי, אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים על ספק עירוב שכשר). טור ושו"ע ס"א (ספק עירוב, כגון ספק אם היה קיים בין השמשות אם לאו, מותר).

שהניחו שם ואירע בו ספק, אבל ספק אם הונח שם אם לאו, אסור[1238]:

ב צריך שיהא העירוב בין השמשות במקום שראוי ליטלו ולאוכלו, לפיכך אם נפל עליו גל[1239], ואינו יכול ליטלו עד שיחפור במרא וקרדום[1240], אינו עירוב, מפני שחפירה זו היא מלאכה גמורה של תורה[1241] ואסורה אפילו בבין השמשות. אבל דבר שהוא משום שבות, לא גזרו עליו בין השמשות לצורך מצוה, כמו שנתבאר בסי' רס"א[1242], והעירוב גם כן הוא צורך מצוה כדי שלא יטלטלו באיסור[1243], כמו שנתבאר בסי' שס"ו[1244]:

ג נתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח קודם שחשכה, אם אי אפשר להוציא משם העירוב אלא אם כן יעשה מלאכה גמורה, הרי זה כמי שאבד ואינו עירוב, שהרי אי אפשר לאכלו[1245].

[1238] **טור ושו"ע** שם (והוא שהיה לו חזקת כשרות, כגון שהניחו שם ואירע בו ספק, אבל אם לא היה לו חזקת כשרות, כגון ספק אם הונח שם אם לאו, לא).

עי' מ"א ס"ק א (וצ"ע ... בעירובי חצרות כו"ע מודו דמערבין בין השמשות, כמ"ש סי' רס"א, ואם כן מוכח דאפילו לא היה לו חזקת כשרות כשר. ואפשר דספק הונח גרע טפי).

שיטות הפוסקים בספק דרבנן בחזקת איסור, הובאו בשו"ת אדמו"ר הזקן סי' יא ד"ה ואפילו (יש מקום להקל כאן משום ספק דרבנן לקולא. אלא דהרשב"א שהחליט כאן לאיסור, לשיטתיה אזיל, דסבירא ליה הלכה כר' יוסי להחמיר בספק דרבנן שיש לו חזקת איסור או טומאה, כמ"ש בתשובה סי' ת"א, והמגיד משנה בשמו בפ"ו מהלכות עירובין, מסוגיא דעירובין דף ל"ו ע"א ... הרא"ש נמי סבירא ליה כהרשב"א גבי ספק עירוב בסוף פ"ב דשבת. אבל לפי דעת רש"י והרמב"ם שם ... דלא מוקמינן אחזקה דביתו בתחומין דרבנן, יש להקל בנידון דידן).

[1239] **משנה שם** (נפל עליו גל ... מבעוד יום, אינו עירוב). טור ושו"ע שם (צריך שיהא העירוב בין השמשות במקום שראוי ליטלו, הלכך אם נפל עליו גל ... אסור).

[1240] **גמרא** שם (לא צריכא דבעי מרא וחצינא). טור ושו"ע שם (ואינו יכול ליטלו בלא מרא וחצינא).

[1241] רש"י במשנה שם ד"ה נפל (מפרש בגמרא דבעי מרא וחצינא לפנויי, דהויא מלאכה, ולא שבות). וכדלעיל סי' שלז ס"א (ואינו חייב אלא כשחופר במרא וכיוצא בו מהכלים שדרך לחפור בהם).

[1242] ס"א (ולדבר מצוה מותר לעשות בה כל דבר שהאיסור בשבת עצמה הוא מדברי סופרים), וס"ב (לפיכך מותר לערב עירובי חצרות בבין השמשות אם לא עירב מבעוד יום).

וכן הוא לעיל סי' שמב (כל הדברים שהם אסורים מדברי סופרים, לא גזרו עליהם אלא בעצמו של יום, אבל בין השמשות מותרים, והוא שיהא שם דבר מצוה ... או שהוא צורך גמור לשבת אף על פי שאינו צורך גדול, כגון לערב עירובי חצרות כדי שיוכל לטלטל מבית לחצר), וסי' שעב סי"ח (ובבין השמשות שהוא שעת קניית העירוב לא גזרו על שבות של דבריהם לצורך מצוה, כמו שנתבאר בסי' רס"א, ועירובי חצירות הוא גם כן דבר מצוה, כמו שנתבאר בסי' שס"ו).

[1243] מ"מ פ"א הכ"ב (ומסקנא העלו המפרשים כדברי רבינו, שאם צריך למלאכה גמורה אינו עירוב, ואם אין בו אלא משום שבות הרי זה עירוב, שכל שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות כל שיש צורך מצוה). ב"י בסוף הסימן (ומדברי הרמב"ם בפרק א' (הכ"ב) נראה דכי היכי דאמרינן גבי עירובי תחומין כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות, הוא הדין לעירובי חצרות ושיתופי מבואות, שאם היה בין השמשות במקום שאי אפשר ליטלו אלא אם כן יעבור על שבות דרבנן, חשיב ראוי ליטלו. וכתב הרב המגיד שכן דעת המפרשים ... גבי עירובי חצרות מאי מצוה איכא, ואפשר דכיון שאם לא עירב אפשר לבוא לטלטל באיסור, וכשמערב פורש מאיסור זה, מצוה חשיבא). **מ"א** ס"ק ב (אבל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו, לפי שצורך מצוה היא (מ"מ ספ"א)). **ט"ז** ס"ק ב (וכתב ב"י דטעמא מכח זה דכל מצוה לא גזרו עליו בין השמשות, לא בתחומין ולא בחצירות ... שהרי גם כן מצוה היא, כמ"ש סי' שצ"ה בפירוש מצוה לחזור בין אחר עירובי חצירות כו').

[1244] סעיף יח (מצוה לחזר אחר עירובי חצירות כדי שלא יבואו לטלטל באיסור), ולקמן סי' שצה ס"א (מצוה לחזר אחר שיתופי מבואות, כמו אחר עירובי חצרות).

[1245] **משנה** לד, ב (נתנו במגדל ואבד המפתח הרי זה עירוב. רבי אליעזר אומר אם אינו יודע שהמפתח במקומו, אינו עירוב). גמרא שם (אמר שמואל באוירא דליבני (סדורות זו על גבי זו בלא טיט ביניהן, דלאו סתירה היא, רש"י) ... רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו הכא במגדל של עץ עסקינן, דמר סבר כלי הוא ואין בנין בכלים ואין סתירה בכלים (ואי בעי סתר ליה, רש"י) ... אביי ורבא דאמרי תרוייהו במנעול וקטיר במתנא עסקינן (קשור המנעול בחבל, רש"י), ובעי סכינא למיפסקיה (אסור לחתוך, גזירה דרבנן היא, דמיחזי כסותר, ולא סותר בנין ממש הוא, דהא פתיחת דלת בעלמא הוא. כיון דשבות הוא לא גזרו עליו בין השמשות, רש"י)).

רמב"ם פ"א הכ"ב (נתן העירוב או השיתוף במגדל ונעל עליו ואבד המפתח קודם שחשיכה, אם אי אפשר לו להוציא העירוב אלא אם כן עשה מלאכה בין השמשות, הרי זה כמי שאבד ואינו עירוב, שהרי אי אפשר לאכלו). טור ושו"ע

ואם נמצא המפתח בשבת, אם היה במקום שיכול להביאו בלא מלאכה של תורה, הרי זה עירוב. ואע"פ שלא היה המפתח בידו בין השמשות, כיון שמצוי הוא שימצאנו, אנו חושבים אותו כשמצאו כאלו היה בידו למפרע[1246]:

דברי שלום

ס"ג (נתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח קודם שחשכה, אם אי אפשר להוציא העירוב אלא אם כן עשה מלאכה גמורה בין השמשות, הרי זה כמי שאבד ואינו עירוב, שהרי אי אפשר לאכלו).

דיני חתיכת החבל לפתוח המנעול, נתבארו לעיל סי' שיד סי"ז.

[1246] **ברייתא שם** לה, א (נתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח ... נמצא המפתח (בשבת, רש"י), בין בעיר בין בשדה אין עירובו עירוב, רבי אליעזר אומר, בעיר עירובו עירוב, בשדה אין עירובו עירוב). **תוס'** שם ד"ה בעיר (בנמצא בשבת, אף על פי שהיה אבוד בין השמשות). **טור** (ואם מצא מפתח ... אף על פי שלא היה בידו בין השמשות, כיון שמצוי הוא שימצאנו, חשבינן ליה כאילו הוא בידו). מ"א סוף ס"ק ב (ואם נמצא המפתח בשבת במקום שיכול להביאו בלא מלאכה דאורייתא, הוי עירוב, אף על פי שלא היה בידו בין השמשות, כיון שמצוי הוא שימצאנו חשבינן ליה כאלו הוא בידו (טור ותוס')).

שצה דיני ברכת עירוב

ובו סעיף אחד

א מצוה לחז(ו)ר אחר שיתופי מבואות[1247], כמו אחר עירובי חצרות[1248].

ומברך עליו על מצות עירוב[1249], ואומר בזה השיתוף יהא מותר לכל בני המבוי להוציא ולהכניס מחצרות למבוי[1250].

ואם משתתפים בפת וסומכין על שיתוף במקום עירוב, ואין מערבין בחצרות כלל, כמו שנתבאר בסימן שפ"ז[1251], יאמר גם כן מחצרות לבתים[1252].

אימתי מברך עליו, בשעה שמקבץ אותו מבני המבוי או בשעה שמזכה להם[1253], כמו שנתבאר בסי'

[1247] **גמרא שם**, א (מבואה דאית ביה תרי גברי רברבי כרבנן (כגון אתה ורבה דדייריתו ביה, רש"י), לא ליהוי ביה לא עירוב ולא שיתוף). הרי שהמצוה היא הן בעירובי חצרות והן בשיתוף מבואות. פסקי עירובין למהר"ם מרוטנבורג סי' קנג (מכאן משמע דמצוה לערב, וטעמא רבה איכא, דלא ליתי איסורא לאפוקי ולעיולי מבתים לחצרות ולמבוי). הובא במרדכי רמז תקטו, ובהגהות מיימוניות פ"א אות א. טור ושו"ע (מצוה לחזור אחר שיתופי מבואות). ט"ז ס"ק א (דלא יבא לידי איסור טלטול).

[1248] כדלעיל סי' שסו סי"ח (מצוה לחז(ו)ר אחר עירובי חצירות, כדי שלא יבואו לטלטל באיסור).

וראה חדות יהושע ח, ד (אם יש טעם לחלק בין חצר למבוי).

[1249] **רמב"ם** פ"א הי"ז (וכיצד משתתפין במבוי ... ומברך על מצות עירוב). טור ושו"ע (ומברך עליו על מצות עירוב).

וכן הוא לעיל שם (וצריך לברך עליו אקב"ו על מצות עירוב, כמו שצריך לברך על כל מצות של דבריהם), וכדלעיל סי' קנח סט"ז (אף על פי שהנטילה היא מדברי סופרים, מברכין עליה אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים. והיכן ציונו, שנאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, ולפיכך כשאנו שומעים לדברי חכמים אנו מקיימים מצות ה' שצונו לשמוע אליהם. וזהו טעם כל הברכות שמברכין על מצות של דבריהם).

[1250] רמב"ם שם (ואומר בזה השיתוף יהיה מותר לכל בני המבוי להוציא ולהכניס מחצרות למבוי בשבת). טור ושו"ע (ואומר בזה השיתוף יהיה מותר לכל בני המבוי להוציא ולהכניס מחצירות למבוי בשבת).

[1251] סעיף א (ואם נשתתפו במבוי בפת, סומכים עליו בחצרות ... ולכן אין נוהגין עכשיו לעשות עירובי חצרות בשום חצר שיש בה בתים הרבה, לפי שסומכין על השיתוף שבבית הכנסת הנעשה מפת, שמועיל גם לחצרות).

[1252] **שבלי הלקט** סי' צט (ובשיתופי מבואות אומר בדין יהא שרא לנא לאפוקי ולעיולי מן המבוי לחצרות ומן החצרות למבוי ומשתיהן לבתים ומן הבתים לשתיהן). רמ"א (ומהם לבתים). **מ"א** ס"ק א (ומהם לבתים, אף על גב דהכא מיירי בשיתופי מבואות, מכל מקום הא סומכין על שתוף במקום עירוב, כמ"ש סי' שפ"ז).

[1253] **רמב"ם** שם הט"ז (וכשמקבץ העירוב מברך). טור ושו"ע (אימתי מברך עליו, בשעה שמקבץ אותו מבני המבוי, או בשעה שמזכה להם). ב"י (ונראה לי הטעם, לפי שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן, וכיון שנתקבץ הרי נעשית המצוה שכבר עירבו ... הילכך צריך לברך כשבא לקבצו).

שס"ו[1254].

ואם לא בירך ולא אמר עליו כלום, אינו מעכב[1255], כמו שנתבאר שם[1256]:

דברי שלום

והוא כדלעיל סי' שסו ס"א (גובין פת מכל בית ובית, ונותנים אותם באחד מבתי החצר), וס"י (נהגו לקבץ מכל בית ובית מעט קמח ועושין חלה אחת שלימה ומערבין בה ... נוהגין שהשמש נותן העירוב להרב שיזכה בו בשביל כל הקהל). ולכן כשנהגו לקבץ מבני המבוי, מברך כשבא לקבצו, וכשנהגו לזכות, מברך כשבא לזכות.

[1254] סעיף יח (ואימתי מברך בשעה שמקבץ אותו מבני החצר, או בשעה שמזכה להם, מפני שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן).

ולענין מנהגינו, ראה לעיל שם (הערה 155).

[1255] שבלי הלקט שם (ובני חצר שגבו קמח לעירובן ונילש ונאפה העירוב מבעוד יום ולא הספיקו לברך עליו עד שחשיכה, או ששכחו מלערב עליו, אין הברכה מעכבת, ומותרין לטלטל על ידי אותו העירוב. וכן מצאתי בתשובות הגאונים ז"ל שמותרין לטלטל הואיל וגבו ואפו אותו לשם עירוב, ואף על פי שלא ברכו עליו ולא אמרו עליו בדין יהא שרא לנא, מותרין הן לטלטל בחצר). רמ"א (ואם גבו אותו לשם עירוב ושכחו ולא ברכו עליו, הוי עירוב כי אין הברכה מעכבת). מ"א סי' שסו ס"ק כא (שלא אמרו שום דבר עליו, אפילו הכי שרי).

[1256] סוס"י שסו (ואם גבו העירוב ולא ברכו עליו, ולא אמרו עליו כלום, אין הברכה והאמירה מעכבת, ומותרים לטלטל מבתים לחצר). וראה שם (הערה 167).

הלכות עירובי תחומין

שצו דין ארבע אמות שיש לכל אדם בשבת

ובו ד' סעיפים

א שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי[1257], יש אומרים[1258] שזו אזהרה[1259] ליוצא חוץ

[1257] בשלח טז, כט.

[1258] ירושלמי פ"ג סוף ה"ד (שבו איש תחתיו, אל יצא איש ממקומו ביום השביעי ... אין לך מחוור מכולם אלא תחום שנים עשר מיל כמחנה ישראל), ופירש בקרבן העדה (אין לך מחוור מכולם, שיהא אסור מן התורה, אלא שנים עשר מיל, כמחנה ישראל שהיתה י"ב מיל). הובא בריי"ף ה, א. רמב"ם הל' שבת פכ"ז ה"א (היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת לוקה, שנאמר אל יצא איש ממקומו ביום השביעי, מקום זה הוא תחום העיר, ולא נתנה תורה שיעור לתחום זה, אבל חכמים העתיקו שתחום זה הוא חוץ לשנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל, וכך אמר להם משה רבינו לא תצאו חוץ למחנה). גאונים, הובאו במ"מ שם (ולמדו שיעור זה די"ב מיל מן הירושלמי, וכן הסכמת הגאונים ז"ל לחייב דבר תורה על יותר מי"ב מיל), ובעבודת הקדש ריש שער ה (ויש מן הגאונים שהורו, שתחום שלוש פרסאות, שהם שנים עשר מיל, אסורין דבר תורה ולוקין עליהן דבר תורה. וממחנה ישראל למדוה, שנאמר אל יצא איש ממקומו, כלומר ממקום מחנה ישראל, ומחנה ישראל גמירי ששלוש פרסאות היה). ראב"ד, הובא בחידושי רמב"ן סוף פ"ק (והראב"ד ז"ל הלך אחריו בדרך הזה, והוא גורס בברייתא דר' חייא לוקין על התחומין דבר תורה, ומפרש לה בתחומי ג' פרסאות). דעה הא' בלבוש סי' שצז ס"א (וחוץ לי"ב מיל, יש אומרים שהוא אסור מן התורה).

וראה גם לקמן סי' תד ס"ב (לדברי האומרים שתחום י"ב מיל הוא מן התורה). סי' תקטו סי"ד (שיש אומרים דבג' פרסאות יש איסור תחומין מן התורה). סי' תקפו סכ"ו (להאומרים דחוץ לי"ב מיל יש איסור תחומין מן התורה).

[1259] ולא חטאת. מלבושי יום טוב רס"י שצז (שאף למי שאומר שהוא דבר תורה, לא מחייב חטאת, שאין בו אלא לאו דאל יצא איש, ולוקין עליו, כדאיתא בסוף פרק קמא דעירובין (יז, ב), ואין חטאת אלא בשגגת כרת, וזה פשוט ומבואר, ובפרק מי שהחשיך סוף דף קנ"ג איתא בהדיא, דאין חייב חטאת על תחומין לרבי עקיבא דסבירא ליה דתחומין דאורייתא). אליה זוטא שם ס"ק א (במלבושי יום טוב חולק, דאין איסור אלא בלאו דאל יצא, ואין חטאת אלא בשגגת כרת, וכן בפרק מי שהחשיך דף קנ"ג איתא בהדיא, דאין חיוב חטאת על תחומין לרבי עקיבא דסבירא ליה דתחומין דאורייתא).

והוא כדאמרינן בעירובין יז, ב (תני רבי חייא לוקין על עירובי תחומין דבר תורה ... אל יצא כתיב), ופירש בריי"ף ה, א (כלומר, יציאה ברגלים בלבד היא, ואין בה משום מיתת בית דין, אלא באזהרה בלבד היא, ולפיכך לוקין עליה).

וכדאמרינן בשבת קנג סע"ב (דאיכא מידי דאין חייבין על שגגתו חטאת ולא על זדונו סקילה, ומאי ניהו ... תחומין, ואליבא דרבי עקיבא), ופרש"י (דאמר דאורייתא ניהו, והוי מחלל, ומיהו אין חייבין לא על שגגתו חטאת כו').

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

לתחום. ושיעור תחום של תורה הוא י"ב מיל, כשיעור מחנה ישראל שהיתה י"ב מיל על י"ב מיל[1260]. וחכמים אסרו לצאת יותר מאלפיים אמות שהן מיל אחד.

ויש אומרים[1261] שאין לתחומין עיקר מן התורה כלל, אלא אפילו יותר מי"ב מיל אינו אסור מן התורה כלל. וזה שנאמר אל יצא איש ממקומו, זו היא אזהרה על הוצאה[1262], שהזהיר משה שלא לצאת עם הכלי מרשות היחיד לרשות הרבים ללקוט המן[1263]. ושבו איש תחתיו, קבלו חכמים שזו אזהרה שלא לטלטל ברשות הרבים אלא כשיעור תחתיו של אדם שהוא ד' אמות, כמו שנתבאר בסי' שמ"ט[1264].

אלא שחכמים סמכו איסור התחומין של דבריהם למקרא זה[1265] אל יצא איש ממקומו, שלא יצא יותר מאלפיים מהמקום ששבת בו, כי עד אלפיים נקרא מקומו[1266] כמו שמצינו בערי מקלט שנאמר[1267] ושמתי

דברי שלום

אלא שרבי עקיבא סובר כן אף לענין אלפיים אמה, כדתנן סוטה כז, ב (בו ביום דרש רבי עקיבא, ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפיים באמה וגו' ... ואלפיים אמה תחום השבת). ומכך למדנו שכן הוא גם לדעת הסוברים ששיעור תחום של תורה הוא י"ב מיל.

[1260] ברכות נד, ס (מחנה ישראל כמה הוי, תלתא פרסי), ופרש"י (דכתיב (מסעי לג, מט) ויחנו מבית הישימות עד אבל השטים, ואמר רבה בר בר חנה, לדידי חזי לי ההוא דוכתא והוה תלתא פרסי אורכא ותלתא פרסי פותיא), והוא בעירובין נה, ב.

ויתבאר לקמן סי' תד ס"ב (והוא שיהיו כל הי"ב מיל רשות הרבים גמורה מן התורה, על דרך שנתבאר בסי' שמ"ה, כדי שיהיו דומים לדגלי מדבר שהיו רשות הרבים גמורה, שמשם למדו איסור התחומים מן התורה, כמו שנתבאר בסי' שצ"ו ... וכבר נתבאר בסי' שמ"ה שנהגו כהאומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה).

[1261] רי"ף שם (ואנן קיימא לן דליתא לדרבי עקיבא דאמר תחומין מדאורייתא. ואשכחינא בגמרא דבני מערבא ... אין לך מחוור מכולם אלא תחום י"ב מיל כמחנה ישראל, נמצאו עכשיו תחומי שבת מהן דרבנן ומהן דאורייתא ... והאי תירוצא לא סליק אליבא דגמרא דילן), לפירוש הרמב"ן במלחמות שם (ואומר אני שאין לנו מדבריו הפסק הזה שתולין בו ללקות על תחומי שנים עשר מיל דבר תורה, אבל דבריו כך הם ... שמצינו בתלמוד ארץ ישראל שהם סבורין דתחומי שנים עשר מיל מן התורה ... בטלה סברא זו מן הגמרא שלנו, ואין לנו בכל תלמודנו זכר לשנים עשר מיל, אלא תחומין מדרבנן הן, ואין להן עיקר מן התורה קאמרינן בכל מקום, אלו הן דברי רבינו ז"ל), ובחידושיו שם. וכן מסיק הרשב"א בעבודת הקדש שם (ויש מי שהורה שכל התחומין אינן תורה אלא מדברי סופרים ... ולזה דעתי נוטה), ובחידושיו שם. רא"ש פ"א סי' כד (ומיהו גמרא דידן סבר לרבנן ליכא שום תחום שבת דאורייתא, ואפילו י"ב מיל). טור רס"י שצז (ואינו אלא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא). דעה הב' בלבוש שם (ויש אומרים שאינו אלא דרבנן).

[1262] ראה גמרא יז, ב (מי כתיב אל יוציא, אל יצא כתיב), ופרש"י (אין כאן לשון הוצאת משוי). והיינו למאן דאמר תחומין מן התורה. אבל למאן דאמר תחומין מדרבנן, האי אל יצא היא אזהרה להוצאת משוי. פסחים פה, ב (הוצאה כתיב ביה כשבת), ותוס' שם (פירוש אל יצא איש ממקומו, והיינו אל יוציא, דהא תחומים דרבנן).

אמנם נתבאר לעיל סי' שא ס"א, שמלאכת ההוצאה למדים מתרומת המשכן. והטעם הוא כדלעיל (הערה 1259), שאין ללמוד מפסוק זה אלא אזהרה, ומה שההוצאה היא אב מלאכה למדים מתרומת המשכן, כדלעיל שם (והערה כג).

[1263] תוס' יז, ב ד"ה לאו (והכי משמע פשטיה דקרא, שאל יצא בשבת עם כליו ללקוט את המן, כדרך שעושין בחול).

[1264] סעיף א (כל אדם יש לו ד' אמות ברשות הרבים שיכול לטלטל בהם, שנאמר שבו איש תחתיו, ולמדו מפי הקבלה שזה נאמר לענין טלטול, שלא יטלטל כל אדם ברשות הרבים אלא כמדת תחתיו), ושם נסמן (הערה ג).

וגם לדעת הסוברים שלמדים מכאן תחומין מן התורה, מכל מקום "למדו מפי הקבלה שזה נאמר לענין טלטול". וכדאמרינן שבת צו, ב (כל ד' אמות ברשות הרבים גמרא גמירי לה).

[1265] גמרא נא, א (הני אלפיים אמה היכן כתיבן, דתניא שבו איש תחתיו אלו ארבע אמות, אל יצא איש ממקומו אלו אלפיים אמה), ופירש הריטב"א שם (היכן כתיבן, פירוש היכא רמיזי, ואהיכא אסמכינהו רבנן, למאי דקי"ל דתחומין דרבנן). רש"י סוכה כה, א ד"ה ושבולות (אלפיים אמה דכתיב אל יצא איש ממקומו, ואסמוך רבנן למילף מקום ממקום ומקום מניסה כו' כדאמרינן בעירובין). טור סי' שצז (ואינו אלא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא). לבוש סי' שצז ס"א (ואסמכוה אקרא דכתיב אל יצא איש ממקומו, ודרשו דהאי מקומו פירושו אלפיים אמה).

[1266] לימוד זה (אסמכתא) נתפרש בגמרא נא, א (אלו אלפיים אמה מנא לן, אמר רב חסדא למדנו מקום ממקום, ומקום מניסה, וניסה מניסה, וניסה מגבול, וגבול מגבול, וגבול מחוץ, וחוץ מחוץ), וכדפירש רש"י שם, ולבוש רס"י שצז. וכאן מביא את סיכום הלימוד:

(א) בתחום נאמר "מקום" ובערי מקלט נאמר "מקום", מה "מקום" האמור בערי מקלט כולל את האלפיים שמחוץ לעיר, אף "מקום" האמור בתחום שבת כולל את האלפיים אמה.

(ב) הלימוד ש"מקום" שבערי מקלט כולל גם את האלפיים שמחוץ לעיר, כי מה "חוץ" האמור בערי הלוים, האלפיים שמחוץ לעיר נכללים בעיר, אף "חוץ" האמור בערי מקלט, האלפיים שמחוץ לעיר נכללים ב"גבול עיר מקלטו".

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

לך מקום וגו׳, והן קולטות אותו גם כשהוא חוצה להן[1268], שנאמר[1269] ומצא אותו מחוץ לגבול עיר מקלטו, ונאמר להלן[1270] ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפיים באמה וגו׳, מה חוץ האמור להלן אלפיים אף חוץ האמור כאן אלפיים[1271].

ושבו איש תחתיו כשיעור תחתיו, מכאן סמכו חכמים שכל אדם יש לו ד׳ אמות בכל מקום שהוא, אפילו יצא חוץ לתחום יכול להלך שם ד׳ אמות[1272]. וכן יכול לטלטל בהן[1273]. וכן כשמודדים אלפיים ממקום שביתתו מודדים חוץ מד׳ אמות אלו שהן כשיעור תחתיו[1274] (ויכול לטלטל בהן. לפיכך[1275]) אם שבת, דהיינו שקדש עליו היום, במקום המוקף מחיצות בענין שמותר לטלטל בכולו, הרי כולו נחשב לו כד׳ אמות, ונותנים לו אלפיים סביב להיקף זה, ע״ד שיתבאר בסי׳ שצ״ט[1276], אפילו יש בו כמה מילין. והוא שיהא מוקף לדירתו מתחילתו, אע״פ שאין בו עתה דיורין ואין משתמשין בו כלל[1277], כמו שיתבאר בסי׳ ת״ח[1278], או אפילו אינו מוקף לדירה אלא שאין בו יותר מבית סאתים. אבל אם יש בו יותר מבית סאתים, כשם שאין מחיצותיה מועילות שיהא מותר לטלטל בכולו, כך אינן מועילות שיהא כולו נחשב כד׳ אמות לענין תחומין[1279]:

דברי שלום

וראה גם לקמן סי׳ שצח ס״א (שלמדו חכמים ממגרשי הערים שהיו מרובעים).

[1267] משפטים כא, יג.

[1268] משנה מכות יא, ב (כשם שהעיר קולטת, כך תחומה קולט). רמב״ם הל׳ רוצח פ״ח הי״א (כל עיר הקולטת תחומה קולט כמוה).

[1269] מסעי לה, כז.

[1270] מסעי לה, ה.

[1271] רש״י עירובין שם (דנין האי חוץ מחוץ דומדותם מחוץ לעיר, דכתיב ביה אלפיים באמה). לבוש שם (כתיב הכא חוץ, וכתיב התם ומדותם חוץ לעיר אלפיים אמה).

[1272] ברייתא עירובין שם (תניא שבו איש תחתיו, אלו ארבע אמות), ופרש״י (ליוצא חוץ לתחום), טור ושו״ע ס״א (שבו איש תחתיו, מכאן שכל אדם יש לו ד׳ אמות בכל מקום, אפילו יצא חוץ לתחום).

[1273] כדלעיל סי׳ שמט ס״א (כל אדם יש לו ד׳ אמות ברשות הרבים שיכול לטלטל בהם, שנאמר שבו איש תחתיו). ונתבאר לעיל (הערה 1264).

[1274] כדלקמן סי׳ שצז ס״א (כל אדם יש לו חוץ מד׳ אמות ... אלפיים אמה לכל רוח). סי׳ תח (כשמודדים לו אלפיים לכל רוח מעירובו, מודדים מחוץ לד׳ אמות אלו).

[1275] כיון שד׳ אמות הוא מקומו לענין לטלטל בו וגם למדוד אלפיים חוצה לו, לפיכך אם שבת במקום המוקף מחיצות, כיון שמותר לטלטל בכולו, נחשב מקום מוקף זה כד׳ אמות אף למדוד אלפיים חוצה לו.

[1276] סעיף יד (עושין התחומין סביב העיר כטבלא מרובעת ... אלפיים על אלפיים).

[1277] גמרא סא, ב (שבת בעיר חריבה לרבנן, מהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה). טור ושו״ע שם (אפילו אין בו עתה דיורין).

וכן הוא לקמן סי׳ שצח ס״ו (אף על פי שאין דרים בו עתה), ושם נסמן (הערה 1389), וס״ח (ואפילו אין דרים בו עתה), ושם נסמן (הערה 1409).

[1278] בשו״ע שם ס״ב (ואפילו עיר חריבה).

[1279] ברייתא טו, א (שבת בתל (קדש עליו היום וקנה שם שביתתו, רש״י), שהוא גבוה עשרה, והוא מארבע אמות ועד בית סאתים, וכן בנקע שהוא עמוק עשרה, והוא מארבע אמות ועד בית סאתים, וקמה קצורה, ושיבולות מקיפות אותה, מהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה). נ, ב (מהלך את כולו וחוצה לו אלפיים אמה ... ששבת בתל שהוא גבוה י׳ טפחים והוא מד׳ אמות ועד בית סאתים).

ומה שאמרו ״ועד בית סאתים״, כי דוקא אם מותר לטלטל בו נחשב כד׳ אמות, כמבואר בעבודת הקדש שם (היו יתרים מבית סאתיים, הואיל ואין יכול לטלטל בתוכן אלא בארבע אמות, אין מקומו אלא ארבע אמות, כאילו שבת בבקעה). מ״מ הל׳ שבת פכ״ז ה״ד (וכתב הרשב״א ז״ל דדוקא כשהרשות היחיד מותר לטלטל בו, כגון שהוא מוקף לדירה, או פחות מבית סאתים, אבל אם לא היה מוקף לדירה והיה יתר על בית סאתים, כיון שאינו מותר לטלטל בו אלא בארבע אמות ... אין לו אלא ארבע אמות, ומשם ולהלן מודדין לו אלפיים אמה). טור ושו״ע ס״ב (בכל מקום שקדש עליו היום, אם הוא מוקף לדירה, אפילו אין בו עתה דיורין, חשוב כולו כד׳ אמות, ואם אינו מוקף לדירה, עד סאתים חשוב כולו כד׳ אמות).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ב ד׳ אמות אלו שלענין תחומין, בין ד׳ אמות שבמקום שביתתו, בין ד׳ אמות שיש לו כשיצא חוץ לתחום, יש אומרים[1280] שהן כד׳ אמות שברשות הרבים שלענין טלטול[1281], שהוא בורר לו ד׳ אמות לאיזו רוח שירצה, וכשהלך לרוח אחת ד׳ אמות שוב אינו יכול לחזור ולילך לרוח השנית[1282] (שכנגדה[1283]) אפילו כל שהוא, אם הוא חוץ לתחום, כמו שאינו יכול לטלטל חפץ אחד יותר מד׳ אמות. שאין נותנים אלכסון לענין טלטול אלא מפני שאין שם ריבוע[1284] כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ט[1285]. וכן במקום ששבת בו, אם הלך לרוח אחת ד׳ אמות ואלפיים, שוב אינו יכול לילך לרוח השנית (שכנגדה) אלא אלפיים, ואם לא נטל לו כל ד׳ אמות לרוח אחת יכול להשלימן ברוח הב׳[1286] (שכנגדה).

ויש אומרים[1287] שד׳ אמות אלו שלענין תחומין אינו כד׳ אמות שלענין טלטול, אלא הן ד׳ אמות לכל רוח, שהן ח׳ על ח׳ מרובעות, בין במקום ששבת בו בין כשיצא חוץ לתחום (ולפי סברא זו כל שכן שאין מודדים לו ד׳ אמות עם אלכסונם לכל רוח, שכיון שנותנים לו ח׳ על ח׳ מרובעות, הרי יש בהן אלכסון ממש של ד׳ אמות לכל רוח, דהיינו מאמצעיתו לארבע הזויות, משא״כ בד׳ אמות שלענין טלטול, שמודדים לו ד׳ אמות ביושר אל עבר פניו לאיזו רוח שירצה, וכיון שלא שייך בהן אלכסון ממש צריך

דברי שלום

וכדלעיל סי׳ שנח ס״א-ב (כל היקף מחיצות שלא הוקף לדירת אדם ... אסרו חכמים לטלטל בתוכן יותר מד׳ אמות ... אם הן היקף גדול, אבל היקף קטן ... מותר לטלטל בתוכו אף על פי שלא הוקף לדירה. וכמה הוא היקף קטן עד בית סאתים).

וכן הוא לקמן ס״ד (אם אין בו אלא בית סאתים, הרי כולו נחשב לו כד׳ אמות). סי׳ שצח סי״ד (אם הם מוקפים כולם במחיצה גבוה י׳ טפחים, או בחריץ עמוק י׳ טפחים שהוא נחשב כמחיצה, הרי כל ההיקף נחשב כד׳ אמות אם הוקף לדירה כמו שנתבאר בסי׳ שצ״ו). סי׳ תא ס״א (והוא שתהא העיר מוקפת מחיצות לדירה, שכל מקום שאינו מוקף לדירה, אינו נחשב כד׳ אמות, כמו שנתבאר בסי׳ שצ״ו).

[1280] משנה מה, א (רבי יהודה אומר לאיזה רוח שירצה ילך). גמרא מח, א (רבי יהודה היינו תנא קמא. אמר רבא שמונה על שמונה איכא בינייהו). רי״ף שם, לפירוש הרא״ש פ״ד הי״א (ונראה דמה שלא הביאה רב אלפס ז״ל, משום דסבירא ליה כתנא קמא דריש פירקין, מדסברי רבי יהודה ורבי אליעזר כוותיה). רמב״ם הל׳ שבת פכ״ז הי״א (מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת, לא יכנס, שהד׳ אמות שיש לו לאדם, תחלתן ממקום שהוא עומד בו. לפיכך כיון שיצא חוץ מתחומו אמה או יתר, ישב במקומו, ואין לו להלך אלא בתוך ארבע אמות מעמידת רגליו ולחוץ), לפירוש המ״מ שם (מדברי רבינו נראה, שכיון שזה מהלך ורוצה לילך, נראה כבורר אל עבר פניו) ובפי״ב הט״ו (ממ״ש פכ״ז בשבת מי שיצא חוץ לתחום, נראה שרבינו סבור, שאין מקומו של אדם אלא ד׳ אמות לרוח אחת כרבי יהודה). ב״י ד״ה ומ״ש ופסק הרי״ף (ולענין הלכה כיון שהרי״ף והרמב״ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן). מ״א ס״ק א (וגם בראי״ש משמע כן. וכן דעת הרמב״ם פי״ב ופכ״ז, וידוע שהוא הולך בשיטת הרי״ף).

[1281] שבזה לדברי הכל ד׳ אמות, טפי לא, כדאמר רבא מח, א (מחלוקת להלך, אבל לטלטל דברי הכל ארבע אמות אין, טפי לא), וכדלעיל סי׳ שמט ס״א (כל אדם יש לו ד׳ אמות ברשות הרבים שיכול לטלטל בהם).

[1282] רבי יהודה במשנה שם (ומודה רבי יהודה, שאם בירר לו שאינו יכול לחזור בו).

[1283] אבל עדיין יכול לילך ב׳ אמות לצדה, כדלקמן שיש לו רבוע ד׳ על ד׳.

[1284] כלומר, אלא שמכל מקום אינו דומה ממש, שהרי בטלטול נותנים לו אלכסון מטעם המבואר ברש״י נא, א ד״ה הן ואלכסונן (וגבי העברה ליכא למיתב פיאות, אלא כי האי גוונא שנותנין להן שיעור אלכסונן, דהא ליכא למימר בהו רבוע ועיגול). משא״כ בתחומין, שאחר שבירר ד׳ אמות לרוח אחד יש לו שם ריבוע, ולכן אין נותנים לו אלכסון.

וכן הוא לעיל סי׳ שמה קו״א ס״ק א (כדפרש״י, דגבי העברה ליכא למיתב פיאות כו׳, משא״כ בתחומין).

[1285] סעיף ב (ארבע אמות שאמרו הן ואלכסונן ... גבי העברה ד׳ אמות ברשות הרבים שלא שייך ריבוע ועיגול, צריך שיהא שם האלכסון של רבוע).

[1286] רש״י מח, א ד״ה שמונה (ומודה ר׳ יהודה לר׳ אליעזר שאם בירר לו שתים לכאן ושתים לכאן שאין יכול לחזור בו, וכן אם בירר ארבעתן לרוח אחת).

[1287] כתנא קמא במשנה מה, א (וחכמים אומרים אין לו אלא ארבע אמות), כפירוש רבא מח, א (רבי יהודה היינו תנא קמא. אמר רבא שמונה על שמונה איכא בינייהו. תניא נמי הכי יש לו שמונה על שמונה, דברי רבי מאיר). בעל המאור יג, א (הא דתנן וחכמים אומרים אין לו אלא ארבע אמות, דייקי עלה בגמרא רבי יהודה היינו תנא קמא, ואמר רבא שמונה על שמונה איכא בינייהו, לרבנן אית להו לר׳ יהודה לית ליה ... נקטינן כרבנן ומשחי להו ח׳ על ח׳). הובא בראי״ש פ״ד סי״א. רשב״א בעבודת הקדש שער ג ס״ד (ויש מי שהורה דלהלך נותנין לו לכל רוח ורוח, ונמצא שיש לו שמונה על שמונה והוא באמצען, ולזה דעתי נוטה), ושער ה ס״ו (ויש מי שהורה שנותנין לו ארבע אמות לכל רוח, שהן שמונה על שמונה והוא באמצען, ולזה דעתי נוטה). רמ״א ס״א (ויש אומרים דמותר להלך ארבע אמות לכל צד).

ליתן לו הן ואלכסונם כמ״ש בסי׳ שמ״ט). ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי סופרים[1288]:

ג ד׳ אמות אלו שלכל רוח ורוח, שהן שיעור תחתיו של אדם, מודדים אותו לכל אדם באמה שלו, ואם הוא ננס באברים, שגופו גדול ואמתו קטנה, נותנים לו ד׳ אמות בינונית של כל אדם, שכל אחת מהן ו׳ טפחים[1289], כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ט[1290].

וכבר נתבאר שם שד׳ אמות אלו מודדים אותן מצומצמות[1291]. ויש אומרים[1292] שמודדים אותן מרווחות. ויש לסמוך על דבריהם בד׳ אמות אלו שלענין תחומין, שעיקרן אינן אלא מדברי סופרים[1293]:

ד שבת[1294] בתל גבוה י׳ טפחים, אם אין בו אלא בית סאתים, הרי כולו נחשב לו כד׳ אמות[1295], מפני שהוא כמוקף מחיצות מלמעלה[1296], כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ה[1297], אלא שאינן מוקפות לדירה[1298].

וכן אם שבת בקמה קצורה ושבלים גבוהים י׳ טפחים מקיפים אותה[1299]. והוא שקשר השבלים יחד בענין

[1288] דרכי משה ס״ק ב (ולי נראה דיש להקל בתחומין דרבנן, מאחר דהרשב״א הסכים לדברי הרב זרחיה, וכן נראה קצת דעת רבינו הטור).

[1289] רב פפא מח, א (לעולם באמה דידיה יהבינן ליה ... משום דאיכא ננס באבריו), ופרש״י (שגופו בינוני ואמתו קצרה, ולא סגי ליה באמה דידיה, ובעי למיתב ליה באמה של קדש). טור ושו״ע ס״א (ומודדים לכל אדם באמה שלו, ואם היה ננס באיבריו, נותנים לו ארבע אמות בינוניות של כל אדם, שכל אחת מהן ששה טפחים). מ״א סי׳ שמט ס״ק ג (אמתו קטנה והוא גדול, נמצא שלא יספיקו לו ד׳ אמות).

משא״כ אם גופו ואמתו קטנים, מודדים באמה שלו.

[1290] סעיף א (מודדים לו באמה שלו ... הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו ... ואם הוא ננס באיבריו, דהיינו שאמתו קטנה וגופו גדול, ונמצא שלא יספיקו לו ד׳ אמותיו, נותנים לו ד׳ אמות בינוניות של כל אדם, שכל אחת מהן ששה טפחים).

[1291] ״ובין שמודדין לו אמות בינונית ובין שמודדין לו אמות שלו, מודדין אותן מצומצמות להחמיר״.

[1292] ברייתא שם (תניא, שבו איש תחתיו, כתחתיו, [וכמה תחתיו] גופו שלש אמות, ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו דברי ר׳ מאיר, ר׳ יהודה אומר גופו שלש אמות, ואמה כדי שיטול חפץ מתחת מרגלותיו ומניח תחת מראשותיו, מאי בינייהו, איכא בינייהו ארבע אמות מצומצמות). רמ״א ס״א (ואלו ד׳ אמות מודדין לו מרווחות).

[1293] אליה זוטא סי׳ שמט ס״ק ב (לקמן סימן שצ״ו כתב רמ״א ולבוש דד׳ אמות מרווחות ... ולי נראה מדלא כתבו רמ״א הכא, דמודה דברשות הרבים מודדין מצומצמות לחומרא).

[1294] בסעיף שלפנינו יתבאר, שיש שני אופנים שכל המקום נחשב לו כד׳ אמות, ויש לו אלפיים אמה מסביב:

(א) כשיש מחיצה למקום זה, שמתירה לטלטל בו בשבת. וזה למדים מהאמור לעיל ס״א (שכל אדם יש לו ד׳ אמות בכל מקום שהוא ... ויכול לטלטל בהן. לפיכך אם שבת, דהיינו שקדש עליו היום, במקום המוקף מחיצות בענין שמותר לטלטל בכולו, הרי כולו נחשב לו כד׳ אמות, ונותנים לו אלפיים סביב להיקף זה), ושם (הערה 1275).

(ב) כשבתי העיר סמוכים זה לזה פחות משבעים ושיריים. וזה למדים מהאמור לעיל ס״א (ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפיים באמה וגו׳, מה חוץ האמור להלן אלפיים אף חוץ האמור כאן אלפיים), ושם (הערה 1266).

ויש כמה חילוקים בינם:

(א) דין היוצא חוץ לתחומו ונכנס לעיר אחרת שלא לדעתו, נחשב כד׳ אמות רק במוקף מחיצה, ולא בסתם עיר, כדלקמן סי׳ תא ס״א (ליוצא חוץ לתחום אין כל העיר נחשבת כד׳ אמות עד שתהא מוקפת מחיצות לדירה), ושם נסמן (הערה 1547).

(ב) דין עיבור של ע׳ אמה ושיריים הוא דוקא בעיר, ולא במקום המוקף מחיצות, כדלקמן סי׳ שצח ס״ו (אבל בית אחד אפילו גדול הרבה, אין לו דין עיר לתת לו ע׳ אמה ושירים כעיר, אם אינו עומד בתוך ע׳ אמה ושירים לעיר), וסי״א (אבל בית אחד אפילו גדול הרבה מאד, אע״פ שאין בינו לעיר קמ״א אמות, אינו מצטרף עמה, עד שיהיה לה בתוך שבעים אמה ושיריים, לפי שאין נותנים שום עיבור לבית אלא לעיר בלבדה).

[1295] כנסמן לעיל (הערה 1279).

[1296] רש״י טו, א ד״ה גבוה עשרה (דאמרינן גוד אסיק מחיצותיו כל סביבותיו והרי הוא מוקף).

[1297] סעיף א (עמוד או תל שהוא גבוה עשרה ורחב ד׳ על ד׳, הרי הוא כמוקף מחיצות גבוהות עשרה, שהלכה למשה מסיני היא שאנו אומרים גוד אסיק).

[1298] רש״י שם ד״ה והוא מד׳ עד בית סאתים (הואיל ושבת באויר מחיצותיו נעשית ביתו, וכולו כארבע אמותיו הוא, הלכך מהלך את כולו וחוצה לו אלפיים אמה, אבל אי הוה טפי מבית סאתים, אין מחיצותיו מועילות לו, שהיקף שאינו עשוי לדירה אינו מועיל אלא לבית סאתים).

[1299] כנסמן לעיל (הערה 1279).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

שאין רוח המצויה מנידה אותן[1300], שכל מחיצה שהרוח מנידה אינה מחיצה, כמו שנתבאר בסי׳ שס״ב[1301].

אבל השובת בעיר, כל העיר נחשבת כד׳ אמות[1302], אע״פ שאינה מוקפת מחיצות כהלכתן[1303], כגון שיש בה פרצות הרבה במילואן וביותר מעשר, דהואיל ובתי העיר מובלעים בתוך שבעים אמה ושירים של זה, הרי כולם כדירה אחת, כמו שיתבאר בסי׳ שצ״ח[1304]:

[1300] סוכה כה, א (קמה קצורה ושבולות מקיפות אותה, מהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה, אע״ג דקאזיל ואתי (דאין עומדות ברוח, רש״י). התם נמי דעביד ליה בהוצא ודפנא (משבולת לשבולת, עד שאגדן וגדלן יחד סביב, ומחזיקות זו את זו, רש״י)). תוספת שבת ס״ק ז (והיינו דעביד ליה בהוצא ודפנא, שלא ינודו על ידי הרוח מצוי׳, והכי מוקי לה בסוכה).

[1301] סעיף ב (והוא שימלא האויר שבין הענפים בעצים או בקש, ויקשרם שם, כדי שלא ינידם הרוח, שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה).

[1302] גמרא ס, ב (נעשית לו העיר כולה כד׳ אמות). רש״י מא, ב ד״ה כאילו לא יצא (והרי כל העיר לו כד׳ אמות כבתחילה, וחוצה לה אלפיים אמה לכל רוח).

וכן הוא לקמן סי׳ תה ס״ה (והרי כל העיר לו כד׳ אמות כבתחלה, וחוצה לה אלפיים אמה לכל רוח).

[1303] רמב״ם הל׳ שבת פכ״ז ה״ב (מותר לאדם בשבת להלך את כל העיר כולה אפילו היתה כנינוה, בין שהיתה מוקפת חומה בין שלא היתה מוקפת חומה). תוס׳ נז, א ד״ה רב הונא (עיר שאין לה חומה במה יתחברו כאחת, אם לא על ידי שמובלעים יחד תוך ע׳ אמה ושיריים, דאין סברא להצריך שיגעו זה לזה), וכן הוא בסוכה ג, ב סד״ה ואין. רא״ש פ״ד ס״י (שחשובה כל העיר עם עיבורה כד׳ אמות, אף על פי שאין כאן מחיצות), ופ״ה ס״ג (לחבר בית לעיר למדוד תחום העיר מן הבית, או לחבר שני בתים יחד בעיר שאין לה חומה, משערינן בשבעים אמה ושיריים). רבינו ירוחם נתיב יב חי״ח ק, ד (אותו מקום הוא לו כד׳ אמות, אף על פי שאינו מוקף).

[1304] סי״ד (בעיר שמודדים מבית החיצון אע״פ שאינה מוקפת חומה). וכן הוא לקמן סי׳ תא ס״א (שבת בעיר, שכולה נחשבת לו כד׳ אמות, אף על פי שאינה מוקפת מחיצות כלל, לפי שאין מתחילין למדוד לו אלפיים אלא מבית החיצון, הואיל וכל בתי העיר מובלעים זה בתוך ע׳ ושיריים של זה).

ואף שבסי׳ שצח ס״ב נראה לפום ריהטא כדעת הפוסקים שהצריכו חומה מסביב לעיר, כדתנן נב, ב (כיצד מעברין את הערים, בית נכנס בית יוצא ... מוציאין את המדה כנגדן ועושין אותה כמין טבלא מרובעת), ופרש״י (אם הוה מחיצתה שור איגר, שאינה חומה חלקה, אלא בתים סמוכין ומחוברין, ויש בית נכנס לתוך העיר יותר מחבירו, ונראית כניסתו פגומה מבחוץ, ויש בית בולט ויוצא לחוץ יותר מחבירו, או פגום נכנס או פגום יוצא, שהיתה עיר מוקפת חומה). וכן הוא לקמן סי׳ שצח ס״ב (עיר שאינה מוקפת חומה חלקה, אלא בתים סמוכים ומחוברים ויש בית נכנס לתוך העיר יותר מחבירו או יוצא ובולט מן העיר יותר מחבירו).

וכן הוא לקמן שם סי״א (וכן חומת העיר שנפרצה מב׳ רוחותיה זו כנגד זו, וחרבו הבתים שביניהן עד שנעשו כב׳ עיירות, אם אין ברוחב מקום החלק אלא קמ״א אמה ושליש, דינו כסתום), הרי פירש באופן שהעיר יש לה חומה מסביב, ונפרצה באמצעה בשיעור קמ״א אמה ושליש.

מכל מקום נתפרש כאן (ולקמן סי׳ שצח סי״ד וסי׳ תא ס״א), כדעת הפוסקים שאין צריך חומה לעיר.

ועל כרחינו לומר שמה שהובאה הדוגמה של חומה מסביב לעיר (לקמן סי׳ שצח ס״ב וסי״א), היינו לבאר הלכה זו על דרך הרגיל שיש חומה מסביב לעיר, אבל באמת סגי אף בלא חומה מסביב לעיר, ואף בלא שיהיו הבתים מחוברים זה לזה, וסגי במה שבכל אחת משני חלקי העיר יש בין הבתים פחות מע׳ אמה ושיריים, כדלקמן סי׳ תא ס״א (אף על פי שאינה מוקפת מחיצות כלל, לפי שאין מתחילין למדוד לו אלפיים אלא מבית החיצון, הואיל וכל בתי העיר מובלעים זה בתוך ע׳ ושיריים של זה).

ואף שנתבאר לקמן סי׳ שצח ס״ו (אבל בית אחד אפילו גדול הרבה, אין לו דין עיר לתת לו ע׳ אמה ושירים כעיר, אם אינו עומד בתוך ע׳ אמה ושירים לעיר), נמצא לפי זה, שב׳ בתים הסמוכים זה לזה תוך שבעים אמה ושיריים, אינם נחשבים עיר, ומתי אם כן נחשבת עיר, שיהי׳ לה ע׳ אמה ושיריים?

ואפשר דהיינו דוקא אם יש בכל אחת משני חלקי העיר ג׳ חצרות של ב׳ בתים, כדלקמן שם סי״ד (ואם יש שם ג׳ חצרות של ב׳ ב׳ בתים קבועים ... יש להם דין עיר).

ונפקא מינה מכל זה הוא בעיירות או כפרים שהבתים אינם מחוברים זה לזה, ואין חומה מסביב להם, אלא שהבתים הם בתוך ע׳ אמה ושיריים זה לזה, ויש להם דין עיר לחשב אלפיים אמה מהבית האחרון; אם צריך עכ״פ שיהיו בה ג׳ חצרות שבכל אחת מהן יש שני בתים, שאז נחשבת עיר.

שצז דין שביתת היחיד וכליו ומהלך אלפיים אמה

ובו כ׳ סעיפים

א כל אדם יש לו חוץ מד׳ אמות[1305], או מהמקום ששבת בו[1306], אלפיים אמה לכל רוח מרובעות כטבלא מרובעת, כמו שיתבאר בסי׳ שצ״ט[1307]:

ב קדש עליו היום בבקעה הרחק מן העיר שאין שם תחומי שבת מסומנים ואינו יודע לשער תחום שבת, מהלך אלפיים פסיעות בינוניות כדרך הליכתו של אדם, וזהו תחום שבת[1308], כי דרך הליכתו של אדם אמה מראש גודל רגל זו עד ראש גודל רגל זו, שמרחיק כחצי אמה בין רגל לרגל, ומקום מצב הרגל עם המנעל הוא גם כן כחצי אמה[1309]:

ג כשם שאין אדם רשאי להלך בשבת ויום טוב[1310] אלא אלפיים אמה לכל רוח חוץ למקום שביתתו, כך כליו ובהמתו אין יכולים שום אדם להוליכם חוץ לאלפיים של בעליהם, מפני שקנו שביתה במקום שביתת בעליהם, אע״פ שלא היו שם כשקדש היום, ואם עירבו בעליהם לרוח אחת, אין שום אדם יכול להוליכם לרוח האחרת אפילו פסיעה אחת במקום שאין הבעלים יכולים להלך[1311]:

ד המוסר בהמתו לבנו, הרי היא כרגלי האב, שאין שום אדם יכול להוליכה אלא במקום שהאב יכול

[1305] גמרא נ, ב (במקום שאין מסויים, אין לו אלא ד׳ אמות), ופרש״י (לבד מאלפיים משם והלאה). נב, א (שבת יש לו ד׳ אמות), ופרש״י (שקונה שביתה ברגליו יש לו ד׳ אמות לקניית בית, לבד מאלפיים לכל רוח). טור ושו״ע ס״א (כל אדם יש לו אלפיים אמה לכל רוח, חוץ מארבע אמותיו).

וכן הוא לעיל סי׳ שצו ס״א (כשמודדים אלפיים ממקום שביתתו, מודדים חוץ מד׳ אמות אלו). לקמן סי׳ תח (כשמודדים לו אלפיים לכל רוח מעירובו, מודדים מחוץ לד׳ אמות אלו, ואחר כך ממלאים הקרנות).

[1306] טור ושו״ע שם (או מהמקום ששבת בו). והיינו המקום המוקף במחיצה או העיר, כדלעיל סי׳ שצו ס״ד (שבת בתל ... בקמה קצורה ... בעיר, כל העיר נחשבת כד׳ אמות).

[1307] סעיף יד (עושין התחומין סביב העיר כטבלא מרובעת).

[1308] רב נחמן אמר שמואל מב, א (היה מהלך ואינו יודע תחום שבת, מהלך אלפיים פסיעות בינוניות (דרך הליכתו של אדם אמה, רש״י), וזו היא תחום שבת). טור ושו״ע ורמ״א ס״ב (קדש עליו היום בבקעה ואינו יודע תחום שבת, מהלך אלפיים פסיעות (בינוניות) שהם תחום שבת).

[1309] שו״ת מהר״י ווייל סי׳ עה (ונראה דאורך ב׳ מנעלים מאדם בינוני היינו אמה, וכן עלתה לי המדה. וכן משמע פרק מי שהוציאוהו אמר רב יודא אמר שמואל היה שובת בבקעה ואינו יודע תחום שבת, מהלך אלפיים פסיעות בינוניות, וזהו תחום שבת, אלמא פסיעה בינונית היא אמה, והיינו כשיעור אורך ב׳ מנעלים, מנעל אחד מקום מצד הרגל ושיעור מנעל בין רגל לרגל). מ״א ס״ק א (היינו אורך ב׳ מנעלים, מנעל אחד מקום מצב הרגל ומנעל הוי בין רגל לרגל (מהרי״ו סי׳ ע״ה)).

וראה גם לעיל רס״י שא בהשלמה (פסיעה גסה, דהיינו כל שיש בה יותר מאמה מראש גודל רגל זו עד ראש גודל הרגל השניה), ושם (הערה ט).

ונתבאר בשיעורי תורה ע׳ נו-ז, דהיינו שהרגל עצמה ארכה לערך 24 ס״מ, שהוא חצי אמה של 48 ס״מ.

אמנם מה שנתבאר כאן ״הרגל עם המנעל הוא גם כן כחצי אמה״, הוא לכאורה רק לפי שיעור של רבינו לפני חזרה (ראה לקמן סי׳ תעב סי״ח, והערה קכג), שהאמה היא לערך 60 ס״מ, שהרי הרגל עם המנעל הם לערך 30 ס״מ.

[1310] כדלקמן סי׳ תקכח ס״ב (כשם שאסור לצאת חוץ לתחום בשבת אלא אם כן הניח עירובי תחומין, כך הוא ביום טוב, וכל הלכות תחומין נתבארו בהלכות שבת).

והקדים כאן לומר שאיסור תחומין הוא גם ביום טוב, כי ההלכות הבאות לפנינו שייכות רק ביום טוב ולא בשבת, כמבואר במ״א ס״ק ב (מיירי ביום טוב, דבשבת אסור להוציא), שהרי בשבת אסור להוציא את הכלים אפילו תוך אלפיים אמה של הבעלים (שאסור לטלטל בשבת יותר מד׳ אמות בכרמלית), וביום טוב מותר להוציא את הכלים תוך אלפיים אמה של הבעלים, ואסור להוציאם מחוץ לתחום.

[1311] משנה ביצה לז, א (הבהמה והכלים כרגלי הבעלים), ופרש״י (אין אדם יכול להוליכה ביום טוב אלא במקום שבעליה יכולין לילך, ואם לא ערב יש לה אלפיים לכל רוח העיר, ואם ערב לצפון גם היא תלך לצפון ולא לדרום). טור ושו״ע ס״ג (כשם שאין אדם רשאי להלך בשבת וביום טוב אלא אלפיים אמה לכל רוח, כך כליו ובהמתו אין יכול שום אדם להוליכם חוץ לאלפיים אמה של בעליהם, ואם עירבו בעליהם לרוח אחת, אין שום אדם יכול להוליכם לרוח האחרת, אפילו פסיעה אחת, במקום שאין הבעלים יכולים לילך).

וכן הוא לקמן סי׳ תא ס״א (וכל חפציו כמוהו).

להלך, ולא במקום שהבן יכול להלך, אע״פ שמסרה לו מבעוד יום, לפי שדרך בני אדם להפקיד חפציהם ביד בניהם ואין כוונתם למסור ברשותם[1312]:

ה אבל המוסר בהמתו לרועה אפילו מסרה לו ביום טוב, ולא מבעוד יום, הרי היא כרגלי הרועה, בין שהוא ישראל בין שהוא נכרי, לפי שמן הסתם גם מאתמול היה בדעתו למסרה לו היום, וקנתה שביתה במקום שביתת הרועה, ואפילו הוא נכרי[1313], כמ״ש בסי׳ ת״א[1314]. ואם מסרה לב׳ רועים, הרי היא כרגלי בעליה, מפני שלא קנה אחד מהם. ואפילו אם מסרה לשניהם מערב יום טוב ולא בירר דבריו, וביום טוב בירר דבריו שמסרה לאחד מהם ואליו נתכוין מערב יום טוב, אעפ״כ כיון שבשעה שקדש היום לא היה מבורר עדיין לאיזה מהם מסרה, לא קנו שניהם ונשארה ברשות הבעלים, ולכן היא כרגליו[1315]:

ו שור של רועה, כרגלי אנשי אותה העיר, שאפילו עירב הרועה לרוח אחת, אינו מעכב על אחד מבני אותה העיר שלקחו ממנו ביום טוב מלהוליכו אלפיים לרוח האחרת, מפני שמאתמול מעמידו ברשות בני העיר לפי שרגילים ליקח ממנו. אבל אם אחד מעיר אחרת שעירב לעיר זו לקחו ממנו ביום טוב, אינו יכול להוליכו לעירו[1316]:

ז אבל שור של פטם, הוא כרגלי מי שלקחו לשחטו ביום טוב, אפילו הוא מעיר אחרת. וכן אם שחטו בעליו ביום טוב ומכר בשרו, הרי כל אחד מהלוקחים מוליך מנתו למקום שהוא הולך, אפילו הוא מעיר אחרת. מפני שדעת בעליו למכרו גם לאנשים אחרים חוץ מאנשי אותה העיר, מפני שהוא מפוטם והכל שומעים שמעו ובאים לקנותו[1317]:

[1312] משנה ביצה לז, א (המוסר בהמתו לבנו ... הרי אלו כרגלי הבעלים). רמב״ם הל׳ יום טוב פ״ה הי״א (המוסר בהמתו לבנו, הרי היא כרגלי האב). מ״מ שם (לאשמועינן דאע״ג דהוא יחיד, לא קנה, לפי שדרך בני אדם למסור כליהן וחפציהן לבניהם, ואינן מחשיבין אותם כאילו הוציאם מרשותם). שו״ע ס״ד (המוסר בהמתו לבנו, הרי הוא כרגלי האב). מ״א ס״ק ג (לפי שדרך בני אדם להפקיד כליהם ביד בניהם, ואין כוונתם למסור ברשותם (מ״מ)). נהר שלום סוף ס״ק א (נמצינו דלהרמב״ם אפילו מסרה לבנו מערב יום טוב הרי הוא כרגלי האב).

[1313] מ״א ס״ק ד (אפילו לרועה עכו״ם, עיין סוס״י ת״א).

[1314] סעיף א (חפצי הנכרי קונים שביתה במקומן, אף על פי שבעליהם לאו בני שביתה הם, שגזרו על חפצי הנכרי גזירה משום חפצי ישראל).

[1315] ברייתא ביצה לז, ב (המוסר בהמתו לבנו או לרועה הרי אלו כרגלי הבעלים), וגמרא שם (דלא כרבי דוסא, דתניא רבי דוסא אומר, ואמרי לה אבא שאול אומר ... והמוסר בהמה לרועה, אע״פ שלא מסרה לו אלא ביום טוב, הרי היא כרגלי הרועה. אפילו תימא ר׳ דוסא, ולא קשיא, כאן ברועה אחד כאן בשני רועים). כפירוש הרי״ף שם כ, ב (אוקימנא בשני רועים, דלא קנה אחד מהן, ולפיכך הרי אלו כרגליו, אבל אם מסרה לרועה אחד, הרי היא כרגלי הרועה, ואפילו לא מסרה לו אלא ביום טוב הרי היא כרגלי הרועה). ר״ן שם (נראה מדברי הרי״ף ז״ל שהוא מפרש דכי מוקמינן מתניתין בשני רועים, היינו שמסר אותם מערב יום טוב לשניהן, ולא בירר דבריו, ולמחר בירר ומסר שמירתו לאחד מהם, ולפיכך הרי הם כרגלי הבעלים). רמב״ם הל׳ יום טוב פ״ה הי״א (מסרה לרועה, ואפילו נתנה לו ביום טוב, הרי היא כרגלי הרועה. מסרה לשני רועים, הרי היא כרגלי בעליה, מפני שלא קנה אחד מהן). מ״מ שם (וזה פירושה לדעת רבינו, משנתנו דקתני במוסר לרועה הרי היא כרגליו, היא בשני רועים, לפי שלא קנאה אחד מהם והרי היא ברשות בעלים, ורבי דוסא היא ברועה אחד. וכן פירשו בהלכות). שו״ע ס״ה (מסרה לרועה, אפילו נתנה לו ביום טוב, הרי הוא כרגלי הרועה. ואם מסרה לשני רועים, הרי היא כרגלי בעליה, מפני שלא קנה אחד מהם). מ״א ס״ק ה (אף על פי שמערב יום טוב מסרה לשניהם, וביום טוב בירר דבריו שמסרה לאחד מהן, אפילו הכי הוי כרגלי בעליו, לפי שלא בירר דבריו מערב יום טוב (ר״ן)).

[1316] שמואל ביצה לח, א (שור של רועה (אדם שמגדל בהמות שלו ופעמים שמוכר מהן לשכיניו ומכיריו, רש״י) הרי הוא כרגלי אותה העיר (אלפיים אמה לכל רוח. ואפילו עירב רועה זה ד׳ אלפים אמה לרוח אחת, אינו מעכב על אחד מבני אותה העיר שלקחו הימנו ביום טוב מלהוליכו לרוח שכנגדה אלפיים, דמאתמול אוקמיה ברשות בני העיר, לפי שרגילין ליקח הימנו. אבל כרגלי בני עיר אחרת, לא, דאין לרועה שם סוחר בהמות, כמו פטם, שיכירוהו בני עיר אחרת ליקח הימנו, רש״י)). טור ושו״ע ס״ז (שור של רועה, כרגלי אנשי אותה העיר). ט״ז ס״ק א (פירש״י אפילו עירב רועה זה ד׳ אלפים לרוח אחת, אינו מעכב על אחד מבני אותה העיר שלקחו ממנו מלהוליכה ממנו לרוח שכנגדו אלפיים, דמאתמול מוקמינן לה ברשות בני העיר, לפי שרגילים ליקח ממנו).

[1317] שמואל שם (שור של פטם (שמפטם שוורים למכור, רש״י) הרי הוא כרגלי כל אדם (אפילו בן עיר אחרת שבא לכאן על ידי עירוב, מוליכו למקומו, כיון דאורחיה לזבוניה מאתמול אוקמיה ברשותיה דמאן דאתי למחר וזבין ליה, רש״י)). רמב״ם הל׳ יום טוב פ״ה הט״ו (שור של פטם, כרגלי מי שלקחו לשחטו ביום טוב, מפני שדעת בעליו למכרו

ח כלים המיוחדים לאחד מהאחים שבבית, הרי הם כרגליו. ושאינם מיוחדים, אינם יכולים להוליכם אלא למקום שכולם יכולים להלך[1318]:

ט שנים ששאלו מערב יום טוב חלוק אחד, זה לילך בו יום טוב שחרית וזה לילך בו ערבית, הרי הוא כרגלי שניהם, דהיינו שאין יכולים להוליכו אלא למקום ששניהם יכולים להלך, ואם עירב זה לסוף אלפיים למזרח וזה לסוף אלפיים למערב, לא יזיזוהו ממקום שביתתם, שהרי זה שעירב למזרח אינו יכול להלך למערב ממקום שביתתו אפילו פסיעה אחת, וזה שעירב למערב אינו יכול לילך למזרח אפילו פסיעה אחת[1319], כמו שיתבאר בסי' ת"ח[1320]:

י ב' שלקחו בהמה בשותפות ושחטוה ביום טוב, אף על פי שחלקוה ולקחו כל אחד מנתו, הרי כל הבשר של זה וזה כרגלי שניהם, לפי שבין השמשות ינק כל אחד מחבירו כשהיתה הבהמה בחייה. אבל אם לקחו חבית של יין בשותפות מערב יום טוב וחלקוה ביום טוב, הרי חלקו של כל אחד מהם כרגליו, לפי שבשל דבריהם יש ברירה, דהיינו שאנו אומרים שהוברר הדבר למפרע שזה היה חלקו המגיע לו מערב יום טוב וקנה שביתה במקום שביתתו[1321]:

דברי שלום

לאנשים אחרים חוץ מאנשי אותה העיר, מפני שהוא מפוטם והכל שומעין שמעו ובאין לקנותו ... שדעת בעליו מערב יום טוב כך הוא, שיקחו ממנו אנשי עיירות אחרות). טור ושו"ע ס"ו (שור של פטם, כרגלי מי שלקחו לשחטו ביום טוב). לבוש ס"ו (ואפילו הוא מעיר אחרת חוץ לתחום של עיר זו ובא לכאן על ידי עירוב, מפני שודאי דעת בעלים למוכרו לאנשים אחרים חוץ מאנשי אותה העיר, מפני שהוא מפוטם והכל שומעים שמעו ובאים לקנותו). מ"א ס"ק ו (מפני שהכל יודעים ובאים לקנותו, אם כן דעת בעליו למכרו לאנשים אחרים).

ועוד הוסיף הרמב"ם שם (וכן אם שחטו בעליו ביום טוב ומכר בשרו, כל אחד ואחד מן הלוקחים מוליך מנתו למקום שהוא הולך ... ונמצא שור זה כבור של עולי בבל שהוא מסור לכל). ובמ"מ שם (וכתב רבינו שטעם שור של פטם, לפי שהוא כנכסי הפקר וכבור של עולי בבל, וכן כתבו בתוספות, והוסיפו לומר שחכמים עשאוהו כן מפני תקנת הפטם). וכן הובאה הלכה זו בשו"ע שם, וטעם הנ"ל הובא בלבוש שם (וחכמים עשאוהו כן מפני תקנת הפטום לשמחת יום טוב).

וביארו טעמים אלו, כדי שלא יקשה מהאמור לקמן סי"ד (ב' שלקחו בהמה בשותפות ושחטוה ביום טוב, אף על פי שחלקוה ולקחו כל אחד מנתו, הרי כל הבשר של זה וזה כרגלי שניהם, לפי שבין השמשות ינק כל אחד מחבירו כשהיתה הבהמה בחייה).

[1318] משנה ביצה לז, א (כלים המיוחדין לאחד מן האחין שבבית, הרי אלו כרגליו. ושאין מיוחדין (לאחד מהן, אלא לכולן, רש"י), הרי אלו כמקום שהולכין (למקום שכולן יכולין לילך מותר להוליך את הכלים, אבל אם ערב אחד מהם לסוף אלפיים לצפון והשאר לא ערבו, הוא מעכב על ידם מלהוליכם לדרום אפילו פסיעה אחת, מפני חלקו, והן מעכבין על ידו מלהוליכם לצפון, אלא אלפיים שהן מותרין בהן, רש"י)). טור ושו"ע ס"ח (כלים המיוחדים לאחד מהאחים שבבית, הרי הם כרגליו. ושאינן מיוחדים, אין יכולים להוליכם אלא למקום שכולם יכולים לילך).

[1319] ברייתא ביצה לז, ב (שנים ששאלו חלוק אחד בשותפות (מבעוד יום להיות ברשות שניהם, רש"י), זה לילך בו שחרית (של יום טוב, רש"י) לבית המדרש, וזה ליכנס בו ערבית (של יום טוב, רש"י) לבית המשתה, זה ערב עליו לצפון (על מנת אותו חלוק להוליכו לצפון, רש"י) וזה ערב עליו לדרום, זה שערב עליו לצפון מהלך לצפון (ומוליכו לצפון, רש"י) כרגלי מי שערב עליו לדרום (מה שרגליו של דרומי יכולין לילך לצפון מוליכו זה לצפון ולא יותר, רש"י), וזה שערב עליו לדרום מהלך לדרום כרגלי מי שערב עליו לצפון (מוליכו זה לדרום כרגלי מי שערב עליו לצפון, כמו שרגליו של צפוני מותרות לילך לדרום מוליכו זה ולא יותר, מפני חלקו של צפוני, רש"י). ואם מצעו את התחום (תחום שבת מצפון לדרום ארבעת אלפים שנים לצפון ושנים לדרום, ואם נתנו עירובן זה לסוף אלפיים לצפון וזה לסוף אלפיים לדרום, ונמצא תחום שלם ממוצע להפסיק בין שני עירוביהן, רש"י) הרי זה לא יזיזנה ממקומה (לא לצפון ולא לדרום, שהצפוני אין לו לדרום אפילו פסיעה, וכן הדרומי לצפון, שממקום עירובו יש לו אלפיים לכל רוח, שהרי לכך ערב שתסתלק שביתתו ממקום לינתו ותקנה במקום עירובו, רש"י)). טור ושו"ע ס"ט (שנים ששאלו חלוק, זה לילך בו שחרית וזה לילך בו ערבית, לא יוליכו אלא למקום ששניהם יכולים לילך. ואם עירב זה לסוף אלפיים למזרח וזה לסוף אלפיים למערב, לא יזיזוהו ממקומו).

[1320] "אף שמשתכר בעירובו אלפיים אמה, שעכשיו יכול להלך מן העיר ד' אלפים לרוח אחת, אלפיים עד עירובו ואלפיים להלאה מעירובו, הרי הוא מפסיד בו אלפיים שמן העיר לרוחות אחרות".

אלא דמיירי התם שהוא בעיר, ולא הפסידו את העיר עצמה, ששניהם יכולים ללכת בה. ואילו במשנה מיירי שאינם בעיר, ולכן "הרי זה לא יזיזנה ממקומה".

[1321] ביצה לז, ב (שנים שלקחו חבית ובהמה בשותפות (מערב יום טוב, לחלקן ביום טוב), רב אמר חבית מותרת (להוליך כל אחד חלקו למקום שערב, רש"י) ובהמה אסורה (להוליך אלא למקום ששניהם הולכים), ושמואל אמר חבית נמי

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

יא השואל כלי מחבירו מערב יום טוב, אפילו לא לקחו עד הלילה, הרי הוא כרגלי השואל, שכיון שאמר לו מבעוד יום להשאילו העמידו ברשותו שיוליכנו למקום שירצה[1322]. אבל אם שאלו ממנו ביום טוב, הרי הוא כרגלי המשאיל. ואפילו דרכו לשאלו ממנו בכל יום טוב, אין אומרים שמאתמול העמידו ברשותו, לפי שכיון שלא בא לשאלו ממנו מערב יום טוב, סבור המשאיל שמא מצאו אדם אחר שהשאיל לו ולא ישאל ממנו[1323]:

יב האשה ששאלה מחבירתה ביום טוב מים או מלח לעיסתה ותבלין לקדרתה, הרי העיסה והתבשיל כרגלי שתיהן[1324]. ואין אומרים שיבטלו המים ומלח בעיסה, מפני שהוא דבר שיש לו מתירין[1325]. ואף על פי שדבר שיש לו מתירין אינו בטל אלא במין שנתערב במינו, אבל בשאינו מינו בטל הוא אף על פי שיש לו מתירין[1326], מכל מקום כיון שהמים ומלח באים לתקן העיסה, הרי הם עמה כמין במינו לענין זה[1327]:

יג לקח מחבירו ביום טוב גחלת, לא יוליכנה אלא כרגלי הנותן. אבל אם הדליק נר או עץ שלו משלהבת

דברי שלום

אסורה, מאי קסבר רב ... קסבר יש ברירה, ושניא בהמה דקא ינקי תחומין מהדדי (חלקי הבהמה שראוין לשני תחומין, רש"י)). רי"ף שם (ואיפסקא הלכתא בהדיא כרבי הושעיא דסבר בדרבנן יש ברירה, וקם ליה רב ורבי הושעיא בחדא שיטתא, ושמואל ורבי יוחנן בחדא שיטתא, וכיון דקאי רבי הושעיא דהלכתא כותיה, בהדי רב, שמעינן דהלכתא כותיה דרב). שו"ע ס"י (ב' שלקחו בהמה בשותפות ושחטוה ביום טוב, אף על פי שלקח כל אחד מנתו, הרי כל הבשר כרגלי שניהם. אבל אם לקחו חבית של יין וחלקוה ביום טוב, חלקו של כל אחד מהם כרגליו). לבוש ס"י (דקי"ל בדרבנן יש ברירה, רוצה לומה שעכשיו כשחולקין היין נתברר שחלק זה היה מאתמול של זה וחלק של זה היה של זה, וחלקו של זה קנה שביתתו עמו וחלקו של זה קנה שביתתו עמו). ט"ז ס"ק ב (כרגלי שניהם, לפי שבין השמשות ינק כל אחד מחבירו). מ"א ס"ק ז (בהמה בשותפות, מפני שבחייה יונקים האיברים מהדדי), וס"ק ח (חבית, אמרינן יש ברירה דזהו חלקו המגיע לו משעה ראשונה, כיון דאיסור דרבנן הוא).

וכן הוא לקמן סי"ד (שהרי הם שותפים בבור ויש ברירה כמ"ש בחבית של יין). לעיל סי' רסה בקונטרס אחרון ס"ק א ד"ה ועיין (ובדרבנן אמרינן אפילו ברירה).

ואף שאסרו כאן בבהמה בשותפות מטעם יניקה, מכל מקום התירו לעיל ס"ז בפטם, ונתבאר שם (הערה 1317) טעמי החילוק בינם.

[1322] משנה ביצה לז, א (השואל כלי מחבירו מערב יום טוב, כרגלי השואל). גמרא לח, א (פשיטא (דכי שאלו מבעוד יום ברשותיה קאי, רש"י), לא צריכא שלא מסרו לו אלא ביום טוב, מהו דתימא לאו ברשותיה אוקמיה, קמ"ל (והשואל דקא תני, בדבורא בעלמא, ולא משך מבעוד יום, וקמ"ל, כיון דאסמכיה, ברשותיה אוקמיה, רש"י). מסייע ליה לרבי יוחנן דאמר רבי יוחנן, השואל כלי מחבירו מערב יום טוב, אף על פי שלא נתנו לו אלא ביום טוב, הרי הוא כרגלי השואל). טור ושו"ע סי"א (השואל כלי מחבירו מערב יום טוב, אפילו לא לקחו עד הלילה, הרי הוא כרגלי השואל). ט"ז ס"ק ג (כיון שמערב שבת אמר להשאיל לו).

[1323] משנה שם (ביום טוב (ואם שאלו ביום טוב משחשכה, רש"י), כרגלי המשאיל (לפי שקנה שביתה אצל בעליו, רש"י)). גמרא לח, א (פשיטא (כיון דרישא בדבורא בעלמא מוקמינן, וסיפא נמי הכי איתא, דאפילו דבורא לא הוה אלא ביום טוב, רש"י). לא צריכא דרגיל ושאיל מיניה, מהו דתימא ברשותיה קא מוקים ליה, קמ"ל מימר אמר (האי משאיל, רש"י) דלמא (כיון דלא אתי ואמר לי, רש"י) משכח איניש אחרינא ואזיל ושאיל מיניה). טור ושו"ע שם (ואם שאלו ממנו ביום טוב, אף על פי שדרכו לשאלו ממנו בכל יום טוב, הרי הוא כרגלי המשאיל).

[1324] משנה ביצה לז, א (האשה ששאלה מחברתה תבלין (לקדרתה, רש"י) ומים ומלח לעיסתה, הרי אלו (הקדרה והעיסה, רש"י) כרגלי שתיהן (אין מוליכות אותם אלא למקום ששתיהן יכולות לילך, דכיון דביום טוב שאלה, קנו התבלין או המים והמלח שביתה אצל בעליהן, רש"י)). טור ושו"ע סי"ב (האשה ששאלה מחברתה מים ומלח לעיסתה, ותבלין לקדירתה, ביום טוב, הרי העיסה ותבשיל כרגלי שתיהן).

[1325] רב אשי שם לט, רע"א (משום דהוי ליה דבר שיש לו מתירין, וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל).

[1326] כדלעיל סי' שלה ס"ד (שלא אמרו דבר שיש לו מתירין אינו בטל, אלא כשנתערב מין במינו, אבל לא בשאינו מינו, כמ"ש ביו"ד סי' ק"ב), והוא בשו"ע יו"ד סי' קב ס"א (ואם נתערבה בשאינה מינה, בטלה בס').

[1327] תירוץ ב' בתוס' שם ד"ה משום (דכיון דהעיסה אינה נלושה אלא על ידי המים, והקדרה נתקנה בשביל התבלין, אם כן כשערב זה בזה הוי כאילו מין אחד). מ"א ס"ק ט (ולא אמרינן דליבטל מים ומלח בעיסה, דכיון שבאו לתקן העיסה, הוה ליה כמין במינו ולא בטל בדבר שיש לו מתירים. עס"י תקי"ג, עסי' שי"ח סס"ח).

והוא כדלקמן סי' תקיג ס"ז (במה דברים אמורים כשלא נתנה בקדרה כדי לתקן את התבשיל, אלא כדי שתתבשל בקדרה זו עם התבשיל ויאכלנה בפני עצמה, אבל אם נתנה בקדרה לתקן התבשיל ... הרי היא נחשבת מין אחד עם התבשיל, וכבר נתבאר שכל דבר שיש לו מתירין שנתערב מין במינו אינו בטל אפילו באלף). קונטרס אחרון שם ס"ק ד (פשיטא דהכי נקטינן ... וכן הוא הסכמת רוב הראשונים וכל האחרונים).

חבירו, הרי הוא כרגלי זה שהדליק[1328]:

יד בור של יחיד הרי הוא כרגלי בעלים, ושל אותה העיר כרגלי אנשי אותה העיר. ואם מי שהוא מעיר אחרת בא ומילא עמהם, אינו מוליכם אלא כרגלי אנשי אותה העיר, דהיינו אלפיים לכל רוח, אם כולם לא עירבו. ואם אחד מהעיר עירב לצפון ואחד לדרום, זה מוליך לצפון כרגליו וזה לדרום כרגליו, שהרי הם שותפים בבור ויש ברירה כמ"ש בחבית של יין (בסעיף י). אבל אם מי שהוא מעיר אחרת בא ומילא מהם לעצמו, לא יזיזם ממקום שביתתם, אם זה עירב לסוף אלפיים לצפון וזה לסוף אלפיים לדרום, שהרי מים אלו הם לו כרגלי שניהן שגם משלהם הוא ממלא, ואין שייך לומר בו יש ברירה, כיון שאין לו חלק כלל בבור זה. אבל אם אחד מבני העיר מילא ונתן לו, מוליכן כרגלי הממלא, שהרי מחלקו מילא ונתן לו, שיש ברירה[1329].

ובור של הפקר כרגלי הממלא ראשון, שאף שלא קנו המים שום שביתה בבין השמשות, שחפצי הפקר אינה קונים שביתה, מכל מקום כשבא זה ומילא וזכה במה שמילא מן ההפקר, הרי קנו אז שביתה כשביתתו[1330]:

טו וכל זה במים מכונסים, שהם קווים ועומדים כגון מי גשמים, אבל נהרות המושכים[1331], אף על פי שאינם נובעים[1332], הואיל והם נדים ונעים לא קנו שביתה, אפילו הם של יחיד. וכן מעיינות הנובעים, ואע"פ שאין יוצאין ממקום נביעתם לימשך להלאה[1333], הואיל ואינם נחים לא קנו שביתה, אפילו הם של יחיד, ולפיכך הם כרגלי הממלא ראשון, שאז קנו שביתה כשביתתו, כיון שנפסקו אז ממקום נביעותם או

[1328] משנה ביצה לט, א (הגחלת כרגלי הבעלים, ושלהבת בכל מקום), ופרש"י (כגון הדליק נר בשלהבת חברו, אינו מעכב באיסור תחומין). טור ושו"ע סי"ג (לקח מחבירו ביום טוב גחלת, לא יוליכנה אלא כרגלי הנותן; אבל אם הדליק נר או עץ משלהבת חבירו, הרי הוא כרגלי זה שהדליק).

וכן הוא לעיל סי' רחצ ס"ח (אם ישראל הדליק נר שלו מנר של עבודה זרה, מברכין עליו, שמותר ליהנות ממנו אף על פי שהודלק משלהבת של עבודה זרה, שהשלהבת אין בו ממש).

[1329] משנה ביצה לט, א (בור של יחיד כרגלי היחיד (אין מוליכין המים אלא כרגלי בעל הבור, רש"י), ושל אנשי אותה העיר כרגלי אנשי אותה העיר (אלפיים לכל רוח חוץ לעבוריה, רש"י)). עבודת הקדש שער ה סכ"א (עירב אחד מן העיר לצפון ואחד לדרום, זה מוליך כרגליו לצפון וזה מוליך כרגליו לדרום, שבור זה כבור של שותפין ויש ברירה). הובא במ"מ הל' יום טוב פ"ה הי"ד. טור ושו"ע סי"ד (בור של יחיד הרי הוא כרגלי בעליו, ושל אותה העיר כרגלי אנשי אותה העיר). מ"א ס"ק יא (ואם עירב אחד מהעיר, יכולין להוליכן עמו).

[1330] משנה שם (ושל עולי בבל (עשויין לעוברי דרכים באמצע הדרך ועשאום בני הגולה לשתות בעלותם, רש"י) כרגלי הממלא (מפני שהוא הפקר והפקר נקנה בהגבהה, ואם בא אחד ושאל לו מימיו, אינו מוליכן אלא כרגליו ... קסבר יש ברירה להחמיר, ואמרינן, הוברר דמאתמול נמי הוברר דלהאי גברא חזו וברשותיה קיימי, רש"י)). טור ושו"ע שם (ושל הפקר כרגלי הממלא). לבוש סי"ד (ובור של הפקר העומד באם הדרך, הרי הם כרגלי הממלא ממנה בראשונה ביום טוב זה).

וכן הוא לקמן סי' תא ס"א (חפצי הפקר שאין להם בעלים שיוכלו להקנות להם שביתה, לא קנו שביתה מאליהם, אלא הרי הם כרגלי הזוכה בהם תחלה, שיכול להוליכם למקום שילך הוא). לקמן סט"ו (כרגלי הממלא ראשון, שאז קנו שביתה כשביתתו).

[1331] משנה וגמרא ביצה לט, א (בור של יחיד כרגלי היחיד ... ורמינהו נהרות המושכין (היינו סתם נהרות שיש להם משך להלאה ממקום מקור נביעתן, רש"י) ומעינות הנובעין (אין יוצאין מגומות נביעתן לימשך הלאה, רש"י) הרי הן כרגלי כל אדם (דכל מידי דנייד לית ליה שביתה, רש"י). אמר רבה הכא במאי עסקינן במכונסין. ואתמר נמי א"ר חייא בר אבין אמר שמואל במכונסין). טור ושו"ע סט"ו (נהרות המושכים ומעיינות הנובעים הרי הם כרגלי הממלא).

וכן הוא לקמן סי' תב סוף ס"א (ואם המים מושכים או נובעים, אין צריך שום תיקון, שאינם קונים שביתה כלל, והרי הם כרגלי הממלא ראשון, כמו שנתבאר בסי' שצ"ז).

[1332] מ"א ס"ק יב (משמע בגמרא אפילו אין נובעין, כיון דניידי לא קנו שביתה). והוא ממשמעות עירובין מו, רע"א (מיא באוקיינוס נמי מינד ניידי).

[1333] רש"י שם ד"ה ומעינות הנובעין (אין יוצאין מגומות נביעתן לימשך הלאה). מ"א ס"ק יג (הנובעין, ואף על פי שאין יוצאין חוץ ממקום נביעתן למשך הלאה).

ממקום הילוכם[1334] :

טז היו באים מחוץ לתחום לתוך התחום, ממלאים מהם בשבת, ואין צריך לומר ביום טוב[1335], הואיל ולא קנו שביתה כלל חוץ לתחום[1336] :

יז גשמים היורדים ביום טוב[1337] בתוך תחום העיר[1338], הם כרגלי אנשי אותה העיר, וכל שכן כשירדו לתוך העיר עצמה[1339], מפני שלא קנו שביתה באוקיינוס או בעבים, הואיל והם נדים ונעים שם[1340] :

יח מילא מים מבור של הפקר לצורך חבירו הם כרגלי הממלאים[1341]. ואע"פ שבשעת המילוי זכה בהם

[1334] תוס' מה, ב ד"ה ביום טוב (כרגלי כל אדם, פירוש, כאותו שיזכה בהן ראשון). רא"ש ביצה פ"ה סי"א (ואפילו הן של יחיד, דכיון דניידי לא קנו שביתה, והן כרגלי הזוכה בהן תחלה). טור ושו"ע שם (הרי הם כרגלי הממלא).

דכמו בבור של הפקר שלא קנה שביתה אמרינן לעיל סי"ד (כשבא זה ומילא וזכה במה שמילא מן ההפקר, הרי קנו אז שביתה כשביתתו), כך גם בנדים ונעים שלא קנו שביתה אמרינן הכא "הם כרגלי הממלא ראשון, שאז קנו שביתה כשביתתו".

[1335] רמב"ם הל' יום טוב פ"ה הי"ד. שו"ע סט"ו (היו באים מחוץ לתחום לתוך התחום, ממלאים מהם בשבת, ואין צריך לומר ביום טוב).

וטעם החילוק בין שבת ליום טוב, כי בשבת יש אופנים שאסור מטעם טלטול מכרמלית לרשות היחיד, כדלעיל סי' שנו ס"א (אמת המים העוברת בחצר עמוקה י' טפחים ורחבה ד', אין ממלאים הימנה אלא אם כן עשה עליה לרחבה מחיצה גבוה י' בכניסתה וביציאתה). וכאן מיירי באופן המותר אף בשבת.

[1336] דהא ניידי, וכדלעיל סעיף הקודם.

[1337] גמרא מה, ב לאוקימתא קמא (גשמים שירדו מערב יום טוב יש להן אלפיים אמה לכל רוח, ביום טוב הרי הן כרגלי כל אדם ... אמר ליה רב ספרא לאביי, ודילמא בגשמים הסמוכין לעיר עסקינן, ואנשי אותה העיר דעתם עילייהו). והיינו שמפרשים שבירדו מערב יום טוב יש להן אלפיים אמה כרגלי אנשי אותה העיר, ובירדו ביום טוב לא זכו אנשי העיר, והרי הן כרגלי הממלא.

עבודת הקדש פ"ה סכ"א (גשמים שירדו מערב יום טוב סמוך לעיר תוך אלפיים אמה, הרי הן כבור של אותה העיר, לפי שדעת אנשי העיר סומכת עליהן).

ים של שלמה ביצה פ"ה סי' טו (וגשמים היורדים, בין ביום טוב ובין בערב יום טוב, קיימא לן כרבנן דהוי כחפצי הפקר, ואין קונין שביתה, אלא הן כרגלי כל אדם, חוץ מגשמים הסמוכין לעיר, דהוי כרגלי בני העיר, כדאיתא בפ' מי שהוציאוהו (עירובין שם)). ונראה מדבריו, שגם כשירדו ביום טוב סמוך לעיר הוי כרגלי העיר, שאנשי העיר דעתם עילייהו אחר שירדו. ואפשר מפרש, שלפי מסקנת הגמרא שם דהך ברייתא סבירא ליה שחפצי הפקר קונים שביתה, בזה יש מקום לחלק בין ירדו בערב יום טוב לבין ירדו ביום טוב. אבל לפי מה דקיי"ל שחפצי הפקר אינם קונים שביתה, ואם ירדו סמוך לעיר אנשי אותה העיר דעתם עלייהו, כן הדין אף כשירדו ביום טוב, שנעשו אז כרגלי אנשי אותה העיר שדעתם עלייהו (וראה חכמת שלמה מה, ב ד"ה בא"ד ולכך כשבאו בתוך עשרה. תוספת שבת ס"ק יז).

מ"א ס"ק יג (גשמים היורדים ביום טוב סמוכים לעיר, הם כרגלי אנשי אותו העיר ... (יש"ש. גמרא)).

ואף שכתב עליו במחצית השקל (מ"ש מ"א גשמים היורדים ביום טוב, על כרחך טעות סופר הוא, דהא לפי מאי דסלקא דעתא מעיקרא דרישא ירדו מערב יום טוב יש לו אלפיים כו', מיירי שירדו סמוך לעיר, דדעת אנשי העיר עליהן, אפילו הכי קתני סיפא ירדו ביום טוב הרי הם כרגלי כל אדם, ועל כרחך כשירדו ביום טוב ליכא למימר שדעת אנשי העיר עליהן, ועל כרחך צריך לומר שטעות סופר הוא במ"א, וצריך לומר גשמים שירדו מערב יום טוב).

אפשר דסבירא להו המ"א ורבינו, כמבואר לעיל לדעת הים של שלמה.

[1338] גמרא שם (חוץ מגשמים הסמוכין לעיר, דהוי כרגלי בני העיר). מ"א שם (ומשמע בתוס' דף מ"ז דבתוך התחום מקרי סמוך לעיר). והוא בתוס' מז, ב ד"ה חרם (גשמים הסמוכים לעיר, דהוו כרגלי אנשי העיר ... דהכא דמימשכי מתחום זה לתחום זה בטלה דעתם, והוי כחפצי הפקר דאין קונין שביתה לרבנן), ושם ד"ה והכלים (דהתם בסמוכין וקרובין דעתן עליהן, והכא ברחוקים אלא שהן בתוך התחום). עבודת הקודש שם (גשמים שירדו מערב יום טוב סמוך לעיר תוך אלפיים אמה, הרי הן כבור של אותה העיר).

וכן הוא לקמן סי' תב ס"א (כל מה שהוא בתחום העיר ... אחר העיר הוא נגרר, וקונה שביתה בעיר).

[1339] ים של שלמה שם (וכל שכן לתוך העיר [עצמה]). מ"א שם (וכל שכן כשירדו לתוך העיר עצמה).

[1340] מ"א שם (דלא קנו שביתה באוקיינוס או בעבים דמינד נייד). מגמרא מו, רע"א (מיא באוקיינוס נמי מינד ניידי), אף למ"ד חפצי הפקר קונין שביתה. וכל שכן לדידן (אף בנהר של יחיד).

[1341] ביצה לט, א (מילא ונתן לחבירו, רב נחמן אמר כרגלי מי שנתמלאו לו, רב ששת אמר כרגלי הממלא). רא"ש שם פ"ה סי"ב (בסדר תנאים ואמוראים פסק כרב נחמן בדיני וכרב ששת באיסורי). טור ושו"ע סט"ז (מילא מים מבור של הפקר לצורך חבירו, הרי הם כרגלי הממלא).

חבירו, שהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו[1342], מכל מקום זכיה זו אינה אלא משום שאם היה רוצה היה זוכה בהם לעצמו יכול לזכות בהם גם כן לחבירו, וכיון שלא זכה אלא מכחו הרי הם כרגליו[1343]:

יט מי שהיו לו פירות מופקדים בעיר אחרת שחוץ לתחום, ועירבו בני אותה העיר לבא אצלו, לא יביאו לו מפירותיו, שפירותיו כמוהו[1344].

במה דברים אמורים כשהנפקד יחד לו קרן זוית[1345], שאמר לו הניחם בזוית זו, שאז לא קבל עליו שמירתן כלל, רק כוונתו היא הרי ביתי לפניך הנח לך בזויות זו ושמור לך[1346] (ואין צריך לומר אם אמר לו בפירוש הנה הבית לפניך הנח לך במקום שתרצה, שלא קבל עליו שמירתן כלל כמ"ש בחו"מ סי' רצ"[א][1347]). אבל אם כשהפקידם אצלו קיבלם ממנו סתם[1348], הרי קבל עליו שמירתן, והרי הם כרגליו, כיון שהם מסורים בידו לשמרן[1349]:

כ מי שזימן אצלו אורחים ביום טוב, לא יוליכו בידם מנות למקום שאין בעל הסעודה יכול לילך, אלא אם כן זיכה להם במנות אלו על ידי אחר מערב יום טוב[1350]:

[1342] טור ושו"ע חו"מ סי' רסט ס"א (המגביה מציאה לחבירו, אעפ"י שלא אמר לו כלום, זכה בה).

[1343] ר"ת בתוס' שם לט, ב ד"ה הכא (דמאיזה טעם אמרינן המגביה מציאה לחברו קנה חברו, דמגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה, והואיל ואתי מכחו, דין הוא שיהא כרגלי הממלא). רא"ש שם פ"ה סי"ב (וכדפירש ר"ת, דהא דאמרינן המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו ואף על פי שחב לאחרים, היינו טעמא משום מיגו דאי בעי זכי לנפשיה זכי נמי לחבריה, וכיון דזכיית חבירו אינה באה אלא על ידי מיגו דאי בעי זכי לנפשיה, הלכך הוי כרגלי הממלא). מ"א ס"ק יד (דמאי דקי"ל המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו, היינו מטעם מגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה, וכיון דלא זכה אלא מכחו הוי כרגליו (תוספת והרא"ש)).

[1344] משנה ביצה לט, ב (מי שהיו פירותיו בעיר אחרת, וערבו בני אותה העיר להביא אצלו מפירותיו, לא יביאו לו), ופרש"י (מפירותיו, הואיל והוא לא ערב לשם, דהכל כרגלי הבעלים). טור ושו"ע סי"ז (מי שהיו לו פירות מופקדים בעיר אחרת רחוקה ממנו, ועירבו בני אותה העיר לבא אצלו, לא יביאו לו מפירותיו, שפירותיו כמוהו).

[1345] רב שם מ, א (כגון שיחד לו קרן זוית). טור ושו"ע שם (במה דברים אמורים, כשייחד להם קרן זוית).

[1346] מ"א ס"ק טו (בטור ובראי"ש משמע הטעם דכשייחד לו קרן זויות לא קיבל שמירתן, רק שאמר לו הא ביתא קמך, לכן הם כמוהו. וכ"מ בגמרא דקאמר הכא הוא קבל נטירתא). משמעות רא"ש שם פ"ה סי"ג (ודוקא כשקיבל עליו שמירה, אבל ייחד לו קרן זוית הוי כרגלי המפקיד), וטור (אם קיבל עליו שמירתם הם כרגלי הנפקד, ואם ייחד להם קרן זוית הם כרגלי המפקיד).

וראה לקמן סי' תמ סי"א (אם בשעה שהפקיד אצלו ייחד לו זוית מיוחדת, שיהיה חמצו מונח שם עד שיבא הנכרי ליטלו משם ... כיון שאין החמץ מסור ביד הישראל לטלטלו ולפנותו מזוית זו למקום אחר, שהרי כבר מסר אותה זוית להנכרי, אין צריך לבערו).

[1347] שו"ע ורמ"א שם ס"ב (אם אמר לו הנח לפניך, או הנח, סתם, או שאמר לו הרי הבית לפניך, אפילו שומר חנם לא הוי).

[1348] רמב"ם שם פ"ה הי"ג. שו"ע סי"ז (אבל אם לא ייחד להם, הרי הם כרגלי זה שהם מופקדים אצלו).

וראה מראי מקומות וציונים.

[1349] ולכן יכול להביאם אליו, אם עירב לבוא אצלו. ונתבאר לעיל סי' רסג קו"א ס"ק ח ד"ה ולדינא (בסוף פ"ה דביצה גבי פירותיו שבעיר אחרת שהם כרגלי מי שהופקדו אצלו, ומותר להביאן לו שיאכלם ביום טוב, משמע שמותר לו לומר להביאם לו). וכדלעיל שם סכ"ה (דכיון שלחבירו מותר הוא, אין באמירתו אליו איסור כלל).

[1350] משנה ביצה מ, א (מי שזמן אצלו אורחים (מעיר אחרת ויבואו אצלו על ידי עירוב, רש"י), לא יוליכו (לאחר סעודה, רש"י) בידם מנות (לביתם לסעודת לילה, רש"י), אלא אם כן זכה להם מנותיהם מערב יום טוב (על ידי אחר, רש"י)). טור ושו"ע סי"ח (מי שזימן אצלו אורחים ביום טוב, לא יוליכו בידם מנות למקום שאין בעל הסעודה יכול לילך בו, אלא אם כן זיכה להם מערב יום טוב על ידי אחר במנות אלו).

שצח דין היאך מודדין אלפיים אמה

ובו י״ד סעיפים

איך מרבעים את העיר

א הבא[1351] למדוד אלפיים אמה של תחום העיר, אם יש לעיר ד׳ זויות, אפילו אינה מרובעת ממש, שאין רחבה כארכה אלא ארוכה וקצרה, או שהיתה מרובעת ולא לריבוע העולם ויש לה ד׳ זויות, מניחים אותה כמות שהיא, ומודדין לה אלפיים אמה מכל רוח מד׳ רוחותיה[1352].

אבל אם היא עגולה שאין לה זויות, לא ימדוד לה מחומתה סביב, אלא רואים אותה כאלו היא בתוך מרובע[1353] שארכו כארכה ורחבו כרחבה[1354], ומודדים חוץ מצלעות אותו מרובע, שנמצא משתכר הזויות, כזה[1355], שלמדו חכמים ממגרשי הערים שהיו מרובעים[1356] כמ״ש בסי׳ שמ״ט[1357]. וכן אם העיר היא משולשת, או שיש לה צלעות רבות וזויות רבות, מרבעים אותה[1358] ריבוע שארכו כארכה ורחבו כרחבה היותר גדול, ואחר כך מוציאים החוט חוץ למרובע אלפיים אמה לכל רוח[1359].

[1351] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) איך מרבעים את העיר (ס״א-ב).
(ב) עיר העשויה כג״ם או קשת (ס״ג-ה).
(ג) ע׳ אמה ושיריים (ס״ו-ז).
(ד) איזה בית מצטרף לעיר (ס״ח-יא).
(ה) ג׳ כפרים כג׳ רגלי הקנקן (סי״ב).
(ו) עיר שיושבת על שפת הנחל (סי״ג).
(ז) אהלים, וחומה שסביב לעיר (סי״ד).

[1352] ברייתא נה, א (כיצד מעברין את הערים, ארוכה כמות שהיא ... מרובעת אין עושין לה זויות), וגמרא שם (ארוכה כמות שהיא, פשיטא (וכי תעלה על דעתך שיקצרנה, רש״י), לא צריכא דאריכא וקטינא (קצרה ברחבה, רש״י), מהו דתימא ליתן לה פותיא אאורכה (ירחיבנה למזרח ולמערב עד שתהא מרובעת יפה, רש״י), קא משמע לן (כמות שהיא מניחין אותה, שהרי יש לה פיאות, רש״י). מרובעת אין עושין לה זויות, פשיטא, לא צריכא דמרבעא ולא מרבעא בריבוע עולם (שיהא צפונה לצפון עולם ודרומה לדרום עולם אלא עומדת באלכסון, רש״י), מהו דתימא לירבעא בריבוע עולם, קא משמע לן). טור ושו״ע ס״א (הבא למדוד אלפיים אמה של תחום העיר, אם היתה העיר אריכא וקטינא, או שהיתה מרובעת ולא לרבוע העולם, הואיל ויש להם ארבע זויות שוות, מניחים אותה כמות שהיא, ומודדים לה אלפיים אמה לכל רוח מארבע רוחותיה). מ״א ס״ק א (אריכא וקטינא, פירוש שאין רחבה כארכה).

[1353] ברייתא שם (עגולה עושין לה זויות), ופרש״י (כשבא למדוד תחומין לקצותיה, לא ימדוד לה מהחומה, אלא יוסיף לה ריבוע, כלומר ירחיק מן החומה כדי ריבוע, דהא מרבינן פיאות לכל מילי דשבת, ואחר כך ימדוד תחומי הקרנות, שאם בא לצאת דרך קרן העיר ישתכר בהליכתו רביע, דמרובע יותר על העגול רביע). טור ושו״ע ס״ב (היתה עגולה, עושין לה זויות, ורואים אותה כאילו היא בתוך המרובע, ומודדין חוץ מצלעות אותו מרובע אלפיים אמה לכל רוח, שנמצא משתכר הזויות).

[1354] ראה רש״י במשנה נג, א ד״ה ועושין אותן (דתחומין מרובעין לאו דווקא שיהא ארכן כרחבן, שהרי רחבן למידת העיר היא, אם קטנה אם גדולה).

[1355] בדפוס ראשון: כזה (ונשאר מקום חלק). וצ״ל: כזה .

[1356] ברייתא נא, א (פיאות כתיבן (דכתיב פאת (נגב), ופאת משמע מרובע, רש״י) ... כזה יהו כל שובתי שבת (פיאות תן להן, רש״י)). לבוש ס״ג (מפני דאסמכו רבנן אלפיים דתחומין על אלפיים דערי הלוים כדכתיבנא לעיל, ומצינו בערי הלוים דכתיב (מסעי לה, ה) ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפיים באמה, ואת פאת נגב אלפיים באמה וגו׳, הרי שהקפידה דוקא על רוחות העולם ועל זויות, לכך תקנו גם כן לעשות כן בתחומין לשבת במקום שאין רוחות וזויות).

[1357] סעיף ב (שבמגרשי הערים שהן מרובעים, ויש להם זויות, שהרי נאמר בהם את פאת נגב וגו׳, ופאה היא זויות, נאמר בהם זה יהיה להם וגו׳, ודרשו חכמים כזה יהיה כל שובתי שבת, כגון ... אלפיים של תחום שבת הן מרובעות ולא עגולות, כדי שישתכר הזויות).

[1358] רמב״ם הל׳ שבת פכ״ח ה״ז. שו״ע שם (וכן אם היתה העיר משולשת, או שיש לה צלעות רבות, מרבעים אותה).

[1359] ברייתא נו, רע״ב (המרבע את העיר (עגולה, רש״י), עושה אותה כמין טבלא מרובעת, וחוזר ומרבע את התחומין, ועושה אותן כמין טבלא מרובעת). שו״ע שם (ואחר כך מוציאין חוץ למרובע, אלפיים אמה לכל רוח).

וכשהוא מרבע מרבעה לריבוע העולם, כדי שתהא כל רוח ממנה משוכה כנגד רוח מרוחות העולם ומכוונת כנגדה, ולא תהא באלכסונו של עולם[1360]:

ב וכן עיר שאינה מוקפת חומה חלקה, אלא בתים סמוכים ומחוברים, ויש בית נכנס לתוך העיר יותר מחבירו או יוצא ובולט מן העיר יותר מחבירו, וכן עיר המוקפת לה חומה ואין כל החומה ישרה אלא יש בה מקומות בולטין ממנה[1361], רואים כאלו חוט מתוח על פני כולה כנגד מקום החיצון הבולט ממנה, ומודד מן החוט ולחוץ אלפיים, כדי שיהא התחום שוה ביושר כנגד כל העיר[1362]. ואפילו יש לה בליטה לצד מזרח ולצד מערב, רואין כאלו חוט מתוח עליהם בכל צד[1363], כזה[1364]:

עיר העשויה כג"ם או קשת

ג עיר העשויה כמין ג"ם או כקשת, אם יש בין שני ראשיה פחות מד' אלפים אמה, שתחום ראשה זה נבלע בתוך תחום ראשה השני, נעשית עיר אחת ומודדין לה מן היֶתֶר, ורואין את כל הרוחב שבין היֶתֶר והקשת כאלו הוא מלא בתים[1365] (ואם היֶתֶר שמראש זה לראש זה בעיר העשויה כמין ג"ם יהיה מתוח

[1360] ברייתא נו, א (בא לרבעה מרבעה בריבוע עולם, נותן צפונה לצפון עולם ודרומה לדרום עולם), ופרש"י (ולא באלכסונו של עולם). טור ושו"ע ס"ג (כשהוא מרבעה, מרבעה בריבוע העולם, כדי שתהא כל רוח ממנו משוכה כנגד רוח מרוחות העולם ומכוונת כנגדם).

[1361] משנה נב, ב (כיצד מעבירין את הערים, בית נכנס בית יוצא ... מוציאין את המדה כנגדן, ועושין אותה כמין טבלא מרובעת), ופרש"י (אם הוה מחיצתה שור איגר, שאינה חומה חלקה, אלא בתים סמוכין ומחוברין, ויש בית נכנס לתוך העיר יותר מחבירו, ונראית כניסתו פגומה מבחוץ, ויש בית בולט ויוצא לחוץ יותר מחבירו, או פגום נכנס או פגום יוצא, שהיתה עיר מוקפת חומה). טור (הבא למדוד אלפים של תחום העיר, אם אין כל החומה ישרה אלא יש בה מקומות בולטין ממנה, רואין כאילו חוט מתוח על פני כולה כנגד מקום החיצון הבולט ממנה, ומודד מן החוט ולחוץ).

וקיי"ל דהיינו אף כשאין חומה לעיר, ואין הבתים מחוברים זה לזה, אלא שיש בכל עיר בתים הסמוכים זה לזה בתוך ע' אמה ושיריים, כדלעיל סי' שצו ס"ד (כל העיר נחשבת כד' אמות אע"פ שאינה מוקפת מחיצות כהלכתן, כגון שיש בה פרצות הרבה במילואן וביותר מעשר, דהואיל ובתי העיר מובלעים בתוך שבעים אמה ושירים של זה, הרי כולם כדירה אחת), ושם נסמן (הערה 1304).

[1362] משנה שם (מוציאין את המדה כנגדן, ועושין אותה כמין טבלא מרובעת), ופרש"י (אם בליטות הללו אצל קרן מזרחית צפונית, רואין כאילו יש בליטה אחרת כנגדה בקרן מזרחית דרומית, וחוט מתוח מזו לזו, ומודד מן החוט ולחוץ כדי שיהא התחום שוה לשתי קרנות ולא יהא כאן קצר וכאן ארוך), ודף נה, א ד"ה היה בית אחד בולט (כשבא למקום שאין הבית בולט שם, מרחיק מן החומה עד כנגד מקום שכלה בליטת הבית לקרן מזרחית צפונית, כאילו חוט מתוח מכוון והולך כנגדו ממקום שכלה הבית עד כנגד קרן צפונית מערבית, ומודד מן החוט ולצפון אלפיים).

וכאן לא נתפרש שירבע אותה לריבוע העולם, שהרי יש לה ד' זויות.

[1363] ברייתא וגמרא נה, א (היה בית אחד יוצא כמין פגום, או שני בתים יוצאין כמין שני פגומין. השתא בית אחד אמרת, שני בתים מיבעיא. לא צריכא משתי רוחות (אחד לצפון ואחד לדרום, רש"י), מהו דתימא מרוח אחת אמרינן משתי רוחות לא אמרינן, קא משמע לן). טור (אפילו יש לה בליטה לצד מזרח ולצד מערב כזה רואין כאילו חוט מתוח עליהם בכל צד).

[1364] בדפוס ראשון: כזה (ונשאר מקום חלק). וצ"ל: כזה .

[1365] ברייתא נה, א (היתה עשויה כמין קשת (שאין הבתים במקום חבל הקשת, רש"י), או כמין גאם (גימל יווני, עשוי כמין כף כפופה שלנו, רש"י), רואין אותה כאילו היא מלאה בתים וחצירות, ומודד ממנו ולהלן אלפיים אמה (כשבא למדוד תחומין מן הצפון, מודד מן היתר כאילו היתה מוקפת בתים, והדר בקשת לא יתחיל למדוד מביתו ולצפון אלפיים, אלא כל העיר עד היתר חשובה לו כד' אמות, וכן העשויה כמין גאם היוצא מן המזרח למערב, אע"פ שאין בתים במערב, רואין כאילו מלא כל החלל בתים, וכן מן הדרום לצפון, והיוצא מביתו אין חלל החלק של עיר עולה לו מן המדה, רש"י)), וגמרא שם (אמר רב הונא, עיר העשויה כקשת, אם יש בין שני ראשיה פחות מארבעת אלפים אמה (שתחום ראשה זה נבלע בתוך תחום ראשה האחר, רש"י) מודדין לה מן היתר (נעשית עיר אחת ומודדין לה מן היתר ורואין כאילו היא מליאה בתים, רש"י), ואם לאו (ואם יותר, רש"י), מודדין לה מן הקשת (אין מצרפין אותה להיות אחת, ומודדין לה מן הקשת לכל אחד מפתח ביתו, וחלל העיר החלק שאין בו בתים מן המידה הוא). טור ושו"ע ס"ד (היתה עשויה כמין גם או כקשת, אם יש בין שני ראשיה פחות מארבע אלפים אמה, מודדין לה מן היתר, ורואין את כל הרוחב שבין היתר והקשת כאלו הוא מלא בתים, ואם היה בין שני ראשיה ד' אלפים, אין מודדין לה אלא מן הקשת). והיינו שממה שאמר רב הונא לענין קשת, למדים שכן הוא גם לענין גאם, שממלאים אותה רק אם יש בין שני ראשיה פחות מארבע אלפים אמה.

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

לאלכסונו של עולם, מוסיפין עליו ריבוע[1366]. וכן בעיר העשויה כקשת):

ד ואפילו אם יש מאמצעית היֶתֶר ולקשת יותר מאלפיים, שהיוצא מביתו שבקשת צריך לילך תחום שלם עד שיגיע ליֶתֶר, אעפ"כ מודדין לו מן היֶתֶר, לפי שאם היה רוצה היה יכול להלך דרך הבתים סביב הקשת עד שיגיע לאחד מן הראשים, ומשם יכול להלך בכל אורך היֶתֶר אפילו לראש השני, שהרי תחומיהם נבלעים זה בזה, וכיון שבהיתר יכול להלך למקום היֶתֶר, שוב אין מקום החלק אוסר עליו, ורואים אותו כאלו הוא מלא בתים וחצרות[1367]. ואם אין מאמצעית היֶתֶר ולקשת יותר מאלפיים, אפילו יש בין ב' הראשים יותר מד' אלפים אמה, מודדין לה מן היֶתֶר, שהרי יכול להלך בהיתר דרך היֶתֶר מראש זה לראש זה, כיון שהיֶתֶר הוא מובלע בתחום הקשת, והרי זה כמהלך דרך בתי הקשת[1368]*:

[*משא"כ[1369] בס"ח[1370]. ושפיר מקשה התם רבא מיותר מאלפיים דהכא לתוך אלפיים דהתם[1371]. ואביי

דברי שלום

ואף שגם בפחות מארבע אלפים אמה בין שני ראשיה, אינה מועלת הבלעת תחומין של שתי עיירות לעשותם כעיר אחת, כדלקמן סי' תה ס"א וסי' תז ס"ב. מכל מקום כאן "נעשית עיר אחת ומודדין לה מן היֶתֶר", מהטעם שיתבאר לקמן ס"ד (לפי שאם היה רוצה היה יכול להלך דרך הבתים סביב הקשת עד שיגיע לאחד מן הראשים).

[1366] עיין חכמת שלמה (עירובין שם), שצייד (כך ☐), דלא כמשמעות טור ושו"ע (שממלאים כך ☐). ולפמ"ש אתי שפיר.

והיינו שכבר נתבאר לעיל ס"א (אם העיר היא משולשת ... מרבעים אותה). אלא שיש שני אופנים בריבוע זה: (א) לרבע מבפנים, כציור החכמת שלמה. (ב) לרבע מבחוץ, כמשמעות הטור ושו"ע.

והן שתי הדעות שהובאו ברשב"א עירובין שם (ויש מי שאמר שעיר כמין גאם זו, מרבעין אותה גם כן מבחוץ, כך, שאף היא מרבעין כנגד רגלי זויותיה. והנכון כמו שאומרים אחרים, שאין מרבעין אותה מבחוץ, שהרי יש לה שתי זויות ישרים, אלא עושין לה כמין גאם אחר).

ועל זה מבאר כאן, שאם היתר הוא לריבועו של עולם, מרבעים מבחוץ (כשמשעות הטור ושו"ע). ואם היתר הוא לאלכסונו של עולם, מוסיפים עליו ריבוע מבפנים (כציור החכמת שלמה). וכן בעיר העשויה כקשת, שאם היתר הוא לריבועו של עולם, מרבעים מבחוץ, ואם היתר הוא לאלכסונו של עולם, מרבעים מבפנים.

ולפי זה אתי שפיר, שדעת החכמת שלמה ודעת הטור ושו"ע שוים.

וראה דרך תמים ס"ק ב. תיקון עירובין (ווייס) ח"ב פ"ה הערה מט).

[1367] גמרא נה, ב (וכמה הוי בין יֶתֶר לקשת (וכמה יהא אויר החלק מן היֶתֶר לקשת דאמרו מודדין לה מן היֶתֶר, כי ליכא ארבעת אלפים בין ב' ראשיה, רש"י), רבה בר רב הונא אמר אלפיים אמה (אבל יותר מאלפיים, כיון דמכי נפק מביתו הולך לו תחום שלם מקמי דלימטי ליֶתֶר, לא משחינן ליה מן היֶתֶר, רש"י). רבא בריה דרבה בר רב הונא אמר אפילו יתר מאלפיים אמה. אמר אביי כוותיה דרבא בריה דרבה בר רב הונא מסתברא, דאי בעי הדר אתי דרך בתים (למקום היֶתֶר דרך הבתים סביב הקשת יכול להלך עד שמגיע לאחד מן הראשין ומשם יכול להלך לראשו האחר, שהרי תחומיהן נבלעין זה בזה, וכיון דבהיתר יכול להלך למקום היֶתֶר, תו לא אסר ליה אורך החלק לשוויה כשתי עיירות, ורואין אותה כאילו היא מלאה בתים וחצירות, רש"י)). טור ורמ"א ס"ד (וכל זה שיש בין הקשת והיֶתֶר יותר מאלפיים). לבוש ס"ד (כשיש ביֶתֶר פחות מד' אלפים אמה, אף על פי שיש מן הקשת עד היֶתֶר יותר מאלפיים אמה, מכל מקום כיון שיכול להלך דרך הבתים סביב הקשת עד שמגיע לאחד מן הראשים, ומשם יכול להלך לראשו האחר, שהרי תחומיהם נבלעים זה בתוך זה, תו לא אסר ליה אורך החלק לשווייה כשתי עיירות, ורואין אותה כאילו היא מלאה בתים וחצירות).

[1368] תוס' נה, א ד"ה פחות (נראה דהוא הדין נמי לדידיה, אם אין בין יֶתֶר לקשת אלא אלפיים, דמודדין לו מן היֶתֶר, אפילו יש יותר מד' אלפים בין שני ראשי הקשת, דהא מצי אתי דרך היֶתֶר מראש האחד לראש האחר, כיון דהיֶתֶר מובלע תוך הקשת). רא"ש פ"ה ס"ב (ואם אין בין יֶתֶר לקשת יתר מאלפיים אמה, אפילו יש בין שני ראשיה יותר מארבעת אלפים אמה, מודדין מן היֶתֶר). טור ורמ"א שם (אבל אם אין ביניהם אלפיים, מודדין בכל ענין מן היֶתֶר).

והכלל בכל זה הוא, כל מקום שהוא בתוך תחום העיר (המקורית, לפני הריבוע), אפשר לכלול אותו בריבוע העיר, ולמנות את תחום העיר משם ואילך. וכל מקום שאינו בתוך תחום העיר (המקורית), אי אפשר לכלול אותו בריבוע העיר, אלא הוא נכלל בתחום העיר.

[1369] בהגהה שלפנינו מבאר את שיטת הטור בדין שלשה כפרים משולשים (דלקמן סי"ב), שיש בזה שלשה תירוצים בתוס'. ואף דסגי בתירוץ הב' שבתוס', ואם כן אין ללמוד מדברי אביי לאסור גם בדין שבתירוץ הא' והג' שבתוס', מכל מקום חשש הטור לאסור אף בדין שבתירוץ הא' והג' שבתוס', כיון שסברא היא לאסור בהם, כי לא שייך לומר בכפרים משולשים הטעם האמור כאן "כמהלך דרך בתי הקשת", שהרי יש הפסק בין הכפרים החיצונים לבין האמצעי.

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

אינו צריך לתרץ כתירוץ ראשון של התוס׳ שם, אלא כתירוץ ב׳[1372]. ואפילו הכי חשש הטור לסברת תירוץ הא׳[1373], כמו שחשש לסברת תירוץ הג׳[1374], אע״ג דאין צריך כלל, אלא דסברא הוא[1375], הכי נמי סברא הוא דליכא למימר מלי (ולפי זה אפילו בפחות מד׳ אלפים אסור לאמצעית[1376], כיון דליכא למימר מלי, ולא דרך בתים ליֶתֶר[1377], עי׳ רש״י[1378], וכאילו אינה כלל[1379], דהבלעת תחומין כהאי גוונא לאו

דברי שלום

וכן נתבאר לקמן סי״ב (היו שלשה כפרים משולשים ... אינן דומים לעיר העשויה כקשת ... שהמהלך ביתר מראש זה לראש זה, הוא מהלך בהיתר כאלו מהלך בבתי הקשת ... שאם היה רוצה היה יכול לילך דרך בתי הקשת כמו שנתבאר למעלה, משא״כ כאן שאין בתים לחברם).

[1370] בשו״ע ס״ח (היו שלשה כפרים משולשים).

[1371] גמרא נז, ב (אמר ליה רבא לאביי כמה יהא בין חיצון לחיצון ... ואפילו ד׳ אלפים אמה, אמר ליה אין. והאמר רב הונא עיר העשויה כקשת אם יש בין ב׳ ראשיה פחות מארבעת אלפים אמה מודדין לה מן היתר ואם לאו מודדין לה מן הקשת. אמר ליה התם ליכא למימר מלי, הכא איכא למימר מלי).

והיינו שרבא הקשה מה בין שלשה כפרים משולשים, שהתירו אף שיש ד׳ אלפים אמה בין חיצון לחיצון, לבין עיר העשויה כקשת, שהתירו רק בפחות מד׳ אלפים אמה בין ב׳ ראשיה.

ולכאורה אינה מובנת הקושיא, שהרי דין שניהם שוה, כי גם בשלשה כפרים לא התירו אלא כשיש פחות מאלפיים בין חיצון לאמצעי, וגם בעיר העשויה כקשת, התירו בפחות מאלפיים מאמצעית היֶתֶר ולקשת, אף ביותר מד׳ אלפים בין ב׳ ראשיה.

אמנם לפי הנ״ל מובנת קושיתו, כי יותר מאלפיים בעיר העשויה כקשת (שיכול להלך דרך בתי הקשת) שוה לתוך אלפיים בשלשה כפרים משולשים (שאינו יכול להלך דרך בתי הכפר האמצעי).

[1372] על קושית רבא הנ״ל השיב לו אביי ״התם ליכא למימר מלי, הכא איכא למימר מלי״. ופירשו דבריו בתוס׳ שם ד״ה התם, בתירוץ הב׳ (דהתם לא אמרינן מלי כיון דאיכא יותר מאלפיים ... הכא איכא למימר מלי, דאוקימנא דליכא אלא אלפיים בין האמצעית לחיצונה).

והיינו כאמור לעיל (בהערה הקודמת) שדין שניהם שוה, שתלוי אם יש יותר מאלפיים בין חיצון לאמצעי ובין אמצעית היֶתֶר לקשת.

וכיון שתירוץ זה פשוט, שוב אין הוכחה לדין שלפי התירוץ הא׳ ושלפי התירוץ הג׳ שבתוס׳.

[1373] שכתב הטור ״והאמצעית אין מודדין לה אלא מחומותיה״, שהוא כתירוץ הא׳ בתוס׳ שם, שהיא דעת היש אומרים דלקמן סוף סי״ב (אבל האמצעי מודדים לו אלפיים מחומתו).

[1374] שכתב הטור ״וגם לא תהא האמצעית גדולה מהאויר שביניהם״, שהוא כתירוץ הג׳ בתוס׳ שם, שהיא דעה הא׳ דלקמן שם (לפיכך אם כפר האמצעי הוא גדול מהמרחק שבין החיצונים, אין רואין אותו כאילו הוא מובלע ביניהם, ומודדים לכל אחד לעצמו).

[1375] אע״ג שלפי תירוץ הב׳ שבתוס׳ אין צריך כלל לחדש שתי הלכות אלה. מכל מקום, כשם שכתב הטור ההלכה שבתירוץ הג׳ כיון ״דסברא הוא״, הכי נמי כתב ההלכה שבתירוץ הא׳ כיון דסברא הוא.

וראה כללי הפוסקים וההוראה כלל כח.

[1376] ולפי זה יובן גם מה שסתם הטור (והאמצעית אין מודדין לה אלא מחומותיה), ולא חילק בין אם יש בין הכפרים החיצונים ד׳ אלפים או לאו. אף שלענין קשת נתבאר לעיל ס״ג (אם יש בין שני ראשיה פחות מד׳ אלפים אמה, שתחום ראשה זה נבלע בתוך תחום ראשה השני, נעשית עיר אחת ומודדין לה מן היֶתֶר, ורואין את כל הרוחב שבין היֶתֶר והקשת כאלו הוא מלא בתים).

והקשה עליו המ״א ס״ק יב (ואם כן משמע דאם יש בין ב׳ החיצונים פחות מד׳ אלפים, אפילו האמצעית מודדין מהחיצונות, כמו בעיר כקשת. וצ״ע דסתם הטור). וכן הקשה בס״ק ד (וצ״ע למה סתם הטור).

[1377] ולפי האמור לעיל, שדוקא בקשת שייך לומר שיכול לילך דרך בתים ליֶתֶר, ולא בג׳ כפרים משולשים, אם כן מובנים דברי הטור, שבג׳ כפרים משולשים אפילו בפחות מד׳ אלפים אין מודדין להאמצעית אלא מחומותיה.

וכן ביאר באבן העוזר שם (כתב מ״א ... ושגגה היא בידו ... הטעם כיון דיכול לכנוס דרך הבתים, הוי כולו כעיר אחת, אבל לקמן דאמצעית עיר בפני עצמו היא, רק עיקר הטעם דאמרינן מלי, פירוש רואין כאילו בין שני חיצונים היא עומדת למלאות, והיינו לענין חיצונים אמרינן מלי, ולא לאמצעית, על כן אפילו פחות מד׳ א[לפים] בין החיצונים).

וכן ביאר בקרבן נתנאל פ״ה ס״ד אות פ, ומסיק (ועל פי זה מיושב מה שהניח מ״א בצ״ע סי׳ שצ״ח ס״ק ד׳ עיי״ש, דגבי קשת אפילו הני דאמצע קשת נמי יכולים לבא לראש השני דרך היֶתֶר כמו שאמרנו, ובסעיף ח׳ איירי בשלשה כפרים המשולשים).

וכן מסיק במחצית השקל שם (אתי שפיר שסתם הטור ... וכבר תפסו האחרונים בזה על המ״א).

וכן סתם לקמן סי״ב לפי דעה זו (אבל האמצעי מודדים לו אלפיים מחומתו), ולא חילק בין אם יש ד׳ אלפים בין החיצונים, או לאו.

[1378] ד״ה איכא בתים (והרי הדר בקשת יכול לבוא לראשיה דרך בתי הקשת), משא״כ בג׳ כפרים.

מלתא היא[1380]. ורבה בר רב הונא[1381] סבירא ליה מלי בקשת[1382], ואפילו הכי אסור בד׳ אלפים[1383], כמו שצריך לומר לתירוץ הב׳[1384]). ודו״ק, דמוכרח הוא בלאו הכי, דאם לא כן, אף שיש להאמצעי יותר מאלפיים, לישתרי משום מלי, אף דליכא למימר אתי דרך בתים. ואף לפי תירוץ הא׳ והג׳ עכ״פ לחיצונים לישתרי].

ה אבל אם יש מאמצעית היֶתֶר לקשת יותר מאלפיים אמה, ובין ב׳ הראשים יש ד׳ אלפים אמה, מודדין לה מן המקום שנתקצר שם הקשת שאין בין ב׳ ראשים ד׳ אלפים[1385], או שאין מאמצעית היֶתֶר לקשת יותר מאלפיים אמה[1386]. ומכל מקום אפילו בני אותה הקשת ממש הולכים כל ריבוע של קשת ועיגולו עד ראש השני ומשם ואילך אלפיים, אלא שאסורים לבא דרך היֶתֶר שביניהם הארוך ד׳ אלפים ואינו מובלע בתחום הקשת[1387]:

דברי שלום

[1379] לענין ההליכה מחיצון לחיצון הוי כאילו אמצעי אינו כאן כלל.

[1380] שיתבאר לקמן סי׳ תה ס״א, מתי הבלעת תחומין מלתא היא ומתי לאו מלתא היא. אבל בנידון דידן לא מלתא היא, ואף אם יש בין החיצונים פחות מד׳ אלפים, כך שתחום האחד מובלע בהשני, ״הבלעת תחומין כהאי גוונא לאו מלתא היא״.

[1381] שם נה, ב (וכמה הוי בין יֶתֶר לקשת (וכמה יהא אויר החלק מן היֶתֶר לקשת, דאמרו מודדין לה מן היֶתֶר כי ליכא ארבעת אלפים בין ב׳ ראשיה, רש״י), רבה בר רב הונא אמר אלפיים אמה. רבא בריה דרבה בר רב הונא אמר אפילו יתר מאלפיים אמה. אמר אביי כוותיה דרבא בריה דרבה בר רב הונא מסתברא, דאי בעי הדר אתי דרך בתים). הרי שרבה בר רב הונא אינו סובר הטעם דאי בעי הדר אתי דרך בתים, אלא סובר שגם בקשת אומרים מלי.

[1382] ולכן הצריך שיהי׳ פחות מאלפיים בין קשת ליֶתֶר, כמו בג׳ כפרים משולשים.

[1383] כדאמר רב הונא נה, א (עיר העשויה כקשת, אם יש בין שני ראשיה פחות מארבעת אלפים אמה, מודדין לה מן היתר, ואם לאו מודדין לה מן הקשת). ועל כרחינו לומר שהוא מטעם הבלעת תחומין.

ואולי מכאן למד כן המ״א, וכן פירש דבריו במחצית השקל (ואף דבעיר העשוי כקשת יש לומר אי בעי אתיא דרך בתים, משא״כ הכא דליכא בתים, מכל מקום הא חזינן לרבה בר רב הונא דסבירא ליה אפילו אין בין שני ראשי הקשת יותר מארבעת אלפים, אפילו הכי בעינן שלא יהיה בין הקשת ליֶתֶר אלפיים, על כרחך סבירא ליה דלא אמרינן אי בעי אתי דרך בתים, דבעינן שיהי מובלע משני צדדים, ואפילו הכי אי ליכא בין קשת ליֶתֶר אלפיים, ובין שני ראשי הקשת ליכא ארבעת אלפים, מודדים מן היתר).

[1384] שהובא לעיל (הערה 1372), שאין הפרש בין עיר העשויה כקשת לבין שלשה כפרים משולשים, שלדעת רבה בר רב הונא, בשניהם צריך שיהי׳ פחות מד׳ אלפים בין הקצוות ובין החיצונות.

[1385] תוס׳ נה, ב ד״ה ואם לאו (לא מן הקשת ממש, אלא ממקום שמתקצר בפנים ואין שם ד׳ אלפים). טור (שנתקצרה עד שלא נשאר ביניהם ד׳ אלפים), ורמ״א ס״ד (ויש אומרים מן המקום שנתקצר שם הקשת שאין בו ארבע אלפים אמה).

[1386] טור (ממקום שלא נשאר הקשת עד שם יותר מאלפיים), ומ״א ס״ק ג (או שלא נשאר מן הקשת עד שם ב׳ אלפים (טור)).

ומפרש כאן הכוונה ״שאין מאמצעית היֶתֶר לקשת יותר מאלפיים אמה״, והיינו שבשני קצוות הקשת, שבינם עד היֶתֶר הם פחות מאלפיים, שם ימדוד האלפיים של תחום שבת מהיֶתֶר, ואילו באמצעית הקשת, שיש בינו עד היֶתֶר יותר מאלפיים אמה, ימדוד האלפיים של תחום שבת מהקשת עצמו (דלא כמשמעות פשטות לשון הטור והמ״א, שאלפיים הסמוכים לקשת נכללים בריבוע העיר, ומשם מונים האלפיים של תחום שבת). ולכן מסיים בסמוך: ״שאסורים לבא דרך היֶתֶר שביניהם״, כיון שהיֶתֶר הוא יותר מאלפיים מאמצע הקשת.

וראה לקמן ס״ז (והערה 1403).

[1387] מאירי נה, ב בסוף הסוגיה ד״ה זהו ענין (ולדברי הכל מכל מקום אם בא לסבב את הקשת ולהלך דרך בתים לראש זה ולראש זה, רשאי, ומשם ילך אל עבר פניו אלפיים אמה, ככל שאר התחומין דעלמא). שו״ת רדב״ז ח״ד סי׳ קז (ומותר לבוא אל ביתו דרך הקשת, אעפ״י שהיא בראש הקשת השני ונמצא מהלך ממקומו עד הקשת אלפיים וכל עיגול הקשת שהוא רחוק, הרי זה מותר, ומתוך פשיטותו לא ראו הפוסקים לכותבו. אבל בקשתי ומצאתי המאירי שכתב כן בהדיא וז״ל ואין ספק שאפילו היה הקשת רחב וארוך כל כך עד שבין שני ראשין יותר מארבעה אלפים אמה אורך ובין קשת ליתר יש הרבה יותר מאלפיים אמה, דודאי אותם האנשים ששבתו בקשת יכולים לילך כל עגולו של קשת וריבועו ויכולין לבוא עד ראשי הקשת ומשם ואילך אלפיים אמה). הובא בכנסת הגדולה הגב״י. מ״א ס״ק ב (וכתב הרב המאירי, אותם ששבתו בקשת הולכין כל ריבועו של קשת ועגולו עד ראשי הקשת, ומשם ואילך אלפיים אמה, עד כאן. אבל דרך היֶתֶר אסורים לבוא (רדב״ז ח״א ק״ז). והכי איתא בגמרא, דאי בעי הדר ואתי דרך בתים).

ע' אמה ושיריים

ו כל בית דירה שהוא יוצא מהעיר[1388], אף על פי שאין דרים בו עתה[1389], אלא שהוא ראוי לדירה, שיש בו ד' אמות על ד' אמות[1390], אם אין בינו ובין העיר אלא ע' אמה ושירים[1391], שהם ב' שלישי אמה ועוד משהו, שזהו שיעור צלע אחד מצלעות בית סאתים המרובעות ממש[1392], הרי זה מצטרף לעיר ונחשב ממנה. וכשמודדין לה אלפיים אמה מותחים חוט על פני כל רחבה חוץ לבית דירה זה[1393], ומשם מודדים לה אלפיים אמה[1394].

ויש אומרים[1395] שמרחיקים משם עוד ע' אמה ושירים ומתחילים למדוד. ואין צריך לומר שאם אין בית דירה סמוך לעיר ומודדין מהעיר עצמה, שמרחיקים מחומתה ע' אמה ושירים, שכל ע' אמה ושירים הסמוכים לעיר נקראים עיבורה של עיר ונחשבים כעיר[1396]. ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי

[1388] משנה נב, ב (כיצד מעברין את הערים, בית נכנס בית יוצא). טור ושו"ע ס"ה (כל בית דירה שהוא יוצא מהעיר).

[1389] מ"א ס"ק ה (אע"פ שאין דרין שם), וכדלעיל סי' שצו ס"א (אע"פ שאין בו עתה דיורין), ושם נסמן (הערה 1277). לקמן ס"ח (ואפילו אין דרים בו עתה), ושם נסמן (הערה 1408).

[1390] ברייתא סוכה ג, ב (בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות ... ואין עושין אותו עיבור בין שתי עיירות), ופרש"י (ואם יש בית פחות מד' אמות, אינו חשוב לצרפן). עירובין נה, ב (אלו שמתעברין עמה, נפש (בנין על הקבר, רש"י) שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות), ופירשו התוס' שם (דפחות מד' אמות לא הוי דירה). טור ושו"ע ס"ו (והוא שיהיה בית דירה זה ד' אמות על ד"א או יותר).

וכן הוא לקמן ס"י (בית שאין ברחבו ד' אמות ... אינו נקרא בית). לעיל סי' שסו ס"ה (ולא בבית שאין בו ד' אמות על ד' אמות, שאין דירתו חשובה דירה). לקמן הל' שמירת גוף ונפש ס"א (וכל בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות [פטור] מפני שאינו ראוי לדירה ואין שם בית עליו).

[1391] גמרא כא, א (סמכיתו אבורגנין ... נפק ואחוי ליה הנהו מתוותא (עיירות חריבות ונשארו שם מחיצות מן הבתים, רש"י) דמבלען בשבעים אמה ושיריים). רש"י במשנה נב, ב (שהיו שם לאחת הקרנות של עיר גדודיות, שברי חומה של חרבות בתים, וישנן בתוך שבעים אמה ושירים לעיר). רמב"ם הל' שבת פכ"ח ה"א. טור ושו"ע ס"ה (כל בית דירה שהוא יוצא מהעיר, אם היה בינו ובין העיר ע' אמה ושני שלישים ... הרי זה מצטרף לעיר ונחשב ממנה, וכשמודדין לה אלפיים אמה לכל רוח, מודדין חוץ מבית דירה זה).

וכן הוא לקמן ס"ח (אם הוא בתוך שבעים אמה ושירים לעיר), וס"ט (מצטרף לעיר אם הוא בתוך ע' אמה ושיריים), וסי"ד (בתוך ע' אמה ושיריים לישוב בתי העיר).

כאן מיירי בבית אחד הסמוך לעיר, וכן הוא בסדרת בתים, כדלקמן ס"ז (בית קרוב לעיר [ב]ע' אמה, ובית שני קרוב לראשון בע' אמה, ובית ג' קרוב לב' בע' אמה), ושם נסמן (הערה 1399).

[1392] טור ושו"ע שם (שהוא צלע בית סאתים המרובעות או פחות מזה).

ונתבאר לעיל סי' שנח ס"ב (כחצר המשכן שהיה מאה אורך וני' רוחב, שהן ב' פעמים נ' על נ', ונ' על נ' הוא בית סאה, שהוא ב' אלפים ות"ק פעמים אמה על אמה, וסאתים הן ה' אלפים אמה על אמה ... שהוא מרובע ממש, כגון שארכו ע' אמה וב' שלישי אמה ועוד משהו, ולא חשו חכמים לדקדק בו), ושם נסמן (הערות יז-ח).

[1393] משנה נג, רע"א (מוציאין את המדה כנגדן), ופרש"י (אם בליטות הללו אצל קרן מזרחית צפונית רואין כאילו יש בליטה אחרת כנגדה בקרן מזרחית דרומית וחוט מתוח מזו לזו, ומודד מן החוט ולחוץ כדי שיהא התחום שוה לשתי קרנות ולא יהא כאן קצר וכאן ארוך). טור ושו"ע ס"ו (הרי זה מצטרף לעיר ונחשב ממנה, וכשמודדין לה אלפיים אמה לכל רוח, מודדין חוץ מבית דירה זה).

[1394] משנה נז, א (נותנין קרפף לעיר דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים, לא אמרו קרפף אלא בין שתי עיירות אם יש לזו שבעים אמה ושיריים ולזו שבעים אמה ושיריים עושה קרפף את שתיהן להיות אחד), כחכמים (שאין מוסיפים שבעים אמה ושיריים לעיר). רמב"ם פכ"ח ה"א (וכשמודדין לה אלפיים אמה לכל רוח, מודדין חוץ מבית דירה זה). שו"ע ס"ו (וכשמודדין, מודדין מחוץ לבית האחרון).

[1395] כרבי מאיר במשנה שם (נותנין קרפף לעיר). מהר"ם מרוטנבורג בפסקי עירובין סי' קכ (הלכה כרבי מאיר דנותנין קרפף לעיר, אפילו בלא בית, ומודד אלפיים אמה לאחר ע' אמה וד' טפחים). רא"ש פ"ה סי' ג (כתב ר"מ ז"ל הלכה כרבי מאיר, מדאמר רבי יהושע בן לוי (מו, א) הלכה כדברי המיקל, אפילו יחיד כנגד רבים). טור ורמ"א ס"ה (ויש אומרים שאין מתחילין למדוד מיד מן הבית, אלא מותחין חוט על פני רוחב העיר נגד הבית, ומרחיקין משם שבעים אמה ושיריים, ומתחילין, וכן בכל מקום שמודדין).

וראה גם לקמן סי' תה סוף ס"ז (בהגהה שבהערה 1672).

[1396] משנה נדרים נו, ב (הנודר מן העיר ... אסור ליכנס לעיבורה), וגמרא שם (בעיבורה), ופירש הרא"ש שם (שבעים אמה ושיריים שנותנים אותם עיבור לעיר, ומהם והלאה מודדין תחום שבת).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

סופרים[1397].

אבל בית אחד אפילו גדול הרבה, אין לו דין עיר לתת לו ע׳ אמה ושירים כעיר, אם אינו עומד בתוך ע׳ אמה ושירים לעיר[1398]:

ז היה בית קרוב לעיר [ב]ע׳ אמה, ובית שני קרוב לראשון בע׳ אמה, ובית ג׳ קרוב לב׳ בע׳ אמה, וכן עד מהלך כמה ימים, הרי הכל כעיר אחת[1399], וכשמודדים מודדים מחוץ לע׳ אמה מבית האחרון[1400].

ואם היו בתים כאלו כנגד ב׳ ראשי העיר בלבד, ומכנגד אמצעה הוא חלק, ויש מבית האחרון שכנגד ראש זה עד בית האחרון שכנגד ראש זה ד׳ אלפים אמה, ומהם לעיר יותר מאלפיים אמה, אינן מצטרפין זה עם זה להיות עיר אחת ולמתוח חוט מזה לזה על פני כל העיר ולמדוד משם אלפיים מכל העיר[1401], כמ״ש בעיר העשויה כקשת[1402].

ואם אין בתים כאלו יוצאים אלא כנגד ראש אחד בלבד, ובית האחרון רחוק מן העיר יותר מאלפיים, אין מותחים חוט כנגדו על פני אורך כל העיר, אם יש בארכה יותר מאלפיים, שאז מה שהוא חוץ לאלפיים באורך העיר, כיון שמקום החלק שכנגדו אינו מובלע בתוך תחום בתים היוצאים כנגד ראש העיר, הרי היא עולה לו מכלל אלפיים של תחום שבת, לפי שאינו נחשב מכלל העיר. אבל מקום החלק שבתוך אלפיים לבתים שכנגד ראש העיר, הוא נחשב מכלל העיר, והדרים כנגדו מודדים אלפיים חוץ ממנו,

---

[1397] רמ״א שם (וכן נראה לי להקל). לבוש ס״ה (גבי עירובין שהוא דרבנן, יש להקל).

[1398] תוס׳ נז, א ד״ה רב הונא (דב׳ עיירות דוקא, אבל עיר ובית אין נותנין להם שני קרפיפות, אלא דוקא אם הוא תוך שבעים אמה ושיריים לעיר מתעברת לעיר). רא״ש שם (ליתן שני קרפיפות לרב הונא בבית הסמוך לעיר, כמו לשתי עיירות, לא מסתבר, דלרבי מאיר עיר דוקא). טור ורמ״א ס״ז (אבל בית אחד, אפילו גדול הרבה, אין לו דין עיר לתת לו שבעים אמה ושיריים). מ״א ס״ק יא (אלא אם כן עומד בתוך ע׳ לעיר).

וכן הוא לקמן סי״א (בית אחד אפילו גדול הרבה מאד, אע״פ שאין בינו לעיר קמ״א אמות, אינו מצטרף עמה, עד שיהיה לה בתוך שבעים אמה ושיריים, לפי שאין נותנים שום עיבור לבית אלא לעיר בלבדה).

[1399] גמרא כא, א (סמכיתו אבורגנין ... נפק ואחוי ליה הנהו מתוותא (עיירות חריבות ונשארו שם מחיצות מן הבתים, רש״י) דמבלען בשבעים אמה ושיריים). ר׳ יהודה אמר שמואל שבת קנ, ב (שאם יש בורגנין הולך). רמב״ם הל׳ שבת פכ״ח ה״ב. טור ושו״ע ס״ו (היה בית קרוב לעיר בשבעים אמה, ובית שני קרוב לבית הראשון בשבעים אמה, ובית שלישי קרוב לשני בשבעים אמה, וכן עד מהלך כמה ימים, הרי הכל כעיר אחת, וכשמודדין מודדין מחוץ לבית האחרון).

וכן הוא לקמן ס״ט (ויכול להלך אפילו כמה פרסאות על ידי בורגנין המובלעין זה בתוך ע׳ אמה של זה). לעיל סי׳ שו ס״ג (אם היו שם בורגנין, דהיינו סוכות שומרים שכל אחת מהן מובלעת בתוך שבעים אמה וד׳ טפחים של חבירתה, שעל ידי זה יכול להלך אפילו כמה פרסאות בשבת, מפני שכולן נחשבות כעיר אחת ארוכה, כמו שיתבאר בסי׳ שצ״ח). סי׳ שז סט״ו (היתר בשבת אילו היה שם בורגנין).

[1400] לבוש ס״ו (וכשמודדין מודדין חוץ לבית האחרון אלפיים, וליש מקילין שהזכרתי בסמוך, מודדין חוץ לבית האחרון עוד שבעים אמה ושיריים, ואחר כך אלפיים).

וכיון דמסיק לעיל ס״ו (ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי סופרים), לכן גם כאן נפסק בסתם שמודדים מחוץ לע׳ אמה מבית האחרון.

[1401] תוס׳ נה, א ד״ה עיר (דסתם פגום הוי תוך שבעים אמה ושיריים מעיקר העיר ... נראה לר״י דאין לחלק בין שני פגומין לעיר העשויה כקשת, וכן פר״ח). רא״ש פ״ה ס״ב (אם יש בראש האחד הרבה פגומין זה אצל זה, כל אחד בתוך ע׳ אמה ושיריים של חברו, וכן בראש האחר, דהשתא החיצונים הם חוץ לעיבורה של עיקר העיר, בזה צריך לדקדק אם רואים כאילו חוט מתוח עליהם מזה לזה, אפילו יש ביניהם ד׳ אלפים). דרכי משה ס״ק א (אבל אם היו הרבה בתים כל אחד לחבירו תוך ע׳ אמה ושירים, דאז החיצונים חוץ לעיבורה של עיר, לא מודדין מן החוט שמותחין על פני החיצונים אם יש ביניהם יותר מד׳ אלפים. וכן כתב הרא״ש (סי׳ ב) בהדיא. אבל נראה דהרא״ש לא קאמר אלא דאי איכא בכה״ג יותר מאלפיים מהעיר אל הבתים החיצונים, אבל בפחות מאלפיים, לא גרע מעיר העשויה כקשת, דנתבאר לעיל דמודדין מן היתר, אף על גב דאיכא יותר מד׳ אלפים בין ראשי הקשת). רמ״א ס״ו (ואם היו שני בתים כאלו נגד העיר, דינם כעיר העשויה כקשת), לגירסת ופירוש המ״א ס״ק ט (נראה לי דהסופר החליף התיבות, וכן צ״ל, אם היו בתים כאלו נגד שני ראשי העיר וכו׳, וכונתו למ״ש הרא״ש שאם הרבה בתים יוצאין זה אחר זה עד רחוק מאלפיים מן העיר, וכן בצד הב׳, דינה כעיר העשויה כקשת. וכ״מ בד״מ).

[1402] לעיל ס״ד-ה.

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

דהיינו כנגד בית האחרון מבתים היוצאים כנגד ראש העיר[1403] :

איזה בית מצטרף לעיר

ח כל בית שאינו עשוי לדירה, אם דרים בו מצטרף לעיר[1404] אם הוא בתוך שבעים אמה ושירים לעיר[1405]. כגון בית הכנסת שיש בו דירה לחזן הכנסת, ובית עבודה זרה שיש בו דירה לכהניה, והאורוות של סוסים והאוצרות של תבואה שיש בהן דירה להשומר[1406].

וכן בית הקברות[1407] שהשומר דר במחיצותיו, אף על פי שאין שם בנין מיוחד להשומר. שבנין המיוחד לכך בית גמור הוא, ואפילו אין דרים בו עתה מצטרף לעיר, אם יש בו ד׳ אמות על ד׳ אמות[1408], כמו שנתבאר[1409].

וכן גשר שיש בו דירה להמוכס, כגון שיש לו כתלים תחתיו, אלא שהכיפה חלולה, ויש בכתלים פילוש שיעברו שם המים, והמוכס דר בכתלים אלו[1410].

(וכן) ג׳ מחיצות, אף על פי שאין עליהם תקרה[1411] (ודרים ביניהם, או שנשארו מבית גמור[1412]) חשובות

[1403] מ״א שם (ונראה לי דכל שכן אם בצד אחד יוצאים בתים עד חוץ לאלפיים, אם העיר ארוכה יותר מאלפיים, אין מותחין המידה נגד הבית בצד הב׳).

מלשון האמור כאן נראה, שמקום החלק שבתוך אלפיים לבתים שכנגד ראש הא׳ של העיר, וגם מקום החלק שבתוך אלפיים לראש השני של העיר, נחשבים מכלל העיר. ומה שחוץ ממנו אינו נחשב מכלל העיר, ועולה לו מכלל אלפיים של תחום שבת.

וראה לעיל ס״ה (והערה 1386).

[1404] והם כל הדוגמאות שיובאו לקמן שאינם עשויים לדירה, אבל כיון שדרים בהם מצטרפים לעיר, וכמבואר ברש״י נה, ב ד״ה ובית הכנסת (סתם בית הכנסת לאו לדירה עביד, הלכך אי לית בה דירה לחזן הכנסת לאו דירה היא), ותוס׳ נג, א ד״ה וגשרים (דגשר וקבר ובית הכנסת וכל הנהו דקתני בגמרא בברייתא שיש להם בית דירה, לאו לבית דירה עביד, ואי לית ביה בית דירה לאו דירה הוא).

[1405] כדלעיל סעיף ו (אם אין בינו ובין העיר אלא ע׳ אמה ושירים), ושם נסמן (הערה 1391).

[1406] ברייתא נה, ב (אלו שמתעברין עמה ... ובית הכנסת שיש בה בית דירה לחזן (סתם בית הכנסת לאו לדירה עביד, הלכך אי לית בה דירה לחזן הכנסת, לאו דירה היא, רש״י), ובית עבודת כוכבים (נמי לאו לדירה עביד, רש״י) שיש בה בית דירה לכומרים, והאורוות (סוסים, רש״י) והאוצרות (לתבואה ולשמן וליין, לאו לדירה נינהו, רש״י) שבשדות, ויש בהן בית דירה). טור ושו״ע ס״ו (וכן בית הכנסת שיש בו בית דירה לחזנים, ובית עבודת אלילים שיש בו בית דירה לכהניהם, והאוצרות שיש בהם בית דירה). לבוש ס״ו (והאוצרות שיש בהן בית דירה לשוטרים).

ולכאורה הכוונה כאן, שהחזן דר בבית הכנסת והשומר באורווה, ואין שם חדר מיוחד עבורם, וכמו בבית הקברות דלקמן (שהשומר דר במחיצותיו, אע״פ שאין שם בנין מיוחד להשומר, שבנין המיוחד לכך בית גמור הוא, ואפילו אין דרים בו). ולכן שינה כאן וכתב ״שיש בו דירה״ (במקום האמור בברייתא ובשו״ע ״שיש בה בית דירה״).

[1407] ברייתא שם (והקבר (בית הקברות, רש״י) שיש בהן בית דירה).

[1408] ברייתא שם (אלו שמתעברין עמה, נפש שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות), ופרש״י (וסתמא לדירת שומר הקבר עביד, הלכך אע״ג דלא דייר ביה, בית דירה הוא), ותוס׳ שם (גבי נפש הזכיר ד׳ אמות ולא דירה, משום דסתמיה עשוי לדירה) ודף נג, א ד״ה וגשרים (סתמא לדירת שומר קבר עביד, הלכך אע״ג דלא דייר בה, דירה היא). מ״א ס״ק ה (שיש בהם בית דירה, אע״פ שאין דרין שם).

[1409] לעיל סעיף ו (כל בית דירה שהוא יוצא מהעיר, אע״פ שאין דרים בו עתה, אלא שהוא ראוי לדירה, שיש בו ד׳ אמות על ד׳ אמות).

וכן הוא לעיל סי׳ שצו ס״א (אע״פ שאין בו עתה דיורין), ושם נסמן (הערה 1277).

[1410] משנה נג, א (וגשרים ... שיש בהן בית דירה). רבינו יהונתן שם (שהם מכוסין מלמעלה, ויש לו כותלים מד׳ רוחותיו, אלא שהכיפה חלולה ויש בכותלים פילוש שיעברו המים תחתיו, או בני אדם, ויש תחתיו דירה למוכס). תוס׳ יום טוב פ״ה מ״א. טור ושו״ע שם (והגשר ... שיש בהם בית דירה).

והיינו שגם כאן אינה נחשבת דירה מצד עצמה, ואין לצרפה אלא אם כן ״המוכס דר בכתלים אלו״.

[1411] משנה שם (היו שם גדודיות), ופרש״י (שברי חומה של חרבות בתים, וישנן בתוך שבעים אמה ושירים לעיר). גמרא נה, ב (מאי גדודיות, אמר רב יהודה שלש מחיצות שאין עליהן תקרה). גמרא כא, א (נפק ואחוי ליה הנהו מתוותא (עיירות חריבות ונשארו שם מחיצות מן הבתים, רש״י) דמבלען בשבעים אמה ושיריים). טור ושו״ע שם

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

כבית גמור אם גבוהות י׳ טפחים[1413], והוא שיהא בהן ד׳ אמות על ד׳ אמות[1414]. וכן ב׳ מחיצות שיש עליהן תקרה[1415] ומעזיבה[1416] (וג׳ מחיצות שיש עליהן תקרה ומעזיבה, אף על פי שאין דרים שם, בית גמור הוא[1417]). אבל ב׳ מחיצות שאין עליהם תקרה, אע״פ שדרים ביניהם[1418], וכן השובך והבור ושיח ומערה[1419], אע״פ שדרים בהן אין דירתן כלום ואינן מצטרפים לעיר.

ואם יש בנין על פני המערה, הרי כל המערה חשובה דירה על ידי בנין שעל פיה, ואין מתחילין למדוד אלא מסוף המערה[1420], אם הבנין הוא בתוך שבעים אמה לעיר[1421]. והוא שיש בו ד׳ אמות על ד׳ אמות.

דברי שלום

(ושלש מחיצות שאין עליהם תקרה). לבוש שם (וכל אלו אפילו נהרסין ואין עליהם תקרה, ואפילו אין דרין עכשיו שם אלא שיש בהן שלש מחיצות, חשובים לבית דירה כשיש בהן ד׳ אמות על ד׳ אמות).

1412 ברש״י ולבוש שם מיירו בשברי חומה, וכיון שהי׳ פעם בית, סגי אף שאין דרים שם, כדלעיל (הערה 1389). אבל ברמב״ם ושו״ע מיירו בג׳ מחיצות שמעולם לא הי׳ בית גמור, ואם כן צריך שידורו בהם עתה, כדלעיל (הערה 1408).

1413 משנה שם (גבוהות עשרה טפחים).

1414 רמב״ם הל׳ שבת פכ״ח ה״ג. שו״ע שם (ושלש מחיצות שאין עליה תקרה, ויש בהן ארבע אמות על ארבע אמות).

1415 גמרא שם (איבעיא להו שתי מחיצות ויש עליהן תקרה מהו), ולא איפשיטא. רמב״ם שם (ושתי מחיצות שיש עליהן תקרה). מ״מ שם (בעיא שם ולא איפשיטא, ופסק רבינו להקל, משום דספיקא דרבנן לקולא). שו״ע שם (ושתי מחיצות שיש עליהם תקרה).

1416 כן הוא בכמה כת״י ודפוסים ברמב״ם שם. סמ״ג ל״ת סו (ושתי מחיצות שיש עליהם תקרה ומעזיבה). עבודת הקדש שער ה ס״ו (שתי מחיצות ויש עליהן תקרה ומעזיבה). שו״ע שם (שיש עליהם תקרה ומעזיבה).

1417 רש״י שם ד״ה שאין עליהם (וכל שכן אם מקורות הן מזו לזו בגג, דהוו להו דירה מעלייתא). ואם כן מועיל אע״פ שאין דרים שם.

1418 רמב״ם שם ה״ד (ואלו שאין מצטרפין עמה, שתי מחיצות שאין עליהן תקרה, אף על פי שדרין ביניהן). שו״ע שם (אבל שתי מחיצות שאין עליהם תקרה, אף על פי שדרים ביניהם).

1419 ברייתא שם (ובור ושיח ומערה ... ושובך שבתוכה (שבשדה, רש״י) ... אין אלו מתעברין עמה). טור ושו״ע שם (והבור והשיח והמערה והשובך ... כל אלו וכיוצא בהם אין מצטרפין עמה).

ואף שהמערה עצמה נחשבת כד׳ אמות לענין תחומין, כדלקמן סי׳ תה ס״ו (הוציאוהו נכרים חוץ לתחום ונתנוהו הם ... במערה (שהיא לדירה, או שאין בה יותר מבית סאתים) ... מהלך את כולו, שכולו נחשב לו כד׳ אמות).

היינו כיון שמותר לטלטל בה, וכמו בתל דלעיל סי׳ שצו ס״ה (שבת בתל גבוה י׳ טפחים, אם אין בו אלא בית סאתים, הרי כולו נחשב לו כד׳ אמות, מפני שהוא כמוקף מחיצות מלמעלה, כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ה, אלא שאינן מוקפות לדירה), ושם נסמן.

אבל מכל מקום אינה נחשבת בית דירה לענין להצטרף לעיר. וכמו התל הנ״ל שנחשב כד׳ אמות, ומכל מקום אינו נחשב בית דירה להצטרף לעיר.

1420 גמרא שם (אמר רב פפא ... מערה אין מתעברת עמה. והתני רבי חייא מערה מתעברת עמה. אמר אביי כשיש בנין על פיה. ותיפוק ליה משום בנין גופיה. לא צריכא, להשלים), לפירוש התוס׳ שם (דיש בבנין ד׳ אמות, וקאמר שמשלימה למערה לצרפה לבנין, ואין מתחילין למדוד אלא מסוף המערה). מ״א ס״ק ח (קא משמע לן שמתחילין למדוד מסוף המערה, ואיירי שיש בבנין לבד ד׳ אמות (תוס׳)).

1421 היינו שאף ש״אין מתחילין למדוד אלא מסוף המערה״, מכל מקום לא סגי במה שהמערה היא בתוך שבעים אמה לעיר, שהרי המערה עצמה אינה בית; אלא אם כן ״הבנין הוא בתוך שבעים אמה לעיר״.

ומצאנו כעין זה בכמה הלכות:

(א) לעיל ס״א (אם [העיר] היא עגולה שאין לה זויות, לא ימדוד לה מחומתה סביב, אלא רואים אותה כאלו היא בתוך מרובע שארכו כארכה ורחבו כרחבה, ומודדים חוץ מצלעות אותו מרובע, שנמצא משתכר הזויות, כזה ◯, שלמדו חכמים ממגרשי הערים שהיו מרובעים). והיינו שאם יהי׳ בית הסמוך לזוית זו, לא יצטרף הבית לעיר, שהרי הוא רחוק מהבתים שבעיר. מכל מקום מודדים את האלפים אמה מסוף זוית זו.

(ב) לקמן סי״ג (עיר שיושבת על שפת הנחל ... אם יש לפניה מצבה רוחב ד׳ אמות על שפת הנחל כדי שיעמדו עליה וישתמשו בנחל, נמצא הנחל בכלל העיר, ומודדים לה אלפיים אמה משפת הנחל הב׳, ונעשה הנחל כולו מכלל העיר מפני המצבה הבנויה בצדו). והיינו שאף שאם יהי׳ בית הסמוך לנחל זה, לא יצטרף הבית לעיר, שהרי הוא רחוק מהבתים שבעיר, מכל מקום מודדים את האלפים אמה משפת הנחל.

ולכאורה יש ללמוד מכאן, שכן הדין גם בבית שבחצר גדולה העומדת בסוף העיר, שאם יהי׳ בית סמוך לסוף חצר זו, לא יצטרף הבית לעיר, שהרי הוא רחוק מהבתים שבעיר. ומכל מקום מודדים את האלפים אמה מסוף החצר הזאת, אם הבית שבתוך החצר סמוך לבתי העיר.

*

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ואם אין בו ד׳ אמות, המערה משלימתו לד׳ אמות[1422] אם יש בו רוב הד׳ אמות[1423] :

ט בית הבנוי בים שעשוי לפנות בו את הכלים שבספינה, מצטרף לעיר אם הוא בתוך ע׳ אמה ושיריים[1424]. אבל הבית שבספינה העומדת סמוך לעיר אינו מצטרף לעיר, מפני שאינו קבוע שם,

דברי שלום

ונפקא למעשה מכל זה לענין תחום שבת שבין ברוקלין למנהטן, שיש נהר המבדיל בינם, ורוחב הנהר הוא הרבה יותר ממאה וארבעים ואחת אמות, וכדאמרינן נז, ב (אמר ליה רב ספרא לרבא, הרי בני אקיסטפון דמשחינן להו תחומא מהאי גיסא דארדשיר, ובני (תחומא) דארדשיר משחינן להו תחומא מהאי גיסא דאקיסטפון, הא איכא דגלת [חידקל] דמפסקא יתר ממאה וארבעים ואחת ושליש. נפק אחוי ליה הנך אטמהתא דשורא [יסודות החומה] דמבלעי בדגלת בע׳ אמה ושיריים).

והיינו שמשני צדדי החידקל היו בתים שנבלעו בנהר, וכל אחד מהם הוא פחות מע׳ אמה לעיר, ובין שני הבתים יש פחות ממאה וארבעים ואחת אמות. כך ששני בתים אלו מצרפים את שתי העיירות (אקיסטפון וארדשיר) להיות אחת. משא״כ בנידון דידן, שיש ביניהם נהר שרחבו הרבה יותר ממאה וארבעים ואחת אמות, אין שתי העיירות (ברוקלין ומנהטן) מצטרפים להיות אחת, ואם כן אין ללכת אלא עד אלפים אמה מהבתים שבצד ברוקלין, ולא יותר.

ומכל מקום נהגו ללכת בשבת מכאן לכאן, והוא על פי הוראת האדמו״ר מסטמר, מאז ומקדם. ואת טעם התירו ביאר בשו״ת מנחת יצחק ח״ז סכ״ד (בסוף העיר ״ווילאמסבורג״ יש גשר גדול הנקרא (בל״א) ״ווילאמסבורג ברידזש״, ואורך הגשר נמשך עד תחילת עיר אחרת הנקראת ״מאנהעטען״ ... בתחילת הגשר נמצא חדר קטן, וזה החדר נבנה על מנת לקבל מכס מהעוברים על הגשר, ולפי ידיעתי נבנה חדר זו בזמן אחד כשנבנה כל הגשר, וגם שם באמצע הגשר נמצא גם כן חדר קטן שנבנה על מנת לשמור הגשר ואת העוברים עלי׳. וכפי ששמעתי מאנשים שזה כבר זמן רב שהי׳ שם שומר הן בלילה והן ביום, שבאותו זמן הי׳ הולכים על הגשר הרבה אנשים, אכל עכשיו כבר אין שם שום איש שישב באותו הדר, וכמו כן החדר שלפני הגשר אינם משתמשים עוד ואינם מקבלים מכס ... חומרא שמעינן מדברי השו״ע הרב הנ״ל, דסבירא ליה ... צריך דוקא שהבנין יהי׳ בתוך הע׳ אמה ושיריים כנ״ל. ואם כן לפי זה כפי הנראה מדבריו, אם הבנין שעל הגשר הוא חוץ לע׳ אמה ושיריים, לא מהני לפי פסק שו״ע הרב הנ״ל ... כבר יצא הוראה מכ״ק רבינו מרן הגה״ק מסאטמאר שליט״א להיתירא).

וכיון שנפסק כאן בפשיטות, שהמערה אינה נחשבת בית להצטרף לעיר, אלא שאם יש בנין על פני המערה, והבנין הוא בתוך שבעים אמה לעיר, אזי מודדים את האלפים אמה מסוף המערה. אם כן אין מקום לסמוך על הבנין שעל הגשר, שהרי יש הרבה יותר משבעים אמה מהבית שעל הגשר עד לבתים שבברוקלין ועד לבתים שבמנהטן. ואף אילו היה הבית שאצל הגשר פחות משבעים אמה מהבתים שבעיר, מכל מקום אין זה מועיל אלא כדי ללכת עד אלפים אמה מסוף הגשר, ולא יותר.

וכדי למצוא לימוד זכות על רבים ההולכים מכאן לכאן בשבת, גם לפי המבואר כאן בפנים, אולי יש מקום להתיר על ידי הרכבת התחתית, שהיא מערה (מנהרה) העוברת מברוקלין למנהטן, ובכל תחנה יש חדר שיושב בה איש כל היום וכל הלילה למכירת הכרטיסים, ובית זה הוא תמיד תוך ע׳ אמה ושיריים לבתי העיר, ואם כן אין מתחילין למדוד אלפים אמה אלא מסוף מנהרת הרכבת התחתית שבברוקלין ומנהטן.

ואף שאין מנהרה זו מצרפת את שתי העיירות להחשב עיר אחת, שהרי בין החדר (של מכירת הכרטיסים) האחרון שבברוקלין, לבין החדר הראשון שבמנהטן, יש הרבה יותר משתי פעמים שבעים אמה.

מכל מקום מודדים אלפיים אמה ממנהרה זו, כנפסק כאן בפנים ״ואין מתחילין למדוד אלא מסוף המערה״.

ובאמת אין מודדים אלפיים אמה מכל אורך מנהרת הרכבת, כי אם אלפיים אמה מתחנות הרכבת בלבד, כדאמרינן בגמרא מד, סע״ב (אילו שבת במערה שבתוכה ארבעת אלפים ועל גגה פחות מארבעת אלפים אמה ... מהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה), ופרש״י (אלפיים שיש לו על גגה כשיצא מפתח מזרחי נבלעות בתוך אלפיים שיש לו על גגה כשיוצא מפתח המערב ... שיכול להלך כל גגה וחוצה לה אלפיים אמה לכל צד).

וגם האמור כאן ״ואין מתחילין למדוד אלא מסוף המערה״, הכוונה למדוד מה״פתח״ שבסוף המערה.

וכי האיך אפשר להגיע בשבת לתחנת הרכבת שבמנהטן?

אלא שאפשר לעבור את גשר וויליאמסבורג עד סוף אלפים אמה מבתי ברוקלין, שהוא תוך אלפיים אמה מתחנת הרכבת הראשונה. ושוב אפשר ללכת מתחנת הרכבת הזאת עוד אלפיים אמה לכל רוח, עד שמגיעים לתוך אלפים אמה מתחנת רכבת הבאה, וכן הלאה.

[1422] אביי שם לפירוש רש״י שם (אם אין הבנין ראוי לדירה, כגון שאין בו ד׳ על ד׳, מהניא ליה מערה לאשלומי). מ״א שם (להשלים, פירוש, הבנין והמערה מצטרפין לד׳ אמות).

[1423] ר״י בתוס׳ שם (ונראה לר״י דצריך שיהא בנין רוב ד׳ אמות). מ״א שם (ובלבד שיהא רוב הד׳ אמות מן הבנין).

[1424] ברייתא נה, ב (הבית שבים, הרי אלו מתעברין עמה), ופרש״י (באיי הים, בתוך ע׳ אמה ושיריים לעיר). גמרא שם (למאי חזי, אמר רב פפא בית שעשוי לפנות בו כלים שבספינה). טור ושו״ע ס״ו (והבית הבנוי בים). מ״א ס״ק ז (שעשויה לפנות בו כלים שבספינה).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

שפעמים הוא בתוך [ע׳ אמה] לעיר ופעמים שאינו[1425].

וכן הבורגנין שעושין שומרי הפירות בגנות ופרדסים או שומרי העיר חוץ לעיר, אינן מצטרפין עמהם, מפני שהם עראי, מפני הגנבים ומפני הגשמים ששוטפים אותם, אם הוא מקום שמצויים בו גנבים או גשמים ששוטפים הבורגנים[1426]. אבל במקום שאינן מצויין, הרי אלו מצטרפין לעיר[1427]. ויכול להלך אפילו כמה פרסאות על ידי בורגנין המובלעין זה בתוך ע׳ אמה של זה[1428]. וכן בכל אלו שמצטרפין לעיר:

י בית שאין ברחבו ד׳ אמות, אף על פי שארוך מאד, אינו נקרא בית[1429]:

יא היו ב׳ עיירות זו סמוכה לזו קמ״א אמה ושליש (ועוד דבר מועט[1430]), כדי שיהיה ביניהן ע׳ אמה ושיריים לזו וע׳ אמה ושיריים לזו, חשובות שתיהן כעיר אחת, ונמצאת כל עיר מהן מהלכת את כל העיר השניה וחוצה לה אלפיים אמה[1431]. וכן חומת העיר שנפרצה[1432] מב׳ רוחותיה זו כנגד זו[1433], וחרבו

[1425] ברייתא שם (והבית שבספינה, אין אלו מתעברין עמה), ופרש״י (לא קביע ליה דוכתא, פעמים שהוא בתוך שבעים לעיר ופעמים שאינו). טור ושו״ע שם (ובית שבספינה, כל אלו וכיוצא בהם אין מצטרפין עמה). מ״א ס״ק י (דלא קביעא, ופעמים שהולכות חוץ לע׳ אמה).

[1426] רב ירמיה בר אבא אמר רב כא, א (בורגנין בבבל לא, דשכיחי בידקי (דבבבל איכא בידקי דמיא ושטפי להו, הלכך לא חשיבי מידי), בחוצה לארץ (בשאר ארצות לבד מבבל, רש״י) נמי לא, דשכיחי גנבי). עבודת הקדש שער ה ס״ו (הבורגנין שעושין שומרי גינות ופרדסים ושומרי העיר חוץ לעיר, אין נמדדין עם העיר, מפני שהן עראי, מפני הגנבים ומפני מי הגשמים ששוטפין אותן). מ״א ס״ק ח (הבורגנין שעושין שומרי גנות ושומרי העיר אין נמדדין עמה, מפני שהם עראי).

וכן הדין באהלים שאינם קבועים במקום אחד, כדלקמן סי״ד (שכיון שאין האהלים קבועים אין להם דין עיר). ומכל מקום יש הפרש ביניהם, כדלקמן שם (הערה 1459).

[1427] ברייתא נה, ב (והבורגנין ... הרי אלו מתעברין עמה). לפירוש ב״י שם (וההיא ברייתא דבורגנין איכא לאוקמה באתרא דלא שכיחי גנבי). מ״א שם (ודוקא במקום דשכיח גנבי או גשמים ששוטפין אותו (ב״י רשב״א)).

[1428] גמרא כא, א (אמר ליה רב חסדא למרי בריה דרב הונא בריה דרב ירמיה בר אבא, אמרי אתיתו מברנש לבי כנישתא דדניאל, דהוה תלתא פרסי בשבתא (שמעתי שאומרים עליכם שאתם באין מברניש לבי כנישתא דדניאל בשבת, רש״י) אמאי סמכיתו אבורגנין (שיש בורגנין משבעים אמה לשבעים אמה, רש״י)). ר׳ יהודה אמר שמואל שבת קנ, ב (שאם יש בורגנין הולך).

וכן הוא לעיל סי׳ שו ס״ג (אם היו שם בורגנין, דהיינו סוכות שומרים שכל אחת מהן מובלעת בתוך שבעים אמה וד׳ טפחים של חבירתה, שעל ידי זה יכול להלך אפילו כמה פרסאות בשבת, מפני שכולן נחשבות כעיר אחת ארוכה, כמו שיתבאר בסי׳ שצ״ח).

[1429] מ״א ס״ק ו (ואם אין בה רוחב ד׳ אמות, אף על פי שארוכה כמה, לא מקרי בית).

וכן הוא לעיל סי׳ שסו ס״ה (ואפילו הוא ארוך הרבה, אם אין ברחבו ד׳ אמות אינו חשוב דירה), ושם נסמן (הערה 30).

[1430] כדלעיל ס״ו (שהם ב׳ שלישי אמה, ועוד משהו). סי׳ שנח ס״ב (ועוד משהו, ולא חשו חכמים לדקדק בו).

[1431] משנה נז, א (וחכמים אומרים לא אמרו קרפף אלא בין שתי עיירות, אם יש לזו שבעים אמה ושיריים ולזו שבעים אמה ושיריים, עושה קרפף את שתיהן להיות אחד), ופרש״י (והיוצא ללכת דרך חברתה חוצה לה, מודד מחומת חברתה ואילך). רב הונא שם (נותנין קרפף לזו וקרפף לזו). טור ושו״ע ס״ז (היו שתי עיירות זו סמוכה לזו קמ״א אמות ושליש, כדי שיהיה ע׳ אמה ושיריים לזו ושבעים אמה ושיריים לזו, חשובים שתיהם כעיר אחת, ונמצאת כל עיר מהן מהלכת את כל העיר השניה וחוצה לה אלפיים אמה).

[1432] רב הונא נה, א (חומת העיר שנפרצה במאה וארבעים ואחת ושליש), ופרש״י (אם רוחב פירצה קמ״א אמות ושליש, דהיינו שיעור ב׳ קרפיפות של שבעים אמה ושיריים, ונעשו כב׳ עיירות להיות אחת, והיוצא מזו לזו ללכת דרך זו חוצה לה, אין עולה לו מדת העיר מן המנין).

וקיי״ל דהיינו אף כשאין חומה לעיר, אלא שיש בכל עיר בתים הסמוכים זה לזה בתוך ע׳ אמה ושיריים, כדלעיל סי׳ שצו ס״ד (כל העיר נחשבת כד׳ אמות, אע״פ שאינה מוקפת מחיצות כהלכתן, כגון שיש בה פרצות הרבה במילואן וביותר מעשר, דהואיל ובתי העיר מובלעים בתוך שבעים אמה ושירים של זה, הרי כולם כדירה אחת), ושם נסמן (הערה 1304).

[1433] גמרא שם (אמר רב הונא עיר העשויה כקשת, אם יש בין שני ראשיה פחות מארבעת אלפים אמה מודדין לה מן היתר, ואם לאו מודדין לה מן הקשת. ומי אמר רב הונא הכי, והאמר רב הונא חומת העיר שנפרצה – במאה וארבעים ואחת ושליש. אמר רבה בר עולא לא קשיא, כאן ברוח אחת (עיר העשויה כקשת אינה מובדלת אלא מרוח אחת, הלכך עד דהוי ד׳ אלפים, רש״י) כאן משתי רוחות (דחומת העיר שנפרצה בשתי רוחותיה זו כנגד זו קאמר, הלכך כשתי

הבתים שביניהן עד שנעשו כב׳ עיירות, אם אין ברוחב מקום החלק אלא קמ״א אמה ושליש דינו כסתום[1434].

אבל בית אחד אפילו גדול הרבה מאד, אע״פ שאין בינו לעיר קמ״א אמות, אינו מצטרף עמה, עד שיהיה לה בתוך שבעים אמה ושיריים, לפי שאין נותנים שום עיבור לבית אלא לעיר בלבדה[1435]:

ג׳ כפרים כג׳ רגלי הקנקן

יב היו שלשה כפרים משולשים כשלש רגלי הקנקן[1436], אם אין בין האמצעי לכל אחד מהחיצונים יותר מאלפיים, אנו רואין אותו כאלו הוא מובלע ביניהם, ואם כשהיה מובלע ביניהם לא היה ממנו לכל אחד מהחיצונים יותר מקמ״א אמה ושליש והרי כולם כעיר אחת, הרי הם עכשיו גם כן כעיר אחת, ומודדים להם אלפיים לכל רוח מחוץ לשלשתן[1437].

ואפילו אם יש בין החיצונים יותר מד׳ אלפים אמה, מצטרפים זה עם זה, אם האמצעי הוא גדול כל כך עד שאם היה מובלע בין החיצונים לא היה ממנו לכל אחד מהם יותר מקמ״א ושליש, שכיון שאנו רואים כאלו האמצעי מובלע בין החיצונים מה לנו למרחק שבין החיצונים. ואינן דומים לעיר העשוי כקשת, שאם יש בין ב׳ הראשים ד׳ אלפים אינן מצטרפים זה עם זה[1438]. לפי שאי אפשר לראות כאלו הקשת מובלע במקום היֶתֶר בין הראשים[1439], שהרי הקשת הוא גדול מהיֶתֶר[1440].

דברי שלום

עיירות נינהו). טור ורמ״א שם (וכן חומת העיר שנפרצה מב׳ רוחותיה, זו כנגד זו, וחרבו הבתים שביניהם, עד קמ״א אמה ושליש דינו כסתום).

[1434] אבל אם יש יותר מקמ״א אמה ושליש, חשובות כשתי עיירות, ואינו יכול להלך בעיר השנית אלא עד סוף אלפיים של העיר הראשונה, וכמו במי שקנה שביתה מחוץ לעיר, שיתבאר לקמן סי׳ ת (ואם כלים אלפיים ממקום שביתתו בחצי העיר, אינו מהלך בעיר יותר מחציה), ושם נסמן (הערה 1531).

[1435] תוס׳ נז, א ד״ה רב הונא (דב׳ עיירות דוקא, אבל עיר ובית אין נותנין להם שני קרפיפות, אלא דוקא אם הוא תוך שבעים אמה ושיריים לעיר מתעברת לעיר). רא״ש שם (ליתן שני קרפיפות לרב הונא בבית הסמוך לעיר, כמו לשתי עיירות, לא מסתבר, דלרבי מאיר עיר דוקא). טור ורמ״א ס״ז (אבל בית אחד, אפילו גדול הרבה, אין לו דין עיר לתת לו שבעים אמה ושיריים). מ״א ס״ק יא (אלא אם כן עומד בתוך ע׳ לעיר).

וכן לענין ע׳ אמה ושיריים נתבאר לעיל ס״ו (בית אחד אפילו גדול הרבה, אין לו דין עיר לתת לו ע׳ אמה ושירים כעיר), ושם נסמן (הערה 1398).

[1436] משנה נז, א (ג׳ כפרים המשולשין), וגמרא ע״ב (אמר רבה אמר רב אידי א״ר חנינא, לא משולשין ממש, אלא רואין כל שאילו מטיל אמצעי ביניהן ויהיו משולשין), ופרש״י (לא משולשין ממש בשורה אחת, אלא שלישי עומד מרחוק כנגד בין שני החיצונים). טור ושו״ע ס״ח (היו שלשה כפרים משולשים). לבוש ס״ח (כגון ששתים עומדות זו כנגד זו ושלישית כנגד אויר שבין שתיהן).

והאמור כאן ״כשלש רגלי הקנקן״, הוא כעין האמור לעיל סי׳ שעו ס״ג (שהאמצעית היא כנגד השתים, כג׳ רגלי הקנקן). והוא עפ״י האמור בגמרא פה, ב (דקיימי כחצובה), ופרש״י (כשלשה רגלי הקנקן).

[1437] משנה שם (אם יש בין שנים חיצונים מאה וארבעים ואחת ושליש, עשה אמצעי את שלשתן להיות אחד), וגמרא שם ע״ב (רואין כל שאילו מטיל אמצעי ביניהן ויהיו משולשין, ואין בין זה לזה אלא ק״מ אמה ואחת ושליש, עשה אמצעי את שלשתן להיות אחד (אם יש אויר בין ב׳ החיצונים כדי להתמלאות אמצעי, ולעמוד אויר הנשאר בין אמצעי ולחיצונים מכאן ומכאן על קמ״א לכאן ומאה וארבעים ואחת לכאן, דהיינו ב׳ קרפיפות לשניהן, רואין כאילו הוא נתון ביניהן והרי כולן אחת, והיוצא מאחת מהן לילך דרך אחת מחברותיה מודד מחומת חברתה, רש״י). אמר ליה רבא לאביי כמה יהא בין חיצון לאמצעי. אמר ליה אלפיים אמה). טור ושו״ע ורמ״א שם (אם יש בין האמצעי ובין כל אחד מהחיצונים אלפיים אמה או פחות מכאן, ובין שנים החיצונים רפ״ג אמות פחות שליש (הג״ה, מלבד רוחב העיר האמצעי), כדי שיהיה בין כל אחד מהם ובין האמצעי כשתראה אותו כאלו הוא ביניהם קמ״א ושליש, הרי שלשתן כמדינה אחת, ומודדים להם אלפיים אמה לכל רוח מחוץ לשלשתן).

[1438] כדלעיל סעיף ג (עיר העשויה כמין ג״ם או כקשת, אם יש בין שני ראשיה פחות מד׳ אלפים אמה, שתחום ראשה זה נבלע בתוך תחום ראשה השני, נעשית עיר אחת ומודדין לה מן היֶתֶר), משא״כ אם יש בין ב׳ הראשים ד׳ אלפים.

[1439] גמרא שם (אמר ליה רבא לאביי, כמה יהא בין חיצון לחיצון. כמה יהא, מאי נפקא לך מינה, כל שאילו מכניס אמצעי ביניהן ואין בין זה לזה אלא מאה וארבעים ואחת ושליש. ואפילו ד׳ אלפים אמה, אמר ליה אין. והאמר רב הונא עיר העשויה כקשת אם יש בין ב׳ ראשיה פחות מארבעת אלפים אמה מודדין לה מן היתר ואם לאו מודדין לה מן הקשת. אמר ליה התם ליכא למימר מלי (מלא האויר שביניהן, דאין לך במה למלאותו, רש״י), הכא איכא למימר

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

לפיכך אם כפר האמצעי הוא גדול מהמרחק שבין החיצונים, אין רואין אותו כאילו הוא מובלע ביניהם, ומודדים לכל אחד לעצמו[1441], ואף על פי שאין ממנו לכל אחד מהם יותר מאלפיים, אינו מצטרף עמהם (אם יש בין החיצונים ד׳ אלפים[1442]). ואינן דומים לעיר העשויה כקשת[1443], שאם אין מקשת לאמצעית הֶיתֶר יותר מאלפיים מצטרפים הראשים זה עם זה ונעשה הכל עיר אחת (אפילו יש ביניהם יותר מד׳ אלפים), לפי שהמהלך בֶיתֶר מראש זה לראש זה הוא מהלך בהיתר, כאילו מהלך בבתי הקשת, כיון שהֶיתֶר הוא מובלע בתחומן[1444], משא״כ כאן שהמהלך מחיצון לחיצון, אף אם תחשבהו כאלו מהלך דרך האמצעי הואיל והוא מובלע בתחומיו, אינו מהלך בהיתר[1445] (שאפילו אם אין מחיצון לחיצון יותר מאלפיים, מכל מקום כיון שגם אם היה מהלך דרך האמצעי לא היה זה מועיל לו שלא יהיה זה עולה לו מן המדה שיהא יכול לילך עוד אלפיים חוץ לחיצון, לכן גם עכשיו שמהלך שלא בדרך האמצעי הרי זה עולה לו למדת תחומו. משא״כ בעיר העשויה כקשת, שאם היה מהלך דרך בתי הקשת לא היה זה עולה למדת תחומו, לכן גם כשמהלך בֶיתֶר אינו עולה לו במדתו הואיל והוא מובלע בתחום הקשת).

ומטעם זה אם יש מאמצעי לחיצונים יותר מאלפיים, שאין רואין אותו כאלו הוא מובלע ביניהם[1446], אין החיצונים מצטרפים זה עם זה אפילו אין ביניהם ד׳ אלפים, כל שיש ביניהם יותר מקמ״א ושליש. ואינן דומים לעיר העשויה כקשת, שאם אין בין ב׳ הראשים ד׳ אלפים מצטרפים זה עם זה אע״פ שיש בין יֶתֶר

דברי שלום

מלי). טור ולבוש ס״ח (ואפילו הוא גדול הרבה יותר מד׳ אלפים אמה, ועל ידי ראיית מילוי העיר האויר שם לא ישאר אלא רפ״ג [פחות שליש], הרי חשובין שלשתן כעיר אחת, ומודדין להן האלפיים של כל רוח מחוץ לשלשתן ... ואף על גב דגבי עיר העשויה כקשת אמרינן שאם יש בין שתי הראשים יותר מד׳ אלפים אמה מודדין לבתי הקשת מפתח ביתם, ואין אומרים כאילו ביתם נתונה במקום הֶיתֶר ... שאני התם דליכא למימר מלי).

1440 תוס׳ שם ד״ה התם בתירוץ הג׳ (דהתם ליכא למימר מלי, כיון דהאויר שבֶיתֶר אין יכול להחזיק בני הקשת). רא״ש פ״ה ס״ד בתירוץ הב׳ (התם ליכא למימר מלי, לפי שאין האויר של הֶיתֶר מחזיק כל הבתים שבקשת). לבוש שם (רוצה לומר שלא נוכל לומר רואין הבתים שבקשת כאילו הם עומדים בֶיתֶר, שאין האויר של הֶיתֶר מחזיק כל הבתים שבקשת ... אבל הכא הא יש אויר בין שתי העיירות החיצונות שיכיל כל רוחב העיר האמצעית ויותר, לכך אומרים רואין).

וראה תיקון עירובין (ווייס) ח״ב פ״ה הערה כט.

1441 תוס׳ שם (והוא הדין הכא, אם היה אמצעית גדולה יותר מן האויר שבין ב׳ החיצונות, דליכא למימר מלי). רא״ש שם (והוא הדין בשלשה כפרים, אם היה האמצעי גדול ויתר על האויר שבין שני החיצונים, לא אמר מלי). טוד (לא תהא האמצעית גדולה מהאויר שביניהם, בענין שכשנאמר רואין אותו כאילו היא ביניהן שיכיל אותה האויר שביניהן) לבוש שם (והוא הדין נמי אם היתה העיר האמצעית גדולה ויתר על האויר שבין ב׳ החיצונים, לא אמרינן מלי).

ורש״י ורמב״ם (שלא ביארו הטעם שאין לומר בקשת ״מלי״) לא פליגי בהדיא, ואפשר דמודו לסברת התוס׳ וסיעתם. וכן הוא לעיל ס״ד בהג״ה (שחשש לסברת תירוץ הג׳ ... סברא הוא, דליכא למימר מלי).

1442 עי׳ מ״א ס״ק יב (ואם כן משמע דאם יש בין ב׳ החיצונים פחות מד׳ אלפים, אפילו האמצעית מודדין מהחיצונות, כמו בעיר כקשת. וצ״ע דסתם הטור), (ובמה שנתבאר לעיל בהג״ה שבס״ד (ולפי זה אפילו בפחות מד׳ אלפים אסור לאמצעית, כיון דליכא למימר מלי).

והתם מיירי לפי דעה הב׳ דלקמן בסמוך ״אבל האמצעי מודדים לו אלפיים מחומתו״, דהיינו ״אפילו בפחות מד׳ אלפים״. ומזה למדים שכן הוא גם לדעה הראשונה דידן, לענין ״כפר האמצעי הוא גדול מהמרחק שבין החיצונים, אין רואין אותו כאילו הוא מובלע ביניהם, ומודדים לכל אחד לעצמו״, דהיינו אף אם יש מחיצון לחיצון פחות מד׳ אלפים).

ויתירה מזו מוסיף לקמן בסמוך במוסגר, דהיינו ״אפילו אם אין מחיצון לחיצון יותר מאלפיים״.

ואפשר שכתב כן בתחלה במוסגר על פי המ״א, ואחר כך מסיק דלא כמ״א.

1443 אף שדומים לעיר העשויה כקשת לענין שאין רואין אותו כאילו הוא מובלע ביניהם, מכל מקום יש הפרש בינם, לענין יש פחות מאלפיים מאמצעית לחיצונות, שבעיר העשויה כקשת מועיל, ובשלשה כפרים אינו מועיל.

1444 כדלעיל ס״ד (שהרי יכול להלך בהיתר דרך הֶיתֶר מראש זה לראש זה, כיון שהֶיתֶר הוא מובלע בתחום הקשת).

1445 קרבן נתנאל פ״ה ס״ה אות פ (דהתם היינו טעמא דמצי אתיא דרך הֶיתֶר מראש האחד מן הקשת לראש אחר על ידי בתים, כיון דהֶיתֶר מובלע תוך הקשת ... משא״כ הכא שאין בתים, אע״ג דהוי תוך אלפיים ויכול לבוא לאמצעית, מכל מקום רחוקה החיצונית מן האמצעית שוב אלפיים, שאין יכול עוד לבא שם לצאת חוץ לתחום).

1446 כדלעיל בתחלת הסעיף (אם אין בין האמצעית לכל אחד מהחיצונים יותר מאלפיים, אנו רואין אותו כאלו הוא מובלע ביניהם), ושם נסמן (הערה 1437).

לקשת יותר מאלפיים, לפי שאם היה רוצה היה יכול לילך דרך בתי הקשת כמו שנתבאר למעלה, משא"כ כאן שאין בתים לחברם[1447].

ויש אומרים[1448] שאף שאין מהאמצעי לחיצונים אלפיים אין רואים אותו כאלו הוא מובלע ביניהם, אלא לענין שהחיצונים מצטרפים זה עם זה ועם האמצעי, אבל האמצעי מודדים לו אלפיים מחומתו, לפי שאם נראה אותו כמובלע ועומד בין החיצונים יפסיד כל כך לרוח השנית שאינה לצד החיצונים (ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל, ומודדים להאמצעי אלפיים מחוץ לחיצונים, ואף על פי כן לא הפסיד לרוח השנית):

עיר שיושבת על שפת הנחל

יג עיר שיושבת על שפת הנחל[1449] שרוב העתים הוא יבש, שאינו מלא אלא בשעת הגשם[1450], אם יש לפניה מצבה רוחב ד' אמות על שפת הנחל כדי שיעמדו עליה וישתמשו בנחל, נמצא הנחל בכלל העיר, ומודדים לה אלפיים אמה משפת הנחל הב', ונעשה הנחל כולו מכלל העיר מפני המצבה הבנויה בצדו[1451]. ואם אין במצבה רוחב ד' אמות, אין תשמישם עליה בנחל נוח, מפני שמתייראים שלא יפלו בנחל[1452], ואין מודדים להם אלא מפתח בתים החיצונים הסמוכים לנחל[1453], ונמצא הנחל נמדד מן

[1447] מ"א ס"ק יב (ומיהו אם יש בין חיצון לאמצעי יותר מאלפיים, בכל ענין אסור. דלא דמי לעיר כקשת, כיון דליכא בתים בין חיצונית לאמצעית, משא"כ בעיר כקשת).

[1448] תירוץ הא' בתוס' שם (התם ליכא למימר מלי, פירוש, התם לבני אמצעי הקשת, אין מודדין להם מן היתר, וליכא למימר מלי בענין זה כאילו בתיהם שבקשת נתונים ביתר, דאם כן מפסידין לצד אחר, דאם הוי היתר למזרח מפסידין למערב, והכא נמי לא אמרינן מלי להיות רואין בני אמצעית כאילו עומדין בין החיצונות למדוד להם משם אלפיים, ודוקא לחיצונה דאמר מלי, כשבאין בני חיצונה זו לילך דרך חיצונה האחרת, שמודדין לכל אחת מפתח חברתה, והכי נמי בני ראש קשת האחד שבאו לילך לצד ראש הקשת האחר דאמר מלי, ומודדין להם אלפיים מראש הקשת האחר, אפילו יש בין שני ראשי הקשת יותר מארבע אלפים, ובלבד שלא יהא בין יתר לקשת יותר מאלפיים, כמו בין אמצעית לחיצונות דהכא, דלא שרי אלא עד אלפיים). תירוץ הא' בראי"ש שם (פירוש, התם ליכא למימר מלי, משום דלעומדין באמצע הקשת איירי שמודדין להם מפתח ביתם, דאין אומרים כאילו ביתם נתונה במקום היתר, דאם כן מפסדת לה אידך גיסא, דאין רואין כאילו הוא בשני מקומות, ואפילו יש בתים הרבה בקשת, שאם שבקת ליה לביתיה לצד מערב אתה יכול להשלימו מן הבתים האחרים, מכל מקום לכל העומדים בקשת לא אמרינן מלי, דהי מינייהו מפקת, והכי נמי לא אמר מלי לאותן העומדים באמצעי להיות רואין אותם כאילו הן בין שני החיצונים למדוד להם משם אלפיים אמה, אלא דווקא לעומדין בשנים החיצונים הוא דאמר מלי, כשבאין בני החיצונה זו לילך לצד חיצונה אחרת שמודדין לכל אחת תחומה מפתח חברתה. והוא הדין נמי אם בני ראש קשת זה באין לילך לצד ראש קשת האחר, נותנין להן כל אויר שבין שני ראשי הקשת ומודדין להם אלפיים שלהן משם ולהלן, דאמר מלי אפילו איכא טובא בין שני ראשי הקשת, ובלבד שלא יהא בין יתר לקשת יותר מאלפיים אמה, כדאמרינן הכא בין אמצעי לחיצונה). טור ורמ"א ס"ח (ויש אומרים דאין מודדין מן האמצעי רק מחומותיה). מ"א שם (התם נמי דוקא לעומדים באמצע הקשת אין מודדים להם אלא מפתח ביתם, שאין אומרים כאלו ביתם נתונות במקום היתר, דאם כן מפסדי להו אידך גיסא וכו', והכי נמי האמצעית אין מודדים לה אלא מחומותיה. אלא דוקא לשנים החיצונים הוא דאמר מלי ... (תוס' וראי"ש)).

וסתם כאן כדברי הטור, ולא חילק בין אם יש בין החיצונים ד' אלפים או פחות. ודלא כמ"א שם (משמע דאם יש בין ב' החיצונים פחות מד' אלפים, אפילו האמצעית מודדין מהחיצונות, כמו בעיר כקשת, וצ"ע דסתם הטור).

ונתבאר לעיל בהגהה שבס"ד (והערה 1377).

[1449] רב יוסף אמר רמי בר אבא אמר רב הונא סא, א (עיר שיושבת על שפת הנחל, אם יש לפניה דקה ארבעה, מודדים לה משפת הנחל, ואם לאו, אין מודדין לה אלא מפתח ביתו. אמר ליה אביי דקה ארבע אמות אמרת לן עלה).

[1450] רי"ף יח, ב (פירוש כי רוב העתים הנחל מתייבש ומשתמשין בו, שאינו מתמלא אלא בשעת הגשם, וכיון שאינו [מתמלא] ומשתמשים בו, נעשה בכלל העיר). שו"ע ס"ט (עיר שיושבת על שפת הנחל שרוב העתים הוא יבש ומשתמשים בו, שאינו מלא אלא בשעת הגשם).

[1451] רמב"ם הל' שבת פכ"ח ה"ט. שו"ע שם (אם יש לפניה מצבה רוחב ד' אמות על שפת הנחל, כדי שיעמדו עליה וישתמשו בנחל, נמצא הנחל בכלל העיר, ומודדין לה אלפיים אמה משפת הנחל השני, ויעשה הנחל כולו בכלל העיר מפני המצבה הבנויה בצדה. ואם לא היה שם מצבה, אין מודדים להם אלא מפתח בתיהם, ונמצא הנחל נמדד מן האלפיים שלהם).

[1452] גמרא שם (מאי שנא מכל דקי דעלמא דארבעה. אמר ליה התם לא בעיתא תשמישתא, הכא בעיתא תשמישתא).

ולא נתפרש כאן איזה תשמיש משתמשים בנחל כשהוא יבש, כשעומדים על המצבה שרחבה ד' אמות.

האלפיים שלהם. ויש להסתפק אם בכל מקום שמשתמשים שם בני העיר בתשמיש נוח, נתחיל למדוד משם[1454]:

אהלים, וחומה שסביב לעיר

יד יושבי צריפים, דהיינו שיושבים באהלים שעושין מהוצין וערבה, ואינן קבועים במקום אחד[1455], אלא יושבים כאן זמן מה עד שיכלה המרעה ואחר כך הולכים למקום אחר[1456], מודדים לכל אחד ואחד מפתח אהלו, ואע"פ שכל אהלים סמוכים זה לזה אין מודדים מאהל החיצון[1457], כמו בעיר שמודדים מבית החיצון אע"פ שאינה מוקפת חומה[1458], שכיון שאין האהלים קבועים אין להם דין עיר[1459].

ומכל מקום אם הם מוקפים כולם במחיצה גבוה י' טפחים, או בחריץ עמוק י' טפחים שהוא נחשב כמחיצה, הרי כל ההיקף נחשב כד' אמות[1460] אם הוקף לדירה, כמו שנתבאר בסי' שצ"ו[1461].

ואם יש שם ג' חצרות של ב' ב' בתים[1462] קבועים של אבן או של נסרים, הרי אלו עושין את כל האהלים קבע, ויש להם דין עיר, ומרבעים אותה, ונותנים לה אלפיים לכל רוח כשאר העיירות[1463].

עיר שהוקפה ולבסוף ישבה, אם אינה מיושבת כולה עד החומה, כשבא למדוד תחומיה לא ימדוד

דברי שלום

ואפשר הכוונה שאינו מתייבש לגמרי, אלא "שאינו מלא [עד שפתו] אלא בעת הגשם", ועומדים על המצבה ומשתמשים בו כרגיל לרחיצת הכביסה וכיו"ב, וכיון שאינו מלא לגמרי והמים נמוכים מהמצבה, מתייראים שבעת רחיצת הכביסה יפלו מהמצבה לנחל, ולכן צריך שהמצבה תהי' ברוחב ד' אמות, שאז אין חשש שיפלו בנחל.

1453 מ"מ שם (ודע שלדעת רבינו והגאונים ז"ל, כשאין שם דקה, אין מודדין לכל אחד מפתח ביתו, אלא מקיר העיר). מ"א ס"ק יד (פירוש מבית החיצון (מ"מ)).

1454 מ"א ס"ק יג (צריך עיון אם בכל מקום שמשתמשים בני העיר נתחיל למדוד משם).

1455 רב הונא נה, ב (יושבי צריפין (דירה של הוצין וערבה, ואינו קבע, רש"י), אין מודדין להן אלא מפתח בתיהן). טור ושו"ע ס"י (יושבי צריפים, דהיינו שיושבים באהלים שעושין מהוצין וערבה, אין להם דין עיר, ולפיכך אין מודדין להם אלפיים אמה אלא מפתח בתיהם).

1456 רש"י שם ד"ה ויושבי צריפין (וחונין בו חדש או חדשים עד שכלה המרעה לבהמות, ונוסעין משם ונקבעין במקום אחר). שבלי הלקט סי' צז (פירש רבינו שלמה זצ"ל, שאינן קבועין במקום אחד, אלא יושבין כאן עד שכלה המרעה לבהמותיהן ואחר כך הולכים למקום אחר). מ"א ס"ק טו (שאין קבועים במקום אחד, אלא יושבים כאן זמן מה ואחר כך הולכים למקום אחר (שבלי הלקט. רש"י)).

1457 רש"י שם ד"ה צריפין (אפילו יש הרבה במקום אחד כשיעור מהלך מאה אמה, אין חשובין עיר להיות כארבע אמות, וכל אחד מודד מפתח ביתו אלפיים לכל רוח, אם בא לצאת).

1458 כדלעיל סי' שצו ס"ד (העיר נחשבת כד' אמות, אע"פ שאינה מוקפת מחיצות כהלכתן), ושם נסמן (הערה 1304).

1459 וכן הדין בבורגנים, כדלעיל ס"ט (הבורגנין שעושין שומרי הפירות בגנות ופרדסים או שומרי העיר חוץ לעיר, אינן מצטרפין עמהם, מפני שהם עראי, מפני הגנבים ומפני הגשמים ששוטפים אותם).

ומכל מקום יש חילוק ביניהם, שכאן באהלים סגי במה שהם סמוכים לעיר, כדלקמן בסמוך (ואם יש שם ג' חצרות של ב' ב' בתים קבועים של אבן או של נסרים, הרי אלו עושין את כל האהלים קבע, ויש להם דין עיר), ואילו בבורגנין אינם מצטרפים לעיר הסמוכה להם.

1460 שבלי הלקט שם (ודוקא שאין היקף מחיצות סביב למחנה, אבל אם הוקף המחנה במחיצות גבוהות עשרה או בחריץ עמוק עשרה ורחב ארבעה, כל המחנה חשיב כארבע אמות, ויש להם אלפיים אמה חוץ למחיצות). רמ"א ס"י (אם אין להם כמין היקף מחיצה י', או חריץ י', סביב בתיהם).

1461 סעיף א (אם שבת ... במקום המוקף מחיצות ... הרי כולו נחשב לו כד' אמות, ונותנים לו אלפיים סביב להיקף ... והוא שיהא מוקף לדירתו מתחילתו), ושם נסמן (הערה 1279).

1462 רב חיננא בר רב כהנא אמר רב אשי שם (אם יש שם שלש חצירות של שני בתים הוקבעו), ופרש"י (בתים, קבועין של אבן או של עץ, בהכי חשיבי עיר וקובעת את כולן, וכדתנן לקמן (נט, א) ר' שמעון אומר שלש חצירות של ב' ב' בתים). טור ושו"ע שם (ואם יש שם שלש חצרות של שני בתים קבועים של אבן או של נסרים, אלו עושים את כולם קבע ויש להם דין עיר).

1463 רמב"ם הל' שבת פכ"ח ה"י. שו"ע שם (ומרבעים אותה, ונותנין לה אלפיים אמה לכל רוח כשאר העיירות).

מהחומה אלא מחוץ לע׳ אמה ושיריים מהבתים[1464], שהחומה היא כאלו אינה, לפי שעל ידי החומה לא נעשה ההיקף שבתוכה כד׳ אמות הואיל ולא הקיפוה לדירה[1465]. ומכל מקום אם יש בחומה בית דירה[1466], והיא בתוך ע׳ אמה ושיריים לישוב בתי העיר, מודדים מחוץ לע׳ אמה ושיריים מבית דירה זה כמו שנתבאר למעלה[1467]. אבל אם ישבה ולבסוף הוקפה, הרי זה הוקף לדירה, ומודדים מחוץ לשבעים מחומתה בכל ענין:

[1464] כדלעיל ס״ו (ויש אומרים שמרחיקים משם עוד ע׳ אמה ושירים ומתחילים למדוד ... שכל ע׳ אמה ושירים הסמוכים לעיר נקראים עיבורה של עיר ונחשבים כעיר. ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי סופרים).

[1465] ברייתא כו, א (עיר חדשה מודדין לה מישיבתה, וישנה מחומתה. איזו היא חדשה ואיזו היא ישנה, חדשה שהוקפה ולבסוף ישבה, ישנה – ישבה ולבסוף הוקפה), ופרש״י (אם מוקפת חומה ואינה מיושבת כולה, כשבא למדוד תחומיה, לא ימדוד לה מן החומה אלא מן הבתים, דחומתה לאו חומה היא לשוויה כולה כד׳ אמות, הואיל וישיבתה חדשה שקדמה חומתה לישיבתה, אבל ישנה, שישובה ישנה וקדם לחומתה, מודדין לה מחומתה). רמב״ם שם ה״ה (עיר שהוקפה ולבסוף ישבה, מודדין לה מישיבתה. ישבה ולבסוף הוקפה, מודדין לה מחומותיה). שו״ע סי״א (עיר שהוקפה ואחר כך ישבה, מודדין לה ממקום ישיבתה. ישבה ואחר כך הוקפה, מודדין לה מחומתה). לבוש סי״א (דהואיל וקדמה חומתה לישיבתה, אין חומתה חומה לשווייה כולה כד׳ אמות).

וראה לעיל סי׳ שצו ס״א (או אפילו אינו מוקף לדירה אלא שאין בו יותר מבית סאתים. אבל אם יש בו יותר מבית סאתים, כשם שאין מחיצותיה מועילות שיהא מותר לטלטל בכולו, כך אינן מועילות שיהא כולו נחשב כד׳ אמות לענין תחומין), ושם נסמן (הערה 1279).

[1466] מ״מ שם (כיון שאין בחומה בית דירה, אין מודדין אלא מישוב הבתים). מ״א ס״ק טז (ולא מן החומה, אם אין בחומה בית דירה).

ונראה דמיירי שבית דירה זה שבחומה נבנה אחרי בניית החומה, ולכן לא הוקפה החומה לדירה, ואין מודדין מהחומה, אלא מבית דירה זה שהוא ״בתוך ע׳ אמה ושיריים לישוב בתי העיר״.

[1467] סעיף ו (שמרחיקים משם עוד ע׳ אמה ושירים ומתחילים למדוד).

שצט במה מודדין התחומין ומקום המדידה ומי הוא המודד

ובו ט״ו סעיפים

מדידה בחבל

א אין[1468] מודדים תחום העיר אלא בחבל של פשתן[1469] של חמשים אמה, לא פחות, מפני שהוא נמתח ביותר כשהוא קצר ומאריך המדה ללא צורך (וכן של שאר מינים נמתח ביותר), ולא ארוך יותר, מפני שאינו נמתח כראוי שכובדו מכפילו ומתקצר באמצעיתו ומקצר מדת התחום[1470]:

ב אם יש לפניו לסוף ע״ה אמה מהעיר נהר[1471] שהוא רחב יותר מכ״ה אמה, שאינו יכול להבליעו בחבל

[1468] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) מדידה בחבל (ס״א-ד).
(ב) מדידת הר או גיא (ס״ה-ט).
(ג) מדידת המומחה (ס״י-טו).

[1469] משנה נז, ב (אין מודדין אלא בחבל). ברייתא נח, א (שלשה חבלים הם ... של פשתן למדידה). טור ושו״ע שם (אין מודדין תחום העיר אלא בחבל של פשתן).

[1470] משנה נז, ב (בחבל של נ׳ אמה, לא פחות ולא יותר). ברייתא שם (לא פחות, מפני שמרבה (כשהחבל קצר יכול למותחו ומאריך המדה, רש״י), ולא יותר, מפני שממעט (שכובדו מכפילו ומתקצר באמצעיתו, רש״י)). טור ושו״ע שם (של חמשים אמה, לא פחות, שהוא נמתח ביותר, ולא ארוך יותר, מפני שאינו נמתח כראוי). לבוש ס״א (לא פחות, מפני שהוא נמתח ביותר ומאריך המדה, ולא ארוך יותר, מפני שמחמת ארכו הוא מכביד באמצע ואינו יכול לימתח כראוי, ונמצא שמתמעטת המדה של אלפיים הרבה. ודבר זה אסמכוה אקרא דכתיב (תרומה כז, יח) אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים, ב׳ יתירה, לומר לך בחבל של חמשים אמה מדוד).

[1471] ירושלמי פ״ה ה״ג (היה ממנו לנחל שבעים וחמש אמה, תרין אמורין, חד אמר מודד בחבל של חמשים אמה וחוזר לאחוריו עשרים וחמש אמה, וחורנה אמר מודד בחבל של חמשים אמה והשאר מודד בחבל של ארבע אמות). הובא

של נ׳ אמה כשימדוד בו מסוף חמשים מהעיר מקום שנסתיים החבל פעם אחת[1472], כיצד יעשה, לאחר שמדד נ׳ אמה מהעיר חוזר לאחוריו כ״ה אמה, כדי שיהא החבל של נ׳ אמה נשלם עד הנהר:

ג לא ימדוד אלא כנגד לבו, שקבעו לו חכמים מקום לשום כנגדו ראש החבל, שלא יתן זה כנגד צוארו וזה כנגד רגליו והחבל מתקצר והתחומין מתמעטין[1473]:

ד וצריך למתוח החבל בכל כחו[1474], מפני שהוא מכביד באמצעיתו[1475]:

מדידת הר או גיא

ה לא[1476] ימדוד אלא כנגד העיר, אפילו אם יש הרים וגיאות כנגדה, לא ילך מכנגדה לצדה שהוא ישר וימדוד שם ויחזור אחר כך כנגד העיר לפי מדה שמדד שם, אלא ימדוד כנגד העיר, כדי להבליע ההרים וגיאות שכנגדה, או למודדה בדרך שיתבאר[1477]:

ו הגיע להר, אם הוא זקוף כל כך שאם יורידו חוט המשקולת מראשו לא יתרחק מכנגדו למטה בשיפולו ד׳ אמות, אין צריך למדוד כלל הירידה והעליה, אלא אם יש מישור בראשו מודדו, ואם אין מישור

דברי שלום

בראי״ש פ״ה ס״ו. **טוד** (ומסתברא כמאן דאמר שחוזר לאחוריו) **ושו״ע** ס״ב (אם יש נהר לפניו לסוף ע״ה אמה, לאחר שמדד חמשים אמה חוזר לאחוריו כ״ה אמה, כדי שיהא החבל של נ׳ אמה שלם עד הנהר).

[1472] ב״י ד״ה ומ״ש ואם יש נהר (ומשמע לי דהכא במאי עסקינן בנחל שרחב יותר מכ״ה אמה, שאינו יכול להבלע בתוך חבל זה שאנו מודדים ביבשה). מ״א ס״ק א (שהוא רחב יותר מכ״ה אמה (ב״י)).

[1473] **במשנה שם** (ולא ימדוד אלא כנגד לבו), ופרש״י (קבעו לו חכמים מקום לשום כנגדו ראש החבל, שלא יתן זה כנגד צוארו וזה כנגד רגליו, והחבל מתקצר והתחומין מתמעטין). טור ושו״ע ס״ג (ישים החבל כנגד לבו). ט״ז ס״ק ב (קבעו חכמים מקום לשום כנגדו ראש החבל, שלא יתן זה כנגד צואריו וזה כנגד רגליו והחבל מתקצר והתחומים מתמעטין). מ״א ס״ק ב (דאם יהא אחד נותן נגד צווארו ואחד נגד רגליו, יתקצר החבל, לפיכך קבעו לו מקום).

[1474] **תוספתא** פ״ד הי״ג (והמודד מותח בכל כחו). **רש״י** במשנה נח, ב ד״ה שומעין (וצריך למותחו בכל כחו, והכי תניא נמי בתוספתא). טור ושו״ע ס״ג (וימתחנו בכל כחו).

וכן הוא לקמן סי״א (שצריך למתחו בכל כחו).

[1475] **ט״ז** ס״ק ג (לפי שהחבל הוא מכביד באמצע ואינו נמתח כראוי).

[1476] סיכום כללי מדידת הר וגיא, שיתבארו בסעיפים ה-ט שלפנינו.

(א) גובה ההר או עומק הגיא שמדרונם או שיפועם פחות מארבע אמות, אין למדוד את העליה והירידה (ס״ו וס״ח).

(ב) גיא שמדרונו או שיפועו פחות מד׳ אמות, והגיא פחות מחמשים ביושר, יבליעו בחבל חמשים אמה (ס״ח).

(ג) הר שהוא פחות מנ׳ ביושר, ושיפועו מתלקט י׳ ביותר מד׳ אמות, ימדוד מעץ לעץ בשני שפות ההר (ס״ו).

(ד) הר שהוא פחות מנ׳ ביושר, ושיפועו מתלקט י׳ בד׳ אמות או פחות, ישער באומד (ס״ז).

(ה) גיא שהוא פחות מנ׳ ביושר, בכל אופן יבליעו בחבל חמשים אמה (ס״ח).

(ו) מדידות אלו הם דוקא כנגד העיר ולא מהצד (ס״ה).

(ז) הר או גיא יותר מנ׳ ביושר, ימדוד בחבל של ארבע אמות (ס״ו וס״ז).

(ח) הר או גיא יותר מנ׳, ואפשר להבליעם מהצד, תוך התחום, יבליע מהצד ויחזור (ס״ט).

(ט) גיא עמוק יותר מאלפיים אמה, ושיפועו מתרחק יותר מד׳ אמות, מודד כל השיפוע (ס״ח).

[1477] **משנה נח**, ב (אין מודדין אלא מן המומחה). **לפירוש ר״ח** שם (פירוש מקום ישרה, מלשון ומחה על כתף ים כנרת (מסעי לד, יא)). הובא בתוס׳ שם (פירש ר״ח דרך ישרה ומכוונת כנגד העיר, ומומחה מלשון ומחה על כתף ים כנרת, שלא ילך לצדי העיר למדוד שם אלפיים, לפי שפעמים יש שם קרקע חלקה ונוח למדוד, ואחרי כן יהיה צופה ובא לו כנגד העיר וצופה כנגד מידתו, אין לו לעשות כן, משום דפעמים יש כנגד העיר הרים וגאיות שיש לו להבליע או לקדר). **והרי״ף** יז, ב (פירוש מומחה מלשון ומחה, כלומר מקום שוה ומישור). טור ושו״ע ס״ד (לא ימדוד אלא כנגד העיר, אפילו אם יש הרים וגאיות כנגדה, לא ילך מכנגדה בצדה שהוא ישר וימדוד שם ויחזור כנגד העיר לפי מדה שמדד שם, אלא ימדוד כנגד העיר). מ״א ס״ק ג (כדי להבליע ההרים וגאיות שכנגדה).

וכל זה בהר או גיא פחות מנ׳ ביושר, אבל אם הם יותר מנ׳ ביושר, יתבאר לקמן ס״ט.

פירוש נוסף ב״אין מודדין אלא מן המומחה״ – לקמן ס״י.

בראשו אינו מודדו כלל אלא מדלגו לגמרי[1478], אף על פי שיכול להבליעו בחבל של נ׳ אמה[1479].

ואם חוט המשקולת מתרחק מכנגדו ד׳ אמות ומתלקט י׳ טפחים מתוך יותר מד׳ אמות, דהיינו שבהילוך יותר מד׳ אמות של שיפוע עולה י׳ טפחים בגובה[1480], אז רואים אם אין משפתו אל שפתו אלא חמשים אמה ביושר[1481], אם היו נוקבים אותו בשיפולו אצל שפתו והיו מודדים דרך הנקב[1482], אזי צריך להבליעו בחבל של נ׳ אמה, שזוקף עץ גבוה בשפתו מזה ועץ אחר כנגדו בשפתו מזה ומותח חבל מזה לזה[1483].

ואם אינו יכול להבליעו בחבל של נ׳ אמה[1484], מודדו בחבל של ד׳ אמות[1485], וכך יעשה אחד עומד ברגלי ההר למטה ואחד למעלה ממנו ברחוק ד׳ אמות, ונותן התחתון את החבל כנגד לבו והעליון כנגד רגליו, ועולה התחתון למקום שעומד העליון והעליון עולה ד׳ אמות ומודדים כבתחלה, וכן יעשה עד שימדדו כל ההר מב׳ צדדיו[1486], ונמצא מתמעט מדרונו בכל ד׳ אמות יותר מן חצי קומת אדם[1487], כמו שמלבו ועד רגליו:

ז ואם הוא משופע יותר, שמתלקט י׳ טפחים מתוך ד׳ אמות[1488], כיון שאינו נוח תשמיש הליכתו[1489]

[1478] רב יהודה אמר שמואל שם נח, סע״א (לא שנו אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו, אבל חוט המשקולת יורד כנגדו, מודדו מדידה יפה ... עד כמה (יתרחק המשקולת מכנגדו, דקרי ליה אין יורד, ונחמיר ביה, רש״י), אמר אבימי ד׳, וכן תני רמי בר יחזקאל ד׳), ופרש״י (שפתו זקופה מאד שאין מתרחקת שפת תחתיתו מכנגד שפת גובהו ד׳ אמות, אין מידת מדרונו ממעט מידת התחום על ידי קידור, אלא נכנס לתוכו ומודד קרקעיתו מדידה יפה כקרקע חלקה, ויוצא לשפתו ומשלים מדתו והולך). טור ושו״ע ס״ד (וכשיגיע להר, אם הוא כל כך זקוף שאם יורידו חוט המשקולת מראשו לא יתרחק מכנגדו למטה בשיפולו ד׳ אמות, אז אין צריך למדוד (כל כך) הירידה והעליה, אלא אם יש מישור בראשו, ואם אין מישור בראשו אינו מודד כלל).

[1479] רא״ש פ״ה ס״ו (היינו דוקא לענין קדור, דהקילו חכמים כיון שהשיפוע הוא פחות מארבע אמות, וגם יש טורח גדול בקדרו, כיון שאין משופע. אבל בהבלעה, שהוא יכול להבליעו בקל בחבל של חמשים אמה משפתו אל שפתו, לא הקילו חכמים), הרי שבהר התירו אף בפחות מנ׳ אמה, משא״כ בגיא, כדלקמן ס״ח (הגיע לגיא ... אפילו אם אין חוט המשקולת מתרחק מכנגדו למטה ד׳ אמות צריך להבליעו).

[1480] משנה נז, ב (הגיע להר מבליעו). רבא שם, לישנא בתרא (לא שנו אלא בהר המתלקט עשרה מתוך חמש). טור ושו״ע שם (ואם חוט מתרחק מכנגדו ארבע אמות, ומתלקט י׳ מתוך ה׳, דהיינו שבהילוך ה׳ אמות של שיפוע עולה עשרה טפחים, אז רואים אם אין משפתו אל שפתו אלא נ׳ אמה, מבליעו בחבל של נ׳ אמה).

שיעור זה של מתלקט גובה עשרה מתוך יותר מד׳ אמות, נתבאר לעיל סי׳ שמה ס״ב (אבל אם מתלקט גובה עשרה מתוך הילוך ה׳ אמות, הרי ההילוך בו נוח וקל), ושם נסמן (הערה טו).

[1481] ברייתא שם נח, א (היה מודד והגיע המידה לגיא, אם יכול להבליעו בחבל של חמשים אמה, מבליעו). ושם מיירי בגיא, ומזה למדים שכן הפירוש גם בהאמור במשנה שם (הגיעו להר מבליעו). טור ושו״ע שם (בהר ... אם אין משפתו אל שפתו אלא נ׳ אמה, מבליעו).

[1482] רש״י שם ד״ה מקדרין (רואין כאלו נוקבין אותן ומודדין דרך הנקב), ובדף לה, ב ד״ה ובזו אמר (ולשון מקדרין כמו נוקבין, דמשוה מדת ההר כאילו הוא נקוב). תוספות יום טוב במשנה שם ד״ה הגיע להר מבליעו.

[1483] תוס׳ שם ד״ה אין אומרים (פירוש שיעמיד כלונסות ארוכין מכאן ומכאן וימתח החבל מזה לזה להבליעו). רא״ש שם (לזקוף כלונסות מכאן ומכאן ולמתוח חבל מזה לזה ולהבליעו). טור ושו״ע שם (שזוקף עץ גבוה בשפתו מזה ועץ אחר כנגדו בשפתו מזה ומותח חבל מזה לזה).

והיינו כשההר גבוה יותר מכנגד לבו, אבל בפחות מזה, ימדוד כנגד לבו, כדלעיל ס״ג (לא ימדוד אלא כנגד לבו).

[1484] רבי דוסתאי במשנה שם (אם אינו יכול להבליעו, בזו אמר רבי דוסתאי בר ינאי משום ר׳ מאיר שמעתי שמקדרין בהרים).

[1485] אביי שם נח, ב (נקיטינן אין מקדרין אלא בחבל של ארבע אמות).

[1486] ברייתא שם (כיצד מקדרין תחתון כנגד לבו עליון כנגד מרגלותיו). טור ושו״ע שם (ואם אינו יכול להבליעו בחבל של נ׳ אמה, מודדו בחבל של ד׳ אמות. וכן יעשה, אחד עומד ברגלי ההר למטה ואחד למעלה ממנו בריחוק ד׳ אמות, ונותן התחתון החבל כנגד לבו והעליון כנגד רגליו, ועולה התחתון למקום שעומד העליון והעליון עולה ד׳ אמות ומודדין כבתחלה, וכן יעשה עד שימדוד כולו).

[1487] רש״י במשנה שם ד״ה מקדרין (והתחתון מניח את החבל כנגד לבו, והעליון כנגד מרגלותיו, ומתמעט מדרונו של כל ד׳ אמות חצי קומת אדם). לבוש ס״ד (שמרויחין בזה שיתמעט מדרונו של כל ד׳ אמות חצי קומת אדם).

[1488] רבא נח, ב ללישנא בתרא (לא שנו אלא בהר המתלקט עשרה מתוך חמש, אבל בהר המתלקט עשרה מתוך ד׳, אומדו והולך לו).

[1489] גמרא שם נח, א (התם ניחא תשמישתא, הכא לא ניחא תשמישתא).

וטורח הוא לעלות ולמתוח חבל מעץ שבשפתו מזה לעץ שכנגדו, אזי לא הטריחוהו חכמים בכך[1490], אלא ישער באומד כמה יהיה בחבל שימתחו עליו מעץ לעץ אם היו מעמידים אותם בשפתיו מזה ומזה, והולך לו למדוד להלן להשלים מדת תחומו[1491].

ואם שיער בדעתו שיהיה בו יותר מנ׳ אמה, כיון שאם לא היה משופע כל כך היה צריך למדוד כל שיפועו בחבל של ד׳ אמות, גם כשהוא משופע כל כך לא הקילו בזה לשער באומד דעתו כמה יהיה בחבל המתוח, אלא צריך למדוד כולו בחבל של ד׳ אמות[1492]:

ח וכל זה בהר, וכן בכותל, בין שהוא זקוף בין שנפל ונעשה כהר[1493], אבל אם הגיע לגיא, אם יכול להבליעו בחבל של נ׳ אמה, צריך להבליעו[1494], ולא לשער באומד דעתו, אפילו מתלקט עשרה מתוך ד׳ אמות, לפי שבקל יכול להבליעו שאחד יעמוד מכאן ואחד מכאן, ואין צריך להעמיד עצים כלל[1495]. ומטעם זה אפילו אם אין חוט המשקולת מתרחק מכנגדו למטה ד׳ אמות צריך להבליעו[1496].

אבל אם אינו יכול להבליעו בחבל של נ׳ אמה, אם חוט המשקולת מתרחק מכנגדו ד׳ אמות מודדו כולו בחבל של ד׳ אמות כמו בהר[1497].

והוא שלא יהא עמוק יותר מאלפיים, אבל אם הוא עמוק יותר מאלפיים[1498], מודד הירידה והעליה של כל השיפוע מדידה יפה כמו קרקע חלקה[1499] אפילו אם יכול להבליעו בחבל של נ׳ אמה[1500].

[1490] תוס׳ נח, א ד״ה אין אומרים (פירוש שיעמיד כלונסות ארוכין מכאן ומכאן וימתח החבל מזה לזה להבליעו, אלא הקילו חכמים לסמוך על אמידה בעלמא, ואומדו בלבו והולך לו, כדמוקי לה בדלא ניחא תשמישתיה וטורח לעלות על גביו). רא״ש שם (אין אומר ... שיטריחו לזקוף כלונסות מכאן ומכאן ולמתוח חבל מזה לזה ולהבליעו, אלא הקילו חכמים לשער כמה היה יכול להיות מכלונס לכלונס על ידי אומד שאומד בלבו).

[1491] ברייתא שם (אלא אומדו והולך לו). טור ושו״ע ס״ד (ואם הוא משופע יותר, שבהילוך ד׳ אמות עולה י׳ טפחים, אז הקילו בו ולא הטריחוהו להבליעו בחבל של נ׳ אמה על ידי קורות, אלא אם אין בו אלא חמשים אמה ישער אותו כמה יש בו לפי אומד הדעת).

[1492] רא״ש שם (אבל אם לא היה יכול להבליעו בחבל של חמשים וצריך לקדר, לא התירו באומד). טור ושו״ע שם (ואם יש בו יותר מנ׳ אמה, מודדו בחבל של ארבע אמות).

[1493] משנה שם (או לגדר), ופרש״י (חומת אבנים שנפלה ונעשה גל גבוה ומשופע ובני אדם מהלכין עליו). ברייתא נח, א (הגיע לכותל).

[1494] משנה שם (היה מודד והגיע לגיא ... מבליעו וחוזר למדתו), ופרש״י (אם אינו רחב נ׳ אמה משפתו לשפתו מלמעלה ... אין אומרים תעלה מדת מדרונו למדת התחום, אלא יעמוד זה על שפתו מכאן וזה על שפתו מכאן ויבליע מדרונו בחבל אחד) וברייתא שם נח, א (היה מודד והגיע המידה לגיא, אם יכול להבליעו בחבל של חמשים אמה מבליעו). טור ושו״ע ס״ה (הגיע לגיא, אם חוט המשקולת מתרחק מכנגדו למטה ד׳ אמות, אז רואים אם יכול להבליעו בחבל של נ׳ אמה, מבליעו).

[1495] תוס׳ שם (גבי גיא (מעוקם) לעולם מבליע, אף על גב דלא ניחא תשמישתא ... משום דאין טורח להבליע כולי האי). רא״ש שם (אבל בהבלעה שהוא יכול להבליעו בקל בחבל של חמשים אמה משפתו אל שפתו, לא הקילו חכמים). מ״א ס״ק ד (ובגיא אפילו מתלקט י׳ מתוך ד׳ מבליע, שאין טורח בהבלעה, שאין צריך כלונסות).

[1496] רא״ש שם (היינו דוקא לענין קדור, דהקילו חכמים כיון שהשיפוע הוא פחות מארבע אמות, וגם יש טורח גדול בקדרו כיון שאין משופע. אבל בהבלעה שהוא יכול להבליעו בקל בחבל של חמשים אמה משפתו אל שפתו לא הקילו חכמים), הרי שבגיא צריך להבליעו אף בפחות מנ׳ אמה, משא״כ בהר, כדלעיל ס״ו (הגיע להר ... אין צריך למדוד כלל הירידה והעליה ... אע״פ שיכול להבליעו בחבל של נ׳ אמה). טור ושו״ע שם (ואם אין החוט מתרחק מכנגדו ד׳ אמות, אז אם יכול להבליעו בחבל של נ׳ אמה, מבליעו).

[1497] משנה וברייתא שם (כנסמן לעיל הערות 1484-1486), דמיירו הן בהר והן בגיא. טור ושו״ע שם (ואם לאו, מודדו בחבל של ד׳ אמות).

[1498] רב יוסף שם נח, ב (לא שנו אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו, אבל חוט המשקולת יורד כנגדו, מודדו מדידה יפה. וכמה עומקו של גיא, אמר רב יוסף אלפיים). טור ושו״ע שם (והוא שלא יהא עמוק יותר מאלפיים, אבל אם הוא עמוק יותר מאלפיים, מודד הירידה והעליה של כל השיפוע).

[1499] רא״ש שם (אבל אם הוא יותר, מודד ירידה ועליה מדידה יפה). טור ושו״ע שם (והוא שלא יהא עמוק יותר מאלפיים, אבל אם הוא עמוק יותר מאלפיים, מודד הירידה והעליה של כל השיפוע).

ואם אין החוט מתרחק מכנגדו ד׳ אמות, אינו מודד כלל השיפוע של ירידה ועליה, אלא המישור של מטה בלבד[1501], אם אינו יכול להבליעו[1502], ואפילו אם עמוק יותר מאלפיים[1503]:

ט הגיע להר או לגיא, וכל מה שממנו כנגד העיר הוא רחב מחמשים אמה, שאינו יכול להבליעו, ומן הצד הוא מתקצר והולך, כגון שהוא במזרח העיר וכל אורך מזרח אינו יכול להבליעו, אם יכול להבליעו בתוך אלפיים של צד צפון או דרום, ילך לשם ויבליעו, כיון שהוא עדיין בתוך התחום של צד העיר, ויחזור אחר כך כנגד העיר לפי מדה שמדד שם[1504]. אבל אם אינו יכול להבליעו בתוך אלפיים של צד העיר, לא יתרחק יותר להבליעו[1505], גזרה שמא יאמרו הרואים שמדת תחומין באה לכאן[1506]:

מדידת המומחה

י אין סומכין אלא על מדידת אדם מומחה שהוא יודע מדת הקרקע[1507]:

יא היו לנו תחומי שבת מוחזקין, ובא מומחה ומדד, ריבה בתחום מהם ומיעט בתחום מהם, שומעים לו אף בתחום שריבה, אע״פ שהוא להקל[1508], לפי שתולין לומר שהראשונים לא מתחו החבל כל צרכו

דברי שלום

[1500] כ״מ בראב״ש שם (וכמה עומקו של גיא שהקילו בו להבליעו או לקדר, אמר רב יוסף אלפיים אמה). וראה גם רש״י שם ד״ה אלפיים (אבל יותר מכאן, אפילו יכול להבליעו אינו מבליעו).

[1501] רב יהודה אמר שמואל שם נח, סע״א (לא שנו אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו, אבל חוט המשקולת יורד כנגדו, מודדו מדידה יפה ... עד כמה (יתרחק המשקולת מכנגדו, דקרי ליה אין יורד ונחמיר ביה, רש״י), אמר אבימי ד׳. וכן תני רמי בר יחזקאל ד׳), ופרש״י (שפתו זקופה מאד שאין מתרחקת שפת תחתיתו מכנגד שפת גובהו ד׳ אמות, אין מידת מדרונו ממעט מידת התחום על ידי קידור, אלא נכנס לתוכו ומודד קרקעיתו מדידה יפה כקרקע חלקה, ויוצא לשפתו ומשלים מדתו והולך), דמיירי הן בהר והן בגיא. טור ושו״ע שם (ואם אין החוט מתרחק מכנגדו ד׳ אמות ... אינו מודד כלל השיפוע של ירידה ועליה אלא המישור של מטה).

[1502] כנסמן לעיל (הערה 1496).

[1503] רב יוסף שם כלישנא בתרא (אפילו יתר מאלפיים). טור ושו״ע שם (ואפילו אם עמוק יותר מאלפיים).

[1504] משנה נז, ב (היה מודד והגיע לגיא או לגדר, מבליעו וחוזר למדתו, הגיע להר, מבליעו וחוזר למדתו), ופרש״י (בגמרא מפרש דמדקתני חוזר למדתו משמע שאם היה רוחבו כנגד העיר יותר מחמשים ואינו יכול להבליעו בחבל ובאחד מראשיו שלא כנגד העיר יכול להבליעו, הולך ומבליעו שם ומודד והולך שם משפתו והלאה עד כנגד מקום שכלה בו שם רוחב הגיא כנגד העיר, וחוזר למדתו כנגד העיר ומשלים למדת תחומין). גמרא ובברייתא שם נח, א (מדתני חוזר למידתו, מכלל דאם אינו יכול להבליעו הולך למקום שיכול להבליעו ומבליעו, וצופה כנגד מידתו וחוזר. תנינא להא דתנו רבנן היה מודד והגיע המידה לגיא, אם יכול להבליעו בחבל של חמשים אמה מבליעו, ואם לאו הולך למקום שיכול להבליעו ומבליעו, וצופה וחוזר למידתו). טור ושו״ע ורמ״א ס״ו (הגיע להר (או לגיא) וכל מה שהוא ממנו מכנגד העיר הוא רחב מחמשים אמה שאינו יכול להבליעו, כגון שהוא במזרח העיר וכל אורך מזרח אינו יכול להבליעו, אם יכול להבליעו בתוך אלפיים של צד צפון או דרום ילך שם ויבליעו).

ואם רחב פחות מחמשים אמה, שיכול להבליעו, נתבאר לעיל ס״ה.

[1505] משנה שם (ובלבד שלא יצא חוץ לתחום), ופרש״י בלישנא אחרינא (אם היה ארוך וראשיו יוצאין חוץ לתחומי העיר, ואין יכול להבליעו בחבל כנגד התחומין מפני רחבו, ויכול להבליעו שלא כנגד התחומין, לא יצא להבליעו שם). טור ושו״ע שם (אבל אם אינו יכול להבליעו בתוך אלפיים של צד העיר, לא יתרחק יותר לצד העיר כדי להבליעו).

[1506] רב כהנא שם נח, ב (מאי טעמא, אמר רב כהנא גזירה שמא יאמרו מדת תחומין באה לכאן). מ״א ס״ק ה (שהרואה יאמר מדת תחומין באה לכאן).

[1507] משנה שם נח, ב (אין מודדין אלא מן המומחה), לפירוש רש״י (בקי במדידה), ורמב״ם הל׳ שבת פכ״ח הי״ז. טור ושו״ע ס״ז (אין סומכין אלא על מדידת אדם מומחה, שהוא יודע מדת הקרקע).

פירוש נוסף ב״אין מודדין אלא מן המומחה״ – לעיל ס״ה.

[1508] במשנה שם נח, ב (ריבה למקום אחד ומיעט למקום אחר, שומעין למקום שריבה), וגמרא נט, א (אימא אף למקום שריבה), לפירוש המשניות להרמב״ם פ״ה מ״ה (פירשוהו בתלמוד שענינו אם אמר עד כאן תחום השבת והוא פחות ממה שהיינו חושבים, או שאמר עד כאן תחום השבת והוא יותר ממה שהיינו חושבים, כשם שמאמינים לו וסומכין עליו שיהא המקום פחות ממה שהיינו חושבים, כן נסמוך עליו שיהא יותר ממה שהיינו חושבים). רמב״ם פכ״ח הי״ז (היו לנו תחומי שבת מוחזקין, ובא מומחה ומדד, ריבה בתחום מהן ומיעט בתחום, שומעין לו בתחום שריבה). ב״י (והיה נראה לכאורה שדעתו לומר שאין שומעין לו במקום שמיעט, אבל אי אפשר לומר כן, שהרי אמרו בגמרא אימא אף למקום שריבה, וכן כתב הוא זכרונו לברכה בפירוש המשנה וזה לשונו, מה שאמרו שומעין למקום שריבה פירשו אותו בתלמוד, שאם אמר שבכאן הוא תחום שבת והוא פחות מן השיעור שהיינו חושבים, או אם אמר שבכאן תחום

שצריך למתחו בכל כחו[1509]:

יב מדד ומצא מדתו במזרחית צפונית יתירה על שכנגדה במזרחית דרומית, מותח החוט של סימן התחום מזו לזו[1510] באלכסון[1511], ואין אומרים שטעה באחת מהן, אלא תולין שזו שנתקצרה הוא מחמת הרים וגיאות שיש שם והוצרך למודדן בענין שנתקצר התחום. ויש אומרים[1512] שתולין בטעותו והולכין להקל לומר שטעה בזו שנתקצרה אצלו ומוציאין אותה להלאה עד כנגד הארוכה (והעיקר כסברא הראשונה[1513]):

יג אם באו ב׳ מומחים ומדדו את התחום, אחד ריבה ואחד מיעט, שומעין למרבה[1514], להקל בדברי סופרים[1515].

דברי שלום

שבת והוא יותר ממה שהיינו חושבים, [כשם שמאמינים לו וסומכין עליו שיהא המקום פחות ממה שהיינו חושבים] כמו כן נסמוך עליו שהוא יותר ממה שהיינו חושבים קודם לכן עד כאן. ואם כן צריך לפרש שמה שכתב שומעין לו בתחום שריבה, לרבותא נקטיה, דאע״פ שהוא מיקל שומעין לו, וכל שכן ששומעין לו בתחום שמיעט דהוי להחמיר). שו״ע ס״ח (היו לנו תחומי שבת מוחזקין, ובא מומחה ומדד, ריבה בתחום מהם ומיעט בתחום, שומעין לו אף בתחום שריבה).

[1509] רש״י במשנה שם ד״ה שומעין (מפני שלא מתח מתחילה החבל כל צרכו ונתקצר, וצריך למותחו בכל כחו). לבוש ס״ח (שאנו תולין לומר הראשונים לא מתחו החבל כל צרכו, וכבר אמרינן שמותחין החבל בכל כחו). וכדלעיל ס״ד (וצריך למתוח החבל בכל כחו, מפני שהוא מכביד באמצעיתו).

וראה לקמן (הערה 1518).

[1510] משנה נח, ב (ריבה למקום אחד ומיעט למקום אחר, שומעין למקום שריבה), וגמרא נט, א (אימא אף למקום שריבה), לפירוש התוס׳ שם (ונראה לפרש דהולכין למקום שריבה, משמע ליה דאף במקום שמיעט מצד שני מאותו רוח מוציאין המדה עד כנגד מקום שריבה. ומתמיה, נהי דאזלינן [ל]מקום שריבה עד מקום שציין, וא[מרינן] דשפיר ציין, למקום שמיעט נמי אית לן למימר דשפיר ציין, ויש לתלות בהבלעה ובקידורין ובמדידה יפה שמודדין בהר המתלקט י׳ מתוך ה׳, ולא נתלה בטעות. ומשני, אף למקום שריבה, וכל שכן דאזלינן נמי אחר מקום שמיעט להחמיר). **רא״ש** פ״ה ס״ח (לכן נראה לפרש, למקום שריבה אין, למקום שמיעט לא, דמשמע ליה שהולכין הכל אחר המרובה ואף במקום הקצר, ומוציאין את המדה כנגד המרובה. ואמאי, שמא לא טעה הממעט, כי מצא דרך מדתו הר או גיא שהיה צריך לקדר או הר המתלקט עשרה מתוך חמש ומדדו מדידה יפה, ולא נתלה בטעות. ומשני, אימא אף למקום שריבה תולין להקל, ולא נאמר שטעה להאריך, וכל שכן שתולין למקום שממעט להחמיר, ומניח את הציון באלכסון ממקום שריבה למקום שמיעט). **טור** ודעה הא׳ ברמ״א ס״ח (מדד ומצא מדתו במזרחית צפונית יתירה על שכנגדו במזרחית דרומית, מותח החוט של סימן התחום מזה לזה באלכסון). לבוש ס״ח (דחיישינן שמא הראשון שמדד לא טעה, אלא התחיל מידתו מן העיר לצד זה ומצא דרך מדידתו הר או גיא שהיה צריך לקדר, דהיינו בחבל של ד׳ אמות, או למודדו מדידה יפה, דהיינו שאין המודרון ממעט מדת התחום, רק חושבים המישור או קרקעית הגיא ולא השיפועות כמו שנתבאר, לפיכך מניח הציון באלכסון).

[1511] **טור** (מדד ומצא מדתו במזרחית צפונית יתירה על שכנגדה קרן מזרחית דרומית, מותח החוט של סימן התחום מזה לזה באלכסון).

[1512] משנה וגמרא שם, לפירוש **רש״י** (ריבה במקום אחד ומיעט במקום אחר (שנמצאו סימני תחום קרן זה ארוכין ובולטין מכנגד סימני תחום קרן שכנגדו, רש״י), שומעין למקום שריבה (ומוציאין מידה הקצרה כנגדה, רש״י)). **רשב״א** בעבודת הקדש שער ה סי״א (היו מוחזקין לנו תחומי שבת, ובא אחד מומחה ומדד וריבה באחד מן התחומין, שומעין לו ומוציאין את הקרן השני המועט כנגד המרובה, לפי שמחזיקין את המרובה במכוון ואת המועט במוטעה). מ״מ הל׳ שבת פכ״ח הי״ז. דעה הב׳ ברמ״א שם (ויש אומרים בשוה, כפי המקום שריבה בו).

[1513] **תוס׳** שם. **וכ״מ מלשון רמ״א** שם (שכתב דעה הא׳ בסתם, ודעה הב׳ בשם יש אומרים).

[1514] משנה נח, ב (ריבה לאחד ומיעט לאחד שומעין למרובה), **וגמרא שם** נט, א (הכי קאמר, ריבה אחד ומיעט אחד, שומעין לזה שריבה), ופרש״י (שמדדום שני בני אדם זה מיעט וזה ריבה), **ובפירוש המשנה** להרמב״ם פ״ה מ״ה (וענין בבא שניה שבמשנה זו כך, ריבה אחד ומיעט אחד שומעין למרבה, כלומר אם מדדו שני בני אדם ונחלקו, והיה כל אחד מהם מומחה, סומכין על המיקל). טור ושו״ע ס״ט (אם באו ב׳ מומחים ומדדו את התחום, אחד ריבה ואחד מיעט, שומעין למרבה).

[1515] משנה שם (שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל). גמרא שם (לא אמרו חכמים את הדבר להקל ... על דברי תורה, אלא להחמיר על דברי תורה (כל מה שגזרו חכמים בתחומין להחמיר על דברי תורה, רש״י), ותחומין דרבנן (הלכך אזלינן בהו לקולא, רש״י)).

ובלבד שלא ירבה יותר ממדת אלכסונה[1516] של קרן העיר[1517]. כיצד, בעת שירבה זה נאמר, שמא הא׳ מקרן אלכסון של עיר מדד האלפיים גם כן באלכסון וכן מקרן שכנגדה, ונמצא כשמותחים חוט מסוף תחום שמקרן זו לסוף תחום שמקרן זו יהיה בין חוט זה לעיר פחות מאלפיים, והאחרון מדד כהלכה מצלע העיר, ואין מחזיקין על הראשון שטעה ביותר משיעור זה, ולפיכך אם ריבה האחרון יותר משיעור זה אין שומעים לו[1518].

ושיעור זה הוא שיעור עודף שיש בצלע ארוך אלפיים על צלע מרובע שאלכסונו הוא אלפיים, שהרי מן העיר עד החוט המתוח מסוף האלפיים שבאלכסון הוא צלע מרובע שאלכסונו אלפיים, ושיעור צלע זו הוא אלף ותכ״ח אמה בקירוב[1519], לפי החשבון של חכמי התלמוד שהוא בקירוב ולא בצמצום, בכל אלכסון שהוא עודף על צלעות ריבועו ב׳ חומשין מאורך הצלע[1520], ונמצא שמאלף ותכ״ח עודף אלכסונו אלפיים ותתנ״ו חומשין[1521], שהם תקע״ב אמה פחות ד׳ חומשים, תנם על אלף ותכ״ח יהיו

[1516] אביי שם (ובלבד שלא ירבה יותר ממדת העיר באלכסונא). טור ושו״ע שם (ובלבד שלא ירבה יותר ממדת אלכסונה של עיר).

[1517] כדרכי משה ס״ק א (דקאי על אלכסון המדה שכתב, דאם ריבה האחד יותר מחבירו כ[ד]י עודף אלכסון של אלפיים אמה תלינן שטעה, ויותר לא תלינן).

[1518] רש״י שם ד״ה שלא ירבה יותר ממדת העיר באלכסונא (תלינן ביה בטעות האלכסון, דאמרינן, זה היה בקי במדידה והניח טבלא של תחומין כנגד הקרן באלכסון, כדאמרן (נו, ב), וזה מדד אלפיים מאמצע הקרן, והפסיד את הזויות כל אלכסון של אלפיים, אבל אם ריבה יותר מכך, אין לנו במה לתלות). רמב״ם הל׳ שבת פכ״ח הי״ח. שו״ע שם (ובלבד שלא ירבה יותר ממדת אלכסונה של עיר. כיצד, בעת שירבה זה נאמר, שמא הא׳ מקרן אלכסון של עיר מדד האלפיים, ולפיכך מיעט מדתו, ונמצא צלע התחתון בינו ובין העיר פחות מאלפיים, וזה האחרון מדד אלפיים מצלע העיר. ואין מחזיקין על הראשון שטעה ביותר על זה).

ולכאורה הכוונה בזה, דלעיל סי״א מיירי ש״היו לנו תחומי שבת מוחזקין״ שלא על ידי מומחה, ולכן ״תולין לומר שהראשונים לא מתחו החבל כל צרכו״.

ואילו כאן מיירי ש״באו ב׳ מומחים ומדדו את התחום״, שבודאי מתח המומחה את החבל כל צרכו. אך מכל מקום חוששים שמא הראשון מדד האלפיים באלכסון, ״ואין מחזיקין על הראשון שטעה ביותר משיעור זה״.

[1519] רש״י נו, ב ד״ה מפני שמפסיד (כשמותח החוט לא תמצא באורך התחומין מן העיר והלאה לכל צד אלא אלף ותכ״ח אמות. כיצד, תן תחומין של אלף ותכ״ח אורך לכל צד כנגד העיר, אתה צריך לתת טבלא של אלף ותכ״ח על אלף ותכ״ח לכל קרן, למלאות פגימתן של אורך בריבוע, שיהו התחומין מרובעין, שהרי ריבוע פיאות לכל שובתי שבת, ותמצא באלכסונו של טבלא מכוון כנגד אלכסון קרן העיר אלפיים, דקיימא לן כל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונה, טבלא של אלף ותכ״ח על אלף ותכ״ח אלכסון שלה עודף אלפיים ותתנ״ו חומשין, שהן תקע״ב אמה פחות ד׳ חומשין, תנם על אלף ותכ״ח, הרי אלפיים, נמצא כשמדדת מאמצע קרן העיר באלכסון אלפיים, קיצרת את התחום, ואינן אלא אלף ותכ״ח. וכל כך למה, מפני שהפסדת את הזויות, שהיית צריך למדוד אלפיים ואלכסונן מאמצע קרן העיר, ולמתוח חוט אחרי כן מתחום קרן לתחום קרן, ותמצא מן החוט ולעיר על פני כל העיר לכל צד אלפיים אמה). רשב״א בעבודת הקדש שער ה סי״א (באו שנים ומדדו, זה ריבה וזה מיעט, שומעין למי שריבה. ובלבד שלא ירבה על השני יותר מאלכסון העיר, שהן חמש מאות ושבעים ושתים אמה בקירוב, לפי שבשעה שירבה זה נאמר שמא הראשון מקרן אלכסון של עיר מדד האלפיים ולפיכך מיעט מידתו, ונמצא צלע התחום בינו ובין המדינה פחות מאלפיים, וזה האחרון מדד אלפיים מצלע המדינה, ואין מחזיקין על הראשון שטעה ביתר מזה. לפיכך אם ריבה זה האחרון יתר על הראשון אפילו בחמש מאות ושבעים ושתים אמה בקירוב, שומעין לו, ביתר מיכן אין שומעין לו).

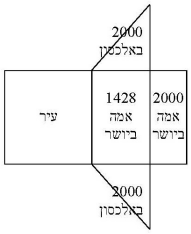

[1520] וכן הוא לעיל סי׳ שמט ס״ב (אלכסון של ד׳ על ד׳ שהוא ה׳ אמות וג׳ חומשי אמה). סי׳ שעב ס״ה (לרבע בו ד׳ על ד׳, שהאלכסון של מרובע זה שהוא ה׳ טפחים וג׳ חומשין).

[1521] כי א׳תכח חומשין כפול שנים, הם ב׳תתנו חומשין.

אלפיים אמה פחות ד׳ חומשים. אבל לפי חשבון חכמי המדות שדקדקו וצמצמו החשבון בכל אלכסון יהיה עודף זה תקפ״ה אמה בקירוב[1522] :

יד עושין התחומין סביב העיר כטבלא מרובעת, דהיינו שמודד על פני כל אורך העיר למזרח אלפיים אמה לחוץ, וכן לצפון, ואחר כך רואים כאלו היתה טבלא מרובעת אלפיים על אלפיים בקרן למלאותה, ונמצא התחום בקרן אלפיים, ואלכסון שהם אלפיים ות״ת, וכן יעשה בשאר הקרנות. אבל לא ימדוד מאמצע הקרן אלפיים באלכסון וכן בקרן שכנגדה ויתן החוט מזו לזו, שאם כן מפסיד הת״ת שבקרן, וגם לא יהיה התחום כנגד העיר אלא אלף ותכ״ח[1523], ולפי חשבון חכמי המדות אלף ותט״ו[1524] :

טו אפילו עבד ושפחה כנענים, שקבלו עליהם מצות[1525] שהאשה חייבת בהן[1526], נאמנים לומר עד כאן תחום שבת, שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל[1527].

אבל קטן אינו נאמן בעודו קטן[1528], אבל נאמן הגדול לומר זכור אני שעד כאן היינו באים בשבת כשהייתי קטן, וסומכים על עדותו[1529] :

[1522] רמב״ם שם, לפי גירסת מ״מ שם (ונראה לי ששבוש הספרים הוא, וראוי להיות כחמש מאות ופ״ה אמות). וכמבואר בתוס׳ נז, א ד״ה כל אמתא (יש מעט יותר מאמתא ותרי חומשי באלכסונא), כי האלכסון של הרבוע הוא צלע המרובע כפול לערך 1.414 (שהוא שורש ריבועי של פי שנים משטח הרבוע). ואם כן יהי׳ צלע זה מעט יותר מאלף ותי״ד אמה, והשארית עד אלפיים אמה הוא לערך תקפה אמה.

[1523] משנה נג, א (ועושין אותה כמין טבלא מרובעת כדי שיהא נשכר את הזויות), ופרש״י (את התחומין מרובעין, כדי שיהא אלפיים לצדדין כבאמצע). טור ושו״ע ס״י (עושין התחומין כטבלא מרובעת, דהיינו שמודד על פני כל אורך העיר למזרח אלפיים אמה לחוץ, וכן לצפון, ואחר כך רואים כאילו היתה טבלא מרובעת בקרן למלאותו, ונמצא התחום בקרן אלפיים ואלכסונן, שהם אלפיים ות״ת. אבל לא ימדוד מאמצע הקרן אלפיים באלכסון, וכן בקרן שכנגדו, ויתן החוט מזה לזה, שאם כן מפסיד הת״ת שבקרן, וגם לא יהיה התחום כנגד העיר אלא אלף ותכ״ח).

[1524] כדלעיל סוף סי״ג.

[1525] כמבואר בשו״ע יו״ד סי׳ רסז ס״ג (העבד הנלקח מהעובד כוכבים, אומרים לו רצונך שתכנס לכלל עבדי ישראל ותהיה מהכשרים, או לא. אם רצה, מודיעין לו עקרי הדת ומקצת מצות קלות וחמורות וענשן ושכרן, כמו שמודיעין את הגר, ומטבילין אותו כגר), וסי״ז (ולאחר שיטבילנו לשם עבדות, הוא עבד, וחייב במצות שהאשה חייבת בהן).

[1526] חגיגה ד, א (כל מצוה שהאשה חייבת בה עבד חייב בה, כל מצוה שאין האשה חייבת בה אין העבד חייב בה, דגמר לה לה מאשה), ופרש״י (כתיב הכא וכתב לה (תצא כד, א) וכתיב התם או חפשה לא נתן לה (קדושים יט, יט)).

וכן הוא לעיל סי׳ מו ס״ד (שאין העבד חייב אלא במצות שהאשה חייבת בהם). סי׳ קפו ס״א (ועבדים שאינם משוחררים ... כנשים, כמו שלמדו חכמים על עבדים בגזרה שוה לה לה מאשה, שכל מצוה שהאשה פטורה גם העבד פטור). סי׳ רפב ס״ח (ועבד כנעני שלא נשתחרר דינו כאשה, שהרי אינו חייב אלא במצות שהאשה חייבת בהן).

[1527] משנה נח, ב (ואפילו עבד, אפילו שפחה, נאמנין לומר עד כאן תחום שבת, שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל). טור ושו״ע סי״א (אפילו עבד, אפילו שפחה, נאמנים לומר עד כאן תחום שבת).

[1528] רא״ש פ״ה ס״ח (אבל קטן לא מהימן, כדתנן בפרק שני דכתובות (כח, א) אלו נאמנין להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן, עד כאן היינו מהלכין בשבת, משמע דוקא כשהוא מעיד כשהוא גדול מה שראה בקטנותו, אבל בעודו קטן, לא מהימן). טור ושו״ע שם (אבל קטן, לא).

דיני נאמנות הקטן במילי דרבנן, יתבארו לקמן סי׳ תלב ס״י, וסי׳ תלז ס״ה.

[1529] משנה כתובות כח, א (ואלו נאמנין להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן, נאמן אדם לומר ... ועד כאן היינו באין בשבת). טור ושו״ע שם (אבל נאמן הגדול לומר זכור אני שעד כאן היינו באים בשבת כשהייתי קטן, וסומכין על עדותו).

ת מי שישב לו בדרך לנוח ולא ידע אם הוא בתחום אם לאו

ובו סעיף אחד

א מי שהיה בא בדרך ליכנס לעיר, וישב בדרך לנוח וחשכה לו ולא ידע שהוא בתחום העיר, ואחר כך מצא עצמו בתחומה, קנה שביתה בעיר ונכנס לתוכה בשבת ומהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה לכל רוח. ואע״פ שנתכוין לקנות שביתה במקומו, כיון שאילו היה יודע שהעיר בתוך תחומו לא היה

חפץ לקנות שביתה אלא עם בני העיר, הרי הוא כאלו קנה שביתה עמהם[1530].

אבל אם לא היה בדעתו כלל ליכנס לעיר זו, קנה שביתה במקומו, ומשם יש לו אלפיים אמה לכל רוח. ואם כלים אלפיים ממקום שביתתו בחצי העיר אינו מהלך בעיר יותר מחציה[1531], ואם כלים בסוף העיר כל העיר נחשבת לו כד' אמות[1532], כמו שיתבאר בסי' ת"ח[1533].

ואפילו אם מבעוד יום היה בדעתו ליכנס לעיר זו, ובין השמשות אמר בפירוש שביתתי במקומי, הרי עקר שביתתו מאנשי העיר וקנה שביתה במקומו[1534]:

[1530] משנה מה, א (מי שישב בדרך (לנוח שהיה עייף, ולא היה יודע שהוא בתחום העיר, וחשכה לו שם, רש"י), ועמד וראה הרי הוא סמוך לעיר (וכשעמד ראה שהוא סמוך לעיר ובתחומה, רש"י), [הואיל] ולא היתה כוונתו לכך לא יכנס (להיות כאנשי העיר, אלא ממקום שחשכה לו מודד אלפיים פסיעות בינוניות, ועד מקום שכלו יכנס, רש"י) דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר יכנס. אמר רבי יהודה, מעשה היה ונכנס רבי טרפון בלא מתכוין (שלא היה יודע כשחשכה לו שהוא בתחום העיר, ולא נתכוין להיות שביתתו בעיר אלא במקומו, רש"י)), וכרבי יהודה. טור ושו"ע (מי שהיה בא בדרך ליכנס לעיר וישב בדרך לנוח, וחשכה לו ולא ידע שהוא בתחום העיר, ואחר כך מצא עצמו בתחומה, קנה שביתה בעיר ונכנס לתוכה בשבת, ומהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה לכל רוח). לבוש (כיון שאילו היה יודע שהעיר תוך תחומו, לא היה קונה שביתה אלא עם בני העיר, הרי הוא כמי שקנה שביתה עמהם, ונכנס לתוכה בשבת ומהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה לכל רוח).

[1531] ב"י (ומדברי הרמב"ם והרב המגיד בפרק כ"ז נראה, דהכא במאי עסקינן בשהיתה דעתו לילך למדינה זו, ולפיכך קנה שביתה עם בני המדינה כמותן). רמב"ם הל' שבת פכ"ז ה"י (מפני שדעתו היתה להלך למדינה זו, ולפיכך קנה שביתה עם בני המדינה כמותן, שהרי נכנס עמהן בתחום). מ"מ שם ה"ט (שאע"פ שלא היה סבור להיות בתוך התחום ולקנות שביתה עם בני העיר, כיון שדעתו היה לילך לעיר, קנה שביתה עמהם). שו"ע (אבל אם לא היה דעתו ליכנס למדינה זו, קנה שביתה במקומו ומשם יש לו אלפיים אמה לכל רוח, ואם כלים אלפיים אמה ממקום שביתתו בחצי העיר, אינו מהלך בעיר יותר מחציה).

*

יש כמה אופנים בשובת מחוץ לעיר, שמהלך בעיר עד אלפיים ממקום שביתתו:
(א) שבת מחוץ לעיר, בתוך תחום העיר (ת).
(ב) שבת אמה אחת מחוץ לתחום העיר, מהלך עד ג' אמה בתוך העיר (תה, ג).
(ג) כשיש יותר מקמ"א ושליש בין שתי עיירות (שצח, יא).
(ד) שבת בבקעה והקיפוה נכרים מחיצות בשבת (תג).
(ה) שבת בספינה למטה מעשרה בתוך תחום העיר, ונכנסה לעיר (תד, ג).

[1532] רבי יהושע בן לוי ס, ב (היה מודד ובא וכלתה מדתו בחצי העיר, אין לו אלא חצי העיר, כלתה מדתו בסוף העיר, נעשית לו העיר כולה כד' אמות ומשלימין לו את השאר). מ"א ס"ק א (ואם כלתה מדתו בסוף העיר, כל העיר נחשב כד' אמות, כמ"ש רס"י ת"ח).

[1533] סעיף זה בשוע"ר לא הגיע לידינו. ובשו"ע שם ס"א (ואם היתה העיר מובלעת בתוך מדתו, תחשב העיר כולה כד' אמות, וישלים מדתו חוצה לה).

[1534] רשב"א מה, א (וכתב הראב"ד ז"ל דדוקא בשלא אמר בשפתיו תהא שביתתי במקומי, אבל אמר תהא שביתתי במקומי, הרי עקר בפיו שביתתו מן העיר וקנה כאן שביתה), ובעבודת הקדש שער ה ס"ה (במה דברים אמורים בשלא אמר שביתתי במקומי, אבל אמר שביתתי במקומי, כבר עקר שביתתו מן העיר בפיו וקנה כאן שביתה). מ"מ שם (וכן כתב הרשב"א ז"ל, אלא שאמר שאם היה נעור והוציא בשפתיו ואמר תהא שביתתי במקומו, הרי עקר שביתתו מאנשי העיר ויש לו ממקומו אלפיים אמה לכל רוח, וכן דעת הראב"ד ז"ל). רמ"א (והוא הדין אם היה בדעתו ליכנס לעיר ואמר שביתתי במקומי, נמי דינא הכי). מ"א ס"ק ב (כשהיה בדרך היה בדעתו ליכנס לעיר, ובין השמשות אמר שביתתי במקומי).

תא מי שישן בדרך וחשכה לו קונה אלפיים אמה לכל רוח

ובו ב' סעיפים

א כל אדם קונה שביתה במקום שקדש עליו היום, ויש לו משם אלפיים לכל רוח אף על פי שלא אמר

שביתתי במקומי, שכיון שאם היה רוצה היה אומר, הרי זה כמו שאמר[1535]. ואפילו מי שישן בדרך וחשכה לו, קנה שביתה במקומו אם הוא חוץ לתחום העיר, ויש לו משם אלפיים לכל רוח אע"פ שלא נתכוין לקנות שביתה כלל[1536], שהואיל ואם היה ניעור היה קונה, קונה גם כן כשהוא ישן[1537].

וכל חפציו כמוהו[1538]. אבל חפצי הפקר שאין להם בעלים שיוכלו להקנות להם שביתה, לא קנו שביתה מאליהם[1539], אלא הרי הם כרגלי הזוכה בהם תחלה, שיכול להוליכם למקום שילך הוא, ואפילו חוץ לתחום העיר אם עירב לשם[1540].

אבל חפצי הנכרי קונים שביתה במקומן, אף על פי שבעליהם לאו בני שביתה הם, שגזרו על חפצי הנכרי גזירה משום חפצי ישראל[1541]. ואם הוציאם הנכרי חוץ לתחום, אין להם אלא ד' אמות.

אלא שאם הביאם לעיר, דינם כמו שהוציאוהו נכרים חוץ לתחום ונתנוהו בעיר, שכל העיר נחשבת לו כד' אמות[1542], הואיל ויצא באונס, כמו שיתבאר בסי' ת"ה[1543]. והוא שתהא העיר מוקפת מחיצות[1544]

[1535] רבה לח, סע"ב (דאי בעי למימר מצי אמר, אע"ג דלא אמר כמאן דאמר דמי). מרדכי רמז תקג (וכל היכא דאמרינן במכילתין דאמר שביתתי במקומי, אומר ר"י דבלא אמירה שביתתי במקומי נמי קני, כדמוכח פרק בכל מערבין, אבל ניעור, כיון דאי בעי למימר מצי אמר, אף על גב דלא אמר כמאן דאמר דמי). טור ושו"ע סי' תט ס"ז (ואפילו לא אמר שביתתי במקומי, אלא החשיך שם ושתק, לא שנא מי שיוצא מביתו להחשיך על התחום ולא שנא מי שבא בדרך וחשכה לו, קונה אלפיים אמה בלא אמירה).

וראה גם לקמן סי' תד ס"ד (שכבר קנה כאן שביתה בשבת, הואיל ובשעת קנייתו שביתה כאן בשבת לא אמר כלום).

[1536] משנה מה, א (מי שישן בדרך ולא ידע שחשיכה, יש לו אלפיים אמה לכל רוח, דברי ר' יוחנן בן נורי. וחכמים אומרים אין לו אלא ארבע אמות). גמרא מו, א (אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יהושע בן לוי הלכה כרבי יוחנן בן נורי ... הלכה כדברי המיקל בעירוב). טור ושו"ע (מי שישן בדרך וחשכה לו, קנה שביתה במקומו, ויש לו אלפיים אמה לכל רוח).

והיינו דוקא אם הוא מחוץ לתחום העיר, אבל אם ישן בתוך תחום העיר, נתבארו דיניו לעיל סי' ת.

[1537] רבא שם מה, ב (היינו טעמא, הואיל וניעור קנה, ישן נמי קנה). טור ושו"ע (משום דהואיל ואם היה נעור היה קונה, ישן נמי קונה).

[1538] לבוש (ובכל מקום שהוא קונה שביתה, חפציו וכליו נמי קונה שביתה במקומן להוליכן אלפיים ממקום שביתתן). וכדלעיל סי' שצז ס"ג (כשם שאין אדם רשאי להלך בשבת ויום טוב אלא אלפיים אמה לכל רוח חוץ למקום שביתתו, כך כליו ובהמתו אין יכולים שום אדם להוליכם חוץ לאלפיים של בעליהם, מפני שקנו שביתה במקום שביתת בעליהם, אע"פ שלא היו שם כשקדש היום).

[1539] רבי יהושע בן לוי מו, א (הלכה כרבי יוחנן בן נורי ... הלכה כדברי המיקל בעירוב, ותרתי למה לי, אמר רבי זירא צריכי, דאי אשמעינן הלכה כר' יוחנן בן נורי הוה אמינא בין לקולא (כגון אדם ישן דאי לא קנה שביתה לא נפיק מד' אמות, רש"י) ובין לחומרא (כגון כלי הפקר, אי אמרת קונין שביתה אסור להוליכן למקום שעירב זה המוצאן, אלא אלפיים הוא דאית להו לכל רוח, רש"י)), קמ"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב), משא"כ כלי הפקר אינם קונים שביתה. טור ושו"ע (אבל חפצי הפקר אינם קונים שביתה).

וכן הוא לעיל סי' שצז סי"ד (שחפצי הפקר אינה קונים שביתה). לקמן סי' תב ס"א (חפצי הפקר שאינם קונים שביתה כלל), ושם נסמן (הערה 1330).

[1540] כדלעיל סי' שצז סי"ד (ובור של הפקר כרגלי הממלא ראשון, שאף שלא קנו המים שום שביתה בבין השמשות, שחפצי הפקר אינה קונים שביתה, מכל מקום כשבא זה ומילא וזכה במה שמילא מן ההפקר, הרי קנו אז שביתה כשביתתו).

[1541] ר' יוחנן מז, ב (חפצי נכרי קונין שביתה, גזירה בעלים דנכרי אטו בעלים דישראל ... הלכה כר' יוחנן). טור ושו"ע (אבל חפצי נכרי קונין שביתה במקומן, אף על פי שבעליהם לאו בני שביתה נינהו, גזירה חפצי נכרי אטו חפצי ישראל).

[1542] רבא שם (הנהו דכרי (אילים, רש"י) דאתו למברכתא (שם מקום, רש"י) ... אמר רבא ליזדבנו לבני מברכתא, דכולה מברכתא לדידהו כד' אמות דמיא), ופירש רש"י (כדתנן במתניתין הוליכוהו לעיר אחרת או נתנוהו בדיר וסהר כו' ... והוא הדין לעיר שיש לה מחיצות). טור ושו"ע (ואם הוציאן נכרי חוץ לתחומן והביאן לעיר, יכולים לטלטל בכולה, שכולה כארבע אמות).

וכן הוא לעיל סי' שכה סי"א (דבר שאין בו חשש צידה ומחובר, אלא שהובא מחוץ לתחום, אם הביאו הנכרי לעצמו או לנכרי אחר, מותר לישראל אפילו בו ביום). לקמן סי' תקטו סט"ו (הובא לצורך נכרי ... מותר לטלטל בהן גם כן מה שהובא מחוץ לתחום, דכל רשות שמותר לטלטל בו בשבת הרי כולו נחשב כד' אמות לענין יוצא חוץ לתחום כמ"ש בסי' ת"ה עי"ש).

לדירה[1545], שכל מקום שאינו מוקף לדירה אינו נחשב כד׳ אמות, כמו שנתבאר בסי׳ שצ״ו[1546].

(ואינו דומה לשבת בעיר שכולה נחשבת לו כד׳ אמות אע״פ שאינה מוקפת מחיצות כלל, לפי שאין מתחילין למדוד לו אלפיים אלא מבית החיצון, הואיל וכל בתי העיר מובלעים זה בתוך ע׳ ושיריים של זה, אבל מכל מקום אין כל העיר נחשבת לו כד׳ אמות ממש, אלא ביתו שקנה בו שביתה בלבד, ושאר הבתים הם מובלעים זה בתוך ע׳ אמה ושיריים של זה, ואין מתחילין המדידה מהם. אבל ליוצא חוץ לתחום, אין כל העיר נחשבת כד׳ אמות עד שתהא מוקפת מחיצות לדירה[1547]).

וסתם עיירות מוקפות לדירה, שבונים בתים תחלה ואחר כך מקיפים אותם, אבל סתם מבצרים אינן מוקפים לדירה[1548]:

ב ולכן יש ליזהר שישראל שהשאיל כליו לנכרי והחזירם לו בשבת, שלא לטלטלם בעיר חוץ לד׳ אמות מהמקום שהניחם שם הנכרי, אם אין העיר מוקפת מחיצות[1549], כגון אם טלטלם אחד ב׳ אמות לא

דברי שלום

[1543] סעיף ו (הוציאוהו נכרים חוץ לתחום ונתנוהו הם בעיר המוקפת לדירה ... מהלך את כולו, שכולו נחשב לו כד׳ אמות, הואיל ומוקף מחיצות לדירה, אף על פי שלא שבת באוירו, כיון שהוא אנוס).

[1544] רש״י שם (והוא הדין לעיר שיש לה מחיצות).

[1545] תוס׳ שם ד״ה דכולה (ואומר ר״י דבעי נמי דתהוי מוקפת לדירה, דלא עדיף משבת באויר מחיצות שיש לו אלפיים אמה לכל רוח, אפילו הכי לא חשיב לגביה כארבע אמות בהיקף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, כדאמר בשבת בתל ונקע). רא״ש פ״ד ס״י (ונראה דבעי נמי היקף לדירה פתח ולבסוף הוקף, דלא עדיף משובת באויר מחיצות דלא חשיבא לגביה כד׳ אמות אם הוא יותר מבית סאתים, כדאמר לעיל בפ״ק (טו, א) דשבת בתל והוא מד׳ אמות ועד סאתים מהלך את כולו וחוצה לו אלפיים אמה, ודוקא בית סאתים אבל טפי לא, הואיל ולא הוקף לדירה). טור ושו״ע (ובלבד שתהא מוקפת לדירה).

[1546] סעיף א (או אפילו אינו מוקף לדירה אלא שאין בו יותר מבית סאתים. אבל אם יש בו יותר מבית סאתים, כשם שאין מחיצותיה מועילות שיהא מותר לטלטל בכולו, כך אינן מועילות שיהא כולו נחשב כד׳ אמות לענין תחומין), ושם נסמן (הערה 1279).

[1547] תוס׳ שם (ואע״ג דגבי נותן עירובו באילן (לב, ב) פריך, חוץ לעיבורה של עיר נמי, כיון דאמר רבא הנותן עירובו יש לו ד׳ אמות וכו׳, משמע דתוך עיבורה של עיר נמי הוי טעמא לפי שנעשית לו כל העיר ועיבורה כארבע אמות, אף על פי שאין שם מחיצה. הני מילי לשובת שם, או נותן שם עירובו, שיש לו אלפיים אמה לכל רוח, ונחשב הכל כד׳ אמות אפילו חוץ למחיצות כיון שהוא בעיבורה של עיר, אבל בבא מחוץ לתחום, אינו נחשב כד׳ אמות בלא היקף מחיצות). רא״ש שם (ואף על גב דגבי נותן עירובו בתוך עיבורה של עיר אמרינן לעיל בפרק בכל מערבין (לב, ב) אפילו למעלה מעשרה עירובו עירוב, משום דמתא כמאן דמליא דמיא, ופריך עלה חוץ לעיבורה נמי, כיון דאמר רבא הנותן עירובו יש לו ד׳ אמות הוה ליה רשות היחיד ורשות היחיד עולה עד לרקיע, משמע דבתוך עיבורה נמי הוי טעמא לפי שחשובה כל העיר עם עיבורה כד׳ אמות, אף על פי שאין כאן מחיצות. ויש לומר דהני מילי לשובת שם, או נותן עירובו בו, שיש לו אלפיים אמה לכל רוח, ובמקום שנותן עירובו נחשב הכל כד׳ אמות אפילו מה שהוא חוץ למחיצות, לענין זה דחשיב הוא ועירובו במקום אחד אפילו נתנו באילן למעלה מעשרה, אבל למובא מחוץ לתחום, אין חשוב כד׳ אמות להלך את כולו בלא היקף מחיצות).

והיינו שעיר שאינה מוקפת מחיצות אינה נחשבת כד׳ אמות ״ממש״; אף שנחשבת כד׳ אמות למי ששבת בה, כאמור כאן ״שכולה נחשבת לו כד׳ אמות, אע״פ שאינה מוקפת מחיצות כלל״, ולעיל סי׳ שצו ס״ד (השובת בעיר, כל העיר נחשבת כד׳ אמות, אע״פ שאינה מוקפת מחיצות כהלכתן), ושם נסמן (הערה 1303).

וראה אבני דרך (יעקובוביץ), תחומין ע׳ ה.

[1548] מהר״ם מרוטנבורג בפסקי עירובין סי׳ קה (וסתם עיירות הם מוקפות לדירה, אבל מבצרים, סתמייהו הוקפו ולבסוף ישבו). רא״ש שם (וכתב רבינו מאיר ז״ל דסתם עיירות מוקפות לדירה הם, דאין דרך להקיף מחיצה עד שיבנו הבתים תחלה, אבל מבצרים, סתמייהו הוקפו ולבסוף ישבו). טור ושו״ע (וסתם עיירות מוקפות לדירה, שבונים בתים תחלה ואחר כך מקיפים אותם, אבל סתם מבצרים אינם מוקפים).

וכן הוא לעיל סי׳ שצא ס״א (וסתם עיירות מוקפות לדירה, שבונין בתים תחלה ואחר כך מקיפים אותם, אבל סתם מבצרים (שקורין שלא״ס), אינן מוקפים לדירה).

[1549] אור זרוע ח״ב סי׳ קנא (הלכך אם באו חפצי עכו״ם מחוץ לתחום אין להם אלא ד׳ אמות. והשואל כלי מן העכו״ם, או השאיל לו כלי שקנה שביתה אצל העכו״ם והחזירו לישראל בעליו, ועירב בעליו למזרח או למערב, אין יכול להוציאו מאלפיים שלו), בנוסח שהובא בד״מ ס״ק ב (ובאור זרוע כתב, דיש ליזהר ישראל שהשאיל כליו לגוי והחזירם לו בשבת, אין לטלטלם אלא בד׳ אמות, משום דקנו שביתה אצל הגוי, ולכן אינן כרגלי בעליהם ישראל). רמ״א (ולכן יש

יטלטלם השני יותר מב׳ אמות[1550].

אבל אם הניחם בחצר, מותר לטלטלם בכולה, שכולה כד׳ אמות. וכן מבואות שלנו המתוקנים בצורת פתח נקראים מוקפים לדירה, שהרי בונים בתים תחלה ואחר כך עושים צורת פתח[1551] (והוא הדין אם מתוקנים בלחי או קורה שהם כד׳ אמות לענין יוצא חוץ לתחום כמו שהם כד׳ אמות לענין טלטול שמותר לטלטל בכולם[1552]):

דברי שלום

ליזהר ישראל שהשאיל כליו לנכרי והחזירן בשבת, שלא לטלטלן חוץ מד׳ אמות, אם אין העיר מוקף מחיצה, שהרי הכלים קנו שביתה אצל נכרי).

[1550] מ״א סי׳ שכה ס״ק יט (ובשבת נמי יש לומר, דבמקום שהניחן העכו״ם אסור להוציאן חוץ לד׳ אמות, דאף אם הוליכן אחד ג׳ אמות, אסור השני להוציאן אחר כך יותר מאמה אחת).

וכן הוא לעיל סי׳ שכה סי״א (דהיינו שאם טלטלו אחד ב׳ אמות, לא יטלטלנו הב׳ יותר מב׳ אמות, כמו שיתבאר בסי׳ ת״א, בכל דבר שהוציאו נכרי חוץ לתחום)

והיינו שהוא עצמו אסור לו לטלטלו בשבת חוץ לד׳ אמות בכרמלית (אף בתוך התחום). אלא שבזה יכול לטלטל ב׳ אמות וחברו עוד יותר מב׳ אמות, כדלעיל סי׳ שמט ס״ד (מותר לו לאדם לעקור חפץ מרשות הרבים וליתנו לחבירו שאצלו בתוך ד׳ אמותיו, וחבירו יתננו לחבירו שאצלו, אף על פי שהחפץ הולך כמה מילין ברשות הרבים, כיון שכל אחד אינו מעביר ד׳ אמות). משא״כ כאן מחוץ לתחום, אסור אף לחברו להוציאו מחוץ לד׳ אמות.

[1551] רש״ל בים של שלמה ביצה פ״ג ס״ט (דוקא בתוך ד׳ אמות אם הוא בשדה, או שהובא בתוך חומת העיר, דחשבינן כולה כד׳ אמות, וכל שכן בחצר). ט״ז ס״ק ב (הנה לא מצא איסור רק בשדה, ולא בחצר, וזה המבוי שהותרה בצורת הפתח, כחצר אחת דמי. כן נראה לענ״ד ברור). מ״א ס״ק א (ויושבי פרזים שתקנו המבואות כדינן בצורת הפתח, חשיבי מוקף לדירה, שהרי בונין בתים בתחלה ואחר כך עושין צורת הפתח, כמ״ש סי׳ שנ״ח ס״ב). והוא כדלעיל שם ס״ז-ח (אם היה מוקף כבר כולו שלא לדירה ... ועשה שם צורת הפתח לדירה מועיל). סי׳ שסג סמ״ג (כתלי החצרות לא נעשו בשביל שיהיו המבואות מוקפים לדירה ... צורת פתח, שהיא מועלת לעשות על ידה מוקף לדירה).

[1552] עי׳ גמרא כד ע״ב (ליעביד לחי אפיתחא דשביל של כרמים, דמגו דמהניא לשביל של כרמים מהני נמי לרחבה), ופרש״י (להיות לה היקף לדירה). מאמר מרדכי ס״ק ב (אם הביאם העכו״ם לתוך מבוי המתוקן כדינו בלחי או קורה וצורת הפתח, שמותר לטלטל בתוכו, כלים הללו נמי שרו, דכולו כד׳ אמות, כמ״ש הט״ז ומ״א).

וכן הוא לעיל סי׳ שסה ס״ה (ועל ידי לחי זה נעשית הרחבה מוקפת לדירה). וראה מראי מקומות וציונים.

תב דין חריץ מים שבין ב׳ תחומין

ובו ב׳ סעיפים

א חריץ מלא מים[1553] מכונסים[1554] שהוא בין ב׳ תחומי שבת, מקצתו בתחום עיר זו ומקצתו בתחום עיר אחרת, שתי העיירות אסורות למלאות ממנו, אע״פ שכל אחד ממלא מתוך תחומו, לפי שכל מה שהוא בתחום העיר אינו קונה שביתה במקומו להיות לו משם אלפיים לכל רוח, אלא אחר העיר הוא נגרר וקונה שביתה בעיר, ואם הוא בסוף תחומה אין יכול לזוז משם ולחוץ[1555], ואם כן מים אלו, חציים קנו שביתה בעיר זו וחציים בזו והם מתערבים אלו באלו. ואין דין מים אלו כדין חפצי הפקר שאינם קונים

[1553] ברייתא שם מז, סע״ב (חרם שבין תחומי שבת, צריך מחיצה של ברזל להפסיקו). לפירוש רבינו חננאל שם (חרס, פירוש כמו חריץ שבין שני תחומי שבת מלא מים, צריך מחיצה של ברזל להתיר המים, חציין לתחום זה וחציין לתחום זה). הובא בתוס׳ שם ד״ה חרם (פר״ח חרם לשון חריץ). טור ושו״ע (חריץ מלא מים מכונסים שהוא בין שני תחומי שבת, מקצתו בתחום עיר זה ומקצתו בתחום עיר אחרת, שתי העיירות אסורות למלאות ממנו אפילו בתוך תחומם, שהמים שבתוך התחום קונים שביתת העיר ומתערבים אלו עם אלו, וצריך לעשות מחיצה בסוף התחומין להפסיקן).

[1554] גמרא שם מח, א (תניא נהרות המושכין ומעיינות הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם. ודלמא במכונסין). טור ושו״ע (חריץ מלא מים מכונסים).

משא״כ אם ״המים מושכים או נובעים״, כדלקמן סוף הסעיף.

[1555] רש״י שם ד״ה צריך (שלא יעברו מים של תחום זה לתוך תחום זה, דכל מה שבתוך תחום העיר אין קונה שביתה במקומו להיות לו ממקומו אלפיים אמה לכל רוח, אלא בתר העיר גריר, ואם הוא בסוף התחום, אין יכול לזוז משם ולחוץ).

שביתה כלל[1556], לפי שכיון שהם סמוכים לעיר דעת אנשי העיר עליהם[1557], והרי הם כגשמים הסמוכים לעיר שהם כרגלי אנשי העיר, כמו שנתבאר בסי׳ שצ״ז[1558], ואין בני תחום זה יכולים למלאות מתוך תחומן מפני עירוב מים של תחום אחר[1559].

וצריך לעשות מחיצה גבוה י׳ טפחים בסוף התחומין שבחריץ להבדיל בין מים למים[1560]. ואפילו היא של קנים סמוכים זה לזה[1561] פחות מג׳ טפחים[1562], שהמים מעורבים בין קנה לחבירו, ואפילו היא תלויה שאינה מגעת עד קרקעית החריץ שהמים מעורבים מתחתיה, אין בכך כלום, שקל הוא שהקילו במים[1563] שאין צריך רק שיהיו נראים כמובדלים, כמו שנתבאר בסי׳ שנ״ה[1564] ושע״ו[1565].

ואם המים מושכים או נובעים, אין צריך שום תיקון, שאינם קונים שביתה כלל, והרי הם כרגלי הממלא ראשון[1566], כמו שנתבאר בסי׳ שצ״ז[1567]:

ב בור של תבן העומד בין שני תחומין, אלו מאכילין מכאן ואלו מאכילין מכאן, ואין חוששין שמא אלו יקחו מתחום של אלו[1568]:

[1556] כדלעיל סי׳ תא ס״א (חפצי הפקר שאין להם בעלים שיוכלו להקנות להם שביתה, לא קנו שביתה מאליהם).

[1557] הרב רבינו יהונתן יג, א ד״ה תני רבי חייא (דכיון שהם סמוכין לעיר, דעת בני העיר עליהם, והרי הן כרגלי אנשי העיר. וכיון שהחריץ בין שתי העיירות, דעת אלו עליהן ודעת אלו עליהן, נמצא שחצי החריץ הוא לאנשי עיר אחת וחצי הב׳ הוא לאנשי עיר אחרת, ולפיכך צריך שיזהר כל אחד ואחד מבני העיירות שלא יקח מהמים של עיר אחרת). ב״י (ואם תאמר הא איפסיקא הלכתא בפרק מי שהוציאוהו (מו, א) כמאן דאמר נכסי הפקר אינם קונים שביתה במקומן, ואם כן מחיצה זו למה. יש לומר דשאני הכא שמים אלו כיון דסמוכים לעיר הם דעת בני העיר עליהם, ומשום הכי הרי הן כרגלי אנשי אותה העיר, וכיון שחריץ זה בין שתי עיירות דעת אלו ואלו עליהם, נמצא שחצי החריץ הוא לאנשי עיר אחת והחצי השני לאנשי עיר אחרת, ולפיכך צריך שיזהר כל אחד ואחד מבני העיירות שלא יקח מהמים של עיר אחרת, ומשום הכי בעי מחיצה). מ״א ס״ק א (כיון שסמוכין לעיר דעת אנשי העיר עליהם, ולא הוי כחפצי הפקר (ב״י והר״ר יונתן)).

[1558] סעיף יז (גשמים היורדים ביום טוב בתוך תחום העיר, הם כרגלי אנשי אותה העיר).
וגם כאן מיירי ביום טוב, שהרי בשבת אסור להביא המים מהחריץ שבסוף תחום שבת אל העיר.

[1559] רש״י שם (מפני עירוב מים של תחום האחר).

[1560] ברייתא שם (צריך מחיצה של ברזל להפסיקו), ופרש״י (סתם מחיצה י׳ טפחים).

[1561] גמרא מח, א (מאי שנא קנים דלא, דעיילי בהו מיא, של ברזל נמי עיילי בהו מיא ... אין מחיצה תלויה מתרת אלא במים), ופרש״י (וכי היכי דמחיצה תלויה מהניא, מחיצת הקנים נמי מהניא, דמה לי מיערבי מיא מתתאי מה לי מיערבי בין קנה לחברו). טור ושו״ע (ואפילו היא תלויה שאינה מגעת לקרקע החריץ, ושל קנים בעלמא, סגי).

[1562] כדלעיל סי׳ שסב ס״י (ובלבד שלא יהיה בין חבל לחבירו או בין קנה לחבירו ג׳ טפחים. וכל אויר שהוא פחות מג׳ טפחים נחשב כסתום לגמרי).

[1563] גמרא שם (משום דקל הוא שהקילו חכמים במים). ט״ז ס״ק ב (דבמים הקילו דאפילו מחיצה תלויה מתרת).

[1564] ס״א (אלא אם כן עשה לה מחיצה גבוהה י׳ טפחים כל סביבה ... שאז מותר משום גוד אחית, דהיינו שאנו רואים המחיצות שסביבה כאלו נמשכו למטה עד התהום, ונמצאו המים שתחתיה מוקפים מחיצות ורשות היחיד הם), וס״י (קל הוא שהקילו חכמים במים לומר גוד אחית), וסי׳ שנו ס״א (ואע״פ שאעפ״כ הם מחוברים תחת המחיצה או על גבה, אין בכך כלום, שהקילו חכמים במים להיות מחיצה תלויה מועלת בהם משום גוד אחית).

[1565] סעיף א (שבמחיצה זו אומרים גוד אחית למטה עד קרקעית הבור, כמו שנתבאר בסימן שנ״ה, הואיל ויש בה היכר וזכרון, שלא יבואו לטלטל מחצר לחצר במקום אחר שלא במקום מילוי מים, שבמים בלבד הקילו לומר גוד אחית).

[1566] ברייתא וגמרא שם (דתניא נהרות המושכין ומעיינות הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם. ודלמא במכונסין). טור ושו״ע (ואם המים מושכים, אין צריך שום תיקון, שאינם קונים שביתה, והרי הם כרגלי הממלא).

[1567] סעיף טו (וכל זה במים מכונסים, שהם קווים ועומדים כגון מי גשמים, אבל נהרות המושכים, אף על פי שאינם נובעים, הואיל והם נדים ונעים לא קנו שביתה, אפילו הם של יחיד. וכן מעיינות הנובעים, ואע״פ שאין יוצאין ממקום נביעתם לימשך להלאה, הואיל ואינם נחים לא קנו שביתה, אפילו הם של יחיד, ולפיכך הם כרגלי הממלא ראשון, שאז קנו שביתה כשביתתו, כיון שנפסקו אז ממקום נביעותם או ממקום הילוכם).

[1568] ברייתא עט, א (וכן אתה אומר בגוב של תבן שבין ב׳ תחומי שבת), ופרש״י (בור רחב להכניס בו תבן, ואם בין שני תחומין הוא חציו בתחום עיר זו וחציו בתחום עיר זו, אלו נוטלין ואוכלין מתוך תחומן ביום טוב, וכן אלו, ואין חוששין שמא אלו יקחו מן התחום השני). גמרא שם עט, ב (מהו דתימא ליגזור דלמא אתי לאיחלופי, קמ״ל). רמ״א

דברי שלום

(ובור של תבן העומדת בין שני תחומין, אלו מאכילין מכאן ואלו מאכילין מכאן, ואין חוששין שמא יקח אחד מחלק חבירו).
וראה לעיל סי׳ שעב סכ״ב.

תג דין בקעה שהקיפוה נכרים

ובו סעיף אחד

א שבת בבקעה והקיפוה נכרים בשבת מחיצות לדירה, אע״פ שהיא רשות היחיד גמורה לענין טלטול, שכל מחיצה הנעשית בשבת בשוגג שמה מחיצה[1569], וכל שכן כשנעשית על ידי נכרים[1570], אעפ״כ אם היא יתירה מאלפיים אינו יכול להלך בה אלא עד אלפיים ממקום ששבת בו, שאין מחיצות אלו מועילות לעשות כל ההיקף שבתוכן כד׳ אמות, הואיל ולא שבת באויר מחיצות אלו ולא קנה בהן שביתה, שכשקדש עליו היום לא היה כאן מחיצות, ולא קנה אז שביתה אלא עד אלפיים[1571].

ואינו דומה למי שהוציאוהו נכרים חוץ לתחום, שאין לו אלא ד׳ אמות[1572].

ומותר לטלטל בכולה על ידי זריקה, שיכול לזרוק אפילו לחוץ לאלפיים[1573].

ובתוך אלפיים, דעת ר״י בתוספות שם[1574] שאין לטלטל אלא בד׳ אמות, דלענין טלטול כי אורחיה

[1569] כדלעיל סי׳ שסב ס״ה (מחיצה שנעשית בשבת בשוגג, כשרה לכל דבר).

[1570] ראה גם לעיל סי׳ שפא ס״ה (ב׳ בתים בב׳ צידי רשות הרבים והקיפום נכרים מחיצה בשבת).

[1571] רב נחמן אמר שמואל מב, א (שבת בבקעה (יש לו ממקומו אלפיים אמה לכל רוח, רש״י), והקיפוה נכרים מחיצה בשבת (ולדירה, כגון שהקיפוה לדור בתוכה, דאי לאו הכי ביותר מבית סאתים לא משתריא לטלטולי בה אלא ד׳ אמות, רש״י), מהלך אלפיים אמה (דלא מהני ליה הנך מחיצות להיותה לו כד׳ אמות, דכי אמרינן כל הבית כולו כד׳ אמות, היכא דשבת באויר מחיצות מבעוד יום, אבל הכא, דבשעת שביתה לא הוו מחיצות, לא, רש״י)). טור ושו״ע (שבת בבקעה והקיפוה נכרים בשבת מחיצות לדירה, אינו הולך בה אלא אלפיים אמה, שאינה כולה כד׳ אמות, כיון שלא שבת באויר המחיצות).

ואם כן דינו כמי שקנה שביתה מחוץ לעיר, שנתבאר לעיל סי׳ ת (ואם כלים אלפיים ממקום שביתתו בחצי העיר, אינו מהלך בעיר יותר מחציה), ושם נסמן (הערה 1531).

[1572] ולכן הקילו חכמים, שאם הכניסוהו לעיר אחרת, תהי׳ לו כל העיר כד׳ אמות. משא״כ כאן שיש לו אלפיים אמה, לא הקילו חכמים שכל העיר תהי׳ לו כד׳ אמות.

עיין ברש״י דף מ״ב ע״א ד״ה מהלך בה אלפים, מילתא בטעמא (ואפילו לרבן גמליאל דאמר בהוציאוהו נכרים ונתנוהו בדיר או בסהר, דאע״ג דלא שבת באויר מחיצות נעשית לו כארבע אמות, ומהלך את כולה. התם הוא דמי שהוציאוהו נכרים אין לו אלא ארבע אמות, הקילו חכמים אצלו להיות לו היקף מחיצות כארבע אמות, אבל הקונה שביתה, שיש לו אלפיים אמה, לא הקילו חכמים אצלו להיות לו היקף מחיצות כארבע אמות אלא אם כן שבת באוירן). מ״א ס״ק א (ובסימן ת״ה ס״ו דמהלך כולה, אף על פי שלא שבת, התם אקילו גביה, כיון דאין לו אלא ד׳ אמות, משא״כ כאן דיש לו אלפיים בלאו הכי (רש״י)).

והוא כדלקמן סי׳ תה סוף ס״ו (הוציאוהו נכרים חוץ לתחום ונתנוהו הם בעיר המוקפת לדירה או בדיר או בסהר ... מהלך את כולו, שכולו נחשב לו כד׳ אמות, הואיל ומוקף מחיצות לדירה, אף על פי שלא שבת באוירו, כיון שהוא אנוס).

[1573] רב נחמן אמר שמואל שם (ומטלטל בכולה על ידי זריקה), ופרש״י (אפילו חוץ לאלפיים, שאין לו רשות להלך, מותר לטלטל על ידי זריקה, כלומר מותר לזרוק שם, דקיימא לן מחיצה העשוייה בשבת שמה מחיצה. וממילא שמעינן דבתוך אלפיים מטלטל כדרכו, דהא מחיצות נינהו). טור ושו״ע (ומטלטל בכולה על ידי זריקה, שיכול לזרוק אפילו חוץ לאלפיים, שהרי רשות היחיד גמור הוא כיון שהוקף לדירה).

והיינו חפצים של אדם שיש לו תחום אחר, כמבואר במ״א ס״ק ב (דוקא בחפצים של אדם שיש לו תחום אחר, דאם לא כן, הרי אסור להוליכה חוץ לתחום, כמ״ש סי׳ שצ״ז ס״ג). והוא כדלעיל שם (כשם שאין אדם רשאי להלך בשבת ויום טוב אלא אלפיים אמה לכל רוח חוץ למקום שביתתו, כך כליו ובהמתו אין יכולים שום אדם להוליכם חוץ לאלפיים של בעליהם, מפני שקנו שביתה במקום שביתת בעליהם).

[1574] ד״ה ומטלטל (נראה לר״י דאף תוך אלפיים מטלטל על ידי זריקה, אבל כי אורחיה אינו מטלטל אלא ארבע אמות, דלענין טלטול כי אורחיה נפרצה למקום האסור לה). הגהות אשרי פ״ד ס״ב (וטלטול כי אורחיה אסור אפילו תוך

חשבינן כנפרצה למקום האסור לה. ודעת הט"ז[1575] שאין זה דומה לנפרצה למקום האסור, כיון שאין איסור בטלטול חוץ לאלפיים אלא מחמת שאינו יכול לילך לשם ולטלטל, אבל הטלטול בעצמו אין בו איסור, שהרי רשות היחיד גמורה היא, ולכן אינו אוסר את מקום הפרוץ לו שיכול לילך בו, ולכן מותר גם לטלטל, כיון שאם היה יכול לילך חוץ לאלפיים היה גם כן מותר לטלטל משם. ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי סופרים:

דברי שלום

אלפיים, דפרוץ הוא במלואו למקום האסור לו לענין טלטול, מהרי"ח). רמ"א (אבל לטלטל ממש חוץ לארבע אמות, אסור אפילו תוך אלפיים). מ"א ס"ק ג (דכיון דאי אפשר לו לטלטל חוץ לאלפיים, בתוך אלפיים נמי אסור, דנפרצה במילואה למקום האסור).

[1575] ס"ק ב (ברש"י כתוב ... וממילא שמעינן דבתוך אלפיים מטלטל כדרכו, והא מחיצות נינהו עכ"ל. והתוס' כתבו וז"ל נראה לר"י דאף תוך אלפיים מטלטל על ידי זריקה, אבל כי אורחיה אינו מטלטל אלא ארבע אמות, דלענין טלטול כי אורחיה נפרצה למקום האסור לה עכ"ל. ואני איני כדאי להכריע, מכל מקום נראה לי דהדין עם רש"י, דלא מקרי למקום האסור לה אלא אם אסור שם מצד עצמו של זה הדבר). וכן הובא בהגהות אשרי שם (ובאור זרוע פסק דשרי תוך אלפיים).

וכעין ב' דעות אלו, הוא גם לעיל סי' שנח סי"ז (אסור לטלטל מקרפף זה לבית ומבית לתוכו, שהרי במקום הזרוע שבו נתבטלה הדירה, ודינו כקרפף שלא הוקף לדירה שאין מטלטלין ממנו לבית כמו שנתבאר למעלה, ואם כן גם בהמותר שלא נזרע אסור, שהרי אין מחיצה מפסקת ביניהם והם פרוצים זה לזה במילואם. ויש מתירין בהמותר שלא נזרע, שלא אמרו פרצה במילואה אוסרת אלא כשנפרצה למקום האסור מצד עצמו, כגון כרמלית גמורה, אבל כאן שמקום הזרוע האסור אין איסורו אלא מחמת הבית, אינו אוסר על השאר שלא נזרע, אף על פי שהוא פרוץ לו במילואו. ויש להחמיר כסברא הראשונה), ובהגהה שם (שבהערה קיד). וכן בסי' שפח (וכלים ששבתו בביתו והוציאם למבוי שאינו משותף, או לחצר שאינה מעורבת, בדרך מלבוש או באיסור, מותר לטלטלם שם ביותר מד' אמות. אבל אסור לטלטלם מחצר למבוי או להיפך), ובהגהה שם (שבהערה 1082).

ובטעמי החילוקים שביניהם, ראה דברי נחמיה נט, ד.

תד דין אם יש תחומין למעלה מעשרה טפחים

ובו ד' סעיפים

א המהלך חוץ לתחום למעלה מי' טפחים[1576], כגון שקפץ על גבי עמודים שגבוהים י' טפחים ואין בכל אחד מהם ד' טפחים על ד' טפחים[1577], או אפילו עמוד אחד גבוה ואין בו ד' טפחים על ד' טפחים, שעומד מקצתו בתוך התחום ומקצתו חוץ לתחום ומהלך על גבו משפתו אל שפתו[1578], הרי זה ספק אם יש תחומין למעלה מי' טפחים או לאו, מפני שאפשר שהילוך גבוה י' טפחים אינו נקרא הילוך.

אבל עמוד שיש בו ד' טפחים על ד' טפחים, כיון שנוח תשמיש הליכתו, אין בו ספק שהילוך גמור הוא, והרי זה כמהלך בארץ, שרואין את העמוד כאלו הוא מגוף הארץ שהיא עבה כאן ובולטת כמו עמוד[1579].

[1576] רב חנניא מג, א (בעי רב חנניא יש תחומין למעלה מעשרה, או אין תחומין למעלה מעשרה ... האי תנא ספוקי מספקא ליה אי יש תחומין או אין תחומין). רמב"ם הל' שבת פכ"ז ה"ג. שו"ע (המהלך חוץ לתחום למעלה מעשרה טפחים ... הרי זה ספק אם יש תחומין למעלה מעשרה או לאו).

[1577] גמרא שם (כי תיבעי לך, בעמוד גבוה עשרה ואינו רחב ארבעה) לפירוש רמב"ם שם ושו"ע (כגון שקפץ על גבי עמודים שגבוהים עשרה, ואין בכל אחד מהם ארבעה טפחים על ארבעה טפחים).

[1578] גמרא שם (כי תיבעי לך, בעמוד גבוה עשרה ואינו רחב ארבעה) לפירוש רש"י (ונכנס ראשו אחד לתוך התחום). טור (עמוד שהוא בסוף התחום ומקצתו חוץ לתחום וגבוה י'). אליה זוטא ס"ק א (והוא הדין בעמוד אחד שהוא בסוף התחום ומקצתו תוך לתחום).

[1579] גמרא שם (עמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה לא תיבעי לך, דארעא סמיכתא היא), ופרש"י (ולא יעלה על ראשו שבתוך התחום ויצא לראשו אחר, דהא חזי להילוך והילוך מעליא הוא). רמב"ם שם (אם הלך על מקום שיש בו ארבעה על ארבעה הרי זה כמהלך על הארץ). ט"ז ס"ק א (דאי היה ד' טפחים, היה ניחא להילוך שם, פשיטא דאיסור תחומין נוהג שם).

אבל פחות מד׳ טפחים, כיון שאינו נוח להלך בו, הרי זה כמהלך באויר ויש בו ספק[1580].

וכן המהלך בקפיצה על ידי שם למעלה מי׳ טפחים[1581]. וכן ספינה ההולכת למעלה מי׳ טפחים מקרקעית המים, דומה לקפיצה באויר, כיון שאינה נחה בהליכתה על הארץ כמו שנח אדם ההולך ברגליו[1582]:

ב וספק זה אין הולכין בו להחמיר אלא בשל תורה[1583], כגון מתוך י״ב מיל לחוץ לי״ב מיל, לדברי האומרים שתחום י״ב מיל הוא מן התורה[1584].

והוא שיהיו כל הי״ב מיל רשות הרבים גמורה מן התורה, ע״ד שנתבאר בסי׳ שמ״ה[1585], כדי שיהיו דומים לדגלי מדבר שהיו רשות הרבים גמורה, שמשם למדו איסור התחומים מן התורה, כמו שנתבאר בסי׳ שצ״ו[1586]. אבל אם חסר אחד מתנאי רשות הרבים, בענין שמן התורה מותר לטלטל בכולו, אין צריך לומר שמותר להלך בכולו[1587].

וכבר נתבאר בסי׳ שמ״ה שנהגו כהאומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה[1588]:

ג אבל כשספק זה הוא בשל דבריהם הולכין בו להקל. והואיל ואין בימים ובנהרות איסור תחומין של תורה לדברי הכל אפילו ביותר מי״ב מיל, לפי שאינן דומים לדגלי מדבר[1589]. לפיכך מי שבא בספינה

דברי שלום

וכן אם רוכב על החמור או יושב בקרון ורגליו למעלה מי׳ נתבאר לעיל סי׳ רסו ס״ז (כיון שהוא יושב במקום שנוח תשמישו, דהיינו על גבי החמור שהוא מקום נוח לתשמיש ישיבה, ורגלי החמור נוגעים בארץ, הרי זה דומה להולך בקרון, שאע״פ שגבוה י׳ טפחים, מכל מקום אם יש בו ד׳ על ד׳ יש בו משום תחומין).

1580 רש״י שם (ואין רחב ד׳, דלא ניחא תשמישתיה). לבוש (דחשוב כאויר, משום דלא ניחא תשמישתייהו). ט״ז שם (באין שם ד׳ טפחים ולא ניחא הילוך שם, מספקא לן).

1581 **גמרא שם** (דקאזיל בקפיצה), ופרש״י (בשם, מי הוי הילוך אי לא). טור ולבוש (כגון הרוצה להלך חוץ לתחום באויר למעלה מי׳ בקפיצת הדרך, על ידי שם).

1582 גמרא שם (בספינה), ופירש **רש״י** (סתם ספינה למעלה מעשרה מהלכת, ואינה נחה, ודמי לקפיצה באויר).

והיינו הילוך הספינה במים; אבל הילוך האדם בתוך הספינה, יתבאר לקמן סי׳ תה ס״ז (הילוך הוא, כמו המהלך בארץ), ושם נסמן (הערה 1660).

ואם הספינה משוקעת במים עד שתחת שוליה אין י׳ טפחים, והוא יושב למעלה מי׳ טפחים, הובאו ב׳ דעות לעיל סי׳ רמח ס״ג, ובקו״א שם ס״ק ב.

1583 **רמב״ם בתשובה** סי׳ שח (השורש המוסכם עליו, והוא אמרם ז״ל ספיקא דרבנן לקולא, ודאורייתא לחומרא, ואמרם ז״ל תחומין דרבנן). מ״מ הל׳ שבת פכ״ז ה״ג (ובתשובה ביאר שכל מה שיהיה מן התחומין מן התורה ספיקו להחמיר, ומה שהוא מדבריהם ספיקו להקל, כמו שאמרו ספיקא דאורייתא לחומרא וספיקא דרבנן לקולא). שו״ע (ומה שיהיה בדרבנן, יהיה ספיקו להקל).

1584 רמ״א (מיהו אם היה הולך בדרך זה, או על ידי קפיצת שם, מתוך י״ב מיל חוץ לי״ב מיל, אזלינן לחומרא למאן דאמר תחומין י״ב מיל הוי דאורייתא).

1585 סעיף יא.

1586 סעיף א (שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי, יש אומרים שזו אזהרה ליוצא חוץ לתחום. ושיעור תחום של תורה הוא י״ב מיל, כשיעור מחנה ישראל שהיתה י״ב מיל על י״ב מיל), ושם נסמן (הערה 1258).

1587 כדלקמן בסמוך לענין ימים ונהרות, ושם נסמן.

1588 סי״א (ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום כדגלי מדבר אינו רשות הרבים אלא כרמלית. ועל פי דבריהם נתפשט המנהג במדינות אלו להקל ולומר שאין לנו עכשיו רשות הרבים גמורה).

1589 **רמב״ם בתשובות** (בלאו) סי׳ שח (אויר הים, רוצה לומר אויר כרמלית, לא יתלה בו איסור תחומין למעלה מעשרה ... והראיה על זה השורש המוסכם עליו והוא אמרם ז״ל ספיקא דרבנן לקולא, ודאורייתא לחומרא, ואמרם ז״ל תחומין דרבנן, ומתילד מאלו שתי ההקדמות התרת ההליכה על גב המים), וסי׳ שי (איך יתכן להיות תחומין דאוריתא על פני מים שלא תדרוך בו כף רגל, והוא כרמלית, והם הנהרות כלם והמים, בין היו מועטים בין היו רבים הם כרמלית, והטלטול בהם אפילו באלף מיל אמנם הוא אסור מדרבנן. וכל שכן שזה לא יעלה בדעת בר בי רב דחד יומא שיהיה בהליכה במים אסור תחומין דאוריתא ממחנה ישראל שהוא רשות הרבים, והלא ידוע שאיסור הטלטול שיש בו חיוב סקילה אמרו בו המעביר ארבע אמות ברשות הרבים מקורה פטור, לפי שאינו דומה לדגלי מדבר, כן בלי ספק המהלך י״ב מיל על פני המים המועטים פטור, לפי שאינו דומה למחנה ישראל ... שאין שם אסור תחומין דאורייתא אלא ביבשה ... שהוא ספיקא דרבנן, מבלתי שנשגיח אם הוא שנים עשר מיל או אלף). הובא במ״מ שם (ושם כתב שאין תחומין דבר תורה בימים ובנהרות, ולא בכרמלית, וכל התחומין בהן מדברי סופרים כמו שהאריך שם. ולדעת

בשבת והגיע לנמל, אם משנכנס השבת עד שהגיע לנמל לעולם היתה מהלכת למעלה מי׳ טפחים מקרקע הים או הנהר, אין לו דין יוצא חוץ לתחום שאין לו אלא ד׳ אמות, לפי שעדיין לא קנה שביתה, ובמקום שפגע בו למטה מי׳ טפחים סמוך לנמל, שם הוא קונה שביתה ויש לו אלפיים לכל רוח[1590].

ואפילו אם הוא ספק אם היתה מהלכת למעלה מי׳ טפחים הולכים להקל[1591].

אבל אם ידוע שהיתה במקום אחד למטה מי׳ טפחים משנכנס השבת והפליגה משם חוץ לאלפיים, אין לו משם אלא ד׳ אמות כדין יוצא חוץ לתחום, שהרי קנה כבר שביתה במקום שהיתה למטה מי׳ טפחים[1592]. אלא שכל הספינה נחשבת לו כד׳ אמות[1593], כמו שיתבאר בסי׳ ת״[ה[1594]]. ואין צריך לומר

דברי שלום

האחרונים שאין תחומין מן התורה, כל למעלה מעשרה ספק של דבריהם ולקולא). שו״ע (אין בימים ובנהרות איסור תחומין דאורייתא לדברי הכל, לפי שאינם דומין לדגלי מדבר). מ״א ס״ק ב (אפילו חוץ לי״ב מיל אינן דאורייתא, לפי שאינן דומין וכו׳, ולכן אזלינן לקולא).

וכן הוא לעיל סי׳ רמח ס״ג (ואע״פ שהולך בשבת כמה פרסאות, אין בזה משום איסור תחומין, אפילו להאומרים דתחום י״ב מיל הוא מן התורה, שנאמר אל יצא איש ממקומו, דהיינו ממחנה ישראל שהיתה י״ב מיל, מכל מקום כשמהלך על פני המים אין בזה איסור מן התורה, כיון שאינו דומה למחנה ישראל שהיתה ביבשה. ואע״פ שעל כל פנים יש איסור תחומין במים מדברי סופרים. מכל מקום אם הספינה מהלכת למעלה מי׳ טפחים מקרקע הנהר, אין בזה איסור אפילו מדברי סופרים, לפי שיש ספק אם יש איסור תחומין למעלה מי׳ טפחים אפילו בי״ב מיל ביבשה כמ״ש בסי׳ ת״ד, וכיון שעל פני המים אין איסור תחומין אפילו י״ב מיל אלא מדברי סופרים לדברי הכל, אם כן הרי זה ספק דברי סופרים שהולכין בו להקל בכל מקום).

1590 רמב״ן מג, א (למדנו שהנכנס לנמל בשבת, אף על פי שלא היה בתוך התחום כשחשיכה, מותר לירד וליכנס לעיר ויש לו אלפיים אמה ... וכיון דבעיא דיש תחומין או אין תחומין למעלה מעשרה לא איפשיטא, ספק דדבריהם הוא ולהקל). רשב״א בעבודת הקדש שער ד ס״ז (אם שבת בספינה כל בין השמשות ולא ירד ליבשה משחשכה, והפליג אפילו כמה מילין, לכשיגיע לנמל יורד ואינו נמנע, ויש לו אלפיים אמה מן המקום שפגע בו תחילה למטה מעשרה). מ״מ שם (מכלל דבריהם למדנו, שכל שהלך בים למעלה מעשרה, לכשיגיע לנמל יורד ואינו נמנע, ויש לו אלפיים אמה מן המקום שפגע תחלה בו למטה מעשרה. וזה דעת הרמב״ן והרשב״א ז״ל). שו״ע (מי שבא בספינה בשבת והגיע לנמל, אם משנכנס השבת עד שהגיע לנמל, לעולם היתה למעלה מי׳ מקרקע הים או הנהר, יורד ואינו נמנע, ויש לו אלפיים אמה ממקום שפגע בו למטה מי׳).

ולא נתפרש כאן אי מיירי כשהנמל הוא מחוץ לעיר, כדלקמן בסמוך (לצאת מן הספינה לנמל וליכנס לעיר), שאז יש לו אלפיים ממקום שפגע בו למטה מי׳ סמוך לנמל. משא״כ אם לא פגע בו למטה מי׳ עד שנכנסה הספינה לתוך העיר, כדלקמן סי׳ תה ס״ז (ונכנסה הספינה לתוך עיר), קנה שביתה בעיר ומהלך את כולה ואלפיים חוצה לה.

או שאף אם הנמל הוא בתוך העיר אין לו אלא אלפיים, מטעם האמור לעיל סי׳ תג (שאין מחיצות אלו מועילות לעשות כל ההיקף שבתוכן כד׳ אמות, הואיל ולא שבת באויר מחיצות אלו ולא קנה בהן שביתה).

1591 תשובות הרמב״ם סי׳ שח (ואם יהיה לנו ספק באותן המים אם בגבהן עשרה אם לאו, מותר ללכת בהם בשבת ... ספיקא דרבנן לקולא ... אלא אם כן יתאמת אצלנו שגבהן פחות מעשרה טפחים), וסי׳ שי (שאם יהיה לנו ספק אם המים הם למטה מעשרה או למעלה מעשרה, יהיה מותר בשביל ספק דרבנן ... שאיסור ההליכה במים הפחותים מעשרה הוא איסור תחומין דרבנן ולא דאוריתא). מ״מ שם (ומכלל זה שההליכה בנהרות ויש ספק אם הם למעלה מעשרה אם לאו, מותרת, לפי שהוא ספק בשל דבריהם, וכן התיר רבינו בתשובה). רמ״א (ואם הוא ספק אם הוא למעלה מעשרה או לא, אזלינן לקולא).

וכן הוא לעיל סי׳ שמח ס״ד (ואם הוא מסופק אם היא מהלכת למעלה מי׳ טפחים או למטה מי׳ טפחים, הרי זה מותר. שכל שיש ספק בדברי סופרים הולכין להקל. ואין צריך להחמיר אלא כשידוע בבירור שיש איסור מדברי סופרים).

ונתפרש בהגהות רעק״א (מזה מוכח דספק ספיקא להחמיר, מכל מקום בדרבנן לקולא, דהא הכא הוי ספק ספיקא להחמיר, ספק שאין בעומקם עשרה, ואם תמצא לומר שיש עשרה, ספק דלמא יש תחומין למעלה מעשרה).

1592 רמ״א (ואם כבר יצא אלפיים ממקום שפגע למטה מעשרה, דאין לו רק ד׳ אמות). מ״א ס״ק ד (כלומר שהפליגה ספינתו משם חוץ לאלפיים).

1593 מ״א ס״ק ב (וכתב בכנסת הגדולה, דאם הספינה גוששת אסור להלך כולה, דאין להלך בה יותר ממיל עכ״ל בשם בדק הבית. ובסי׳ ת״ה ס״ז איתא בהדיא דמותר עיי״ש).

1594 סעיף ז (אבל מכל מקום הספינה כולה נחשבת לו כד׳ אמות, אפילו אם היתה מהלכת הכל למטה מי׳ טפחים, ויכול להלך בכולה אף לאחר שהפליגה חוץ לתחום, הואיל ושבת באויר מחיצותיה).

אם יצא פעם אחת ליבשה ממש משחשכה[1595].

ומכל מקום אם הוא בענין שמותר לו לצאת מן הספינה לנמל וליכנס לעיר, כגון שהגשמים יורדים עליו, או שהחמה זורחת עליו ומצערתו[1596], או שצריך לנקביו ואין לו מקום צנוע עד שיכנס לעיר, שמותר לו ליכנס[1597] כמו שיתבאר בסי' ת"ו[1598], הרי כל העיר לו כד' אמות אם היא מוקפת מחיצות לדירה ומהלך את כולה, כיון שנכנס לתוכה ברשות. והוא הדין אם נכנס באונס, כגון שדחפוהו נכרים לתוך העיר[1599]. ואין צריך לומר אם נכנסה הספינה עצמה לתוך העיר, שהיא חשובה כד' אמות אם מוקפת לדירה[1600].

במה דברים אמורים כשהפליגה חוץ לתחום מהמקום שהיתה שם למטה מי' טפחים, אבל אם עדיין לא הפליגה מאותו מקום אלפיים ונכנסה לעיר וכלתה מדתו בחצי העיר, אסור להלך יותר מחציה אף על פי

[1595] שו"ת רשב"ש סי' תח (ובתנאי שלא פירש אותו יום מחוץ לתחום, כלומר שאם באותו יום פירש מהיבשה והגיע למחוז חפצו ביום ההוא, אז אסור לירד באותו יום). הובא בבדק הבית סי' תה (ובתנאי שלא פירש אותו היום מהיבשה, דאז אסור לירד). מ"א סוף ס"ק ג (ואם יצא פעם אחת ליבשה משחשיכה, קנה שם שביתה, ואין לו אלא משם אלפיים (בדק הבית בשם הרשב"ץ)).

[1596] אור זרוע ח"ב סי' ו (ונראה בעיני דהוא הדין אם הגשמים יורדים עליו ומצטער, או שזרחה עליו חמה ושורפתו, כגון בתקופת תמוז, שמותר לו לצאת מן הספינה לתוך העיר). רמ"א (אם צריך לצאת מן הספינה מכח גשמים שיורדים עליו או שחמה זורחת עליו).

[1597] אור זרוע שם (מיהו אם נצרך לנקביו שרי, כדבעו מיני' מרבא, הוצרך לנקביו מהו, אמר להם גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה. אמרי נהרדעי, אי פקח עייל לתחומא, וכיון דעל על). הובא בהגהות אשרי פ"ד סוס"י א (וכן מי שבא בספינה לתחום בשבת או ביום טוב והוצרך לנקביו, יוצא וממשמש את נקביו, ואי פיקח הוא נכנס לתחום ונכנס לעיר, והויא ליה כל העיר כד' אמות וחוצה לה אלפיים, מאו"ז). רמ"א (או שצריך לנקביו וצריך מכח זה ליכנס בעיר).

[1598] ס"א (מי שיצא חוץ לתחום, שאין לו אלא ד' אמות, והוצרך לנקביו, יכול לצאת מהן עד שימצא מקום צנוע לפנות, שגדול כבוד הבריות. ועצה טובה לו שיתקרב לצד תחומו שיצא ממנו שאם לא ימצא מקום צנוע עד תחומו יכול ליכנוס ולאחר שנכנס הרי הוא כאלו לא יצא כיון שנכנס ברשות), וס"ג (לא בהוצרך לנקביו בלבד הקילו כן, אלא אפילו אם גשמים יורדים עליו, או שהחמה זורחת עליו ומצערתו, כמו שנתבאר בסי' ת"ד).

אלא ששם מיירי לענין לחזור לעיר ששבת בה, ואילו כשנכנס לעיר אחרת שמוקפת מחיצות לדירה יתבאר לקמן סי' תה ס"ו (הוציאוהו נכרים חוץ לתחום ונתנוהו הם בעיר המוקפת לדירה ... או שנאנס בשאר אונס לצאת חוץ לתחום וליכנס לאחד ממקומות אלו, או ששגג ויצא חוץ לתחום ונכנס לאחד מאלו ונזכר והוא בתוכו, מהלך את כולו), ולא נזכר שם צער גשמים וחמה וצריך לנקביו.

וכן הקשה בב"י סי' תו (ולא ידעתי טעם לפסק הזה, דהא על כרחך לא שרי בגמרא אלא כשנכנס לתוך תחומו ששבת בו, דהוי כמו שהחזירוהו לתחום ששבת בו, וכדפירש רש"י, וכן כתבו הפוסקים נכנס לתחומו, דהיינו תחום ששבת בו. אבל תחום עיר שלא שבת בה, מהיכא תיתי לן למישרייה).

עי' דרכי משה סי' תו, ובדפוסים החדשים הוא בסי' תד (ובהגהות אשרי פרק מי שהוציאוהו (סי' א) מתיר גם כן לצאת מן הספינה אם נצרך לנקביו ואין לו מקום בספינה, וכיון דיצא בהיתר ועל לעיר הוי לה כל העיר כד' אמות וחוצה לה אלפיים עכ"ל. וכן כתב הכל בו (סי' לד) בשם תשובות הרמב"ם דמותר לצאת מן הספינה לצורך נקביו, אבל לא כתב דהוי כאילו לא יצא. וכן השיג בית יוסף (סי' תו ד"ה כתוב) אדברי הגהות אשירי וכתב דלא אמרינן דאם נכנס לתחום דהוי כאילו לא יצא אלא כשיצא מתחומו ששבת שם וחזר לתחום ששבת שם, כמו שמשמע לקמן סימן ת"ו, אבל אם נכנס למקום שלא שבת שם, אין לו אלא ד' אמות. מיהו אם הוצרך ליכנס לעיר כל העיר הויא לו כד' אמות. וכן כתב באור זרוע בשם רבינו יואל דאם נכנס לעיר כל העיר לדידיה כד' אמות, דלא כרבינו אפרים דסבירא ליה דאף בעיר אינו שרי רק בד' אמות. וכתב עוד באור זרוע דלאו דוקא נצרך לנקביו אלא הוא הדין אם הגשמים יורדין עליו או שהחמה זורחת עליו ומצערתו, דמותר לצאת מן הספינה, וכיון שעל לעיר על).

גמרא מג, סע"ב שרנו"ז בצער, וצ"ע. והיינו לענין חזרה לעיר ששבת בה דסגי בצער (אף אם אינו אנוס).

אלא שמכל מקום יש הפרש בכמה פרטים בין חזר לעיר ששבת בה לבין נכנס לעיר אחרת, כדלקמן סי' תו (הערה 1691).

[1599] תשובת הרמב"ם סוס"י שח (ואם הורידוהו גוים באונס, כגון שהשליכוהו במדינה או במערה ... ואז מותר לו להלך בכולה). מהרי"ל הל' עירובי חצרות (אם גוים יהדפוהו לחוצה מותר). מ"א ס"ק ה (והוא הדין דחפוהו עכו"ם לתוך העיר, הוי לה כולה כד' אמות).

[1600] אור זרוע ח"ב סי' ו בשם רבינו יואל (והכי נמי היכא שהספינה כד' אמות דמיא, ובאה לתוך העיר, שחשובה כד' אמות). מרדכי רמז תקא (וכן התיר רבינו יואל ספינה הבאה מחוץ לתחום בשבת לעיר שהוקפה לדירה, דכל העיר להם כד' אמות). הגהות אשרי פ"ד סי' א. הובאו בדרכי משה סי' תו (בדפוסים החדשים הוא בסי' תד).

וכן הוא לקמן סי' תה ס"ז (וכן מי שבא בספינה בשבת ונכנסה הספינה לתוך עיר המוקפת לדירה, מהלך את כולה).

שנכנס לה ברשות, לפי שאין העיר נחשבת כד׳ אמות אלא ליוצא חוץ לתחום, אבל לא למי שמודד אלפיים ממקום שביתתו[1601], כמו שנתבאר בסי׳ ת״ג[1602]:

ד הבא בשבת מחוץ לתחום, מותר לילך ביום טוב שלאחריו חוץ לד׳ אמות, מפני ששתי קדושות הן. ואין בזה איסור הכנה משבת ליום טוב במה שמהלך כאן ביום טוב יותר מד׳ אמות על ידי שכבר קנה כאן שביתה בשבת, הואיל ובשעת קנייתו שביתה כאן בשבת לא אמר כלום[1603]:

[1601] מ״א ס״ק ה (ואם לא יצא ממקום שפגע למטה מי׳ אלפיים אמה, וכלתה מדתו בחצי העיר, אסור להלוך יותר, כמ״ש סי׳ ת״ג וסי׳ ת).

[1602] ״שבת בבקעה והקיפוה נכרים בשבת מחיצות לדירה ... אם היא יתירה מאלפיים אינו יכול להלך בה אלא עד אלפיים ממקום ששבת בו ... הואיל ולא שבת באויר מחיצות אלו ולא קנה בהן שביתה ... ואינו דומה למי שהוציאוהו נכרים חוץ לתחום, שאין לו אלא ד׳ אמות״. וכן הוא כאן, כיון שמעיקר הדין יש לו אלפיים אמה, לא עשו חכמים את כל העיר שתהא כד׳ אמות.

וכן הוא לעיל סי׳ ת (קנה שביתה במקומו, ומשם יש לו אלפיים אמה לכל רוח. ואם כלים אלפיים ממקום שביתתו בחצי העיר אינו מהלך בעיר יותר מחציה), ושם נסמן (הערה 1531).

[1603] הגהות אשרי פ״ג סי׳ ז, מאור זרוע ח״ב סי׳ קלט (מי שבא בספינה ביום טוב מחוץ לתחום, שמותר לו בשבת לצאת ממנה ולהכנס לעיר ומהלך את כל העיר כד׳ אמות, דלכשיקדש היום קונה שביתה בספינה בתחום העיר, ולא חשבינן לה כאילו בא בשבת מחוץ לתחום, דלאו קדושה אחת היא, ולאו כיומא אריכא דמי, אלא שתי קדושות הן, כדפסיק רב. ואף על גב דקניית שביתה מיום טוב לשבת קרי הכנה בכולה שמעתא, ואין יום טוב מכין לשבת ... הכא בספינה דלא קאמר ולא מידי אין כאן הכנה ושרי). שבלי הלקט סי׳ קיא. מ״א ס״ק ה (הבא בשבת מחוץ לתחום מותר לילך ביום טוב שלאחריו חוץ לד׳ אמות).

וכדלעיל סי׳ תא ריש ס״א (כל אדם קונה שביתה במקום שקדש עליו היום, ויש לו משם אלפיים לכל רוח אף על פי שלא אמר שביתתי במקומי, שכיון שאם היה רוצה היה אומר, הרי זה כמו שאמר), ובשו״ע סי׳ תטז ס״ב (ויחשוב שם בלבו שיקנה שם שביתה, ולא יאמר כלום, מפני שאסור לעשות שום הכנה מיום טוב לשבת או משבת ליום טוב אפילו בדיבור).

וכן הוא לעיל סי׳ רמח ס״י (ואפילו אם חל יום טוב בערב שבת יכול לקנות בו שביתה, ואין בזה משום הכנה), ושם נסמן (הערה עד). סי׳ שצג (הערה 1211).

תה דין היוצא חוץ לתחום

ובו ט׳ סעיפים

היוצא חוץ לתחום

א מי[1604] שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת, לא יכנוס להיות כבני העיר, ואין לו אלא ד׳ אמות[1605] מעמידת רגליו לכל רוח (שירצה) כמו שנתבאר בסי׳ שצ״ו[1606]. ואע״פ שתחום זה של ד׳ אמות שנתנו לו חכמים כשיצא חוץ לתחום הוא מובלע בתוך תחום אלפיים שיצא ממנו[1607], אין הבלעת תחומים אלו

[1604] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) היוצא חוץ לתחום (ס״א-ו).
(ב) היוצא בספינה חוץ לתחום (ס״ז-ח).
(ג) המוציא פירות חוץ לתחום (ס״ט).

[1605] משנה נב, ב (מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת, לא יכנס), ופרש״י (שיצא חוץ לתחום במזיד ומדעת). טור ושו״ע ס״א (מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת, לא יכנס להיות כבני העיר, ואין לו אלא ד׳ אמות מעמידת רגליו ולחוץ).

[1606] ס״ב (ד׳ אמות אלו ... כשיצא חוץ לתחום, יש אומרים ... שהוא בורר לו ד׳ אמות לאיזו רוח שירצה, וכשהלך לרוח אחת ד׳ אמות שוב אינו יכול לחזור ולילך לרוח השנית (שכנגדה) ... ויש אומרים שד׳ אמות אלו ... שהן ח׳ על ח׳ מרובעות).

[1607] לא מיבעי לדעה האי הנ״ל, שהוא בורר לו ד׳ אמות לאיזו רוח שירצה, ולפי דעת הרמב״ם פכ״ז הי״א (מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס ... ואין לו להלך אלא בתוך ארבע אמות מעמידת רגליו ולחוץ), כפי שפירש במ״מ שם (ומדברי רבינו נראה, שכיון שזה מהלך ורוצה לילך נראה כבורר אל עבר פניו). וכן הוא בשו״ע כאן (ואין לו אלא ד׳ אמות מעמידת רגליו ולחוץ).

מועלת לומר כיון שנכנס ברשות בתוך תחום שיצא ממנו שיהיה כאלו לא יצא ממנו כלל, אלא אם כן יצא ממנו ברשות[1608], כגון להציל נפשות, כמו שיתבאר בסי' ת"ז[1609], והוא הדין אם יצא שלא לדעתו, כגון שהוציאוהו נכרים או איזה אונס אחר, מועלת הבלעת תחומין אלו[1610] שיהיה כאלו לא יצא מתחומו מעולם, ויש לו אלפיים לכל רוח מהמקום ששבת בו:

ב היתה רגלו אחת תוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום, יכנס להיות כבני עירו[1611], שכיון שאין חוץ לתחום אלא רגלו אחת, עדיין רובו בתוך התחום[1612]:

ג מי שקידש עליו היום והוא חוץ לתחום העיר אפילו אמה אחת, לא יכנוס להיות כבני העיר, ואינו מהלך אלא אלפיים אמה לכל רוח ממקום שקידש עליו היום[1613] (ויכול להלוך בעיר ג' אמות[1614], שהרי יש לו אלפיים חוץ מד' אמות שהן מקום שביתתו, כמו שנתבאר בסימן שצ"ו[1615]). עיין לקמן בסי'

דברי שלום

אלא אף לדעת הפוסקים שגם כשיוצא אמה אחת יכול לברור ד' אמות לצד העיר, כמבואר בראב"ד שם (מי שיצא חוץ לתחום אמה ... יש לו לילך ד' אמות לאיזה צד שירצה), וגם במ"מ שם כתב על סברת הרמב"ם הנ"ל "וזה דחוק". וכן מסיק המ"א ס"ק א (ולכן נראה לי להקל בזה אם היה אונס, וכן דעת כל הפוסקים, דוק ותשכח).

ואפילו לדעה הב' הנ"ל (שבהערה הקודמת), שיש לו ח' על ח' מרובעות, וכיון שיצא חוץ לתחום רק אמה אחת, עדיין יש לו ג' אמות בתוך התחום.

מכל מקום "אין הבלעת תחומים אלו מועלת ... אלא אם כן יצא ממנו ברשות".

[1608] דתנן התם (רבי אליעזר אומר שתים יכנס, שלש לא יכנס), ואמר אביי מה, א (דשמיע לי מיניה דמר [רבה], עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר אלא לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה מודו ליה). הרי שאם יצא ברשות, הכל מודים שיכול לחזור תוך ד' אמות לתחום העיר, והבלעת תחומין מועלת לו כאילו לא יצא ממנו כלל.

[1609] סעיף א (מי שיצא חוץ לתחום משום פיקוח נפש, כגון חכמה הבאה לילד וכיוצא בזה, יש לו אלפיים אמה לכל רוח ממקום שהגיע לו ... ואם הגיע לעיר, הרי הוא כאנשי העיר, ויש לו אלפיים לכל רוח חוץ לעיר), הרי שהבלעת תחומין מועלת לו, שיוכל ליכנס לעיר להיות כאנשי העיר.

[1610] מג, ב (נחמיה בריה דרב חנילאי משכתיה שמעתא ונפק חוץ לתחום. אמר ליה רב חסדא לרב נחמן נחמיה תלמידך שרוי בצער. אמר לו עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס), לפירוש רבא מד, רע"א (פשיטא בדלא מלו גברי עסקינן ... ודרבי אליעזר קמיבעיא ליה), והיינו דמיירי שעל ידי מחיצת בני אדם מגיע עד ב' אמות סמוך לתחום, ומשם נכנס כדעת רבי אליעזר דאמר "שתים יכנס", כיון שהי' אנוס. ועל זה מסיים רבא "דיקא נמי דקאמר ליה יכנס, מאי יכנס, לאו בלא מחיצה". למדנו מכאן שאם יצא באיזה אונס שיהי', מועלת הבלעת תחומין אלו.

ראב"ד הל' שבת פכ"ז הי"א (קי"ל הבלעת תחומין מילתא היא, בין שיצא לדבר מצוה בין שיצא מאונס ... מי שיצא חוץ לתחום אמה ... יש לו לילך ד' אמות לאיזה צד שירצה, ונאמר כיון דעל על). בעל המאור טו, א ד"ה והא דתנן (ולי נראה כי מתוך אונסו של נחמיה דמשכתיה שמעתא ונפק חוץ לתחום, ולא מלו ליה גברי למעבד מחיצה אלא עד שתי אמות חוץ לתחום, לפיכך הורו לו כרבי אליעזר דאמר שתים יכנס, אבל בלא אונסא, לא סמכינן אדרבי אליעזר). מ"א ס"ק א (ולכן נראה לי להקל בזה אם היה אונס ... אבל לדבר הרשות דכו"ע לאו מילתא).

[1611] ר' חנינא נב, ב כלישנא בתרא (רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום, יכנס). טור ושו"ע ס"ב (היתה רגלו אחת תוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום, יכנס).

[1612] ברייתא נב, ב (הוא דאמר כאחרים דתניא למקום שרובו הוא, נזקר), ופרש"י (ורובו בתוך התחום הוא. נזקר, כלומר בתר רובו שדינן ליה, וכיון דלא הויא אלא רגלו אחת חוץ לתחום, עדיין רובו בתוך התחום, הילכך יכנס).

[1613] משנה נב, ב כת"ק (מי שהחשיך חוץ לתחום (שהוא בא בדרך וחשכה לו חוץ לתחום, רש"י), אפילו אמה אחת, לא יכנס). טור ושו"ע ס"ג (מי שקידש עליו היום והוא חוץ לתחום העיר אפילו אמה אחת, לא יכנס להיות כבני העיר, ואינו מהלך אלא אלפיים אמה לכל רוח ממקום שקידש עליו היום).

והיינו שאם קידש עליו היום והוא בתחום העיר, אזי תלוי הדבר בדעתו, כדלעיל סי' ת (מי שהיה בא בדרך ליכנס לעיר, וישב בדרך לנוח, וחשכה לו, ולא ידע שהוא בתחום העיר, ואחר כך מצא עצמו בתחומה, קנה שביתה בעיר ... אבל אם לא היה בדעתו כלל ליכנס לעיר זו, קנה שביתה במקומו, ומשם יש לו אלפיים אמה לכל רוח. ואם כלים אלפיים ממקום שביתתו בחצי העיר אינו מהלך בעיר יותר מחציה).

אבל כאן שקידש עליו היום כשהוא אמה אחת חוץ לתחום, בכל אופן קנה שביתה במקומו, ואינו מהלך אלא אלפיים אמה לכל רוח.

[1614] או בתוך ע' אמה ושיריים מהעיר, לדעה ב' דלעיל סי' שצח ס"ו (ויש אומרים שמרחיקים משם עוד ע' אמה ושיריים ומתחילים למדוד), וכיון שתחום העיר הוא עד אלפיים ושבעים אמה ושיריים מהעיר, וכיון שהוא קנה שביתה מחוץ לתחום זה, הרי שבסיום תחום שלו הוא עדיין בתוך ע' אמה ושיריים מהעיר.

[1615] סעיף א (כשמודדים אלפיים ממקום שביתתו, מודדים חוץ מד' אמות אלו).

ת"ח[1616] :

ד מי שהפליגה ספינתו בים, מהלך את כולה, הואיל ושבת באויר מחיצות. ואם נפחת דפני הספינה בשבת, אם היא מהלכת, מהלך את כולה, ואם היא עומדת, אינו מהלך בה אלא ד' אמות. ואם בראשה אין לה מחיצות עשרה, ויש בקרקעיתה לחקוק ולהשלימה לעשרה, מהלך את כולה[1617] :

מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת, מותר לעשות לו מחיצה של בני אדם שעירבו לאותו רוח ויכולים לילך שם, ויעשה סביביו כמו מחיצה ויכנס ביניהם[1618] (עד תוך התחום, או עד פחות מד' אמות לתוך התחום, שמשם יכול לילך גם בלא מחיצה לתוך התחום[1619]), וכיון שנכנס תוך התחום ברשות, מפני שכל ההיקף שתוך המחיצה נעשה לו כד' אמות, הרי זה כאלו לא יצא כלל מתחומו, כיון שיצא שלא לדעת[1620]. והוא שלא ידעו אותם שנעשית מהם המחיצה שלשם כך נקראו[1621], כמו שנתבאר בסי' שס"ב[1622].

ואפילו אם ההיקף שבתוך מחיצה זו הוא יותר מאלפיים אמה, נחשב כולו כד' אמות לזה שיצא חוץ לתחום[1623], אע"פ שאינו נחשב כד' אמות למי שלא יצא חוץ לתחום, הואיל ונעשית המחיצה בשבת,

---

[1616] בשו"ע שם ס"א (כשהוא מהלך ממקום עירובו למחר אלפים אמה כנגד העיר, אינו מהלך בעיר אלא עד סוף מדתו). ויש עוד אופנים, שאם לא שבת בתוך העיר, מהלך בעיר עד אלפיים ממקום שביתתו, כדלעיל סי' ת (והערה 1531).

[1617] קטע זה מיותר (שהוא לשון השו"ע ס"ז, ותוכן דברי רמ"א שם, ונתבארה הלכה לקמן ס"ז).
וראה קונטרס השלחן איך נשתרבבו שורות אלו בדפוס ראשון לכאן (שחסרים כאן ס"ד וס"ה וס"ו ותחלת ס"ז, והושלמו אחרי סי' תח, בכותרת "השמטה שייך לסימן ת"ה").

[1618] רב נחמן מג, ב (נחמיה בריה דרב חנילאי משכתיה שמעתא ונפק חוץ לתחום, אמר ליה רב חסדא לרב נחמן נחמיה תלמידך שרוי בצער, אמר לו עשה לו מחיצה של בני אדם), ופרש"י (שהיו לו אנשים הרבה שיכולין לצאת חוץ לתחום, כגון שעירבו לעשות לו מחיצה מכאן ומחיצה מכאן ממקום שהוא שם עד התחום). טור ושו"ע ס"ד (מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת, מותר לעשות לו מחיצה של בני אדם שעירבו לאותו רוח, ויכולים לילך שם ויעשו סביביו כמו מחיצה ויכנס ביניהם).

[1619] **רבא מד**, רע"א (פשיטא בדלא מלו גברי עסקינן ... ודרבי אליעזר קמיבעיא ליה. דיקא נמי דקאמר ליה יכנס, מאי יכנס, לאו בלא מחיצה). והיינו דמיירי שעל ידי מחיצת בני אדם מגיע עד ב' אמות סמוך לתחום, ומשם נכנס לעיר, כדעת רבי אליעזר דאמר "שתים יכנס", כיון שהי' אנוס, וכדלעיל ס"א (והערה 1610).
והיינו שכאשר יצא שלא לדעת, מצטרפים שני הטעמים להיתר:
(א) כיון שיצא שלא לדעת והוא במקום המוקף מחיצות (של בני אדם), יכול להלך בין מחיצות אלו יותר מד' אמה (ואפילו יותר מאלפים אמה, כדלקמן בסמוך).
(ב) כיון שיצא שלא לדעת יש לו הבלעת תחומין (כדלעיל ס"א), שיכול להלך בתוך מחיצה זו עד שיכנס לתוך התחום שיצא ממנו, ושוב יכול להלך בתחום ובכל העיר.

[1620] מ"א ס"ק ג (וכשמגיע תוך התחום שרי לילך לעיר בלא מחיצה).

[1621] **גמרא מד**, ב (הא דרבי נחמיה בריה דרבי חנילאי ... שלא מדעת הוה), ופרש"י (לא ידעו האנשים על מה קבצום שם). טור ושו"ע שם (והוא שלא ידעו אותם שנעשית בהם המחיצה שלשם כך נקראו).

[1622] סעיף יד (במה דברים אמורים שמותר להעמידם בשבת, אלא כשהם אינם יודעים שלשם מחיצה הוא מעמידם שם (שכיון שהם אינם מתכוונים למחיצה והם בני דעת ועומדים לדעת עצמן, אין בזה משום עשיית מחיצה בשבת) אבל אם אפילו אחד מהם יודע, אסור להעמידם).

[1623] **רמב"ם** הל' שבת פכ"ז הי"ד (מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת והוקף במחיצה בשבת, יש לו להלך כל אותה המחיצה, והוא שלא תהיה יתר על אלפיים אמה. ואם היה תחום שיצא ממנו מובלע מקצתו בתוך המחיצה שנעשית שלא לדעתו, הואיל ויש לו להלך את כל המחיצה, הרי זה נכנס לתחומו, וכיון שיכנס הרי הוא כאילו לא יצא). והיינו שכמו בשבת בבקעה שהקיפוה נכרים בשבת, אין לו להלך בה אלא אלפיים אמה, כך גם ביוצא חוץ לתחום עירו והוקף במחיצה בשבת אין לו להלך בה אלא אלפיים אמה. וחלק עליו הראב"ד שם (מי שיצא שלא לדעת ועשו לו מחיצה בשבת, או שהותר בבני אדם שלא לדעתם, או נכרים עשו לו, הרי הוא חוזר לתחומו אפילו כמה, מפני ששבת בה בין השמשות. אבל אם שבת בבקעה שהיא שלשה אלפים אמה, והקיפוה נכרים בכולה, אינו מהלך בה אלא אלפים אמה, לפי שלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום). וכן כתב הרשב"א בעבודת הקדש שער ה סי"ג (יצא שלא לדעת והרי הוא עומד בבקעה ועמדו גויים והקיפו את כל הבקעה לשם דירה, יש מי שהורה שאינו מהלך אלא ארבע אמות כקודם שהקיפוה. ואין דבר זה מחוור, אלא כל שהקיפוה גויים מהלך את כולה). הובא במ"מ שם (והראב"ד והרשב"א ז"ל נחלקו עליו ואמרו דטפי עדיף נאנס ויוצא שלא לדעת, מאם שבת שם לפיכך מהלך אפילו כמה) **מ"א** ס"ק ב (משמע אפילו מחיצה יותר מאלפים מהלך את כולה, וכמ"ש סי' ת"ג).

*

כמו שנתבאר בסי' ת"ג (עיי"ש הטעם[1624]).

אבל אם יצא חוץ לתחום לדעת, אסור לילך אפילו בתוך מחיצה יותר מד' אמות[1625], כמו שיתבאר[1626]:

ה מי[1627] שהוציאוהו נכרים חוץ לתחום, או שיצא מעצמו על ידי שאחזתו רוח רעה ונטרפה דעתו, או שיצא על ידי שאר כל אונס, או ששגג ויצא, אין לו אלא ד' אמות. החזירוהו לתוך התחום, כאלו לא יצא, והרי כל העיר לו כד' אמות כבתחלה וחוצה לה אלפיים אמה לכל רוח[1628]. אבל אם חזר לדעת לתוך התחום, אין לו אלא ד' אמות. וכן אם אפילו חזר שלא לדעת אלא שיצא לדעת[1629].

ומכל מקום אם חזר לעירו, כל העיר חשובה לו כד' אמות[1630], אם היא מוקפת מחיצות לדירה[1631], ואפילו אם יצא לדעת וחזר לדעת, הואיל ושבת באויר מחיצותיה, אלא שאסור לצאת חוצה לה[1632]:

ו במה דברים אמורים כשחזר לעיר ששבת בה, אבל בעיר אחרת אין לו אלא ד' אמות, אפילו מוקפת מחיצות לדירה[1633], ואפילו בחצר או בבית[1634] אין לו אלא ד' אמות, ואין כולו נחשב לו כד' אמות, הואיל

דברי שלום

ונתבאר לעיל שם, דהיינו דוקא כשהוקף לדירה (שבת בבקעה והקיפוה נכרים בשבת מחיצות לדירה), וכן הוא לעיל סי' שצו סוף ס"א (והוא שיהא מוקף לדירתו מתחילתו). וכן כאן מיירי שהקיפוה נכרים בשבת מחיצות לדירה (ולא מיירי בהקיפוהו בבני אדם כמו מחיצה, שהרי זה אינו היקף לדירה, ומועלת רק בפחות מבית סאתים).

[1624] "ואינו דומה למי שהוציאוהו נכרים חוץ לתחום, שאין לו אלא ד' אמות", ושם נסמן (הערה 1572).

[1625] רא"ש פ"ד ס"ד (לך ועשה לו מחיצה של בני אדם, שנמצא כאילו הוא בתוך דיר או סהר שמותר להלוך בו, ויכנס. ודוקא שיצא שלא לדעת, אבל יצא לדעת לא). טור ושו"ע שם (אבל אם יצא לדעת, אסור). מ"א ס"ק ד (שהרי אף במחיצה אסור לו יותר מד' אמות).

[1626] סעיף ו, כשנכנס לעיר אחרת.

[1627] לעיל בסעיף הקודם ובס"א נתבאר, שכיון שיצא חוץ לתחום שלא לדעת, יש לו הבלעת תחומין, ויכול לחזור לתחומו תוך ד' אמות, או בין מחיצות בני אדם, וכיון שחזר לתחום עירו הרי זה כאילו לא יצא.
וכאן תתבאר הלכה זו אף בלא הבלעת תחומין, אלא שהחזירוהו נכרים וכיו"ב, שגם בזה אמרינן, שכיון שחזר לתחום עירו הרי זה כאילו לא יצא.

[1628] משנה מא, ב (מי שהוציאוהו נכרים (חוץ לתחום, רש"י) או רוח רעה (שנכנס בו שד ונטרפה דעתו ויצא חוץ לתחום, ואחר כך נשתפה והרי הוא חוץ לתחום, רש"י), אין לו אלא ד' אמות. החזירוהו (לתוך התחום, רש"י), כאילו לא יצא (והרי כל העיר לו כד' אמות כבתחילה, וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח, רש"י)). רמב"ם הל' שבת פכ"ז הי"ב (כגון שהוציאוהו נכרים, או רוח רעה, או ששגג ויצא). טור ושו"ע ס"ה (מי שהוציאוהו חוץ לתחום גוים, או רוח רעה, או שאר כל אונס, או ששגג ויצא, אין לו אלא ארבע אמות. החזירוהו לתוך התחום, כאילו לא יצא).
וכן אם הוא עצמו חזר לתחום כשהוצרך לנקביו או שאר אונס, כדלקמן סי' תו ס"א-ג.

[1629] רב נחמן אמר שמואל שם (חזר לדעת אין לו אלא ד' אמות ... יצא לדעת והחזירוהו נכרים, אין לו אלא ד' אמות). טור ושו"ע ס"ח (יצא לדעת והחזירוהו גויים, אין לו אלא ארבע אמות).

[1630] מהר"ם מרוטנבורג בפסקי עירובין סי' פג (נראה לי דמי שיצא לדעת וחזר לדעת לעירו, נהי דאין לו אלא ד' אמות, מותר לילך בכל העיר, והרי הוא כד' אמות, כיון ששבת בין השמשות). רא"ש פ"ד ס"א (וכתב רבינו מאיר ז"ל, דכל העיר היא לו כד' אמות ומהלך את כולה, כיון ששבת בה בין השמשות). טור ושו"ע ס"ח (ומיהו אם החזירוהו לעירו, כולו כארבע אמות, ואפילו יצא לדעת וחזר לדעת).
וכן הוא לקמן סי' תו סוף ס"א (אלא אם כן נכנס לעיר ששבת בה, כמו שנתבאר בסי' ת"ה).
ולמדים זאת מדין ספינה, שאף אם יצא לדעת מהלך בכולה, הואיל ושבת באויר מחיצותיה, כדלקמן ס"ז (מכל מקום הספינה כולה נחשבת לו כד' אמות, אפילו אם היתה מהלכת הכל למטה מי' טפחים, ויכול להלך בכולה אף לאחר שהפליגה חוץ לתחום, הואיל ושבת באויר מחיצותיה), ושם נסמן (הערה 1653).

[1631] רבינו ירוחם נ"ח ח"ב (כל מקום שאמרנו שהעיר כולה כמו ד' אמות, צריך מוקפת, ואם לא היתה מוקפת אין לו בה אלא ד' אמות ... שיהא הקף לדירה). רמ"א שם (המוקפת מחיצות לדירה). מ"א ס"ק יב (הואיל ושבת באויר מחיצות).

[1632] מ"א ס"ק יג (ומכל מקום אסור לצאת חוצה לה, דהפסיד תחומו, כיון שיצא לדעת).
ודינו כמי שעירב לצאת חוץ לעירו, דלקמן סי' תח, שמפסיד את תחום העיר, ויכול להלך בכל עירו (הואיל ולן בה).

[1633] רמב"ם הל' שבת פכ"ז הי"ג (אבל אם יצא חוץ לתחומו לדעת, אף על פי שהוא בתוך אחד מאלו, אין לו אלא ד' אמות). מ"א ס"ק יב (בעיר אחרת אין לו אלא ד' אמות, אפילו נתנוהו עכו"ם לשם, כיון שיצא לדעת).

ולא שבת באויר מחיצות אלו[1635].

במה דברים אמורים כשיצא חוץ לתחום לדעת, או שנכנס לדעת[1636] בעיר זו או בבית זה שהן חוץ לד׳ אמות שנתנו לו חכמים. אבל הוציאוהו נכרים חוץ לתחום ונתנוהו הם בעיר המוקפת לדירה[1637], או בדיר או בסהר[1638] או במערה (שהיא לדירה[1639], או שאין בה יותר מבית סאתים[1640]), או שנאנס בשאר אונס[1641] לצאת חוץ לתחום וליכנס לאחד ממקומות אלו, או ששגג[1642] ויצא חוץ לתחום ונכנס לאחד מאלו ונזכר והוא בתוכו, מהלך את כולו, שכולו נחשב לו כד׳ אמות, הואיל ומוקף מחיצות לדירה, אף על פי שלא שבת באוירו, כיון שהוא אנוס:

היוצא בספינה חוץ לתחום

ז וכן מי שבא בספינה בשבת ונכנסה הספינה לתוך עיר המוקפת לדירה, מהלך את כולה[1643], ואין זה כיצא לדעת, כיון שהיה כבר בספינה מבעוד יום שהיא שעת היתר לצאת חוץ לתחום, ובשבת הוציאתו

דברי שלום

[1634] הגהות אשרי פ״ד ס״ג ד״ה ואם עבר (דמה לי שנכנס לתוך השדה במזיד, מה לי שנכנס לתוך הבית או לתוך הספינה, מהרי״ח).

[1635] לבוש ס״ו (אף על פי שהוא בתוך מחיצותיה, הרי לא שבת בתוך אויר המחיצות הללו, ובמחיצות ששבת כבר יצא מהם לדעת). ט״ז ס״ק א (לא אמרינן דכל העיר חשוב לו כד׳ אמות, כיון שלא שבת באויר אותם מחיצות, וביאתו לשם היא באיסור). מ״א ס״ק ז (אבל אם בא לעיר אחרת, אסור, דלא שבת באויר מחיצות).

[1636] כ״מ בשו״ע ס״ו (שנאנס כו׳ ויצא כו׳ ונכנס כו׳ ונזכר והוא בתוכו, מהלך את כולו). הרי שגם היציאה וגם הכניסה צריכות להיות שלא לדעת. וכן הוא בפרי מגדים א״א ס״ק יב (וכל שלא שבת בה, בעינן יצא שלא לדעת ובא שם שלא לדעת, אז מהלך כולה).

עס״י קכח.

[1637] במשנה שם, כרבן גמליאל (הוליכוהו לעיר אחרת (והרי היא מוקפת מחיצות, רש״י), נתנוהו בדיר או בסהר (שהן מוקפין והיקיפן גדול, רש״י), רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה אומרים מהלך את כולה (דהואיל ומוקפת מחיצות הרי היא כד׳ אמות, רש״י)). תוס׳ מז, ב ד״ה דכולה (דלא חשיב כד׳ אמות לענין להלך את כולה אלא במוקפת מחיצות, דומיא דדיר וסהר ... ואומר ר״י דבעי נמי דתהוי מוקפת לדירה). טור ושו״ע שם (נתנוהו עובדי כוכבים חוץ לתחום בדיר או בסהר ומערה, או בעיר אחרת מוקפת חומה לדירה, או שנאנס בשאר אונס, או ששגג ויצא חוץ לתחום ונכנס לאחד מאלו ונזכר והוא בתוכו, מהלך את כולו). מ״א ס״ק ו (משמע דאפילו בא בעיבורה של עיר לא מהני).

וכן הוא לעיל סי׳ תא סוף ס״א (אבל ליוצא חוץ לתחום אין כל העיר נחשבת כד׳ אמות עד שתהא מוקפת מחיצות לדירה).

[1638] שהן מוקפות לדירה, כדלעיל סי׳ שנח ס״ה (כל מקום שהוקף לדירה ... כגון דיר וסהר).

[1639] כדלעיל סי׳ שצח ס״ח (ואם יש בנין על פני המערה, הרי כל המערה חשובה דירה על ידי בנין שעל פיה).

[1640] כדלעיל סי׳ שצו סוף ס״א (או אפילו אינו מוקף לדירה אלא שאין בו יותר מבית סאתים).

[1641] וכן הוא כשמצטער מגשמים או חמה או נקבים, כדלעיל סי׳ תד ס״ג (אם הוא בענין שמותר לו לצאת מן הספינה לנמל וליכנס לעיר, כגון שהגשמים יורדים עליו, או שהחמה זורחת עליו ומצערתו, או שצריך לנקביו ואין לו מקום צנוע עד שיכנס לעיר, שמותר לו ליכנס כמו שיתבאר בסי׳ ת״ו, הרי כל העיר לו כד׳ אמות אם היא מוקפת מחיצות לדירה ומהלך את כולה), ושם נסמן (הערה 1598).

[1642] ברייתא שם (עד שיחזרו למקומן שוגגין). רמב״ם הל׳ שבת פכ״ז הי״ב (וכן אם יצא לאחד מאלו בשגגה ונזכר והוא בתוכן). שו״ע שם (או ששגג ויצא חוץ לתחום ונכנס לאחד מאלו ונזכר והוא בתוכו).

[1643] מרדכי רמז תקא (התיר רבינו יואל ספינה הבאה מחוץ לתחום בשבת לעיר שהוקפה לדירה, דכל העיר להם כד׳ אמות). הובא בב״י סוף סימן תד. אור זרוע ח״ב סי׳ ו (פירש ה״ר יואל זצ״ל, מצאתי בספר האלפסי שפסק כרב בדיר וסהר וספינה, הואיל וכן, לפי ראות עיני, ספינה הבאה מחוץ לתחום בשבת לעיר, מותר לצאת בשבת, דהעיר כולה כד׳ אמות דמי). הגהות אשרי פ״ד ס״א (וכן התיר רבינו יואל ספינה הבאה מחוץ לתחום בשבת לעיר שהוקפה לדירה, דכל העיר להם כד׳ אמות). הובאו בדרכי משה סי׳ תו (ובדפוסים החדשים הוא בסי׳ תד). מ״א ס״ק ו.

והיינו שלמדים זאת מדין היוצא שלא לדעת ונכנס לדיר וסהר, דלעיל ס״ו (הוציאוהו נכרים חוץ לתחום ונתנוהו הם בעיר המוקפת לדירה, או בדיר או בסהר ... מהלך את כולו).

וכן הוא לעיל סי׳ תד ס״ג (מי שבא בספינה בשבת ... הרי כל העיר לו כד׳ אמות אם היא מוקפת מחיצות לדירה, ומהלך את כולה, כיון שנכנס לתוכה ברשות ... אם נכנסה הספינה עצמה לתוך העיר, שהיא חשובה כד׳ אמות אם מוקפת לדירה).

הספינה חוץ לתחום והוא לא עשה כלום[1644].

אבל אם לא נכנסה לעיר המוקפת [ל]דירה, אסור לצאת מהספינה[1645], אם היתה במקום למטה מי׳ טפחים משנכנס השבת והפליגה מאותו מקום יותר מאלפיים[1646], כמו שנתבאר בסי׳ ת״ד[1647].

במה דברים אמורים כשהיה בספינה מבעוד יום (ולא יצא ממנה ליבשה משנכנס השבת, או שיצא ממנה במקום שלא היה אפשר לו להשאר שמה עד למוצאי שבת, שהספינה של נכרים ולא ימתינו עליו, והוצרך לחזור לספינה, שזהו אנוס הוא בחזירתו לספינה וביציאתו בה חוץ לתחום מאותו מקום[1648]). אבל אלו שקונים שביתה בספינה[1649] ויוצאים ממנה לבתיהם ללון, ולמחר נכנסים לספינה ומפליגים, הרי זה כיוצא לדעת[1650], ואם נכנס לעיר המוקפת [ל]דירה, אינה חשובה לו כד׳ אמות, כיון שלא שבת באויר

[1644] רשב״ם בתוס׳ מג, א ד״ה הלכה (פסק רשב״ם דמותר ליכנס בספינה מבעוד יום בערב שבת אפילו שהספינה הולכת חוץ לתחום בשבת, דספינה ממילא אזלא, ואיהו לא מידי עביד).

ואף דלא קיי״ל כוותיה להתיר ליכנס לספינה בערב שבת לכתחלה (כדלעיל סי׳ רמח ס״ה וקו״א שם ס״ק ג), מכל מקום ״אין זה כיצא לדעת״.

ומטעם זה יורדת גם גזירת שלא לשוט בשבת, כדלעיל שם ס״ט (כשנכנס לספינה מערב שבת, אע״פ שהולכת גם בשבת ונראה כשט, לא גזרו חכמים, כיון שהוא אינו עושה כלום בשבת).

[1645] כמו היוצא באונס, שלא התירו אלא כשנכנס לעיר המוקפת לדירה, כדלעיל ס״ו (שכולו נחשב לו כד׳ אמות, הואיל ומוקף מחיצות לדירה), וסי׳ תא ס״א (והוא שתהא העיר מוקפת מחיצות לדירה, שכל מקום שאינו מוקף לדירה אינו נחשב כד׳ אמות).

וכיון שאין לו אלא ד׳ אמות, אסור לו לצאת מהספינה. ראה מראי מקומות וציונים.

[1646] רמ״א סי׳ תד (ואם כבר יצא אלפיים ממקום שפגע למטה מעשרה, דאין לו רק ד׳ אמות). מ״א סי׳ תד (כלומר שהפליגה ספינתו משם חוץ לאלפיים).

[1647] סעיף ג (אבל אם ידוע שהיתה במקום אחד למטה מי׳ טפחים משנכנס השבת והפליגה משם חוץ לאלפיים, אין לו משם אלא ד׳ אמות כדין יוצא חוץ לתחום, שהרי קנה כבר שביתה במקום שהיתה למטה מי׳ טפחים).

[1648] תשובות הרמב״ם סוס״י שח (אם נכנס עליו השבת והוא חוץ לתחום, אותו המקום שעמדה בו הספינה בשבת אסור לו לצאת מן הספינה עד מוצאי שבת, אלא אם אינו יכול לעשות צרכיו בספינה לעיני בני אדם, ואז יהיה מותר לו לירד ליבשה ועושה צרכיו, וחוזר).

[1649] על ידי שישבו בספינה כל בין השמשות, כדלעיל סי׳ רמח ס״ט (ויש מתירין ליכנס בתוכה ולהפליג בשבת, אם קנה בה שביתה מערב שבת, דהיינו שהיה בתוכה מתחלת בין השמשות עד שחשכה, דכיון שבתחלת כניסת השבת היתה שביתתו בתוכה נעשית היא כביתו, ואף שיצא ממנה אחר כך ושהה הרבה ביבשה, ואפילו לן שם, לא הפסיד בזה שביתתו שבספינה ... ומכל מקום לאחר שהפליגה חוץ לתחום אסורים לצאת ליבשה, אפילו נכנסה לתוך עיר המוקפת חומה לדירה כמ״ש בסי׳ ת״ה).

והיינו שקניית שביתה בספינה בין השמשות אינה מועלת אלא לענין שיקנה שביתה בתוך מחיצות הספינה (כדלקמן בסמוך), ולא לענין יציאתו מהספינה ליבשה מחוץ לתחום שבת.

[1650] שו״ע ס״ז (מי שהפליגה ספינתו בים, מהלך את כולה, הואיל ושבת באויר מחיצות), דמיירי בכהאי גוונא שקנה שביתה בספינה ויצא ממנה לביתו, ולמחר חזר לספינה, שיכול להלך בספינה הואיל ושבת באויר מחיצותיה, אף דהוי כיוצא לדעת, וכדלעיל ס״ה (אם חזר לעירו, כל העיר חשובה לו כד׳ אמות אם היא מוקפת מחיצות לדירה, ואפילו אם יצא לדעת וחזר לדעת, הואיל ושבת באויר מחיצותיה). הרי שבחזרתו לספינה בשבת הוי יוצא לדעת, ואם בא לעיר אחרת המוקפת לדירה, אסור לירד מהספינה, שהרי לא שבת באויר מחיצות אלו.

ר״ן שבת ז, ב (ולפיכך נוהגין עכשיו שמתכנסין לתוך הספינה מערב שבת ומסדרים שם שולחן ומדליקין את הנרות לקנות שם שביתה, ואחר כך חוזרין ונכנסין לה בשבת, ועושין כך מפני שהספינה עתידה לצאת בשבת חוץ לתחום, ויהא אסור לזוז בתוכה מד׳ אמות שלו, לפי שלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום. ואף על גב דקיי״ל דהלכה כרבן גמליאל [דמהלך את כולה] אפילו בדיר וסהר, אף על גב דלא שבת באויר מחיצות. הני מילי בנתנוהו נכרים בדיר וסהר דאניס, הא לדעת, לא עשאום כארבע אמות. אבל כיון שנכנס לה מערב שבת, נעשה כמערב ברגליו ואומר כאן תהיה שביתתי, וכיון דקונה שם שביתה, שובת באויר מחיצות מבעוד יום הוא, ומהלך את כולה, דכד׳ אמות היא אצלו). הרי שבחזרתו לספינה בשבת הוי יוצא לדעת, ומכל מקום מותר לו להלך בתוך הספינה, כיון ששבת באויר מחיצות אלו. הובא בב״י סי׳ רמח ד״ה ומ״ש רבינו בשם בה״ג.

ריב״ש סי׳ קנב (ונוהגין שנכנסין לתוך הספינה מערב שבת, ומסדרין שם שלחן ומדליקין את הנר לקנות שם שביתה, ויורדין, ואחר כך חוזרין ונכנסין לה בשבת. וזה, מפני שהספינה עתידה לצאת בשבת חוץ לתחום, ויהא אסור לזוז בתוכה חוץ לד׳ אמותיו, לפי שלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום. ולא דמי לנתנוהו כותים בדיר וסהר דקיי״ל כרשב״ג דשרי אפילו לא שבת באויר מחיצות. דהתם משום דאנוס, הא לדעת, לא עשאום כד׳ אמות. אבל כשנכנס לה מערב שבת, נעשה כמערב ברגליו ואומר כאן תהיה שביתתי, וכיון דקונה שם שביתה, שובת מבעוד יום באויר מחיצות

מחיצותיה, ואסור לצאת מהספינה לעיר, אף אם לא היתה לעולם למטה מי׳ טפחים, לפי שאף אם תמצי לומר שאין תחומים למעלה מי׳ טפחים ולא קנה שביתה בין השמשות כשהיה בספינה, מכל מקום הרי קנה שביתה אחר כך בביתו[1651].

אבל מכל מקום הספינה כולה נחשבת לו כד׳ אמות, אפילו אם היתה מהלכת הכל למטה מי׳ טפחים[1652], ויכול להלך בכולה אף לאחר שהפליגה חוץ לתחום, הואיל ושבת באויר מחיצותיה[1653]. אבל אסור לצאת מספינה לספינה[1654]. ומכל מקום יכול ליכנס לספינה קטנה לעשות צרכיו ולחזור לספינה גדולה[1655], כמו שיתבאר בסי׳ ת״ו[1656].

ואם נפחתו דפני הספינה בשבת ואינן גבוהים י׳ טפחים, אינו מהלך בה יותר מד׳ אמות[1657]. ואפילו אם לא יצא ממנה משנכנס השבת, אלא שהיתה במקום אחד למטה מי׳ טפחים משנכנס השבת, והפליגה מאותו מקום יותר מאלפיים, שכיון שאין לה מחיצות אין כולה כד׳ אמות[1658].

(ואפילו במקום שהיא עומדת למעלה מי׳ טפחים אינו מהלך בה יותר מד׳ אמות, שלא אמרו אין תחומין למעלה מעשרה אלא בהילוך הספינה על פני המים, שהוא דומה לקפיצה באויר ואינו נקרא הילוך, כמו

דברי שלום

הוא, ומהלך את כלה, דכארבע אמות היא אצלו). הרי שבחזרתו לספינה בשבת הוי יוצא לדעת, ומותר להלך בספינה חוץ לד׳ אמותיו כיון ששבת במחיצות אלה. הובא בד״מ שם ס״ק ב.

וכ״ה בהג״א פ״ד ס״ג גבי נפחתו כו׳ (אי אפשר לקנות שביתה בספינה בשום ענין, אם לא שיכנוס בה בעצמו קודם בין השמשות וישב שם בין השמשות, ולאחר בין השמשות ילך לביתו ויאכל וישוב לספינה אחר אכילתו בלילה או למחר ביום. ואם נפחתו דופני הספינה למחר, אף על פי ששבת באוירו, אין לו אלא ד׳ אמות), דמיירי בבה״ג שנכנס לפני השבת וקנה שביתה באויר ספינה, ולכן מותר להלך בה אם יש לה מחיצות, אף דהוי כיצא לדעת. דאם לא כן, שאם נפרש דמה שחוזר לספינה בשבת נקרא יוצא שלא לדעת, ולא אסרו אלא כשנכנס לספינה בשבת, ולא שבת בה. הרי מבואר שם לעיל בהג״א (ר״י אוסר ליכנס בספינה בשבת, אפילו אינו רוצה לצאת חוץ לתחום, ואם עבר ונכנס ויצאה חוץ לתחום, מהלך את כולה. ורשב״ם מתיר ליכנס בה. ואם יצאה חוץ לתחום אין לו אלא ארבע אמות, וכן סובר אבא מורי, דאין לו אלא ד׳ אמות, אור זרוע מהרמ״ק), מאור זרוע בשם אביו, דאין לו אלא ד׳ אמות, היינו שגם בספינה עם דפנות אין לו אלא ד׳ אמות, כיון שלא קנה בה שביתה. ובהגהה השנית מיירי שנכנס לספינה לפני כניסת השבת, ואחר כך יצא וחזר למחרת לספינה, דהוי כיצא לדעת, והתיר להלך בתוך הספינה אם יש לה דפנות, כיון ששבת במחיצותיה.

ומ״ש המ״א ס״ק ז (הואיל ושבת וכו׳, אבל אם בא לעיר אחרת, אסור, דלא שבת באויר מחיצות, דכיון דנכנס בשבת לתוך הספינה הוה ליה כיוצא לדעת, (הג״א ובנימין זאת סי׳ ר״כ) ... ומשמע מדברי הג״א אם נכנס בהיתר כגון שקנה שביתה אתמול הוה ליה כיצא שלא לדעת), והיינו שמפרש דברי השו״ע והגהות אשרי, שלא נחשב יצא לדעת אלא כשנכנס לספינה בשבת, הוא היפך השו״ע, ודו״ק וצע״ג.

[1651] וכדלעיל סי׳ תד ס״ג (אם יצא פעם אחד ליבשה ממש משחשכה), ושם נסמן (הערה 1595).

[1652] מ״א סי׳ תד ס״ק ב (וכתב בכנסת הגדולה דאם הספינה גוששת אסור להלך כולה ... ובסי׳ ת״ה ס״ז איתא בהדיא דמותר עיי״ש).

[1653] רבה מב, ב (וספינה ... הואיל ושבת באויר מחיצות מבעוד יום). וכנסמן לעיל (הערה 1650).

והספינה נחשבת מוקפת לדירה, כדלעיל סי׳ שסב ס״ט (ספינה מותר לטלטל בכולה אפילו היא יותר מבית סאתים מפני שחשובה למוקפת דירה ואין אומרים מחיצותיה להבריח מים נעשו שלא לדירה).

[1654] גמרא מב, סע״ב (בקופץ מספינה לספינה), ופרש״י (ובאויר מחיצותיה של זו לא שבת, לרבה אין יכול להלך בזו).

[1655] ראב״ן (ישראל יכול לכנוס מספינה הגדולה אל ביצית הקטנה [ה]תלויה בה אם צריך לנקביו ... דגדול כבוד הבריות שדוחה וכו׳, ולצאת מן הביצית אחר הפנותו לתוך הספינה), הובא במ״א שם (ומכל מקום יכול ליכנס לספינה קטנה התלויה בה לפנות ולחזור לספינה גדולה, כמ״ש סי׳ ת״ו (ראב״ן)).

[1656] ס״א (יכול לצאת מהן עד שימצא מקום צנוע לפנות, שגדול כבוד הבריות).

[1657] הגהות אשרי שם ד״ה אי אפשר (ואם נפחתו דופני הספינה למחר, אף על פי ששבת באוירו אין לו אלא ד׳ אמות) מהגמרא מב, סע״ב (שנפחתו דופני ספינה), ופרש״י (וביטלו המחיצות). שו״ע שם (ואם נפחתו דופני ספינה בשבת ... אינו מהלך בה אלא ד׳ אמות).

[1658] כ״מ בגמרא דקאי אמתניתין מא, ב (מעשה שבאו מפלנדרסין והפליגה ספינתם בים, רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה), דמיירי בבה״ג, שלא יצאו ממנה משנכנס השבת, הרי שאף בזה אסור כשנפחתו דופני הספינה. וכן הוא באור זרוע ח״ב סי׳ ג (דאי נפחתו דופני הספינה בשבת אין לו אלא ד׳ אמות, אף על גב דמאורתא שבת בתוך המחיצות).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

שנתבאר בסי׳ ת״ד[1659], אבל הילוך האדם בתוך הספינה הילוך הוא כמו המהלך בארץ[1660].

במה דברים אמורים כשהיא עומדת, אבל כשהיא מהלכת, מהלך את כולה בכל ענין[1661], מפני שטרם שיספיק להלך (ד׳ אמות) אפילו פסיעה אחת, נוטלתו הספינה מד׳ אמות אלו ומניחתו בד׳ אמות אחרות על כרחו, ויש לו שם ד׳ אמות אחרות, כמו מי שהוציאוהו נכרים מד׳ אמות ונתנוהו בד׳ אמות אחרות שיש לו שם ד׳ אמות, וכן מאותו ד׳ אמות לד׳ אמות אחרות, וכן לעולם[1662]).

ואם באמצעה יש לה מחיצות עשרה ובראשה אין לה[1663], כגון שהיא עמוקה באמצעיתה ובראשה היא משופעת והולכת כלפי מעלה קצת כדרך ספינות קטנות, אעפ״כ כולה כד׳ אמות, אפילו כשעומדת, מפני שכולה רשות היחיד היא, שראשיה הם כחורי רשות היחיד שנידונים כרשות היחיד[1664], כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ה[1665].

ואפילו אם גם באמצעיתה אינה עמוקה עשרה אלא שיש בה לחקוק להשלימה לעשרה[1666], דהיינו עובי

[1659] סוף סעיף א (וכן ספינה ההולכת למעלה מי׳ טפחים מקרקעית המים, דומה לקפיצה באויר, כיון שאינה נחה בהליכתה על הארץ כמו שנח אדם ההולך ברגליו).

[1660] קאי על שני האופנים שלא קנה שביתה במחיצותיה: (א) כשעלה על הספינה בשבת, (ב) כשהיה בספינה מבעוד יום, אלא שנפחתו דפני הספינה בשבת, שבשני אלו מוכח מהפוסקים דלקמן שאינו מהלך בה יותר מד׳ אמות אפילו היא עומדת למעלה מי׳ טפחים.

כ״מ מלשון הר״ן שם (שהספינה עתידה לצאת בשבת חוץ לתחום, ויהא אסור לזוז בתוכה מד׳ אמות שלו, לפי שלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום) ורי״ב שם (שהספינה עתידה לצאת בשבת חוץ לתחום, ויהא אסור לזוז בתוכה חוץ לד׳ אמותיו, לפי שלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום) שבב״י וד״מ סי׳ רמ״ח שם, ומסתימת הגהות אשרי שם מאור זרוע בשם אביו (ואם יצאה חוץ לתחום אין לו אלא ארבע אמות, וכן סובר אבא מורי, דאין לו אלא ד׳ אמות, אור זרוע מהרמ״ק). וכ״מ בשו״ע שם (ואם נפחתו דופני ספינה בשבת ... אינו מהלך בה אלא ד׳ אמות).

דהא גמירא שאין סתם ספינה מהלכת למטה מעשרה, כדאיתא בשבת דף [ק] ע״ב (גמרינן דאין ספינה מהלכת בפחות מעשרה). ובפרט יותר מד׳ אמות בקפיצה, כדאמרינן בעירובין מב, ב (הואיל וספינה נוטלתו מתחילת ארבע ומנחתו בסוף ארבע), שבאופן כזה בודאי אין הספינה נוסעת למטה מעשרה, כמבואר ברש״י שבת שם ד״ה גשושי (שמא תמהר לילך, ותשכון לארץ במקום מושבה).

וכל כה״ג (אילו כוונת הפוסקים הנ״ל היתה שלא לאסור אלא כשהספינה מהלכת בפחות מעשרה) הוה להו לפרש.

אלא ודאי סבירא להו דלא כמשמעות התוס׳ דף מג ד״ה האי (דאין תחומין למעלה מעשרה, ורצו (דתנן מא, ב ״מעשה שבאו מפלנדרסין והפליגה ספינתם בים, רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה, ורבי יהושע ורבי עקיבא לא זזו מארבע אמות, שרצו להחמיר על עצמן), משום שמא תהלך ברקק), והריטב״א מג, ב ד״ה בחד בשבא (ואילו היתה שביתתם בביתם, לא היו זזין ממקומן מתוך הספינה, שהרי חזרו למטה מעשרה והרחיקו מתחומן), שבב״י שם, שלדעתם מותר להלך בתוך הספינה כל זמן שהיא למעלה מעשרה (אף בלא טעם ששבתו באויר מחיצות, ובלא טעם הואיל וספינה מהלכת).

וראה מה שהקשה בזכרון יוסף אות ריד.

[1661] ב״י, מהגמרא שם (הואיל וספינה נוטלתו מתחילת ארבע ומנחתו בסוף ארבע). שו״ע שם (אם היא מהלכת, מהלך את כולה).

[1662] רש״י שם ד״ה נוטלתו בשם דודו רבי שמעון (כשעוקר את רגלו קודם שיניחנה, הספינה מוציאתו מד׳ אמות שלו ונכנס לתוך ארבע אמות אחרות על כרחו, והוה ליה כמי שהוציאוהו נכרי חוץ מארבע אמותיו ונתנוהו לתוך ארבע אמות אחרות, שנותנין לו ארבע אמות, וכן לעולם). מ״א ס״ק ח (דלעולם עומד בתוך ד׳ אמות אחרים, דלעולם ספינה נוטלתו מתחלת ד׳ אמות ונותנתו לד׳ אמות אחרים).

[1663] אור זרוע ח״ב סי׳ ג (מיהו אם יש באמצע הספינה גובה י׳ טפחים ובראשי הספינה ליכא אלא ד׳ וה׳, אעפ״כ שרי לו לילך בכולו, שהכל הולך אחר אמצע הספינה, כי הכל הולך אחר העיקר). רמ״א ס״ז (ואם באמצע יש לו מחיצות עשרה ובראשו אין לו, אזלינן בתר אמצעי).

[1664] מ״א ס״ק י (ובראשו אין לו וכו׳, פירוש שהיא עמוקה באמצעיתה ובראשה היא משופעת והולכת כדרך ספינות קטנות, אפילו הכי הוי רשות היחיד, דמה שבראשו הוי כחורי רשות היחיד שהם כרשות היחיד).

[1665] סעיף ח (חורים שבכתלי רשות היחיד שכלפי רשות היחיד, הם רשות היחיד ... כיון שאפשר להשתמש בהם מרשות היחיד הרי הם בטלים אצלה ונחשבים כמוה).

[1666] אור זרוע שם (ותו נראה בעיני, דאע״ג דליכא אפילו באמצע גובה י׳ טפחים, אם יש בה כדי לחקוק ולהשלימה לי׳ טפחים, דמהניא קנייתו מערב שבת, דקיי״ל כרבי מאיר דאמר חוקקין להשלים). רמ״א שם (ואפילו אין לו כלל, רק יש בו לחקוק עשרה, דאמרינן חוקקין להשלים).

הנסרים שבקרקעיתה שיש בה כדי להשלים גובהה לעשרה, הרי הם מצטרפים להשלימה[1667], ונעשית כולה כד׳ אמות, שהרי יש לה מחיצות שהן גבוהות עשרה מבחוץ, שעובי קרקעיתה שמן הצדדים כלפי חוץ מצטרף הוא עם המחיצות אשר עליו[1668] (לפי שאף עובי זה שמן הצדדים רואים אותו כאלו עומד כמחיצה על גבי קרקעיתה, משום תורת גוד אסיק, כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ה[1669]), והרי זה דומה לחצר שקרקעיתה גבוה מחצר אחרת ה׳ טפחים וכותל גבוה ה׳ טפחים מפסיק ביניהם, ואין כותל זה גבוה י׳ טפחים אלא לחצר הנמוכה, אבל להגבוהה אינו גבוה י׳, ואעפ״כ היא מחיצה גמורה לשתיהן, כמו שנתבאר בסי׳ שע״ב[1670], הואיל שאף לחצר הגבוה הוא גבוה י׳ מבחוץ. ועוד שכיון שבקרקעיתה יש כדי לחקוק להשלימה לעשרה אנו רואים כאלו הוא חקוק, כי יש מי שאומר[1671] שבכל מקום אומרים חוקקים להשלים, ויש לסמוך על דבריהם לענין תחומין שהלכה כדברי המיקל בהם[1672]:

ח אם נכנס לספינה[1673] על דעת שלא להפליג חוץ לתחום[1674], ויצאה הספינה חוץ לתחום וחזרה לאחוריה לנמל שהפליגה משם, הרי הוא כאלו לא יצא, שנעשה כמו שהוציאוהו נכרים חוץ לתחום והחזירוהו לתחומו. ואפילו אם נכנס על מנת להפליג, אלא שנכנס מבעוד יום ולא יצא ממנה משנכנס השבת, אע״פ שהיתה למטה מי׳ טפחים שקנה שם שביתה, מכל מקום אם אחר כך חזרה לתוך תחום, המקום שקנה שם שביתה, הרי הוא כאלו לא יצא, שכיון שנכנס לה מערב שבת הרי זה כיוצא שלא

[1667] מ״א ס״ק יא (ואפשר שרוצה לומר שאין לו מחיצות י׳, עובי הנסרים מצטרפים, כמ״ש סימן שע״ב ס״ו).

[1668] כדלעיל סי׳ שסב ס״ד (תל שגבוה ה׳ טפחים, ועשה עליו מחיצה ה׳ טפחים, הרי זה על גביו רשות היחיד גמורה לכל דבר, שהרי יש כאן מחיצה י׳ טפחים, היינו ה׳ טפחים מן גובה עצמו, שאומרים בו גוד אסיק מחיצה למעלה, כמ״ש בסי׳ שמ״ה, וה׳ טפחים מן המחיצה, שהמחיצה וגוד מצטרפין), ושם נסמן (הערה כו).

[1669] סעיף א (עמוד או תל שהוא גבוה עשרה ורחב ד׳ על ד׳, הרי הוא כמוקף מחיצות גבוהות עשרה, שהלכה למשה מסיני היא שאנו אומרים גוד אסיק, דהיינו שאנו רואים את ד׳ צדדי העמוד הגבוהים י׳ טפחים, כאלו נמשכו והועלו למעלה על ראשו ועומדים כמחיצות סביב לו, ונמצא ראשו מוקף מד׳ צדדים).

ואף דהתם מיירי בעמוד שאין לו מחיצות כלל, ואומרים גוד אחית כאילו מוקף מחיצות עשרה.

מכל מקום גם בזה אמרינן ״גידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין״, והרי זה דומה לחצר שקרקעיתה כו׳.

[1670] סעיף ח (היה בין ב׳ חצרות כותל גבוה י׳ טפחים על פני כל ארכו, או שהיה קרקעה של אחת מהחצרות גבוה מחבירו ה׳ טפחים ועשה עליו מחיצה ה׳ טפחים להשלימו לעשרה ... אין יכולים לערב יחד).

[1671] רבי מאיר בברייתא יא, ב (רבי מאיר סבר חוקקין להשלים, ורבנן סברי אין חוקקין להשלים).

[1672] אליה רבה ס״ק י (תמה אני, דקי״ל ... דאין חוקקין להשלים ... ולענ״ד ליישב, דשאני הכא בעירובין דקיימא לן הלכה כדברי המיקל בעירוב).

משא״כ לענין צורת הפתח קיי״ל כחכמים שאין חוקקין להשלים, כדלעיל סי׳ שסב סכ״ב (שער העשוי בעיגול ככיפה, אם יש גובה י׳ טפחים ברגליו, דהיינו קודם שיתחיל להתעגל, מתיר משום צורת פתח).

עי׳ סי׳ שצח ס״ה בהג״ה (ויש אומרים ... מרחיקין משם שבעים אמה ושיריים ומתחילין, וכן בכל מקום שמודדין. וכן נראה לי להקל), ולעיל שם ס״ו (וכשמודדין לה אלפיים אמה מותחים חוט על פני כל רחבה חוץ לבית דירה זה, ומשם מודדים לה אלפיים אמה. ויש אומרים שמרחיקים משם עוד ע׳ אמה ושירים ומתחילים למדוד ... ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי סופרים), שפסק גם כן כדבי מאיר לגבי רבנן במשנה נז, א (נותנין קרפף לעיר דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים, לא אמרו קרפף אלא בין שתי עיירות), מהאי טעמא. עי׳ שם במרדכי רמז תקד (נראה לו להביא ראיה דהלכתא כרבי מאיר, מדאמר רבי יהושע בן לוי הלכה כדברי המיקל בעירובין, ואפילו יחיד לגבי רבים), ורא״ש פ״ה סי׳ ג (כתב ר״מ ז״ל הלכה כרבי מאיר, מדאמר רבי יהושע בן לוי (מו, א) הלכה כדברי המיקל, אפילו יחיד כנגד רבים).

[1673] אור זרוע ח״ב סי׳ קמו (ומי שנכנס בשבת בספינה וישב לו בד׳ אמותיו, והלכה ספינה חוץ לתחום, וחזרה לאחוריה לנמל שהפליגה משם, מותר ישראל זה לצאת מן הספינה לשוב לעיר כבתחילה, דהוי כהוציאוהו עכו״ם והחזירוהו עכו״ם, דהוי כאילו לא יצא). רמ״א ס״ה (אם נכנס לספינה, ויצאה הספינה חוץ לתחום וחזרה לאחוריה לנמל שהפליגה משם, הרי הוא כאילו לא יצא, דהוה ליה כמו שהוציאוהו נכרים והחזירוהו).

והיינו אף שחזרה הספינה לנמל ולא נכנסה לתוך העיר המוקפת מחיצות, שאז יכול להלך בכל העיר אפילו אם יצא לדעת, כדלעיל ס״ה (אם חזר לעירו, כל העיר חשובה לו כד׳ אמות, אם היא מוקפת מחיצות לדירה, ואפילו אם יצא לדעת וחזר לדעת, הואיל ושבת באויר מחיצותיה).

[1674] מ״א ס״ק ה (וצריך לומר דנכנס לישב בה, דאם נכנס על מנת להפליג, הוי כיוצא לדעת).

לדעת[1675], כמו שנתבאר[1676]:

המוציא פירות חוץ לתחום

ט פירות[1677] שהוציאם חוץ לתחום והחזירם לתחומם, אפילו במזיד, הרי הם כאלו לא יצאו, מה טעם, אנוסים הם ביציאתם ובחזרתם, והרי כל העיר להם כד׳ אמות כבתחלה, וחוצה לה אלפיים לכל רוח אם הוא יום טוב שההוצאה מרשות לרשות מותרת בו, ואם הוא שבת מותרים עכ״פ באכילה במקומם[1678].

ואפילו לאותו ישראל שהחזירם לצרכו, אין דינם כשאר דבר הבא מחוץ לתחום שאסור למי שהובא בשבילו[1679], הואיל ופירות אלו היו כבר בתחום זה בשבת זו, ואפילו המחזיר עצמו שעשה איסור, אין קונסין אותו שלא יאכלם בשבת[1680].

(ואינו דומה להמעשר פירות בשבת שקנסו אותו שלא יאכל מהם[1681]. לפי שעל ידי עשיית האיסור נתקנו

[1675] מ״א שם (אי נמי מיירי שהיתה הספינה בין השמשות למטה מי׳, וקנה שם שביתה, והפליגה בשבת, וחזרה לאחוריה, דהוה ליה שלא לדעת, כיון שנכנס בהיתר).

[1676] ריש ס״ז (ואין זה כיצא לדעת, כיון שהיה כבר בספינה מבעוד יום שהיא שעת היתר לצאת חוץ לתחום, ובשבת הוציאתו הספינה חוץ לתחום והוא לא עשה כלום).

[1677] סיכום ההלכה שבסעיף שלפנינו:

המוציא פירות חוץ לתחום והחזירם לתחום, מותרים, אף שלכאורה היה מקום לאסרם מכמה טעמים:

(א) היוצא לדעת חוץ לתחום וחוזר לתחומו אין לו אלא ד׳ אמות, כדלעיל ס״ה (חזר לדעת לתוך התחום, אין לו אלא ד׳ אמות). ומכל מקום כאן הפירות הם כאדם שהוציאוהו נכרים והחזירוהו לתחום עירו, שכאילו לא יצא, כדלעיל שם (מי שהוציאוהו נכרים חוץ לתחום ... החזירוהו לתוך התחום, כאלו לא יצא, והרי כל העיר לו כד׳ אמות כבתחלה, וחוצה לה אלפיים אמה לכל רוח).

(ב) פירות שהובאו מחוץ לתחום אסורים למי שהובאו בשבילו. ומכל מקום כאן מותרים באכילה, כיון שהפירות היו כבר בתחום זה בשבת זו.

(ג) העושה שבות בשבת קנסוהו שלא יאכל מהם. ומכל מקום כאן מותרים, כיון שפירות אלו היו ראויים לו כשהיה עמהם חוץ לתחום, ולא הועיל לו כלום לאכילתם במה שהחזירם לתחומם.

(ד) המבשל בשבת פירות הנאכלים חיים אסור לאכלם בשבת. ומכל מקום כאן מותרים, כי תחומין הם מדברי סופרים.

[1678] רב פפא מא, ב (פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו, אפילו במזיד, לא הפסידו את מקומן (וכל העיר להן כד׳ אמות, ויש להן לכל רוח אלפים אמה אם יום טוב הוא, ואי שבת, מותרין לאכילה במקום שחזרו, רש״י), מאי טעמא, אנוסין נינהו (על ידי המוציאן, רש״י)). טור ושו״ע ס״ט (פירות שהוציאו חוץ לתחום והחזירום, אפילו במזיד, לא הפסידו מקומם, שכל העיר להם כארבע אמות, וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח כבתחלה, אם הוא יום טוב, ואם הוא שבת, מותרין באכילה במקומם). ט״ז ס״ק ה (אם הוא יום טוב, פירוש שאז מותר להוציא מרשות לרשות, משא״כ בשבת שאין היתר אלא במקומם).

[1679] כדלעיל סי׳ שכה סי״א (הובא מחוץ לתחום אם הביאו הנכרי ... לישראל, אסור באכילה בו ביום למי שהובא בשבילו).

[1680] תוס׳ שם ד״ה לא הפסידו את מקומן (אע״ג דהבא מחוץ לתחום אסור למי שנשתלח לו, הני מילי התם דאיתיה חוץ לתחום, אבל הכא דהשתא הם במקומן, שרי אפילו להאי דאפקא).

[1681] מ״א ס״ק יד (וצ״ע דהא המטביל כליו והמעשר דאסורא דרבנן נינהו, וקנסינן), וכדלעיל סי׳ שלט ס״ז (ואין מפרישין תרומות ומעשרות ... אם הפריש תרומות ומעשרות במזיד לא יאכל מזה בו ביום לא הוא ולא אחרים).

ומ״ש המ״א (וצריך לומר דדוקא בדאית ליה פרי אחריני, וכדאיתא פ״ב דביצה. כן כתב הרא״ש. והכא מיירי בדלית ליה פירי אחריני), והוא כדאמרינן בביצה יז, א-ב (איבעיא להו מי שלא הניח עירובי תבשילין ... עבר ואפה מאי ... תא שמע המעשר פירותיו בשבת בשוגג יאכל, במזיד לא יאכל. לא צריכא דאית ליה פירי אחריני), והיינו שאם לית ליה פירי אחריני התירו בדיעבד, וכאן מיירי שהוציא חוץ לתחום והחזיר ולית לי פירי אחרינא, ולכן מותר באכילה.

אינו בראש ביצה פ״ב ס״י (ויראה מרב אשי ורב נחמן בר יצחק ... משום כבוד שבת אין לקונסו), שאף שהתיר משום כבוד שבת, לא חילק בין אית ליה פירי אחרינא או לאו, ואפשר סבירא ליה כדעת הרשב״א דלקמן.

ואינו אלא לפרש״י בביצה יז, ב ד״ה אסורא דשבת, גבי איסורא דשבת שאני (בשול שבת מאבות מלאכות הוא ואיסור סקילה הוא, הלכך קנסוה רבנן למזיד, אבל עבר ואפה ביום טוב לשבת, אסורא דרבנן הוא דעבד). שלפי זה אין לנו הוכחה לומר שמסקנת הגמרא חוזרת מהתירוץ ״לא צריכה דאית ליה פירי אחרינא״, שאפשר שבאיסורא דרבנן תלוי אם אית ליה פירי אחרינא או לאו.

אבל אנן קיי״ל לקמן סי׳ תקג סי״ג (וגם על מה שכבר עבר ובישל ביום טוב, לא ראו חכמים לקונסו על איסורי יום טוב הקלים, אלא על איסורי שבת החמורים הוא שקנסו כמ״ש בסי׳ שי״ח ושכ״ג ושל״ט, וכן הדין בעושה שאר מלאכות

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

לאכילה שלא היו ראויים כלל מקודם לכן מפני שהם טבל, אבל פירות אלו היו ראויים לו כשהיה עמהם חוץ לתחום, ולא הועיל לו כלום לאכילתם במה שהחזירם לתחומם, ואינו נהנה מן האיסור באכילתו אותם[1682].

ואינו דומה להמבשל בשבת פירות הנאכלים חיים, שאסורים מפני שעשה בהם איסור של תורה, אבל תחומין הם מדברי סופרים[1683]).

דברי שלום

אוכל נפש לצורך החול או לצורך שבת שלאחריו, ולא הניח עירובי תבשילין או לצורך יום טוב שני). והיינו שאף באיסורי דרבנן חילקו בין איסורי שבת (הטבלת כלים – בסי' שכג ס"ח, ומעשר – בסי' שלט ס"ז), שאסרו בכל אופן, לבין איסורי יום טוב (עירוב תבשילין), שהתירו בכל אופן, ולא חילקו בין אית ליה פירי אחרינא או לאו.

כפירוש הרשב"א בשו"ת ח"ה ס"ח (נראה לי להלכה, דאפילו היו לו מאכלים אחרים, זה מותר ... שלא עמדו דברים אלו למסקנא ... מעיקרא הוא דמהדרי לפרוקינהו, כדי שלא תחלוק בין שבת ליום טוב, אבל בסוף, דלא קיימא ליה, פריק פירוקא אחרינא דסגי לכולהו. כן נראה לי ישובן של דברים), **שבב"י סס"י תקג, כמבואר מסי' תקכז סוף סכ"ג** (אם עבר במזיד ובישל כמה קדרות שלא לצורך יום טוב, מותר לאכלן בשבת או בחול), הרי התירו אם "בישל כמה קדרות", שיש לו כבר תבשיל אחד לשבת. **ודו"ק**, ולכן לא הובא כאן בפנים תירוץ המ"א הנ"ל.

[1682] אליה רבה ס"ק יב (נראה לי כיון שלא נעשה בו כלום, לא החמירו באיסור דרבנן). ומבאר כאן, דהיינו כיון שהוציא פירות אלו חוץ לתחום, והיו ראויות לו כשהיה עמהם חוץ לתחום (ויתבאר לקמן הערה הבאה, שבאופן כזה אפשר שגם באיסור דאורייתא לא החמירו בדיעבד).

וראה אמרי יושר סי' יז.

[1683] תוס' מא, ב ד"ה לא הפסידו את מקומן (ולא דמי למבשל בשבת במזיד לא יאכל, דהתם הוי איסור דאורייתא). **והתוס' לא הקשו אלא ממבשל, דמיירי דחזי לכוס, כדאיתא בחולין דף טו, ע"א לרבי מאיר** (המבשל בשבת, בשוגג יאכל, במזיד לא יאכל דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר בשוגג יאכל במוצאי שבת במזיד לא יאכל עולמית ... עד כאן לא קשרי רבי מאיר אלא במבשל דראוי לכוס), שמכאן למדנו שבמזיד לא יאכל אף בפירות הנאכלים חיים, מפני שעשה בהם איסור של תורה.

והתוס' נקטו גם כן לישנא דרבי מאיר שם (המבשל בשבת ... במזיד לא יאכל דברי רבי מאיר), אף דקיי"ל כרבי יהודה, שאף המבשל בשוגג לא יאכל בשבת, כדלעיל סי' שיח ס"א (המבשל בשבת או שעשה אחת משאר מלאכות במזיד, אסור לו לעולם ליהנות מאותה מלאכה ... וכן אם היה שוגג אסור בו ביום גם לאחרים), ושם נסמן (הערה יט). מכל מקום נקטו התוס' לישנא דרבי מאיר, כי דוקא מדבריו שאוסר במזיד אף בפירות הנאכלם חיים, למדנו גם לשיטתו של רבי יהודה, לאסור אף המבשל בשבת פירות הנאכלים חיים.

ולרבי מאיר אין איסור במצטמק ויפה לו, כדתניא בשבת דף ל"ח, א (שכח קדירה על גבי כירה ובישלה בשבת, בשוגג יאכל במזיד לא יאכל. במה דברים אמורים בחמין שלא הוחמו כל צורכן ותבשיל שלא בישל כל צורכו, אבל חמין שהוחמו כל צורכן ותבשיל שבישל כל צורכו, בין בשוגג בין במזיד יאכל, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר חמין שהוחמו כל צורכן מותרין מפני שמצטמק ורע לו, ותבשיל שבישל כל צורכו אסור מפני שמצטמק ויפה לו), שמכאן למדו התוס' לדעת רבי מאיר, שלא אסרו פירות הנאכלים חיים, אלא באיסור דאורייתא, אבל באיסור שהייה שמדברי סופרים, לא אסרו אפילו במזיד.

ולא אסר במבשל פירות שאינן כדילועים שבחולין שם לח, ב (אמר רב פפא פעמים ... מבשל אסור כגון שקצץ לו דלעת), ופירשו התוס' שם (משום דדלעת לא חזיא לכוס), הרי דלא אסר פירות הנאכלים חיים, **אלא משום דעשה איסורא דאורייתא**, משא"כ בהשהה פירות הנאכלים חיים לא גזרו אף במזיד, כיון שאיסורו מדברי סופרים.

וקושטא דמילתא נקטו הכא, דלדידיה פשוט הוא דשרי מהאי טעמא. אף שגם בזה לא קיי"ל כרבי מאיר, אלא שאף לכתחלה מותר להשהות פירות הנאכלים חיים, כדלעיל סי' רנד ס"ד (פירות הנאכלים חיין כגון תפוחים וכיוצא בהם מותר לצלותם סמוך לחשכה, אף על פי שאין שהות שיצלו מבעוד יום, ומותר להשהותם אפילו שלא על גבי הגחלים ממש, לפי מנהגנו שנתבאר שכל שנצלה כמאכל בן דרוסאי מותר להשהותו, ופירות שנאכלים חיין אינן גרועים מצלי שנצלה כמאכל בן דרוסאי). מכל מקום למדנו מכאן שבמקום שיכול לאכלם חיים, אם עשה איסור מדברי סופרים, לא אסרו בדיעבד. וכן כאן בהוציאו לחוץ לתחום והחזירו, שתחומין הם מדברי סופרים, ולכן לא אסרו.

אע"ג דאפשר דאף בלאו האי טעמא שרי הכא לכו"ע, משום דלא נהנה מהאיסור, כאמור בפנים (פירות אלו היו ראויים לו כשהיה עמהם חוץ לתחום, ולא הועיל לו כלום לאכילתם במה שהחזירם לתחומם, ואינו נהנה מן האיסור באכילתו אותם), שבזה אפשר שמותר אף בעשה מלאכה דאורייתא, וכדלקמן סי' תנד סי"ב (מי שהוציא מצה מרשות היחיד לרשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד בליל ט"ו שחל להיות בשבת מותר לו לצאת בה ידי חובתו ולברך עליה), ולא אסרו מפני שעשה בה מלאכה דאורייתא, כיון ש"פירות אלו היו ראויים לו כשהיה עמהם ... ולא הועיל לו כלום לאכילתם" במה שהכניסם מרשות הרבים לרשות היחיד.

וכן תירץ הריטב"א מא, ב ד"ה אמר רב פפא (ולפי מה שכתבנו בפרק רבי אליעזר דמילה (שבת קל, ב) לדעת הרב ר' יונה ז"ל, אפילו בשבת לא מתסר מעשה שבת מפני שנעשה בו איסור העברה ברשות הרבים או הוצאה והכנסה, שלא אסרו

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

וכל זמן שלא הוחזרו והם חוץ לתחום, אם הוציאם בשוגג מותרים לאכלם[1684], ואסור לטלטלם חוץ מד׳ אמות[1685], ואם הוציאם במזיד, אסורין אפילו למי שלא הוציאם בשבילו[1686]. ואינו דומה לבא מחוץ לתחום על ידי נכרי שמותר למי שלא הובא בשבילו[1687], שכיון שנעשה האיסור על ידי ישראל, החמירו יותר לאסור לכל אדם[1688].

ואעפ״כ מותר לטלטלם תוך ד׳ אמות[1689], ואין להם דין מוקצה, אע״פ שאינם ראויים באכילה לשום אדם מישראל, כיון שאין איסורן אלא משום קנס, לא רצו לקנוס אלא באכילה ולא בטלטול[1690]:

דברי שלום

במעשה שבת אלא דבר שיש בו מעשה, דהיינו שנעשה שום תיקון בגופו שזה נקרא מעשה, והיינו דנקטינן בכל דוכתא מעשה שבת, וטעמא דמסתבר הוא), הובא בנתיב חיים כאן.

מכל מקום למדנו מכאן, שפירות הנאכלים חיים, ונתבשלו בשבת באופן של איסור מדברי סופרים, מותר לאכלם בשבת.

[1684] **ברייתא שם** (פירות שיצאו חוץ לתחום, בשוגג יאכלו במזיד לא יאכלו. רבי נחמיה אומר, במקומן יאכלו, שלא במקומן לא יאכלו), ותוס׳ שם (נראה דהלכתא כתנא קמא). טור ושו״ע שם (וכל זמן שלא הוחזרו והם חוץ למקומם, אם הוציאן בשוגג מותרים לאכלם).

[1685] **ב״י** (פשוט הוא דכל שהן חוץ למקומן אין להן אלא ארבע אמות בלבד, ומשמע ודאי דאפילו הוציאן שוגג נמי, כשהן חוץ למקומן אין להן אלא ארבע אמות בלבד). שו״ע שם (אם הוציאן בשוגג מותרים לאכלם, ואסור לטלטלם חוץ לד׳ אמות).

וכמו באדם שיצא חוץ לתחום בשוגג, שאין לו אלא ד׳ אמות, כדלעיל ס״ה (מי שהוציאוהו נכרים חוץ לתחום, או שיצא מעצמו על ידי שאחזתו רוח רעה ונטרפה דעתו, או שיצא על ידי שאר כל אונס, או ששגג ויצא, אין לו אלא ד׳ אמות).

ומכך נראה, דאם הכניסו בשוגג לעיר המוקפת חומה, כל העיר כד׳ אמותיו, כדלעיל ס״א (מה טעם אנוסים הם ביציאתם), וס״ה (הוציאוהו נכרים חוץ לתחום ונתנוהו הם בעיר המוקפת לדירה ... מהלך את כולו, שכולו נחשב לו כד׳ אמות, הואיל ומוקף מחיצות לדירה, אף על פי שלא שבת באוירו, כיון שהוא אנוס), וסי׳ תא ס״א (שאם הביאם לעיר, דינם כמו שהוציאוהו נכרים חוץ לתחום ונתנוהו בעיר, שכל העיר נחשבת לו כד׳ אמות, הואיל ויצא באונס, כמו שיתבאר בסי׳ ת״ה. והוא שתהא העיר מוקפת מחיצות לדירה).

[1686] תוס׳ שם ד״ה במזיד לא יאכלו (משמע לשום אדם לא יאכלו). רא״ש פ״ד סי׳ ב (נראה לי אסורין אפילו לאחר שלא הוציאן, מדקתני במזיד לא יאכל, ומשמע לכל אדם). טור ודעה הא׳ בשו״ע שם (ואם הוציאם במזיד אסור לאכלם אפילו מי שלא הוציאם). אליה רבה ס״ק טז (ורש״ל פרק אין צדין סימן ט׳ פסק בסתם כסברא ראשונה, וכן נראה לי עיקר).

[1687] כדלעיל סי׳ שכה סי״א (הובא מחוץ לתחום, אם הביאו הנכרי ... לישראל, אסור באכילה בו ביום למי שהובא בשבילו).

[1688] תוס׳ שם (ואף על גב דהבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר, כיון שנעשה איסור על ידי ישראל החמירו). רא״ש שם (ולא דמי לבא מחוץ לתחום בשביל ישראל זה שמותר לישראל אחר, דהכא איתעביד בהן איסורא, דישראל הוציאם). מ״א ס״ק טז (ודינו כמו המעשר בשבת דלעיל סי׳ שלט ס״ז), והוא כדלעיל סי׳ שלט ס״ז (שאם הפריש תרומות ומעשרות במזיד, לא יאכל מזה בו ביום לא הוא ולא אחרים, כדין העושה כל דבר האסור מדברי סופרים במזיד, שאסור ליהנות ממנו אפילו לאחרים עד למוצאי שבת).

[1689] **טור** (אסור לטלטלם חוץ לד׳ אמותיו), אבל בתוך ד׳ אמות מותר לטלטלם.

[1690] **ט״ז** סוף ס״ק ו (והטור שפסק כאן בפירות שיצאו בשבת ולא הוחזרו מותרים בטלטול תוך ד׳ אמות אפילו במזיד, שהרי אין כאן מוקצה, שהרי בין השמשות היו תוך התחום, והא דאסור באכילה, משום קנסא, דקעביד איסורא במזיד). אליה רבה ס״ק טו (מכל מקום מותר בטלטול תוך ד׳ אמות, כיון דבין השמשות היו תוך התחום, אין כאן מוקצה. ואף דקיימא לן בריש סימן תקט״ו דמה דאסור באכילה אסור בטלטול, שאני הכא שאין איסור אכילה אלא משום קנס).

וראה לעיל סי׳ שכה סי״א (ולכן אף מי שהובא בשבילו מותר לו לטלטלו, כי אין לו דין מוקצה, הואיל והוא ראוי לאכילה לאחרים בו ביום), ולקמן סי׳ תקטו סט״ו (וכיון שהוא ראוי לאכילה בו ביום למי שלא הובא בשבילו, לפיכך אף מי שהובא בשבילו מותר לטלטלו ביום טוב, ואין לו דין מוקצה כלל כיון שראוי לאחרים בו ביום).

תו מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת

ובו ג׳ סעיפים

א מי שיצא חוץ לתחום[1691], שאין לו אלא ד׳ אמות, והוצרך לנקביו, יכול לצאת מהן עד שימצא מקום צנוע לפנות, שגדול כבוד הבריות[1692]. ועצה טובה לו, שיתקרב לצד תחומו שיצא ממנו, שאם לא ימצא מקום צנוע עד תחומו יכול ליכנוס, ולאחר שנכנס הרי הוא כאלו לא יצא, כיון שנכנס ברשות[1693]. אבל אם מצא מקום צנוע קודם, לא יכנוס, אלא יפנה שם, ויתרחק ממקום שנפנה עד שיכלה הריח, ושם יש לו ד׳ אמות. ואם נתרחק מהריח ונכנס בתחומו, כאילו לא יצא, כיון שנכנס ברשות חכמים שחסו על כבודו ולא הצריכוהו לעמוד במקום מטונף או ריח רע[1694]. במה דברים אמורים כשיצא שלא לדעת, אבל אם יצא לדעת, אף על פי שנכנס ברשות לתוך תחום שיצא ממנו, אין לו שם אלא ד׳ אמות[1695], אלא אם כן

[1691] סיכום כללי ההלכות של היוצא חוץ לתחומו, לפנינו בסימנים תה-ז, ולעיל סי׳ רמח.
(א) אף היוצא שלא לדעת או באונס, אין לו אלא ד׳ אמות (תה, ה. תה, ט. תו, א).
(ב) אבל היוצא להצלת נפשות, יש לו אלפיים לכל רוח (תז, א. תז, ג).
(ג) אף היוצא משום סכנה, דינו כיוצא להציל נפשות (רמח, יד).
(ד) היוצא לדעת ונכנס לעיר מוקפת לדירה, אין לו אלא ד׳ אמות (תה, ד. תה, ו), וכן בספינה (תה, ז).
(ה) היוצא באונס ונכנס לעיר שאינה מוקפת לדירה, אין לו אלא ד׳ אמות (תא, א), וכן בספינה (תה, ז).
(ו) היוצא באונס ונכנס באונס לעיר מוקפת לדירה, מהלך בכל העיר (תא, א. תה, ד. תה, ו), וכן בספינה (תה, ז).
(ז) ואם נכנס אליה משום סכנה, מהלך בכל העיר ואלפיים סביבותיה (רמח, יד).
(ח) היוצא לדעת וחזר לתחום עירו, אין לו אלא ד׳ אמות (תה, ה).
(ט) היוצא לדעת וחזר לעירו המוקפת לדירה, מהלך בכל העיר (תה, ה). וכן בספינה (תה, ז).
(י) היוצא וחוזר לתחום עירו שלא לדעת, מהלך בעיר ובתחומה (תה, ה. תו, א-ג), וכן בספינה (תד, ג. תה, ח).
(יא) היוצא מתחום עירו לדעת, אפילו אמה אחת, לא יחזור (תה, א).
(יב) היוצא מתחום עירו שלא לדעת, מועלת הבלעת ד׳ אמות שלו עם תחום העיר (תה, א).
(יג) היוצא מתחום עירו להצלת נפשות, מועלת הבלעת אלפיים אמה עם תחום העיר (תה, א. תז, א).
ויש כמה אופנים שיש לו אלפיים בתוך העיר, אבל אסור לו להלך בכל העיר, כדלעיל סי׳ ת (ואם כלים אלפיים ממקום שביתתו בחצי העיר, אינו מהלך בעיר יותר מחציה), ושם נסמן (הערה 1531).

[1692] **רבה שם** מא, ב (בעו מיניה מרבה, הוצרך לנקביו מהו (זה שהוציאוהו נכרים, מהו לצאת מד׳ אמותיו, רש״י). אמר להם גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה (לאו דלא תסור, ותחומין נמי דרבנן, רש״י)). טור ושו״ע (מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת, שאין לו אלא ד׳ אמות, והוצרך לנקביו, יכול לצאת מהם עד שימצא מקום צנוע לפנות).
וכעין זה לעיל סי׳ ג מהדוב״ת סי״א (המשהה את נקביו בין גדולים בין קטנים עובר מדברי סופרים משום אל תשקצו את נפשותיכם, אך לא העמידו חכמים דבריהם במקום כבוד הבריות, כגון עד שימצא מקום צנוע).

[1693] **נהרדעי שם** (אמרי נהרדעי אי פיקח הוא (האי דנצרך לנקביו ויהבו ליה רבנן רשות למיפק חוץ לארבע אמותיו, רש״י) עייל לתחומא, וכיון דעל על (ומותר כאילו לא יצא, דהא ברשות על, ולא גרע מהחזירוהו, רש״י)). טור ושו״ע (ועצה טובה לו, שיתקרב בצד תחומו, שאם לא ימצא מקום צנוע עד תחומו, יכול ליכנס, ולאחר שנכנס הוי כאילו לא יצא, כיון שנכנס ברשות).
וכדלעיל סי׳ תה ס״ה (מי שהוציאוהו נכרים חוץ לתחום ... החזירוהו לתוך התחום, כאלו לא יצא, והרי כל העיר לו כד׳ אמות כבתחלה, וחוצה לה אלפיים אמה לכל רוח).

[1694] **רא״ש** פ״ד סוס״י א (אבל מצא מקום צנוע קודם שנכנס לתחומו, אין לו רשות לילך יותר, אלא יעשה שם צרכיו. ואחר שיעשה שם צרכיו יש לו רשות להתרחק משם עד שיכלה הריח, כי אין זה כבוד הבריות שישב כל היום במקום מטונף. ובאותו מקום שכלה הריח קנה ארבע אמות חדשות. וכשהוא הולך להתרחק מן הריח, אם באותו ההילוך נכנס לתחומו, לפי שברשות הוא הולך, חזר לדין תחומו). טור ושו״ע (אבל אם מצא מקום צנוע קודם, לא יכנס אלא יפנה שם, ויתרחק ממקום שנפנה עד שיכלה הריח, ושם יש לו ד׳ אמות. ואם נתרחק מהריח ונכנס בתחומו, כאילו לא יצא).

[1695] רמב״ם הל׳ שבת פכ״ז הט״ו (והוא שלא יצא בתחלה לדעת, אבל אם יצא לדעת, אף על פי שנכנס אין לו אלא ארבע אמות). רבינו יהונתן יא, רע״א (ומשמע דלא אמרינן האי כיון דעל על, אלא במי שיצא באונס אבל לא למי שיצא בדעתו ובמזיד, דהא אמרינן לעיל דלא מהני החזירוהו נכרים למי שיצא בדעת). טור (ודוקא ביצא שלא לדעת, אבל יצא לדעת לא). ב״י בריש הסימן (ודבר פשוט הוא דהיינו ביצא שלא לדעת דוקא, שאם ביצא לדעת, כבר נתבאר שאפילו החזירוהו גוים אין לו אלא ארבע אמות. וכן כתב הרמב״ם בפכ״ז. וכן כתב הרב רבינו יהונתן. וכך הם דברי

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

נכנס לעיר ששבת בה[1696], כמו שנתבאר בסי׳ ת״ה[1697]:

ב זה שאמרנו בהוצרך לנקביו, יש אומרים[1698] אפילו לקטנים. ויש אומרים[1699] שלא הקילו משום כבוד הבריות לצאת חוץ לד׳ אמות אלא בגדולים, אבל בקטנים אין כבוד הבריות כל כך, שהרי משתינים מים בפני רבים[1700]. וגם אין לחוש שיעמוד במקום מטונף, מפני שבמי רגלים אין כל כך טינוף, שנבלעים במקומם[1701] (ויש להחמיר כדבריהם[1702]) דבתראי נינהו:

ג לא בהוצרך לנקביו בלבד הקילו כן, אלא אפילו אם גשמים יורדים עליו, או שהחמה זורחת עליו ומצערתו[1703], כמו שנתבאר בסי׳ ת״ד[1704]:

דברי שלום

רבינו). שו״ע (ואם יצא לדעת, אין לו תקנה). מ״א ס״ק ב (פירוש שאף שבא לתחומו אין לו אלא ד׳ אמות, כמ״ש סי׳ ת״ה ס״ח, אבל מכל מקום יכול לילך למקום צנוע לפנות. וכן כתב הרב רבינו יהונתן).

[1696] מ״א שם (ואם בא לעירו, עסי׳ ת״ה ס״ח דיש לו כל העיר). והיינו שאם בא לתחום עירו, אין אלא ד׳ אמות. ואם נכנס לתוך עירו המוקפת מחיצות, יש לו את כל העיר.

[1697] סעיף ה (ומכל מקום אם חזר לעירו, כל העיר חשובה לו כד׳ אמות אם היא מוקפת מחיצות לדירה, ואפילו אם יצא לדעת וחזר לדעת, הואיל ושבת באויר מחיצותיה, אלא שאסור לצאת חוצה לה).

[1698] רבינו חננאל ברא״ש פ״ד ס״א (כתב ה״ר יהודה ברצלוני ז״ל בשם רבינו חננאל ז״ל דהא דהוצרך לנקביו כגון השתנת מים והוצאת ריעי). דעה האי׳ בטור ושו״ע (זה שאמרנו בהוצרך לנקביו, יש אומרים אפילו לקטנים).

[1699] רב האי גאון ברא״ש שם (וכתב ה״ר יהודה ברצלוני ז״ל ואנו לעניות דעתנו לא מיתחזי לן דהוי בכלל הוצרך לנקביו השתנת מים, אלא הוצאת ריעי בלחוד, דהא אמר בבכורות בפ״ז (מד, ב) משתינין מים בפני רבים, הלכך ליכא למימר הכא גדול כבוד הבריות. ואם תאמר דאיכא כבוד הבריות מפני כבוד עצמו, דבתוך ארבע אמות דיהבו ליה רבנן אינו יכול לטנפן בהוצאת מים. הכא נמי ליכא כבוד הבריות, דאין כל כך טינוף בקטנים מפני שנבלעין במקומן, אבל בגדולים דאין נבלעין ויש בהן ריח ודאי איכא כבוד הבריות, שאי אפשר לו לטנף אותן ארבע אמות בגדולים. הלכך לא בריר לן האי מילתא אי הוי השתנת מים בכלל האי הוצרך לנקביו ... וחזי לן תשובה לרב האי גאון ז״ל בהאי עניינא, ומתחזי לן מינה דהאי כבוד הבריות מפני בני אדם שרואין אותו הוא, ולא משום כבוד עצמו הוא, כי כתוב בתשובתו מיהו אם הוצרך לנקביו ויש שם בני אדם שהוא מתבייש לפניהם, יש לו לצאת מאותן ד׳ אמות עד מקום שהוא יושב בסתר או יחידי ועושה צרכיו, כי כבוד הבריות דוחה את הדבר הזה. עד כאן דברי הרב ברצלוני ז״ל). דעה הב׳ בטור ושו״ע (ויש אומרים דוקא לגדולים). מ״א ס״ק ג (אבל קטנים אין כבוד הבריות כל כך, דמשתינים מים בפני רבים, וגם אין כל כך טינוף, דנבלעין במקומן).

[1700] כדלעיל סי׳ ג מהדוב״ת ס״ה (וכל זה ליפנות, אבל להטיל מים התירו אפילו בפני רבים וביום), ומהדו״ק סי״ח (וכל זה לפנות, אבל להשתין מותר אפילו ביום בפני רבים, אם צריך לכך).

[1701] כדלעיל סי׳ פב ס״ב (מי רגלים שנבלעו בקרקע, אם הם מרטיבין היד שנוגעת בהן, אסור לקרות כנגדן. ויש אומרים שאינו אסור אלא בטופח על מנת להטפיח).

[1702] הר״י ברצלוני שם (ואנו לעניות דעתנו לא מיתחזי לן דהוי בכלל הוצרך לנקביו השתנת מים, אלא הוצאת ריעי בלחוד), ורא״ש שם (וכן נראה לי, דהוצרך לנקביו הוי דוקא לגדולים, דהכי מוכח בכולי גמרא).

[1703] אור זרוע ח״ב סי׳ ו (ונראה בעיני דהוא הדין אם הגשמים יורדים עליו ומצטער, או שזרחה עליו חמה ושורפתו, כגון בתקופת תמוז, שמותר לו לצאת מן הספינה לתוך העיר). הובא בדרכי משה, בדפוסים החדשים סי׳ תד (וכתב עוד באור זרוע, דלאו דוקא נצרך לנקביו, אלא הוא הדין אם הגשמים יורדין עליו, או שהחמה זורחת עליו ומצערתו, דמותר לצאת מן הספינה, וכיון שעל לעיר על). רמ״א סי׳ תד (אם צריך לצאת מן הספינה מכח גשמים שיורדים עליו, או שחמה זורחת עליו, או שצריך לנקביו, וצריך מכח זה ליכנס בעיר, הוה ליה כל העיר כארבע אמותיו, וכיון דעל על).

[1704] סעיף ג (ומכל מקום אם הוא בענין שמותר לו לצאת מן הספינה לנמל וליכנס לעיר, כגון שהגשמים יורדים עליו, או שהחמה זורחת עליו ומצערתו, או שצריך לנקביו ואין לו מקום צנוע עד שיכנס לעיר, שמותר לו ליכנס כמו שיתבאר בסי׳ ת״ו, הרי כל העיר לו כד׳ אמות אם היא מוקפת מחיצות לדירה ומהלך את כולה, כיון שנכנס לתוכה ברשות).

תז מי הם שיכולים לילך חוץ לתחום

ובו ג׳ סעיפים

א מי שיצא חוץ לתחום משום פיקוח נפש, כגון חכמה הבאה לילד וכיוצא בזה, יש לו אלפיים אמה לכל

רוח ממקום שהגיע לו[1705], כדי שלא תהא מכשילו לעתיד לבא[1706], שימנע מלילך אם לא יהיה לו שם אלא ד׳ אמות. ואם הגיע לעיר, הרי הוא כאנשי העיר, ויש לו אלפיים לכל רוח חוץ לעיר[1707]:

ב היה יוצא ברשות, והוא הולך בדרך ואמרו לו כבר נעשית המצוה שיצאת לעשות, יש לו ממקומו אלפיים לכל רוח[1708]. ואם מקצת התחום שיצא ממנו ברשות הוא מובלע בתוך אלפיים אלו שיש לו ממקומו, הרי זה חוזר לעירו, וכאלו לא יצא[1709], שהבלעת התחומים מועלת כשיצא ברשות[1710], כמו שנתבאר בסי׳ ת״ה[1711]:

ג כל היוצאים להציל נפשות מישראל מיד נכרים או מן הנהר או מן המפולת, יש להם אלפיים אמה לכל רוח ממקום שהצילו בו[1712]. ואם היתה יד נכרים תקיפה, והיו מפחדים לשבות במקום שהצילו בו, הרי

[1705] משנה ר״ה כג, ב (התקין רבן גמליאל הזקן שיהו מהלכין אלפים אמה לכל רוח. ולא אלו בלבד, אלא אף חכמה הבאה לילד ... הרי אלו כאנשי העיר, ויש להם אלפים לכל רוח). רמב״ם הל׳ שבת פכ״ז הט״ז (כל מי שיצא ברשות בית דין, כגון העדים שבאו להעיד על ראיית הלבנה וכיוצא בהן ממי שמותר לו לצאת לדבר מצוה, יש לו אלפים אמה לכל רוח באותו מקום שהגיע לו). שו״ע ס״א (מי שיצא חוץ לתחום ברשות, כגון חכמה הבאה לילד וכיוצא בזה, יש לה אלפים אמה לכל רוח באותו מקום שהגיע לו).

ואף שלענין הוציאוהו נכרים או יצא באונס נתבאר לעיל סי׳ תה ס״ה (מי שהוציאוהו נכרים חוץ לתחום, או שיצא מעצמו על ידי שאחזתו רוח רעה ונטרפה דעתו, או שיצא על ידי שאר כל אונס, או ששגג ויצא, אין לו אלא ד׳ אמות). מכל מקום, היוצא ברשות לדבר מצוה יש לו אלפיים אמה לכל רוח.

וכן היוצא מתחומו משום סכנה דינו כיוצא להציל נפשות, ולא כהוציאוהו נכרים וכיו״ב, כדלעיל סי׳ רמח סי״ד (שהגיע השבת היה במקום סכנה, ומה שהלך בשבת חוץ לתחום דינו כיוצא חוץ לתחום כדי להציל נפשות, שיש לו שם אלפיים אמה לכל רוח כמו שיתבאר בסי׳ ת״ז).

[1706] לבוש ס״ג (והתירו להם לחזור אפילו עם כל כלי זיינם, כדי שלא להכשילם בפעם אחרת), והיא ההלכה דלקמן ס״ג (הרי אלו חוזרים בשבת למקומם ובכלי זיינם), ומטעם זה נתנו לו אלפיים אמה ממקום שהגיע לו.

וראה משנה ר״ה כא, ב (אם מעכב אתה את הרבים, נמצאת מכשילן לעתיד לבא).

[1707] רמב״ם שם (ואם הגיע למדינה, הרי הוא כאנשי העיר, ויש לו אלפיים אמה לכל רוח חוץ למדינה). מ״מ שם (באר רבינו שמה שאמרו הרי אלו כאנשי העיר, רוצים לומר שאין העיר נחשבת להם לכלום, והענין שכיון שהלכו ברשות הרי המקום שהגיעו לו כאילו קנו בו שביתה בין השמשות). שו״ע שם (ואם הגיע לעיר, הרי הוא כאנשי העיר ויש לו אלפיים לכל רוח חוץ לעיר).

וגם בזה אין דינו דומה לדין הוציאוהו נכרים או יצא באונס שנתבאר לעיל סי׳ תה (הוציאוהו נכרים חוץ לתחום ונתנוהו הם בעיר המוקפת לדירה ... או שנאנס בשאר אונס לצאת חוץ לתחום וליכנס לאחד ממקומות אלו, או ששגג ויצא חוץ לתחום ונכנס לאחד מאלו ונזכר והוא בתוכו, מהלך את כולו, שכולו נחשב לו כד׳ אמות, הואיל ומוקף מחיצות לדירה), ואינו יכול לצאת מהעיר המוקפת חומה, שהרי לא נתנו לו אלפיים אמה. משא״כ כשיצא להציל נפשות, יש לו את כל העיר כד׳ אמות, ויש לו אלפיים לכל רוח חוץ לעיר.

וכן היוצא מחמת סכנת נפשות הוא כדין היוצא להציל נפשות, כדלעיל סי׳ רמח סי״ד (מותר לו להלך בכל העיר ואלפים אמה לכל רוח סביבותיה, כיון ... כשהגיע השבת היה במקום סכנה, ומה שהלך בשבת חוץ לתחום דינו כיוצא חוץ לתחום כדי להציל נפשות).

[1708] משנה מד, ב (מי שיצא ברשות ואמרו לו כבר נעשה מעשה, יש לו אלפים אמה לכל רוח). טור ושו״ע ס״ב (היה יוצא ברשות והוא הולך בדרך, ואמרו לו כבר נעשית המצוה שיצאת לעשות, יש לו ממקומו אלפים אמה לכל רוח).

[1709] משנה שם (אם היה בתוך התחום, כאילו לא יצא), וכפירוש רב שימי שם (אם היו תחומין שנתנו לו חכמים מובלעין בתוך התחום שלו, כאילו לא יצא מתחומו), ופרש״י (אם היו אותן אלפים הנתונות לו לכל רוח ממקום שנאמר לו, נכנסות לתוך אלפים של תחום ביתו, כאילו לא יצא מתחומו דמי, והולך עד ביתו, והרי הוא כבתחילה). טור ושו״ע שם (ואם היה מקצת התחום שיצא ממנו ברשות מובלע בתוך אלפים אמה שיש לו ממקומו, הרי זה חוזר למקומו, וכאילו לא יצא).

[1710] גמרא שם (הבלעת תחומין מילתא היא ... לדבר מצוה).

[1711] סעיף א (אין הבלעת תחומים אלו מועלת לומר כיון שנכנס ברשות בתוך תחום שיצא ממנו שיהיה כאלו לא יצא ממנו כלל, אלא אם כן יצא ממנו ברשות, כגון להציל נפשות, כמו שיתבאר בסי׳ ת״ז).

משא״כ בלאו הכי, נתבאר לעיל סי׳ ת (ואם כלים אלפיים ממקום שביתתו בחצי העיר, אינו מהלך בעיר יותר מחציה), ושם נסמן (הערה 1531).

[1712] משנה ר״ה כג, ב (ולא אלו בלבד, אלא אף חכמה הבאה ליילד, והבא להציל מן הדליקה ומן הגייס ומן הנהר ומן המפולת, הרי אלו כאנשי העיר, ויש להם אלפים לכל רוח). טור ושו״ע ס״ג (כל היוצאים להציל נפשות ישראל מיד גויים או מן הנהר או מן המפולת, יש להם אלפים אמה לכל רוח ממקום שהצילו בו). וכדלעיל ס״א (בחכמה הבאה לילד).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

אלו חוזרים בשבת למקומם ובכלי זיינם[1713] :

[1713] גמרא מנ[ה], א (שחוזרין בכלי זיין למקומן, כדתניא בראשונה היו מניחין כלי זיינן בבית הסמוך לחומה, פעם אחת הכירו בהן אויבים ורדפו אחריהם, ונכנסו ליטול כלי זיינן, ונכנסו אויבים אחריהן, דחקו זה את זה והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו אויבים, באותה שעה התקינו שיהו חוזרין למקומן בכלי זיינן). טור ושו"ע שם (ואם היתה יד הגוים תקיפה והיו מפחדים לשבות במקום שהצילו, הרי אלו חוזרים בשבת למקומם, ובכלי זיינם).
וכן הוא לעיל סי' שכט ס"ט (כל היוצאים להציל חוזרים בכלי זיינם למקומם אם מתפחדים מפני הנכרים לשבות במקום שהצילו, כמו שיתבאר בסי' ת"ז).

תח דין הנחת עירוב וקנין שביתה

ובו סעיף אחד

א מפני שתחומין מדברי סופרים[1714], הקילו בהם והתירו למי שצריך לילך ד׳ אלפים אמה לרוח אחת מרוחות העיר[1715], שיניח מזון ב׳ סעודות[1716] בסוף אלפיים מן העיר[1717], וזהו הנקרא עירובי תחומין,

---

[1714] כדלעיל סי׳ שצו ס״א, שרק לענין י״ב יש מחלוקת אם היא מהתורה או מדברי סופרים, אבל אלפיים אמה, לכל הדעות הוא מדברי סופרים.

[1715] טור ולבוש ס״א (ומפני שתחומין דרבנן כמו שכתבנו כמה פעמים, הקילו בהם חכמים, והתירו למי שצריך בשבת ללכת ד׳ אלפים אמה לרוח אחת, שיניח עירוב של פת בערב שבת לסוף אלפיים וילך משם והלאה אלפיים).

[1716] משנה פב, ב (כמה הוא שיעורו מזון שתי סעודות לכל אחד ואחד). טור ושו״ע סי׳ תט ס״ז (יניח שם מזון שתי סעודות).

שיעור שתי סעודות לעירוב, נתבאר לעיל סי׳ שסח ס״ג (שיעורו מזון ב׳ סעודות, שהם י״ח גרוגרות, שהם כששה ביצים בינונית פת, ויש אומרים שב׳ סעודות הן כשמונה ביצים); אלא שעירובי חצרות מערבים בפת דוקא, משא״כ בעירובי תחומין נתבאר בשו״ע סי׳ תט ס״ז (ויניח שם מזון שתי סעודות ... שהם כששה ביצים, מפת או מכל דבר שמשתתפין בו שתופי מבואות), והוא כדלעיל סי׳ שפו ס״ד (משתתפים בכל מיני מאכל, ואפילו ד׳ וה׳ מיני מאכל מצטרפין למזון ב׳ סעודות, שהוא שיעור השיתוף).

וכן הוא בפסקי הסדור (יניח מזון שתי סעודות ... או לפתן כדי לאכול בו שתי סעודות).

[1717] שו״ע ס״א (מי שיצא מהעיר בערב שבת והניח מזון שתי סעודות רחוק מהעיר בתוך התחום).

משא״כ אם הניח מחוץ לתחום אינו כלום, כדאמרינן ס, ב (חוץ לתחום סלקא דעתך), ופרש״י (הא לא הוי עירוב). והטעם לזה ביאר רש״י במשנה שם ס, א ד״ה ואסור לעירובו (דכיון דקידש עליו היום רחוק מעירובו יותר מאלפיים, נמצא שאינו יכול להלך וליטלו, שהרי אין עירובו קונה לו אלא אלפיים לכל רוח). שו״ע ס״ד (נתן עירובו חוץ לתחום אינו כלום).

ואם הניח בתוך תחום העיר מועיל העירוב, אף אם הוא יותר מאלפיים אמה מביתו שבתוך העיר.

ואף שנפסק בשו״ע ס״ב (מי שיצא מהעיר בערב שבת והניח מזון שתי סעודות רחוק מהעיר בתוך התחום וקבע שביתתו שם, אף על פי שחזר לעיר ולן בביתו, נחשוב אותו כאילו שבת במקום שהניח בו השתי סעודות, וזהו הנקרא עירובי תחומין. ויש לו להלך ממקום עירובו למחר אלפים אמה לכל רוח. לפיכך, כשהוא מהלך ממקום עירובו למחר אלפים אמה כנגד העיר, אינו מהלך בעיר אלא עד סוף מדתו); וכיון שביתו הוא רחוק יותר מאלפיים ממקום העירוב שרוצה לקנות בו שביתה, אם כן איך יכול העירוב להועיל לו.

מכל מקום קיי״ל שכיון שהוא לן בתוך עירו, קונה גם בו שביתה ויכול להלך בכולה, אף אם מערב בסוף תחום העיר, כמבואר ברמ״א ס״א (ויש אומרים דאפילו כלתה מדתו באמצע העיר, מהלך בכל העיר כולה, אבל לא חוצה לה, ויש להקל). ובמ״א ס״ק ב (הואיל ולן בה). וכן נפסק לקמן בסמוך (שיניח מזון ב׳ סעודות בסוף אלפיים מן העיר ... הוא מפסיד בו אלפיים שמן העיר לרוחות אחרות ... ואינו יכול להלך חוץ לשער העיר לצד צפון ולצד דרום אפילו פסיעה אחת, ואין צריך לומר לצד מערב העיר).

והיינו שכיון שהניח עירובו בסוף אלפיים מן העיר, אף שהוא יותר מאלפיים מביתו, יכול להלך אלפיים אמה לכל צד ממקום העירוב, וגם יכול להלך בכל העיר שביתו בתוכה, אלא שאינו יכול להלך חוץ לשער העיר שלשאר הרוחות.

*

וכל זה כשרוצה ללכת בשבת מעירו לבית הרחוק מהעיר קרוב לארבעת אלפים אמה. אבל אם רוצה ללכת בשבת מעירו לעיר אחרת הרחוקה מעירו קרוב לארבעת אלפים אמה, ורוצה להניח עירובו בסוף תחום עירו, שהוא גם תוך תחום העיר השנית – אזי אין העירוב מועיל בכל אופן:

כי אם ירצה לקנות שביתה במקום שהניח עירובו, לא יוכל להלך בשבת בכל העיר השנית, כדלעיל סי׳ ת (ואם כלים אלפיים ממקום שביתתו בחצי העיר, אינו מהלך בעיר יותר מחציה).

ואף אם נאמר שיכול להניח העירוב תוך תחום העיר השנית, ולקנות שביתה בתוך העיר השנית (ראה שו״ת בית שלמה סי׳ נו). מכל מקום גם זה לא יועיל, שהרי אז נמצאת העיר שהוא דר בה, מחוץ לתחום העיר השנית שרוצה לקנות בה שביתה, ואם כן לא יוכל להלך מחוץ לעיר שלו כלל, והעירוב לא הועיל כלום.

אמנם אם העיר האחרת היא פחות מאלפיים אמה מעירו, אזי יכול להניח עירובו בתוך העיר השנית, כנפסק בשו״ע ס״ב (המניח עירובו ברשות היחיד, אפילו היתה מדינה גדולה כנינוה, ואפילו עיר חריבה או מערה הראויה לדיורין, מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח). וכן יוכל לחזור לעירו שלן בה, ולהלך בכל העיר.

שמערב התחומין זה עם זה[1718]. ויתכוין לקנות שביתתו במקום עירובו[1719], או סמוך לו, במקום שיוכל להביא לשם עירובו בבין השמשות[1720] ולאכלו, אם היה רוצה להיות שם עד בין השמשות

דברי שלום

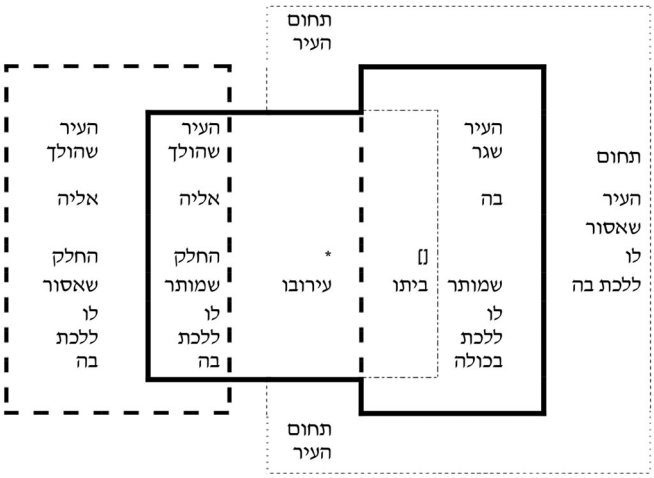

*

ומזה נבוא למה שנשאלתי על ידי רב ושליח, שביתו בעיר אחת, ובית הכנסת שלו בעיר אחרת, ובין שתי העיירות עובר נהר שהוא רחב מאתיים אמה, שאז אין שתי העיירות נחשבות כעיר אחת, כדלעיל סי׳ שצח סי״א (היו ב׳ עיירות זו סמוכה לזו קמ״א אמה ושליש ... חשובות שתיהן כעיר אחת, ונמצאת כל עיר מהן מהלכת את כל העיר השניה וחוצה לה אלפיים אמה). אבל אם יש ביניהם יותר מקמ״א אמה ושליש, חשובות כשתי עיירות, ואינו יכול להלך בעיר השנית אלא עד סוף אלפיים של העיר הראשונה.

נמצא שבלי עשיית עירוב אינו יכול ללכת בשבת מביתו אל בית הכנסת שבעיר השנית, שהוא הרבה יותר מאלפיים אמת מעיר של ביתו. ולכן יעשה עירוב תחומין, ואז יוכל להלך בכל העיר של בית הכנסת – שהניח בה העירוב, וגם בכל העיר של ביתו – שלן בה.

אך דא עקא, שהוא הולך לבית הכנסת הזה גם לתפלת מנחה וקבלת שבת, וכיון שבכניסת השבת אינו שובת בעיר של ביתו, הרי לא קנה שביתה בעיר של ביתו אלא בעיר של בית הכנסת, ואם כן אינו יכול להלך בכל העיר של ביתו (אלא עד אלפים אמה מהעיר של בית הכנסת), וכפי שהוכיח בבית מאיר על הרמ״א שם (דוקא בנותן עירובו מבעוד יום וחוזר לעירו, אף דאינו שובת שם מכל מקום לן בה הלילה כולה, משא״כ במחשיך, שתחלת הלילה עומד במקום שביתתו, שוב לא מהני לו הלינה בעיר או בבית לחשב כולו כד׳ אמות). הובאו דבריו במשנ״ב שער הציון ס״ק יא.

וכיון שביתו סמוך לנהר המפסיק בין שתי העיירות, שהוא בתוך תחום העיר של בית הכנסת, אם כן יוכל לחזור מבית הכנסת לביתו, אבל לא יוכל להלך בכל העיר של ביתו.

משא״כ אשתו ובני ביתו שלא הלכו לקבלת שבת לבית הכנסת, יכולים ללכת לתפלת שחרית לבית הכנסת, כיון שהניחו עירובם בעיר של בית הכנסת, וגם יכולים לחזור לביתם ולהלך בכל עירם, כיון שבכניסת השבת קנו שביתה בעיר של ביתם.

*

וכל זה הוא כשביתו בתוך העיר, אבל אם ביתו אינו בתוך העיר, צריך להניחו בתוך אלפיים מביתו, כדלקמן בפסקי הסדור (והעירוב יהיה בתוך אלפיים מביתו), ושם נסמן (הערה 1740).

וראה הערות ובאורים תתקנ ע׳ 78. א׳רה ע׳ 69. א׳רכא ע׳ 33.

[1718] לענין עירובי תבשילין ביאר ראב״ד הלכות יום טוב פ״ו ה״ב (שהוא מערב צרכי שבת עם צרכי יום טוב לעשותם יחד), וכתב על זה המ״מ שם (ואפשר שאף בתחומים יאמר כן, שהוא מערב התחום שלא היה לילך בו תחלה, עם התחום שהיה יכול לילך בו. ונכון הוא).

[1719] רש״י שבת דף ח, ב ד״ה נתכוין (וצריך שיתכוון לקנות שביתתו במקום שיכול לאכול שם עירובו, אם היה רוצה לאוכלו, שמתוך כן מועיל לו עירובו לקנות שביתה, דמקום פיתא גורם דהתם שייך אינש).

[1720] משנה לב, ב (נתנו באילן, למעלה מעשרה טפחים אין עירובו עירוב, למטה מעשרה טפחים עירובו עירוב), וגמרא שם (דקאי ברשות הרבים ... נתכוון לשבות למטה), ופרש״י (הילכך למעלה מעשרה אין עירובו עירוב, דבמקום שנתכוון לשבות שם היא שביתתו, וכיון דאי הוה בעי למישקל עירוביה ומיכליה בשעה שהעירוב זוכה לו, דהיינו בין השמשות, לא מצי שקיל, דמייתי מרשות היחיד לרשות הרבים, לא הוה עירובו עירוב, וכגון דאילן רחב ד׳ והוי למעלה מי׳ דידיה רשות היחיד. למטה מי׳ עירובו עירוב, ואע״ג דלמטה מי׳ כרמלית הוא, דכל ג׳ עד ט׳ ברוחב ד׳ כרמלית היא ... הא מוקמי לה כרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות). טור ושו״ע סי׳ תט ס״ב (צריך שיהא הוא ועירובו במקום אחד, כדי שיהיה אפשר לו לאכלו בין השמשות. לפיכך אם נתכוין לשבות ברשות הרבים והניח עירובו ברשות היחיד, או ברשות היחיד והניח עירובו ברשות הרבים, אינו עירוב, שאי אפשר לו להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים בין השמשות אלא בעבירה. אבל אם נתכוין לשבות ברשות היחיד או ברשות הרבים והניח עירובו בכרמלית, או שנתכוין לשבות בכרמלית והניח עירובו ברשות היחיד או ברשות הרבים, הרי זה עירוב, שבשעת קניית העירוב שהוא בין השמשות מותר להוציא ולהכניס מכל אחד משתי הרשויות לכרמלית לדבר מצוה), וכדלעיל סי׳

ולאכלו, שמתוך כך מועיל לו עירובו לקנות שם שביתה בבין השמשות[1721], שנחשוב אותו כאלו שבת שם, אע"פ שאינו שם בין השמשות, לפי שדעתו של אדם ודירתו במקום מזונותיו הוא, וכיון שמזונותיו מונחים שם בין השמשות, הרי זה כאלו הוא עצמו שבת שם, ויכול להלך למחר ממקום עירובו אלפיים אמה לכל רוח, אע"פ ששבת ולן בבית[1722].

ומכל מקום אף שמשתכר בעירובו אלפיים אמה, שעכשיו יכול להלך מן העיר ד' אלפים לרוח אחת, אלפיים עד עירובו ואלפיים להלאה מעירובו, הרי הוא מפסיד בו אלפיים שמן העיר לרוחות אחרות[1723]. כגון אם הניח עירובו לסוף אלפיים למזרח העיר, אין לו ממקום עירובו אלא אלפיים לכל רוח עם ד' קרנים, שכל קרן הוא גם כן אלפיים, כמו שנתבאר בסי' שצ"ט[1724], נמצא שהאלפיים שלמערב הם בצד מזרח העיר. ואינו יכול להלך חוץ לשער העיר[1725] לצד צפון ולצד דרום אפילו פסיעה אחת, ואין צריך לומר לצד מערב העיר. ואפילו לצד מזרחה אינו יכול להלך על פני כולה, אם היא רחבה יותר מד' אלפים וד' אמות, שזהו שיעור של מערב עירובו, אלפיים של רוחב קרן צפונית מערבית ואלפיים של רוחב קרן מערבית דרומית וד' אמות ביניהן, כשיעור רוחב מקום קניית שביתתו שקונה לו עירובו, שכל המניח עירוב יש לו שם ד' אמות, כמו שיתבאר בסי' ת"ט[1726], כשמודדים לו אלפיים לכל רוח מעירובו מודדים

דברי שלום

רסא ס"א (ספק חשכה ספק אינה חשכה, וזהו נקרא בין השמשות בכל מקום ... לדבר מצוה מותר לעשות בה כל דבר שהאסור בשבת עצמה הוא מדברי סופרים).

[1721] משנה פב, א (שאין מערבין משתחשך).

וראה גם לעיל סי' שצג ס"ג (לענין עירובי חצרות).

[1722] רש"י רפ"ג כו, ב ד"ה חוץ (וטעמא דעירוב משום דדעתו ודירתו במקום מזונותיו הוא ... וכן בעירובי תחומין נעשה כמי ששכב שם, ומשם יש לו אלפיים אמה לכל רוח, הלכך דבר מזון בעינן). שו"ע ס"א (אף על פי שחזר לעיר ולן בביתו, נחשוב אותו כאילו שבת במקום שהניח בו השתי סעודות).

[1723] משנה ס, א-ב (נתנו חוץ לתחום (ובגמרא: אימא חוץ לעיבורה), אפילו אמה אחת, מה שנשכר הוא מפסיד), ופרש"י (מה שנשכר לרוח זה נפסד לרוח שכנגדה, שהרי מנה מן העירוב אלפיים לכל רוח, ואם נתנו בסוף אלף למזרח, נמצא שכלות אלפיים של מזרח בסוף ג' אלפים לעיר, ונשתכר אלף, ואלפיים של מערב כלות בסוף אלף של מערב העיר, והפסיד האלף, וקמ"ל דאין העיר עולה לו מן החשבון האלפיים של מערב אלא כולה כד' אמות).

ובגמרא שם (מה שנשכר, ותו לא, והתניא ... נתנו חוץ לעיבורה של עיר אפילו אמה אחת, משתכר אותה אמה ומפסיד את כל העיר כולה, מפני שמדת העיר עולה לו במדת התחום. לא קשיא, כאן שכלתה מדתו בחצי העיר כאן שכלתה מדתו בסוף העיר, וכדרבי אידי, דאמר רבי אידי אמר רבי יהושע בן לוי, היה מודד ובא וכלתה מדתו בחצי העיר, אין לו אלא חצי העיר, כלתה מדתו בסוף העיר, נעשית לו העיר כולה כד' אמות ומשלימין לו את השאר).

אלא שרבי אידי מיירי כששבת מחוץ לעיר, שבזה נתבאר לעיל סי' ת (ואם כלים אלפיים ממקום שביתתו בחצי העיר אינו מהלך בעיר יותר מחציה, ואם כלים בסוף העיר כל העיר נחשבת לו כד' אמות).

ואילו משנה דידן מיירי כששבת בתוך העיר ונותן העירוב מחוץ לעיר, שבזה נתבאר ברש"י לח, ב ד"ה מערב (וכל עירו מיהא מצי אזיל, דכולה לדידיה, כיון דלן בה, כד' אמות דמיא ליה, אבל טפי לא מצי אזיל ליה).

ופירש רבינו יהונתן יח, א (אבל אין לו לצאת חוץ לשער העיר לצד צפון ולצד דרום כלל, שהרי דרומו וצפונו [חוץ] למקום שנתן בו עירובו הוא נמשך, ואין לו לילך לצפון העיר ולדרומה כלל).

ולפי זה יהי' פירוש המשנה הגמרא דידן כך: אם "כלתה מדתו בחצי העיר", אזי "מפסיד את כל העיר כולה", ש"הרי הוא מפסיד בו אלפיים שמן העיר לרוחות אחרות". ואם "כלתה מדתו בסוף העיר" אזי "נעשית לו העיר כולה כד' אמות ומשלימין לו את השאר", ו"מה שנשכר לרוח זה נפסד לרוח שכנגדה".

וכן פסקו הטור (אם הן כלין בסוף העיר, כגון שנתן העירוב בסוף אלף והעיר אלף, אז העיר כולה כד' אמות, ומשלימין לו חוץ לעיר אלף אמות פחות ד'. ואם כלו באמצע העיר, אז אינה כולה כארבע אמות לענין שישלימו לו עליה השאר, אבל מכל מקום חשובה כולה כד' אמות לענין שהולך כולה, הואיל ולן בה), ורמ"א ס"א (ויש אומרים דאפילו כלתה מדתו באמצע העיר, מהלך בכל העיר כולה, אבל לא חוצה לה. ויש להקל). מ"א ס"ק ב (הואיל ולן בה).

וכן הם דברי רבינו כאן, שבתחלה מבאר דין "כלתה מדתו בחצי העיר", "ואינו יכול להלך חוץ לשער העיר לצד צפון ולצד דרום אפילו פסיעה אחת, ואין צריך לומר לצד מערב העיר", ו"הרי הוא מפסיד בו אלפיים שמן העיר לרוחות אחרות".

ובהמשך לזה הי' אמור להתבאר דין "כלתה מדתו בסוף העיר", כאמור לעיל; אלא שהמשך הסעיף חסר, ולא הגיע לידינו.

[1724] סעיף יד (ואחר כך רואים כאלו היתה טבלא מרובעת אלפיים על אלפיים בקרן למלאותה).

[1725] יש לעיין, אם לשון זה מורה, דמיירי הכא בעיר המוקפת מחיצות, וכמו בהה"א דלעיל סי' תה סוף ס"ה (אם היא מוקפת מחיצות לדירה ... הואיל ושבת באויר מחיצותיה), ושם נסמן (הערה 1631).

וראה פרשת מרדכי סי' חי, ומנחת פתים כאן.

[1726] בשו"ע שם ס"ה (כל המניח עירובו במקום, יש לו במקום עירובו ארבע אמות).

מחוץ לד׳ אמות אלו, ואחר כך ממלאים הקרנות[1727]:

פסקי הסדור

עירובי חצרות

נהגו לקבץ קמח מכל בית ובית[1728] בערב פסח, ועושין מצה אחת שלימה, ומערבין בה לכל שבתות השנה[1729]. ונוהגין שהשמש נותן המצה ביד אחד שיזכה בשביל כל הקהל[1730]. וכשהוא מזכה צריך לזכות לכל בני החצר או המבוי ולכל מי שיתוסף עליהם[1731]:

ולא יעשו עירוב חצרות בערב פסח, אלא אם כן יש ב׳ בתים בחצר בית הכנסת, שיותרו על ידי עירוב זה לטלטל, ולהביא העירוב מזה לזה[1732]:

דברי שלום

וכן הוא לעיל סי׳ שצו ס״א (כשמודדים אלפיים ממקום שביתתו, מודדים חוץ מד׳ אמות אלו), וסי׳ שצז ס״א (כל אדם יש לו חוץ מד׳ אמות ... אלפיים אמה לכל רוח מרובעות כטבלא מרובעת).

[1727] ולכן גם לצד מזרח, יכול להלך (בין העיר לעירוב), רק ״ד׳ אלפים וד׳ אמות״, ולא נגד כל רוחב העיר.

[1728] עיקר המנהג הי׳ לקבץ פת מכל בית, כמבואר בשוע״ר סי׳ שסו ס״א (שגובין פת מכל בית ובית ונותנים אותם באחד מבתי החצר, שעתה אנו רואים כאילו כולם דרים באותו בית).

אחר כך הנהיגו לקבץ קמח ולעשות ממנו מצה, כמבואר שם ס״י (נהגו לקבץ מכל בית ובית מעט קמח ועושין חלה אחת שלימה ומערבין בה), ושם נתבאר הטעם שהנהיגו כן.

[1729] הטעם שהנהיגו לערב בערב פסח על המצה נתבאר בשוע״ר סי׳ שסח ס״ד (אם נתעפש פת העירוב ונפסל מלאכול, הרי הוא כמו שכלה לגמרי וצריך לערב מחדש. ולכן נהגו במדינות אלו לעשות העירוב בערב פסח מחלת מצה שאינה ממהרת להתעפש, ועוד שיכולין לשומרה בימי הפסח, ויכולין לשמור העירוב כל השנה).

והטעם שתהי׳ המצה שלימה, נתבאר בשוע״ר סי׳ שסו ס״י (אין מערבין בפרוסה, אפילו היא גדולה הרבה ... ולכן נהגו לקבץ מכל בית ובית מעט קמח ועושין חלה אחת שלימה ומערבין בה).

[1730] ואף ש״נהגו לקבץ קמח מכל בית ובית״, מכל מקום נהגו ״שיזכה בשביל כל הקהל״, מהטעם שנתבאר שם (נהגו לקבץ מכל בית ובית מעט קמח ועושין חלה אחת שלימה ומערבין בה ... ואע״פ שנשתייר מן הקמח ולא נעשה מכולו חלה, אין בכך כלום, לפי שעל דעת כן נתנו קמחם מתחלה שלא תיעשה החלה מכל הקמח, והרי זה כאלו נתנו כל אחד קמחו לחבירו במתנה, שאם תיעשה החלה מקמחו יזכה בה כל הקהל ... ויש מי שאומר שאם לא זיכה השמש להם ... אינו עירוב. וטוב לחוש לדבריו לכתחלה ... וכן נוהגין שהשמש נותן העירוב להרב שיזכה בו בשביל כל הקהל).

והטעם שצריך לזכות על ידי אחר, נתבאר לעיל שם סי״ג (כשמזכה להם על ידי אחר לא יזכה על ידי בנו ובתו הקטנים ... מפני שידן כידו, ולא יצא העירוב מרשותו ... ויש אומרים שאינו מזכה על ידי בנו ובתו הסמוכים על שלחנו, אפילו הם גדולים, הואיל ומציאתם שלו, וידם כידו ... ולא על ידי אשתו שמעלה לה מזונות ... שמציאתה גם כן שלו).

אחר כך התחילו לנהוג, שלא לקבץ הקמח מכל בית, אלא השמש לוקח מצה ומזכה לכל הקהל, כמבואר שם סי״ב (אחד מבני החצר יכול ליתן פת בשביל כולם, אפילו שלא בפניהם. ובלבד שיזכנו להם על ידי אחר), ובזה ודאי צריך לזכותו לכולם על ידי אחר.

[1731] כמבואר בשוע״ר סי׳ שסו סי״ב (וכשהוא מזכה, אם בקי בהלכה הוא, צריך לזכותו לכל בני החצר או המבוי, ולכל מי שיתוסף עליהם מיום זה ואילך, שאם לא כן פעמים שיתוספו דיורין ויאסרו עליהם).

[1732] המנהג להניחו בבית הכנסת נתבאר בשוע״ר סי׳ שפז ס״א (אין נוהגין עכשיו לעשות עירובי חצרות בשום חצר שיש בה בתים הרבה, לפי שסומכין על השיתוף שבבית הכנסת הנעשה מפת, שמועיל גם לחצרות, אם מותר לטלטל מהן לבית הכנסת. ולכן נוהגין לתלותו בבית הכנסת, כדי שיהא מפורסם לתינוקות).

וכאן מיירי שהעירוב שבבית הכנסת אינו מועיל לכל המבואות, כי יש ביניהם מקום שאינו מתוקן בלחי או קורה, כמבואר בשוע״ר סי׳ שסה סוף ס״י (וגם במקומות שיש שם לחי או קורה או צורת פתח, ונשבר התיקון באותו מבוי של בית הכנסת, אם נשבר בחול, כל המבואות אסורים, אפילו יש להם תיקון בפני עצמו, אלא אם כן הוא בענין שיכולין להביא אצלם העירוב מבית הכנסת). ומכל מקום רוצה לעשות את העירוב בבית הכנסת, כיון שכן נהגו.

ועל זה מבאר, שאין לעשות את העירוב בבית הכנסת, אלא באופן שהעירוב מועיל עכ״פ משהו, דהיינו כשיש ב׳ בתים בחצר בית הכנסת, או שעכ״פ יש ב׳ בתים בחצר הסמוכה לבית הכנסת, ואפשר להביא העירוב מחצר בית הכנסת לחצר הזאת דרך פתח או חלון, כמבואר לעיל שם (צריך להזהירם שלא יעשו עירובי חצרות בפסח בבית הכנסת, אלא אם כן יש ב׳ בתים בחצר בית הכנסת, או בחצר הסמוכה לבית הכנסת בענין שיוכלו להביא העירוב אצלם דרך פתח או חלון בשבת).

ואם אין ב׳ בתים בחצר בית הכנסת, נתבאר דינו לעיל סי׳ שסו ס״ו (מותרים לטלטל בבית הכנסת (וממנו לחצר בית הכנסת, ואפילו אם יש שם דירה אחת בחצר בית הכנסת. אלא אם כן יש בה שתי דירות, שאז הן אוסרות זו על זו עד שיערבו ביניהן, ואם לא ערבו אסור לכל אדם לטלטל בחצר בית הכנסת, אבל אם אין בה אלא דירה אחת, ניתנית כולה לדירה זו), ואין אנשי בית הכנסת אוסרים עליה, הואיל ובית הכנסת אינה בית דירה).

ברוך כו׳ על מצות עירוב[1733] :

בדין יהא שרא לנא לאפוקי ולעיולי[1734] ולטלטולי מבית לבית ומחצר לחצר ומבית לחצר ומחצר לבית ומרשות לרשות, בין בשבת זו ובין בשאר שבתות השנה, לנו ולכל הדרים בשכונה (נוסח אחר בעיר[1735]) הזאת:

עירובי תחומין

יניח מזון שתי סעודות[1736] מערב יום טוב[1737] או מערב שבת, או לפתן כדי לאכול בו שתי סעודות[1738], וקונה שביתה כאילו שם ביתו[1739], ויכול להלך משם אלפיים אמה לכל רוח שירצה. והעירוב יהיה בתוך אלפיים מביתו[1740] :

[1733] בסידור באה הלכה זו בהמשך לסדר עירוב תבשילין, ושם נתבאר שהמזכה מברך אחר הזיכוי לכל הקהל (ומי שזוכה נוטל בידו ומגביה טפח, וחוזר ונוטל מיד הזוכה, והמזכה מברך).

אמנם כאן לא נתפרש שיברך אחר הזיכוי לכל הקהל, ואפשר שכאן עדיף לברך לפני שמזכה. ונתבאר בשוע״ר סי׳ שסו סי״ח (והערה 155).

הגבהת טפח נתבארה בשוע״ר סי׳ שסו סי״ב (דהיינו שהאחר יגביהנו בשביל שיזכו בו כולם בהגבהה זו כאילו הגביהוהו בעצמן ... וכמה יגביהנו טפח. ואפילו אם הניחו לו על ידו המוגבהת ותלויה באויר, צריך שיגביה ידו טפח).

[1734] בשוע״ר שם נתבאר נוסח העירוב בחצרות (ואומר בדין עירובא יהא שרא לנא לאפוקי ולעיולי מן הבתים לחצר ומן החצר לבתים ומבית לבית לכל הבתים שבחצר).

נוסח העירוב במבוי נתבאר בשוע״ר סי׳ שצה (ואומר בזה השיתוף יהא מותר לכל בני המבוי להוציא ולהכניס מחצרות למבוי. ואם משתתפים בפת וסומכין על שיתוף במקום עירוב, ואין מערבין בחצרות כלל ... יאמר גם כן מחצרות לבתים).

וכן הוא הנוסח שלפנינו לעירוב המבוי בפת, שסומכים על עירוב זה גם בחצרות, ולכן כולל גם ״מחצר לחצר ומבית לחצר״.

[1735] היינו אם מערבים בשביל כל העיר, כמבואר בשוע״ר סי׳ שצב ס״ט (המזכה בשיתוף לכל בני העיר).

[1736] שוע״ר רס״י תח (שיניח מזון ב׳ סעודות), ושם נסמן (הערה 1716).

[1737] נתבאר בשוע״ר סי׳ תקכח ס״ב (כשם שאסור לצאת חוץ לתחום בשבת אלא אם כן הניח עירובי תחומין, כך הוא ביום טוב, וכל הלכות תחומין נתבאר בהלכות שבת).

[1738] לענין שתופי מבואות נתבאר בשוע״ר סי׳ שפו ס״ו (כל דבר שרגילים ללפת בו את הפת, שיעורו כדי ללפת בו פת הנאכל לב׳ סעודות). ולענין עירובי תחומין – בשו״ע סי׳ תט ס״ז (ויניח שם מזון שתי סעודות ... מפת או מכל דבר שמשתתפין בו שתופי מבואות).

[1739] שוע״ר סי׳ תח (מועיל לו עירובו לקנות שם שביתה בבין השמשות, שנחשוב אותו כאלו שבת שם).

[1740] גמרא ס, ב (חוץ לתחום סלקא דעתך), ופרש״י (הא לא הוי עירוב). והטעם לזה ביאר רש״י במשנה שם ס, א ד״ה ואסור לעירובו (דכיון דקידש עליו היום רחוק מעירובו יותר מאלפיים, נמצא שאינו יכול להלך וליטלו, שהרי אין עירובו קונה לו אלא אלפיים לכל רוח). שו״ע סי׳ תח ס״ד (נתן עירובו חוץ לתחום אינו כלום). וברמ״א שם (ויש לו תחום מבית). כמבואר בשו״ע סי׳ תיא (העירוב אינו כלום ונשאר לו שביתת ביתו). ובט״ז שם ס״ק א (דמסתמא בביתו ניחא ליה למיקני כשאין עירובו עירוב).

*

וכל זה הוא כשרוצה ללכת בשבת מביתו לבית שני, שהוא פחות מד׳ אלפים מביתו. אבל אם רוצה ללכת בשבת מביתו לעיר אחרת גדולה, ורוצה לקנות שביתה בעיר כדי שיוכל להלך בכולה, אזי אין העירוב מועיל בכל אופן.

כי אם העיר מתחלת תוך אלפיים אמה מביתו, אזי אינו צריך עירוב כלל, וסגי במה שרוצה לקנות שביתה בעיר שהוא עומד בתוך תחומה, כמבואר בשוע״ר סי׳ ת (מי שהיה בא בדרך ... בתחום העיר ... קנה שביתה בעיר, ונכנס לתוכה בשבת ומהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה לכל רוח).

ואם העיר מתחלת יותר מאלפיים מביתו, הרי אינו יכול להניח את העירוב בתוך העיר, כמבואר לעיל שאם ״נתן עירובו חוץ לתחום אינו כלום״.

ואף אם נאמר שיכול להניח את עירוב תוך אלפיים מביתו, שהוא תוך אלפיים מתחלת העיר, ויקנה שביתה בתוך העיר, ויוכל להלך בכולה וחוצה לה אלפיים אמה לכל רוח (ראה שו״ת בית שלמה סי׳ נו).

מכל מקום אין העירוב יכול להועיל לו, שהרי אם הי׳ קונה שביתה בתוך העיר, וביתו הוא מחוץ לתחום העיר, אם כן לא יוכל לצאת מביתו כלל, ולא הי׳ יכול להגיע לעיר. וכיון שהעירוב אינו מועיל, אם כן קנה שביתה בביתו (ולא בעיר), ויש לו תחום מביתו.

*

כל האמור לעיל הוא כשביתו אינו בתוך העיר. אמנם אם ביתו הוא בתוך העיר, ורוצה ללכת מעיר לבית שהוא חוץ לתחום העיר, אזי יכול להניח עירובו בסוף אלפיים מן העיר, ומשם יוכל ללכת לבית שהוא בסוף אלפיים מן העירוב, כמבואר בשוע״ר סי׳ תח (שיניח מזון ב׳ סעודות בסוף אלפיים מן העיר), ושם נסמן (הערה 1717).

וראה הערות ובאורים תתקנ ע׳ 78. א׳רה ע׳ 69. א׳רכא ע׳ 33.

ויברך: ברוך כו׳ על מצות עירוב[1741]:

בדין יהא שרא לנא לילך ממקום זה אלפיים אמה לכל רוח[1742]:

ואם מערב לרבים יאמר ולפלוני או לבני מקום פלוני[1743]:

ואין מערבין עירובי תחומין אלא לדעת[1744]. על כן צריך להודיעם קודם חשיכה שהניח עירובו בשבילם[1745]:

[1741] עתים סי׳ פח (ומאי מברך, באי״י אמ״ה אקב״ו על מצות עירוב, וברכה זו מברכין אותה על כל העירובין, בין על עירובי תחומין). רמב״ם פ״ו הכ״ד (כשם שמברכין על עירובי חצירות ושתופי מבואות כך מברכין על עירובי תחומין). מ״מ שם (וכן כתב בספר העתים, ומוסכם הוא מן הגאונים ז״ל). טור ושו״ע סי׳ תטו ס״ד (כשמניח עירובי תחומין מברך על מצות עירוב).

[1742] רמב״ם שם (ואומר בזה העירוב יהיה מותר לי להלך למקום זה אלפיים אמה לכל רוח). טור ושו״ע שם (ואומר בזה העירוב יהא מותר לי לילך ממקום פלוני אלפיים אמה לכל רוח).

[1743] משנה פב, א (כיצד משתתפין בתחומין, מניח את החבית ואומר הרי זה לכל בני עיר). רמב״ם שם (ואם היה אחד מערב על ידי רבים אומר, בזה העירוב יהיה מותר לפלוני או לבני מקום פלוני או לבני עיר זו להלך ממקום זה אלפיים אמה לכל רוח). טור ושו״ע שם (ואם מערב לרבים אומר יהא מותר לפלוני ולפלוני או לבני מקום פלוני).

[1744] גמרא פא, ב (שאין מערבין לאדם אלא מדעתו ... בעירובי תחומין), ופרש״י (חוב הוא לו, שמפסיד לצד האחר, ושמא אינו נוח לו). טור ושו״ע סי׳ תיד ס״א (אין מערבין ערובי תחומין לאדם אלא לדעתו, שמא אינו רוצה לערב באותו רוח שרצה זה).

[1745] משנה פב, א (וכל שקיבל עליו מבעוד יום מותר, משתחשך אסור, שאין מערבין משתחשך). טור ושו״ע סי׳ תיג (אם לא הודיעו מבעוד יום, אינו יכול לסמוך עליו לאחר שתחשך).